

109

RUCH FILOZOFICZNY

WYDAWCA I REDAKTOR:

PROF. DR. KAZIMIERZ TWARDOWSKI

SEKRETARKA REDAKCYI:

DRKA DANIELA GROMSKA

TOM XII.

CZASOPISMO WYDAWANE Z ZASIŁKU MINISTERSTWA
 WYZNAŃ RELIGIJNYCH I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO,
 KASY IM. MIANOWSKIEGO I FUNDUSZU KULTURY
 NARODOWEJ.

LWÓW.

CZCIONKAMI PIERWSZEJ ZWIĄZKOWEJ DRUKARNI WE LWOWIE.

1930—1931.

SPIS RZECZY.

Artykuły.

	Str.
Tadeusz Kotarbiński: Wrażenia z VII. Międzynarodowego Zjazdu filozoficznego w Oksfordzie (1. do 5. września 1930)	1
Tadeusz Kotarbiński: Uwagi na temat reizmu	7
Bolesław Gawecki: Pretensje logistyków	12

Sprawozdania.

Brzozowski St. Filozofia romantyzmu polskiego (Z. Łempicki)	15 a
Pechnik A. Zarys filozofii historii (R. Lutman)	17 a
Ossowska M. Stosunek logiki i gramatyki (I. Dąbska)	18 a
Błachowski St. Badania z zakresu rozwoju pamięci liczb i zdolności rachunkowych (J. Segał)	19 b
Czekanowski J. Metoda podobieństwa w zastosowaniu do badań psychometrycznych (Fr. Baumgarten)	20 a
Kreutz M. Zmienność rezultatów testów. Część I. Znaczenie zmienności rezultatów dla wartości testów (Fr. Baumgarten)	20 b
1. Grzegorzewska M. Iloraz inteligencji w skali Bineta i jego znaczenie diagnostyczne. — 2. O szkołę specjalną. Sprawozdanie z I. Polskiego Zjazdu nauczycieli szkół specjalnych. — 3. Szkolny zeszyt biograficzny. — 4. Grzegorzewska M. Struktura psychiczna czytania wzrokowego i dotykowego. — 5. Wawrzynowski M. Program i metody nauczania w szkole dla upośledzonych umysłowo. — 6. Grzegorzewska M. Struktura wyobrażeń surogatowych u niewidomych. — 7. Benni T. Czytanie z ust dla ogłuchłych w wieku późniejszym w świetle psychologii i fizjologii mowy. — 8. Leonard (Z zakładu wychowawczego „Nasz Dom“ w Pruszkowie). — 9. Sterling Wł. Dziecko psychopatyczne. — 10. Sterling Wł. Dziecko histeryczne. — 11. Grzegorzewska M. Głuchociemni (H. Słoniewska)	21 b
Brunschvicg L. Le progrès de la conscience dans la philosophie occidentale (M. Kokoszyńska)	23 b
Husserl E. Vorlesungen zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins (H. Mehlberg)	25 a
Dubislav W. Die Fries'sche Lehre von der Begründung (A. Wiegner)	29 b
Glockner H. Hegel. I. Die Voraussetzungen der Hegelschen Philosophie (F. Szmulewicz)	32 b
Łosief A. F. Filozofia imieni. — Tenże: Antyczny kosmos i współczesna nauka (T. Parczewski)	35 b
Kraft V. Die Grundformen der wissenschaftlichen Methoden (Z. Zawirski)	36 a
Mally E. Grundgesetze des Sollens. Elemente der Logik des Willens (W. Auerbach)	38 b
Heyde J. E. Wert. Eine philosophische Grundlegung (A. Łysakowski)	41 a
Parodi D. Les bases psychologiques de la vie morale (T. Witwicki)	45 b
Rignano E. Premiers linéaments d'une morale fondée sur l'harmonie de la vie (W. Rubczyński)	46 a

	Str.
Utitz E. Charakterologie (D. Gromska)	48 a
Bayer K. Th. Die Grundprobleme der Astrologie (Wł. Witwicki)	58 b

Autoreferaty z odczytów.

Ajdukiewicz K. O pojęciu substancji	208 b
O obiektywności poznania zmysłowego	212 b
Konwencyonalizm w zastosowaniu do geometrii	214 a
Bad H. Snellius... non Cartesius	208 a
Blaustein L. O rodzajach reprezentacji psychologicznej	206 b
Bykowski L. Badania nad poziomem intelektualnym młodzieży różnych szkół.	231 a
Carnap R. Przewyciężenie metafizyki drogą logicznej analizy mowy	220 a
Charakter tautologiczny wnioskowania	227 b
Psychologia w terminach fizykalnych	230 a
Elzenberg H. O kompetentnym sądzie oceniającym	216 b
Hosiassonówna J. Studya filozoficzne w Cambridge	218 b
Ingarden R. O nazwach i wyrazach funkcyjnych	204 a
Verbum finitum a zdanie	205 a
Jasinowski B. Leibniz i scholastyka	217 b
Mehlberg H. O obiektywności i adekwatności spostrzeżeń	206 a
Zagadnienie obiektywności i adekwatności spostrzeżeń a interpretacja zdań spostrzegawczych	206 a
Nykodym O. Świat rzeczywisty a świat pojęć	221 b
Ossowski St. Zagadnienie ekspresji w estetyce	217 a
Parczewski T. Typ psychologiczny Polaka	223 a
Robak A. A. Nowsze poglądy w zakresie charakterologii	221 a
Rudniański St. Losy dziejowe heglizmu	226 a
Sterling Wł. Podstawy charakterologiczne szeregowania typów psychopatycznych	223 a
Strzemecka H. Fazy rozwojowe definicji dziecięcych oraz ich najważniejsze korelacje	229 a
Sztejnberg D. O t. zw. konieczności związków przyrządzonych	224 b
Tarski A. O pojęciu prawdy w odniesieniu do sformalizowanych nauk dedukcyjnych	210 a
Wallis-Walfisz M. O warunkach ważności zdań estetycznych	225 a
Witwicki T. O pojęciu przedmiotu zmiennego	211 b
Locke'a teoria idei ogólnych	215 a
Psychologia powstawania obrazów	215 b

Przegląd czasopism.

Annalen der Philosophie und philosophischen Kritik	59 b
Philosophischer Anzeiger	63 b
Polskie Archiwum psychologii	66 a
The Journal of philosophy	66 b
Journal de psychologie normale et pathologique	79 b
Kant-Studien	83 b
Kwartalnik filozoficzny	88 a
Kwartalnik psychologiczny	88 b
Mind	89 a

	Str.
Przegląd filozoficzny	91 a
Revue d'histoire de la philosophie	92 a
Revue de métaphysique et de morale	95 a
Revue néo-scholastique de philosophie	99 b
Revue philosophique de la France et de l'Étranger	100 b
Scientia	104 b
<hr/>	
Zapiski bibliograficzne	106 a
Wiadomości wydawnicze	171 b
Wykłady, odczyty, referaty	203 a
Organizacye	243 a
Zjazdy	252 a
Konkursy	264 b
Nagrody	266 a
Varia	267 a
Wiadomości osobiste	271 b
Nekrologia	273 a
Książki nadesłane Redakcyi	284 a
Fundusz wydawniczy Ruchu filozoficznego	287 b
<hr/>	
Polskie Towarzystwo filozoficzne we Lwowie	245 b
Warszawskie Towarzystwo filozoficzne	248 a
Wileńskie Towarzystwo filozoficzne	249 a
Koło filozoficzne Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie	249 b
Koło filozoficzne Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie	251 a
Towarzystwo im. Hobbes'a	251 b
Międzynarodowy Kongres socjologii (Z. Łubieński)	259 a
Piąty Międzynarodowy Kongres wychowania moralnego (St. Borkowska)	262 a
Setna rocznica śmierci Jana Śniadeckiego	268 b
W sprawie nauczania propedeutyki filozofii	269 a
W sprawie odmiany nazwisk niektórych filozofów	271 a
Oświadczenie Prof. Dra W. Lutosławskiego	271 b

SPIS WSPÓŁPRACOWNIKÓW XII. TOMU RUCHU FILOZOFICZNEGO.

Auerbach Walter, 38 b, 83 b. — Baumgarten Franciszka, 20 a, 20 b. — Blaustein Leopold, 63 b. — Blausteinowa Eugenia, 59 b. — Borkowska Stefania, 262 a. — Dąbska Izydora, 18 a, 100 b. — Gawecki Bolesław, 12. — Gromska Daniela, 48 a. — Jędrzejewska Marya, 92 a. — Knossow Joachim, 89 a. — Koszyńska Marya, 23 b, 95 a, 104 b. — Kotarbiński Tadeusz, 1, 7. — Lutman Roman, 17 a. — Łempicki Zygmunt, 15 a. — Łubieński Zbigniew, 259 a. — Łuszczewska Seweryna, 66 b, 69 b. — Łysakowski Adam, 41 a. — Mehlberg Henryk, 25 a, 99 b. — Parczewski Tomasz, 35 b. — Rubczyński Witold, 46 a. — Rutski Jan, 72 b, 77 b. — Segal Jakób, 19 b. — Słoniewska Helena, 21 b. — Szmulewicz Ferdynand, 32 b. — Wiegner Adam, 29 b. — Witwicki Tadeusz, 45 b, 79 b. — Witwicki Władysław, 58 b. — Woyczyńska Wiesława, 68 b, 75 b. — Zawirski Zygmunt, 36 a.

RUCH FILOZOFICZNY

wychodzi w zeszytach objętości co najmniej jednego arkusza. Dziesięć zeszytów tworzy tom.

Wydawca i Redaktor:

Prof. Dr. KAZIMIERZ TWARDOWSKI.

Sekretarka Redakcyi: **Drka DANIELA GROMSKA.**

Czasopismo wydawane z zasiłku

Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Funduszu Kultury Narodowej oraz Kasy im. Mianowskiego.

Adres Redakcyi i Administracyi „Ruchu Filozoficznego“: Lwów, Uniwersytet. — P. K. O. Nr. 141.901
 Filia Redakcyi w Warszawie: Prof. Dr. Wł. Tatarkiewicz, Boduena 6. — Filia Redakcyi w Poznaniu:
 Prof. Dr. Stefan Błachowski, Uniwersytet. — Filia Redakcyi w Krakowie: Prof. Dr. W. Rubczyński,
 Jabłonowskich 6. — Filia Redakcyi w Wilnie: Prof. Dr. T. Czeżowski, Uniwersytet.
 Składy główne: Księgarnia Gubrynowicza i Syna we Lwowie, plac Kapitulny. — Księgarnia
 Książnicy Atlasu w Warszawie, Nowy Świat, 59. — Księgarnia Jagiellońska w Krakowie, ul.
 Wiślna, 3. — Księgarnia Jana Jachowskiego w Poznaniu, ul. Gwarna, 19. — Księgarnia Ge-
 bethnera & Wolffa i Ski w Wilnie, ul. Mickiewicza 7. — We Francyi: Librairie Universelle, Paris,
 18, rue Mabillon. — W Niemczech: Buchhandlung Alfred Lorentz, Leipzig, Kurprinzstr. 10.
 Cena tomu XII. 10 zł., 30 fr. franc., 5 marek niem.

TADEUSZ KOTARBIŃSKI.

Wrażenia z VII. Międzynarodowego Zjazdu Filozoficznego w Oksfordzie

(1.—5. września 1930).

Z pośród referatów, wygłoszonych na zjeździe oksfordzkim, ciekawe były ze względu na temat m. i. referaty Michałczewa (Sofia), Lalande'a (Paryż) i Weiss'a (Harvard), którzy stawiali wymagania logice formalnej jako całości. Pierwszy, kontynuator linii Rehmkego, protestował przeciwko upatrywaniu w logice nauki o czynnościach myślowych. Argumentacja ujawniała zagadkowość samego pojęcia czynu myślowego nad jakimś przedmiotem. Cóż bowiem, na dobrą sprawę, opracowujemy sądząc lub rozumując? Czy rzeczy, o których myślimy? Nie, gdyż te się nie zmieniają przez to, że myślimy o nich. Co zaś innego może być tworzywem takich czynów? Rozważywszy kilka możliwych odpowiedzi, referent dochodzi do wniosku, że teoretycy owych czynów myślowych zakładają widać istnienie jakichś obrazów wewnętrznych, jakichś wewnętrznych odwzorowań rzeczy, i do tych obrazów odnoszą czyny myślowe. Otóż Michałczew należy do obrazoburców i stąd jego kłopoty,

z którymi realista radykalny musi po części współczuć, zwłaszcza jeśli go ciekawią również zagadnienia teorii czynu. W drugiej części odczytu roztrząsa się poszczególne aporie zwalczanej doktryny, przypisując jej np. trudności interpretacji zasady tożsamości: A jest A . Jeśli ma to być kanon pewnej konieczności myślowej, w takim razie albo fałsz głosi, o ile dotyczy dwu różnych A , albo dotyczy jednego A , lecz wtedy nic takiego pomyśleć sobie nie można. Nad zasadą tożsamości znęcał się też Lalande w pokrewny sposób i równie problematycznie, by zwalczyć jej interpretację jako prawa ontologicznego. Przy A różnych, $A=A$ jest fałszem, przy A jednym — nie może być stosunku, a więc i stosunku tożsamości. Takich ataków, na możliwość implikacji, na konwersję z ograniczeniem etc. — było więcej, a wszystkie po to, by utorować drogę do nowej rzekomo interpretacji logiki formalnej. Ma ona być systemem norm; w szczególności implikacja niby powiada, że kto uznał pierwsze, winien uznać i drugie... winien, czyli gdyby nie uznał, postąpiłby nieinteligentnie lub kłamliwie lub niepraktycznie... Dziwny to był wogóle referat, a dyskusja nad nim sparaliżowana, gdyż Lalande nie przybył i ktoś inny odczytał tylko streszczenie angielskie francuskiego oryginału. Weiss wreszcie najmniej krytykował, a najwięcej proponował nowości. Po pierwsze, stawia on logice wymaganie, by wyszła z powijaków dwuwartościowości. W „Principiach“ bowiem Russella i Whiteheada (Anglicy czytają „Principia“!) zmienna zdaniowa może przybierać tylko dwie wartości, prawdę lub fałsz, które to wyłącznie wartości może przybierać też funkcja zdaniowa. Można tedy i trzeba spróbować ująć ten stan rzeczy jako szczególny przypadek: niech funkcje zdaniowe przybierają w zasadzie inne wartości niż zmienne zdaniowe (na tej drodze widzi autor perspektywy teorii możliwości i konieczności w znaczeniu logicznym) i niechaj tych wartości zarówno tu, jak tam, będzie więcej... Słowem, apel do budowania logiki wielowartościowej, w Polsce spóźniony. Łukasiewicz przecie zasady takiej logiki już ogłosił. Po drugie radzi Weiss, by się zajął bliżej jakowemś pociąganiem (entailment), odrębnem od zwykłej implikacji. Oto daną funkcję logiczną pociąga każdy z członów sumy logicznej, na którą można ją rozwinąć. Wobec tego np., że $P + Q = P \cdot Q + P' \cdot Q + P \cdot Q'$, zarówno $P \cdot Q$ pociąga $P + Q$, jak $P' \cdot Q$ pociąga $P + Q$ i t. d. We wszelkich tezach warunkowych, będących tezami systemu „Principiów“, poprzednik pociąga następnik. Referent dużo sobie obiecuje dla przyszłości logiki po tem pojęciu.

Nie logika jednakże była terenem najgłębszych niepokojów sumienia teoretycznego na zjeździe oksfordzkim. Trzęsienie ziemi u podstaw fizyki dało się znowu we znaki. Tym razem już nie relatywizm wojował, o którym jakoś było niemal cicho i któremu wyznaczono rolę końcowego stadium fizyki klasycznej, newtonowskiej. Znawcy nowinek fizykalnych, ciekawych dla teoretyków poznania, Jørgensen (Kopenhaga) i Zawirski (Poznań), sygnalizowali nadchodzącą od strony nowych doktryn fizyki falę indeterminizmu. Domy-

ślają się mianowicie niektórzy fizycy, że tylko makrofizyczne zjawiska podlegają tokowi prawidłowemu, która to prawidłowość ma charakter statystyczny; że natomiast w dziedzinie mikrofizycznej panuje bezład. Co więcej, stwierdza się pono zasadniczą (?), nietylko techniczną niemożność wyjścia poza pewną granicę błędu w łącznym pomiarze — położenia elektronu i jego momentu: gdy jedno wyznaczmy ściślej, drugie będzie wyznaczone mniej ściślej, i odwrotnie. Stąd marzy się niejednemu jakaś obiektywna nieokreśloność cech sytuacyjno-dynamicznych owych drobnoustrojów fizyki. Byłby to już pewnego rodzaju indeterminizm, a cóż dopiero mówić o konsekwencjach, dotyczących przyczynowości: związek przyczynowy rozplątałby się rzekomo w nieokreśloności, skoro nie miałyby określonych zarysów jego człony, stadya sytuacyjno-dynamiczne elementów mikrofizycznych w poszczególnych chwilach. Z tą falą indeterminizmu krzyżuje się jeszcze pewne inne zaburzenie równowagi. Dorachowali się bowiem uczeni do takich wzorów i w doświadczeniu znaleźli takie fakty, iż zdaje im się prawdopodobnym utożsamienie pewnych cząsteczek ciał z pewnymi falami. Zgadniają się przytem, że sobie takiej falcząsteczki wyobrazić nie można. Istotnie, wtrąci uparty reista, jeżeli „cząsteczka“ jest nazwą rzeczywistą, a „fala“ — onomatoidem, nazwą pozorną... A dla pocieszenia oślepej wyobraźni przypominają, że próżno się starać o modele mikroprocesów na wzór zdarzeń widzialnych. Ba, powie z kolei racjonalista niepoprawny, gdybyż tu tylko o wyobraźnię gra się toczyła. Nie, my chcemy coś z tego przedewszystkiem zrozumieć! I prosimy specjalistów fizyków o jedno tylko, lecz zato prosimy stanowczo: o dobrą, zrozumiałą popularyzację zagadnień, założeń, wyników, o popularyzację, zrozumiałą nietylko dla uczniów, lecz i dla mistrzów. Możliwość dokonania takiego czynu bywa zwykle sprawdzianem jasności idei.

I w naukach biologicznych indeterministyczne dążności odżyły wyraźnie. Gdy fizycy podważają wiarę w prawidłowość powszechną, której byli dotąd zazwyczaj najdzielniejszymi rzecznikami, biologowie nie są zadowoleni naogół z pojmowania organizmu jako maszyny, do czego przez czas dłuższy mieli wyraźną skłonność. Ungerer (Karlsruhe) w referacie, pełnym słów w rodzaju „Gesetzmässigkeitsvoraussetzungen“, twierdził wprost, że trzy dowody Driescha obalają możliwość maszynowego rozumienia życia. Sam Driesch (Lipsk) nie stawał jednak w szranki dla obrony swych wątpliwych dowodów, zajęty, nieoczekiwanie dla słuchaczy, analizą krytyczną fenomenologii: na jej dobro zapisuje słusznie uprawianie psychologii deskryptywnej, interesowanie się aprioryczną teorią przedmiotów i budowanie definicji analitycznych pojęć o treści empirycznej, piętnuje zaś niemniej zasłużenie ułudeż rzekomego docierania do istoty przedmiotów. Nie wtrącał się do dyskusji Łoskij (Praga, emigracja rosyjska), który te dowody Driescha współ z innymi argumentami witalizmu streścił w jednej z ostatnich swych książek. Demonstrował bowiem na zjeździe wyłącznie treść swego podręcznika logiki,

pracy napisanej w duchu t. zw. intuicyonizmu, niezbyt dla mnie zrozumiałego. Najjaśniej i najbardziej przekonująco mówił na tematy biologiczne Hoernlé (Witwatersrand, bodajże w Afryce Południowej). Stwierdził, że teraz mechanizmowi w biologii przeciwstawiać się zaczyna nie finalizm, lecz jakiś holizm. Prąd ten domaga się należytego uwzględniania faktu, iż organizm zachowuje się osobiście jako całość, — i nie pozwala tracić z oczu tej całości przy drobniejszym badaniu spraw cząstkowych. Hoernlé usiłuje pogodzić holistów z mechanizmem, szerzej pojętym, czyli z t. zw. determinizmem naukowym, upatrującym i w dziedzinie życia domenę całkowitej prawidłowości, natomiast rezygnuje na korzyść holistów z mechanizmu, pojętego wężiej, mianowicie z mechanizmu jako redukcji zupełnej in spe praw biologicznych do praw fizykalno-chemicznych i jako rezygnacji w praktyce z poszukiwania praw innych, np. psychologicznych.

Gdy tak biologia nawet w ideałach swych radaby się uwolnić od dyktatury kompleksu fizykalno-chemicznego, historia zgłasza nadal dość retorycznie swoje roszczenia do... autonomii kulturalnej, do autonomii, gdyż ma się za coś specyficznego, z czem przyrodzona prawidłowość zdarzeń luźno się jakoś styka: do kulturalnej, gdyż słowo „historia“ (a raczej jego odpowiedniki w urzędowych językach zjazdu) zdradzało w dyskusjach oksfordzkich charakter ekskluzywności humanistycznej. Słychać było echa bergsonizmu w referacie Chevaliera (Grenoble). Uwydatniał on nowość nieprzewidywalnych wyczynów twórczości ludzkiej, nie pozbawionych przyczyn, lecz nie sprowadzalnych do praw. Co za prawo socyologiczne, pytał, zdoła wytłumaczyć Joannę d'Arc? Owe zaś przyczyny są, w gruncie rzeczy, duchowe — i jeżeli czynniki materialne wywołują wojny, to czynniki duchowe osiągają w tych wojnach zwycięstwa. Że historia jest idiograficzna, że ma za przedmiot kulturę, a nie naturę, że dziejów niepodobna sprowadzić do praw ewolucji biologicznej — te badeńskie i pokrewne idee przypomniał w swym referacie Radl (Praga), znany dotąd głównie jako... historyk biologii. I neoheglizm przemówił górnie a romantycznie w prelekcji Hartmanna (Kolonja). Znaleźli w nim rzeczownika historyozofowie niemieccy, których antypsychologizm doprowadził na nowo do ducha obiektywnego (prawo, religia, nauka etc.) jako podmiotu ewolucji dziejowej. Harmonizowała bardzo z kultem dla historii pogarda dla antihistoryzmu, drgająca w mądrych słowach sędziwego Crocego (Neapol). Gromił on futurystów, którzy radziby niszczyć muzea i biblioteki, by swobodniej można było zacząć żyć od nowa, żyć bez brzemienia puścizny dziejowej. Badał dalej nad brakiem serca dla ideału wolności; wypiera się go dzisiaj warstwa przewodnia, warstwa inteligencji w szale samobójczym. O czem Włoch mówił, można się było domyśleć... A Lutosławski (Wilno) rozwijał utopię przyszłego zgodnego pożycia wielkich narodów, w której się ludzkość scala coraz wyraźniej, na drodze zwycięstwa więzi duchowej nad więzią plemienną. Wobec takiego tematu z repertuaru Ligi Narodów nie dziw, że właśnie o tym referacie pisano

w dziennikach angielskich, nie szczędząc nawet przytoczeń. Ano, może i to jest filozofia. Było też w jej kanonach, że Prusy Wschodnie winne się zbliżyć do Polski.

Tak tedy historyozofia zajął się z polityką i z etyką. Miłośnikom zagadnień etycznych postawiono dwa problemy: czy podstawy zobowiązań politycznych są zawsze te same i czy oceny etyczne są ostateczne. Pytania dość zagadkowe. To też prelegenci chętnie poruszali inne tematy. Np. Tatar-kiewicz (Warszawa) zajął się raczej typami sądów etycznych, wyróżniając sądy dotyczące wartości (dobrą jest rzeczą mówienie prawdy, samo w sobie, niezależnie od skutków), dotyczące słuszności — czy może należytości? — t. j. najważniejszego wyboru drogi ku maximum dobra lub ku minimum zła, dotyczące moralności czyli intencji wykonania czynu słusznego dla jego słuszności, wreszcie dotyczące zasługi czyli wysiłku w pokonywaniu cierpienia na drodze słuszności. Na właściwe pytanie, drugie z zadanych, miał odpowiedzieć Schiller (Oksford), ale utknął w pół drogi — z rozmysłem. Zażądał uprzedniego wyjaśnienia terminów „źle“, „dobrze“, „ostateczny“... i przy tej sposobności wysunął myśl utworzenia komitetu międzynarodowego, któryby ustalił międzynarodowy słownik filozoficzny na wzór chociażby międzynarodowego słownictwa zoologów...

Potrzeba słownika filozoficznego! Jakże często ujawniała się ona w całej pełni na zjeździe oksfordzkim... Pokażna ilość referatów temu tylko zawdzięczała swe powstanie, że prelegent pragnął dojść do wyraźnego rozumienia tego lub innego terminu. Analizowano tedy „istnienie“ (Ducasse z Brown w Stanach Zjednoczonych), „rzeczywistość“ jako „realness“ i jako „reality“ (Stoker), „znajomość bezpośrednią“ i „znajomość pośrednią“, której — pomysł paradoksalny — poszczególnym przypadkiem miałyby być znajomość rzeczy spostrzeganej (Stebbing, Bedford College), „prawdopodobieństwo“ (Katkow, Praga z emigracji rosyjskiej), „przyczynowość“ i nie tyle, czem jest, ile raczej — po czem poznać jej obecność (Pepperell Montague), etc. etc. Ducasse wnikliwie interpretował „istnienie“ w sensie potocznym i w odniesieniu do rzeczy, jako „znajdowanie się gdzieś i kiedyś“; idzie tu o lokalizację ogólnikową czasowo-przestrzenną... Podobne też było stanowisko Stouta (St. Andrews), który się zastanawiał w dodatku nad pojęciem „możliwości obiektywnej“.

Na brak referatów o charakterze historycznym uczestnicy zjazdu nie mogli narzekać. Było tam coś dla każdego, było też to i owo dla wszystkich. Pewien badacz myślicieli starożytnych (Gomperz, Wiedeń) przypominał jednym i powiadał innym, że Platon opowiada w swoim liście autobiograficznym o formułkach, w których zamykał swój system, ale których umyślnie nigdy nie zapisywał. Prelegent usiłował odtworzyć z oznajmień pośrednich ten system tajemniczy, który jednak nadal tajemniczym pozostał. Zwierzał się dalej pewien rzadki miłośnik Topik arystotelesowych (Robinson) z braku wyników swej

pracy: nie wiadomo, jakie to dysputy dostarczyły Stagiryście materiału do tej sławetnej teorii wywodów prawdopodobnych jedynie, i dziwnem jest, dlaczego sytuacje, analizowane w Topikach, przypominają chwytty Sokratesa z dialogów wcześniejszych, nie zaś późniejszych. Metafizyczną głównie orientację koryfeuszów XIII-go, a nawet i XIV-go wieku przejrzyście uwypuklał wytrawny znawca scholastyki (de Wulf, Lovanium). Wyróżniał się bogactwem erudycji referat innego znawcy XIV-go wieku (księdza Michalskiego z Krakowa); autor pouczał oksfordczyków wedle źródeł nieznanych o kontrowersjach w ich mieście rodzinnem przed sześciu wiekami. Averrości, aleksandryniści, nieśmiertelność duszy, wiara a rozum, elita mniszyc nazwisk. Pięknie, kiedy historia bada w sposób uczony mumie przeszłości, zlikwidowanej do szczętu. Gorzej, jeżeli miłośnicy mumij pragną je galwanizować (co dziś tak częste a czego zresztą nie można się było dopatrzeć w tym referacie, bezwzględnie historycznym). Znaleźli się też monografiści myślicieli wczorajszych, jak James, lub przedwczorajszych, jak Mill. Rozważano sytuację dziejową Milla (Stocks, Manchester) i zastanawiano się nad tem, jak ją sam rozumiał on, ów relik XVIII-go wieku w sercu wieku XIX-go, a dziś — dodajmy — znówu jak wtedy potrzebny ze swoją chłodną pasją do rozpraszania mgły i ze swoją bezreligijnością trzeźwego i pięknego moralnie człowieka. Okazywano, w czem i dla czego James przelicytował wszystkie przedjamesowskie odmiany empiryzmu (Perry, Harvard). To były przyczynki dla koneserów tego lub owego odcinka czasu. Wszystkich zaś słuchaczy mógł zainteresować pewien historyk filozofii (Heimsoeth, Królewiec) swoim odczytem o dziejach terminu „metafizyka“. Snuły się one gładko od roztrząsań Arystotelesa o bycie wogóle, o Bogu, jako bycie naczelnym, i o całości wszechświata, poprzez średniowiecze z jego zaciekawieniem się nadto duszą jako tworem boskim najcelniejszym, aż do nowożytnego ujęcia metafizyki jako dociekań o naczelnym, osobliwie o apriorycznych kwestjach przyrodoznawstwa, z której to aprioryczności robi się z czasem transcendentalność i odniesienie metafizyki do rzeczy samej w sobie.

Po przypomnieniu dociekań nad przeszłością godzi się wspomnieć o charakterystyce terażniejszości i perspektywach przyszłości filozofowania. Odezwał się mianowicie głos niby herolda nowej ery (Schlick, Wiedeń), wieszcząc dobrą nowinę płodnego samouświadamiania się filozofii: od dziś pono, głównie za sprawą Wittgensteina (kilkakrotnie, dorzućmy, cytowanego na zjeździe) wiemy już i trwale wiedzieć będziemy, co to jest właściwie filozofia. Otóż nie jest to żadna nauka, tylko praca czynienia pojęć naszych wyraźnemi; w przyszłości tedy nie będzie się już pisało żadnych ksiązek filozoficznych, ale zato wszystkie książki będzie się pisało filozoficznie.

Referaty, z nielicznymi wyjątkami, wydrukowano i rozdano przed obradami. I dobrze się stało, gdyż inaczej wielu uczestników, otrzaskanych tylko z angielszczyzną w druku, nie zrozumiałoby prawie nic z większości odczytów, autentycznie po brytyjsku lub amerykańsku gęgliwych i bełkotli-

wych. Tak zaś, z kartką w rękę, można było powtórzyć sobie podczas prelekcji tekst przeczytany lub też zapoznać się z nim przez czytanie mimo przeszkód ze strony męcącego ciszę prelegenta. Zaczynało się wtedy nawet chwytać słowa i zwroty — jeżeli mowcą był cudzoziemiec; aby bowiem prawdziwego Anglika wyrozumieć, nawet z tekstem przed oczyma, do tego trzeba mieć talent specjalny. Dopiero zresztą zbiór elaboratów w druku, skondensowanych przeważnie jak pigułki homeopatyczne, pozwala się rozeznąć w całości tej wystawy pomysłów, jaką był zjazd oksfordzki. Oto właśnie dobra etykieta — wystawa pomysłów. Nie wymiana zdań, ponieważ na dyskusye nie było dużo czasu, chyba podczas bajecznej wycieczki całodzienniej szosami i rzeką poprzez milusie miasteczka, skroś nieprzebraną obfitość drzew odwiecznych. Sędziwe drzewa z czupryną świeżych liści, uroczyste podwórce prastarych kolegiów, zacisze niemal klasztorne dobrze osiadłych murów, poważnych jak mądrość nauczycieli, ale do cna przesiąkniętych fluidami studenckiej młodości — wszystko to razem wytwarzało stany upojenia i zawrotu głowy, rozkoszne a niebezpieczne dla filozofów.

TADEUSZ KOTARBIŃSKI.

Uwagi na temat reizmu.

W książce p. n. „Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk“ (Lwów 1929) na końcu rozdziału, poświęconego kategoriom ontologicznym, znajdują się słowa następujące: „Tyle o redukcji kategorii przedmiotów do kategorii rzeczy. Stanowisko zwolenników takiej redukcji możnaby nazwać reizmem“ (p. a., str. 67). Ostatni termin, powtarzający się i później (np. na str. 103) nabrał jakoś charakteru sztandarowego. Pośród łaskawych czytelników „Elementów...“ reizm ma już swoich zwolenników, swoich przeciwników i — co najważniejsza — swoich analityków. Ci to najniebezpieczniejsi dla autora czytelnicy sprawili, że Wielce Szanowna Redakcja „Ruchu Filozoficznego“ zwróciła się doń z propozycją napisania paru słów na temat reizmu: trzeba bowiem to i owo lepiej wyjaśnić. Autor byłby rad, gdyby niniejsze wyjaśnienia nie pozostawiły po sobie tylu przynajmniej pytań, ile ich się ciśnie do umysłu w chwili obecnej.

Jakież jest tedy owo reistyczne stanowisko, jeśli je charakteryzować w duchu „Elementów...“? Jest to stanowisko wyznawców tych oto mniemań: 1) Wszelki przedmiot jest rzeczą. 2) Żaden przedmiot nie jest cechą, stosunkiem, zdarzeniem ani wogóle żadnym z rzekomych przedmiotów, należących rzekomo do którejkolwiek z innych kategorii ontologicznych, niż kategoria rzeczy. 3) Terminy „cecha“, „stosunek“, „zdarzenie“ oraz wszystkie inne rzekome nazwy rzekomych przedmiotów innych kategorii ontologicznych, niż

kategoria rzeczy — są nazwami pozornymi. Można stwierdzić w tych zdaniach niewątpliwe niedopowiedzenia i niejednorodności. (Znaczny ich poczet, choć wcale nie kompletny, wytknął Prof. Ajdukiewicz w głęboko przemyślanej recenzji „Elementów...“, patrz „Przegląd Filozoficzny“, zes. I/II rocznika XXXIII. z r. 1930, str. 143 nast.).

Więc przede wszystkim sam termin „rzecz“ wymaga komentarza, zwłaszcza że w „Elementach...“ używa się go wieloznacznie. W tezach reistycznych miał on być co do zakresu tożsamy z terminem „ciało“, a to ze względu na treść, różną od treści terminu „ciało“, co do której liczyło się na intuicyjne porozumienie z czytelnikiem. Ta treść wyłania się z dziejów słowa „res“, splecionych ze słowami „concretum“ i „substantia“ (por. zwroty „res extensa“, „res cogitans“ w terminologii kartezjańskiej). Uregulujmyż teraz dokładniej rolę słowa „rzecz“, przyjmując definicyjnie, że znaczy ono poprostu tyle, co „ciało lub dusza“, przyczem przez „ciało“ rozumie się tutaj „przedmiot rozciągły i bezwładny“ (w fizykalnym sensie tego terminu), przez „duszę“ zaś — „przedmiot doznający“. Przy tych ustaleniach teza reizmu nie jest równoznaczna z tezą materializmu (ściślej: pansomatyzmu), głoszącą, że wszelki przedmiot jest ciałem. Staje się ona jednak równoważna tezie pansomatyzmu, jeśli się przyjmie — co właśnie hipotetycznie zakładam — że wszelka dusza jest ciałem, czyli jeśli się przyjmie tezę materializmu (ściślej: somatyzmu) psychologicznego. Zauważmy nawiasem, że formuła „Wszelki przedmiot jest rzeczą“ byłaby truizmem tautologicznym, gdyby przyjęć definicyjnie: a) Powiedzenie „Wszelki przedmiot jest rzeczą“ jest skrótem powiedzenia „ Πx (ob $x < x$ est rzecz)¹⁾, b) Πx [ob $x = \Sigma y$ (x est y)]²⁾, c) Πx [x est rzecz = Σy (x est y)]³⁾, która to ostatnia definicyja miałaby oddawać w ścisłej postaci intencję, zawartą w powiedzeniu, że „rzecz“ — to tyle, co „coś, czemu przysługują cechy“ (inaczej: „coś, co jest jakieś“). Tego rodzaju interpretacyja terminu „rzecz“ miałaby też uzasadnienie w innym nurcie dziejów tego terminu w związku z dziejami terminu „substancya“ (por. arystotelesowe *τὸ τί, ὑποκείμενον, οὐσία*). Przy ustalonym natomiast powyżej rozumieniu „rzeczy“ pierwsza teza reizmu wcale nie wynika z pojęć, jeśli słowa „przedmiot“ używać, jak właśnie tu czynimy, zamiennie ze słowami „coś“ lub „byt“ w roli nazwy najogólniejszej. Teza, że wszelki byt jest ciałem lub duszą, czyli pierwsza teza reizmu (w innej teraz tylko szacie słownej), stanowi credo hipotetyczne, podobnie jak teza pansomatyzmu, od niej mocniejsza.

1) Czytaj: „Przy wszelkiem x : jeżeli x jest przedmiotem, to x jest rzeczą“.

2) Czytaj: „Przy wszelkiem x : x jest przedmiotem zawsze i tylko, jeżeli przy pewnym y x jest y “.

3) Czytaj: „Przy wszelkiem x : x jest rzeczą zawsze i tylko, jeżeli przy pewnym y x jest y “.

Powiedzenia, jak „Żaden przedmiot nie jest stosunkiem“ i t. p., nie należą do najostrożniejszych. Autor „Elementów...“ post factum dopiero (pod wpływem rozprawy Carnapa „Scheinprobleme in der Philosophie“, Berlin 1928) z należytą wyrazistością uświadomił sobie dwufazowość ukrytych za niemi intencji, dręczącą zapewne dla niejednego czytelnika. Bądź mianowicie zgodnie z intencjami osób, uznających odrębną kategorię ontologiczną stosunków, słowo „stosunek“ jest właściwą nazwą, bądź przy proponowanym przez nas sposobie mówienia jest ono nazwą pozorną, niby-nazwą, onomatoidem. W pierwszym przypadku powiedzenie powyższe jest normalnem zdaniem kategorycznym i winno być rozumiane w sensie literalnym, w drugim natomiast przypadku, zawierając nazwę pozorną na miejscu orzecznika, staje się bezsensownem, jeżeli nie jest poddane zastępczej interpretacji. W pierwszym przypadku jest ono równoważne powiedzeniu „Nieprawda, że pewien przedmiot jest stosunkiem“, w drugim (i tu dodajemy potrzebną niedopowiedzianą interpretację, której intencję wyczuwał zapewne intuicyjnie wnikliwy czytelnik) ma ono znaczyć tyle, co „Nie jest zdaniem prawdziwem żadne powiedzenie twierdzące podmiotowo-orzecznikowe z nazwą, cokolwiekbądź oznaczającą, na miejscu podmiotu, i ze słowem „stosunek“ na miejscu orzecznika“. W obu przypadkach omawiana formuła reisty jest, naszym zdaniem, prawdziwa. Że w drugim jest prawdziwa — to dla każdego jasne; że prawdziwa jest i w pierwszym (przy założeniu pierwszej tezy reizmu) — to może stanie się dość jasnym, gdy zważymy, co następuje. Kto ma „stosunki“ za odrębną od rzeczy kategorię ontologiczną, ten, innemi słowy, mniema, że pewne przedmioty nie są rzeczami, lecz są stosunkami. Otóż dla reisty wszelki przedmiot jest rzeczą. Nie może być dlań przeto przedmiotów, któreby nie były rzeczami, czemkolwiekby miały być ponadto; nie może być tedy również tak rozumianych stosunków. — Mutatis mutandis wywód analogiczny do podanego w tym ustępie ma walor dla reisty w zastosowaniu do słów „cecha“, „zdarzenie“ i innych rzekomych nazw rzekomych przedmiotów, wypełniających rzekomo inne poza rzeczami rzekome kategorie ontologiczne.

Czytelnik krytyczny, stwierdzając, że się przeżywa niby-nazwami, nazwami pozornymi, słowa „cecha“, „stosunek“ i t. p., pyta słusznie, któryż to system językowy ma się tu na myśli: czy np. terminologię tego lub innego uczonego, czy zwykłą mowę literacką, czy wreszcie ten język, który sobie sam autor autorytatywnie oktrojował?

Atoli z pozoru tylko idzie tu o charakterystykę przyzwyczajęń i konwencji tego czy innego systemu językowego, z pozoru też tylko idzie o projektowanie takich czy innych umów językowych. Naprawdę, w myśl najgłębszej intencji, obwołując słowa „stosunek“, „cecha“ etc. jako nazwy pozorne, mam na myśli pewien warunek prawdziwości zdań we wszelkim języku, w którym, wedle intencji mówiącego, słowa te nie oznaczają rzeczy. Otóż we wszelkim takim języku wszelka wypowiedź, pociągająca za sobą formalnie

egzystencję desygnatów takich słów, może być prawdziwa o tyle tylko, o ile ma ona jakiś taki charakter zastępczy, nieliteralny, jakies takie rozumienie wtórne, przy którym wspomniany dowód egzystencji na podstawie tego zdania nie mógłby znaleźć miejsca. Weźmy pod uwagę np. zdanie „Białość przysługuje śniegowi“. Formalnie zeń wynika egzystencja białości (na mocy wzoru: $A \text{ est } B \leftarrow \text{ex } A$)¹⁾. Otóż powiadamy, że słowo „białość“ w tem zdaniu jest nazwą pozorną. Mówiąc tak, zakładamy, że w języku wypowiadającego to zdanie osobnika słowo „białość“ nie oznacza rzeczy (co ma zastosowanie zarówno do terminologii zwolenników kategorii, jak do mowy potocznej, jak wreszcie do naszego własnego języka), oraz twierdzimy, że w języku tak mówiącego, jeżeli to zdanie ma być prawdziwe — musi ono być rozumiane w jakimś sensie zastępczym, wtórnym (np. jako zastępnik zdania „Śnieg jest biały“), gdyż przy rozumieniu literalnem, założywszy zdanie tak zbudowane, moglibyśmy dowieść istnienia białości, czyli przedmiotowości nazwy „białość“.

Po tych roztrząsaniach tak próbowalibyśmy wypowiedzieć najważniejsze zdania z pośród składających się na credo reisty, wystrzegając się dotychczasowych niedomówień i niejednolitości. 1) Wszelki przedmiot jest rzeczą (przy definicyjnym ustaleniu równoznaczności słowa „rzecz“ i zwrotu „ciało lub dusza“). 2) Żaden przedmiot nie należy do którejkolwiek z innych kategorii ontologicznych, niż kategoria rzeczy, np. do kategorii cech, kategorii stosunków, kategorii zdarzeń. 3) Wszelkie zdanie, pociągające za sobą formalnie przedmiotowość zawartej w niem rzekomej nazwy przedmiotu innej kategorii ontologicznej, niż kategoria rzeczy, ma za warunek prawdziwości takie wtórne rozumienie tego zdania, przy którym tej przedmiotowości na jego podstawie dowieść nie można. Dla krótkości możemy to sformułować w słowach: wszelka rzekoma nazwa przedmiotu pozarzeczowej kategorii ontologicznej jest nazwą pozorną. — Z tych zdań sypią się konsekwencje likwidacyjne dla „cech“, „stosunków“, „zdarzeń“ etc. Zbyteczna dodawać, że kamieniem węgielnym budowy jest tutaj teza pierwsza, głosząca, że wszelki przedmiot jest rzeczą. Pozostałe są tylko jej następstwami. Reistą nazywać będziemy przeto nadal każdego i tylko tego, kto sądzi, że wszelki przedmiot jest rzeczą. Reizm zaś, wobec tego, to tyle, co wyznawanie tej tezy, wyznawanie tezy, że wszelki przedmiot jest rzeczą.

A teraz notatka historyczna. Dawniej już — dokładnie nie pamiętam kiedy — zwracał mi uwagę Prof. Twardowski na podobieństwo moich poglądów do tych, które głosił Franciszek Brentano w późniejszych latach swego życia. Ostatnio zaś, po wygłoszeniu na zjeździe oxfordzkim referatu o realizmie radykalnym (patrz Przegląd Filozoficzny, rocznik 33, zeszyt 4, r. 1930), który jest właściwie poszczególnym przypadkiem reizmu („Żaden przedmiot nie jest układem elementów treści“), otrzymałem list od Dra Katkowa, znawcy pism

¹⁾ Czytaj: „Jeżeli A jest B , to istnieje A “.

tego myśliciela, z ponownem podkreśleniem tego podobieństwa. By odpowiedzieć na ten list, przeczytałem wskazane rzeczy i oto co mogę stwierdzić na podstawie tej lektury. Brentano (16. I. 1838—17. III. 1917), bodajże pod wpływem Leibniza, przynajmniej od roku 1911-go zaczął wypowiadać i powtarzać tezy, które pozwalają go uznać za inicjatora reizmu przynajmniej w bieżącym stuleciu. Wiele wprawdzie w jego wypowiedziach pozostaje dla mnie zagadkowości, osobiwie co do szczegółów interpretacji podstawowego terminu „rzecz“ (Ding) i jego równoznacznika „coś realnego“ (Reales). Jest też różnica w stanowisku, z którego się prowadzi dociekania. Brentano mianowicie pyta przedewszystkiem nie: jakie jedynie przedmioty istnieją, lecz: jakie jedynie przedmioty mogą być pomyślane, choć schodzi często w wypowiedziach (czy nie z pozoru tylko?) na teren tego pierwszego zagadnienia. Podobieństwo jednak między doktryną Franciszka Brentano a poglądami, rozwijanymi w „Elementach...“ i w niniejszym artykule, są głębokie i biją w oczy. Naukę mistrza w ostatniej fazie podjął był podobno, ale częściowo tylko, niezjący już obecnie najwierniejszy jego przyjaciel Antoni Marty. Natomiast zaopiekował się tą nową doktryną w całości z wnikliwością i entuzjazmem Prof. Oskar Kraus, też jego uczeń bezpośredni. Do znawców i zelantów tego prądu należy też wspomniany Dr. Jerzy Katkow. Można już mówić dzisiaj o odrodzeniu zapomnianego zrazu neobrentanizmu, czyli brentanizmu na modłę ostatniej jego fazy ¹⁾.

¹⁾ W § 1. rozdziału XXIII. księgi 2. „Nouveaux Essais“ powiada Leibniz przez usta Teofila: „L'on sait aussi que ce sont les abstractions qui font naître le plus de difficultés quand on les veut épilucher; comme savent ceux qui sont informés des subtilités des scolastiques, dont ce qu'il y a de plus épineux tombe tout d'un coup si l'on veut bannir les êtres abstraits, et se résout à ne parler ordinairement que par concrets et de n'admettre d'autres termes dans les démonstrations des sciences, que ceux qui représentent des sujets substantiels“. — W przydadku do „Klassifikation der psychischen Phänomene“ z r. 1911 powołuje się na to miejsce Brentano (patrz str. 163 wydania „Klassifikation“ z r. 1925, „Philos. Bibl.“ tom 193). Tamże twierdzi B., że nie istnieje treść sądu (str. 162), ściślej, że nie istnieje nic, czegoby słowo „Inhalt“ [dom. się „eines Urteils“] było nazwą. Dalej oznajmia m. i.: „Und so gilt denn überhaupt, dass nie etwas anderes als Dinge, welche sämtlich unter denselben Begriff des Realen fallen, für psychische Beziehungen ein Objekt abgibt“ (tamże, str. 162). Wymienia wreszcie „Vergangenheit“, „Notwendigkeit“, „Güte“, „Röte“, „Gestalt“ i wiele innych słów, by oznajmić: „Weder... noch... noch... können jemals, so wie Reales, das sein, worauf wir uns als Gegenstand psychisch beziehen“ (tamże). — Nie mniej znamienne są następujące wyjątki z rozprawki „Von den Gegenständen des Denkens“, noszącej datę 22. II. 1915: „Noch einfacher erkennt man, dass Namen wie ein »Nichts«, eine »Unmöglichkeit«, eine »Wahrheit« wie z. B. die, dass kein Mensch ein Löwe ist und alle geraden Zahlen durch zwei teilbar sind,

kein Ding, kein Reales zu nennen sind. Aber ist es nicht dennoch wahr, dass wir auch solche Namen zu Subjekten von Sätzen machen, ja geradezu sagen, es gebe »Wahrheiten«, es bestehe die »Unmöglichkeit« eines runden Viereckes und dergl.? Wie lässt sich dies damit vereinigen, dass nur ein Ding Gegenstand unseres Denkens sein kann? — Ich antworte, dass dies sich daraus erklärt, dass in unserer Sprache nicht jedes Wort für sich etwas bedeutet, sondern viele nur in Verbindung mit anderen etwas bezeichnen“ [podkreślono w tekście; tamże, str. 214. i 215]. A dalej: „Will man hier nicht zu den verworrensten Spekulationen verführt werden, so muss man sich klar machen, dass das alles in ganz uneigentlichem Sinn gesprochen ist. Wovon man hier sagt, es sei, das ist nicht im eigentlichen Sinn, vielmehr muss alles erst in die konkrete Sprache übersetzt werden, was man, wie Leibniz bemerkt, ohne alle Änderung des Sinnes tun kann, um sich klar zu machen, was denn eigentlich das sei, das hier anerkannt oder geleugnet werde“ (str. 215). — Warto wreszcie przytoczyć charakterystyczny urywek z listu B. do Stumpfa z d. 16. VI. 1906: „Denn in gewisser Weise geht jede Beobachtung auf uns selbst. Wer einen Mehrklang analysiert, apperzipiert (podkreślenie w tekście, dla nas mniej ważne) eigentlich Bestandteile seiner selbst als Hörenden. Er findet, dass er, indem er ein den Mehrklang Hörender, ein diesen und jenen Ton zugleich Hörender ist. Der Klang ist gar nicht, und was nicht ist, kann auch nicht beobachtet werden. Dagegen bin ich als Hörender in mannigfacher Beziehung...“ (Wstęp Krausa do dzieła B. „Psychologie vom empirischen Standpunkt“, wyd. z r. 1924, „Philos. Bibl.“ tom 192. str. LXXXVIII). — Dodamy, że Kraus stwierdza, co następuje: „Nach Brentano späterer Lehre sind Worte wie »Bewusstsein«, »Vorstellen«, »Urteilen« blosse grammatikalische Abstrakta, ohne selbständige Bedeutung. »Ein etwas Vorstellender« ist ein selbstbedeutender Ausdruck“ (tamże str. XCII). Stwierdza wreszcie, iż wedle B: „...das ist das Eigentümliche der sogenannten »Bewusstseinsbeziehung«, dass zu ihrer Existenz nur [podkreślenie w tekście] die Existenz des einen Terminus gefordert ist, keinesfalls aber die Existenz des zweiten Terminus, auf den der psychisch Tätige sich bezieht. Stelle ich z. B. den Gott Jupiter vor, so existiert lediglich der den Gott Jupiter Vorstellende, keinesfalls aber existiert (ist oder besteht) der Gott Jupiter“ (tamże, str. XXVI).

BOLESŁAW GAWECKI.

Pretensye logistyków.

Od pewnego czasu dają się zaobserwować posunięcia naszych logistyków, wskazujące na zamiary rozszerzenia terenu ekspansyi. Toczą się więc ożywione dyskusye na temat „aksjomatyzacyi fizyki“, zjawiają się prelegenci, wykładający „o poprawnem formułowaniu pewnych praw przyczynowych“ i t. p. Jakkolwiek logistyczną reformę matematyki można uważać ledwie za rozpoczętą, niektórzy logistycy zabierają się już, jak widać, do innej roboty: do re-

formowania fizyki. Przyglądając się tym pierwszym próbom, odnosi się wrażenie, że spodziewają się tu łatwych sukcesów. Fizyka współczesna jest w ich oczach jakby puszcza dziewiczą, chaosem, dziwacznym splotem sprzeczności i nieścistości. Oni tu dopiero mają zrobić porządek.

Dyskusya z logistykami nie należy do rzeczy łatwych. Nietylko dlatego, że ulubioną ich bronią jest to, co popularnie nazywa się chwytem za słówka, t. j. że odznaczają się niechęcią lub niezdolnością dojrzenia trafnej intencji, zdrowej myśli, skoro tylko forma wypowiedzenia jest dobrana mniej szczęśliwie, skoro nie cechuje jej pedantyczna poprawność. Jest trudna głównie z tego powodu, że broniąc swej sprawy z żarliwością jakby apostołską, graniczącą z fanatyzmem, potrafili otoczyć ją i siebie jakimś nimbem tajemniczej wyższości. Bóstwem ich *ścistość*, zawołaniem bojowym *naukowość*; tem miażdżą, unicestwiają swych oponentów, zresztą nielicznych i odzywających się naogół nieśmiało. Ścistość, osiągnana przez logistyków, daje im (w ich własnem przekonaniu) taką wyższość nad pozostałymi pracownikami „naukowymi“, szczególnie nad nieszczęsnymi „filozofami“, że wszystko, co się w nauce robi poza nimi i bez nich, skłonni są traktować z góry, w najlepszym razie z pobłażliwością. Szanują tylko matematyków (w tym stopniu, w jakim ci szanują logistykę); fizyków tolerują; ale jacyś gnoseologowie nie mogą liczyć na żadne ich względy. Tych, razem z metafizykami etc., zwalczają bezlitośnie, przeważnie posługując się drwinami. Używanie odrębnego języka peąnsko-russellovskiego w tej lub innej odmianie przyczynia się też niemało, wobec niezrozumiałości tego języka dla ogółu uczonych, pracujących w zakresie innych specjalności, do utworzenia z logistyków odrębnej, wyższej kasty.

Mimo wszystko ośmielam się być zdania, że jest w tem dużo przesady, dużo nieuzasadnionych pretensyj i że na sprowadzeniu roli logistyki u nas do właściwej miary mogłyby tylko zyskać nasze z trudem się rozwijające nauki filozoficzne¹⁾, a także mogłaby zyskać filozofię młodzież akademicka. W tę bowiem łatwo wmówić, że dopiero od Russella rozpoczyna się prawdziwa nauka, a t. zw. filozofowie są istotami godnymi politowania. Szkody dla naszej naukowej kultury, wpływające z tego źródła, mogą się okazać bardzo poważne.

Dopóki matematycy lekceważyli logikę, łatwo wpadali w błędy. Rozumiemy dziś, dlaczego; to też z wielkiem uznaniem witamy wysiłki, zmierzające do nadania przynajmniej niektórym działom matematyki postaci doskonałych systematów dedukcyjnych, cieszymy się z pozytywnych rezultatów krytyki podstaw matematyki. Czy można jednak te same sposoby, tutaj tak owocne, przenieść na grunt przyrodznawstwa? Pamiętajmy, że przyrodnik, w szczególności fizyk, znajduje się w sytuacji zasadniczo innej, niż matematyk: mając do czynienia ze światem rzeczywistym, poznawalnym przy pomocy

¹⁾ Na rozwój innych nauk, oczywiście poza matematyką, poglądy logistyków wpływu dotąd nie wywierają.

zmysłów, ze światem, w którym panuje prawidłowość, stwierdzana w doświadczeniu, z doświadczeniem zestawia swe intuicje i myślowe konstrukcje. Posługuje się, naturalnie, rozumowaniem, ale słuszność wyprowadzonych wniosków *sprawdza*, odwołując się do świadectwa wzroku, dotyku i t. d. Ten właśnie fakt upoważnia fizyka do postępowania odważniejszego, daje mu prawo do zatrzymania się na stopniu poprawności formalnej, jaki pozbawionemu tego sprawdzianu matematykowi wystarczyłby nie mógł. Nie ulega wątpliwości, że treść poszczególnych praw fizyki, o ile wyraża się ją słowami, możnaby wypowiedzieć ściślej, poprawniej, niż to się zazwyczaj czyni w podręcznikach. Spróbowano tego dokonać np. z zasadą powszechnej grawitacji; okazało się, że jest to sprawa bardzo skomplikowana, ale ostatecznie, jak się zdaje, możliwa. Doskonale; zapytajmy jednak, co się właściwie na tem zyskuje, poza zadowoleniem osobistym precyzatora? Zanim logistycy zdążyli zabrać się do nadania precyzyjnej postaci prawu Newtona, już mechanika nieba, oparta na prawie nieściśle sformułowanym, zresztą „ze wszystkich znanych praw najmniej niedoskonałym“ (H. Poincaré), osiągnęła swe największe tryumfy.

Nieustanny postęp i świetne zdobycze nauk fizykalnych są najlepszym dowodem, że intuicja uczonych, wskazująca im, gdzie jaki stopień ścisłości wystarcza, naogół ich nie zawodzi. Dążenie do możliwie jaknajściślejszego wypowiedzania myśli, do wyraźnego formułowania założeń i t. p. jest, rzecz prosta, dążeniem zdrowym i nikt z fizyków przeciwko takiemu dążeniu nie zaprotestuje, byleby tylko za tę ścisłość nie wypadło zapłacić zbyt drogo. Bądźmy ściśli o tyle, o ile to potrzebne i możliwe¹⁾, ale nie czynmy ze ścisłości bożyszczą, na którego ołtarzu składa się wszystko. Mielibyśmy zaś, do prawdy, wiele do stracenia! Zważmy naprzód, że już najprostsze prawa fizyki, które logistycy usiłowali wypowiedzieć z całą dokładnością (na jaką było ich stać), przedstawiły się w postaci wprost horendalnie skomplikowanej. Nauki są zbyt obszerne, a czas ludzki zbyt ograniczony, aby z lekkim sercem można się było wyrzekać przejrzystości, prostoty i zwięzłości. W tem, co mówimy i piszemy, muszą być luki, na to niema rady; inaczej nigdybyśmy nie wypowiedzieli tego, co wypowiedzieć trzeba. Ścisłości, t. zn. formalnej poprawności, nie możemy kupować za cenę zrzeczenia się postępu nauki. Świat rzeczywisty jest tak bogaty, że o jakimkolwiek wyczerpaniu go nie może być mowy; uczeni podchodzą doń tylko z różnych stron, próbując ujmować go tak lub inaczej. Te ujęcia są i będą zawsze niepełne i niedoskonałe rzeczowo, nietylko formalnie; w ślad za nowymi odkryciami, nowe próby zastąpią próby dawniejsze. Patrzymy z podziwem na potężny pęd nauki współczesnej; fizyka rośnie, roz-

¹⁾ Arystoteles w ten sposób mówi u wstępu do swych rozważań etycznych: „Dociekania nasze.. będą wyrażone w sposób zadowalający, jeśli osiągną dokładność taką, na jaką pozwala przedmiot, którym się zajmujemy. Do ścisłości bowiem nie należy dążyć we wszystkich wywodach w sposób jednakowy, podobnie jak nie należy tego czynić we wszystkich dziełach ręki ludzkiej“. Eth. Nikom. 1094 b. 11—14.

wija się, zmienia i niema racji przewidywać, żeby ten proces miał się kiedy zakończyć i żeby fizyka przybrała jakąś postać „ostateczną“ w jakimkolwiek choćby ze swych działów, jeżeli już nie w całości. Nie poruszam tu bliżej sprawy t. zw. aksjomatyzacji fizyki¹⁾, ale już te uwagi wystarczają, aby zrozumieć, że to przedsięwzięcie byłoby chybione, o ileby aksjomatyzację fizyki rozumieć tak, jak się rozumie aksjomatyzację pewnych działów matematyki. Fizyka ani jakakolwiek inna nauka realna (aposteryoryczna, empiryczna) nigdy nie może się stać systematem dedukcyjnym ani w swej całości ani w części.

Niema nic cenniejszego w nauce ponad myśl twórczą, ale też o nic nie bywa tak trudno, jak o twórczość prawdziwą. Przerost logistyki jest z punktu widzenia wychowawczego zjawiskiem niebezpiecznym, ponieważ naprzód pozwala na lekkie traktowanie takich ludzi, jak np. Kant (na tej zasadzie, że ich pisma roją się od niekonsekwencji), bez względu na to, że ci ludzie dali nam coś najcenniejszego, dar geniuszów: nowe ujęcie, nowy punkt widzenia; następnie zaś dlatego, że otwiera szerokie wrota quasi-twórczości, polegającej na wprowadzaniu nowego typu znaczków lub na budowaniu „aksjomatów“, będących przekładem na język takich znaczków — dowolnie wybranych zdań potocznych. Więcej szacunku dla starych mistrzów, więcej skromności w ocenie własnych rezultatów niewątpliwie przydałoby się pełnej chwalebnej zapału młodej szkole naszych logistyków.

¹⁾ Obacz: Sprawozdanie z pracy Z. Zawirskiego p. t. Metoda aksjomatyczna a przyrodznawstwo, *Prz. Filoz.* XXVIII, zes. 1/2, str. 110 i nast. — *Biuletyn W. Inst. Filozof.*, Nr. 3, sprawozd. z posiedz. XX-go Sekcji teorii poznania (24. XI. 24 r.), *Prz. Filoz.* XXVIII, zeszyt 3/4 str. 292/3.

SPRAWOZDANIA.

Stanisław Brzozowski. *Filozofia romantyzmu polskiego.* Lwów, Nakładem Spółki Akcyjnej Wydawniczej. (Biblioteka Tęczowa, Nr. 11). Str. 70.

Praca ta, która została w spuściźnie literackiej ś. p. St. Brzozowskiego, drukowana była w 1921 r. w „Tygodniku Literackim“ (dodatku do „Kuryera Lwowskiego“) i zasługiwała w całej pełni na udostępnienie jej szerszemu ogółowi. (Należało ją jednak wydać bez konsekwentnie błędnego pisania: Nietzsche zamiast Nietzsche, Marks zamiast Marx).

W „Legendzie młodej Polski“ dał Brzozowski znakomite studium p. t. „Kryzys romantyzmu“, rzecz tak symptomatyczną dla chwili, w której została pomyślana,

że w nienapisanych dotąd a może i niezamierzonych dotąd przez nikogo dziejach zmagania się ducha polskiego z romantyzmem zajmuje bardzo wybitne stanowisko. Rozprawa ta, która jest przyczynkiem do krytyki kultury współczesnej ze szczególnem uwzględnieniem polskiej — bo to jest właściwie temat działalności Brzozowskiego —, ma jeszcze oprócz wszystkich wielkich i niezapomnianych zalet wszystkie ujemne strony twórczości Brzozowskiego, a więc balast naukowy wątpliwej czasem wartości, pławienie się w zdaniach i sądach obcych, tak charakterystyczne dla pewnych myślicieli z b. Królestwa w okresie samouctwa, pewien pierwiastek nadmiernego doktrynerstwa społecznego i styl pretensjonalny nienajlepszego gatunku, styl imponujący młodym, niesympatyczny dla ludzi dojrzałych.

a

Studyum p. t. „Filozofia romantyzmu polskiego“ odbija i pod względem treści i pod względem formy od wyżej wymienionego. Jest ono dowodem jak gdyby pewnego wewnętrznego oczyszczenia się autora z wszelkich obcych nalotów i osiągnięcia własnego indywidualnego czystego stylu w ujmowaniu zjawisk tak skomplikowanych, jak romantyzm polski. To już nie jest krytyka zjawiska, ale próba syntezy. Brzozowski już nie deliberuje, nie analizuje, nie krytykuje, lecz pewną i silną ręką chwytą problem, stawia go jasno i rozwiązuje śmiało.

Rozdział pierwszy p. t. „Charakter dziejowy romantyzmu polskiego“ jest właściwie szkicem historyografii a ma na celu wyjaśnić wewnętrzne, psychiczne korzenie romantyzmu polskiego na tle ogólnego rozwoju ludzkiej duchowości. Bo romantyzm polski zdaniem Brzozowskiego jest „rozdziałem w żywocie ziemskim i ludzkim odwiecznej Światłości“. Kreśląc w rozdziale drugim „Warunki powstania“, stwierdza Brzozowski najśluszej, że w przeciwieństwie np. do Niemiec, gdzie romantycy próbowali w najlepszym razie żyć według teorii idealizmu filozoficznego, romantyzm polski nie był idealizmem we właściwym znaczeniu, lecz świadomością bohaterstwa, które nie było czczą marą myślową, lecz najkonkretniejszą rzeczywistością. To się nazywa trafić w sedno rzeczy!

W sposób bardzo jasny i prosty ujmuje Brzozowski problem, nad którym tylu Niemców nałamało sobie głowy, a mianowicie zagadnienie, czy przy całej różnorodności romantyków jako indywidualności mówić można o romantyzmie jako jedności (por. mój „Renesans, Oświecenie, Romantyzm“, str. 193 i nast.). Pisze mianowicie: „Mickiewicz, Słowacki, Norwid, Cieszkowski żyli każdy własnym swem życiem, z siebie, z własnej piersi czerpali treść twórczości swojej, lecz z pracy ich urastał ponad nimi jednolity gmach duchowy, w którym każdy z nich zajmuje jakieś konieczne, z punktu widzenia całości, stanowisko“ (str. 26); w dalszym

b

ciągu określa więc Brzozowski te bardzo charakterystyczne, „nie wiedzące o sobie współudziały“. Z punktu widzenia metafizycznego czy religijnego ujęty jest sławny antagonizm wieszczów, który ostatnio gruntownie i solidnie, ale bez syntetycznej perspektywy przedstawił M. Kridl. Na specjalną uwagę zasługuje wyznaczenie Norwidowi miejsca w rozwoju romantyzmu polskiego. Mickiewicz, Słowacki, Norwid, to treść romantyzmu polskiego, Krasieński i Cieszkowski, to świadomość tej treści. Oto przykład syntetycznych operacji, jakich z wielką śmiałością dokonuje Brzozowski na romantyzmie polskim. A obok takich chwytów energicznych wglądy bardzo subtelne; za takie uważam ocenę Z Krasieńskiego jako fenomenu psychologicznego, niezmiernie ciekawego i niemal zatrważającego. „Posiadał on jasne widzenie prawdy i nie mógł zdobyć się na żaden wysiłek w kierunku ziszczenia jej w sobie“. „Krasieński zna prawdę tylko intelektualnie i nie jest w stanie poznać jej inaczej: spełnieniem“. (str. 51).

Z książeczki Brzozowskiego dla filozofa najbardziej interesującym jest rozdział IV. p. t. „Romantyzm polski a filozofia niemiecka“. I tu takim energicznym chwytem ujmuje Brzozowski problem, pisząc, że romantyzm niemiecki dąży do poznania swobody, polski do wywalczenia jej i urzeczywistnienia. Ślusnie wszelako uznaje Brzozowski obok cyklu Kant-Fichte-Hegel i drugi cykl w filozofii niemieckiej: Feuerbach Marx-Engels. Znaczenie Feuerbacha jest dotychczas w rozwoju myśli poromantycznej i przeciwromantycznej niedocenione. Pomijam tu oddziaływanie ideowe Feuerbacha na Polaków, ale i w zakresie artystycznym ma Feuerbach niepoślednie znaczenie, a mianowicie dla rozwoju realizmu; Brzozowski widzi w filozofii Feuerbacha „pełne i całkowite wyzwolenie rzeczywistego człowieka“. Ale i Feuerbach i Marx określają ową swobodę nie czynem lecz poznaniem. Zdaniem Brzozowskiego istotne rozwiązanie zagadnienia, przeciwstawionego przez Feuerbacha Hegłowi, dał Cieszkowski, przeciwstawiając

a

myśli - poznaniu czyn - spełnienie. Z całym naciskiem podkreśla Brzozowski, pisząc rzecz swoją w przededniu wyzwolenia Polski, że pod znakiem marksyzmu odrodzenie to się nie dokona.

W ten sposób studium Brzozowskiego, wydane z jego spuścizny rękopiśmiennej, jest nie tylko testamentem filozoficznym Brzozowskiego (dochodzą do tego dwa ostatnie rozdziały „Tragedya i Chrystus” oraz „Kościół”), lecz i testamentem społecznym i politycznym śmiałego myśliciela. Tak, bo przedewszystkiem śmiałość w ujęciu i stawianiu problemów, śmiałość w kreśleniu wielkich rzutów syntetycznych podziwiać należy w tym studium, śmiałość, której brak wielu wytrawnym badaczom romantyzmu polskiego. Przedwczesne syntezy są zgubne i szkodliwe, ale syntezaofobia, która w przeciwieństwie do najnowszych poczynań niemieckich charakteryzuje dziś twórczość naukową polską w dziedzinie badań w zakresie zjawisk duchowych wogóle a literackich w szczególności, prowadzi do zupełnej zatraty linii orientacyjnych w lesie szczegółów, analiz, przyczynków lub nawet intuicyjnych impresyj.

Problem syntezy romantyzmu polskiego stoi przed nauką polską jako jedno z głównych i naczelnych zadań. Studium Brzozowskiego, który przystąpił do próby rozwiązania tego zagadnienia bez odpowiedniego przygotowania filologicznego i dał szereg kapitalnych uwag, winno bojaźliwym dodać otuchy.

Zygmunt Łempicki (Warszawa).

Ks. Dr. Aleksander Pechnik. Zarys filozofii historii. Lwów, Nakładem Tow. „Biblioteka Religijna”, 1925, str. 400.

Tytuł obiecuje o wiele więcej, niż książka zawiera. Filozofię historii można ujmować dwojako: albo ze stanowiska formalnego jako metodologię i logikę historii, albo ze stanowiska materialnego jako wykład o prawach, rządzących dziejami ludzkości i o celach procesu dziejowego.

Ks. Pechnik pojmuje filozofię historii w tem drugim znaczeniu. Jeżeli pominiem

b

my zasadniczą kwestję, czy filozofia historii w tem drugim — materialnym — znaczeniu może podlegać jakimś ścisłym kryteriom naukowego badania, możemy uznawać ją z tem zastrzeżeniem, że przedstawiać będzie pewien zamknięty i konsekwentnie a zwarcie przeprowadzony wykład. Dzięki tym właśnie cechom zdołały systemy historyzoficzne czy to Hegla czy Spenglera wyrzucić swój wpływ na rozwój umysłowy społeczeństw.

Ks. Pechnik przyjął jako założenie i cel swego wykładu obronę kościoła katolickiego i uzasadnienie jego roli dziejowej. Założenie samo wydaje się zbyt wąskie i niewystarczające dla stworzenia jakiegoś zwartego systemu historyzoficznego. Nie mogąc więc stworzyć takiego systemu, daje autor szereg rozważań na temat jedności rodzaju ludzkiego, rozwoju religii, różnych systemów religijnych, dziejowej roli chrześcijaństwa i katolicyzmu oraz zadań i roli poszczególnych narodów. Rozważania te ujęte są zbyt powierzchownie, by miały siłę przekonywującą. Poza tem w książce przeważa strona negatywna i polemiczna, mająca na celu apologię kościoła katolickiego i jego roli w dziejach. System historyzoficzny zaś zyskuje tembardziej na zwartości i sile przekonywania, im bardziej dominuje w nim czynnik konstrukcyjny a im mniej w nim dyskusji i polemiki. Wzorem w tym względzie pozostanie system historyzoficzny Hegla. Przy tego rodzaju bowiem wykładzie polemika wydaje się niecelową, gdyż przekonany tu będzie ten tylko, kto chce być przekonany.

Niezależnie jednak od merytorycznej strony wywodów autora, co do których dyskusja byłaby niecelowa, należy stwierdzić, że książka Ks. Pechnika nie wnosi do literatury historycznej, a tem mniej filozoficznej, nowych wartości. Nie wiele tu pomoże zastrzeżenie autora na wstępie książki, starające się uprzedzić zarzuty. O jej wartości bowiem nie decyduje tu sam temat, który może być różnorako ujmowany, ale sposób ujęcia i przeprowadzenia tematu. Pod tym zaś względem

a

omawiana książka wykazuje największe niedomagania.

R. Lutman (Toruń).

Marja Ossowska. Stosunek logiki i gramatyki. Kraków, 1929, str. 231—264. (Osobne odbicie z Kwartalnika Filozoficznego).

Rozprawa obejmuje dwie części: 1) sprawozdawczą, zmierzającą przede wszystkim do zanalizowania argumentów, przytoczanych zazwyczaj przeciw interwencji logiki w gramatyce i do wyjaśnienia, jak owa interwencja bywała pojmowana, 2) systematyczną, która, niezależnie od historii, stara się rozwiązać problem stosunku, zachodzącego między logiką a gramatyką.

Nie wchodząc w szczegóły części pierwszej, zajmijmy się bliżej częścią drugą. Autorka bierze tu pod uwagę logikę tradycyjną z jej podziałem na „naukę o nazwie, zdaniu i wnioskowaniu“ (str. 248) i gramatykę, pojętą jako „jakąś ogólną naukę o danym języku, zawierającą podstawowe wiadomości z fonetyki, słowotwórstwa, fleksji i składni tego języka“ (str. 248). Zagadnienie stosunku tak rozumianej logiki i gramatyki rozбивa autorka na: 1) zagadnienie pokrewieństwa i 2) zagadnienie zależności. Pokrewieństwa dopatruje się *a*) we wspólności niektórych pojęć zestawianych nauk (za takie wspólne pojęcia uważa pojęcie wyrazu, zdania, podmiotu i t. p.), dalej *b*) we wspólnym zainteresowaniu klasyfikacją wyrazów, związkami między wyrazami, związkami między zdaniami i klasyfikacją zdań złożonych. Przechodząc z kolei do zależności między gramatyką a logiką, skłonna jest autorka dopatrywać się jej nie tylko w stosowaniu reguł logiki w gramatyce, którą to zależność dzieli gramatyka z wszystkimi innymi naukami, lecz nadto w tem, iż gramatyka stosuje pewne terminy analizowane w logice oraz, iż „pewne zdania logiki stanowią punkt wyjścia dla semantyki i składni, zaś pewne działy gramatyczne, jak np. semantyka historyczna, służą za materiał dla semantyki systematycznej, uprawianej w logice“...

b

(str. 260). W zakończeniu pracy daje autorka krótki przegląd „pokus“, jakie przedstawia język dla filozofa i istnieniem tych „pokus“ tłumaczy wybitną rolę, którą z dawien dawna odgrywają filozofowie w dziejach językoznawstwa.

Niewątpliwą zaletą rozprawy jest wielka jej przejrzystość oraz stała dążność do odsłonięcia tak częstego na tym gruncie mieszania różnych znaczeń wyrazów takich jak „logiczny“, „kategoria gramatyczna“ i t. p. mieszania, wiodącego do nieraz daleko idących nieporozumień. Pewnym brakiem natomiast jest może niedość ostre rozgraniczenie pokrewieństwa i zależności, wyodrębnionych przez autorkę jako dwie różne postacie stosunku między logiką a gramatyką. Pokrewieństwo miałyby polegać m. i. na: *a*) wspólności pewnych pojęć, *b*) wspólności zainteresowań pewnymi przedmiotami. Ponieważ sensu stricto zainteresowanie jest stanem psychicznym badacza, nie właściwością nauki, możnaby pod *b*) mówić (skoro o stosunek nauk chodzi), iż w obu naukach analizuje się niektóre te same przedmioty (związki między wyrazami, związki między zdaniami). Jednakowoż wypadek rozpatrywania przez dwie nauki wspólnego przedmiotu sprowadza autorka też do zależności zdaniowej dwóch nauk. (Por. str. 259). Gdyby nasza interpretacja zwrotu pod *b*) była słuszna, zacierałaby się granica między pewnym wypadkiem pokrewieństwa i zależności. Może możnaby usunąć ten zarzut, przyjmując, że dwie nauki są pokrewne już wówczas, gdy dotyczą niektórych tych samych przedmiotów, choć między zdaniami tych nauk nie zachodzi żadna zależność, gdy tymczasem — co autorka podkreśla — o zależności dwóch nauk nie decyduje sama wspólność przedmiotu. Czy takie wyjście z sytuacji jest zgodne z intencjami autorki, nie wiadomo, skoro nie daje ona definicji pokrewieństwa; nie wydaje się jednak prawdopodobnym, by można dopatrywać się aż pokrewieństwa dwóch nauk tam, gdzie zachodzi tylko wspólność przedmiotu. Przy takim bowiem rozumieniu

a

pokrewieństwa trzebaby np. za pokrewne nauki uważać numizmatykę i naukę o prawie monetarnem; wszak zachodzi tu wspólność niektórych przedmiotów przy niezachodzeniu zależności zdaniowej. To zaś zdaje się niezgodnym ze zwykłym sposobem rozumienia zwrotu „nauki pokrewne“.

Również niezupełnie ostro odgranicza się wypadek pokrewieństwa w sensie posiadania przez logikę i gramatykę wspólnych pojęć od zależności w sensie operowania przez gramatykę pojęciami, występującymi w logice. Być może, że o zależności będzie mowa tylko wówczas, gdy jakaś nauka swoje specyficzne terminy definiuje przy pomocy terminów, zaczerpniętych z innej nauki, zaś o pokrewieństwie, gdy dwie nauki jako — by tak powiedzieć — swojemi środkami operują temi samymi pojęciami. Rozróżnienie to jednak wymagałoby sprecyzowania i kto wie, czy dałoby się utrzymać. Już nie tylko sprecyzowania lecz i wyjaśnienia domaga się twierdzenie, że pewne działy gramatyki są materiałem dla logiki. Jako przykład wymienia autorka semantykę historyczną, będącą materiałem semantyki systematycznej, uprawianej w ramach logiki. Na czym polega owo bycie materiałem? Dowiadujemy się, że jest ono szczególnym wypadkiem zależności zdaniowej, różnym od tego, w którym zdania jednej nauki służą jako racje dla zdań innej nauki. Bliższej jednak charakterystyki tego wypadku Autorka nie podaje. Trudno więc w sposób stanowczy ocenić zdanie, iż semantyka historyczna jest materiałem dla pewnego działu logiki; mimo to niełatwo wyzbyć się podejrzenia, iż zdanie to jest fałszywe. Wszak chyba psychologii a nie logice mogą tematu do rozważań dostarczać twierdzenia, dotyczące genezy i przeobrażeń znaczeń resp. sposobów używania rozmaitych wyrazów indywidualnego jakiegoś języka, które to właśnie twierdzenia składają się na treść semantyki historycznej. Logika, jak się zdaje, bada li tylko strukturę wyrazów i pewne sposoby operowania niemi bez względu na ich przynależność do jakiegoś określonego języka.

b

Możnaby też podnieść wątpliwość, czy w rozprawie o stosunku logiki i gramatyki nie należało wyjść poza ramy logiki tradycyjnej. Kto wie, czy pewne działy logiki współczesnej (np. Russell'a nauka o symbolach niekompletnych) nie dostarczyłyby ważnego materiału do śledzenia pokrewieństwa między logiką a gramatyką. Argument, przytoczony przez autorkę na korzyść owego ograniczenia się do logiki tradycyjnej, iż „tę... logikę mogli tylko mieć na myśli ci, którzy dyskutowali jej stosunek do gramatyki“, nie jest dość ważki, zwłaszcza wobec zastrzeżenia, które autorka dwukrotnie uczyniła, iż w części systematycznej swej pracy rozważać będzie stosunek logiki do gramatyki „niezależnie... od historii“. (Str. 231 i 247). Ma się nawet wrażenie, iż z tem zastrzeżeniem ów argument niezupełnie jest w zgodzie.

Izydora Dąmbska (Lwów).

Stefan Błachowski. Badania z zakresu rozwoju pamięci liczb i zdolności rachunkowych. Warszawa 1927. Str. 20. (Odbitka z kwartalnika „Polskie Archiwum Psychologii“, tom I. 1926 27. Nr. 2).

Autor, który zagadnieniu wybitnych zdolności rachunkowych poświęcił już był dwie interesujące prace, powraca do niego w rozprawie o powyższym tytule. Główny jej temat stanowi porównanie „wyczynów“ rachunkowych „wirtuoza liczb“ S. Kriegera z r. 1926 z „wyczynami“ tegoż rachmistrza z r. 1922, opisanymi przez autora w pracy p. t. „Struktura typów wyobrażeńiowych“. Porównanie to daje autorowi sposobność rozważenia zagadnienia bardziej ogólnego i zasadniczego, a mianowicie — ćwiczenia pamięci. Autor stwierdził u Kriegera znaczne postępy: tak np. 25 cyfr, wpisanych w kwadrat, wyuczył się K. w r. 1926 w 60,5 sekund, gdy tymczasem w r. 1922 ta czynność wymagała 360 sek. W znacznej mierze postęp ten zdaje się być uwarunkowany tem, że K. nauczył się posługiwać się tem, co G. E. Müller nazwał „naturalnemi pomocami“. Autor nie badał, jak przedstawia się pa-

a

mięć K. dla większej ilości cyfr, przypuszcza jednak (dodajmy od siebie, że wydaje się, iż ma słuszność), że pod tym względem pozostaje on znacznie w tyle poza Diamandim, Inaudim, Finkelsteinem (opisanym przez nas w „Ruchu filozoficznym“, t. IX. 1925, str. 72 b), nie mówią już o Rücklem. Znaczną poprawę stwierdził autor również u K. w mnożeniu dużych liczb (na papierze, nie napamięć) sposobem zarówno zwykłym jak też i krzyżowym. Interesujące uwagi poświęca autor sprawie obliczania przez K. logarytmów. Niestety, autor, który zobowiązał się wobec K. do zachowania tajemnicy, jaką on otacza swoje sposoby logarytmowania, nie może traktować tej kwestyi z taką otwartością, z jakąby ją potraktować pragnął.

Każdy, kto się interesuje zagadnieniem fenomenalnych zdolności rachunkowych, przeczyta z korzyścią pracę p. Błachowskiego.

J. Segal (Warszawa).

Jan Czekanowski. Metoda podobieństwa w zastosowaniu do badań psychometrycznych. Badania psychologiczne, III. Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie, Lwów 1926. Str. 40. (Skł. gł. w księgarniach S. A. Książnica Atlas).

Dla autora, badającego kwestyę, o ile typy antropologiczne są również zróżniczkowane i pod względem psychicznym, ważne jest stwierdzenie, o ile metody statystyczne, używane w antropologii, które pozwoliły na ujęcie typów w antropologii, dają się zastosować i do psychometrii. Dla wyjaśnienia tej tak zasadniczej kwestyi, poczynił autor próbę zastosowania metody podobieństwa do testu pamięci bezpośredniej liczb, opracowując tą metodą wyniki eksperymentów, dokonanych przez Dra Kreutza nad 15 osobami w Zakładzie Psychologicznym Uniwersytetu lwowskiego. (Zob. omówioną poniżej pracę Dra Kreutza).

Dla każdej z badanych osób obliczona została średnia ilość liczb, zapamiętanych przez nią każdego dnia, i odchylenie średnie tych wyników, prócz tego obliczona została średnia ilość liczb, które poszcze-

b

gólne osobniki zapamiętały jednego dnia, oraz odchylenie średnie tych wyników. Okazało się na podstawie zestawień obu wyników, że między osobnikami zachodzą daleko większe różnice niż między wynikami poszczególnych dni badania. Następnie obliczony został współczynnik korelacyjny dwóch szeregów liczb, zapamiętanych przez dwóch osobników, i to dla wszelkich możliwych kombinacji dwuosobnikowych. Otrzymane w ten sposób obliczenia dają obraz podobieństw, zachodzących między poszczególnymi jednostkami. Można było je podzielić na 3 wyraźne grupy, przyczem dwóch osób niepodobna było włączyć do żadnej z grup. Każda z grup dała się scharakteryzować pod względem jej zdolności do rozwoju pamięci w miarę tego, jak postępowało doświadczenie. Autor dochodzi więc do wniosku, że metoda podobieństwa stanowi „narzędzie analityczne o poważnem znaczeniu“. (Str. 34).

Na podstawie danych o osobnikach, otrzymanych już po dokonaniu eksperymentów, autor rozpatrzył, o ile zróżniczkowanie psychiczne osób badanych odpowiada ich zróżniczkowaniu rasowemu i różnicom płciowym, i dochodzi do wniosku, że współzależność taka istnieje. Według niego test pamięci bezpośredniej liczb, który nie nadaje się do uszeregowania osobników pod względem wielkości pamięci (zob. pracę Dra Kreutza), pozwala jednak na ujęcie różnic jakościowych i rasowych, jeśli się wyniki opracowuje metodą podobieństwa.

Mała ilość osób badanych i to jednym tylko miernikiem wymaga oczywiście sprawdzenia wyników.

Franciszka Baumgarten (Solura).

Dr. Mieczysław Kreutz. Zmienność rezultatów testów. Część I. Znaczenie zmienności rezultatów dla wartości testów. Badania Psychologiczne, IV. Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie, Lwów 1927. Str. 72. (Skł. gł. w księgarniach S. A. Książnica Atlas).

a

Autor zajął się zbadaniem eksperymentalnym zagadnienia pierwszorzędnej wagi dla psychologów: czy i jakie znaczenie ma zmienność rezultatów dla wartości metody testów? W tym celu przeprowadził w Zakładzie Psychologicznym Uniwersytetu we Lwowie w roku 1923 szereg eksperymentów nad 15 osobami, — słuchaczami i słuchaczkami Uniwersytetu — posługując się testem pamięci — zapamiętaniem 8 liczb dwucyfrowych (testu *in extenso* autor nie przytacza), który powtórzony został 24 razy (3 razy na każdym z 8 posiedzeń). Wyniki eksperymentów opracowane zostały nie według dotychczas przyjętego rachunku rang korelacyjnych, lecz na zasadzie procentowej oceny błędów; jako miary zmienności autor nie użył więc dotąd stosowanego współczynnika korelacji, lecz błąd obliczony procentowo. Oceny zarówno liczbowe jak i względne, wydane bądź na podstawie jednego eksperymentu bądź kilku powtórzeń tego samego testu, okazały się przeważnie fałszywymi. Autor wyprowadza z wyników swej pracy wnioski następujące: 1. zmienność rezultatów, o ile zaciera różnice indywidualne osób badanych, czyni eksperyment w danym poszczególnym wypadku bezwartościowym; 2. ze zmienności rezultatów wynika, że albo między rezultatem testu a zdolnością niema stosunku prostego, co jest „podstawą rozumową metody testów“, albo też stopień zdolności ustawicznie się zmienia. W obu wypadkach test nie może służyć do obiektywnej charakterystyki osobnika. O ile się więc nie uda zmniejszyć zmienności testów, trzeba będzie zrezygnować z posługiwania się tą metodą.

Praca Dra Kreutza przedstawia wartość zarówno z powodu sumiennego przeprowadzenia eksperymentu jak i krytycznego stanowiska, jakie zajął wobec dotychczasowych prac nad zmiennością (Claparède'a i Bogen). Przeważna część jego uwag (szczególniej tycząca się rachunku korelacyjnego) jest słuszna. Żałować jednak należy, że autor ograniczył się tylko do eksperymentu nad jednym testem (pamięci liczb). Wszak mu wiadomo, że zarówno

b

Claparède jak i Bogen stwierdzili, iż są testy, posiadające mniejszą i większą zmienność; byłoby więc rzeczą bardzo pożądaną, gdyby autor w ten sam właściwy mu sumienny sposób sprawdził kilka innych testów, przytem takie, które mają szerokie zastosowanie (np. test Bourdon'a wykreślenia liter). Przypadek mógł przecież sprawić, że test pamięci liczb posiada największą zmienność. Jakie są granice zmienności wwyż i niż? — Byłoby również rzeczą pożądaną, gdyby autor większy nacisk położył na osoby badane, gdyż w ostatecznym rezultacie osoba badana jest przyczyną zmienności testów. Dlatego też i Claparède i Bogen używają terminu „constance des sujets“, „Konstanz der Versuchsperson“ zamiast „zmienności testu“ i prawdopodobnie termin ten zostanie przez „międzynarodową komisję ujednostajnienia terminologii psychotechnicznej“ polecony do ogólnego użytku.

Z zainteresowaniem oczekujemy zapowiedzianej drugiej części pracy, w której autor ma zamiar podać wyniki badań nad przyczynami zmienności testów.

Franciszka Baumgarten (Solura).

1. M. Grzegorzewska. Iloraz inteligencji w skali Bineta i jego znaczenie diagnostyczne. Przegląd sprawozdawczo-krytyczny. Warszawa, nakładem Sekcji szkolnictwa specjalnego Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół powszechnych. (Biblioteka pedagogiki leczniczej Nr. 1. Redaktorka Drka M. Grzegorzewska). Skł. gł. Książnica-Atlas 1925. Str. 28.

2. O szkołę specjalną. Sprawozdanie z I. Polskiego Zjazdu nauczycieli szkół specjalnych. Warszawa, j. w. Nr. 2. Skł. gł. j. w. 1926. Str. 56.

3. Szkolny zeszyt biograficzny. Schemat poleciony przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do użytku w szkołach specjalnych dla upośledzonych umysłowo. Warszawa, j. w. Nr. 3. Skł. gł. Administracja Szkoły specjalnej, Świętokrzyska 30. 1926. Str. 34 nlb.

a

4. **M. Grzegorzewska.** Struktura psychiczna czytania wzrokowego i dotykowego. Warszawa, j. w. Nr. 4. Skł. gł. Książnica-Atlas 1927. Str. 121. (Odb. z Kwartalnika Polskie Archiwum Psychologii, I. 1926/7).

5. **M. Wawrzynowski.** Program i metody nauczania w szkole dla upośledzonych umysłowo. Warszawa, j. w. Nr. 5. Skł. gł. j. w. 1927. Str. 80.

6. **M. Grzegorzewska.** Struktura wyobrażeń surogatowych u niewidomych. Warszawa, j. w. Nr. 6. Skł. gł. j. w. 1927. Str. 16. (Odb. z Kwartalnika Polskie Archiwum Psychologii, I. 1926/7).

7. **T. Benni.** Czytanie z ust dla ogłuchłych w wieku późniejszym w świetle psychologii i fizjologii mowy. Warszawa, j. w. Nr. 7. Skł. gł. j. w. 1927. Str. 28. (Odb. z Kwartalnika Szkoła specjalna, I. 1926/7).

8. **Leonard** (Z Zakładu wychowawczego „Nasz Dom“ w Pruszkowie). Warszawa, j. w. Nr. 8. Skł. gł. j. w. 1928. Str. 23. (Odb. z Kwartalnika Szkoła specjalna. IV. 1927/8).

9. **Wł. Sterling.** Dziecko psychopatyczne. Warszawa, j. w. Nr. 9. Skł. gł. j. w. 1928. Str. 15. (Odb. z Kwartalnika Szkoła specjalna. IV. 1927/8).

10. **Wł. Sterling.** Dziecko histeryczne. Warszawa, j. w. Nr. 10. Skł. gł. j. w. 1928. Str. 22. (Odb. z Kwartalnika Szkoła specjalna, IV. 1926/7).

11. **M. Grzegorzewska.** Głuchociemni. Warszawa, j. w. Nr. 11. Skł. gł. j. w. 1928. Str. 43. (Odbitka z Kwartalnika Szkoła specjalna, IV. 1927/8).

1. Autorka podaje charakterystykę testów rozwojowych Bineta-Simona oraz ich późniejszej odmiany w układzie Ternana. Zaznacza, że wprowadzony przez Sterna jako miara inteligencji iloraz inteligencji (stosunek wieku inteligencji do wieku życia) w miejsce różnicy wieku inteligencji i wieku życia (miary inteligencji, stosowanej przez Bineta), pozwala porównywać ze sobą stopień inteligencji dzieci w różnym wieku. Opierając się m. i. na wynikach badań Burt'a, przeprowadzo-

b

nych w szkole specjalnej, autorka występuje przeciw twierdzeniu Sterna, jakoby iloraz inteligencji był zawsze wartością stałą dla poszczególnych jednostek (przeciętny iloraz inteligencji w obrębie danych grup może pozostać stały); dlatego ma on, zdaniem autorki, znaczenie diagnostyczne a nie prognostyczne: pozwala przede wszystkim wyróżniać dzieci normalne i anomalne, wskazuje wpływ środków wychowawczych, otoczenia i t. p.

2. W sprawozdaniu z wymienionej w tytule Zjazdu, który odbył się w Warszawie w roku 1925 staraniem Sekcji Szkolnictwa specjalnego Związku Polskiego Nauczycielstwa szkół powszechnych oraz Instytutu pedagogiki specjalnej w Warszawie, znajdują się m. i. streszczenia następujących referatów: 1) Kształcenie wyobraźni dziecka ociemniałego, 2) Z dziedziny badań nad dzieckiem moralnie zaniedbanem, 3) Czytanie i pisanie metodą Decroly'ego w zastosowaniu do szkolnictwa dla upośledzonych umysłowo, 4) Selekcja dzieci anomalnych. Zagadnienia te mogą zainteresować nie tylko praktyków pedagogów, lecz także psychologów, zajmujących się psychologią pedagogiczną.

3. Warto, by zarówno nauczyciel, jak i psycholog, zwłaszcza pracujący w Poradni zawodowej, zapoznał się z tym szkolnym zeszytem biograficznym, ponieważ zamieszczony tam schemat wywiadów, dotyczących rozwoju fizycznego i psychicznego dziecka, oraz schemat pytań, ułatwiających nauczycielowi obserwację, może być, z pewnymi modyfikacjami, zastosowany nie tylko w szkole specjalnej dla upośledzonych umysłowo, lecz także w szkołach dla dzieci i młodzieży normalnie rozwiniętej.

4. Po krótkich wyjaśnieniach, zaznajamiających czytelnika z pojęciem struktury psychicznej wogóle, podaje autorka analizę różnych struktur procesów czytania wzrokowego u dorosłych i u dzieci oraz analizę struktury procesu czytania dotykowego niewidomych systemem Braille'a. Wywody własne poprzedza wstępem historycznym na temat analizy psycholo-

a

gicznej czytania wzrokowego, dokonywanej przez Messmer'a, Wundta, Meumanna i innych.

5. Zarówno w szkole dla dzieci normalnych jak w szkole specjalnej program nauczania powinien być oparty za zasadzie przystosowalności do warunków życiowych i do zainteresowań dziecka. Jeśli zaś chodzi o metody nauczania, to ze względów psychologicznych na pierwszy plan wysuwa się zasada koncentracji i pogłębłości nauczania. Autor stara się na konkretnym przykładzie ułożenia programu z poszczególnych przedmiotów i zastosowania go w szkole specjalnej pokazać, jak się tam powyższe zasady stosuje. Praca ta nie wnosi do literatury pedagogicznej nowych myśli, lecz posiada raczej charakter referujący.

6. Wyobrażenia surogatowe — jak je autorka niezbyt szczęśliwie nazwała, tłumacząc termin „Surrogat-Vorstellungen“ — są to wyobrażenia, odgrywające, przede wszystkim u ludzi niewidomych, rolę wyobrażeń zastępczych w stosunku do tych wyobrażeń, które są danemu osobnikowi częściowo lub zupełnie niedostępne. Podając bogaty materiał historyczny, dotyczący tych wyobrażeń, zajmuje się autorka bardzo pobieżnie zagadnieniem ich struktury. Gruntowniejsze opracowanie tego zagadnienia znajduje się w obszerniejszym dziele tejże autorki p. t. *Psychologia niewidomych*. T. I.

7. Autor dokonuje w sposób zwięzły i jasny analizy optycznej strony wymawiania dźwięków naszej mowy i wykazuje, jaką rolę odgrywa jego optyczność u osób ogłuchłych w późniejszym wieku przy t. zw. „czytaniu z ust“.

8. Jest to ciekawy zbiór notatek, dotyczących Leonarda, jednego z wychowanków zakładu wychowawczego „Nasz Dom“ w Pruszkowie. Składają się na nie skargi i przewinienia Leonarda, dyktowane codziennie kierownicze internatu przez niego samego lub przez jego towarzyszy, oraz zwierzenia, opisy zabaw i przygód, opowiadane przez Leonarda a zapisywane w dosłownym brzmieniu również przez

b

kierowniczkę internatu. Notatki te są ciekawym materiałem psychologicznym, nadającym się do opracowania przez psychologa-specjalistę.

9. Książeczka ta informuje o psychopatii ustrojowej albo konstytucji psychopatycznej wieku dziecięcego, która jest zjawiskiem, stojącym na pograniczu między psychicznym zdrowiem a psychiczną chorobą. Objawy psychopatii ustrojowej występują w postaci cielesnej t. zw. stigmatów zwyrodnienia morfologicznego i fizycznych zaburzeń czynnościowych. Na pierwszy plan wysuwają się jednak zaburzenia natury psychicznej w dziedzinie intelektualnej i uczuciowej oraz w dziedzinie woli. Autor charakteryzuje zarówno pierwszy jak drugi rodzaj tych objawów, podając źródła, z których można zacerpnąć obszerniejsze o nich wiadomości.

10. Autor opisuje pokrótce charakterystyczne objawy histeryi dziecięcej i nazywa je objawami psychogenetycznymi, ponieważ powstają one pod wpływem czynników psychicznych a występują bądź tylko w sferze cielesnej, bądź też w dziedzinie psychicznej. Informacje w książeczce tej zawarte przydać się mogą nauczycielom, rodzicom, wychowawcom, nie posiadających gruntowniejszej w tym kierunku wiedzy lekarskiej.

11. Kto nie czytał obszerniejszej monografii o Laurze Bridgman, kto nie zna pamiętników Heleny Keller ani dziejów Maryi i Marty Heurtin, ten dowie się z tej książeczki wielu ciekawych szczegółów, dotyczących życia tych głuchociemnych, zapozna się z metodami ich kształcenia i z zadziwiającymi wynikami tego kształcenia.

H. Słoniewska (Lwów).

Léon Brunschvicg. Le progrès de la conscience dans la philosophie occidentale. Paris, Félix Alcan, 1927. 2 tomy, str. XXIII + 364 i 443.

Zadaniem, jakie stara się rozwiązać autor w tem dziele, jest podanie monografii *hominis sapientis*, któremu przeciwstawia się z jednej strony *homo faber*, z drugiej zaś *homo credulus*. *Homo sa-*

a

piens — to człowiek, o ile nietylko umie działać, ale wie, poco działa i rozumie swoje czynności, o ile nie zatrzymuje się na zewnętrznym wyrazie myśli, lecz sięga do nich samych. To człowiek, o ile odkrył w sobie zdolność refleksyi i zdał sobie sprawę, że ma przy jej pomocy sam siebie ukonstytuować. Pytając o dzieje *hominis sapientis*, pytamy zarazem, jak daleko wykorzystano tę władzę refleksyi, jak dalece człowieczeństwo stało się udziałem człowieka a świadomość jego pogłębiła się i wysubtelniła. Przekonanie, że ludzkość w tej mierze poszła naprzód, zaznacza autor już w tytule.

Ukonstytuowanie się człowieka w oparciu o własną świadomość zjawia się jako problem u Sokratesa a rozwijają go bezpośrednio Sokratesa następcy. Zanika ten problem już u Arystotelesa, Stoików i Epikurejczyków, którzy, w przeciwstawieniu do tamtych, filozofów świadomości, ducha, są filozofami przyrody. Tembardziej nie spotykamy go w neoplatonizmie i pokrewnych kierunkach, których przedmiotem to, co nadnaturalne. Ponownie zjawia się problem świadomości w dziejach filozoficznej myśli Zachodu dopiero ze zjawieniem się nowego Sokratesa, a mianowicie Montaigne'a, i nowego Platona: Descartes'a. Jest on wtedy preistoczonny już nieco przez chrystyanizm. U Locke'a prymat dzierży świadomość psychologiczna, u Bayle'a — moralna. U Leibniza dokonuje się pogłębienie świadomości, która odtąd staje się zdolną do tego, by być odpowiednikiem całego wszechświata i widzieć podstawę całej tej rzeczywistości w sobie. Optymizmem co do możliwości oparcia się na świadomości, by samemu uregulować przeznaczenie ludzkości, ożywione są zarówno idealizm racjonalny Kanta jak ideologia Condillaca, socjologia Condorceta i radykalizm Bentham'a. Po rewolucyi francuskiej w myśl filozoficzną Zachodu wkra da się pesymizm. Tylko Destutt de Tracy, Cabanis i Maine de Biran oparli się panice moralnej i intelektualnej, usiłując — dotyczy to zwłaszcza Maine'a de Biran — przy pomocy pogłębionej refleksyi wydo-

b

być na światłoienne świadomości i to z punktu widzenia czysto psychologicznego — gdy Spinoza, Leibniz, Kant, Fichte omawiali ją z punktu widzenia metafizycznego resp. epistemologicznego. Nową postać i nowe znaczenie problemowi świadomości nadał Bergson. Ostateczny punkt do którego doprowadza rozwój świadomości Zachodu, to zrozumienie wolności nie jako czegoś, co dane, lecz jako czegoś, co czeka jeszcze realizacyi.

Taka jest — naszkicowana bardzo pobieżnie — zasadnicza myśl tego obszernego dzieła. Bogata jego treść rozkłada się na wstęp i ośm ksiąg, zatytułowanych kolejno: Humanizm i mitologia, Nowożytny problem świadomości, Spirytualność kartezyańska, Powrót humanizmu, Ewolucya metafizyki niemieckiej, Determinizm psychologiczny, Syntezy socjologiczne, Filozofia świadomości. Gdy je czytamy, przesuwają się przed nami dzieje myśli zachodniej od Sokratesa począwszy a skończywszy na Bergsonie i Einsteinie. Uwagi autora nie zaciemniają poszczególnych systemów, które, oświetlone psychologicznymi sylwetkami ich twórców, występują z całą plastycznością. Wszystkie te księgi aż do siódmej włącznie a częściowo i ósma są trzymane przeważnie w tonie referującym. Od siebie mówi autor prawie wyłącznie dopiero w dwóch ostatnich rozdziałach księgi ósmej, zatytułowanych: „Warunki postępu duchowego“ i „Świadomość religijna“. Jak widać, ktoś, kto by chciał rozmyślać nad dotychczasowymi dziejami myśli ludzkiej, szukać w nich zasadniczych linii i wyprowadzać na ich podstawie wnioski na przyszłość, znajdzie w omawianej książce doskonały punkt oparcia.

Olbrzymie odczytanie autora, zarówno w zakresie oryginalnych dzieł filozoficznych, jak i w zakresie dzieł tamte omawiających, widoczne jest prawie na każdej stronicy tego dzieła. Autor lubi bowiem mówić cytatami zamiast własnymi słowami, co zresztą — o ile idzie o ścisłość i zrozumiałość stylu — wychodzi naogół dziełu na dobre.

Marya Kokoszyńska (Lwów).

a

Edmund Husserl. Vorlesungen zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins, herausgegeben von Martin Heidegger, Freiburg i Br. Sonderdruck aus: „Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung“, Bd. IX. herausgegeben von E. Husserl, Freiburg i Br.; Halle a. d. S. Max Niemeyer Verlag 1928. Str. V. 130.

Rozprawa ta, w której autor wypowiada pewne poglądy na istotę przeżyć czasowych, składa się z dwu części: pierwsza zawiera ostatnią część wykładów, wygłoszonych przez Husserla w zimowym półroczu roku akademickiego 1904/05 w uniwersytecie w Getyndze p. t. „Hauptstücke aus der Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis“; druga zaś luźne przyczynki (w liczbie 13) do tegoż zagadnienia, pochodzące z lat 1905—1910; dalsze przyczynki autora z tej dziedziny, powstałe w latach późniejszych, szczególnie poczynając od r. 1917, mają być ogłoszone w odrębnej publikacji. Rola wydawcy, który opierał się na rękopisie pani Dr. Stein, opartym z kolei na stenograficznym koncepcie, przeznaczonym do wykładu przez samego autora, ogranicza się, według jego własnych słów, do nieistotnych, stylistycznych wygładzeń. To też książka zachowała pod niejednym względem znamiona wykładu. O jednym z nich trudno nie wspomnieć: wykład był zapewne przeznaczony dla audytoryum, obznajomionego z bogatą i swoistą problematyką autora i z jego skomplikowaną terminologią; tem tłumaczy się, że czytelnik, znajdując się w mniej korzystnej sytuacji, jest zaskoczony ogromną ilością tez i powodzią nowych wyrażeń, skupionych na stosunkowo drobnym obszarze. W sprawozdaniu niniejszem uwzględniłem tylko tezy, odnoszące się bezpośrednio do psychologii przeżyć czasowych, czyniąc to z wszelkimi zastrzeżeniami, których wymaga okoliczność, iż znaczenia sporej ilości terminów, występujących w tych tezach, nie zdołałem ustalić, nawet w przybliżeniu. W szczególności zachowam w formułowaniu tez zasadnicze psychologiczne terminy Husserla, odzwierciedlające przy-

b

jętą przezeń odmianę stanowiska aktualistycznego w psychologii, w myśl którego życie psychiczne jednostki, to „strumień przeżyć“ („treści“ lub „aktów“ „skierowanych na“ swoje „intencjonalne przedmioty“) — jakkolwiek wydaje mi się, że swoiste tezy Husserla z psychologii przeżyć czasowych możnaby bez istotnych zmian sformułować też na gruncie psychologii substancyjalnej, w myśl której właściwym i jedynym przedmiotem psychologii są istoty doznające tych przeżyć, które same dla siebie są tylko abstrakcjami.

Oдноśne tezy Husserla (powiadam tezy, bo zgodnie ze znanym metodologicznym stanowiskiem autora, książka jego przeważnie nie zawiera rozumowań ani krytycznych wywodów, lecz same tezy o rzekomo intuicyjnym charakterze) można podzielić na dwie grupy: w pierwszej autor daje porównawczą charakterystykę różnych klas przeżyć czasowych (t. j. przeżyć, których przedmioty intencjonalne są wyposażone w pozytywne cechy czasowe, jak obecny, miniony, przeszły i t. d.), w drugiej zajmuje się wyroźnieniem w „strumieniu przeżyć“ pewnego szeregu „warstw“, w którym każda jest „ukonstytuowana“ przez poprzednią, z wyjątkiem pierwszej, która jest „ukonstytuowana“ sama przez się. Autor poświęca osobny rozdział wykładowi i krytyce brentanowskiej teorii przeżyć czasowych pewnego rodzaju, które możnaby spolszczyć jako „naoczne przedstawienia zdarzeń, dopiero co minionych“ (wyrażenie „dopiero co miniony“ oznacza pewną intuicyjną cechę zdarzeń i nie suponuje obiektywnie mierzalnej długości interwału czasowego, podobnie jak sens wyrazu „zielony“, w rozumieniu psychologicznym, nie suponuje obiektywnie mierzalnej częstości drgań). Prócz tych naocznych przedstawień zdarzeń dopiero co minionych, które nazywa też „retencyami“ lub „wspomnieniami pierwotnymi“, rozpatruje autor także naoczne przedstawienia zdarzeń, bardziej odległych w czasie („reprodukcyjne“, czyli „wspomnienia wtórne“), ponadto naoczne przedstawienia zdarzeń

a

przedstawieniu równoczesnych („sposrzedzenia“) lub następujących po niem („protencye“), wreszcie naoczne przedstawienia zdarzeń minionych, obecnych lub przyszłych, którym jednak, w odróżnieniu od retencji, reprodukcji protencji i sposrzedzeń, nie towarzyszy „moment przekonaniowy“ („Setzungscharakter“ — przedstawienia czasowe o charakterze fantazyjnym). Oto pięć klas naocznych przeżyć czasowych, rozpatrywanych przez Husserla: wyklucza on z góry przeżycia czasowe nienaoczne, a nie twierdzi też, że każde naoczne przeżycie czasowe należy do jednej z tych pięciu klas. Środek ciężkości wywodów Husserla spoczywa niewątpliwie w analizie retencji, którą zużytkowują prawie wszystkie tezy.

W analizie tej opiera się autor o pewne poglądy Franciszka Brentano, znane mu z nieopublikowanych wykładów jego (zostały one krótko streszczone, resp. wzmiankowane w pewnych publikacjach Martyego i Stumpfa). Celem wytłumaczenia, że raz sposrzedzone przedmioty wydają się nam we wspomnieniu mniej lub więcej odległe w czasie (— naogół, możnaby dodać, zgodnie z ich faktyczną sytuacją w czasie), przyjmuje Brentano, że po każdym sposrzedzeniu następuje spontanicznie (jako produkt „twórczej wyobraźni“) ciągły w czasie szereg „pierwotnych asocjacji“ tego sposrzedzenia, t. j. przedstawień o „identycznej treści“, z których każde jest wyposażone w stosunku do wszystkich, poprzedzających je w szeregu (a więc i do sposrzedzenia, rozpoczynającego szereg), w intuicyjnie uchwytną cechę „przeszłości“ (chodzi tu oczywiście tylko o pewien korelat obiektywnej sposrzedzenia — „przeszłości“ — wszak „pierwotne asocjacje“ są de facto późniejsze od sposrzedzenia); charaktery „przyszły“, „przeszły“ uważa Brentano za „modyfikujące“ i „nierealne“. Husserl zarzuca Franciszkowi Brentano, że nie odróżnia sposrzedzenia następstwa od jego wspomnienia lub fantazyi, mówiąc we wszystkich trzech wypadkach o fantazyi; że nie wiadomo, czy charaktery czasowe mają przysługiwać

b

aktowi, treści, czy przedmiotowi (zdaniem Husserla wszystkim trzem); ponadto krytykuje najbardziej zgodną z ogólnym stanowiskiem Franciszka Brentano (jakkolwiek nie sformułowaną explicite przez niego) koncepcję, w myśl której charaktery czasowe przysługiwałyby tylko „treści“, wreszcie podnosi, że „modyfikujący“ i „nierealny“ charakter cech czasowych jest niezrozumiały. Natomiast nie przeczy zasadniczej tezie Franciszka Brentano, że po sposrzedzeniu następuje ciągły w czasie szereg przeżyć, w którym należy szukać wyjaśnienia faktu, że raz sposrzedzone przedmioty wydają się nam w różnych chwilach coraz bardziej odległe w czasie. Husserl modyfikuje jednak tę zasadniczą koncepcję Franciszka Brentano w jednym ważnym punkcie, pod wpływem rozważań nad znanym w psychologii problemem analizy sposrzedzenia kompleksów czasowych (por. pracę W. Sterna p. t. *Psychologie der Veränderungsauffassung* 1898, uwzględnioną przez Husserla). Problem ten, np. w zastosowaniu do słuchania melodyi, można sformułować tak: człowiek, słuchający melodyi, która składa się z pewnej ilości następujących po sobie tonów, w danej chwili słyszy tylko jeden z tonów, a nie całą melodię; niemniej musi zachodzić różnica między tym, który „przypadkowo“ słyszy te tony w ich melodyjnym porządku i nie „chwytą“ melodyi, a tym, o którym mówimy, że nie tylko słyszy poszczególne tony, lecz że ponadto słyszy całą melodię. Nasuwa się przypuszczenie, że słyszący melodię uobecnia sobie w każdej chwili prócz rozbrzmiewającego właśnie dźwięku także wszystkie minione, oczywiście nie w formie sposrzedzenia, bo to prowadziłoby naogół nie do melodyi, lecz do szpetnego akordu, lecz w formie wspomnienia, lub raczej, zdaniem Husserla, „retencji“. Nie jest to ani jedynie możliwa ani najprawdopodobniejsza odpowiedź na powyższe zagadnienie; przytoczyłem ją dlatego, bo Husserl w ciekawy sposób stosuje ją do analizy wszelkich retencji, np. tych, które występują już przy słyszeniu poszczególnych tonów.

a

Zdaniem jego podobnie jak ton wypełnia pewien przedział czasowy, zawsze wykraczający poza odosobniony punkt, podobnie też i słyszenie tonu dokonywa się w pewnym, niekoincydującym z pierwszym, przedziale czasowym. I kontuuje, podobnie jak przy słyszeniu melodyi: gdyby słyszenie tonu polegało na tem, że w każdym punkcie czasowym spostrzeżenia byłaby słyszana pewna punktowa faza tonu, to nigdy nie słyszelibyśmy „całego dźwięku“ i niewiadomo byłoby, skąd wogóle bierze się to, że ton, jako czasowo rozciągła całość, jest w spostrzeżeniu naocznie dany. Odpowiedź autora, łącząca teorię asocjacji Franciszka Brentano z powyższą hipotezą w sprawie słyszenia melodyi, brzmi: w słyszeniu tonu istnieje pewien pierwszy punkt, zawierający wrażenie („impresję“) pierwszej, punktowej fazy dźwięku; każda następująca faza słyszenia zawiera prócz impresji odpowiadającej jej fazy dźwięku jeszcze „retencyjną“ świadomość wszystkich poprzedzających faz tonu. Tak więc w każdej chwili słyszenia odzwierciedla się nie tylko współczesna faza tonu, lecz ponadto całe „dopiero co minione“ kontinuum jego faz; przypuszczając zapewne, że to odzwierciedlenie minionego kontinuum polega na tem, że każdej minionej fazie tonu odpowiada w danej fazie przeżycia odrębny, punktowy twór, dochodzi Husserl do twierdzenia, że każda faza słyszenia jest już całym kontinuum retencyj (o jednym punkcie impresyjnym), że więc wszystkie fazy słyszenia stanowią w przeciwieństwie do jednowymiarowego kontinuum faz tonu dwuwymiarowe kontinuum retencyj o jednym brzegu impresyjnym. Struktura tego dwuwymiarowego kontinuum komplikuje się jeszcze dzięki temu, że zdaniem Husserla pozostawianie po sobie ciągłego w czasie szeregu retencyj jest cechą nie tylko impresyj dźwiękowych, lecz wszelkich przeżyć, a więc w szczególności i samych retencyj. Zatem każda faza słyszenia zawiera prócz kontinuum retencyj wszystkich minionych faz dźwięku jeszcze retencje wszystkich minionych retencyj:

b

wydawałoby się więc, że i obraz dwuwymiarowego kontinuum nie wystarczy dla zobrazowania struktury mnogości przeżyć, składających się na słyszenie prostego tonu. O ile jednak dobrze rozumiem (tekst jest i w tem miejscu bardzo szkicowy), to potrzeby wyjścia poza schemat dwuwymiarowy niema, dlatego, że stosunek retencyi do swego intencjonalnego przedmiotu jest przechodni, tak że każda retencja jest nie tylko retencją pewnej fazy tonu, lecz jest zarazem retencją wszystkich minionych retencyj tej fazy; innymi słowy, w ciągłym czasowo szeregu wszystkich retencyj pewnej fazy tonu każda retencja jest zarazem retencją wszystkich retencyj, poprzedzających ją w tym szeregu.

To występowanie retencyj w dwuwymiarowych kontinuumach o jednym brzegu impresyjnym uważa autor za jedną z cech charakteryzujących je jako swoiste przeżycia czasowe, w odróżnieniu np. od reprodukcji i przedstawień fantazyjnych, którym brak brzegu impresyjnego; od retencyj i spostrzeżeń różnią się retencje stosunkiem czasowym do przedmiotu intencjonalnego. Porównawczej charakterystyce tych klas przeżyć poświęca autor sporo miejsca, nie podając jednak w tej kwestyi niczego zasadniczo nowego.

Bardziej szkicowo jest potraktowana druga grupa tez, dotycząca podziału „strumienia przeżyć“ na „konstytuujące“ i „ukonstytuowane“ warstwy. Już samo zrozumienie istoty stosunku „konstytucji“ nastęrcza duże trudności, mimo że książka roi się od miejsc, w których o tem mowa. W pierwszym przybliżeniu, przy bardzo skromnych wymogach ścisłości, wydawałoby się, że zdanie: „przedmiot p (którym może też być przeżycie) jest ukonstytuowany przez grupę przedmiotów G (redukującą się w pewnych wypadkach do jednego przedmiotu) dla grupy jednostek J (redukującej się ewentualnie do jednego przedmiotu)“ znaczy, że „dzięki“ grupie G przedmiot p jest świadomy jednostkom J. Tak więc rzeczy zmysłowe konstytuują się w spostrzeżeniu, bezpośrednia przeszłość w retencyach i t. p. Autor zdaje

a

się jednak wiązać z pojęciem „konstytucji“ „kopernikańską“ myśl Kanta: przedmioty nie tylko są ukonstytuowane dla jednostek dzięki pewnym grupom przedmiotów (naogół przeżyć), ale istnienie ich bodaj że polega na tem. (Inne znowu miejsca zdają się przemawiać za tem, że konstytuowanie się jest procesem czasowym, który np. dla tonu kończy się po upływie czasu przyporządkowanego mu kontinuum retencyj; niełatwo to pogodzić z interpretacją „kopernikańską“, uwzględniając to, co autor mówi o konstytuowaniu się procesów czasowych). — Wspomniany już podział „strumienia przeżyć“ możnaby obrazowo przedstawić tak: w strumieniu przeżyć są różne warstwy, głębsze i bliższe poziomowi: nad poziomem, więc już poza strumieniem, znajdują się przedmioty transcendentne (w znaczeniu Husserla). Elementy warstw głębszych konstytuują warstwy wyższe, te zaś z kolei przedmioty transcendentne, które są zresztą również ułożone w warstwy konstytucyjne. Trudno z tekstu wydobyć listę i porządek wszystkich warstw; oto trzy najważniejsze z nich, idąc od „głębi“ ku „poziomowi“: „absolutny strumień“, którego fazami są, jak się zdaje, owe dwuwymiarowe kontinua retencyjne, a w którym konstytuują się elementy warstwy drugiej, akty i różne treści świadomości (np. daty wrażeniowe); w kompleksach aktów i treści konstytuują się z kolei pewne przedmioty transcendentne, wśród których należy jednak odróżnić różne warstwy, jak rzeczy subiektywne, intersubiektywne, fizyczne, przedmioty idealne i t. d. Autor zdaje się kłaść szczególny nacisk na wyróżnienie i opis konstytuującego się samego przez się „absolutnego strumienia“, któremu przypisuje cechy analogiczne do „czystego trwania“ Bergsona.

Zajęcie krytycznego stanowiska względem sugestywnych tez autora jest w wysokim stopniu utrudnione przez rzeczowy i terminologiczny związek ich z jego ogólnymi poglądami na podstawy psychologii, a bodaj jeszcze bardziej przez szkicowy i niejasny charakter wykładu. Często tezy

b

te wydają się prawdopodobne, ale trudno przyznać im charakter oczywistości i aprioryczności, przypisywany im przez autora (por. np. tezy o nieograniczoności i mierzalności czasu); bywają tezy wątpliwe, których sprawdzenie wymagałoby jednak bardzo szczegółowych analiz (np. teza o naocznym charakterze protencyj, budzących podejrzenie jako zanadto symetryczne pendant do retencyj, albo też teza o deskryptywnej, uchwytnej intuicyjnie różnicy między retencyją a wspomnieniem, szczególnie, gdy chodzi o wspomnienia „dłuższe“, podczas których wydaje się nam, że „żyjemy w przeszłości“); bywają i tezy, podawane za oczywiste, a którym przeczy, jak się zdaje, nowszy postęp nauki (np. teza o jedyności porządku czasowego). Zaryzykuję kilka uwag o naczelnym tezie Husserla, dotyczącej struktury kontinuum retencyj, poruszając się ciągle na gruncie psychologii aktualistycznej.

Nasuwa się przedewszystkiem uwaga, że teza ta rości sobie pretensje do czystej deskryptywności, gdy tymczasem autor używa w niej terminów, wykraczających poza wszelką deskrypcję: przenosi on bez zastrzeżeń do sfery opisowej matematyczne pojęcia punktu, kontinuum (jedno- i dwuwymiarowego), miary. A jednak o istnieniu punktowych przeżyć i przedmiotów zmysłowych (np. faz tonu) spostrzeżenie niczego nie mówi; nie wynika stąd bezsensowność wyrazu „punkt“ także i w zakresie przedmiotów spostrzegalnych, ale intuicyjność tezy o odpowiedniości punktowej między fazami przedmiotu spostrzeżonego a „kontinuum retencyj“ znika. Gdybyśmy przypuścili, że przez „przeżycia punktowe“ należy rozumieć „przeżycia bardzo krótko trwające“ (i podobnie dla innych przedmiotów), to odpowiedniość między „kontinuum“ retencyj a fazami przedmiotu intencjonalnego stałaby się zrozumialsza, ale „dwuwymiarowość“ tego kontinuum pozostałaby nadal wątpliwa (mimo że autor uważa ją za coś „trywialnego“). Przypuśćmy, dla ustalenia uwagi, że ów ton, o którym była mowa, jest następstwem skończonej ilości krótko

a

trwających faz, podobnie jak przyporządkowany mu układ retencyj; jednym wymiarem tego układu byłyby porządek czasowy retencyj, drugim wymiarem, porządkującym retencyje równoczesne, byłby porządek czasowy faz tonu, odpowiadających intencjonalnie tym równoczesnym retencyjom. Aby ten drugi wymiar nie był fikcyjny, należałoby założyć, że te równoczesne retencyje nierównoczesnych faz tonu są numerycznie różne. Nie wydaje mi się jednak, ani jakoby spostrzeżenie za tem przemawiało, ani też, jakoby a priori była jakakolwiek trudność w tem, iżby jedna i ta sama retencyja, nie zawierająca części, któreby same były retencyjami, była retencyją całego kontinuum faz tonu — bardziej potocznie, aby jednym spojrzeniem można było ogarnąć cały dopiero co miniony dźwięk. Niewiadomo więc, ani czy układ retencyj tonu jest kontinuum, ani też, czy jest dwuwymiarowy. Równie wątpliwym wydaje się i rdzeń tezy, w myśl którego każda faza układu retencyj tonu, odpowiadająca impresyjnie pewnej fazie tonu, odtwarza retencyjnie wszystkie jego minione fazy. Że tak nie jest przy dłuższej trwających melodyach, leży jak na dłoni; ale to samo dotyczy też długo rozbrzmiewających tonów: zatem intencja spostrzegawcza na ton, jako całość, nie polega na tem, że coraz to dalsze części tonu podpadają pod światło retencyi, przyczem raz oświetlone części pozostałyby niemi do końca. Nie jest też tak, jakoby proces spostrzegania polegał zawsze — używam tego samego porównania — na przesuwaniu po czasowo rozciągniętym przedmiocie węższego odcinka świetlnego pasma retencyi, od pierwszej do ostatniej fazy — wszak przy słuchaniu dłuższej melodyi może rozbrzmiewać stale np. tylko pierwsza faza, a druga zniknąć, po jednorazowym ukazaniu się. Form naoczno-ujmowania przedmiotów rozciągniętych czasowo jest więc bardzo dużo i forma podana przez Husserla jest tylko jedną z nich. Opis jej nie daje tedy odpowiedzi na trapiący myślicieli od czasów Św. Augustyna problem psychologii czasu, o którym tak pięknie mówi autor

b

na wstępie do swej pracy. Niewątpliwie, pytanie, jak to się dzieje, iż przedmioty przeszłe wydają nam się przeszłe, brzmi emocjonująco; ale odpowiedź Franciszka Brentano, także w modyfikacji husserlowskiej, nie bardzo posuwa naprzód sprawę. Wszak brzmi ona w gruncie rzeczy tak: przedmiot przeszły dlatego wydaje się nam przeszłym w bezpośrednim wspomnieniu, bo każda faza tego przedmiotu wydaje nam się przeszłą w pewnej fazie tego wspomnienia.

Dr. Henryk Mehlberg (Stanisławów).

Walter Dubislav. Die Fries'sche Lehre von der Begründung. Dömitz (Mecklenburg). E. Mattig, 1926. Str. VIII i 108.

W części pierwszej, sprawozdawczej, referuje autor naprzód ogólne założenia nauki Friesa o uzasadnieniu (Begründung)¹⁾, a mianowicie: klasyfikacje wyobrażeń na asertoryczne i problematyczne oraz jasne i mętne, dalej podział poznania na gatunki i w związku z tem organizację władz poznawczych człowieka, wreszcie ogólne uwagi o postulacie uzasadnienia. Następnie przedstawia autor dokładnie szczegóły tej nauki, a więc teorię dedukcyi, demonstracyi i dowodu, przyczem ten ostatni punkt dostarcza mu sposobności do drobiazgowej analizy całej nauki Friesa o wnioskowaniu. Słusznie też nie pomija autor lekceważonej przeważnie ale bardzo ciekawej i wartościowej teorii prawdopodobieństwa. Sprawozdanie jest wszędzie bardzo jasne i naogół wierne.

Układ części drugiej krytycznej, odpowiada ściśle układowi części pierwszej. Omówienie ogólnych założeń autor słusznie ogranicza do uwzględnienia tylko trzech najważniejszych punktów, a to ze względu na nieustalony dotąd charakter

¹⁾ Wyrazu tego nie należy rozumieć wyłącznie jako „sprowadzenie do zasady“, lecz wogóle jako „sprowadzenie do podstawy“, gdyż pojęcie „podstawy“ jest u Friesa i Nelsona ogólniejsze od pojęcia „zasady“. W swej rozprawie o Nelsonie tłumaczyłem dlatego wyraz „Begründung“ przez wyraz „ugruntowanie“.

a

psychologii. Ponieważ zaś trzeci z tych punktów, a mianowicie teoria bezpośredniego nieoglądowego poznania łączy się zdaniem jego najściślej z teorią dedukcji, przeto omawia obie te sprawy potem razem, a wstępnej krytycznej ocenie poddaje tylko naukę Friesa o spostrzeżeniu i o czystym oglądzie. — W sprawie spostrzeżeń zaznacza autor, że upatrywanie w nich bezpośredniego poznania jest niedopuszczalne ze względu na wielką złożoność zjawiska tak nazywanego. Ściśle rzecz biorąc, zarzut ten polega na nieporozumieniu czysto terminologicznem a łączące się z nim omówienie kwestyi złudzeń zmysłowych jest, psychologicznie biorąc, zbyt niejasne, by uczyniło podobny obrót sprawy niemożliwym (str. 65—8).

Omawiając teorię czystego oglądu, słusznie wskazuje autor przede wszystkim wewnętrzną sprzeczność tej koncepcji, gdyż jako bezpośrednio świadomy powinien czysty ogląd być zawsze bezpośrednio znany umysłowi ludzkiemu, a tymczasem zarówno Fries jak i jego uczniowie uznają konieczność współudziału myśli przy powstaniu poznania matematycznego (str. 68—9). Najbardziej interesujące są jednak wywody autora, łączące się z zarzutem niezgodności teorii czystego oglądu z nowożytną matematyką i fizyką. Dla czystej bowiem matematyki kwestya prawdziwości jej aksjomatów oraz kwestya niepustości jej pojęć pierwotnych jest sprawą w zasadzie obojętną, a stosowana matematyka resp. fizyka przyjmuje ten niesprzeczny system za obiektywnie ważny, który teoretycznie najlepiej ujmuje odpowiednie fakty i stosunki, dające się stwierdzić empirycznie. Abstrahując tedy nawet od tego, że powoływanie się na „konstrukcję w czystym oglądzie“ jest odwoływaniem się do rzeczy zgoła niezrozumiałej, niemal mistycznej, widzi autor w czystym oglądzie „Asyl der faulen Vernunft“, który służy do przemycenia do nauki cennych może skądinąd ale fałszywych twierdzeń, a w naj-

b

lepszym razie do leniwego oszczędzania sobie trudu dowodzenia twierdzeń prawdziwych, ale niezasadniczych (str. 70—5).

Co się zaś tyczy próby wyzyskania hipotezy czystego oglądu dla wykazania wewnętrznej niesprzeczności tego układu aksjomatów, którego już dalej nie można sprowadzić do żadnego innego układu uznanego za niesprzeczny, to przyznając nawet rację zwolennikom tej próby, że dowodu tej niesprzeczności dać niepodobna, uważa autor odwołanie się do czystego oglądu w tym celu za zbyt czyste i niedopuszczalne, ze względu na możliwość i konieczność czysto empirycznego uzasadnienia twierdzenia o niesprzeczności tych aksjomatów ze sobą. Rozumiejąc bowiem przez niesprzeczność systemu zdań niemożliwość uzyskania przy wyłącznym użyciu z góry określonych form wnioskowania dwóch zdań o określonej budowie, można przez mniej lub więcej zawikłane wypróbowanie na materiale empirycznym odpowiednio dobranych znaków wykazać, iż z danego układu zdań nie otrzyma się nigdy owych dwóch zdań o określonej budowie. Naturalnie, że ostatecznie apeluje się tu do pewnych bezpośrednich twierdzeń (Behauptungen)¹⁾, ale o prawdziwie ich musimy się za każdym razem specjalnie przekonywać i niema żadnego sposobu uzyskania jakiegoś kryterium, któreby nam z góry gwarantowało tę prawdziwość raz na zawsze (str. 76—80). Widzimy tu wyraźne nawiązanie do kapitalnych prób Hilberta, a najciekawszym tego momentem jest pogląd autora, iż nie mamy tu do czynienia z dowodem, lecz z inną odmianą uzasadniania twierdzeń. Autor zapowiada specjalną pracę w tym przedmiocie.

Sądzę, że nie od rzeczy będzie, jeżeli na tem miejscu od razu też podam dokonaną przez autora krytykę teorii demonstracji, gdyż łączy się to naj-

¹⁾ Przez wyraz ten rozumie Dubislav niekoniecznie „sąd“, lecz oznacza on także bezpośrednio „stwierdzenia“, nie będące sądami.

a

ściślej z kwestyą właśnie wspomnianych bezpośrednich twierdzeń. Demonstracją nazywa Fries ten sposób uzasadniania sądów, który polega na sprowadzeniu ich do oglądu (t. j. bezpośrednio świadomego i bezpośredniego poznania). Otóż autor, nie uznając oglądu za poznanie, naturalnie odrzuca też demonstrację jako sposób uzasadniania sądów, ale wskazuje, że kryją się za tą teorią fakty bardzo częste i stanowiące ostateczny fundament wszelkiego uzasadniania, mianowicie wypadki powoływania się na twierdzenia prawdziwe ale nie wywnioskowane, więc bezpośrednio, t. j. powstające wprost przy odpowiednio skierowanej uwadze. Mocne zaakcentowanie tego punktu wobec uroszczeń logicznego dogmatyzmu podnosi autor jako zasługę Friesa, ale w przeciwieństwie do niego zaznacza, że bezpośredniość tych twierdzeń nie gwarantuje nam ich prawdziwości i dopiero względ na całość naszej wiedzy pozwala nam uznać je za poznanie lub odrzucić je jako złudzenia lub bezpośrednie błędy (str. 91—94). Zdaje mi się jednak, że można temu zapatrywaniu zarzucić to samo, co już podniosłem wyżej przy ocenie dokonanej przez autora krytyki friesowskiej teorii spóstrzeżeń, to jest, że tkwi tu nieporozumienie terminologiczne. Ponieważ bowiem każdy wypadek złudzenia lub bezpośredniego błędu można wyjaśnić zaprzeczeniem jego bezpośredniości, przeto nie stoi na przeszkodzie, by uznać bezpośredniość twierdzeń za kryterium prawdy, przyczem jednak trzeba zastrzec możliwość omyłki w świadomości tej bezpośredniości.

Teoria dedukcji, t. j. uzasadniania sądów przez sprowadzenie ich do bezpośredniego ale nieoglądowego poznania, jest najważniejszą częścią całego systemu epistemologicznego Friesa, bo dedukcja ma być jedyną metodą uzasadniania poznania metafizycznego ze względu na nieoglądowy charakter tego poznania. Z tego też powodu autor rozbiera szczegółowo trzy przykłady dedukcji,

b

podane przez Nelsona, który system Friesa rozwinął i dostosował do dzisiejszych wymagań ściśłości. Rozbiór ten doprowadza autora do wniosku, że zawsze przy dedukcji danej zasady metafizycznej korzysta Nelson już z tej zasady w tej czy innej formie, że więc owe przykładowo podane dedukcje zawierają *petitio principii* i nie mogą być uzasadnieniem tych zasad. Ponieważ specjalnie przy dedukcji zasad logiki musi się w każdym razie już założyć te zasady i ponieważ łatwo — zdaniem autora — wykazać, że analogicznie ma się sprawa z dedukcjami zasad innego rodzaju, więc autor rezultat swej analizy rozszerza na każdą dedukcję i odrzuca dedukcję wogóle jako sposób uzasadniania jakichkolwiek twierdzeń. Ze względu zaś na to, że dedukcja stanowi według autora jedyny argument u Friesa za istnieniem poznania bezpośredniego i nieoglądowego, więc z upadkiem dedukcji upada także ta hipoteza. Wreszcie wykazuje autor, że wbrew Friesowi i jego szkole dedukcja zasad praktycznie może mieć to samo znaczenie, co regresywne ich wykrycie (str. 80—91).

W tych wywodach autora widzę jeden błąd historyczny, jedną niejasność systematyczną i jedną niedokładność o charakterze mieszanym. Historycznie nie jest słuszne zapatrywanie, że w systemie Friesa losy hipotezy istnienia bezpośredniego i nieoglądowego poznania są ściśle zależne od losu dedukcji, bo Fries hipotezę tę opiera przedewszystkiem na dysjunkcji możliwych podstaw dla zasad metafizycznych i wykluczeniu z niej odpowiednich alternatyw, a punkt ten Nelson tak klasycznie usystematyzował, że nie umiem sobie wytłumaczyć, jak autor mógł tego nie zauważyć. Niejasnym systematycznie punktem w wywodach autora jest pojęcie „korzystania z zasady“ przy jej dedukcji. Można bowiem posłużyć się zasadą w ciągu dedukcji albo jako przesłanką albo jako dyrektywę i jest rzeczą jasną, że tylko w pierwszym wypadku dedukcja zawiera

a

petitio principii. Autor jednak nie uwzględnił obu tych możliwości i dlatego zarzut petitio principii właściwie chybia celu. Odnoszę też wrażenie, że autor instynktownie czuł, że tu coś nie jest w porządku, bo widać w ódnosnych wywodach jakby pewne wahanie i niezdecydowanie. Nie dosyć dokładna wreszcie jest analiza stosunku dedukcyi zasad do ich regresywnego wykrycia. Autor nie zauważył mianowicie, że według Friesa — od którego pod tym względem odbiega Nelson — obie operacje tworzą jedną związaną całość metody krytycznej, przyczem druga koniecznie poprzedza pierwszą, że zatem dedukcja zasad zależy systematycznie od regresywnego ich wykrycia i że to jest właściwym powodem braku wyższości w pierwszej nad drugą.

Omawiając nakoniec teorię wnioskowania podnosi autor, że wprowadzając Fries jasno już sobie zdawał sprawę z analitycznego i hipotetycznego charakteru każdego zupełnego wniosku, lecz przy szczegółowym rozwinięciu powtarza bezkrytycznie za Kantem niepożyteczną, bo po części błędną a po części niepełną klasyfikację wniosków, mimo, że współczesny mu, lecz niestety nieznanym wówczas Bolzano potrafił zdobyć sobie właściwy pogląd na tę sprawę. Nie umiał też sobie Fries poradzić z fundamentalną dla logiki kwestyą odróżnienia materii wniosku od jego formy ani też nie uświadomił sobie tej prostej prawdy, że w logice nie dojdzie się do niczego bez szczegółowo i jasno zarysowanego systemu założeń i pojęć pierwotnych. Stosunkowo zaś bardzo poprawną i ciekawą jest — według autora — teoria prawdopodobieństwa Friesa, gdyż wprowadzając definicya matematycznego prawdopodobieństwa zawiera dialektę, ale zarówno podział wnioskowania prawdopodobnego na matematyczne, filozoficzne i subiektywne prawdopodobieństwo oraz jasne zdawanie sobie sprawy z różnej wartości poznawczej tych odmian, jak upatrywanie istoty prawdopodobieństwa nie w subiektyw-

b

nych stanach psychicznych ani w obiektywnych zdarzeniach, lecz w funkcjach zdaniowych odpowiada naogół dzisiejszym poglądom w tej sprawie. Możemy temu zdaniu autora przyklasnąć.

Jeżeli chodzi o ogólną ocenę, to sądzę, że pracę niniejszą można uznać za bardzo interesującą i pouczającą monografię, która znakomicie uzupełnia pracę Kastila. (Jakob Friedrich Fries, *Lehre von der unmittelbaren Erkenntnis. Abhandlungen der Fries'schen Schule*, N. F. Bd. IV. 1918). Nie jest winą autora, że w wielu miejscach części sprawozdawczej musi poprzestać na ogólnikach i otwarcie przyznać, że poglądy Friesa lub jego uczniów w tym punkcie są tak niejasne i niedokładne a nawet sprzeczne, że najstaranniejsza analiza nie może z nich wydobyć niczego pozytywnego. To też podziw budzi we mnie cierpliwość i staranność, dzięki której autor doszedł do jakiegoś ładu i sensu w zakresie psychologii Friesa (str. 7—16), a tak doskonałe analizy terminologiczne jak analiza pojęcia bezpośredniego i bezpośrednio jasnego poznania (str. 21/2) lub analiza pojęcia czystego oglądu (str. 68) może dać tylko umysł, który przeszedł twardą szkołę metodyczną logistyki. Mimo zastrzeżeń, które podniosłem, zdając sprawę z uwag krytycznych autora wobec nauki Friesa, uważam jego rozprawę za udaną i wogóle za jedną z nielicznych prac epistemologicznych, które trzeba traktować seryo. Znana mi dobrze trudność tematu, obranego przez autora za przedmiot rozprawy, usprawiedliwia aż nadto wszystkie usterki, które wytknąłem, i usprawiedliwiłaby z pewnością nawet większe.

Adam Wiegner (Poznań).

Hermann Glockner. Hegel. T. I. Die Voraussetzungen der Hegelschen Philosophie. Stuttgart, 1929, str. XXVIII. 443.

Od czasu jak Dilthey ogłosił w roku 1905 swą cenną rozprawę o Heglu, wzmagają się ustawicznie prace naukowa nad tym czołowym przedstawicielem idea-

a

lizmu niemieckiego, budząc zainteresowanie w coraz to szerszych kołach filozofów, przede wszystkim Niemiec, następnie zaś Italii, Holandyi i t. d.

Wydaje się, jakoby filozofia współczesna, zmęczona relatywizmem, miała zamiar jak przed stuleciem, wykonać na nowo „skok w absolut“. Skok ten winien być oczywiście przemyślany i filozoficznie uzasadniony, ponieważ tego domaga się już sam fakt upadku i rozkładu idealistycznej filozofii absolutnej a ponadto krytycyzm kantowski, którego zbyt wiele w nowoczesnej myśli filozoficznej, by ona mogła na ślepo puścić się na niepewne wędrówki po toni metafizycznej. Zadanie więc w stosunku do Hegla brzmi: nie odrodzenie jego absolutnego systemu, lecz rozszerzenie współczesnego filozoficznego horyzontu przez poznanie i owocne przyswajanie sobie nadhistorycznych momentów heglowskiej filozofii. W tym kierunku idą też prace całego szeregu filozofów doby współczesnej.

O tem, na jakim poziomie znajdują się w Niemczech badania nad Heglem, świadczy fakt, iż w roku 1929 ukazały się trzy tak wartościowe studia jak Nikolaia Hartmanna (*Die Philosophie des deutschen Idealismus*, Bd. II. Hegel, Berlin u. Leipzig), T. Haeringa (*Hegel — Sein Wollen und sein Werk*, Berlin) i wreszcie dzieło Hermanna Glocknera.

Podczas gdy N. Hartmann, wychodząc z założenia, że „im krytyczniej na Hegla patrzymy, tem bardziej on nas pouczy“, abstrahuje od metafizycznej formy filozofii heglowskiej i analizuje szczególnie „Fenomenologię ducha“ i „Logikę“ z punktu widzenia własnej filozofii, a więc systematycznie rozwija problemy heglowskie, Haering pragnie przedstawić „chronologiczny rozwój myśli i języka Hegla“.

Jakby syntezę obu poprzednich metod zawiera w sobie praca wydawcy dzieł heglowskich (zob. *Ruch Filozoficzny*, X. str. 186 a), docenta filozofii w Heidelbergu, Hermanna Glocknera, która jest

„Ruch Filozoficzny“ Tom XII. Nr. 1—10.

b

przedmiotem niniejszego sprawozdania. Zasada i fakt zlewają się tutaj, w duchu heglowskich rozważań zjawisk historycznych, w jedno. Glockner pragnie „utożsamić się z duchem przedmiotu rozważanego“, a to znaczy pisać nie „o“ filozofii heglowskiej, lecz stworzyć oryginalne dzieło filozoficzne. T. zw. historyczny i systematyczny kąć widzenia nie dają się od siebie oddzielić, zwłaszcza skoro chodzi o pogląd na świat, który neguje wyraźnie i z naciskiem wszelkiego rodzaju dualizm.

Autor postawił sobie za zadanie wprowadzić w sposób myślenia heglowskiego i przedstawić postać filozofa, by szerszym kołom uczonych i czytelników udostępnić filozofię, w której idealizm filozoficzny osiągnął swój szczyt. Praca ta jednak nie jest wstępem w zwykłym tego słowa znaczeniu, lecz dzięki problematyce, jaką w Heglu znajduje, dalszym, nowym etapem w badaniach filozoficznych w ogóle. Praca rozpada się na dwie części, z których pierwsza traktuje o filozoficznym podłożu heglowskiego systemu, druga o osobistości filozofa.

Na pogląd autora o Heglu wpłynęły filozofia Diltheya i prace epistemologiczne Rickerta. Dilthey odróżnia, jak wiadomo, w filozofii heglowskiej dwa składniki, z których jeden jest tworem potężnego myśliciela, pełnego genialnych intuicij, poczucia życia i ogromu świata, drugi zaś produktem scholastycznego mędrkowania w postaci hałaśliwych, nudnych a niezrozumiałych formuł, których wartości nikt dziś nie uznaje.

Przepiękne szkice diltheyowskie, kreślące w najżywszych kolorach postać Hegla jako realisty i filozofa życia, pomijają elementy platońskie i kantowskie w systemie i charakterze filozofa. Rickert wskazał autorowi Hegla jako transcendentálnego realistę, który dokonał wraz z Kantem „rewolucji kopernikańskiej“, by dopiero umożliwić filozofię absolutną. Oczywiście autor sądzi, że nie należy popaść w drugą krańcowość i, jak to czyni Kroner, wywodzić Hegla jedy-

a

nie z przesłanek Kanta i to jednostron-
nego, bo Kanta szkoły marburskiej, nie
zważając przytem na inne momenty filo-
zoficznego wykształcenia myśliciela ab-
solutu.

„Prawda jest całością“, a całość nie
jest niczem innym jak procesem. Przed-
stawić Hegla jako proces znaczy pojąć
znaczenie jego twórczości w całej głębi.
Dwa potężne kompleksy problemów kul-
tury europejskiej wpłynęły decydująco
na ukształtowanie się tego procesu, a mia-
nowicie: chrześcijaństwo w religijnej
i historycznej postaci, w jakiej szczegól-
nie wśród narodu niemieckiego wystą-
piło, i nauka europejska, już w staro-
żytności w swej dzisiejszej formie zakre-
ślona. Obydwa czynniki łączą się
nierozdzielnie w filozofii heglowskiej.
„Filozofia łączy niedzielę życia, kiedy to
człowiek pokornie zrzeka się sam siebie,
z dniem roboczym, kiedy to stoi on
o własnych siłach, jest panem i w dzia-
łaniu swem kieruje się interesem włas-
nym“ (Hegel, „Dzieje Filozofii“. Wstęp).

Autor patrzy oczyma Hegla na te dwa
główne kompleksy kultury. Wedle He-
gla są one wymiarami, w których urze-
czywistnia się jeden duch, mimo że nie
wszędzie i niezawsze miał te same mo-
żliwości ujawnienia się.

Wschód, świat wiary, świat oriental-
nej ogólności, pozostaje w stosunku prze-
ciwieństwa do twardego europejskiego
rozumu. „Tam celem jest stan, w który
winno się przejść, w Europie zaś abso-
lutność staje się przedmiotową“. Chrześ-
cijaństwo jest zbrataniem się irracjonal-
nej treści z europejskim racjonalizmem
na gruncie religijnym. To się Grekom
na polu filozofii ostatecznie nie udało.
„Jedno“ i „drugie“ widzieli oni oddziel-
nie. Nie osiągnęli samopoznania ducha,
w którym wszelkie różnice zatracają się
i nikną.

Glockner przeciwstawia się nowo-
humanistycznym tendencjom badaczy He-
gla, widzących w heglowskim systemie
owoc ducha greckiego i sprowadzających
jego ideał moralności, jego idee pań-

b

stwowe i inne myśli do starożytnych
teoryj filozofów greckich. Elementy, za-
czerpnięte z chrześcijaństwa, z filozofii
nowoczesnej, z „poglądu na świat i kry-
tyki czystego rozumu“, jak brzmi tytuł
jednego z rozdziałów książki, zaważyły
niemniej na ukształtowaniu się myśli
filozoficznej Hegla.

Zdanie Hegla o filozofii współczesnej
wyraża autor słowami samego filozofa:
„Treścią i celem nowoczesnej filozofii
jest rozwinięcie i ukształtowanie się sub-
stancyjalnej, konkretnej idei, dojście
jej jako wiedzy do samowiedzy myśli.“
Kant oddał sprawie tej największe usłu-
gi. Zadał on cios grubemu sensualizmo-
wi, w którym materiał zmysłowy pod-
porządkowywał swemu władaniu pojęcia
rozumu, nie pozostawiając im na polu
ściślej nauki żadnej samodzielności. Kant
określał i rozróżniał formy poznania,
porządkował, dzielił, rozkładał. Zasada
jego było *divide et impera*. Jedyne w ten
sposób uzyskał władzę nad rzeczywisto-
ścią i nad świadomością ludzką. Ale ro-
zum osiągnął tutaj swoje granice, wska-
zując tem samem dziedzinę poza nim
leżącą. Kant nie potrafił swoją rozumu-
wą metodą zapanować nad irracjonalną
dziedziną.

Powyższe streszczenie starałem się
nastawić na jeden problem centralny,
który naszemu autorowi wydaje się być
kluczem do zrozumienia całej filozofii
heglowskiej. Glockner nazywa ten pro-
blem problemem „syntezy racjonalno-
irracjonalnej“. Przez „racjonalność“ ro-
zumie autor dążność do ogólnych form
myśli, do refleksyi nad niezmienną rze-
czywistością, do dyskursywnego wymie-
rzenia przedmiotu; „irracjonalność“ zaś
oznacza dążność do opanowania szczegółu
i treści, do ogarnięcia znajdującego się
w ruchu życia, do twórczego rozwoju.
Metoda „racjonalno-irracjonalnej syn-
tezy“ sprawia, iż Hegel — na co autor
często kładzie nacisk — jest, w przeci-
wieństwie do abstrakcyjnego sposobu
refleksyi swoich poprzedników, konkr-
etnym myślicielem. Historyzofia, to jego

a

naturalne pole, ponieważ myśli on historycznie. Nie kantowskie „Sollen“ dziejów lub postulat „zjednoczenia się rodzaju ludzkiego“ w „wiecznym pokoju“, lecz żywe twory ludzkości w przestrzeni i czasie są materialem heglowskiego filozofowania.

Pojęcie i przedmiot pojęty zlewają się w jedno i to samo. (O tem, jaki charakter posiada w tym wypadku pojęcie, zob. interesującą pracę Glocknera: *Der Begriff in Hegels Philosophie*, 1924). Myśl, oddawszy się przedmiotowi, odnajduje się w nim w swej najczystszej formie. Synteza racjonalno-irracyonalna czyli metoda konkretnego myślenia jest treścią filozoficznej problematyki współczesnej. Hegel rozwiązał ją nie schematem i formułą, lecz żywą metodą dialektyczną, która jedynie i wyłącznie zasługuje na nazwę owej syntezy.

Krytyczne uwagi, któreby ram sprawozdania nie przekroczyły, a które nasuwają się przy czytaniu pierwszej części książki Glocknera, są tak mało znaczące, że można je pominąć. Co się szczególnie w oczy rzuca, to fakt, że autor, idąc śladami „Dziejów Filozofii“ Hegla, nie przekroczył ich granic i pominął milczeniem wpływy Fichtego i Schellinga, których systemy, zwłaszcza drugiego z nich, stanowiły przecież punkt wyjścia heglowskiej filozofii.

Drugą część dzieła, nad którą się tylko krótko zatrzymam, poświęca autor osobistości Hegla.

Z jednej strony wyśmiewano Hegla jako filistra, z drugiej strony ubóstwiano go jako wcielony logos. Obydwa obrazy nie są filozofa godne, ponieważ są nieścisłe. Pięknie brzmiące słowa nie wystarczają dla charakterystyki „tajemnicy heglowskiej“. Hegel nie był typem faustowskim. Przeciwnie temu typowi zwraca się często jako ekscentrycznemu, który za prawdą się ugania, jakgdyby ona leżała gdzieś w zaświatach jako odrębne ułudne zjawisko, jedynie igrające z ludzkością. „Prawda jednak jest tak bliska, tak bardzo bliska, że trudność raczej

b

na tem polega, by jej nie przeoczyć. Rzeczywistość nie może być wyraźniejsza aniżeli jest“ („Aforyzmy z czasów jenajskich“). Hegla nazywa autor obywatelom ducha. Genialność jego leży w tem, że wcielił w siebie w najdoskonalszej formie przeciętność.

Życie filozofa jest urzeczywistnieniem jego poglądów. Z tego punktu widzenia interpretuje autor znane dwa listy Hegla do jego narzeczonej w duchu teorii umowy, rozwiniętej w filozofii prawa. Tak samo ilustruje autor poglądy Hegla na pojęcia zła i na śmierć faktami z życia filozofa.

Dzięki zręcznemu ugrupowaniu szczegółów i dzięki przewodniej myśli, która całość przenika, staje się historia tego tak spokojnego życia nader ciekawa. Sylwetka filozofa występuje wyraźnie na tle epoki.

Podkreślenie aktualnych problemów filozoficznych, doskonała kompozycja, przypominająca „Kanta“ E. Kühnemanna, na którym się Glockner w swym „Heglu“ najwidoczniej wzorował, poważny a przytem wdzięczny styl sprawiają, że nowe to dzieło zaliczyć można do najcelniejszych prac w dziedzinie literatury heglowskiej.

Ferdynand Szmulewicz (Frankfurt n. M.).

A. F. Łosief. *Filosofia imieni*. Moskwa, 1927. Str. 253. Nakładem Autora.

A. F. Łosief. *Antyczny kosmos i socjologiczna nauka*. Moskwa, 1927. Str. 550. Nakładem Autora.

Młody rosyjski filozof, A. F. Łosief, wydał dwa dzieła nadzwyczajnej doniosłości, które świadczą o tem, że i w Rosji sowieckiej niezupełnie zamarła twórczość filozoficzna. W pierwszej z wymienionych powyżej książek podaje filozofię imienia. Jest to cały system filozoficzny o zabarwieniu platońskim. Imię, w jego najgłębszym „eidetycznym“ sensie, identyfikuje się dla autora z istotą (rzeczy). Punkt widzenia autora, który przeszedł przez szkołę Husserla, przetwarzając jej naukę w kierunku zbliżo-

*

a

nym do heglizmu, można określić jako dialektykę „eidosu“, którą on przeciwstawia racjonalnej metafizyce. Autor jest najlepszym rosyjskim znawcą filozofii platońskiej i neoplatonizmu. Czyni on próbę ponownego wskrzeszenia i systematycznego uzasadnienia tej dialektyki, której fundament jest założony w „Parmenidesie“ Platona.

W drugim z wymienionych powyżej dzieł autor usiłuje na podstawie wielkiej erudycji odtworzyć antyczny pogląd na świat, tak, jak on był usystemizowany w filozofii Proklosa, tego antycznego Hegla.

Obie książki należą do najwybitniejszych prac współczesnej literatury filozoficznej. Dzięki nim autor odrazu wysunął się do szeregu największych filozofów rosyjskich.

Tomasz Parczewski (Warszawa).

Viktor Kraft. Die Grundformen der wissenschaftlichen Methoden. Wien und Leipzig. Hölder-Pichler-Tempsky 1926. Str. 304. (Akademie der Wissenschaften in Wien, Philos.-hist. Klasse, Sitzungsberichte, 203. Band, 3. Abhandlung).

Teoria poznania jako nauka o nauce winna się opierać — zdaniem autora — na gruntownej znajomości faktycznego stanu wiedzy ludzkiej. Nie wystarczy powoływać się tylko tu i ówdzie na dowolnie wybrane przykłady z nauk szczegółowych, przytaczane dla ilustrowania dogmatycznie stawianych twierdzeń, lecz naprawdę należy się oprzeć na jak najbardziej wszechstronnej znajomości tych nauk i ich metod badania. Przeciw hasłu takiej „indukcyjnej teorii poznania“, budowanej „od dołu“, mogliby wystąpić zwolennicy Husserla, podnosząc, iż w poznaniu chodzi o ogólną „istotę“ a nie o konkretne fakty szczegółowe. Ale autor wskazuje, że i „Wesensschau“ bez znajomości faktów dokonać się nie może; na szeregu przykładów stara się okazać, że jednostronna znajomość faktów mogłaby doprowadzić do mylnego poznania eidetycznego; Husserl przecież sam nie

b

wyklucza tego, że „istota może być bądź trafnie bądź mylnie domniemana“.

Ponieważ jednak każdorazowy stan wiedzy jest daleki od stanu wykończenia, przeto winniśmy w teorii poznania posługiwać się indukcją „krytyczną“, t. zn. przeprowadzoną ze stanowiska pewnego ideału, który jednak nie może być narzucony nauce a priori, lecz musi być konstruowany „w związku z wiedzą faktyczną“.

Po tej części ogólnej dzieła następuje szczegółowe rozpatrzenie cech specyficznych różnych nauk, począwszy od matematyki. Matematyka jest nauką, dotyczącą przedmiotów idealnych, jest systemem twierdzeń hipotetyczno-dedukcyjnym, w którym opieramy się na układzie pojęć pierwotnych i zdań pierwotnych (aksjomatów). Aksjomaty te nie muszą być wcale jakimiś zasadami intuicyjnie pewnymi; nie opierają się również na doświadczeniu. Są to dowolnie przyjęte tezy. Sens terminów pierwotnych określony jest tylko implicite przez dobór właśnie tych aksjomatów; pozatem zaś pozostaje nieokreślony. Powyższa charakterystyka nie jest czemś istotnym dla samych tylko teorii matematycznych, lecz dla wszelkich teorii naukowych wogóle. Autor okazuje to na przykładzie mechaniki teoretycznej. I ona dotyczy przedmiotów idealnych i jej aksjomaty nie są wcale oparte na doświadczeniu, lecz są to konstrukcje „wypreparowane“ na podstawie doświadczenia, utworzone „w kontakcie“ z doświadczeniem, ale to nie znaczy, jakoby one były prawdami empirycznymi. Mach, który w swej historii mechaniki podkreśla źródło empiryczne praw tej nauki, sam jednak przyznaje, że prawa te są raczej tylko „instyktownie“ odgadywane przy okazji pewnych doświadczeń. To samo dotyczy także teorii innych działów fizyki oraz teorii ekonomicznych i socjologicznych. „Idealny systemat hipotetyczno-dedukcyjny“, oto rys charakterystyczny wszelkiej teorii naukowej, który najwyraźniej uwidocznił się w teoriach matematycz-

a

nych, ale wcale nie jest czemś właściwym tylko teoryom matematycznym.

W czemże w takim razie leży różnica między teoryami nauk realnych a teoryami matematycznymi? W tem, że pierwsze muszą się sprawdzać, t. zn. iż muszą być tak zbudowane, aby pewnym elementom teorii dały się przyporządkować pewne dane empiryczne. Na wewnętrzną strukturę teorii nie ma to jednak żadnego wpływu. Niewątpliwie pojęcia tych teorii „genetycznie tkwią w doświadczeniu“, zasady muszą być nieraz konstruowane ad hoc. Lecz znaczy to tylko tyle, że „doświadczenie stwarza warunki powstawania teorii, ale to współdziałanie doświadczenia staje się niewidocznym, gdy teoria jest gotowa“. Przy rywalizacji dwu teorii naukowych w odniesieniu do doświadczenia winna rozstrzygać prostota teorii. Należy jednak odróżnić prostotę w budowie aksjomatów od prostoty opisu pewnego obszaru zjawisk zapomocą twierdzeń teorii. Geometria euklidesowa okazuje niewątpliwie w stosunku do geometrii nieeuklidesowych prostotę pierwszego rodzaju, ale wzory geometrii nieeuklidesowej w stosowaniu przez teorię względności wykazują prostotę drugiego rodzaju, której nie możnaby uzyskać przy pomocy geometrii euklidesowej.

Dalsza część pracy autora zajmuje się istotą indukcji. Żadna z istniejących dotąd teorii go nie zadowala, nie wyłączając teorii Jevonsa i Sigwarta o indukcji jako inwersji dedukcji. Na podstawie szczegółowego rozbioru przykładów wnioskowania indukcyjnego dochodzi autor do rezultatu, iż indukcja jest skomplikowanym i swoistym spletem rozumowań dedukcyjnych, w których obok sądów o faktach decydująca rolę odgrywają pewne założenia, ewentualnie indukcje już poprzednio zdobyte.

Ostatnia część pracy zajmuje się naukami „indywidualnymi“ (Individualwissenschaften), jak historia, geografia, a także astronomia opisowa, gdzie nie tyle chodzi o poznanie praw ogólnych,

b

ile raczej o poznanie tego, co ma charakter wybitnie indywidualny. Otóż i w obrębie tych nauk sposób uzasadniania twierdzeń nie może być inny, niż w naukach matematyczno-przyrodniczych. Dlatego wszystko, co się w ostatnich latach pisało na temat swoistości metod nauk humanistycznych, jak historia i inne, dotyczy spraw drugorzędnych i nieistotnych, bo nie dotyczy sposobu uzasadniania. Wszak wszelkie wyniki czy to wczuwania się w przedmiot, czy to intuicji, mogą być mylne i nie zwalniają nas z obowiązku uzasadniania logicznego.

Przechodząc po powyższem streszczeniu do pewnych uwag krytycznych, zaznaczymy naprzód, iż początek dzieła robi wrażenie, jakgdyby autor chciał napisać jakiś nowy traktat o teorii poznania; tymczasem dalszy ciąg dzieła zajmuje się metodą badań naukowych. I jest rzeczą niejasną, czy u autora teorii poznania znaczy to samo co metodologia, czy też ma ona być czemś więcej. Jakiejś definicji teorii poznania autor nie podaje, o zarzutach błędnego koła, wysuwanych przeciw teoryom poznania w ostatnich latach, autor również, jak się zdaje, nic nie wie. Poza tem książka autora jako analiza metod nauk szczegółowych jest niewątpliwie cenna i interesująca. Autor stara się utrzymać na poziomie wiedzy współczesnej, jest obeznany z nowymi pracami o logicznych podstawach nauk matematycznych, więc z pracami Russella, Hilberta i t. d.; zna współczesne teorie przyrodnicze; wobec Husserla i jego szkoły zajmuje stanowisko kompromisowe a nie bezwzględnie negatywne.

Najciekawszy jest rozdział o „teorii“. Wykazuje on w rezultatach daleko idącą zgodność z pierwszą i trzecią częścią naszej pracy p. t. „Metoda aksjomatyczna a przyrodoznawstwo“. Nic w tem dziwnego, gdyż mowa tam jest o tem, co dziś stało się już chlebem powszednim nauki. Różnica między stanowiskiem naszym a stanowiskiem autora jest tylko

a

ta, iż to, co my w naszej pracy wymieniliśmy jako cechy charakterystyczne metody aksjomatycznej, autor uważa za cechy charakterystyczne wszelkich teorii naukowych, chociaż nie na wszystkich to wykazuje. Obok teorii matematycznych jako przykłady omawia mechanikę i pewne teorie socjologiczne i ekonomiczne. Nadto autor silnie podkreśla idealność przedmiotów teorii naukowych nawet w obrębie nauk realnych. To twierdzenie o „idealności“ przedmiotów teorii naukowych nie jest jednak wolne od pewnej niejasności i wieloznaczności. Nadto musimy zaznaczyć, iż sposób, w jaki autor pojmuje stosowanie teorii do doświadczenia, wcale nie okazuje takiej sielankowej prostoty, jaką sobie autor przedstawia. Współczesna teoria kwantów, w szczególności prawo ograniczonej mierzalności Heisenberga, odsłania tu niesłychane trudności i komplikacje. Z prawa tego wynika, że i definicje przedmiotów empirycznych, o ile one chcą być dokładnie przystosowane do pomiarów, definicje takich przedmiotów jak masa, energia, położenie pewnego układu, z koniecznością muszą być obciążone pewnym błędem, niedokładnością, nie dającą się z nich usunąć, która to niedokładność przenosi się na wszelkie teorie, operujące odnośniami pojęciami. Stąd w dalszym ciągu wypływa katastrofalna konsekwencja, uwidoczniła przez teorię komplementarności Bohra, iż dwie teorie, wychodzące z założeń najwidoczniej sprzecznych, mogą się równocześnie sprawdzać, a nawet, jak chcą przyrodnicy, mają się uzupełniać!

Wiele miejsca w pracy autora, podobnie jak i w naszej, zajmuje krytyka stanowiska kantowskiego i szkoły marburskiej. Mamy jednak to przekonanie, iż praca nasza, chociaż o trzy lata wcześniejsza i pod względem objętości znacznie mniejsza, w rezultatach swoich posunięta jest znacznie dalej od pracy autora. Autor przeocza np. tę okoliczność, że można bronić oczywistości i intuicyjnej pewności niektórych zasad po-

b

znania przyrodniczego, zupełnie nie stając na stanowisku Kanta. Licząc się z doniosłością takich zasad w rozwoju wiedzy, byliśmy zmuszeni przyjąć postulat stopniowego modyfikowania zasad intuicyjnych.

W rozdziale o indukcji autor słusznie zaznacza, że i stanowisko Sigwarta i Jevonsa w sprawie indukcji jako rozumowania redukcyjnego nie jest wolne od pewnych zarzutów, co w naszej literaturze znacznie lepiej uwydatnił Ajdukiewicz w odczycie p. t. „W sprawie klasyfikacji rozumowań“ (Przegląd Filozoficzny, rocznik XXXI, 1928, str. 148—152). Autor jednak gubi się tu w szczegółowym omawianiu różnych przykładów i wskutek tego nie jest rzeczą łatwą wyrobić sobie jasny sąd co do wartości stanowiska autora w tej kwestyi i co do jego stosunku do innych prac współczesnych z metodologii indukcji, jak do prac Nicoda, Keynesa a u nas Ajdukiewicza.

Zygmunt Zawirski (Poznań).

Ernst Mally, Professor der Philosophie an der Universität Graz. Grundgesetze des Sollens. Elemente der Logik des Willens. Graz, Leuschner & Lubensky, Universitäts-Buchhandlung, 1926, str. I. i 85.

Mally, jeden z nielicznych obecnie pracowników na polu stworzonej przez Meinonga teorii przedmiotów, próbuje dać w swej bardzo ciekawej i treściwej rozprawie „logikę woli“. Jak logikę myślenia, tak i logikę woli, którą Mally nazywa również „deontyką“, można według niego ująć w system dedukcyjny; w tej też szacie próbuje autor swoją deontykę przedstawić w dwóch pierwszych rozdziałach pracy, z których I-szy zajmuje się podstawami systemu (terminy pierwotne, aksjomaty), II-gi wnioskami. Dalsza część pracy, która znów się rozpada na dwa rozdziały, ma dać odpowiedź na rozmaite problemy i trudności, nasuwające się w związku z dwoma pierwszymi rozdziałami.

a

Podstawą zarówno dla logiki myślenia jak dla deontyki jest, zdaniem autora, teoria stanów rzeczy, ponieważ i logika myślenia i deontyka zajmują się prawami panującymi wśród przeżyć psychicznych tylko o tyle, o ile te zależą od przedmiotów tych przeżyć, t. j. stanów rzeczy. Wprowadza zatem autor do deontyki szereg pojęć z ogólnej teorii stanów rzeczy, jak pojęcie implikacji (w sensie implikacji materialnej), konjunkcji, równoważności i negacji. Pojęcia te dotyczą, według Mallygo, stosunków w dziedzinie stanów rzeczy, a nie w sferze zdań lub sądów. Jako jedyne pierwotne pojęcie specjalne dla deontyki wprowadza Mally pojęcie powinności. To, że jakiś stan rzeczy A powinien być, oznacza on symbolicznie w sposób następujący: „ $!A$ ”. Jeżeli stan rzeczy A implikuje to, że stan rzeczy B powinien być, to można wtedy powiedzieć, że stan rzeczy A wymaga stanu rzeczy B , co symbolicznie Mally oznacza następująco: „ $A f B$ ” (A fordert B) czyli $A f B = A \supset !B$. Przez „powinność” rozumie Mally przedmiotowy korelat chcenia. Każde chcenie zwraca się, według niego, do jakiejś powinności, przyczem słusznemu chceniu odpowiada powinność faktycznie zachodząca, niesłusznemu zaś powinność, która faktycznie nie zachodzi. Bliżej nie próbuje on istoty powinności przy pomocy opisów wyjaśnić; przejawia się ona w aksjomatach, które przyjmuje i w ich konsekwencyach. Aksjomatów w swej deontyce przyjmuje Mally pięć, uważa je za oczywiste, wynikające z natury rzeczy, o które w nich chodzi. Aksjomaty te brzmią w sposób następujący:

I. Jeśli A wymaga B i B implikuje C , to A wymaga C . ($A f B$). ($B \supset C$) \supset ($A f C$).

II. Jeśli M wymaga A i M wymaga B , to M wymaga A i B . ($M f A$). ($M f B$) \supset ($M f A B$).

III. Warunkowe wymaganie, wyrażone w sposób następujący: „ A wymaga B ” (lub „jeśli A jest, to B powinno być”), jest równoważne bezwarunkowemu wy-

b

maganiu, wyrażonemu następująco: „Powinno być to, że A implikuje B ”. ($A f B$) = $!(A \supset B)$.

IV. Jest conajmniej jeden stan rzeczy U , który faktycznie powinien być ($\exists U$) $!U$.

V. Stan rzeczy U , który powinien być, nie wymaga swej negacji Ω . $U f \Omega$.

Z tych aksjomatów wyprowadza Mally szereg konsekwencji, przyczem dla czytelników, którym obca jest logiczna dedukcja, posługująca się symbolami, podaje najpierw w sposób o ile możności wolny od wszelkiej symboliki przegląd najważniejszych wniosków, zaznaczając tylko, jaką drogą można do nich dojść. Dopiero potem następuje ściśle wyprowadzenie poszczególnych twierdzeń. Wśród konsekwencji najcharakterystyczniejsze są te, które sam autor uważa za niezwykłe. Już pierwsza konsekwencja: „Jeśli A wymaga B , to A wymaga wszystkich faktów” należy do takich konsekwencji niezwykłych. Otrzymamy ją, gdy podstawimy w I-szym aksjomacie symbol „ V ”, znaczący tyle, co „wszystkie fakty”, zamiast C , co nam wolno, ponieważ w myśl definicji implikacji fakty wynikają z wszystkiego. Z aksjomatów swoich wyprowadza jednak autor wniosek jeszcze dalej idący: „Fakty powinny być bezwarunkowo” ($!V$). Wynika on z tego, że jest taki stan rzeczy, który powinien być (aksjomat IV-ty!), a który zgodnie z definicją implikacji implikuje wszystkie fakty. [$!U$. ($U \supset V$) $\supset !V$; ponieważ zarówno to, że $!U$, jakoteż to, że $U \supset V$ jest spełnione, więc $!V$]. To twierdzenie wraz z pewnymi innymi prowadzi do dalszych niezwykłych konsekwencji, stwierdzających np. równoważność między tem, co faktycznie powinno być, a faktami, oraz między tem, co nie powinno być, a tem, co nie jest faktem ($U = V$; $\Omega = A$) i t. p.

Z temi niezwykłymi konsekwencyami próbuje nas autor oswoić w dalszych rozdziałach pracy, które już nie mają charakteru dedukcyjnego. Stara się tu mianowicie Mally wykazać, że jego niezwykłe wnioski i ich założenia zgodne

a

są z istotą naszego chcenia, którego przedmiotowym korelatem jest właśnie powinność. I tak np. usiłuje usunąć pewną wątpliwość, która przy czytaniu pracy łatwo może powstać: mógłby mianowicie ktoś próbować uniknąć owych niezwyklej konsekwencji, rozumiejąc przez implikację w powyżej podanych aksjomatach nie implikację materalną, lecz implikację formalną. Otóż autor jest temu przeciwny z tego powodu, że gdy naprawdę chcemy jakiegoś faktu *A*, który nie może być bez *B*, chcemy również *B*, choćby nie było formalnie przez *A* implikowane. Autor przyjmuje wobec tego pojęcie materalnej implikacji, co go prowadzi do szerszego pojęcia powinności, które sam — mimo, że się tylko tem pojęciem posługuje w swej deontyce — nazywa pojęciem powinności niewłaściwej. Niekiedy wydaje się, że Mally to pojęcie powinności niewłaściwej uważa nietylko za równoważne, lecz nawet za identyczne z pojęciem faktyczności (np. na str. 58).

Można jednak wątpić, czy droga, którą Mally do swego szerszego pojęcia powinności dochodzi, jest trafna, bo choć niewątpliwie w istocie słusznego chcenia leży, że gdy się chce jakiegoś stanu rzeczy, to również słusznem będzie chcieć pewnych innych stanów rzeczy formalnie przezeń nieimplikowanych, nie wynika stąd jednak, że słusznem wtedy będzie chcieć wszystkich stanów rzeczy materalnie przezeń implikowanych. Nasuwa się jeszcze pewna ewentualność pośrednia, że gdy się chce stanu rzeczy *A*, wtedy słusznem jest chcieć nadto jeszcze tylko tych stanów rzeczy, których zachodzenie łączy się z konieczności z zachodzeniem tego stanu rzeczy, którego chcemy, więc które są np. jego skutkami itp. I rzeczywiście to, jakie fakty są koniecznymi warunkami zajścia jakiegoś stanu rzeczy, może rozstrzygnąć o tem, czy ów stan rzeczy powinien być, czy nie. A choć pojęcie konieczności jest niewątpliwie pojęciem mniej jasnym od pojęcia implikacji ma-

b

teryalnej, to może jednak zrezygnować z niego byłoby tu rzeczą trudną. Jeśli zaś ten wywód jest słuszny, nie trzeba się będzie zgodzić na pierwszy aksjomat deontyki Mallyego i jego konsekwencye, z potocznem znaczeniem wyrazu powinność zupełnie niezgodne, jak np., że wszelkie nikczemności, które istnieją, powinny być, wszystko zaś, co szlachetne, a nie istnieje, nie powinno być. Powinność jakiegoś stanu rzeczy, brana w znaczeniu potocznem, jest od jego faktycznego zachodzenia zupełnie niezawisła. — Możliwoby również poddać pod dyskusję, czy V-ty aksjomat jest zgodny z potocznem znaczeniem wyrazu „powinność“. Wynika z niego mianowicie, że dwa stany rzeczy sprzeczne nie mogą mieć zarazem tej cechy, że powinny być, a z potocznem pojęciem powinności może nie jest niezgodny taki wypadek, kiedy dwa stany rzeczy sprzeczne a równie wartościowe mają tę cechę, że faktycznie powinny być; oba takie stany rzeczy mogą też zarazem być przedmiotami słusznego chcenia. — W każdym razie stwierdzić należy, że pojęcie powinności, którem się posługuje Mally w swej deontyce, nie odpowiada potocznemu pojęciu powinności. Ten zaś fakt, choć formalnej poprawności systemu nie narusza, sprawia, że deontyka Mallyego niema takiego znaczenia, jakiego by miała, gdyby się w niej posługiwano potocznem pojęciem powinności.

Gdy chodzi o pojęcie powinności, możliwoby się jeszcze spierać, czy powinność występuje jako korelat intencjonalny wszystkich aktów woli, jak uważa Mally, czy też raczej jako korelat tylko tych aktów woli, które przeżywamy wraz z poczuciem ich słusności. Możliwe jednak, że różnica zdań tu się zarysowująca tem się tłumaczy, iż niemieckiego terminu „sollen“ używa się w szerszem znaczeniu, niż polskiego wyrazu „powinność“.

Pomimo, że deontyka Mallyego wzbudzić może pewne wątpliwości, praca jego jest bardzo ciekawa i cenna, a to za-

a

równy ze względu na próbę stosowania ścisłych metod logistyki w etyce, jak też ze względu na wartościowe uwagi i uzupełnienia dotyczące m. i. różnych sensów, w jakich się mówi o motywacji, o słuszności aktów woli i t. p.

Dr. Walter Auerbach (Warszawa).

Johannes Erich Heyde. Wert. Eine philosophische Grundlegung. Erfurt, K. Stenger, 1926. Str. 210.

Zagadnienie pracy, które autor w kilku coraz dokładniejszych pytaniach (na str. 3, 21, 29, 79) formułuje, dotyczy wyjaśnienia tego, co mamy na myśli, mówiąc o wartości. Wychodząc ze smutnego założenia, że nigdzie niema tyle mętności (str. 78) i tak mało o jasność starania (str. 111), jak w literaturze o wartości, autor poczytuje sobie za nieodzowny obowiązek krańcową dokładność analizy (str. 77) i dlatego przystępuje do pracy (str. 3) z schopenhauerowskim hasłem: ujmować jako problem to, co się rzekomo samo przez się rozumie.

To stanowisko nadaje charakter metodzie pracy. Wiele polemiki z tezami, krążącymi w nauce o wartości, cytowanymi najczęściej — anonimowo. Imiennie wywołuje autor najtęższych jeno przeciwników: Schelera, Rickerta, Ehrenfelsa, Meinonga. Pracuje samodzielnie, tylko w przypadkach niepewności na Rehmkego się powołując (str. 113 z uw. 51, str. 161). Z wielką skrupulatnością zastrzega się nieraz nawet przed tezami, przez nikogo nie stawianymi, naiwnymi prawie (str. 64, 77). Chce przejrzeć wszelkie możliwości, które wysledza zapomocą ostro przykrojonych pytań. Powtórę decyduje o metodzie sam przedmiot badań, zajmujących się wartością, którą autor uważa za coś prostego. Niepodobna jej przeto (str. 31—32, 79—80) opisać i zdefiniować, można ją tylko omówić przez wykrycie jej relacji do innych danych, głównie zapomocą „limitacyj“ (negacyj), ale nie wolno uznawać wartości za niepoznawalną.

b

Całość obejmuje trzy rozdziały. Pierwszy p. t. „Vorfragen“ (str. 5—31) zaczyna się od wykazania (na tle historycznym) przeciwieństwa dwu kierunków w obrębie filozofii wartości, z których pierwszy, realistyczny czyli opisowy, wychodzi od rzeczywistości i wkracza w dziedzinę psychologii, nakłaniającej do subiektywizmu wartości; drugi zaś, idealistyczny czyli normatywny, mając na względzie etyczne postulaty, z miejsca — wbrew faktom — absolutną ogłasza wartość (str. 5—11). Autor w toku i w końcu pracy da próbę pogodzenia obydwu kierunków. Zaczyna od tego, że w filozoficznym rozpatrywaniu wartości musi ona być świadomości „dana“ w tem najogólniejszem znaczeniu, które obejmuje zarówno rzeczywistość zachodzącą jak i tylko postulowaną wartość. Można by wprawdzie zapytać, jak wartość jest dana, ale byłoby to uprawianiem psychologii. Nauka o wartości musi się nastawić ontologicznie i pytać, nie jak, lecz tylko co jest dane (str. 9—14). Następują (str. 15—22) wywody o stosunku pojęcia i wyrazu „wartość“ do samej danej wartości, w których od razu razi zaniedbywanie strony psychologicznej np. w twierdzeniu, że znaczeniem wyrazu jest wymieniana rzecz, zamiast tej rzeczy przedstawienie. Wynika stąd zaraz przesąd, że te wszystkie dane, które nazywamy „wartością“, „muszą się“ zgadzać ze sobą w jakimś wspólnym rdzeniu, bo inaczej byłoby niezrozumiałe oznaczanie jednym wyrazem różnych rzeczy. Tego wspólnego jądra wartości autor będzie szukał, z czego wynika, że pojęcie „wartość“ będzie zakrojone najszerzej. Zaraz (str. 26) przekonamy się, że zdaniem Heyde'go piękność jest wartością (w najwłaściwszem znaczeniu) i w ciągu całej pracy, w przykładach i wywodach, piękność będzie się wybijała na czoło. Jest nawet jedna wzmianka (str. 124) o należącej tu funkcjonalnej wartości wielkości matematycznej! Czyż nie lepiej przyjąć, że oznaczone przedmioty odpowiadają od-

a

rębnym znaczeniom wyrazu (przedstawieniom) i że „wartość“ jest wybitnym homonimem? Sam autor zresztą (str. 29—31) wyłączy z zakresu swych rozważań wartość ujemną, twierdząc, iż z wartością właściwą (t. j. „dodatnią“) ma ona tylko nazwę wspólną, że niema tu rzeczowej zgodności, bo „wartość ujemna“ nie znaczy nic innego, jak brak wszelkiej wartości (tak, jak gdyby poza przedmiotami cennymi inne nie dzieliły się na obojętne i wyraźnie naganne). I później nieraz autor narzekać będzie na różnoznacznosc innych wyrazów (str. 98, 159).

Najbardziej pożyteczną częścią rozdziału I-go są wywody, odróżniające dwa główne znaczenia wyrazu „wartość“: właściwego = cennosc, i pochodnego = przedmiot, posiadający wartość czyli cenny. Tematem pracy jest wartość w pierwszym znaczeniu, która nigdy nam nie jest dana bez przedmiotu (str. 22—29).

Od tego zaczyna rozdział II. (str. 31—103), który ma nagłówek „Der Beziehungscharakter des Wertes“. Wartość nie jest jednorazowo daną samoistną jednostką (Einzelwesen), ale czemś wielokrotnie danem czyli ogólnem: cechą różnych jednostkowych przedmiotów, bez których nie może zachodzić, choć można ją zosobna rozpatrywać. Niesłusznie usamoistnia się wartość, stawiając poza światem rzeczywistości odrębny „świat wartości“. Wartość, będąc czemś ogólnem, jest niezmienna; nie należy natomiast stosować do niej pojęć wieczności resp. doczesności (str. 34—44).

W jaki zaś sposób rozumieć twierdzenie, że wartość jest czemś „ogólnem“? Przeciwstawia ją autor cechom istotnym czyli „pierwotnym jakościom“, z których przedmiot się składa, które należą niezbędnie do jego opisu, które z niego samego można pojąć. Natomiast wartości przedmiot nie posiada ani zawsze ani niezbędnie. Aby pojąć przedmiot w jego wartości, trzeba uwzględnić jeszcze coś drugiego, w odniesieniu do

b

czego, ze względu na co przedmiot jest cenny. Wartość jest przeto pojęciem względnem. Tym zaś drugim członem nie jest jakaś rzecz (wartość „do czegoś“), lecz zawsze osoba, „dla której“ przedmiot ma wartość. Każda wartość jest więc osobista, człowieczą. A ponieważ człowiek nie ciałem, lecz duchem się wyróżnia od innych rzeczy, przeto chodzi tu o relację przedmiotu do świadomości, do podmiotu duchowego. W tem znaczeniu wartość jest zawsze subiektywna (Für - Wert), choć zarazem może być obiektywna (absolutna) w innym znaczeniu: niezależności od zróżnicowanego indywidualizmu osób (str. 45—52).

W dalszej analizie okazuje się, że wartość nie jest czemś, co pozostaje w relacji do świadomości, lecz ona sama jest pewnego rodzaju relacją (str. 52—54). Powiedziawszy w przydługim przygotowaniu, co myśli o relacjach wogóle (str. 55—61) przechodzi autor do dokładniejszego scharakteryzowania wartości. Nie jest ona wytworem działania psychicznego; świadomość nie stwarza wartości tylko gotową stwierdza. Wartość jest nienaoczna. Ani cielesnej ani duchowej natury. Znamionuje nie istotę przedmiotu, lecz jego sposób zachowania się. Nie należy pytać o jej rzeczywistość resp. niereczywistość; tylko w ogólniejszym sensie wartość jest rzeczywista, o ile ją rzeczywisty przedmiot posiada. Wartość jest poprostu dana, jak liczba w matematyce. Nie jest czemś oddzielnem od członów relacji, bo gdy jeden człon zniknie, znika też wartość. Jest ona wreszcie czemś prostem; rodzaje i stopnie wartości polegają na odmianach członów relacji (str. 61—67, 75—78).

Obok tej charakterystyki — trzy ustępy negujące: rozprawienie się z pojęciem „Geltung“, które tłumaczy się jako „powinność uchodzenia za coś“; nie równa się ona wartości i nie nadaje się do jej scharakteryzowania (str. 67—74); analiza pojęcia „Wert an sich“, które — jeśli znaczy: wartość dla nikogo — jest

a

w sobie sprzeczne (str. 81—86); wreszcie stwierdzenie, że wartość nie jest wtórną jakością przedmiotu, jak np. barwa, która jest „czemś w relacji“ do „zmysłowości“ podmiotu, gdy tymczasem wartość sama jest relacją i dotyczy „uczuciowości“ (str. 87—91). Że tam wrażenia, tu uczucia odgrywają rolę — to pewne. Ale dla lepszego wykazania zasadniczej odmienności należało dać jeszcze jasny przegląd różnych gatunków cechy przedmiotu i zastanowić się nad tem, czy można promiscue nazywać wartość relacją i cechą (scil. względną), jak to pośrednio czyni autor, zwrócić przytem uwagę na to, że wartość jest relacją wybitnie nieodwracalną i tylko przedmiotowi przypada z niej jakaś cecha (str. 107), a nigdy podmiotowi.

Najcenniejszą część pracy stanowi koniec rozdziału II-go (str. 92—103), w którym autor — dając niejako syntezę poprzednich rozważań — rozróżnia i wykazuje w tabelach sześć znaczeń wyrażań „wartość relatywna — absolutna“ i dziewięć znaczeń wyrażań „wartość subiektywna — obiektywna“. To roztrząsania teoretyczne: quaestio iuris.

Rozdział III. (str. 103—199) ma załatwić quaestio facti i nosi nagłówek „Das Werterlebnis“. Nie można jednak nazywać tego rozdziału psychologicznym: jest to teren nauki o wartości, na którym psychologia i logika „podają sobie ręce“ (str. 146). Chodzi tu wprawdzie o zbadanie podmiotowego członu relacji „wartość“, ale rozważanie odrazu kieruje się ku pojętemu ogólnie (chyba nie w ontologicznym sensie) stanowi subiektywnemu, który jest wspólny różnym jednostkom psychicznym i w nich wszystkich „identyczny“. Tym stanem podmiotowym jest przeżycie wartości czyli uczucie wartości, które jest koniecznie uczuciem przyjemności. Stąd każda wartość jest „przeżyciowa“ czyli „uczuciowa“. Rola podmiotu odnośnie do wartości jest dwojaka: podmiot przeżywa ją (będąc członem relacji), ale także poznaje zachodzącą już wartość; pierwsze należy

b

do psychologii, drugie do logiki; osoba przeżywająca i poznająca wartość może, ale nie musi, być jedną (str. 103—107).

Epizody psychologiczne obejmują najpierw dwa negatywne wywody: powtórzenie znanych argumentów przeciw tezie, jakoby wartość była pożądalnością przedmiotu (z ustaleniem, że skoro przedmiot ma wartość, tedy go pożądam, str. 107—111) i przeciw tezie, jakoby istotną dla przeżycia wartości przyjemność wzbudzał w drodze przyczynowej cenny przedmiot (str. 111—120). Potem następuje część pozytywna (str. 120—129), która jest załamaniem się pracy. Autor słusznie dostrzega, że sama przyjemność nie stanowi uczucia wartości, ale coś się do niej musi dołączyć, aby razem utworzyć ten stan podmiotowy. Każdy czuje — sugeruje autor, że — w przeżyciu wartości zachodzi jakieś szczególne „Zumutesein“, że się ma silne „uczucie żywotności“ (Lebensgefühl), uświadamia się szczególna „głębokość“ przeżycia, jakaś „Ich-Nähe“, coś „nieuchwytnego“, „irracjonalnego“, nieopisanego. Są to właściwie szczególne wrażenia ustrojowe („Innenempfindungen“ nazywa je autor), a więc coś „przedmiotowego“, a pochodzą one od fizjologicznych przebiegów wewnątrz naszego ciała, związanych blisko z utrzymywaniem i rozwojem życia (stąd „Lebensinnenempfindungen“)... Mimo, że autor zapewnia (str. 129), iż bez tych wrażeń niepodobna „zrozumieć“ przeżycia wartości, nie można przyjąć bez zastrzeżeń ich decydującej roli w przeżyciu wartości. Nic nie pomoże zwalanie winy niejasności na dzisiejszy stan badań fizjologicznych. Można się zgodzić, że w przypadku oglądania wspaniałego obrazu występuje owa „wewnętrzność“ (Innigkeit) przeżycia; że autor taki przykład podaje, świadczyłoby to znowu (por. str. 26) o tem, iż zmieszał piękność z wartością, że analizuje uczucia estetyczne, a nie przeżycia wartości w szczególniejszem znaczeniu. Na wiarę trzeba przyjąć twierdzenie autora, że przy funkcyjonal-

a

nej wartości matematycznej wielkości „klingsicht doch noch leise etwas von jener Innigkeit an“ (str. 124). Można zresztą uznać, że wrażeń ustrojowych doznajemy zawsze w stanie czuwania, że łączą się one też z uczuciami, a szczególnie ze wzruszeniami. Pociągające jest zwłaszcza w wywodach autora (niewyzyskane) przypuszczenie, że wartość wiąże się ze „zwyżką“ życia... Ale wtedy trzeba albo przyjąć, że każde uczucie (które jest — wedle autora — dwuczłonową jednością, złożoną z przyjemności i wrażeń ustrojowych) jest uczuciem wartości, albo, skoro autor wyraźnie temu przeczy, trzeba wskazać, czem od wrażeń ustrojowych w innych uczuciach różnią się także wrażenia w przeżyciu wartości. Autor zapewnia wprawdzie, że jest to odrębna grupa wrażeń, ma gotową dla nich nazwę (Wertinnenempfindungen), ale specyficzności ich wskazać nie umie. Zdziwiał przy tem wszystkim fakt, że autor, który w innych przypadkach tak dokładnie przegląda wszelkie obce tezy, w tem miejscu nie wspomina nawet o teorii Meinonga, głoszącej, że zależność uczuć wartości od przekonań jest poszukiwanem ich specificum. Przyczem meiningowski sąd łączył uczucie z rzeczywistością przedmiotu cennego. U Heydego przedstawienie przedmiotu cennego stoi poza właściwem przeżyciem (uczuciem) wartości, wrażenia ustrojowe nie wiążą się z przedmiotem, niema więc nawet tendencji do (psychologicznego) wykrycia, dlaczego takie to uczucie odpowiada przedmiotowi. Cały wywód Heydego zaciemnia się wkońcu tem, że osoba doznająca uczucia wartości ponadto jeszcze „przeżywa samą siebie jako odczuwającą“ (str. 127), o czem później nie wiemy napewno, czy nie należy to raczej do momentu poznawania wartości (str. 155, 157).

Na tym niepewnym gruncie buduje autor dalej, twierdząc, że rodzaj wartości zawisł od dalszej specyfikacji wrażeń ustrojowych, przyczem ciekawe znowu jest to, że właściwie tylko jedną

b

piękność umie autor wskazać jako wyraźny rodzaj wartości (gdy tymczasem moralność i jasność logiczna są przedmiotami cennymi). Stopień wartości sprowadza się (w sposób znany) do siły przyjemności (str. 129—139). Kończy się cała ta część stwierdzeniem, że relacja „wartość“ jest „odpowiednością“, „przyporządkowaniem“ (Zugeordnetheit) przedmiotu i uczucia (str. 140—143), a zatem utrzymuje się rozległe pojęcie wartości.

Następuje omówienie stosunku uczucia wartości do poznawania wartości, do oceny (Werten) — z głównymi twierdzeniami, że w uczuciu wartości niema jakiegos uczuciowego ujmowania wartości, niby jej poznawania (str. 144, co słuszne, ale z czem znowu trudno pogodzić wzmianki na str. 154—155, że w ocenie poznają „już znaną“ mi relację wartości), że, aby przypisać przedmiotowi wartość, nie musi się uczucia doznawać a wystarczy tylko przedstawienie jego, a wreszcie, że i tego przedstawienia nie potrzeba, bo mogą orzec o wartości przedmiotu dla kogoś, kto w danej chwili wcale nie wie o jego istnieniu i żadnych nie ma uczuć (ani rzeczywistych ani przedstawionych). Uczucie jest tu tylko możliwe, tylko poprostu „dane“ (co znaczy jednak chyba: przezemie przedstawione jako stan owej osoby). Dla zachodzenia wartości uczucie nie musi być rzeczywiste, ale musi przynależeć do podmiotu: to teza, którą autor podkreśla, widząc przy niej „punkt zwrotny“ w teorii wartości. Pojęcia te bowiem (rzeczywistość i podmiotowość) mieszano i albo (w subiektywizmie) mylnie obydwaj razem przyjmowano, albo w obiektywizmie mylnie obydwaj odrzucano, czyniąc z wartości samoistne jednostki (str. 143—155). Potem mowa o stosunku wyrazów do rzeczy, o „sądzie“ o wartości, z czem łączą się drugorzędne tezy, że tylko powiedzenia bywają prawdziwe albo mylne, że ocenianie nie jest czynnością i t. p. Ta część pracy (str. 156—161 razem ze str. 15—22) jest najluzniej z całością związana i najciemniejsza.

a

Z wytnieniem przechodzi się do wywodów o logicznej podstawie wartości (Wertgrund), która może tkwić w samym podmiocie albo w jego („czystych“ lub przyczynowych) relacjach do innego cennego przedmiotu, jak to przejrzysta tabela (na str. 165) uwidocznia. Pewne podstawowe wartości muszą być ostatnie, a jest ich znaczna ilość (str. 161—181). Co do ustąpienia wartości (str. 181—190, zob. też str. 27—28) zajmuje autor słuszne stanowisko, że każdy rodzaj wartości może mieć wszelakie stopnie, wobec czego o wyższości wartości tylko w poszczególnych przypadkach można rozstrzygać.

Wreszcie (str. 191—199) załatwia autor pytanie o wartość absolutną w znaczeniu „przez wszystkich stwierdzalnej wartości dla wszystkich“ (Allgemeingültigkeit). Odrzuca wysuwane tu pojęcie „powinności“, które — prócz istot, od których się czegoś żąda — wymaga istoty żądającej, a tej niema. Zamiast osobistego przymusu wprowadza rzeczową konieczność uznawania za cenne pewnych przedmiotów (np. bohaterstwa), o ile się je dokładnie poznało. Przyznaje więc wartości absolutność w sensie wymienionym, co nie narusza twierdzenia, że wartość jest relacją przedmiotu do podmiotu wogóle.

Wyniki pracy są nierówne, mimo, że wszędzie znać rzetelny wysiłek. Epizody psychologiczne są słabe, wywody logiczne natomiast poprawne, w swych częściach krytycznych niekiedy doskonałe. Większa systematyczność dałaby całkowity inwentarz głównych tez, wysuwanych w teorii wartości, co byłoby dobrą pomocą dla innych badaczy tej dziedziny. Tezy w większości formułowane jasno. Terminologia staranna (prócz kilku drobnych usterek, gdy autor używa wyrażen przez siebie samego zwalczanych); widać dbałość o dobór słów, nie brak też gry słów, tylko językowi niemieckiemu właściwej (np. str. 176 Bewertung — Verwertung). Natomiast kompozycja książki ciężka: mimo tytu-

b

łów stronicowych (żywa pagina) i indeksu przedmiotowego nieprzejrzysta. Indeks i ciągle odsyłacze w tekście do poprzednich ustępów świadczą, że autor kilkakrotnie powraca do jednej kwestyi, zamiast ją od razu załatwić. Z uznaniem należy też podnieść typograficzną stronę. Poprawić trzeba: na str. 49 w. 11 od dołu zamiast „Wertobjektivität“ ma być „Wertsobjektivität“; na str. 140 w. 12 od dołu ma być odsyłacz do str. 114; niewiadomo, co wskazują uw. 24 i 35, a także gdzie z tekstem wiąże się uw. 66 a.

Adam Łysakowski (Wilno).

D. Parodi. Les bases psychologiques de la vie morale. Paris, Alcan, 1928, str. 155.

Problem, którego rozwiązanie pragnie wskazać autor powyższej książeczki, brzmi, jak następuje: „Czy można, nie gwałcąc racjonalistycznej teorii zachowania się, pogodzić ją z tem, co wiemy dzisiaj o ewolucji biologicznej i psychologicznej człowieka? Jak może moralność wyłonić się ze środowiska zjawisk życiowych i napowrót sięgać w nie swojemi skutkami?“ (str. VIII.). Aby odpowiedzieć na to pytanie, autor analizuje zjawiska życiowe i stwierdza, że charakterystycznymi dla nich są pewne kierunki rozwojowe i funkcyjne, których niepodobna wytłumaczyć czysto mechanistycznie. Kierunkom tym odpowiadają po psychicznej stronie tendencje. Tendencje te uświadamiają się zwykle jako pragnienia; kiedy zaś zjawi się świadomość tego, co w tendencji jest mniej lub więcej trwałe — jej kierunek, cel, droga przebyta i droga do zrobienia jeszcze — mamy do czynienia z wolą. Gdy tendencja zostanie zaspokojona, zjawia się radość, w przeciwnym razie smutek. To, co sprzyja tendencyom, uchodzi za dobre, co je zahamowuje, za złe. Obiektywny walor zła i dobra bierze się stąd, że podobnie jak rozum, tak i tendencje (autor mówi tu o „sensibilité“ = wrażliwość, zmysłowość) rządzą się pewnymi stałymi prawdami. Wykrycie tych

a

prawideł ma znaczenie zwłaszcza tam, gdzie zachodzą konflikty między zaspokojeniem różnych tendencji. Najwyższymi wartościami są myśl i życie, albowiem one warunkują istnienie wszelkich innych wartości; hierarchia wartości następnym powstaje powoli w ciągu wieków przy udziale rozumu. Autor zgadza się z Kantem, że rzadko wyłącznym motywem postępowania jest wartość moralna postępku; zaleca jednak tak wychowywać młodzież, aby jej moralne postępowanie płynęło z bezpośrednich popędów i chęci, bez względu na zasługę, jaką przez to osiągnie.

Wydoby autor trudno poddawać naukowej krytyce; pisane w charakterze swobodnych rozmyślań, nie troszczą się ani o jednoznaczność terminologią naukową, ani o przejrzystość wykładu, ani o naukową ścisłość argumentacji. Ze względu na duży zakres poruszanych zagadnień i wielką ilość wiadomości znanych i uznanych, książka posiadałaby dużą wartość popularyzatorską, gdyby wiadomości te były podane zawsze przystępnie i jasno a ilustrowane możliwie często przykładami.

Tadeusz Witwicki (Lwów).

Eugenio Rignano. Premiers linéaments d'une morale fondée sur l'harmonie de la vie. Extrait de „Scientia“. Juillet-Août 1928, p. 1—17, 19—32¹⁾.

Myśli o podnoszeniu się wartości i potęgi życia przez harmonię (któremu to greckiemu wyrazowi zdaje się znaczeniem zupełnie odpowiadać polski „zestrój“) są w dziejach filozofii bardzo dawne. Ci sami pitagorejczycy, którzy uszykowali swoje pary „kategorij“ — wyliczanych zresztą bez widocznego

¹⁾ Niniejsza rozprawa wyszła w wydawnictwie przez Eugeniusza Rignano czasopiśmie „Scientia“ po włosku a zarazem w przekładzie francuskim, z którego sporządzono odbitki. Przekład angielski wyszedł p. t. The aim of human existence. Being a System of Morality based on the harmony of life. (Chicago, The Open Court Publishing Company, 1929, str. 44).

b

w tem planu — wedle wyższej wartości członu pierwszego nad drugim (np. granica i bezgranicze, nieparzystość i parzystość), już przypisywali wykrytej przez siebie harmonii tonów, wielkości i liczb ogromną rolę życiodajną przy sprzęganiu społeczeństw, przenikaniu ich związków duchem karności. W oczach Heraklita nawet z zetknięcia i walki najostrzejszych kontrastów ma się rodzić najpiękniejsza harmonia. Jak bój był mu ojcem wszechrzeczy, tak ich zestrój koroną życia, jego kwiatem i dopełnieniem. Później u Platona i wielu jego spadkobierców duchowych, także u daleko od niego odbiegłych wywyższycieli indywidualności i osobowości, jest harmonia, zarówno w łonie jednostki psychicznej między różnemi, często przeciwnymi jej popędami i dyspozycjami, jak w łonie społeczności między sprzecznymi napozór interesami klas, zawodów i innych ugrupowań tem, do czego nadewszystko dążyć należy i co obiecuje najwyższe dobro dla utrzymania i rozwoju kultury. Konkretniejsze ukształtowanie się poszczególnych okazów tego typu aksjologii etycznej zależało od tego, czy danemu umysłowi wystarczała „harmonia życia“ wogóle, jako możliwie najmniej przerywanego ciągu aktów psychicznych i zarazem fizjologicznych człowieka, czy też usiłujący rzucić podwaliny etyki zestrojowej uważał za niezbędny dla niej pogląd harmonijny na całość rzeczywistości, t. j. wysledzenie ostatecznych warunków i czynników postępu moralnego w kierunku zestroju indywidualnego i zbiorowego. Musiała się wyłonić kwestya, czy, aby dostroić zachowania się ludzkie, dość jest dostarczyć im odpowiednich pobudek bezpośrednich, czy raczej trzeba śledzić i kształcić dyspozycje i całe tychże układy, jakimi są charaktery, ewentualnie sięgać do głębszych jeszcze podłoża życia psychicznego i kształtujących je całości.

W rozprawie dającej narazie tylko „pierwsze zarysy moralności opartej na harmonii życia“, uwydatnia Rignano sam

a

wpływ harmonii aktów, dodający życiu ludzkemu uroku a skuteczności jego usiłowaniam jednostkowym i zbiorowym. Stara się też wyjaśnić, jak uciecha, znajdująca w działalności zharmonizowanej i w jej owocach, skłaniała osobniki ludzkie do powtarzania takich aktów najodpowiedniejszych ich dążeniom samozachowawczym i jak dzięki temu jednolita organizacja psychiki indywidualnej mogła dochodzić do opanowywania chaotycznie ścierających się w osobniku popędów, a jak w pożyciu społecznym hasło współpracy mogło przezwyćczać dotychczasowe współzawodnictwa z ich praktykami gwałtów, wyzysków i oszukaństw. Wierny wszakże wyznawanemu przez siebie pozytywizmowi, nie wychodzi poza czyste zjawiska tego rodzaju „działań“ i towarzyszących im lub następujących po nich przeżyć przyjemności lub przykrości. Dla konsekwentnego pozytywisty nie może mieć zrozumiałego sensu pytanie, czy i jak ulepsza się, sprzęga, potęguje lub naodwrot deprawuje, rozprzęga i osłabia rzeczywistość czyjegoś charakteru i osobowości moralnej. Co najwyżej pozwalają mu konsekwencye stanowiska pozytywistycznego na stwierdzenie i zaznaczenie, że takie to a takie warunki są, jak uczy doświadczenie, przychylniejsze powstaniu objawów harmonijnego współżycia ludzi i postępowania każdego z nich zgodnego z zasadami, głoszonemi przezeń wedle wszelkich oznak szczerze, jako naczelne. „Kompleksy uczuć“, ściśle życiowo związane z kompleksami czuć, z tą jedyną w oczach pozytywisty niewzruszalną, pierwotną rzeczywistością, są czemś zbyt wiotkiem i zależnym od mnóstwa nieobliczalnych okoliczności, ażeby można było z dostatecznym stopniem prawdopodobieństwa przewidywać ich postępującą harmonizację, jako skutek obmyślenia i wysiłków ludzkich, przygotowany w pewnej mierze przez korzystną konstelację warunków w otoczeniu, w przyrodzie. Na to potrzeba specjalnego optymizmu, zwłaszcza wątpiacemu o niezni-

b

szczalności duchowego bytu. Według autora zaś tylko jakieś lepsze cząstki naszej działalności mają się dochowywać i żyć pod postacią swych harmonizujących skutków w dalszych pokoleniach. Cóż poręcza takiemu optymizmowi, że nowe, trudniejsze warunki egzystencyjne, zniewalające do coraz bardziej zażartej walki o byt, nie wyniszczą doszczętnie tamtych pozostałości czynników dodatnich?

Dla etyki chrześcijańskiej Rignano sprawiedliwym nie jest. Podkreśla w niej jednostronnie walkę na zabój, wydaną przez ducha ciała, przyczem nie zważa na wręcz sakralny charakter, jaki chrześcijaństwo wierne swym tradycjom przywiązuje do małżeństwa i rodziny. Wszak potępia ono tylko te sposoby zaspokajania popędów biologicznych i ich przerosty, które na bliższą lub dalszą metę szkodzą utrzymaniu się i postępowi kultury. Gdy zaś wzbudza w pewnych jednostkach ich wiarę w powołanie do tego, by, wyrzekłszy się zakładania dla siebie ognisk rodzinnych, służyły tem wydatniej całej społeczności uczynkami filantropijnymi, przykładem i nauką dobrych obyczajów, to sama idea poświęcenia szczęścia osobistego na ziemi sprawie, uważanej za wyższą, zbiorowej, a nie tylko zbawieniu duszy własnej, zasługuje na miano etycznie szczytnej a inna jest rzecz, że jej realizacja w wielu wypadkach nie dopisuje. Zasada bezstronności nakazuje w takich wypadkach winić nie ideę jako taką, ale brak dość usilnej introspekcyi, nie tak uważnego i sumiennego, jakby należało, zbadania swoich sił i skłonności, braki i wadliwości także i w czem innym jeszcze, jak w przysposabianiu adeptów dbałem raczej o to, ażeby ich było jak najwięcej, a nie o to, jakimi będą.

Rignano w swym krótkim zresztą z konieczności programie oceniał wiążące się z nim bardzo skomplikowane kwestye zanadto w czambuł i według jednego strychnulca. Niesłusznem wszakże byłoby odmówić mu uznania wielkich

a

zasług około wydobywania etyki nowoczesnej z marazmu relatywistycznego śmiałym odmłodzeniem ideału doskonałości moralnej, zapowiadającej się ze zgodnego i możliwie najwzajemniejszego sprzężenia zasobów wewnętrznych i zdobywcy, jakimi dziś ludzkość rozporządza.

W. Rubczyński (Kraków).

Emil Utitz. Charakterologie. Pan-Verlag Rolf Heise, Charlottenburg 1925, str. VIII. 398.

Autor, który od r. 1924 wydaje rocznik „Jahrbuch für Charakterologie“, pragnie w swej książce dać rzut oka na całą dziedzinę, opracowywaną w owych Rocznikach monograficznie i stworzyć w ten sposób niejako ramy dla treści tych Roczników. Zarazem książka jego ma być rehabilitacją naukową charakterologii, zdyskredytowanej zupełnie przez dyletantyzm, z jakim ją dotąd uprawiano, a jednak postulowanej coraz bardziej przez rozwój wielu nauk szczegółowych jak psychiatria, kryminalistyka, historia literatury, psychologia dziecka, historia i t. p.

Zadanie, które sobie autor postawił, jest niełatwe. Praca jego nie tylko musi sięgnąć do samych podstaw i zaczątków dyscypliny, która go zajmuje, lecz musi nadto stawić czoło różnym często niekompetentnym zakusom w tej dziedzinie: nie tylko bowiem nie uprawiano dotąd charakterologii w sposób systematyczny i naukowy, lecz, co gorsza, uprawiały ją różne nauki, każda dla innego specjalnego celu praktycznego, kopiąc w jej masywie niejako sztolnie dla własnych potrzeb, sztolnie rozbieżne, które pozostawiły problem centralny nienaruszonym (I. 3)¹⁾. Nic więc dziwnego, że brak dotąd naukowego, utworzonego zgodnie z wymogami metodologii pojęcia charakterologii (I. 2). Podanie takiego pojęcia uważa Utitz za jedno z naczelnych zadań swej książki, z którego

¹⁾ Liczby rzymskie oznaczają części, arabskie — paragrafy omawianej książki.

b

się wywiązuje, określając charakterologię jako naukę o charakterze człowieka, ów zaś charakter jako „osobowość, widzianą ze stanowiska dążeń i pragnień“, czy też jako „dążenia i pragnienia w swem znaczeniu dla osobowości“ (I. 1).

Bliższe wyjaśnienie pojęcia charakterologii i jej przedmiotu wynika z jej stanowczego przeciwstawienia psychologii. Dotyczy to nie tylko psychologii doby przedostatniej, która zajmowała się wykrywaniem ostatecznych elementów psychicznych i ich genetycznego następstwa, lecz także tak rozpowszechnionej dziś „psychologii całości“, która — wobec niemożności skonstruowania kompleksów z elementów — zdecydowała się na drogę odwrotną: od kompleksów (dyspozycji, zdolności, nastawień i t. p.) poprzez zrozumienie budowy, struktury przeżyć psychicznych ku elementom. Przewrót to niemal kopernikański i zgodny z duchem i postulatami naukowej charakterologii (I, 4; cf. też II. 27), niemniej jednak nie zacierający różnicy między psychologią a charakterologią, dla której żadne izolowane zjawisko psychiczne nie jest elementem charakterologicznym; izolowane bowiem zjawisko psychiczne jest wieloznaczne, a jednoznaczne staje się dopiero wtedy, gdy zrozumiemy jego ustosunkowanie do innych cech psychicznych, jego rolę w całości charakteru. Analiza charakterologiczna polega właśnie na włączeniu, wcieleniu pewnych zjawisk w całokształt charakteru, na wyjaśnieniu współdziałania różnych dążeń i cech w obrębie tej samej indywidualności, gdy tymczasem analiza psychologiczna, nawet analiza „psychologii całości“, rozbija złożone zjawiska psychiczne na ich elementy. Punkt wyjścia tych dwóch analiz jest identyczny, kierunki — rozbieżne (I. 11, cf. też II. 22). Zrozumienie tego stanu rzeczy jest podstawowe dla wszelkiej charakterologii; jedynie ważne jest dla niej tło, na którym pewne zjawisko psychiczne wyrosło, struktura psychiczna, która je warunkuje. Rysami charakterologicznymi nie są po-

a

szczególne zjawiska psychiczne, lecz skłonności, dyspozycje, które się w tych zjawiskach manifestują i aktualizują i które ze swej strony doznają oddziaływania owych aktualnych zjawisk psychicznych. Tak np. kłamstwo może być objawem kłamliwości lub bojaźni, nieśmiałości, może być aktem miłości bliźniego lub bohaterstwem (I. 5), może być mieszaniną trwogi, wyrachowania, chytrłości, zuchwałości (I. 11) itd., itd. Wspomnianą wyżej strukturę przedstawić należy sobie jako warstwicową; pewne zjawiska, skłonności, dyspozycje tkwią u różnych jednostek w warstwach różnie głębokich (np. uprzejmość człowieka z natury pogodnego i uprzejmość mruka). Ta różnica prowadzi do pojęcia charakteru podstawowego, którego nie należy umiejscawiać w warstwie najgłębszej: tak jak indywidualność stanowi cały człowiek (a nie reszta, która zostaje po usunięciu cech wspólnych z innymi ludźmi — Simmel), tak i charakter stanowi nie warstwa najgłębsza, lecz struktura warstw, prawo ich ustosunkowania, gra sił, które je ustosunkowują, ich dynamika. Oto naczelna teza charakterologii.

Mówi się tu o dynamice, ponieważ charakteru nie należy pojmować statycznie, nie można go przedstawić jako sumy nieruchomych obrazów lecz raczej jako scenariusz dramatu. Jedne rysy charakteru są stałe, towarzyszą człowiekowi od kolebki do grobu, inne są zmienne; wiele z nich ma swą epokę rozkwitu i upadku, uwarunkowaną czasem wypadkami zewnętrznymi (I. 9. 10). W budowie i rozwoju charakteru elementy psychiczne odgrywają wprawdzie główną, lecz nie wyłączną rolę: znaczenie charakterologiczne posiadają też nadto nietylko cechy cielesne i rodzaj ubioru, lecz w dużej mierze także otoczenie, wpływy i wypadki zewnętrzne; stosunek ten jest odwracalny: charakter bowiem oddziaływa też wzajem kształtując na owo otoczenie (do którego należy także to wszystko, co wyrasta z dzieł i czy-

b

nów jednostki: dom, stosunki towarzyskie i ekonomiczne, nauka, sztuka, religia) (I. 6—8).

Praca charakterologa, zmierzająca do wykrycia w poszczególnych wypadkach planu budowy pewnego charakteru, zasady jego struktury — niezawsze jest łatwa. Istnieją wypadki, które urągają wszelkim próbom niesprzecznego skonstruowania, w których występuje tedy atomizacja, rozbitcie, rozplynięcie się charakteru. Takiego rozbitcia jednolitej struktury charakteru nie należy jednak utożsamiać z niezgodnościami i sprzecznościami w obrębie samego charakteru, które to niezgodności stanowić mogą jednoznaczny zasadę budowy danego charakteru; mówimy wtedy, że charakter ten jest pełen niespodzianek, sprzeczności, niepewności, wieloznaczności; te jednak cechy charakter ów warunkują i określają, a nie noszą go i charakterologia ma tu za zadanie ustalić prawo owego bezładu, określić odnośny typ charakteru (I. 11—13).

Prowadzi to do zagadnienia typologii charakterologicznej. „Typ“ określa Utitz — modyfikując nieco podaną przez W. Sterna definicyę — jako przewagę pewnej „osobliwości, polegającej na jednej dyspozycji lub na pewnym stosunku, pewnej strukturze różnych dyspozycji“; więc „typ“ charakteryzuje człowieka tylko pod względem tej osobliwości, wobec czego człowiek należeć może do różnych typów (Niemiec, artysta, sangwinik i t. p.). Drugim znaczeniem, w jakim się mówi o typach, jest t. zw. typ idealny, np. „typ uczonego“, „typ artysty“. Takie typy nie istnieją w rzeczywistości, ale charakterologia nie może się bez nich obejść, tak jak nauki przyrodnicze nie mogą się obejść bez matematyki: zawartość logiczna idealnych typów pozwala charakterologii ująć w pewne formy nagromadzony empirycznie bogaty materiał i wyjść poza bezradność czysto empirycznej kazuistyki. Owe to idealne typy są ważną dźwignią rozumienia (Verstehen) i interpretowania (Deuten) charakte-

a

rów; rozumienie zaś i interpretowanie są jednym z głównych zadań charakterologii jako nauki humanistycznej w przeciwstawieniu do nauk przyrodniczych i pewnego odłamu czy rodzaju psychologii, które pragną tylko wyjaśnić (erklären), t. j. podawać związki przyczynowe. Na czym polega owo „rozumienie“? Autor ilustruje to pojęcie na przykładzie i pyta: czemu dziecko się bawi? Bo mu to sprawia przyjemność — odpowiada psychologia wyjaśniająca; bo gra jest przygotowaniem do przyszłej pracy i t. p. — brzmi odpowiedź psychologii rozumiejącej. Ta druga odpowiedź uwzględnia związki ponadindywidualne, operuje jakimś transcendentnym sensem zabawy dziecka. I w charakterologii odróżnić trzeba to, co się przeżywa (das Erlebte) z jednej, a sens i znaczenie pewnych elementów, których splotu przeżywający często sam rozwikłać nie zdoła, z drugiej strony; całość bowiem, na tle której rozumieć trzeba człowieka, jest czemś nierównie większym, aniżeli całość jego przeżyć (Spranger). Ktoś może np. powodować się we wszystkich swych czynach miłością, do której się sam przed sobą nie przyznaje, a którą wykryć może i powinna trafna analiza charakterologiczna. Na tem kończy autor pierwszą część swego dzieła (str. 1—48).

Z pozostałych trzech części druga rozprawia się z literaturą przedmiotu, inwentaryzując zarazem materiał dla przyszłej historii charakterologii, trzecia i czwarta poświęcone są rozważaniom systematycznym. Część druga książki, historyczna (str. 51—180), nosząca tytuł „Forschungswege der Charakterologie“, podaje dzieje właściwie dwóch zagadnień: 1) przegląd dróg wiodących ku charakterologii od różnych nauk, zmierzających ku tej charakterologii w sposób mniej lub więcej świadomy, oraz 2) przegląd możliwych metod charakterologii systematycznej wraz z ważniejszymi próbami podania systemu charakterologii. Otóż z dróg wiodących ku charakterologii szczególnego znaczenia nabrała ostatnio fizyo-

b

gnomika; stało się to dzięki badaniom Kretschmera, który punkt ciężkości zagadnień przesunął od szczegółów i elementów ku całości i kompleksom, z mimiki i fizyognomiki na anatomiczną strukturę twarzy i całego ciała (II. 1—8). Przyrodnicza jak w fizyognomice jest też problematyka pokutującej od czasów Hippokratesa teorii (czterech) temperamentów, przynajmniej tej jej formy, która opiera się na patologii humoralnej (II. 11); (tu należy też poprawiona przez Kretschmera postać tej teorii, który starą patologię humoralną zastąpił wydzielaniem wewnętrznym i oparty na niem chemizmen krwi — II. 14). Od tła tego oderwał ją pierwszy Kant, przenosząc ją w dziedzinę psychologiczną i wysuwając ważne dziś kategorie pobudliwości, trwałości, rytmu i intensywności (II. 12 cf. niżej str. 53). Z jego to pomysłów wywodzi się może pojęcie temperamentu, podane w czasach najnowszych przez Klagesa, który, ujmując zagadnienie to czysto humanistycznie, określił temperament jako wypadkową dwóch wielkości, t. j. wielkości wewnętrznej popędu i wielkości oporu (II. 12. 14). Humanistyczną problematyką operuje też reprezentowana najwybitniej przez tegoż Klagesa grafologia (II. 11). Inne drogi badań charakterologicznych wiodą od psychologii dyferencyjalnej (różnościowej), w której tkwi wiele pośredniej roboty charakterologicznej, i od psychiatrii, wobec której jednak charakterologia zachować musi postawę krytyczną. To samo tyczy się też psychoanalizy, w której charakterolog odnajduje trzy cenne dla siebie momenty: nacisk położony na elementy nieświadome; nacisk położony na to, co instynktowne, wreszcie zwrócenie uwagi na psychopatologię życia codziennego. Freud uprawia z powodzeniem psychologię „rozumiejącą“ tam, gdzie on sam i inni sądzą, że tylko „wyjaśniają“. Ale niesłusznie przechodzi od żądania powszechnej determinacji do przekonania, że wszystkiemu przyporządkować można jakiś sens, jakies „znacze-

a

nie“ (w pojęciu psychologii „rozumiejącej“), co więcej, że podanie tego „znaczenia“ jest identyczne z wyjaśnieniem. Na tem tle rodzi się osławiona teoria, że wszystkie uczucia wyższe są uwzniośnieniem libido, że tedy wszystkie dadzą się do niej sprowadzić — teoria, która wedle trafnej uwagi Utitza więcej rzuca światła na charakter tych, którzy interpretują, aniżeli na charakter tego, co oni interpretują (II. 34. 35).

Tyle o drogach, wiodących od innych nauk do charakterologii, czyli — jak możnaby powiedzieć — o pośredniej pracy charakterologicznej. Przedstawienie prób bezpośredniej pracy charakterologicznej czyli prób podania charakterologii systematycznej poprzedza Utitz przeglądem możliwych metod charakterologii, przyporządkowując następnie rzeczywiste próby podania systemu charakterologii owym apriorycznym możliwościom. Najprostszą z nich byłaby 1) metoda kazuistyki, która jednakowoż suponuje już do pewnego stopnia rozważania systematyczne i dojrzewa w związku z niemi. Jako dalsze możliwe metody podaje Utitz następujące: 2) metoda logicznej dedukcji z zasad psychologicznych, która doprowadza do rozróżnień tego rodzaju jak np. człowiek rozumu, uczucia, woli. Przeciwnie metodzie tej przemawia fakt, że nie musi wcale przeważać jedna klasa zjawisk psychicznych, mogą przeważać dwie nad trzecią lub może też panować harmonia wszystkich trzech; ponadto niewiadomo, czy ten właśnie moment ma znaczenie charakterologiczne. 3) Pojmując zjawiska psychiczne jako sposoby ujmowania „przedmiotu intencjonalnego“, przesuwają się punkt widzenia od psychologicznego ku teleologicznemu, a że cele są wartościami, ku aksyologicznemu. Charakterologia aksyologiczna pyta tedy, jakim ma być charakter, by realizował pewne wartości, np. człowieka etycznego, religijnego, artysty i t. p. Odpowiedź na to pytanie nie prowadzi jednak do skonstruowania całego charakteru, nie można konstruo-

b

wać charakterów tak, jak gdyby były one aparatami do realizowania pewnych wartości; ten punkt widzenia jest tylko jednym z wielu możliwych. To samo odnosi się 4) do prób skonstruowania charakteru człowieka na podstawie jego poglądu na życie i na świat, przyczem nadto zauważyć trzeba, że wręcz przeciwnie poglądy te zależą od charakteru; co więcej, trudno dać jasną odpowiedź na pytanie, czem właśnie jest pogląd na świat i życie.

Wskazawszy w ten sposób (II. 15. 16) możliwe metody systematycznej charakterologii, przechodzi Utitz następnie w porządku chronologicznym ważniejsze rzeczywiste próby badań charakterologicznych od Platona i Arystotelesa poprzez wieki średnie aż po koniec wieku XVIII-go, ujmując próby te — niezawsze bez reszty — jako ilustracje owych możliwości. Słupem granicznym w dziejach tych badań jest Juliusz Bahnsen, twórca nazwy „charakterologia“ (Beiträge zur Charakterologie, 1867); jego badania, operujące skąpą i powierzchowną systematyką, są dziś przestarzałe. Są jednak niesłychanie cenne dzięki swej chęci stworzenia systemu i uprawiania charakterologii jako nauki. Dzisiejsza charakterologia naukowa kontynuuje też raczej odnośne genialne pomysły Nietzsche'go (lub Kierkegaarda), aniżeli ową pierwszą próbę Bahnsena (II. 17—21)¹⁾.

Przegląd współczesnych badań charakterologicznych rozpoczyna Utitz od tych teoryj, które w sposób świadomy i metodyczny konstruują charakter na podstawie poglądu na świat. Najwybitniejszym przedstawicielem tej grupy poglądów jest Dilthey; odrzuca

¹⁾ Niezależnie od charakterologii naukowej wiele zdobyłszy charakterologicznych tkwi we współczesnej literaturze pięknej; poeta jednak postaci swe nie tylko przedstawia, lecz także interpretuje zgodnie ze swym poglądem na świat i życie; toteż z materiału tego korzystać należy niezmiernie ostrożnie, nie można go uważać za sprawdzian teoryj psychologicznych ani charakterologicznych (II. 22).

on pojęcie „poglądu na świat“, wprowadzając pojęcie „typów poglądu na świat“, których rozróżnia trzy; wykrywać i rozumieć owe różne typy poglądu na świat pozwala właśnie charakterologia; stąd jej doniosłe znaczenie. Obok Dilthey'a wybijają się na czoło charakterologów tej grupy J. Simmel (II. 23. 24). Współczesną charakterologię aksyologiczną reprezentuje najwybitniej Edw. Spranger, który pierwszy wprowadził do charakterologii obok metody czysto empirycznej i czysto konstrukcyjnej trzecią jeszcze metodę: „rozumiejącą“. Poszczególne elementy psychiczne pozbawione są dla Sprangera wszelkiego znaczenia, nabywają go dopiero w obrębie pewnej struktury. Jest to stanowisko zbliżone zupełnie do znanego nam już stanowiska Utitza; nabiera ono jednak u Sprangera zabarwienia aksyologicznego: idzie mu bowiem ostatecznie o charakter wartościowy a nie — jak Utitzowi — o charakter jako taki, niezależnie od wszelkiego wartościowania (II. 26). Współczesna charakterologia, postępująca wyłącznie psychologicznie, stawia na swem czele oczywiście nie psychologię „elementarną“, lecz wspomnianą już wyżej psychologię „całości“, wychodzącą od teleologicznej jedności uduchowionego organizmu. To stanowisko zbliża ją niezmiernie do fenomenologii, której przedstawiciele, żądając — jak mówi M. Geiger — „psychologii całego człowieka“, wychodzą w tej „psychologii“ poza świadomość — krok, który musi uczynić każda psychologia, chcąc być użytą do charakterologicznej. „Doznawanie jest uświadamianiem sobie tego, czego doznajemy. Nic tedy nie stoi na przeszkodzie, by to, czego doznajemy, występowało czasem bez uświadamiania go sobie“. Ten protest Geigera przeciw utożsamianiu praw psychiki i praw świadomości jest najlepszym pomostem do charakterologii. Mimo to fenomenologia nie wyczerpuje charakterologii, która prócz „ogładania istoty“ (Wesensschau) charakteru musi jeszcze dać jego potwier-

dzenie empiryczne, jego uzasadnienie i uzupełnienie przez rozważania filozoficzne. — Najbliższy charakterologii w pojęciu Utitza jest personalizm W. Sterna, dla którego charakter jest jednością wszystkich dyspozycji dążnościowych; o istocie charakteru rozstrzyga stosunek strukturalny, w którym pozostają do siebie poszczególne dążności, zlewając się w jeden ogólny kierunek, w „tendencję przenikającą całe życie“ (II. 27)¹⁾.

Kończąc na tem przegląd prób stworzenia charakterologii systematycznej od starożytności po dzień dzisiejszy, zwraca Utitz uwagę, że trafność metodyczna każdej z nich zamknięta była w pewnych granicach, poza którymi okazały się bezsilnymi. Z bogactwa różnych sposobów, w jakie można ujmować i ujmowano charakter ludzki, nie należy wnosić, że, jeśli jeden sposób ujmowania okazuje się niewystarczającym, to trzeba wziąć pod uwagę kilka i otrzymane w ten sposób charaktery (np. charakter „artystyczny“, charakter „etyczny“ i t. p.) następnie sumować czy mnożyć. Cokolwiek by bowiem taka suma i taki iloczyn oznaczać miały, nie o nie idzie charakterologii, lecz o wzajemny stosunek tych różnych „charakterów“, który jest właśnie istotą indywidualności, istotą charakteru i właściwym przedmiotem charakterologii (II. 28. 36).

Tyle o charakterologii, o jej pojęciu i przedmiocie, o jej genealogii i dziejach. W części trzeciej swego dzieła (str. 183—303), zatytułowanej „Charakterologische Leitlinien“, przechodzi Utitz do rozważań systematycznych; rezygnując jednak z góry z podania jakiejś gotowej już systematyki — bo na to za wcześniej — czy jakiejś charakterologicznej nauki o „kategoryach“, zadowala się określe-

¹⁾ Sformułowanie Utitza, bardzo pokrewne, jest jednak ostrożniejsze: nie chce ono mówić o owej przenikającej życie całe tendencji, by nie budzić fałszywego przypuszczenia, jakoby ciągle zmienność i niestałość niektórych charakterów odbierała im słuszną pretensję do prawidłowości.

a

niem wytycznych dla takiej przyszłej teorii charakterologicznych kategorii¹⁾, która nie będzie miała za zadanie wyliczenia typów charakterologicznych — nie dawałoby ono bowiem żadnej rękojmi zupełności — lecz raczej wyczerpujące w miarę możliwości ustalenie możliwych punktów widzenia. W stosunku do owej przyszłej nauki o kategoriach charakterologicznych badania Utitza, dotyczące wspomnianych „wytycznych“, są pracą przedwstępną, przygotowawczą, której celem jest nie tylko zinwentaryzowanie wytycznych, lecz nadto określenie wzajemnego ich ograniczania się i wzajemnej sprowadzalności, poznanie rangi i poziomu każdej z nich (III. 1). Autor zaznacza wyraźnie (III. 25), że i tego skromniejszego programu nie przeprowadza w swej książce: może nie wymienia wszystkich wytycznych, może niektóre z nich dadzą się sprowadzić do innych — ale mniejsza o to; nie chce być ani wyczerpującym ani nawet jednolitym pod względem systematycznym, chce tylko pokazać, jak przeprowadzać trzeba tego rodzaju badania; jego wywody mają charakter prowizoryczny, więc w szczegółach przygotowany jest na zarzuty (III. 25).

Problematyka charakterologiczna Utitza nawiązuje do podstawowego dla określenia charakteru (zob. wyżej, str. 48) pojęcia dążności, wyróżniając w nich momenty formalne, materalne i celowe, finalne (III. 25. 32). Do momentów formalnych należą: 1. Kierunkowość dążenia, która może być jedno-, dwu- lub więcejwymiarowa aż do wszechstronności (III. 3 - 6). 2) Dynamika dążenia, obejmująca różne momenty, z których najważniejsze są: stopień napięcia, stopień oporu i konwergencya lub dywergencya dążności częściowych. 3. Rytm. 4. Waga, której ocena subiektywna nie zawsze jest zgodna z obiektywnym stanem rzeczy. 5. Intensywność. 6. Pełnia i pustka. 7. Rozczłonkowanie.

¹⁾ Zob. jednak uwagę na str. 55.

b

8. Pobudliwość i trwałość doznań psychicznych, z którą łączy się sprawa 9. Załatwiania tych doznań (Erlebens-Erledigung). 10. Spontaniczność, która jest czemś różnem od 11. Aktywności, podobnie jak jej brak nie jest identyczny z biernością. 12. Stopień uświadomienia. 13. Konieczność i przypadkowość czyli rozróżnienie cech charakterologicznych pierwotnych, wrodzonych i pochodnych, nabytych. 14. Pojęcie „ja“ i jego uszczegółowienia, więc słabsze lub silniejsze jego zaakcentowanie; egocentryczność czyli autyzm i egofugalność (podział krzyżujący się z podziałem na egoizm i altruizm); w związku z pojęciem jaźni pozostaje też pojęcie masek, które ją ukrywają lub odsłaniają (np. kostium kokoty włożony na bal przez damę z towarzystwa, III. 3—24).

Znacznie mniej miejsca aniżeli momentom formalnym poświęca Utitz momentom materalnym, które omawia w grubszych tylko zarysach, rozważając po kolei udział popędów, woli, uczuć, inteligencji i fantazyi w strukturze charakteru. Rozważania te pragnie autor ściśle odgraniczyć od psychologii tych zjawisk i dyspozycji psychicznych, która bada ich istotę, nie pytając o ich znaczenie dla struktury charakteru, o ich znaczenie charakterologiczne, nie pozostające bynajmniej w stosunku prostym do ich siły. Znaczenie to posiadają też kalectwa jako braki lub ubytki materalne: posiada je tedy np. głuchota i ślepotą, a nie brak go też starości, kastracyi itp. (III. 25—31).

Momenta formalne i materalne nie określają jeszcze jednoznacznie dążności człowieka; kompletna problematyka charakterologiczna musi jeszcze nadto uwzględnić (w ściślejszej łączności z dwoma poprzednimi momentami) celowość dążeń. Przy określaniu celu dążności odróżniać należy cel a nawet zamiar subiektywny i obiektywny: dążymy często w gruncie rzeczy do zupełnie innych celów niż te, które sobie jako takie uświadomiamy; ważne jest też rozróżnienie

a

celów formalnych i materyalnych (III. 32—34). W rozumieniu charakteru i jego rozwoju pomocne są prócz momentów formalnych, materyalnych i celowych nadto jeszcze okoliczności zewnętrzne (więc warunki, środowisko, los — choć los sam bywa w dużej mierze dziełem charakteru), pod których wpływem może charakter doznać nieprzewidzianego przekształcenia, nabywając cech, które należą doń potem deskryptywnie, choć genetycznie mogą mu być obce (III. 37. 36).

Zważywszy jak skomplikowane i powikłane jest życie ludzkie, jak subtelne i różnorakie są różnice, które Utitz pragnie ująć proponowanym przez siebie instrumentem charakterologicznym, nie można uważać instrumentu tego za zbyt bogaty. Przyjęte przez niego wytyczne mają role różne: jedne są kategoryjne, inne modalne, inne są tylko heurystycznym środkiem pomocniczym. Oczywiście, że rola poszczególnych wytycznych jest zmienna; w jednym charakterze pewne wytyczne odgrywają rolę uboczną, w drugim wybijają się na pierwszy plan (III. 37. 35). Każda z nich odzwierciedla charakter tylko z pewnej strony; chcąc ująć istotę jego jako całość, trzeba dokonać i tu kopernikańskiego zwrotu i popatrzeć nie na charakter z punktu widzenia poszczególnych jego cech, ale naodwrot.

Obok podanej wyżej w części trzeciej systematyki wytycznych charakterologicznych, musi stanąć systematyka charakterów, której autor poświęca część czwartą (str. 307—393) swego dzieła. Systematyka ta nie chce być kazuistyką, lecz ma dostarczyć ogólnych, idealnych wzorów takiej kazuistyce. Najważniejszą kwestyą jest tu sprawa podziału charakterów. Utitz proponuje czworaki podział, dzieląc charaktery I) ze względu na momenty pozacharakterologiczne na 1. zawodowe, 2. określone przez pogląd na świat, 3. psychopatologiczne, 4. etyczne, 5. zbrodnicze itp.; II) ze względu na wytyczne charakterologiczne na 1. formalne (np. jedno- lub

b

więcejkierunkowe, pełne lub puste), 2. materyalne (np. ludzie „woli“, „rozumu“, „popędów“), 3. celowe i 4. mieszane; III) ze względu na środowisko przestrzenno-czasowe na charaktery 1. czasów, 2. narodów, 3. kultur; IV) ze względu na ustosunkowanie do okoliczności zewnętrznych na 1. endogeniczne (których rozwój określony jest od wewnątrz, które są niedostępne lub mało dostępne wpływom zewnętrznym — IV. 15), 2. „losowe“ (Schicksalscharaktere), kształtowane przez los, wpływy zewnętrzne i uposażone odpowiednio do tego elastycznością, giętkością (IV. 16). Pomiedzy poszczególnymi podziałami niema żadnej hierarchii, są natomiast ważne korelacje (np. między charakterem zawodowym artysty a charakterem finalnym, zwróconym tylko ku sztuce [IV. 1. 2], lub między charakterami pewnych kultur a charakterologiczną pełnią lub pustką — IV. 17).

Prawie cała reszta książki Utitza (IV. 3—17) poświęcona jest omawianiu problematyki poszczególnych wymienionych wyżej charakterów. Z nagromadzonych tu bogato pomysłów uderzają interesujące wywody autora, dotyczące problematyki charakteru zawodowego, zilustrowanej na przykładzie charakteru artystycznego. Wiele trudności i wątpliwości nastroczają autorowi charaktery trzeciej seryi, t. j. charaktery czasów, narodów i kultur, czyli charaktery „indywidualności wyższego rzędu“ oraz ich wzajemny stosunek. Poruszając związane z nimi zagadnienia, charakterologia czyni to zawsze poniekąd przynajmniej ze względu na charakter jednostki; charakterologia bowiem indywidualna jest centralnym problemem wszelkiej wogóle charakterologii; jej zadaniem jest określenie charakterów rzeczywistych, a nie możliwych tylko; dlatego nie wolno jej kusić się o „układanie“ charakterów w „trumnach“ („einsargen“) typów — kazuistyka jej musi być oparta na jak najobfitszym materiale empirycznym. Tak pojętą charakterologię nazwać należy

a

teoretyczną w przeciwstawieniu do praktycznej, która służy celom pedagogiki, kryminalistyki, psychologii zawodów, więc pragnie wywierać wpływ, kształtować itp. Rozróżnia też Utitz charakterologię ogólną i szczegółową jako to psychiatryczną, kryminalistyczną, artystyczną itp., które jednak nie są wyćinkami ogólnej, przeciwnie każda z nich stara się ująć charakterologię jako całość z pewnego specjalnego punktu widzenia. (IV. 18—20).

Rekapitulując w końcu (IV. 21) zadania, które zakresił charakterologii, autor dostrzega przepaść, dzielącą ogrom tych zadań i wszystko, czego trzeba do ich spełnienia, od jego książki. Nie przeraża go to jednak bynajmniej, ile że książka ta nie ma wcale pretensji do tego, by być podręcznikiem czy też systemem charakterologii, chce tylko przyszłe badania w tej dziedzinie umożliwić, chce ustalić podstawowe, „odwieczne“ zagadnienia charakterologii, o których rozwiązanie będą następnie mogły pokusić się różne jej systemy tak, jak różne systemy filozofii rozwiązują w różny sposób odwieczne zagadnienia filozoficzne. Tak np. definiując przedmiot charakterologii jako osobowość z punktu widzenia jej dążności, pozostawił autor nierozstrzygniętą kwestię istoty tych dążności: czy są nieświadome, czy świadome i w jakim stopniu; czy są to akty woli, popędy czy coś innego; czy są hamowane przez inteligencję czy nie, podległe wpływowi uczuć i nastrojów czy nie. Dalsze badania mogą ująć odpowiedzi na te pytania w duchu racjonalizmu lub irracjonalizmu, emocjonalizmu lub intelektualizmu, woluntaryzmu lub jego przeciwieństwa. Utitz sam wolałby uprawiać charakterologię wolną od wszelkich tego rodzaju zabarwień, z których każde, wykazując z powodzeniem istnienie pewnych specjalnych typów, prowadzi jednak do zacieśnienia charakterologii i często do nieuzasadnionego uogólnienia owych typów.

Zasadnicze punkty widzenia Utitza nie są oryginalne. Już z podanego przez

b

niego samego przeglądu literatury przedmiotu wynika jego zależność od Sprangera, Simmla i od W. Sterna, jego bliski stosunek do psychologii strukturalnej i do psychologii rozumiejącej, jego pokrewieństwo z fenomenologią i psychoanalizą. Wywody jego nastęrczają natomiast niejedną uwagę krytyczną. Najbardziej zasadnicza z nich może wyraża się w wątpliwości, czy mimo usilnego przeciwstawiania charakterologii i psychologii zdołał autor należycie obie te nauki od siebie odgraniczyć a tem samem zapewnić charakterologii prawo do miana odrębnej nauki. Zdaje mi się, że Utitzowskie pojęcie charakterologii nie zawiera żadnej cechy, któraby pozwoliła na takie stanowcze jej przeciwstawianie psychologii, rzecz oczywista nie psychologii „atomizującej“, lecz psychologii „całości“, psychologii strukturalnej. Nawet owo fenomenologicznie zabarwione rozróżnienie doznań psychicznych z jednej a usuwającego się ze świadomości sensu, znaczenia elementów psychicznych z drugiej strony mieści się całkowicie w ramach psychologii „rozumiejącej“, co zresztą wynika niedwuznacznie z wywodów samego Utitza.

Pod tym więc względem „Charakterologia“ obiecuje więcej niż dotrzymuje, niż dotrzymać może. Czytelnik doznaje nadto innego jeszcze zawodu. Po długich wyjaśnieniach części wstępnej, po przytaczającym materyale wstępującej radby, zapoznawszy się z możliwymi punktami widzenia, z kategoriami¹⁾ charakterologicznymi, wypróbować skuteczność i celowość oraz sprawność podanego przez autora aparatu na jednym bodaj

¹⁾ Mówiąc tu o kategorjach, a nie o „wytycznych“, nie popełnia się błędu: mimo bowiem pierwotnego przeciwstawienia prowizorycznych wytycznych i w skład gotowego systemu wchodzących kategorij, autor sam przechodzi wciąż do porządku dziennego nad tem rozróżnieniem, tak np. kiedy mówi na str. 142 „Gesichtspunkte, Leitlinien, Momente, Kategorien — für welche Termine man sich immer entscheidet“ — tak jak gdyby chodziło tu o różnicę li tylko terminologiczną.

a

przykładzie, radby ujrzeć jeden bodaj charakter rzeczywisty (jakąś postać historyczną) lub fikcyjny (jakąś postać z literatury) zanalizowanym przy pomocy wytycznych części trzeciej, ujętym w przytoczone tam kategorie; radby dostrzec ich wzajemne „zazębianie się“ i korelacje, poznać strukturę tego charakteru, grę sił, które decydują o ustosunkowaniu jego warstw, jego dynamikę. O analizę taką nie pokusił się autor ani razu, choć część czwarta jego książki, zatytułowana „Charaktery“, budzi swym tytułem nadzieję takiej egzemplifikacji i ilustracji, pożądaną tem bardziej, że — jak widzieliśmy — właśnie charakterologia indywidualna, która ma określić rzeczywiste charaktery jednostkowe, jest centralnym problemem wszelkiej wogóle charakterologii. Utitz nie zamierzał wprawdzie dać ani podręcznika ani systemu charakterologii, zastrzega się — jak widzieliśmy — energicznie przeciw imputowaniu mu tego rodzaju intencji, ale wobec tego powinien był książkę zatytułować raczej „Wstęp do charakterologii“ aniżeli „Charakterologia“.

Skoro już mowa o brakach omawianej książki, trudno przemilczeć fakt, iż autor, rozwodząc się w części drugiej szczegółowo nad literaturą swego przedmiotu, czyni to — o ile idzie o czasy najnowsze (od XIX. wieku począwszy) — jedynie i wyłącznie w odniesieniu do literatury niemieckiej. Rzecz oczywista, że i w tym ograniczonym zakresie nie zamierzał i nie mógł być wyczerpującym; tem tłumaczy się może brak wzmianki o ciekawej — zwłaszcza na swe czasy — choć krótkiej rozprawce Th. Sternberga (*Charakterologie als Wissenschaft*, Lausanne, 1907) czy też pominięcie nazwisk takich jak Adickes (*Charakter und Weltanschauung*, 1907) lub Meumann (*Intelligenz und Wille*, cz. II. r. III. p. t. *Die individuellen Willens- und Charakterformen*)¹⁾. Niepodobna jednak zrozu-

¹⁾ Ogłoszona w I. tomie wydawanego przez samego Utitza *Jahrbuch f. Charakterologie* (1924) rozprawa Pfändera, Grund-

b

mieć, dlaczego Utitz pomija milczeniem całą bogatą literaturę angielską i francuską — nie mówiąc już o drobniejszej wagi przyczynkach w innych językach — tak, iż niezorientowany czytelnik nabrać może przekonania, jakoby charakterologia w nowoczesnym tego słowa pojęciu była nauką w Niemczech zrodzoną i tam tylko uprawianą²⁾. Mówimy tu o przemilczeniu, gdyż trudno chyba przypuścić, by autor nie wiedział o podstawowych w tej dziedzinie badaniach J. St. Milla (*A system of logic*, Bk. VI. chap. V. *On ethology or the science of the formation of character*) czy A. Baina (*The study of character*), o teoriach W. McDougalla (*Introduction to social psychology* — dzieło, które od ukazania się w r. 1908 aż do pojawienia się *Charakterologii Utitza* doczekało się dziewiętnastu wydań — 19. wyd. 1923; *Psychology, the study of behaviour: An outline of psychology* 1923) i A. Shanda (*The foundations of character* 1914, 2. wyd. 1920) — by wymienić tylko najważniejszych autorów; niepodobna przypuścić, by nieznaną mu była ożywiona dyskusja, dotycząca charakteru, w której na przełomie w. XIX. prócz Ribota (Ribotowi, co prawda, poświęca Utitz króciutką wzmiankę na str. 134 swej książki — jedyny wyjątek od zasady ignorowania nowszej literatury angielskiej i francuskiej!) brali udział m. i. Pérez (*Le caractère de l'enfant à l'homme*, 1892), Paulhan (*Les caractères*, 1893; *Les mensonges du caractère*, 1905), Fouillée (*Le tempérament et le caractère d'après les individus, les*

probleme der Charakterologie, doznała tego samego losu prawdopodobnie z powodu czasowej niemożliwości uwzględnienia jej w wydanej niemal równocześnie *Charakterologii Utitza*).

²⁾ Że tak jest istotnie — tego dowodzą pierwsze słowa sprawozdania z „Charakterologii“ Utitza, zamieszczonego przez K. Irzykowskiego w „Wiadomościach literackich“ [V. (1928) nr. 9 (217) z 26. lutego str. 1]: „Niemcy — i zdaje się, że tylko oni — uprawiają charakterologię jeszcze od czasów fizyognomisty Lavatera, a dziś coraz intensywniej“.

a

sexes et les races, 1895), Lévy (Psychologie du caractère, 1896); Queyrat (Les caractères et l'éducation morale), Malapert (Les éléments du caractère et leur lois de combinaison, 1897; Le caractère, 1902) i Ribéry (Essai sur la classification naturelle des caractères, 1902). Jeśli zasadniczy punkt wyjścia tych przeważnie „atomizujących“ psychologów francuskich był odmienny od stanowiska Utitza, to jednak w dziełach ich odnajdujemy wiele myśli, wyprzedzających niektóre jego specjalnie ulubione poglądy, jak np. zainteresowanie, którym Paulhan darzy sprzeczności i niezgodności charakterów, lub nacisk, który kładzie Malapert na wzajemny stosunek poszczególnych elementów charakteru i na ich „dynamikę“, na prawidła ich kombinowania się¹⁾. Ta tendencja do niedocenywania czy usuwania w cień wyników nauki nie-niemieckiej powraca niejednokrotnie w Charakterologii Utitza: autor uważa poglądy Kretschmera (Körperbau und Charakter, 1921) za zupełnie oryginalne, choć poglądy te zawarte są in nuce już u psychiatry francuskiego Tesdorpf'a (1901) i u psychiatry amerykańskiego Rosanoff'a (1920)²⁾; mówiąc o psychologii dyferencyjalnej, wymienia jedynie W. Sterna, pomijając odnośnie ważne i wcześniejsze badania Bineta we Francji; pełen słusznego podziwu dla genialnych pomysłów Nietzsche'go, nie znajduje ani słowa wzmianki dla wcześniejszego blisko o dwa stulecia angielskiego apostoła egoizmu i siły, Mandeville'a itp. Czyżby istotnie Utitz odsądzał tak en bloc całą myśl angielską i francuską od wartości, czy też może przeszkadza mu w należytej ich ocenie... nieznanostwo języków?!³⁾.

¹⁾ Por. G. Poyer, La psychologie des caractères w Dumas'a *Traité de psychologie*. Livre II. Ch. III. p. 576.

²⁾ Por. Roback A. A., *The psychology of character*, str. 267—269.

³⁾ Za tą nieco dziwną hipotezą przemawia fakt, że Utitz powołuje się sam na niemieckie przekłady starszych dzieł angielskich i francuskich, które uwzględnia,

b

Najslabszą stroną książki Utitza jest sposób przedstawienia przedmiotu przez autora, sposób, w którym walczą o lepsze ciężkość stylu, brak przejrzystości w dyspozycji, w szczegółach często niejasność myśli i nieścisłość wywodów⁴⁾. Czytelnik nieraz walczyć musi z pokusą odrzucenia na bok książki, z trudem bowiem i nie od razu orientuje się, dokąd autor zmierza, gubi się w chaosie dygresyj, traci wątek głównego toku myśli wśród powodzi nawiasowo rozstrzyganych kwestyj ubocznych.

Podniesione ostatnio dwa zarzuty: powierzchowności w stosunku do literatury przedmiotu i braków formalno-metodycznych odbierają książce Utitza cha-

więc i Anatomii Duval'a i Duchenne'a *Mécanisme de la physionomie humaine* i Darwin'a *The expression of emotions in man and animals*; omawiane zaś przez niego poglądy Ribota zawarte są w *Psychologie des sentiments*, która również przełożona jest na język niemiecki.

⁴⁾ Tak np. czytamy na str. 8: *Charakterologie ist Wissenschaft vom Charakter*; na str. 5: *Charakterologie wäre demnach die Persönlichkeit, gesehen unter dem Gesichtspunkte ihrer Strebungen, bezw. die Strebungen in ihrem Sinn für die Persönlichkeit*. Na str. 188 identyczna zupełnie definicja („die Persönlichkeit, gesehen“ itp.) odniesiona jest nie do charakterologii, lecz do charakteru. Podobne pomieszenie charakteru i charakterologii na str. 128, gdzie czytamy: „...der intelligible Typus Kerschesteiners ist vielleicht ein charakterologischer Typus, sicherlich nicht der einzige und am wenigsten die Charakterologie als solche“. Zob. też uwagę na str. 55. — W tym urągającym elementarnym postulatом logiki sposobie pisania trudno odnaleźć ślady ścisłości i jasności... Franciszka Brentano, którego Utitz był długoletnim sekretarzem prywatnym! Ścisłości jednak Utitz zbyt nie ceni, a zarzut jej braku odparłby prawdopodobnie temi samymi argumentami, które na str. 74 „Charakterologii“ przytacza w obronie Kretschmera. „Nawet brak czystości metodycznej“ — czytamy tam — „objaw niegotowego jeszcze stadium tej gałęzi wiedzy, jest w swej zdrowej beztróscie czemś lepszym aniżeli bezpłodne trwanie przy pedantycznej metodzie, która ze strachu przed błędem formalnym nie ma odwagi spojrzeć zagadnieniom w oczy“.

a

rakter ściśle naukowy i sprawiają, że nie zdołała ona dać zapowiedzianej we wstępie rehabilitacji charakterologii naukowej. Czyniąc to zastrzeżenie, przyznać jednak trzeba dziełu Utitza niepospolite zalety, których sprawozdanie powyższe dla braku miejsca zupełnie oddać nie zdołało; one to stanowią siłę i wartość „Charakterologii“, jej głębię i urok i dla nich warto mimo wszystko narazić się na trudy i mokoły, związane z pochodem przez niegościnniej teren tej książki. Zalety te tkwią w mistrzowskich analizach przypadków szczegółowych, których niepodobna przytaczać w szczupłych ramach recenzji, w bogactwie przykładów, pełnych trafnej obserwacji, wnikliwego spojrzenia, subtelnych dystynkcji, pełnych szczęśliwych intuicji i głębokiego znawstwa życia i duszy ludzkiej. Autor sam na każdym kroku mnoży tu trudności, by je rozwiązywać, piętrzy zarzuty, by je odpierać; ustalone pozornie fakty podaje coraz to dalszym wątpliwościom, przez nowe oświetlenie usuwa rozwiązane już, zdawałoby się, zagadnienia znów w sferę problematyczną; dostrzega wiry, gdzie pozorny panuje spokój, odkrywa niespodziewane głębie, ale też wnosi światło w mroki ciężkich konfliktów wewnętrznych i prostuje ścieżki nieodgadnionych labiryntów.

Materyał do swych analiz czerpie Utitz z najrozmaitszych dziedzin życia, przeważają jednak wśród nich trzy tematy główne: sztuka, a zwłaszcza sztuki plastyczne, psychologia twórczości i doznawania estetycznego — właściwa dziedzina zainteresowań teoretycznych autora, profesora estetyki w Halle; nauka, jej znaczenie w życiu uczzonego, jej stosunek do innych zainteresowań, do życia uczuciowego, do obowiązków rodzinnych, wynikające stąd konflikty i zmagania się; wreszcie erotyka. Kwestye społeczne i ekonomiczne, narodowe i religijne, stosunek do przyrody i do świata nadzmysłowego, do zdobyczy techniki i do sportu i różne inne zagadnienia znajdują uwzględnienie okoliczności-

b

wo tylko lub pominięte są w zupełności. Ten poniekąd może nie dość wszechstronny dobór przykładów stanowi cenny materyał charakterologiczny i stwarza pewną specyficzną atmosferę książki, która więcej rzuca światła na indywidualność autora, niż niejedna autobiografia.

Drka Daniela Gromska (Lwów).

Karl Th. Bayer. Die Grundprobleme der Astrologie. Leipzig, Felix Meiner, 1927. (Wissen und Forschen. Schriften zur Einführung in die Philosophie. Band 21). Str. XII. i 183.

Autor zamierza rozstrzygnąć zagadnienie: czy możliwa jest astrologia jako nauka, jakie jest jej zadanie jako nauki poszczególnej, jako nauki filozoficznej, i jaka jej doniosłość w dziejach ducha ludzkiego. Metodę jego rozważań cechuje przejrzystość; wiadomo, co autor twierdzi i czem to uzasadnia. Przynajmniej w pierwszej części. Obok tego, olśniewająca erudycja. Cytuje kilka setek autorów a jeszcze więcej książek, broszur i artykułów, orientuje się w zagadnieniach z dziedziny nauk filozoficznych, liczy się z nowszymi prądami w dziedzinie psychologii.

A rozumuje mniej więcej tak: nie wiadomo właściwie, co to jest nauka, ponieważ różni różnie ją określają. To pewne, że jest to jakaś całość systematyczna. Astrologia jest również całością systematyczną a przynajmniej zmierza do tego celu wytrwale — zatem może sobie rościć prawo do tego, żeby ją traktować na równi z innymi naukami. Pod względem formalnym jest do nich podobna. Być może, ale to rozumowanie przypomina drugą figurę syllogizmu o dwóch przesłankach twierdzących. Przeciż urojenia paranoików stanowią często również całość systematyczną a nie są naukami.

Wpływ planet i konstelacji na charakter, zdrowie i losy człowieka i społeczeństw ludzkich jest niezrozumiały i niewytłumaczony, powiada autor, ale niewytłumaczonych zjawisk znamy tak

a

wiele w dziedzinie fizyki i parapsychologii, że to zupełnie nie szkodzi naukowości astrologii. O rzeczywistości wiemy przecież bardzo niewiele. Zapewne. Sądzę jednak, że najlepszą legitymacją astrologii jako nauki byłoby: wskazać kilka twierdzeń prawdziwych, zdobytych jej metodami. Może jakieś spełnione horoskopy, może jakieś rysy charakterystyczne urodzonych pod bykiem, panną czy bliźniętami. Wskazać przytem, że w przytoczonych wypadkach nie chodzi o przypadkowy zbieg okoliczności, ani o komunał, o którym wszyscy wiedzą i bez astrologii. Autor tego nie czyni; ogranicza się do licznych odsyłaczy, pod którymi, jakoby, można znaleźć zdobyte faktyczne astrologii a sam ogólnikowo dedukuje, że astrologia jest nauką, chociaż nie ściśle przyrodniczą. Astrologia opiera się wedle niego na licznych spostrzeżeniach i statystyce, posiada jednak, obok tych pierwiastków, wielkie podobieństwo do nauk o wytworach ducha ludzkiego i dziejach; te nauki również nie wykrywają praw, nie ustalają przyczyn i skutków a nikt im, mimo to, naukowego charakteru nie odmawia.

Od astrologii oczekuje autor wielkiej pomocy dla psychologii, która w ostatnich czasach usiłuje na nowo ustalać typy charakterów i usposobień ludzkich i szuka sposobów do rozpoznawania tych typów (diagnostyka charakterologiczna). Otóż astrologowie mają swój podział usposobień i swoje sposoby rozpoznawania tych rzeczy. Znowu nie wiadomo, czy ten podział i te sposoby są poprawne, czy też tylko pedantyczne i tradycyjne.

W trzeciej części, bardzo mętnej w sformułowaniach tez i argumentów, autor widzi w astrologii ni mniej ni więcej, jak tylko metafizykę, teorię poznania i etykę.

Wkońcu oświadcza się przeciw zimnemu rozumowi, z pomocą którego próbowały wieki najnowsze świat poznać. Poznanie rozumowe wydaje mu się bezpłodne a świat, tak poznawany, rze-

b

czą martwą. Wierzy w poznanie nieświadome, uczuciowe, intuicyjne, marzy o metafizyce irracjonalnej, chciałby, zdaje się, uratować w poglądzie na świat i w nauce jakieś poczesne miejsce dla nonsensu. Ta tendencja tłumaczy dostatecznie jego przedsięwzięcie.

Autor nie jest odosobniony i jego książka jest znamieną dla ducha czasu po wielkiej wojnie. Jesteśmy świadkami wielkiego cofania się kultury duchowej w mroki wieków średnich. Wyraźniej to widać w sztuce, w odrodzeniu prądów mistycznych i religijnych, w nowym przypływie okultyzmów wszelkiego rodzaju, w zjawiskach społecznych. Jeżeli za naukę może uchodzić chiromancya — czemuż nie miałyby się o ten sam tytuł ubiegać i astrologia?

Mniejsza o tytuły. Jeżeli astrologowie potrafią wskazać jakieś metody dostregania lub przepowiadania faktów, dające się stwierdzić obiektywnie, te fakty i te metody staną się niewątpliwie dobytkiem nauki — jeśli nie, szkoda czasu na oderwane rozważania, czy jakakolwiek „logia“ jest, czy nie jest nauką.

Władysław Witwicki (Warszawa).

PRZEGLĄD CZASOPISM.

I.

Annalen der Philosophie und philosophischen Kritik. VII. (1928).

R. Schmidt: Kant-Vaihinger-Adickes. Str. 1—16. Autor zwraca się ostro przeciwko Adickesowi, który w książce swej p. t. „Kant und die Philosophie des Als-Ob“ starał się dowieść, że tylko przez sfalszowanie poglądów Kanta udało się Vaihingerowi znaleźć u tego filozofa potwierdzenie swojej teorii fikcji. Zarzut ten jest nieuzasadniony, a źródło swe ma w tem, iż Adickes pragnął interpretować poglądy Kanta w myśl swego stanowiska, które jest niezgodne ze stanowiskiem Vaihingera. W dołączonym do artykułu dopisku stwierdza sam Vaihinger, że historycznie rzecz miała się tak, iż nie szukał u Kanta ex post potwierdzenia swojej teorii fikcji, lecz studyum dzieł Kanta było dla niego bodźcem do jej utworzenia.

J. Reinke: Kinematyczny a dynamiczny obraz przyrody. (Das kinematische und das

a

dynamische Naturbild). Str. 17—36. Autor stara się uzasadnić swój pogląd, iż człowiekowi powinien odpowiadać raczej dynamiczny obraz przyrody, opisujący i tłumaczący zjawiska przy pomocy pojęć siły, energii, działania itp., aniżeli obraz kinematyczny, którego zasadniczym pojęciem jest pojęcie ruchu.

R. Strohal: O pojęciu „krzywizny“. (Über den Begriff „Krümmung“). Str. 37—46. Prawie wszystkie terminy czystej geometrii zawierają pewną dwuznaczność, której źródłem jest sposób powstawania pojęć, odpowiadających tym terminom. Nie dzieje się bowiem tak, że najpierw dane nam są w doświadczeniu pewne twory, np. koła, które ujmujemy następnie pojęciowo dzięki abstrakcyi w definicyi, lecz spostrzegane przez nas w doświadczeniu przedmioty resp. ich cechy są dla nas tylko okazją do zupełnie swobodnego i twórczego urabiania syntetycznych definicyj, których nie uważamy za mylne i nieużyteczne, chociaż się niekiedy okazuje, że przedmioty, dane w doświadczeniu, nie posiadają cech, wyszczególnionych w definicyi. Przez nadanie pojęciom, utworzonym przez te definicye, nazw odpowiednich przedmiotów, danych w doświadczeniu, stają się owe nazwy dwuznaczne. Przedstawiony powyżej stan rzeczy stara się autor wyjaśnić bliżej na szczegółowym przykładzie pojęcia krzywizny.

L. v. Strauss und Torney: Zasada przyczynowości w nowej fizyce. (Das Kausalprinzip in der neuen Physik). Str. 49—78. Przedstawiwszy zasadę przyczynowości w oświeceniu krytycznej filozofii, fizyki klasycznej oraz fizyki pól, rozważa autor rolę jej w obrębie najnowszej fizyki, przy czem stwierdza, że zasady krytycznej filozofii dają się pogodzić z wynikami najnowszej fizyki.

K. Vogtherr: Teorya względności a logika (Relativitätstheorie und Logik). Str. 79—109. Ponieważ teorya względności zawiera twierdzenia sprzeczne z syntetycznymi sędziami czystego rozumu (wyłuszczone przez Kanta), należy ją odrzucić jako fałszywą, chociażby była zgodna z doświadczeniem i logiką formalną. Podstawą bowiem nauk ścisłych są przedewszystkiem syntetyczne sądy a priori czystego rozumu.

M. Loesche: „Ja“ a ontogeneza. (Das Ich und die Ontogenese). Str. 110—112. Fakt, iż powstające narządy kształtują się w organizmach w ten sposób, by móc w przyszłości spełniać swe funkcye, tłumaczy się bądźto przy pomocy koncepcyi celowości, bądź przy pomocy koncepcyi dziedziczności. Obie koncepcye zakładają coś mistycznego, co, będąc poza organizmem, kształtuje go.

b

Dla wytłumaczenia wspomnianego faktu można jednak przyjąć energię witalną, tkwiącą w samym organizmie jako jego „ja“. Energia ta jest oczywiście jak wszelkie inne energie czynnikiem hipotetycznie wynioskowanym.

L. Herzberg: Główne prądy filozoficzne w Związku monistów. (Die philosophischen Hauptströmungen im Monistenbund). Str. 113—135. Część I. Z pośród wielkiej ilości systemów monistycznych reprezentowane są w „Niemieckim Związku monistów“ głównie pozytywizm, materializm i krytyczny realizm. Krytyczny realizm jako pokrewny w wielu punktach pozytywizmowi rozpatruje autorka łącznie z nim. W części pierwszej przedstawione są poglądy najwybitniejszych przedstawicieli pozytywizmu epistemologicznego, socjologicznego i etycznego oraz krytyków pozytywizmu epistemologicznego.

W. Dubislav: W sprawie charakterystyki definicyj ze względu na wymagania rachunku. (Zur kalkülmässigen Charakterisierung der Definitionen). Str. 136—145. Stwierdziwszy, że definicyom, z którymi mamy do czynienia w interpretacyi rachunku logicznego, odpowiadają w samym rachunku dyrektywy podstawiania, stara się autor scharakteryzować bliżej definicye przez wskazanie warunków, jakie spełniać muszą ich odpowiedniki, t. j. dyrektywy, by rachunek był wolny od sprzeczności.

G. Stammler: Pojęcie zera i ujemnych liczb całkowitych. (Der Begriff der Null und der negativen ganzen Zahlen). Str. 146—164. Nawiązując do artykułu Koppelmanna, umieszczonego w tomie VI., w którym autor ten, opierając się na pewnej interpretacyi pojęcia liczb całkowitych, stara się dowieść, że arytmetyka nie jest logicznie poprawnym systemem naukowym, próbuje Stammler podać taką interpretację pojęcia liczb całkowitych, przy której zachowaną zostaje poprawność systemu arytmetyki.

E. Adickes: Odpowiedź (Erwiderung) i *R. Schmidt:* W sprawie powyższej odpowiedzi. (Zu vorstehender Erwiderung). Str. 165—174. Dalszy ciąg polemiki na temat Vaihingerowskiej interpretacyi Kanta.

L. Herzberg: Główne prądy filozoficzne w Związku monistów. (Die philosophischen Hauptströmungen im Monistenbund). Str. 177—199. Część II. W części drugiej przedstawia autorka poglądy należących do Związku monistów najwybitniejszych przedstawicieli materializmu filozoficznego i historycznego oraz poglądy krytyków materializmu filozoficznego.

J. Petzoldt: Zagadnienia wstępne do problemu telepatyi. (Vorfragen zur Frage der

a

Telepathie). Str. 200—204. Zakładając, że nie istnieje telepatya czysto psychiczna, stara się autor wykazać, że niemożliwa jest również telepatya, odbywająca się drogą cielesną przez przenoszenie procesów z jednego mózgu na inny za pomocą fizykalnego promieniowania.

K. Sapper: Przyczynowość a celowość. (Kausalität und Finalität). Str. 205—212. Analizując pojęcia przyczynowości i celowości, stara się autor uzasadnić swój pogląd, że oba te pojęcia nie wykluczają się wzajemnie, lecz przeciwnie, iż celowość zjawiska, którą należy jasno odróżnić od tego, czy to zjawisko naprawdę prowadzi do celu, jest pewnego rodzaju odmianą zasady przyczynowości.

C. Fries: W sprawie sporu o uniwersalia. (Zum Universalienstreit). Str. 213—216. Odróżniwszy uniwersalia konkretne od abstrakcyjnych oraz prainteligencję od istot ludzkich, stwierdza autor, że dla prainteligencji są uniwersalia konkretne zarówno ante rem jak post rem, zaś abstrakcyjne tylko ante rem. Dla ludzi natomiast tak konkretne jak też abstrakcyjne uniwersalia są wyłącznie post rem. Podczas gdy więc dla ludzi w grę wchodzi jedynie nominalizm, to dla owej prainteligencji jest on równouprawniony z realizmem.

J. K. v. Hoesslin. Stany uczuciowe i uczucia wrażeńiowe. (Gemütseregungen und Empfindungsgefühle). Str. 217—230. Podniety chemiczne, mechaniczne i t. p., działając na człowieka, wywołują w nim reakcje psychiczne uczuciowo zabarwione i zróżnicowane pod względem jakości. Reakcjami temi są zmysłowe wrażenia, jak barwy, tony i t. d. Te uczucia wrażeńiowe jak je autor nazywa, różnią się od stanów uczuciowych jak np. radości lub troski, tem, że pierwsze są zlokalizowane w przestrzeni, drugie zaś nie. Nadto w uczuciach wrażeńiowych dominuje moment jakościowy a przyjemność i przykreść usunięte są na drugi plan, natomiast stany uczuciowe mają charakter wybitnie emocjonalny, zaś moment jakościowy słabo w nich występuje.

H. Triepel: Psychologiczna interpretacja pojęcia przyczyny i pojęć liczb. (Psychologische Deutung des Ursachenbegriffes und der Zahlenbegriffe). Str. 231—233. Autor stara się wykazać, że wymienione w tytule pojęcia, obok wielu innych, wytworzyły i ukształtowały się zgodnie z praktycznymi potrzebami człowieka.

R. Bojanowsky: Atomizm i teoria kontinuum. (Atomismus und Kontinuumslehre). Str. 239—250. Przedstawiwszy krótko etapy toczącej się od paru wieków walki pomiędzy atomizmem a teorią kontinuum, autor

b

wyraża nadzieję, że stworzona przez E. Schrödingera mechanika fal, dająca nam jednolity obraz świata a będąca przewyżczeniem atomizmu, jest już ową właściwą drogą, po której kroczyć będzie nauka w przyszłości.

N. Loesche: Biologiczna pewność tego, co indywidualne. (Die biologische Gewissheit des Individualistischen). Str. 251—256. Istnieją tylko indywidua i tylko w ich obrębie rozwój jest możliwy. Mówienie o rozwoju w obrębie gatunku, np. o rozwoju narządów od prymitywnych, spotykanych u istot niższych, do bardziej skomplikowanych u istot wyższych, równa się przyjmowaniu idei platońskich, realizujących się w różnym stopniu u różnych indywiduów. Tak zwany rozwój narządów polega więc tylko na dostosowywaniu ich przez indywidua do swoich potrzeb.

P. Quittel: Celowość? (Zielstrebigkeit?) Str. 257—271. Autor kontynuuje bieg myśli z rozprawy p. t. „Dążenie do wolnego od zarzutu poglądu na świat“ (Ruch Filozoficzny, XI. str. 35 b) poddając analizie pojęcia celowości i rozwoju.

P. Hertz: Czy potoczne reguły sylogistyczne wystarczają do wnioskowania w pozytywnej logice elementarnych zdań? (Reichen die üblichen syllogistischen Regeln für das Schließen in der positiven Logik elementarer Sätze aus?) Str. 272—277. W pracy swej, traktującej o dowolnych systemach dedukcyjnych a przeznaczonej do „Mathematische Annalen“, przyjmuje autor tylko dwie dyrektywy sylogistyczne, o których stara się w artykule niniejszym udowodnić, że są one dla tych systemów zupełnie wystarczające.

W. Koppelman: W sprawie problemu: „Czy arytmetyka jest logicznie poprawnym systemem naukowym?“ (Zur Frage: „Ist die Arithmetik ein logisch korrektes Lehrgebäude?“) Str. 278—280. Autor kontynuuje polemikę z G. Stammlerem. (Zob. Ruch filozoficzny, X. str. 122 b, XI. str. 34 b i powyżej). Głównem źródłem niedomagań arytmetyki jest fakt, że jako jedyne kryterium poprawności systemu przyjmuje się wolność od sprzeczności, gdy tymczasem bardzo ważną rolę odgrywa również stosowność do rzeczywistości.

A. Seifert: O stosunkach pomiędzy przeżyciem a pojęciem (Über die Beziehungen zwischen Erlebnis und Begriff). Str. 281—295. Wbrew neokantystom a wraz z Volkelttem przyjmuje autor, iż istnieją proste i przedlogiczne przeżycia, wolne od zniekształcającego wpływu myślenia i pojęć, oraz iż można je ująć, nie tracąc ich prostego charakteru. Jeśli zaś chodzi o stosunek pojęć do przeżyć, to obok pojęć czysto abstrak-

a

cyjnych, nienaocznych, należy przyjąć również takie, które są związane z przeżyciami, naoczne, a które np. w przyrodznawstwie odgrywają wielką rolę.

E. Barthel: Wolność i predestynacja (Freiheit und Prädestination). Str. 296—312. Mechanistyczny pogląd na świat jest przecenianiem prawa przyczynowości, traktowanego jako konieczne prawo natury a będącego faktycznie tylko prawem myślenia. W przyrodzie panuje wolność. Im jakaś istota jest bardziej świadoma i twórcza, tem bardziej jest wolna. Z wolnością zaś nie klóci się — jak powszechnie sądzą — lecz ściśle się łączy predestynacja, którą autor swoiście określa.

W. Dieck: O pojęciu liczb ujemnych (Über den Begriff der negativen Zahlen). Str. 318—334. Autor usiłuje wykazać mylność poglądu Stammlera (zob. powyżej), według którego pojęcie zera i liczb ujemnych można uzyskać zgodnie z wymogami dotychczasowej logiki. Mimo to uważa, że arytmetyka jest logicznie poprawnym systemem naukowym, lecz w sensie logiki udoskonalonej, która liczy się z rzeczywistymi formami i prawami naszego myślenia.

M. Wiskemann: Uwagi o przestrzeni i czasie. Zmysł przestrzeni — zmysł czasu. (Bemerkungen über Raum und Zeit, Raumsinn — Zeitsinn). Str. 335—337. Autor rozważa funkcje zmysłu przestrzeni i czasu i stwierdza, że zmysły te, pozostając do siebie w stosunku ściślejszej zależności, dają nam poznanie rzeczywistości rzeczy i życia.

A. Herzberg: Zagadnienia możliwości, dotyczące zasady wyłączonego środka, przyczynowości i telepatyi. (Möglichkeitsfragen betreffend den Satz vom ausgeschlossenen Dritten, Kausalität und Telepathie). Str. 338—343. Petzold zarzuca dzisiejszej nauce zbyt dużą tolerancję wobec prądów sceptycznych i żąda, by ci, którzy poddają w wątpliwość zasadę wyłączonego środka i przyczynowości, oraz ci, którzy przyjmują telepatję, wykazali, że można się w nauce bez wymienionych wyżej zasad obejść, oraz, że telepatya jest wogóle możliwa. Autor stara się wykazać, że sposób, w jaki Petzold stawia kwestyę, polega z jednej strony na nieporozumieniu, z drugiej zaś na nieuznaniu pewnych faktów, uznanych przez naukę za wielce prawdopodobne.

Annalen der Philosophie und philosophischen Kritik. VIII. (1929). 1—5.

T. Vogel: Empiryczne podstawy determinizmu i apriorycznego prawdopodobieństwa w fizyce. (Die empirischen Grundlagen des Determinismus und der apriorischen Wahrscheinlichkeit in der Physik). Str. 1—18. Zasady determinizmu i apriorycznego prawdopodobieństwa są równouprawnionymi metodami wyjaśniania rzeczywi-

b

stości. Obie są oparte na doświadczeniu, ale na doświadczeniu jak gdyby drugiego rzędu. Zasada prawdopodobieństwa jest jednak ogólniejsza i zawiera jako specjalny wypadek (mianowicie gdy prawdopodobieństwo jest nieskończenie wielkie) determinizm. Rozważania te prowadzi autor na tle definicji pojęcia elektronu i pewnych twierdzeń fizycznych.

A. Haag: W sprawie rozwiązania problemu przestrzeni przez H. Dinglera. (Zu Hugo Dinglers Lösung des Raumproblems). Str. 19—30. W swej książce p. t. „Das Experiment“ (Monachium, 1928) dowodzi Dingler, że geometrya nieeuklidesowa w praktyce jest niemożliwa, że żaden eksperyment, w którym posługujemy się miernikiem, nie może dostarczyć dowodu istnienia geometryi nieeuklidesowej. Po krótkim przedstawieniu argumentacji Dinglera stara się autor wykazać, że definicje płaszczyzny i sztywnego ciała, na których się ona opiera, zawierają błędne koło. Pozatem uważa, że mierzenie nie może dostarczyć dowodu istnienia przestrzeni nieeuklidesowej.

G. Ledig: W sprawie ujęcia układu uczuć przyjemnych i przykrych. (Zur Ordnungschau der Lust- und Unlustgefühle). Str. 31—45. Dobrą metodą dla uzyskania przeglądu uczuć przyjemności i przykrości jest wskazanie różnych możliwych typów przedmiotów tych uczuć. Autor wymienia i analizuje 12 takich typów oraz wskazuje analogiczne do pewnego stopnia stosunki, zachodzące pomiędzy wrażeniami zmysłowymi i ich przedmiotami. Wyliczenie to nie ma być wyczerpujące.

R. Weinmann: Absurdalność i zbyteczność specjalnej teorii względności. (Der Widersinn und die Ueberflüssigkeit der speziellen Relativitätstheorie). Str. 46—57. Problem, który doprowadził do teorii względności, mianowicie problem stosunku prędkości ruchu światła do prędkości ruchu ciał, można rozwiązać przy pomocy teorii o wiele jaśniejszych od teorii względności. Rozwiązanie tego zagadnienia przez Einsteina, mianowicie stwierdzenie absolutnej stałości prędkości światła uważa autor za absurdalne.

H. Rudy: W sprawie pojęcia biologicznej teorii pola. (Zum Begriff der biologischen Feldtheorie). Str. 58—64. Autor przedstawia krótko teorię pola rosyjskiego biologa A. Gurwitscha.

K. Sapper: Zasady minimów w mechanice. (Die Minimumprinzipien der Mechanik). Str. 65—74. Dwa są rodzaje praw, które określają zjawiska przyrody. Jedne charakteryzują te zjawiska w każdym poszczególnym momencie, inne określają je

a

w pewnym skończonym okresie czasowym. Do tych drugich należą zasady minimów, z pośród których wymienia autor niektóre, jak np. zasadę najmniejszego wysiłku Gaussa, zasady Hertza, Hamiltona i Jakobiego-Eulera. Autor zabiera głos w sprawie interpretacji tych zasad, które jedni traktują jako wyraz jednoznaczności zjawisk przyrody, inni jako wyraz celowości i ekonomii.

K. W. Geisler: Możliwość nowego realizmu. (Die Möglichkeit eines neuen Realismus). Str. 75—97. Autor stara się w nowy sposób uzasadnić tezę realizmu krytycznego. Rozważania swoje opiera na poglądach Rehmkego i Bergsona.

C. Fries: W sprawie psychologii egoizmu. (Zur Psychologie des Egoismus). Str. 98—103. Egoizm odpowiada woli przyrody i jest uprawniony, o ile sprzyja zachowaniu jednostki i gatunku. Zostaje on jednak przez wyższe jednostki przewyciężony; wtedy wykwitą z niego w najróżnorodniejszych formach altruizm.

H. Rosenfeld: Cel etyczny. (Das ethische Ziel). Str. 104—112. Dwie wprost przeciwne sobie tendencje kształtują życie człowieka. Pierwsza każe mu się swobodnie i nieskrępowanie wyżywać, druga skłania go do ograniczania i pokonywania siebie. Zadaniem etyki jest stworzenie harmonii pomiędzy temi zwalczającymi się tendencjami.

S. Klyce: Zarys niedogmatycznej etyki. (Grundzüge einer nicht-dogmatischen Ethik). Str. 115—134. Jeśli się przyjmie ortodoksyjną logikę i epistemologię, natrafi się na przeciwieństwo etyki hedonistycznej i antihedonistycznej, z których to stanowisk każde zosobna jest niedoskonałe i bez znaczenia. Autor próbuje wobec tego zbudować system etyki na podstawie logiki i epistemologii niedogmatycznej; system ten jest zgodny z systemem demokracji, jak go przedstawiają autorowie amerykańscy Tufts, T. V. Smith i i.

W. Dubislav: W sprawie filozofii matematyki i nauk przyrodniczych. (Zur Philosophie der Mathematik und Naturwissenschaft). Str. 135—145. Cztery rodzaje stanowisk zajmuje się naogół wobec filozofii. Pierwsze traktuje filozofię jako sztukę, która ma dać pogląd na świat i życie. Z tą filozofią ma filozofia matematyki i nauk przyrodniczych tylko nazwę wspólną. Drugie przypisuje filozofii, a więc też filozofii matematyki i nauk przyrodniczych, podstawowe znaczenie dla nauk szczegółowych. Filozofowie, grupujący się wokół trzeciego stanowiska, budują systemy filozoficzne, będące surogatami mitów. U tych filozofia matematyki i nauk przyrodniczych nie miała i nie ma nadziei owocnego rozwoju.

b

Przedstawiciele czwartego kierunku ograniczają zakres problemów filozofii tak, że staje się ona właściwie teorią nauk. Artykuł kończy się krótkim przeglądem aktualnych zagadnień filozofii matematyki i nauk przyrodniczych.

F. Bülow: Przyczynki do filozofii dochodu. (Zur Philosophie des Einkommens). Str. 146—168. Autor omawia krytycznie sposoby, w jakie rozmaite kierunki ekonomii społecznej określały pojęcie dochodu i rozstrzygały związane z nim zagadnienia. W szczególności omawia poglądy Ad. Smitha, Ricarda, Marxa, Ad. Müllera, Roschera i i. Trzy wielkie ekonomiczne systemy utworzyła dotychczas ludzkość: pierwszy oparty był na produkcji rolniczej, drugi na mieszczańskim rzemiośle i handlu, trzeci zaś powstaje obecnie pod wpływem rozwoju techniki i wytwórczości masowej. W każdym z tych systemów inna jest rola dochodu.

W. Koppelman: Czy logika ma się kierować matematyką czy matematyka logiką? (Muss sich die Logik nach der Mathematik oder die Mathematik nach der Logik richten?). Str. 169—176. Autor odiera twierdzenie Diecka, wygłoszone w ciągu polemiki z nim, iż z wszystkich nauk najbardziej logiczną i zgodną z prawami myślenia jest matematyka i że nią winne kierować się inne nauki, nie wyłączając logiki.

Drka E. z Ginsbergów Blausteinowa (Lwów).

II.

Philosophischer Anzeiger I. (1925/6).

W słowie wstępnem (Zur Einführung) str. 1—2 Redakcja nowego czasopisma zaznacza, iż będzie ono poświęcone współpracy filozofii z naukami szczegółowymi oraz iż okazujące się w niem prace będą czemś pośrednim pomiędzy monografiami, interesującymi tylko specjalistów a popularyzującymi recenzjami. (Zob. Ruch Filozoficzny, IX. str. 68 b).

H. Heimsoeth: Walka o przestrzeń w nowoczesnej metafizyce. (Der Kampf um den Raum in der Metaphysik der Neuzeit). Str. 3—42. Autor odróżnia dwa typy metafizycznych zagadnień, dotyczących przestrzeni. Pierwsze z nich wynikają z samej istoty przestrzeni, drugie z zestawienia przestrzeni z innymi rzeczywistościami, np. z rzeczami i substancjami, zwłaszcza zaś z rzeczywistościami duchowymi. Autor omawia tylko zagadnienia drugiego typu na tle poglądów Descartesa, More'a, Newtona, Spinozy, Leibniza, Berkeley'a, Collier'a i Kanta. Wiek XIX. nie przyniósł poważnych przyczynków do metafizycznych zagadnień przestrzeni.

a

H. J. Pos: O świadomości językowej poprzedzającej teoryę. (Vom vorthetheoretischen Sprachbewusstsein). Str. 43—56. Autor wyróżnia szereg faz świadomości mowy, poprzedzającej teoryę. Pierwotnie ogranicza się ta świadomość do najbliższego lub dalszego otoczenia (np. dyalekt rodzinny, język ojczysty) (1), następnie napotyka na język obcy (np. mieszkańców innego miasta lub kraju) (2). Budzi to refleksyę dotyczące języka własnego (3). Przystawianie obcego dokonuje się pierwotnie w ten sposób, iż gwałci się ducha obcego języka, przyswajając go sobie jako analogon własnego (4). Wkońcu jednak odkrywa się specyficzność obcego języka i jego odmiennosc od własnego (5).

H. Lipps: Uwagi w sprawie teoryi praktyki. (Bemerkungen zur Theorie der Prädikation). Str. 57—71. Określiwszy pojęcie (rozumiane odmiennie, niż w logice tradycyjnej), dowodzi autor różności pomiędzy „stanami rzeczy“ a logicznymi połączeniami podmiotu i orzeczenia („sądami“) i wskazuje konsekwencyę, jakie to rozróżnienie posiada dla zasady wyłączonego środka i zasady sprzeczności.

F. J. J. Buijtendijk i H. Plessner: Interpretacja wyrazu mimicznego. Przyczynek do nauki o świadomości obcych jaźni. (Die Deutung des mimischen Ausdrucks. Ein Beitrag zur Lehre vom Bewusstsein des anderen Ichs). Str. 72—126. Po krytycznym rozważeniu poglądów Darwina, Wundta, Klagesa, Schelera i i. starają się autorowie uzasadnić własną teoryę rozumienia sposobów wyrażania mimicznego. Wedle tej teoryi jednoznaczne określenie znaczenia pewnego wyrazu mimicznego dokonuje się dzięki sytuacji, w której spostrzegamy ten wyraz, przyczem intencya rozumiejąca dany wyraz niekoniecznie musi dotyczyć czegoś psychicznego. Mimiczne sposoby wyrażania się są zarazem elementami świata fizycznego i psychicznego. Elementy te podlegają swoistym prawom, mianowicie prawom sfery zachowania się, które jednak inaczej objawiają się po stronie fizycznej, niż po psychicznej.

A. Baumgarten: Belinga metodyka prawodawstwa. (Belings Methodik der Gesetzgebung). Str. 127—144. Autor ocenia dzieło Belinga p. t. „Methodik der Gesetzgebung, insbesondere der Strafgesetzgebung, zugleich ein Beitrag zur Würdigung des Strafgesetzentwurfs von 1919“. Nie przesądzając kwestyi, czy istnieje odrębna logika emocjonalnego myślenia (H. Maier), na której Beling opiera swą metodykę, autor uznaje poszczególne postulaty metodyki Belinga (np. postulaty określoności, jasności, niesprzeczności i zupełności). Nie przypisuje

b

im jednak tego znaczenia, jakie skłonny jest im przyznać Beling. W dalszym ciągu wywodów autor rozważa krytycznie poglądy Belinga na poszczególne zagadnienia prawodawstwa karnego.

H. Stadie: Stanowisko korespondencyi pomiędzy Dilthey'em a hrabią York w historii kultury duchowej. (Die Stellung des Briefwechsels zwischen Dilthey und dem Grafen York in der Geistesgeschichte). Str. 145—200. Listy Dilthey'a i hrabiego York są czemś pośredniem pomiędzy dokumentami osobistego życia a dziełem, zawierającym pewne obiektywne twory lub tezy w formie listów. Autor wysnuwa więc z nich wnioski nietylko o właściwościach autorów listów, lecz stara się również wydobyć tkwiącą w listach duchową zawartość, znaną dla tej epoki kultury, w której żyli obaj korespondujący ze sobą mężowie.

N. Hartmann: Prawa kategoryalne. (Kategoriale Gesetze). Str. 201—266. Z pośród trzech głównych zagadnień krytycznej ontologii, mianowicie a) wykrycia tradycyjnych błędów, b) układu rozmaitych sfer bytu i c) sformułowania rozmaitych praw, które rządzą kategoryami, — dwa pierwsze omówił autor w innych pracach, trzeciemu zaś poświęca niniejszą rozprawę, wyróżniając w rezultacie szesnaście takich praw i starając się rozstrzygnąć z ich punktu widzenia m. i. problem wolności.

F. Weinhandl: Przyczynki do problemu realnej transcendencji we współczesnej ontologii. (Zum Problem der Realtranszendenz in der modernen Ontologie). Str. 267—298. Autor omawia krytycznie poglądy Kanta, N. Hartmanna, Meinonga, pań E. Landmann i Conrad-Martius, skłaniając się ku stanowisku, iż świat dany zjawiskowo nie odzwierca świata transcendentnego, iż nie należy przenosić nawet niektórych tylko stosunków ze świata zjawiskowego na transcendentny. Raczej należy próbować na drodze ostrożnej interpretacji świata zjawiskowego dojść do niektórych — oczywiście tylko prawdopodobnych — wniosków o świecie transcendentnym. Świat zjawiskowy jest bowiem raczej symbolem niż odtworzeniem świata transcendentnego.

P. F. Linke: Obraz i poznanie. (Bild und Erkenntnis). Str. 299—353. Artykuł jest przyczynkiem do fenomenologii przedmiotu, napisanym w związku z nauką N. Hartmanna o „zasadzie świadomości“, wedle której wszystko, co jest w świadomości, tkwi „w“ niej lub jest czemś od niej zależnym, wedle której więc świadomość nigdy nie może wyjść poza siebie samą. Autor uważa tę zasadę za mylną, co stara się uzasadnić szeregiem analiz, opartych o Brentanowską naukę o intencjonalności i starających się ją pogłębić.

a

G. Stern: O typach przedmiotów. (Über Gegenstandstypen). Str. 359-381. Artykuł zawiera rozważania, pozostające pod wpływem Heideggera, na temat niektórych wywodów książki A. Metzgera p. t. „Der Gegenstand der Erkenntnis“ (1925). W szczególności krytykuje autor Metzgera analizę przedmiotu wogóle, która jest w istocie tylko deskrypcją rzeczy materialnej przy nieświadomym uprzywilejowaniu doświadczenia wzrokowego. Nie godząc się z poglądem Metzgera, iż „przedmiot“ jest identyczny z „przedmiotem poznania“, wyróżnia autor szereg typów przedmiotów.

K. Schneider: Fenomenologiczny kierunek w psychiatrii. (Die phänomenologische Richtung in der Psychiatrie). Str. 383-404. Autor szkicuje w głównych zarysach historię psychiatrii w ostatnim stuleciu i główne rezultaty badań kierunku fenomenologicznego. Kierunek ten powstał pod wpływem nowych prądów w psychologii, zwłaszcza pod wpływem psychologii aktów (przeżyte intencjonalnych), psychoanalizy, charakterologii, psychologii humanistycznej Dilthey'a. Z czystą fenomenologią Husserla łączy go tylko nazwa, zajmuje się bowiem deskrypcją realnych przeżyć, a nie ich idealnych istot. Pozostaje natomiast pod wpływem opisowej, psychologicznej fenomenologii prac Schelera. Na szeregu przykładów stara się autor wykazać, że kierunek psychologiczny jako jedna z metod psychiatrii jest dla tej nauki nieodzowny.

Ph. L. Haering: Zasadnicze uwagi w sprawie stosunku materii i pola, mechanistycznej i niemechanistycznej fizyki. (Grundsätzliche Bemerkungen zu dem Verhältnis von Materie und Feld, von mechanistischer und nichtmechanistischer Physik). Str. 405-416. Wprowadzenie pojęcia pola i innych mechanistycznych pojęć do fizyki oznacza analogiczne nawiązanie do myślenia przed naukowego, jakim jest witalizm w biologii. Nawiązanie to jest nieodzowne i wymaga konsekwentnego przemyslenia wynikających z niego konsekwencji. Posługiwanie się bowiem niemechanistycznymi zasadami w wyjaśnianiu pewnych zjawisk fizykalnych nie jest możliwe w obrębie fizyki myślącej w całokształcie swym nadal mechanistycznie i wymaga przebudowy epistemologicznych podstaw fizyki celem nadania im jednolitości i usunięcia licznych trudności, wypływających z braku tej jednolitości.

A. Wahl: Powtórzenia w przebiegu dziejów. (Wiederholungen im Verlauf des historischen Geschehens). Str. 417-426. Pogląd, według którego wszystkie zjawiska historyczne są jednorazowymi, indywidualnymi zjawiskami, nie jest w swem skrajnym sformułowaniu słuszny. Wprawdzie

b

nigdy nie powraca ta sama grupa przyczyn, wywołujących pewne zdarzenie historyczne, ale nierzadko dzieje się to z wielką ich częścią. Powtórzenia w historii nie są więc nigdy zupełne, lecz częściowe. Istnienie tych częściowych powtórzeń nie umożliwia wprawdzie znalezienia praw historycznych, lecz ułatwia uczenie się z historii, co nadaje jej kontakt z życiem i etyczne walory. Mimo istnienia częściowych powtórzeń głównym zadaniem historyka jest stwierdzenie i połączenie poszczególnych faktów i procesów.

K. Breysig: Czas i pojęcie jako formy porządkujące dzieje historyczne. (Zeit und Begriff als Ordnungsformen des geschichtlichen Geschehens). Str. 427-477. Autor omawia obszernie poglądy Hegla, nie posługując się jednak nimi jako fundamentem własnych rozważań, a to ze względu na ich metafizyczny charakter. Rozważania autora, oparte na licznych przykładach z historii kierunków w sztuce, polityce i t. d., skłaniają go do przyjęcia tezy, wedle której zarówno czas jak i pojęcie są formami porządkującymi dzieje. Bliższa analiza okazuje jednak, iż nie chodzi tu właściwie o działanie pojęć lecz pewnych duchowych mocy.

Philosophischer Anzeiger. II (1927). I.

E. Howald: Fenomen J. J. Bachofena. (Das Phänomen J. J. Bachofen). Str. 1-13. Autor omawia znaczenie Bachofena, którego dzieło p. t. „Der Mythos von Orient und Occident. Eine Metaphysik der alten Welt“ wydał M. Schröter wraz z 300-stronicowym wstępem Alfreda Bäumlera, i ocenia ich metafizyczne koncepcje z historycznego punktu widzenia. Pod koniec swych wywodów wyraża autor przypuszczenie, że panujące powszechnie poglądy o charakterze i usposobieniu człowieka przedhistorycznego mają swe źródło w wierzeniach religijnych o wypędzeniu człowieka z raju.

A. Koyré: Krytyka nauki we współczesnej filozofii francuskiej. (Die Kritik der Wissenschaft in der modernen französischen Philosophie). Str. 14-52. Termin „nauka“ obejmuje u Niemców wszelkie nauki, nawet humanistyczne u Anglików tylko nauki przyrodnicze, u Francuzów zaś matematykę i oparte na niej nauki przyrodnicze. Krytyką tych nauk zajmowali się Boutroux, Hannequin, Milhaud, Poincaré, Duhem, Meyerson i Brunschvicg, których poglądy autor referuje. Wymienieni pisarze nawiązują do tradycji Kartezjusza i Laplace'a, dla filozofii francuskiej znacznie bardziej charakterystycznej i decydującej niż tradycja wiodąca od Pascala poprzez Maine'a de Biran i Ravaissona de Bergsona.

J. Hering: Sub specie aeternitatis. Odpowiedź na artykuł L. Schestova „Memento

a

mori", zawierający krytykę filozofii Husserla. (Sub specie aeternitatis. Eine Erwiderung auf L. Schestovs Artikel „Memento mori“, enthaltend eine Kritik an der Husserlschen Philosophie). Str. 53—72. Autor krytykuje argumenty rosyjskiego filozofa Schestova, ogłoszone w „Revue Philosophique“ 1926, zes. 1. (Zob. Ruch Filozoficzny X, str. 39 b), zwalczające Husserla ze względu na jego dążenie do nadania filozofii charakteru nauki ścisłej i odgraniczenia jej od filozofii dążącej do utworzenia t. zw. poglądu na świat.

L. Schestov: Co jest prawdą? (O etyce i ontologii). [Was ist Wahrheit? (Über Ethik und Ontologie)]. Str. 73—114. Artykuł zawiera odpowiedź Schestova na wywody Heringa. Historia filozofii starożytnej dowodzi, iż próby znalezienia prawdy w oparciu wyłącznie o rozum i logikę nie prowadzą do rezultatu, iż u końca dziejów filozofii starożytnej znajdujemy Plotyna, a nie Arystotelesa. Skoro zaś zarówno w czasach starożytnych jak i nowożytnych (Nietzsche, Dostojewski) ludzie tracili zaufanie do rozumu, nie można teorii poznania budować na założeniu, iż niema żadnej równorzędnej rozumowi władzy poznawczej, jak pragnie tego Husserl i fenomenologowie.

B. Schmeidler: O przyszłym systemie nauk historycznych. (Von einem zukünftigen System der historischen Wissenschaften). Str. 115—142. Autor omawia I. tom p. t. „Persönlichkeit und Entwicklung“ dzieła K. Breysiga p. t. „Vom geschichtlichen Werden. Umriss einer zukünftigen Geschichtslehre“. Godząc się z Breysigem, iż nauki historyczne są dopiero u początków swego rozwoju i że nie zasługują właściwie jeszcze na miano „nauk“, odbiega od poglądów Breysiga, tycających się dróg, któremi ma kroczyć udoskonalenie tych nauk. Zwłaszcza twierdzenie Breysiga, iż wielkie osobistości są jedynymi twórcami postępu dziejowego, wydaje mu się niesłusznym, niewystarczającym do wyjaśnienia przebiegu zdarzeń historycznych, nienależycie przez Breysiga zróżniczkowanym dla rozmaitych typów wielkich ludzi, a wysunięciem go na pierwszy plan w obecnej fazie rozwoju badań historycznych niecelowym. Nadto Breysig nie odgranicza dostatecznie problemów historycznego opisu od zagadnień historycznej interpretacji. Zdaniem autora rozwój nauk historycznych idzie w kierunku zbudowania ich systemu.

Dr. L. Blaustein (Lwów).

III.

Polskie Archiwum Psychologii. II (1927—1928). 2—4.

Zeszyt poświęcony pamięci Drki Józefy Joteyko. Treść jego zob. Ruch Filozoficzny XI. Str. 220 b i 221 a.

b

Polskie Archiwum Psychologii. III (1930). 1—4.

Od Redakcyi. Str. 1—2. — *E. Claparède*: La Mentalisation. Str. 3—7. — *E. Claparède*: Mentalizacja. (Tłumaczenie poprzedniego artykułu, dokonane przez M. Żebrowską). Str. 7—11. — *S. Szuman*: O historycznym charakterze rozwoju osobowości w przeciwieństwie do prawidłowej ewolucji psychicznej człowieka. Str. 12—27. — *M. Grzywak-Kaczyńska*: Metoda testów umysłowych na Kongresie w Helsingör. Str. 28—34. — *J. Krasuska-Bużycka*: Sprawozdanie z prac psychologicznych wykonanych na terenie Szkoły Badawczej przy ul. Białoleckiej Nr. 36 w r. 1928/9. Str. 35—40. — *Z. Korczyńska*: O wpływie sugestyjnym sytuacji poprzedniej na następną. Str. 77—90. — *H. Ormian*: O zdolności wnioskowania dzieci. Str. 91—109. — *J. Zawirska*: Wyjaśnianie zjawisk przyrodniczych przez dzieci. Str. 110—127. — *G. Jampoler*: O współpracę psychanalizy i psychologii. Str. 128—132. — *Dr. M. Albiński*: O pedagogicznym zastosowaniu psychanalizy. Str. 133—141. — *H. Jankowska*: Poziom inteligencji dzieci szkół powszechnych m. Wilna według skali Binet-Simon-Terman oraz wartość poszczególnych testów w świetle tych badań. Str. 173—213. — Biuletyn Sekcyi psychologów szkolnych przy Tow. psychol. im. Józefy Joteyko. Str. 213—223. — *St. Baley*: Uwagi w sprawie programu działalności psychologów szkolnych. Str. 237—243. — *M. Eysmontowa*: Uwagi krytyczne, dotyczące metody badania typów wyobraźniowych. Str. 244—277. — *Fr. Baumgarten*: Schemat do interpretacji zachowania się osoby badanej podczas prób pracy. (Tłum. M. Żebrowska). Str. 278—285. — *J. Krasuska-Bużycka i H. Zaniewska*: Sprawozdanie z działalności Oddziału praskiego Pracowni psychotechnicznej miejskiej przy Sekcyi higieny szkolnej Wydziału oświaty i kultury magistratu m. st. Warszawy w roku szkolnym 1929/30. Str. 286—301. — *Fr. Olesińska*: Psychotechnika w Madrycie. Str. 301—303.

Polskie Archiwum psychologii. IV (1931). 1—4.

Fr. Baumgarten: Dzieci cudowne. Str. 1—5. — *J. E. Downey*: Indywidualny test woli — temperamentu. (Tłum. F. Felhorska i J. Szmydt). Str. 6—31. — *E. Rybicka*: Poglądy młodzieży akademickiej na sprawę koedukacji w szkole średniej. Str. 32—41. — *St. Szuman*: Krytyczny pogląd na znaczenie psychoanalizy dla badań twórczości poetyckiej. Str. 42—62. — *J. Krasuska-Bużycka i H. Zaniewska*: Sprawozdanie z prac psychologicznych wykonanych w miejskiej szkole ogólnokształcącej przy ul. Białoleckiej na Brudnie w roku szkolnym 1929/30. Str. 63—68. — *St. Baley*: Badanie ujmowania kształtów przez dzieci metodą obryso-

a

wywania konturów. Str. 85—107. — *M. Grzegorzewska*: W sprawie programu działalności psychologów szkolnych. Str. 108—113. — *St. Rostkowski*: Jeszcze o psychologach szkolnych. Str. 114—117. — *J. Szmydtowa*: Sprawozdanie psychologa szkolnego z pracy na terenie żeńskich prywatnych gimnazyów oraz wnioski i program pracy na przyszłość. Str. 118—121. — *Br. Biegeleisen*: Badania psychologiczne i poradnictwo w zawodach akademickich. Str. 149—172. — *E. Rybicka*: Próba zastosowania testu wiadomości z historii Polski dla klasy 1-ej gimnazjum. Str. 173—184. — *K. Mikulski*: Odpowiedź na recenzję p. Dra B. Zawadzkiego. Str. 185—187. — *J. Budkiewicz*: Serye testów rekrutacyjnych Pracowni psychotechnicznej miejskiej w Warszawie. Str. 221—273. — *H. Jankowska*: Wartość zbiorowych testów Termana w zestawieniu z badaniami indywidualnymi testami Binet-Simon-Terman. Str. 274—295.

IV.

The Journal of philosophy. XXIV (1927). 17—23.

J. Dewey: Zjawisko z punktu widzenia empirycznego. (An empirical account of appearance). Str. 449—463. Wyrazu „zjawisko“ używa się w czterech znaczeniach: 1. w znaczeniu pierwotnym mówimy o jakimś przedmiocie, że się zjawia, gdy się wylania z poza jakiejś zasłony, która nie pozwalała go widzieć, n. p. słońce za chmury; 2. czasem „zjawisko“ znaczy to samo, co „pozór podejrzany o złudność“; 3. czasem nazywamy zjawiskiem przedmiot reprezentujący coś; 4. używamy też nakoniec tego wyrazu na oznaczenie tego, co bezpośrednio jest dane w spostrzeżeniu. Mieszanie ze sobą tych znaczeń jest przyczyną licznych błędów w teorii poznania i w metafizyce.

M. R. Garbert: Wolność moralna. (Moral freedom). Str. 464—472. Twierdzenie, że istnieje wolność moralna, nietylko nie jest niezgodne z twierdzeniem, że wszystko, co się dzieje, dzieje się według stałych i koniecznych praw, lecz zakłada to twierdzenie; tak samo i ocena moralna nietylko jest możliwa w świecie, w którym panuje prawidliwość, ale też tylko w takim świecie jest możliwa.

B. I. Gilman: Teoria względności a umysł laika. I. (Relativity and the lay mind. I). Str. 477—486. Popularny wykład następujących twierdzeń teorii względności: 1. ruch jest względny; 2. położenie jest względne; 3. długość ciała i długość trwania są względne.

G. Boas: Dane spostrzeżenia jako esencje. (The datum as essence). Str. 487—497. Według Strong'a i Drache'a dane spostrzeżenia są esencjami (w sensie Santayany), za-

b

tem pewnego rodzaju przedmiotami ogólnymi. Pogląd ten jest mylny, gdyż dane te posiadają szereg własności nie mogących przysługiwać przedmiotom ogólnym: są konkretne, istnieją w czasie i przestrzeni oraz podlegają prawu przyczynowości.

B. I. Gilman: Teoria względności a umysł laika. II. (Relativity and the lay mind. II). Str. 505—521. Dalszy wykład twierdzeń i pojęć teorii względności: 1. pojęcie czasoprzestrzeni i twierdzenie o częściowej względności czasu; 2. twierdzenie, że wszechświat znajduje się w nieeuklidesowej zakrzywionej przestrzeni; 3. twierdzenie, że wszechświat jest skończony w przestrzeni. Ponadto przedstawia autor, jakie trudności i wątpliwości nasuwają się laikowi przy zapoznawaniu się z teorią względności. W szczególności wykazuje, że podawany w popularnych wykładach teorii względności dowód częściowej względności czasu jest w sobie sprzeczny, gdyż zawiera jako przesłankę twierdzenie, że czas jest bezwzględny.

M. S. Harris: Czy potrzebujemy filozofii, gdy mamy życie? (If we have life do we need philosophy?). Str. 522—525. A. Herzberg w książce p. t. „Zur Psychologie der Philosophie und der Philosophen“ twierdzi, że filozofowie są ludźmi, którym okoliczności nie pozwalają żyć pełnym życiem i dlatego zajmują się filozofią, t. j. stwarzają sobie świat fikcyjny i przez to sztucznie zaspokajają niezaspokojone przez życie potrzeby. Autorka przeciwstawia temu twierdzeniu pogląd, że na to, by żyć pełnym życiem, konieczne trzeba uprawiać filozofię.

C. M. Perry: Zasada dla realizmu. (A principle for realism). Str. 533—542. Zasada, na której należałoby oprzeć realizm i która pozwoliłaby usunąć trudności, na jakie ten kierunek natrafia w związku z pojęciami przyczynowości, zmiany, stosunku, świadomości i w. i., jest twierdzenie, że istnieją przedmioty w sobie sprzeczne.

B. Ginsburg: Antropologia a prawa człowieka. (Anthropology and the rights of man). Str. 542—546. Autor występuje przeciw zwracaniu się do antropologii po odpowiedź na pytanie, czy należy uznać moralną i prawną równość wszystkich ludzi, niezależnie od tego, do jakiej należą rasy, płci i t. p.

G. Boas: Teoria spostrzeżenia Dawes'a Hicks'a. (Mr. Dawes Hicks's theory of perception). Str. 561—569. Autor wykazuje fałszywość następujących twierdzeń D. Hicks'a: 1. dane spostrzeżenia są nieczasowe, niezmiennie, nie podlegają prawu przyczynowości i nie istnieją w przestrzeni fizycznej; 2. dane te są częściami przedmiotów spostrzeganych.

*

a

D. Drake: Dane świadomości jako esencje. (The data of consciousness as essences). Str. 569—577. Odpowiedź na artykuł *G. Boas'a* p. t. „Dane spostrzeżenia jako esencje”. Journ. of philos. XXIV. Nr. 18. Str. 487—497 (zob. powyżej). Esencje są przedmiotami ogólnymi w tym sensie, że każda esencja może, choć nie musi, istnieć w kilku egzemplarzach; natomiast esencje mogą być konkretne, mimo, że są ogólne w podanym sensie; są nieczasowe i nieprzestrzenne, to znaczy, że nie muszą, a nie, że nie mogą, istnieć w czasie i w przestrzeni. Jeżeli się na to zwróci uwagę i jeżeli nadto zważy się, że nie dane spostrzeżenia podlegają prawu przyczynowości, lecz że podlega mu ujmowanie tych danych, to upadają wysunięte przez *Boas'a* zarzuty przeciw uważaniu danych spostrzeżenia za esencje.

M. W. Calkins: Biologiczna czy psychologiczna? (Biological or psychological?). Str. 577—581. Według *R. B. Perry'ego* („General theory of Value”, 1926) przedmiot jakiś ma wartość wtedy i tylko wtedy, gdy tyczy się go czyjeś uczucie, pragnienie, pożądanie lub postanowienie. Te ustępy dzieła *Perry'ego*, w których on charakteryzuje bliżej te przeżycia wartościotwórcze, są niejasne i ze sobą niezgodne. Czasem wydaje się, że *Perry* pojmuje to przeżycie biologicznie jako pewne zachowanie się i tendencje organizmu, czasem, że psychologicznie jako stany świadomości. Zgodna z właściwą intencją *Perry'ego* jest interpretacja psychologiczna.

L. E. Akeley: Całości i jedności ujęcia w obrębie fizyki i filozofii. (Wholes and prehensive unities for physics and philosophy). Str. 589—608. Autor, opierając się na przykładach wziętych z fizyki, analizuje pojęcia całości, jedności, ujęcia i poznania. Istnienie stałych całości jest zdaniem autora warunkiem możliwości istnienia nauki.

D. S. Miller: Dr. Schiller a analiza. (Dr. Schiller and analysis). Str. 617—624. Schiller w artykule p. t. William James and the will to believe, Journ. of philos. XXIV. Nr. 16, str. 437—440. Zob. Ruch Filozoficzny, XI, str. 53 b) polemizował z poglądem *Millera* na ogłoszone przez *James'a* „prawo do wiary” w pewne poglądy nieuzasadnione. *Miller* odpowiada tu *Schillerowi*, wykazując po kolei bezpodstawność wszystkich jego zarzutów.

P. A. Schilpp: Teoria „złudzenia” i „błędu” w fenomenologii *Schelera*. (The doctrine of „illusion” and „error” in Scheler's phenomenology). Str. 624—633. Błąd, według *Schelera*, to fałszywy sąd; pogląd ten jest trafny i pozwala usunąć trudności, na jakie, w związku z istnieniem błędów, natrafiają

b

wszystkie realistyczne kierunki filozofii. Natomiast mylna jest jego koncepcja złudzenia w spostrzeżeniu, które przeciwstawia błędowi, wychodząc z założenia, że nie ma ono nic wspólnego z sądem, a przecież w każdym złudzeniu tkwi błędny sąd.

S. Łuszczewska (Lwów).

The Journal of philosophy. XXIV (1927). 24—26.

D. M. Allan: Osobista działalność a analiza *Hume'a*. (Personal agency and the Humeian analysis). Str. 645—656. Po kolejnym zbadaniu argumentów, jakie *Hume* wysuwa przeciwko pogładowi, jakoby akty woli były przyczynami ruchów ciała, wykazujemy, że argumenty te nie mają dostatecznego uzasadnienia. Powiadając zaś, że akty woli są przyczynami ruchów ciała, stwierdzamy: 1. że pierwsze są empirycznymi wyznacznikami drugich w tej mierze, iż zadowalają wszystkie kryteria przyczynowości; 2. że jednolitość następstwa jest znakiem czegoś głębszego, bardziej fundamentalnego, a mianowicie pewnego wewnętrznego jakościowego stosunku, który przenika nierozdzielnie ciągłość duszy i ciała i jest charakteryzowany przez cechę konieczności pewnego typu. Nie jest to konieczność tylko subiektywna.

G. Boas: *P. Drake* o esencjach i danych. (Mr. Drake on essences and data). Str. 657—662. Wedle poglądu *Drake'a* rodzaj „esencja” dzieli się na trzy gatunki: stany psychiczne, przedmioty fizyczne i dane wiedzy. Czasami wprost poznajemy każdy z tych trzech gatunków, czasami zaś tylko ich niektóre „widoki” czy części. W pierwszym wypadku „spostreżenie jest prawdziwym a epistemologiczny monizm — faktem”. Teoria ta nasuwa cały szereg niepokojących pytań. Przedewszystkiem nie wiemy, co to jest ta esencja, jakimi cechami różni się od siebie jej poszczególne gatunki i co właściwie poznajemy w tym wypadku, gdy nie-wprost uświadamiamy sobie stany psychiczne i przedmioty fizyczne. Te pytania czekają na odpowiedź.

M. R. Cohen: Pojęcia a strefy zmroku. (Concepts and twilight zones). Str. 673—683. Zadaniem artykułu jest obrona trzech następujących tez: I. że pojęcia są znakami, w pierwszym rzędzie słownymi, oznaczającymi niezmiennie stosunki w świecie przyrody (co się sprzeciwia klasycznej doktrynie, głoszącej, że pojęcia są rodzajowymi obrazami myślowymi); II. że, chociaż — dzięki tym niezmiennym elementom — nauka zyskuje wiele na określoności i ścisłości, pozostają w niej jednak elementy nieokreślone, dziedziny, w których przeciwnie sobie twierdzenia mogą być w równej mierze prawdziwe (jakże bowiem możemy np. powiedzieć z całą ścisłością,

a

kiedy człowiek przestaje być żywym i zaczyna być umarłym, lub jak przeprowadzić wyraźną granicę między dniem a nocą?); III. że względna rozciągłość dziedziny oświetlonej ogniskowo i stref zmroku zmienia się zależnie od tego, jakimi pojęciami się posługujemy, a rozpoznanie tych zmian oddaje nam znaczne usługi zarówno przy rozważaniu problemów logicznych i metafizycznych, jak też przy klasyfikowaniu temperamentów ludzkich i w życiu praktycznym.

R. B. Perry: Prof. Calkins w odpowiedzi. (Reply to Professor Calkins). Str. 683—685. (Zob. powyżej *Journal of philosophy* XXIV. Nr. 21, str. 577—581). Na świadomość składają się pewne charakterystyczne czynności żyjącego i unerwionego organizmu i „przedmioty“, do których te czynności się zwracają. Nie znaczy to jednak wcale, jakoby jaźń została w ten sposób zredukowana do organizmu, pojętego ściśle biologicznie, ani też, jakoby organizm podniesiono do poziomu jaźni. Znaczy to tylko tyle, że płytka dichotomia, dokonana przez użycie mało mówiących terminów, została zastąpiona przez pojęcie ciągłości. Jest to pewnego rodzaju „behavioryzm“, jednak bynajmniej nie w sensie, jak przypuszczają niesłusznie niektórzy, identyfikowania duszy z fizykochemicznymi procesami, zaczynającymi się w bodźcu i kończącymi się w skurczu mięśni, następującym na skutek podrażnienia nerwu.

St. P. Lamprecht: Jeden z typów religijnego mistycyzmu. (A type of religious mysticism) Str. 701—715. Zadaniem artykułu jest scharakteryzowanie pewnego typu mistycyzmu, wyznaczenie jego stosunku do innych typów i analizowanie jego funkcji. Chodzi tu mianowicie o zjawisko gromadnego doświadczania (np. podczas ceremonij religijnych w świątyniach) kontaktu z wielkimi realnościami innego świata, który w pewien niepojęty dla nas sposób przenika do naszego codziennego życia; chodzi o zjawisko uczestniczenia w zbiorowym wysiłku, zmierzającym do ujmowania podstawowych wartości tego życia i odnajdywania idealnych jego możliwości. Mistycyzm tego typu różni się od t. zw. mistycznego zachwycenia. To ostatnie może przywrócić jednostkę do duchowej jedności z jej grupą kulturalną; może też, przeciwnie, spowodować odsunięcie się jednostki od społecznych obowiązków, pogrążenie się w samotnym przeżywaniu pogmatwanych stanów uczuciowych; może również być okazją do twórczej reorganizacji tradycyjnej wiary religijnej i życia, dokonywanej wedle wskazań proroczej wizji. Jednak w każdym z tych wypadków mistyczne zachwycenie jest zawsze czemś tylko po-

b

chodnem w stosunku do formy mistycyzmu, scharakteryzowanej uprzednio. Forma ta jest psychologicznie pokrewna doświadczeniu estetycznemu, jednak w dwóch względach różni się od niego. Doświadczenie mistyczne jest pojemniejsze i bardziej zwrócone ku praktycznym potrzebom życia, niż estetyczne, a wskutek tego estetyczne jest mniej ważne pod względem moralnym. Omawiany typ doświadczeń mistycznych spełnia trzy funkcje: 1. jest wielką konserwacyjną siłą przy przekazywaniu z pokolenia na pokolenie przyjętych zwyczajów, wierzeń, uczuć, aspiracji; 2. wyzwala człowieka z uciążliwej rutyny; 3. dostarcza mu wiele radości.

Wiestawa Woyczyńska (Wilno).

The Journal of philosophy. XXV (1928). 1—13.

D. S. Mackay: W sprawie porządku pism Platona. (On the order of Plato's writings). Str. 5—18. Różnice stylistyczne i treściowe między dialogami sokratycznymi, dialogami rozwijającymi naukę o ideach i dialogami przypisywanymi starości Platona nie tworzą dostatecznej podstawy do twierdzenia, że każda z tych grup powstała w innym okresie życia Platona. Prawdopodobniejsze jest przypuszczenie, że dialogi różnych grup były przeznaczone dla rozmaitych audytorjów: dialogi sokratyczne dla szerokiego rzesz, interesujących się postacią Sokratesa, dialogi drugiej grupy dla początkujących, dialogi trzeciej grupy dla zaawansowanych uczniów Platona.

H. R. Smart: Problem indukcji. (The problem of induction). Str. 18—20. Indukcja i dedukcja nie są niezależnymi od siebie rozumowaniami, lecz są fazami jednego rozumowania. Indukcja szuka jednorodności leżącej na dnie tego, co różnorodne; dedukcja rozkłada znaną jedność na elementy. Sąd jest prawdziwy, jeżeli pozwala uporządkować doświadczenie. W świetle tej teorii indukcji okazuje się fałszywym twierdzenie, że indukcja jest mniej doskonałym typem rozumowania od dedukcji. Mylą się też ci autorzy, którzy jak Broad twierdzą, że obecny stan teorii indukcji jest „skandalem filozofii“.

R. G. Tugwell: Ekonomia jako nauka empiryczna. (Economics as the science of experience). Str. 29—40. Uczonych uprawiających nauki społeczne można podzielić na takich, którzy w urzędzeniach świata, w którym żyją, widzą same zło, odwracają się od niego i stwarzają fikcje świata idealnego (typowym przedstawicielem tego rodzaju socjologów jest Rousseau) i na takich, którzy zwracają się ku światu i czerpią z niego dane, które opracowują (Voltaire). Tylko nauki społeczne, uprawiane przez tych drugich, zasługują na miano

a

nauk empirycznych. Zaslugują na nie, pomimo, że w porównaniu z naukami przyrodniczymi stoją na bardzo niskim stopniu rozwoju.

H. E. Cory: Pojęcie wyrazu w estetyce I. (The concept of expression in esthetic theory I.) Str. 40—58. Autor przedstawia pojęcie wyrazu (expression) i piękna u ekspresjonistów i u Crocego, znajdując u nich trafną jego zdaniem tendencję do identyfikowania doświadczenia estetycznego z mistycznym.

H. E. Cory: Pojęcie wyrazu w estetyce II. (The concept of expression in esthetic theory II.) Str. 57—71. Przedstawiając pojęcie wyrazu (expression) Santayana, podaje autor następującą definicję piękna: przedmiot jest piękny, jeżeli jego forma, treść i konnotacja (przez konnotację rozumie ogół asocjacji), związanych z wyobrażeniem przedmiotu) są tego rodzaju, że wywołują w kontemplującym go osobniku uczucie, którego centrum stanowi miłość oraz dążenie do upodobnienia się lub zidentyfikowania się z tym przedmiotem.

F. L. Wells: Psychogeniczne czynniki w emergentyzmie i pokrewnych poglądach. (Psychogenic factors in emergentism and allied views.) Str. 71—75. U współczesnych uczonych istnieją dwie dążności, nie dające się z sobą pogodzić bez wchodzenia w konflikt z logiką: dążność do wyznawania mechanistycznego poglądu na świat i dążność do wyznawania jakiejś etyki. Higiena umysłu wymaga znalezienia jakiegoś wykrętu z tego dylematu. Takimi wykrętami są teorie, które obejmuje się zazwyczaj nazwą emergentyzmu.

G. A. de Laguna: Lingwistyka a psychologia mowy. (Linguistics and the psychology of speech.) Str. 75—78. Autorka wykazuje, że zarzuty, które L. H. Gray zwraca przeciw jej książce p. t. Mowa, jej funkcje i rozwój (Speech: its function and development) w recenzji zamieszczonej w Journ. of philos. XXIV (1927), str. 698 nn., wpływają z niezrozumienia i niedostatecznej znajomości tej książki.

A. A. Cutter: Profesor Harry Norman Gardiner jako nauczyciel i funkcyjnaryusz kolegium. (Professor Harry Norman Gardiner as teacher and college officer.) Str. 79—80. Wspomnienie pośmiertne.

I. Erdman: Od doświadczenia do natury. (From experience to nature.) Str. 85—96. Wcześniej bardzo w dziejach ludzkości występująca potrzeba jednolitego poglądu na świat prowadzi najpierw do tłumaczenia wszechświata przy pomocy przyczyn nadnaturalnych; równocześnie jednak wskutek walki o byt i związanego z nią postępu zaczyna się tłumaczyć cały szereg zjawisk

b

przy pomocy przyczyn przyrodzonych. Z powstałego w ten sposób konfliktu rodzi się filozofia, która jest próbą pogodzenia tych dwóch tradycji. Filozofia wytwarza pojęcie natury. Niezgodność rozmaitych systemów filozoficznych z doświadczeniem jest źródłem solipsyzmu, który odmawia naturze rzeczywistości. Solipsyzmu niepodobna zwalczyć przy pomocy argumentów, ale jest on niezgodny z właściwym wszystkim ludziom instynktem do uznawania rzeczywistości przyrody.

S. Hook: Filozofia materializmu dialektycznego I. (The philosophy of dialectical materialism I.) Str. 113—124. Autor przedstawia, jak rozwijały się poglądy filozoficzne Marxa pod wpływem materializmu francuskiego XVIII. w., Hegla i Feuerbacha.

A. L. Cross, D. H. Parker, R. M. Wenley: Alfred Henry Lloyd, 1864—1927. Str. 124—130. Wspomnienie pośmiertne.

S. C. Pepper: Filozofia a przenośnie. (Philosophy and metaphor) Str. 130—132. Używanie przenośni w filozofii jest pożyteczne, jeżeli: 1. nie używa się przenośni mieszanych, 2. wybiera się takie przenośnie, które pozwalają objąć przy najniższym wysiłku największą sferę rzeczywistości, 3. przy posługiwaniu się terminami, opierającymi swe znaczenie na przenośni (do takich należą prawie wszystkie terminy filozoficzne), nie zapomina się o tym ich związku z przenośnią.

S. Hook: Filozofia materializmu dialektycznego II. (The philosophy of dialectical materialism. II.) Str. 141—155. Artykuł zawiera recenzję książki Lenina p. t. „Materializm i empiryokrytycyzm“ oraz ocenę materializmu dialektycznego. Autor zarzuca filozofom, reprezentującym ten kierunek, że nie analizują podstawowych dla nich pojęć takich jak przyczyna, prawo, historia i t. p., że w konsekwencji nadużywają tych pojęć, że zadowolają się bardzo powierzchowną krytyką poglądów niezgodnych z ich poglądami, że wkońcu przyjmują naiwną teorię spostrzeżenia, w myśl której dane spostrzeżenia są kopią warunków, które je wywołały.

F. C. S. Schiller: William James a empiryzm. (William James and empiricism.) Str. 155—162. Jest to dalszy ciąg polemiki między Millerem a Schillerem w sprawie poglądów James'a, wyrażonych w książce p. t. The Will to Believe. (Journ. of philos. XXIV. 16, 23. Zob. Ruch Filozoficzny, XI. str. 58 b i powyżej). Z kolei zabiera głos Schiller, wykazując, że Miller używa w innym niż on znaczeniu wyrazów „wiara“, „wolność“, „przyczyna“, „stwarzanie“ i „prawo“, co jest źródłem nieporozumień. Zarzuca ponadto Millerowi brak zrozumienia dla czynnika empirycznego u James'a i w pragmatyzmie wogóle.

a

E. W. Hall: Kilka znaczeń wyrazu „znaczenie“ w dziele Dewey'a p. t. Doświadczenie a natura. (Some meanings of meaning in Dewey's „Experience and Nature“). Str. 169—181. W dziele tem spotykamy kilka pojęć znaczenia; wszystkie zakładają rozróżnienie między rzeczami, mającemi znaczenie, a takimi, które go nie mają. Jednakowoż wprowadzając to rozróżnienie, nadaje się tem samem znaczenie owym rzeczom rzekomo bez znaczenia, co prowadzi do trudności logicznych. Rzeczy bez znaczenia niema.

C. J. Ducasse: Co ma piękno do czynienia ze sztuką? (What has beauty to do with art?). Str. 181—186. Dzieło sztuki jest to krytycznie utworzony, obiektywny wyraz uczucia. Kontemplacja estetyczna, to wydobywanie z przedmiotu uczucia, które on wyraża; jeżeli to uczucie jest przyjemne, to przedmiot kontemplacji jest piękny, jeżeli nieprzyjemne, to brzydki. Zarówno z tych definicji jak z faktu istnienia brzydkich dzieł sztuki wynika, że sztuka nie jest w sposób konieczny związana z pięknem.

D. Drake: Jeszcze raz w sprawie stanu danych świadomości. (Once more as to the status of data). Str. 186—190. Zarzuty przeciw poglądom Drake'a na dane świadomości, zawarte w artykule Boas'a (Mr. Drake on Essences and Data. Journ. of philos. XXIV. Str. 657—663. Zob. powyżej), świadczą o zupełnem niezrozumieniu tych poglądów.

J. Loewenberg: Paradoks tkwiący w sądzie. (The paradox of judgment). Str. 197—205. Każdy sąd intenduje ku rzeczywistości. Powstaje w związku z tem twierdzeniem problem, czy rzeczywistość, której się tyczy dany sąd, jest określona, zanim sąd został wydany, czy też dopiero sąd ją określa. Obie ewentualności prowadzą do absurdalnych konsekwencji. Aby uniknąć tej trudności, należy pojmować owo intendowanie ku rzeczywistości jako opisywanie danego w świadomości obrazu części rzeczywistości.

G. T. Conger: Hipoteza sfer rzeczywistości. (A hypothesis of realms). Str. 205—217. Zasadniczą tezę emergentyzmu jest, że rzeczywistość rozpada się na trzy odrębne sfery: na materię, życie i świat ducha, przyczem życie ma się wylaniać z materii, a świat ducha z życia. Pewne argumenty przemawiają za dołączeniem jeszcze trzech nowych sfer: świata stosunków logicznych, świata liczb oraz świata stosunków między utworami geometrycznymi, poruszającemi się w przestrzeni, przyczem z pierwszej z tych sfer wylaniałaby się druga, a z drugiej trzecia, a wszystkie trzy byłyby w stosunku wylaniania się wcześniejsze od sfer dotychczas przez emergentyzm przyjmowanych.

C. M. Perry: Nowy heraklityzm. (A new herakleiteanism). Str. 225—233. Autor przed-

b

stawia pogląd na świat, będący jego zdaniem wyrażeniem poglądów Heraklita przy pomocy pojęć współczesnej filozofii.

H. N. Wieman: Wartość a indywidualium. (Value and the individual). Str. 233—239. Tem, co konstytuuje wartość danego indywidualium, jest ilość możliwości, które ono może zaktualizować, nie przestając być sobą, oraz łatwość, z jaką je może zaktualizować. Im tych możliwości jest więcej i im owa łatwość jest większa, tem większa jest też wartość.

C. F. Tauesch: Logika metody wypadków. (The logic of the case method). Str. 253—263. Przy zbieraniu i wyzyskiwaniu materiału faktów, nauki społeczne tem się różnią od przyrodniczych, że pewien opis, pewną interpretację danego faktu (np. wyrok sądu) uważają za góry za obowiązujące.

A. C. Benjamin: Konieczność. (Necessity). Str. 263—270. Wyraz „konieczny“ bywa używany w następujących trzech znaczeniach: 1. sąd jest konieczny, to znaczy, że wynika z sądu prawdziwego; 2. sąd jest konieczny, to znaczy, że bądź jego przedmiot jest dany w doświadczeniu bądź jest uprawnionem uogólnieniem z doświadczenia; 3. sąd jest konieczny, to znaczy, że jest konkluzją sylogizmu hipotetycznego modus ponens o prawdziwych przesłankach. Te trzy znaczenia są podstawowe i wszystkie inne dadzą się do nich sprowadzić. Równoległe do tych znaczeń wyrazu „konieczny“ istnieją trzy odpowiednie znaczenia wyrazu „niekonieczny“.

C. M. Perry: Niektóre trudności w potocznej teorii wartości. (Some difficulties in current value theory). Str. 281—287. Teorie wartości Fite'a, Dewey'a i Perry'ego nie rozwiązują problemu, jak należy postępować, aby być moralnym.

G. Boas: Estetyka Leona Stein'a. (The esthetic of Leo Stein). Str. 287—293. Doświadczenie estetyczne polega zdaniem Stein'a na rzutowaniu na zewnątrz w przedmiot doświadczenia przeżyć osobnika, obserwującego ten przedmiot. Piękna absolutnego niema: ten sam przedmiot ze względu na jednego obserwatora może być piękny, ze względu na innego brzydki.

W. P. Montague: Wykłady im. Carus'a wygłoszone przez profesora Lovejoy. (Professor Lovejoy's Carus lectures). Str. 293—296. W wykładach tych Lovejoy bronił dualizmu psychofizycznego i dualizmu epistemologicznego przeciw poglądom neorealistów i behawiorystów.

O. Reisz: Światło, mechanika falowa i świadomość. (Light, wave-mechanics and consciousness). Str. 309—317. Na rozważaniach dotyczących się widzenia barw, zwi-

a

szcza stosunku podniety fizycznej i wywołanych przez nią procesów w oku i mózgu do świadomości barwy, opiera autor hipotezę, że rozróżnienie duszy i ciała jest szczególnym wypadkiem fizykalnego rozróżnienia materii i energii.

H. B. Smith: Postulaty empiryzmu. (Postulates of empirical thought). Str. 318—323. Systemy filozoficzne, stojące na gruncie empiryzmu, prowadziły do konsekwencji, niemożliwych do przyjęcia. Wielu z tych konsekwencji się uniknie, jeżeli przyjmie się następujące postulaty: 1. to, czego nie można eksperymentalnie stwierdzić, nie może być dane w doświadczeniu; 2. wszystko, co jest dane w doświadczeniu, zawdzięcza swój sens istnieniu dawniejszych doświadczeń, w których było dane coś podobnego (wynika stąd, że w życiu człowieka nie istnieje pierwsze doświadczenie); 3. sądy o faktach, nie dające się sprawdzić przy pomocy doświadczenia, nie są ani prawdziwe ani fałszywe; 4. źródło sprzeczności między danymi doświadczenia leży w podmiocie a nie w przedmiocie.

D. A. Platt: Montague o względności prawdy. (Mr. Montague on the relativity of truth). Str. 323—326. Krytyka Montague'a, zwrócona w książce p. t. „The Ways of Knowing“ (Drogi poznania) przeciw poglądom pragmatystów na względność prawdy, nie dosięga ich, gdyż autor ten nie rozumie ich poglądów.

G. Murphy: Uwaga o metodzie psychologii religii. (A note on method in the psychology of religion). Str. 337—345. Jedno z najważniejszych zadań psychologii religii, wyjaśnienie przeżyć mistycznych, nie zostało dotychczas rozwiązane. Przeżycia te są bardzo rzadko dostępne obserwacji, dlatego należy dążyć do ich wyjaśniania przy pomocy metod pośrednich, a więc należy obserwować dość często się zdarzające przeżycia mistyczne życia codziennego, obserwować przeżycia będące następstwem pewnych zatruczeń, badać czynniki, wpływające na kształtowanie się poglądów politycznych i t. p.

J. Dewey: Znaczenie a istnienie. (Meaning and existence). Str. 345—353. Odpowiadając na artykuł E. W. Hall'a p. t. Some meanings of meaning in Dewey's experience and nature (Journ. of philos. XXV, str. 169—181, zob. powyżej), wykazuje Dewey, że w cytowanej książce jego występują tylko dwa pojęcia znaczenia i to explicite rozróżnione, oraz zbija twierdzenie Hall'a, że rzeczywistości nie można dzielić na rzeczy, mające znaczenie, i na takie, które go nie mają.

F. I. MacKinnon: Behawioryzm a metafizyka. (Behaviorism and metaphysics). Str. 353—356. Tradycyjna psychologia opiera się bezkrytycznie na założeniach metafizycz-

b

nych XVII w. Behawioryzm odrzuca te założenia: odrzuca atomistyczną koncepcję człowieka oraz, zaprzeczając istnieniu umysłu i zjawisk psychicznych, występuje przeciw dualizmowi Descartesa.

Severyna Łuszczewska (Lwów).

The Journal of philosophy. XXV (1928). 14—26.

H. W. Schneider: Drogi bytu. (Ways of being). Str. 365—378. Rzeczy są transcendentne w stosunku do naszych badań; możemy poznać jedynie dane nam sposoby ich istnienia. Takie sposoby — „drogi“ — bytu rzeczy są trzy: 1. zdarzanie się w czasie i przestrzeni czyli byt absolutny; 2. istnienie jako stosunek czy system — byt systematyczny (np. system słoneczny, system moralny, atomy, języki i t. p.); 3. istnienie subiektywne w świadomości — byt subiektywny czyli kwalitatywny.

D. S. Miller: „Widok z lotu ptaka“. („A bird's-eye view“). Str. 378—383. Drugi z kolei artykuł autora w polemice z F. C. S. Schillerem (odpowiedź na artykuł p. t. „W. James a empiryzm“ w *Journal of philosophy* XXV, str. 155—162. Zob. powyżej). Polemika wynika w związku z krytycznymi uwagami Schillera o recenzji Millera z książki Bixlera: „Religion in the philosophy of William James“ (1926), umieszczonej w *Journal of philosophy*, XXIV, str. 203—210. Odpowiadając na trzy pytania, zadane przez Schillera, autor stwierdza, że: 1. pozostawianie jakiegos twierdzenia jako otwartej kwestii dla następnego sprawdzenia przez fakty jest sprzeczne z Jamesa „wclą wierzenia“, która przyjmuje twierdzenie jako prawdziwe przed wszelką weryfikacją; 2. mówiąc, że weryfikacja wierzeń jest bez wartości, nie stwierdza się niczego w stosunku do wartości weryfikacji jako takiej; 3. pogląd, jakoby doświadczenie nie miało żadnej wartości, jest niedorzeczny. Wkońcu autor zarzuca Schillerowi, że uznaje za „zasadę metodologiczną“ brak ścisłości i analizy; dalszą zaś dyskusję uważa za utrudnioną wskutek mglistości i mętności jego wystąpienia.

E. W. Hall: Znaczenie znaczenia w „Psychologii myśli“ Hollingworth'a. (The meaning of meaning in Hollingworth's „Psychology of thought“). Str. 393—403. Znaczenie jest stosunkiem części do całości, gdzie część — symbol — spełnia zastępczo funkcję całości. Aktualna część ongiś doznanego, całkowitego bodźca wywołuje tę samą odpowiedź, którą niegdyś wywoływał ów pierwotny, całkowity bodziec. Zarzuty przeciwko Hollingworthowi: 1. w jego ujęciu znaczenia brak miejsca na desygnaty, zachowujące swą identyczność wśród różnych zmian, a ta identyczność jest istot-

a

nym momentem znaczenia; 2. stosunek zmiennej części — symbolu — do całkowitego znaczenia, zawsze stałego, nie jest jasno przedstawiony; 3. znaczenia nie można ograniczać do dziedziny behavioru.

A. E. Cohn: Medycyna a nauka. (Medicine and science). Str. 403—416 Medycyną nazywa się zwykle i badanie naukowe i praktykę i nauczanie. Medycynę w pierwszym z tych znaczeń pojmuje autor jako dyscyplinę, która polega na rozpoznawaniu, rozróżnianiu i studyowaniu chorób. Zajmuje ona miejsce wśród nauk przyrodniczych jako nauka o swoistym systemie biologicznym — chorobach żywego organizmu, których ogromną różnorodność można uporządkować, odnosząc je wszystkie do patologii indywidualnej komórki. Tak pojęta medycyna nie jest jeszcze rozbudowana, ale potrzeby jej winne być wzięte pod uwagę narówni z potrzebami nauczania i praktyki.

F. S. C. Northrop: Teoria względności a pierwsze zasady nauki. (The theory of relativity and the first principles of science). Str. 421—435. Starożytne teorie nauki: platońska, twierdząca, że byt ostatecznie jest formą-stosunkiem, i arystotelesowska, twierdząca, że byt składa się z formy i z materii, usunięte na bok przez teorię nauki, leżącą u podstaw współczesnej fizyki a uznającą za istotę bytu materię — nabrały znów aktualności, w związku z zagadnieniem interpretacji teorii względności. Nadając teorii względności znaczenie fizyczne (Einstein), przyjmuje się współczesną teorię nauki; interpretacja taka jednak napotyka na trudności wobec niewystarczalności tradycyjnej teorii materii, teorii atomistycznej. Dzięki temu znalazły się inne próby interpretacji teorii względności: 1. interpretacja Whiteheada i Weyla, nadająca jej tylko matematyczne znaczenie, przyjmująca tem samem platońską teorię wiedzy; 2. interpretacja Eddingtona, nadająca teorii względności i fizyczną i matematyczną interpretację, odpowiednik do arystotelesowskiej teorii nauki. Powstaje zagadnienie: którą z tych interpretacji należy wybrać?

H. N. Wieman: Uwagi krytyczne Kallena: odpowiedź. (Kallen's criticism: a reply). Str. 435—438. Artykuł zawiera odpowiedź na napisaną przez Kallena krytykę książki Wiemana: „Walka religii z prawdą“. („Wrestle of religion with truth“).

F. C. S. Northrop: Makroskopowa teoria atomistyczna: fizyczna interpretacja teorii względności. (The macroscopic atomic theory: A physical interpretation of the theory of relativity). Str. 449—468. Artykuł nawiązuje do zagadnienia, postawionego w poprzednim artykule tegoż autora (zob. powyżej). Interpretację teorii względności nale-

b

ży przeprowadzić fizycznie, t. j. nie wychodząc poza dostępną naszej wyobraźni przestrzeń trójwymiarową, czyli uznać za słuszną współczesną teorię nauki. Ale do tego celu nie wystarcza tradycyjna atomistyczna teoria materii, zakładająca obaloną przez specjalną teorię względności absolutną przestrzeń. Należy ją uzupełnić przez wprowadzenie nowego, dodatkowego fizycznego przedmiotu: makroskopowego atomu „sferycznego kształtu, pustego w środku, dość wielkiego na to, aby objąć i zgęścić w swoim wnętrzu wszystkie elektrony i protony, które tworzą przyrodę“.

D. A. Piatt: Bezpośrednie doświadczenie. (Immediate experience). Str. 477—492. Dewey przeciwstawia sobie dwa rodzaje doświadczenia: doświadczenie bezpośrednie, które jest doświadczeniem tego, co jest bezpośrednio dane, i doświadczenie pośrednie czyli doświadczenie wyprowadzające wnioski, refleksyjne. Krytykując Dewey'a, autor stwierdza, że dwa rodzaje doświadczenia nie występują odrębnie; są to raczej dwie fazy jednego i tego samego doświadczenia. W ten sposób każde doświadczenie byłoby pod jednym względem bezpośrednie, pod innym pośrednie. Wykazać to można dla każdego typu doświadczenia. Typy doświadczenia wyodrębnia się w zależności od rodzaju — raczej poziomowi — zjawiska ujętego w doświadczeniu.

M. S. Harris: „Wszystko, co znacie na ziemi i wszystko, co wam znać potrzeba“. („All ye know on earth and all ye need to know“). Str. 492—496. Wobec określenia piękna, według którego istota jego polega na wywoływaniu harmonijnego działania na całość życia duchowego człowieka, ustąpić musi zdanie, jakoby dzieło sztuki mogło mieć za przedmiot zarówno zło jak dobro. Rzeczy odpychające bowiem nie potrafią oddziaływać na nas w sposób harmonijny, jeśli się założy, iż treść dzieła nie jest bez znaczenia dla widza.

Yü-Shan Han: Niektóre tendencje współczesnej filozofii chińskiej. (Some tendencies of contemporary chinese philosophy). Str. 505—513. Najwybitniejsi przedstawiciele współczesnej filozofii chińskiej reprezentują następujące kierunki: 1. kierunek pragmatystyczny, znajdujący się pod wpływem Jamesa i Deweya; 2. kierunek realistyczny; 3. kierunek idealistyczny; 4. kierunek naturalistyczny. Współczesny okres dziejów myśli chińskiej przypomina humanizm europejski. Najcharakterystyczniejszą dlań cechą jest obranie sobie natury ludzkiej za przedmiot badań.

W. T. Bush: Profesorska wędrówka. (A professor's progress). Str. 513—522. Humorystyczny „notatnik rozczarowań“, jakie

a

spotykały profesora filozofii w jego pielgrzymce do „blasków nieskończonego świata życia duchowego“, których poszukiwanie zalecił mu idealista, nauczyciel filozofii. Pojęcie świadomości okazało się przeżytkiem, nadzieja realistów, że poza złudnym światem zjawisk jest coś lepszego, okazała się nieuzasadnioną, logika — czemś, co nie potrafi dowieść ani istnienia, ani nieistnienia niczego, metafizyczne problemy — skutkiem pomieszania mowy ścisłej, naukowej z językiem poezji i wyobraźni i t. p.

St. P. Lamprecht: Santayana, niegdyś i dzisiaj. (Santayana, then and now). Str. 533—550. Santayana odróżnia dwie dziedziny bytu: dziedzinę „essencyj“ i dziedzinę „egzystencyj“. Egzystencje są to byty istniejące w czasie i przestrzeni, essencje, to byty bezczasowe, poznawalne jedynie w „błysku intuicji“; można je nazwać naturami rzeczy. Życie rozumu, to dziedzina doświadczenia, mająca do czynienia z egzystencjami; to z drugiej strony dążenie do przekształcania zwierzęcych popędów w harmonijną całość. Życie duchowe polega na kontemplacji essencyj. Najnowsze swe dzieła Santayana poświęcił analizie życia duchowego i dziedzinie essencyj i w związku z tem zmienił swoje poglądy na to życie duchowe: jest ono zupełnem oderwaniem się od życia rozumowego, a nie, jak to przyjmował dawniej, koniecznym dopełnieniem tego życia.

B. I. Gilman: O naturze wymiaru. (On the nature of dimension). Str. 561—575. O ile dany zbiór ma taką własność, iż pomiędzy każdą parą elementów tego zbioru zachodzi pewien określony, jednakowy dla każdej pary stosunek, t. zw. stosunek charakterystyczny, przyczem ów stosunek jest przechodni i heterogeniczny, to ów stosunek nazywamy wymiarem danego zbioru. Zbiór jest jednowymiarowy, jeśli pomiędzy jego elementami zachodzi jeden tylko stosunek charakterystyczny, a dwu- lub wielowymiarowy, skoro pomiędzy jego elementami zachodzą dwa stosunki charakterystyczne lub jest ich więcej. Zbiór posiada wymiar prosty, o ile „widok“ stosunku charakterystycznego z punktu widzenia dowolnego elementu zbioru jest zawsze albo prosty albo odwrotny (np. szereg żołnierzy); zbiór posiada wymiar złożony, gdy widok stosunku charakterystycznego z punktu widzenia dowolnego elementu jest jednocześnie i prosty i odwrotny (np. zbiór miejscowości o jednej i tej samej szerokości geograficznej).

R. S. Lillie: Naukowy pogląd na życie (The scientific view of life). Str. 589—607. Nauka polega na upraszczaniu rzeczywistości przez ujmowanie jej w schematy, np. przez operowanie pojęciami ogólnymi, przy-

b

czem opiera się na „powtarzalności“ przyrody. Nauka nie może dać ani pełnego obrazu rzeczywistości ani też charakterystyki indywidualności. Zastosowanie naukowego badania do procesów życiowych jest możliwe (choć trudniejsze niż w stosunku do procesów nieorganicznych), ale w miarę indywidualizowania tych procesów ma ono coraz mniejszy zakres. Przy najwyższych przejawach indywidualizowania, osobowości i wartości, wiedza winna ustąpić miejsca filozofii, która w ten sposób jest powołana do uzupełnienia charakterystyki rzeczywistości.

J. B. Kent: Status danych doświadczenia. (The status of the data of experience). Str. 617—627. Metoda krytyczna zakłada, iż zarówno rzeczywistość, dana w doświadczeniu, jak i rzeczywistość obiektywna, postulowana dla ontologicznego wytłumaczenia rzeczywistości danej, posiada swój odrębny i jej tylko właściwy status. Pierwsza — status danych bezpośrednich, druga — status transcendentny w stosunku do tych danych. Ontologiczne tłumaczenie może przyjąć tylko albo identyczność rzeczywistości danej z obiektywną (zasada monistyczna) albo jej odrębność w stosunku do obiektywnej (zasada dualistyczna tłumaczenia). Analizując z punktu widzenia metody krytycznej teorię Prof. Drake'a o status danych doświadczenia, autor zarzuca mu, że miesza obie powyższe zasady i dochodzi do sprzecznej wewnętrznie koncepcji, przypisującej danym doświadczenia status idealnej, myślowej egzystencji, oraz do niemożliwych do utrzymania konsekwencji takiego ujęcia.

Ch. M. Perry: Cel w doktrynie sprzeczności. (Purpose in the doctrine of contradiction). Str. 627—634. Pojęcia mechanizmu i celu są to pojęcia ze sobą niezgodne. Tymczasem w naturze istnieje zarówno mechanizm jak celowość, a po bliższej analizie tych dwóch pojęć (którą autor opiera na nauce o właściwościach stosunków) nawet okazuje się, że granica, do której dąży mechanistyczne ujęcie świata — pole wzajemnych i współczesnych oddziaływań przyczyn i skutków — jest pokrewna ujęciu celowościowemu i odwrotnie: elementy ujęcia granicznie celowościowego nie wykluczają ujęcia mechanistycznego. Żadna doktryna metafizyczna nie potrafi wytłumaczyć tej i wielu innych sprzeczności; wyjaśnienie to otrzymamy tylko wówczas, gdy przyjmiemy Heraklitową doktrynę sprzeczności w zastosowaniu do świata.

H. Hausheer: Teoria spostrzeżenia. (A theory of perception). Str. 645—651. Epistemologia sensualistyczna Locke'a, Berkeley'a, Hume'a zakłada, iż u podstaw wszelkiej wiedzy jako najpierwotniejszy jej element

a

leżą wrażenia zmysłowe, które są czemś absolutnie prostym. Na tem założeniu oparły się teorie spostrzeżenia i świadomości Bergsona i Whiteheada, identyfikujące akty świadomości z procesami fizyologicznymi, wrażeniami zmysłowymi. Tymczasem wrażenia zmysłowe są złożone, zajmując bowiem, jako zdarzenia, pewien przeciąg czasu, składają się właściwie z szeregu nierozróżnialnych faz. Oparłszy się na tym fakcie, autor buduje swoją teorię spostrzeżenia i wogóle świadomości. Należy według niego odróżnić akty psychiczne nieciągłe i momentalne — spostrzeżenia i inne akty świadomości — od ciągłych, trwających pewien czas procesów fizyologicznych, jakimi są wrażenia zmysłowe. Niepodobna we wrażeniach zmysłowych upatrywać spostrzeżeń i wogóle aktów świadomości; nie mogą więc one też być aktami poznawczymi. Wzajemny stosunek aktów świadomości wyraża się w zasadzie względności świadomości, orzekającej, że żaden akt świadomości nie może zawierać świadomości samego siebie; zostaje on uświadomiony w następnym, drugim akcie świadomości.

H. Dubs: O stosunku zjawisk do rzeczy realnych. (On the relation of appearances to real things). Str. 651—654. Żadna z dotychczasowych doktryn epistemologicznych nie da się pogodzić z wynikami współczesnej wiedzy, ponieważ każda z nich zakłada, iż esse rzeczy może być ustalone tylko przez jej percipi, gdy tymczasem przedmioty współczesnej wiedzy (miriady elektronów, fale eteru i t. p.) nie mogą być przedmiotami naszych spostrzeżeń. Zgodny ze współczesną wiedzą byłby taki tylko typ realizmu, któryby twierdził, iż ze spostrzeżenia rzeczy można logicznie wywnioskować jej esse. Takie jednak postawienie sprawy przenosi punkt ciężkości na czysto logiczne zagadnienie: wyszukanie odpowiednich metod takiego wnioskowania. Metodą tą mogłaby być indukcja, która w naukach przyrodniczych spełnia zadanie analogiczne do przedstawionego. Przedtem jednak należałoby rozwiązać problem waloru wnioskowania indukcyjnego.

I. Edman: Religia a filozoficzna wyobraźnia. (Religion and the philosophical imagination). Str. 673—685. Religia i filozofia są to wytwory wyobraźni ludzkiej, nie mogą więc być uważane za drogi do poznania prawdy. Metafizyka jest to twór syntetyzującej imaginacji filozoficznej, religia, to poezja uspołeczniona i zobiektywizowana w kulcie, symbolizująca dążenia i uczucia danego społecznego podłoża. Religia, która by była adekwatnym wyrazem naszego wieku, dotychczas jeszcze nie powstała.

F. I. E. Woodbridge: Substancja. (Substance). Str. 685—691. Substancja jest tem,

b

skąd wszystko bierze początek: „pozytywny fakt, który wypowiada się negatywnie w słowach: nic z niczego nie powstaje“. Występuje u Demokryta (w interpretacji Santayany) jako atomy i pustka, a w terminach współczesnych jako „jony i elektrony, materya, przyroda, konieczność“. Zakładanie substancji we wszelkim zdrowym myśleniu jest nieuchronne; bez niej nie może nic ani istnieć ani być pojmowanym. Aczkolwiek substancja w ten sposób jest „pierwszem słowem“ wszystkiego, nie jest jednak „słowem ostatniem“ — w tym sensie, iż filozofia życia zna rzeczy bardziej ostateczne, których nie można sprowadzić do działania substancji.

L. Stein: Konkretność i ogólność w krytyce sztuki. (Concrete and general in art criticism). Str. 691—694. Uwagi krytyczne do artykułu Pani M. S. Harris w *The Journal of Philosophy* XXV. 18 (zob. powyżej). Zło wzięte za przedmiot dzieła sztuki nie będzie działało odpychająco, jeśli się doń ustosunkujemy jak do faktu. Na gruncie sytuacji konkretnych znikną problemy postawione przez Panią M. S. Harris, powstały one bowiem z jałowego zestawiania ogólnych a raczej ogólnikowych twierdzeń rozmaitych autorytetów.

O. Norris: Behaviorystyczny pogląd na inteligencję (A behaviorist account of intelligence). Str. 701—714. Ze stanowiska behaviorizmu wyraz „inteligencja“ oznacza fakt reagowania przystosowanego do bodźców, i to reagowania rozmaitego na rozmaite formy bodźców z zachowaniem konsekwencji w sposobie reagowania. Inteligencja obejmuje zatem sobą pamięć, t. j. trwałość organizacji międzykomórkowej, występującej w poszczególnych wypadkach zgodnie z formami bodźców, i odpowiadających im reakcji.

Jan Rutski (Wilno).

The Journal of philosophy. XXVI (1929). 1—6.

H. L. Friess: Wilhelm Dilthey. Przegląd zbioru jego dzieł jako wstęp do pewnej fazy współczesnej filozofii niemieckiej*). (Wilhelm Dilthey. A review of his collected works as an introduction to a phase of contemporary german philosophy). Str. 5—25. Dilthey (1833—1912) rozważa filozofię raczej w przejawach jej w całokształcie kultury człowieka niż jako niezależny system idei, bada nie tylko abstrakcyjne stosunki, lecz również motywy życiowe; przy analizowaniu zaś tych motywów uwzględnia nie tylko psychologiczne elementy, lecz również całe działające kompleksy i indywidualne typy. Takie stanowisko znamionuje przejście do

*) Wilhelm Dilthey's *Gesammelte Schriften*, Bd. 1—7, Leipzig u. Berlin, B. G. Teubner, 1921—1927.

a

nowej fazy współczesnej filozofii niemieckiej.

O. Norris: Relacja behaviorizmu o świadomości. I. (A behaviorist account of consciousness. I.). Str. 29—43. Wyraz „świadomość“ nie oznacza jakiejś trwałej, egzystencjalnej istności; na „świadomość“ składa się cały szereg aktów, reakcyj w toku procesu przystosowywania się organizmu do warunków życiowych. Możemy ją określić jako wiedzę, towarzyszącą innym czynnościom i procesom danego organizmu. Prostu: świadomość polega na pewnego rodzaju działalności i wzrasta z powiększaniem się rozległości doświadczenia.

F. C. S. Schiller: Koniec wielkiej legendy. (The end of a great legend). Str. 43—46. Prof. Miller polemizuje z James'em na temat znaczenia wyrazu „wiara“. Według Prof. Millera nieprzebaczalnym grzechem doktryny James'a jest odwoływanie się do doświadczenia w celu wzmocnienia wiary. Wiara bowiem jest czemś tak absolutnym i skończonym w swej naturze, że nie potrzebuje weryfikacji ze strony doświadczenia. Na tej podstawie krytyk zarzuca James'owi, że jego doktryna o woli ku wierzeniu, sprawdzonemu i wzmocnionemu przez doświadczenie, zawiera w sobie wewnętrzną sprzeczność. Argumenty Prof. Millera nie są jednak ważne, bo sztuczna i zupełnie dowolna jest jego rekonstrukcja znaczenia terminu „wiara“.

O. Norris: Relacja behaviorizmu o świadomości. II. (A behaviorist account of consciousness. II.). Str. 57—67. W pierwszej części artykułu (zob. powyżej) autor dowodzi, że świadomość jako poznanie, towarzyszące innym czynnościom i procesom organizmu, polega na reakcjach na otrzymywane bodźce, a więc jest pewnego rodzaju działalnością. Nie wyjaśniono tam jednak tego faktu, że przecież nie tylko rzeczy poznawane lecz i samo poznanie różni się jedno od drugiego, i że różnice te są nie tylko ilościowe, ale i jakościowe. Rozważanie kwalitatywności poznania jest zatem treścią drugiej części artykułu. Z rozważań tych wynika, że behaviorista powinien uznać, iż doznania bodźców rozpadają się na pewne naturalne grupy czy klasy i że odpowiednio do tego różnicują się też reakcje.

S. Hook: Co to jest dialektyka? I. (What is dialectic? I.). Str. 85—99. Adler (w dziele „Dialectic“, New York, 1927) określa dialektykę jako „rodzaj myślenia, które ma miejsce wtedy, gdy człowiek dysputuje na temat jakiejś teorii czy idei“. Dialektyka różni się zasadniczo od wszelkich innych badań, bo te są zawsze do pewnego stopnia kontrolowane przez fakty; co się zaś tyczy dialektyki, każde wprowadzenie do niej faktu jest wydaniem wyroku śmierci na nią. U pod-

b

stawy traktatu Adlera leży następująca doktryna metafizyczna: królestwo faktów i zdarzeń jest dziedziną bezrozumnej egzystencji, nie dającej się pojąć; świat dyskursywny jest, przeciwnie, zrozumiały, stosunek zaś pomiędzy temi dwiema dziedzinami, będąc stosunkiem zewnętrznym, nie jest zawarty w świecie dyskursywnym, dlatego też jest niezrozumiały. Stanowisko Adlera nie da się utrzymać, bo prowadzi do bardzo wielu paradoksów. Zupełnie przeciwne stanowisko zajmuje Dr. Bogoslavsky („The technique of controversy“, New York, 1928). Jego zasady „dynamicznej logiki“ (którą przeciwstawia „logice statycznej“) wyrastają z ciągle zmieniającego się świata faktów. Dr. B. chce zastąpić prawa starej logiki całkiem nowymi prawami, a przedewszystkiem odrzucić zasadę sprzeczności. W doktrynie Adlera zbyt ostro były podkreślone dystynkcyjne i przez to zatracona została ciągłość; w doktrynie Dr. Bogoslavsky'ego całkiem przeciwnie: na korzyść ciągłości zaniedbano poczynić konieczne dystynkcyjne. Dlatego też nie wytrzyma ona krytyki. Różna od obu poprzednich jest teoria dialektyki („Theorie der Dialektik“, Leipzig, 1923) J. Cohn'a. Jest w niej bogaty materiał, ilustrujący drogę, na której pojęcia, traktowane jako sobie przeciwne, znajdują uzmysłowienie w jakiejś jednej konkretnej sytuacji. Jednak ta jedność przeciwności (w sensie Hegla) nie jest bynajmniej jednoznaczna z ich identycznością; ważność prawa sprzeczności nie zostaje zatem naruszona. Znaczy to tylko tyle, że mamy do czynienia z pewnymi seryami, które przebiegają od jednego bieguna do przeciwnego; stąd specyficzny rodzaj ciągłości, jak u Hegla w przykładzie: „Summum ius — summa iniuria“. Podobnie: „lód para“. Natura rzeczy zmienia się przez stopniowe przechodzenie od jednego przedmiotu do drugiego, a różnice ilościowe dają w wyniku różnice jakościowe. Pozatem wiele jest w doktrynie Cohn'a punktów zgodnych z Heglem; jej też udziałem jest słabość absolutnego idealizmu.

O. Emil: Opuszczone ogniwo w ludzkim poznaniu. (The missing link in human understanding). Str. 99—106. Ograniczony behaviorism nie chce przyjąć istnienia świadomości, jaźni. Tymczasem nie możemy zaprzeczyć istnieniu świadomości, chociaż nie musi być ona taką, jaką ją myślimy. Przyjmujemy ją, ponieważ taka supozycja zgadza się z doświadczeniem i ma dla naszego poznania większe znaczenie, niż przyjęcie istnienia materii. Nie przeczyamy jednak również istnieniu materii. Z doświadczenia wnioskujemy, że ona istnieje, choć nie musi być taką, jaką ją myślimy. Oba te pojęcia, świadomość i materia, są użyteczne tylko w tej mierze, w jakiej pomagają nam one

a

ujmować fakty. Najlepsze rozwiązanie niektórych zagadnień znajdujemy przez przyjęcie 1) zmieniającej się świadomości i 2) nieświadomej materii.

S. Hook: Co to jest dialektyka? II. (What is dialectic? II.). Str. 113—123. Dialektykę określamy jako metodę unikania sprzeczności (błędów, nonsensów) zapomocą ciągłego definiowania na nowo naszych terminów i syntetyzowania pojęć. Impuls do logicznego rozwoju nie leży w zdolnej do kiełkowania sile samych pojęć, lecz w nieustannie zmieniającym się doświadczeniu; doświadczenie również, jego część, a mianowicie zamiar, pragnienie lub potrzeba nadaje temu rozwojowi pewien kierunek. Bez zamiaru, bez jakiegoś interesu nie może być mowy o produkcyjnej kombinacji pojęć. Z abstrakcyjnego, logicznego punktu widzenia każdy przedmiot może być członem niezliczonej ilości całości; to właśnie wyjaśnia nam, dlaczego zamiar gra tak ważną rolę w myśleniu: idąc w kierunku, wskazanym przez niego, dokonujemy selekcji i usiłujemy zaktualizować pewną poszczególną całość.

H. G. Townsend: Trwały motyw organizacji społecznej. (A persistent motive of social organization). Str. 141—150. Trwałym motywem tworzenia organizacji społecznych jest ogólne dążenie ku całości; dążenie to nie jest zjawiskiem natury psychicznej, lecz raczej ukrytym, bardzo podobnym do logicznego, procesem, w którym wykrywamy pewne związki, postępowanie ku wnioskom i same te wnioski. Trwały motyw wszelkiej społecznej organizacji nie jest zatem motywem natury praktycznej i służącym za narzędzie, jakby to powiedziano na płaszczyźnie nauk biologicznych i psychologicznych, lecz spekulatywnym i idealnym w swym charakterze. Struktura społeczeństwa jest pewną całością, lecz ten sam motyw, który organizuje społeczeństwa, można rozpoznać również w dążeniu do jakiejś wyższej jedności człowieka z naturą.

J. R. Kantor: Język jako zachowanie się i jako symbolizm. (Language as behavior and as symbolism). Str. 150—159. Należy odróżnić język w znaczeniu żywej mowy, będącej pewnego rodzaju zachowaniem się, od martwego jej produktu. Żywa mowa składa się z całego szeregu oddziaływań wzajemnych, zachodzących pomiędzy poszczególnymi osobami. Osoba mówiąca wyraża swoje stanowisko w stosunku do słuchacza (resp. czytelnika) i do rzeczy, o której mówi, przez co zamierza wywołać w słuchaczach jakiś skutek. Jeżeli mamy przed sobą jednostkę, która nie potrafi naszej mowy zrozumieć, posługujemy się dla osiągnięcia zamierzonego skutku innego rodzaju zachowaniem się, np. usuwamy przemocą małe

b

dziecko od grożącego mu niebezpieczeństwa. Swoją drogą wyrazy mowy, jak również inne przedmioty, mogą być zamienione w symbole, w znaki, przyjęte za stałe korelaty pewnych przedmiotów, przez nie oznaczanych, lecz dzieje się to dopiero na drodze abstrakcji i musi być odróżnione od żywego języka. *Więstawa Woyczyńska* (Wilno).

The Journal of philosophy XXVI (1929). 7—12.

E. Nagel: Natura i konwencja. (Nature and convention). Str. 169—182. Teorie fizykalne nie są konwencyonalne w tym sensie, aby miały być konstruowane dowolnie, bez żadnej uprzedniej wiedzy o swoich przedmiotach; element konwencyonalności istnieje w nauce fizyki w tym tylko sensie, że dowolny jest wybór sposobu badania, rodzaju podejścia do przedmiotu (a przez to samo poniekąd i rezultat badania). Błędem jest wogóle przeciwstawić sobie naturę i konwencję: konwencye muszą stosować się do własności przedmiotów, których dotyczą, do natury, i przez to samo odzwierciedlać tę naturę w sobie. Dowolność jest więc zawsze ograniczona dzięki celowi, dla którego osiągnięcia posługujemy się konwencją: „opisowi“, wykrywaniu rysów natury. Dowolność uwarunkowana różnorodnością punktów podejścia do badań — wszechświat nie może być pojęty naraz a musi być pojmovany „po kawalku“ — ustąpi z chwilą, gdy metody eliminujące specyficzność poszczególnych punktów podejścia (np. rachunek tensorowy) pozwolą dojść do syntezy poszczególnych pól badań naukowych. Synteza taka, to cel nauki.

H. B. Smith: Sens. (Meaning). Str. 182—186. Twierdzenie jest sensowne, skoro jest albo prawdziwe albo fałszywe. Jeśli twierdzenie odnosi się do faktów, wówczas prawdziwość jego może być stwierdzona empirycznie; jeśli dotyczy ono „czystych definicji“, w drodze refleksyjnej. Gdy nie można stosować kryterium prawdy właściwego dla danej kategorii twierdzeń, twierdzenie takie należy uznać za bezsensowne. Np. bezsensowne jest twierdzenie o fakcie, które nie może znaleźć empirycznego potwierdzenia.

C. J. Herrich: Ograniczenia wiedzy. (The limitations of science). Str. 186—188. Polemizując z artykułem R. S. Lilli'ego (*The Journal of philosophy XXV*, str. 589—606), stwierdza autor, że nawet najbardziej indywidualne i jedyne w swoim rodzaju przejawy życia, jak wartości, uczucia i t. p. mogą być przedmiotem wiedzy. Wiedza bowiem nawet w stosunku do najmniej zindywidualizowanych przedmiotów nie ma zamiaru ująć ich istoty a badając t. zw. „rzeczy realne“ zdaje sobie sprawę, że są to jedynie niekompletne przedmioty życia.

a

Wiedza bada stosunki rzeczy, a ponieważ i owe najbardziej indywidualne przejawy są ze sobą powiązane, przeto stać się one mogą przedmiotem wiedzy.

W. H. Sheldon: Konieczne prawdy i konieczny byt. (Necessary truths and the necessary being). Str. 197—210. Na początku wszelkiej wiedzy stoi „tajemnica bytu“: dlaczego wszechświat jest taki, jaki jest a nie inny? Przyjąć, iż tajemnica ta jest nie do rozwiązania, znaczy jednocześnie stwierdzić niemożliwość kategorycznych prawd koniecznych, mówiących o samej treści rzeczywistości i dotyczących koniecznego bytu. Poniższe rozumowanie pozwoli rozwiązać problemat prawd koniecznych: Na początku wszystko możliwe było jednocześnie rzeczywiste. W takim wszechświecie możliwy był, a więc i realnie zaistniał byt, łączący w sobie dwie cechy: zachowanie swojej odrębności i ogarnięcie wszystkiego sobą. Byt ten — Bóg — jest konieczny. W ten sposób otrzymaliśmy pierwszą prawdę konieczną. Podobnym rozumowaniem otrzymać można dalsze prawdy konieczne, tyczące się cech owego bytu koniecznego: Bóg jest jedyny, wszechmocny, niezniszczalny, wolny, dobry i twórczy. Ta ostatnia cecha Boga pozwala na rozwiązanie tajemnicy bytu.

M. S. Harris: Dwa postulaty ekspresjonizmu. (Two postulates of expressionism). Str. 210—215. Pierwszy postulat ekspresjonizmu twierdzi, że istotna natura rzeczy nie ma nic wspólnego z ich powierzchownym wyglądem i dlatego nie może być w dziele sztuki za pośrednictwem tego zewnętrznego wyglądu wydobyta na jaw. Drugi postulat głosi, że główną rzeczą w dziele sztuki jest wyrażenie subiektywnych uczuć. Postulaty te opierają się na fałszywych założeniach i są sprzeczne z główną tendencją wszelkiej sztuki: dążeniem do zdobycia głębokiego wglądu w istotę rzeczywistości i wydobywania na jaw jej prawdy.

D. C. Macintosh: Najbliższy krok w epistemologicznej dialektyce. (The next step in the epistemological dialectic). Str. 225—233. Dialektyka epistemologiczna ani na drodze idealizmu ani na drodze realizmu w dwóch jego głównych kierunkach — nowym realizmie i nowym krytycznym realizmie — nie doprowadziła dotychczas do zadowolającego rozwiązania problemu poznania. Autor daje zarys krytycznego realistycznego monizmu, będącego syntezą dotychczasowych kierunków, uznającego za realizmem naiwnym naturalnym możliwość bezpośredniego poznawania niezależnej od podmiotu rzeczywistości, stwierdzającego twórczość umysłu i życia w dziedzinie wytwarzania jakości zmysłowych i lokalizacji

b

ich w obiektywnej przestrzeni, a będącego o tyle krytycznym, by móc wytłumaczyć takiego rodzaju fakty jak złudzenia, halucynacje, daltonizm i t. p.

Ph. E. Wheelerwright: Ku metafizyce krytyki literackiej. (Toward a metaphysic of literary criticism). Str. 233—240. Krytyka literacka winna przyjąć swoją metafizykę, uznającą, iż przedmioty fantazyi artystycznej są równie rzeczywiste jak przedmioty świata fizycznego, tem niemniej jednak stwierdzającą różnicę pomiędzy stroną rzeczywistości, przyporządkowaną literaturze, a stroną rzeczywistości, przyporządkowaną wiedzy. Zadaniem krytyki literackiej, opartej na takiej metafizyce, jest po pierwsze ocena estetyczna tej dziedziny rzeczywistości, której się tyczy dane hasło, po drugie ocena dostosowania dzieła do tej dziedziny rzeczywistości, po trzecie ocena samego dzieła.

A. Uchenko: Zasięgi bezpośredniości a prawda. (The spans of immediacy and truth). Str. 253—264. Pewność jest równoważna bezpośredniości. Bezpośredniość posiada rozmaite stopnie rozciągłości, np. akty intuicji czyli najprostsze akty wrażenia, spostrzeżenia czy sądu posiadają bezpośredniość o możliwie najmniejszym zasięgu. Prawda jest bezpośredniością o możliwie największym zasięgu. Bezpośredniość o większym zasięgu może być transponowana na niższy stopień bezpośredniości; na tem polega zadanie i sztuki i filozofii. Logika symboliczna tylko pod pewnym względem może być uważana za środek takiego wyrażania wyższych stopni bezpośredniości przez niższe.

D. S. Robinson: Sprawozdanie z dorocznego zjazdu członków Oddziału zachodniego amerykańskiego Towarzystwa filozoficznego. (Report of the annual meeting of the western division of the American philosophical Association). Str. 264—275.

A. E. Murphy: Antikopernikańska rewolucja. (The anti-copernican revolution). Str. 281—300. „Kopernikańska rewolucja“ w dziedzinie przyrodoznawstwa, jest to stanowisko, zakładające, że: 1. sposób badania rzeczywistości taki, jaki znajduje swój wyraz w fizyce matematycznej, daje zupełnie wyczerpującą wiedzę o rzeczywistości; 2. prawa fizyczne mają bieg niezależny od ludzkiego doświadczenia; 3. wszelkie subiektywne fakty, „dusza i umysł“ nie należą do obiektywnej rzeczywistości, do natury. — Stanowisko to, teoretycznie nie do przyjęcia, sprawdza się zadziwiająco w zastosowaniu do badania faktów fizycznych. W ten sposób powstaje rozdwojenie, które było przedmiotem wielu prób, zmierzających do usunięcia go. Ostatnie próby, uczynione

a

przez Whiteheada i Eddingtona, doprowadziły do powstania „rewolucyj anti-kopernikańskiej“. Stanowisko to jest o tyle słuszne, o ile koryguje absolutyzm założeń kierunku „kopernikańskiego“; ale jego zdecydowanie „antikopernikańskie“ konsekwencje, zmierzające do antropomorfizacji przyrody, nie dadzą się utrzymać i, jak wykazuje szersza ich analiza, opierają się na kategoriach owego rozdzielenia, przeciw któremu miały być reakcją.

Ch. M. Perry: W sprawie esencji. (A propos of essences). Str. 300—304. W związku z nauką Santayany o esencjach wyłonił się cały szereg problemów, np. w jaki sposób esencje są jednocześnie i ogólne i szczególne, w jaki sposób, nie znajdując się w żadnym związku z istnieniami i stojąc poza oceną etyczną, nie przestają być czemś i t. p. Dotychczas nikt nie podał zasady, która by te problemy ujęła w całość i dała im rozwiązanie. Zasadą taką jest zasada, wyrażona w słowach „zmiana—tożsamość“ (the change-identity principle); głosi ona, że zmiana i tożsamość są najściślej ze sobą zespolone, że zmiana zakłada z góry tożsamość i odwrotnie, że zmiana i tożsamość wzajemnie w siebie przechodzą, zachowując wciąż swój odmienny ontologiczny status. Postawiwszy taką zasadę, będzie można zrozumieć wiele wyraźnych sprzeczności, będą one bowiem szczególnymi wypadkami tej zasady.

E. J. Spaulding: Czy istnieją jakiegokolwiek prawdy konieczne? (Are there any necessary truths?). Str. 309—329. Prawda jest odkryciem tego, co jest. Wszelkie inne teorie prawdy są albo niesłuszne albo dadzą się ostatecznie do teorii odkrycia sprowadzić. Dla wykrycia listy prawd koniecznych służyć może kryterium następujące: koniecznie prawdziwe jest to twierdzenie, którego zaprzeczenie zakłada twierdzenie zaprzeczone. (Np. twierdzenie: „Istnieją zdania“ jest koniecznie prawdziwe, bo zaprzeczenie jego samo jest zdaniem). Wszelkie inne kryteria należy uznać za niewystarczające. Otrzymane zapomocą tego kryterium prawdy konieczne w liczbie czterech są charakteru bardzo ogólnego, jak tego dowodzi powyższy przykład. Żadne twierdzenie ani fizyki ani geometrii ani czystej matematyki do tych prawd nie należy. Samo jednak kryterium konieczności nie jest prawdą konieczną, wobec czego można poddać w wątpliwość konieczność wykrytych zapomocą niego prawd, o ile uznamy, że do wykrycia konieczności nieodzowne jest kryterium konieczne. W każdym razie po przeprowadzeniu odpowiedniego rozumowania okazuje się, że jest przynajmniej jedna konieczna prawda, mia-

b

nowicie, że albo muszą istnieć konieczne prawdy albo też istnieć nie muszą.

Jan Rutski (Wilno).

V.

Journal de psychologie normale et pathologique. XXV (1928). 1.—10.

W. Stern: Psychologia osobowości i metoda testów umysłowych (La psychologie de la personnalité et la méthode des tests). Str. 5—18. Dla psychologii osobowości jest rzeczą najbardziej istotną, że osoba 1) jest całością, 2) że posiada swą głębię t. zn. szereg świadomych i nieświadomych warstw takich, jak natura człowieka współczesnego i pierwotnego, człowieka dorosłego i dziecka, jak warstwa seryo, półseryo i żartobliwa. O tem nie powinni zapominać psychotechnicy. Oprócz więc elementarnych składników pewnych złożonych czynności powinni badać w całości je same, uwzględniać nie tylko uzdolnienie, ale i zamilowanie osoby badanej, jej odporność na monotonię w pracy, starać się ją poznać możliwie wszechstronnie, nie tylko zaś pod kątem widzenia pewnego szczegółowego zawodu.

O. Lippman: Udział człowieka w produkcji. (La part de l'homme dans la production). Str. 19—30. Wzrastające ustawicznie zastępowanie pracy ludzkiej przez maszyny rozluźnia związek i zależność wytworu pracy od robotnika. Należałoby więc stwierdzić, w których dziedzinach przemysłu i w jakim stopniu specjalne uzdolnienie jest jeszcze potrzebne, ustalić kryteria, wedle których możnaby je mierzyć.

J. Piaget: Psychopedagogia i umysłowość dziecka. (Psycho-pédagogie et mentalité enfantine). Str. 31—60. Jeśli p. J. Baurjade, krytykując poprzednie prace autora z psychologii dziecka, doszedł do wniosku, że umysł dziecka tylko ilościowo różni się od umysłu dorosłego, a nie także jakościowo, jak chce autor, to częściowo dlatego, że niezupełnie uchwycił myśl autora a częściowo dlatego, że odmienną posługiwał się metodą badania.

H. Wallon: Niezręczność. (La maladresse). Str. 61—78. Niezręczność w ruchach może płynąć nie tylko z niedomagania przedniego zwoju czołowego, ale i z uszkodzenia włókien dośrodkowych, doprowadzających wrażenia z organów ruchowych a zarazem kontrolujących je. Kiedy indziej źródłem niezręczności może być niedobre funkcjonowanie mózdzku, który, zapewniając całemu ciału równowagę, umożliwiał w warunkach normalnych precyzyjne ruchy członków, dając im stałe punkty oparcia. Kiedy znowu zautomatyzowanie pewnych ruchów natyka na trudności, podstawa tego leży

a

prawdopodobnie w ciałku prążkowanym. Niekiedy jednak dokonywanie już zaautomatyzowanych ruchów kończy się katastrofalnie, skoro się im chorobliwie nie ufa, starając się kontrolować je odpowiednimi wyobrażeniami. Także nieumiejętność uchwycenia jako całości przyszłej, choćby najbardziej codziennej, czynności może uniemożliwić jej wykonanie (apraksja). Wreszcie chorobliwie zażenowanie, napięcie mięśni pod wpływem zwracania na siebie czyjejs uwagi.

E. Minkowski: Kilka uwag o psychopatologii stopienia starczego. (Quelques remarques sur la psychopathologie de la démence sénile). Str. 79—90. Pozostałe jeszcze u chorych na dementia senilis czynności umysłowe obracają się przedewszystkiem około czynników życiowych związanych z czasem.

A. Gemelli: Przyczynek do nauki o spostrzeżeniu. (Contribution à l'étude de la perception). Str. 97—129. Spostrzeżenie jest zorganizowaniem elementów pochodzenia zmysłowego w jedną całość, którą się rozpoznaje jako taką i której przypisuje się pewien sens. Wobec tego analiza spostrzeżenia i eksperymentalne wykrywanie praw, którym ono podlega, jest rzeczą możliwą.

G. Dumas: Wstrząs uczuciowy. (Reakcyje gruczołowe i mięśniowe). [Le choc émotionnel. (Réactions glandulaires et musculaires)]. Str. 130—164. O mięśniach gładkich wnętrzości, o gruczołach wydzielania zewnętrznego i wewnętrznego a nawet z pewnemi zastrzeżeniami o mięśniach prążkowanych można powiedzieć to samo, co o narządach oddychania i krążenia krwi a mianowicie: że słabe podniety cerebralne przy wstrząsach uczuciowych działają na nie pobudzająco, silne hamująco, średnie zaś wprowadzają pewien podniecony bezład w ich czynnościach.

D. Katz: Psychologia głodu i apetytu, zwłaszcza u dziecka. (Psychologie de la faim et de l'appétit en particulier chez l'enfant). Str. 165—180. Zjawiska głodu i apetytu można badać bądź to drogą introspekcji, zwracając uwagę na pewne wstępy i upodobania, utrzymujące się dzięki tradycji, bądź to na zwierzętach lub dzieciach. I tak u swych dwu małych synów zauważył autor pewne różnice w upodobaniach do potraw, które, być może, pozostają w związku z ich różną budową fizyczną.

M. Combes: Mrowisko, którego mrówki gaszą ogień. (Une fourmilière dont les fourmis éteignent le feu). Str. 181—188. Mrówki jednego z mrowisk w Zakładzie biologii roślinnej w Fontaineblau potrafiły gasić świeczkę w przeciągu 10 sek. do 2 minut, nauczywszy się tego na niedopałkach papierosów, rzuconych w mrowisko, a to przez gryzienie ich, tłumienie i oblewanie kwa-

b

sem mrówkowym. Wobec tego, że inne mrówki tego nie umieją, nasuwa się wiele zagadnień, tyjących się inteligencji mrówek.

Ch. Lalo: Ogólna nauka o sztuce. (La science générale de l'art) Str. 193—227. Szkoła Utitza i Dessoira, tworząc swą „ogólną naukę o sztuce“, pojmuje sztukę jako kompleks wartości zarówno estetycznych jak i wszelkich innych (narodowych, religijnych, ekonomicznych i rodzinnych), przy czem piękność formalna (wartości estetyczne) nie jest ani uprzywilejowana ani nawet niezbędna w tym kompleksie. Naprawdę jednak piękność formalna dominuje nad tamtymi wartościami; niekiedy zaś jest z niemi w kolizji, gdyż nie pozwalają one na ocenę dzieła sztuki, której znawcy dokonują jedynie pod kątem widzenia piękności formalnej. Ogólna nauka o sztuce zlewałaby się z estetyką ogólną.

J. Damourette i E. Pichon: O znaczeniu psychologicznem negacyi w języku francuskim. (Sur la signification psychologique de la négation en français). Str. 223—254. Negacya w języku francuskim składa się z dwu części: 1) ze słówka „ne“, które oznacza niezgodność między dwoma faktami, 2) ze słówka „pas“, „rien“, „jamais“, „aucun“, „personne“ lub t. p., towarzyszącego rzeczy uważanej za wykluczoną z rzeczywistości. Ich właściwe znaczenie najlepiej poznać, gdy występują osobno.

N. Kohls: Badanie inteligencji szympansa metodą wybierania według wzoru. (Recherches sur l'intelligence du chimpanzé par la méthode de „Choix d'après modèle“). Str. 255—275. Metoda ta polega na tem, iż szympanś ma z szeregu przedmiotów rozmaitego kształtu, wielkości i koloru wybrać taki sam lub podobny pod pewnym tylko względem do przedmiotu okazanego. Okazało się, że szympanś lubi i odróżnia dobrze kolory żywe, zwłaszcza z części żółto-czerwonej widma, więcej kieruje się kolorem, niż wielkością, najmniej zaś formą przedmiotów, którą jednak rozpoznaje dobrze. Pamięta szympanś nie dłużej, niż 15 sek., identyfikuje dobrze, ale abstrahowanie przychodzi mu ciężko. Przedmioty posiadające dwa lub więcej kolorów rozpoznaje zdaje się, raczej wedle pojedynczych kolorów, niż wedle charakteru całości, zwłaszcza, gdy kolory te kontrastują ze sobą.

Fr. Paulhan: Co to jest sens słów? (Qu'est-ce que le sens des mots?). Str. 289—329. Sens wyrazu, to całość faktów psychicznych, jakie wyraz budzi w umyśle i których umysł nie odrzuca, ale zbiera i organizuje. Znaczenie wyrazu (signification), to mała tylko część sensu, jednaka dla większej ilości ludzi. Sens wyrazu, to rzecz ogromnie zmienna, zależna od środowiska,

a

kontekstu, potrzeb. od wiedzy o przedmiocie, rzecz ciągle inna, niekiedy redukująca się do zera.

G. Dumas: Potrzeby. (Les besoins). Str. 380—390. Szczegółowy przegląd teorii, odnoszących się do potrzeb oddychania, pożywienia, napoju, defekacji, oddawania moczu, wymiotów, potrzeb seksualnych i macierzyńskich wskazuje na pewne ich podobieństwa. Wszędzie rolę pośredniczącą odgrywa krew.

M. Pavlov: O roli energii fal pulsu w bezpośrednim spostrzeganiu czasu. (Sur le rôle de l'énergie des ondes pulsátiles dans la perception immédiate du temps). Str. 391—429. Analiza wpływu energii mechanicznej fal pulsu na organy dotyku, słuchu, wzroku i i. wykrywa szczególne właściwości tych fal, pokrewne z właściwościami naszego poczucia czasu. A zatem 1) rozmiary interwałów, 2) ich rytmizacja, połączenie grup rytmicznych zaakcentowaniem fal najsilniejszych, 3) granice zmienności rozmiarów, tak interwałów podstawowych, 4) jak i grup, 5) ten sam sposób podziału, 6) nieodwracalność porządku zmian intensywności i miejsc ciśnień, 7) nieunikalność przybycia zmiany następnej i połączenie faz przyległych, 8) połączenie elementów przestrzennych z czasowymi, 9) połączenie ruchów z interwałami czasowymi, 10) jedność całego systemu zmian, 11) wszechobecność, 12) ciągłość w organach ruchu, 13) brak ciągłości w organach słuchu i wzroku, 14) wieczność czynności t. j. brak początku i końca dla żyjącego indywiduum. Wszystko to pozwala wnosić, że energia fal ruchu jest źródłem naszego bezpośredniego poczucia czasu.

D. Elkin: Oryentacja w czasie u dziecka. (L'orientation de l'enfant dans le temps). Str. 425—429. Badano 152 dzieci w wieku lat 10—16. Miały one zapukać dwa razy tak samo szybko jak eksperymentator. Okazało się, że: dzieci oceniają interwały czasowe naogół źle (np. dla interwału czasowego 5 sek. średni błąd = 3.6 sek.). Trafność oceny jest mniej więcej proporcjonalną do długości ocenianego czasu (aż do jednej minuty). Optimum oceny znajduje się między 30 sek. a 1 min. Dzieci nie doceniają interwałów wielkich, natomiast przeceniają małe.

P. Courbon: Ssaki w okresie pólgu. (Mammifères pendant la puerpéralité). Str. 430—439. Trzy kotki, obserwowane przez autora, babka, matka i córka, trzymały się raczej osobno w pierwszym okresie brzemienności; blisko jednak będąc porodu, przyjaźniły się i pieściły a po porodzie dawały ssać wzajemnie swoim młodym. Jeśli ssaly siebie nawzajem, to nigdy córkę lub wnucz-

b

kę, ale zawsze tylko matkę lub babkę. Ssa- nie to gasiło ich niepokój po odebraniu młodych

A. L. Palan: Zapiski psychologiczne o białym szczurze. (Notes psychologiques sur le rat blanc). Str. 440—443. Oswojone białe szczury nie zachowują się jednako. Tylko jeden z 10 umiał odnaleźć drogę do klatki poprzez korytarz z książek zbudowany u jej wejścia. Inny znów, umierając, okazał się wbrew zwyczajom szczurów szczególnie towarzyskim i łaskawym. Kto wie, czy taka różność zachowania się w nienormalnych warunkach nie jest znamię wyższości danego gatunku?

V. Benussi: Badania eksperymentalne nad spostrzeganiem przestrzeni. II. Zjawisko Panum. (Recherches expérimentales sur la perception de l'espace. II. Le phénomène de Panum). Str. 465—507. Badania przeprowadzone metodą haplo-diplokinoskopijną, opisaną w Journ. de Ps. z roku 1925 str. 625, i metodą haplotachistoskopijną rzucają światło na zjawisko Panum. Wskazują one, że jeśli spostrzegamy przedmiot w warunkach, wywołujących konwergencyę gałek ocznych, to wydaje się nam bliski; spostrzegany w warunkach, wywołujących dywergencyę, wydaje się daleki.

H. Piéron: Ogólne prawa wrażenia. (Les lois générales de la sensation). Str. 506—545. Oprócz znanych praw psychofizycznych Webera i Fechnera wykryto cały szereg innych praw, dotyczących wrażeń a omówionych szczegółowo w tym artykule. Są to prawa wpływu trwałości bodźca na jego pozorną intensywność; wpływu ekstensywności bodźca (czyli wielkości drażnionej powierzchni) na próg podniety; zmienności intensywności procesu zmysłowego w czasie (ewolucji wrażenia) i wpływu bodźców przerywanych.

G. Marinesco, M-me Nicolesco, C. Iordanesco: O mechanizmie fizyologicznym pewnych zaburzeń histerycznych i ich stosunku do zjawisk pochodzenia pozapyramidalnego. (Sur le mécanisme physiologique de certains troubles hystériques et leur rapport avec les phénomènes d'origine extrapyramidales). Str. 546—576. Pewne zaburzenia histeryczne, jak zwiększenie tonusu różnych mięśni, tiki, przyspieszone oddychanie, ziewanie, czkawka, pewne zaburzenia wegetatywne wykazują duże podobieństwo do objawów zaburzeń w drogach piramidalnych i pozapyramidalnych. Ich studium i obserwacja kliniczna rozwoju histeryi pozwala przypuszczać, że zmiany wywołujące ją nie odbijają się na strukturze komórek ale są, zdaje się, biochemicznej natury. Mechanizm histeryi polegałby na wywołaniu automatyzmu centrów podkorowych.

L. Renouir: „Filozofia nowa“ Beyle'a. (La „Philosophie nouvelle“ de Beyle). Str. 577—

a

595. Chociaż pozostała jedynie w stanie szkicu, zasługuje jednak „Filozofia nowa“ Henryka Beyle'a (ur. 1783 w Grenoble), aby zająć miejsce obok prac ideologów, obok Maine'a de Biran „Rozprawki o wpływie przyzwyczajenia na rozkład myśli“. Technik, matematyk, trochę malarz, okazał się zarówno poetą jak i filozofem, gdy pisał „La tête et le coeur et la division des passions“ i inne prace.

A. Gemelli: Przyczyny psychologiczne zainteresowania kinem. (Les causes psychologiques de l'intérêt des projections cinématographiques). Str. 596—606. Kino wzbudza zainteresowanie dzięki zbliżeniu swemu do marzeń sennych, pewnej nielogiczności, wyłączeniu do działania na zmysł wzroku, pewnemu oderwaniu od życia. Zatem nie powinno się psuć wrażenia wprowadzaniem kolorów, stereoskopowości, synchronii akustycznej, ale unikając scen o gwałtownym charakterze uczuciowym zachować subtelną żyłkę sentymentalizmu lub umiarkowanego komiczmu.

M. Granet: Wyrażanie myśli u Chińczyków. (Expression de la pensée en chinois). Str. 617—655. Język chiński nie posiada wyrażeń dla idei abstrakcyjnych; jego wyrazy i zdania zachowały sens całkowicie konkretny; rytm tylko organizuje wyrażanie myśli (zastępując składnię). Nadaje się więc ten język specjalnie do dawania poglądu na całości konkretne, sygnalizowania nastawień uczuciowych, sugerowania zachowań się, budzenia działalności. Rysy ciekawe, skoro zważymy, że język to i wielkiej literatury i cywilizacji potężnej.

A. Sommerfelt: O charakterze psychologicznym zmian fonetycznych. (Sur le caractère psychologique des changements phonétiques). Str. 657—685. Ogólne tendencje automatyzmu wyjaśniają powszechne prawa zmian fonetycznych. I tak pewne elementy jednej grupy rytmicznej oddziałują na inne, powodując asymilację lub dyferencjację bądź to głosek bądź zgłosek. Zmiany te odróżnić należy od zmian specyficznych dla danego języka; zrozumienie tych zmian specyficznych wymaga osobnego wniknięcia w system języka.

O. Raknes: Źródła psychologiczne religii i ekstazy. (Les fondements psychologiques de la religion et l'extase). Str. 686—695. Momentem wspólnym w przeżyciach, doznawanych wobec czegoś świętego, jest to, czego doznajemy w mniej lub więcej silnych stanach ekstazy. Do grupy znanych zjawisk psychicznych normalnej osobowości wdziera się grupa zwykle nieświadoma, wywołując podniecenie, zamglenie, bierność i poczucie, że się coś odsłania, czego bogactwo trudno oddać słowami. Religia jest

b

właśnie systemem wierzeń i praktyk, rozwijających się na podstawie doświadczenia ekstazy społecznej.

E. Minkowski et M. Tison: Szkic o strukturze stanów depresji presyofrenicznej. (Essai sur la structure des états de depression presyophrénique). Str. 696—708. Rozmaite skargi 68-letniej staruszki, znajdującej się w domu zdrowia, dawały wyraz uczuciu niemocy (np. niemożności ugoszczenia wszystkich chorych, wyjścia przez okno i poprzez dachy sąsiednie) i wrażeniu, że otoczenie się wyprowadza, oddala, że samemu się tego nie może uczynić, chociaż się tego pragnie. Bliższa analiza wykrywa leżące tu u podstawy uczucie starzenia się, zbliżania się do końca, które nie skonkretyzowane u ludzi zdrowych, przesiąknęło u danej staruszki w sferę rzeczy konkretnych, przyczem uczucie to jest związane ściśle z terażniejszością.

J. M. Lévy: Sny o lataniu. (Les rêves de vol). Str. 709—712. Marzenie senne, że się zlatuje gładko z jakiejś wysokiej góry lub wieży, wytłumaczyć najłatwiej równoczesnym biernym zmienianiem pozycji ciała na taką, w której mięśnie najmniej są napięte. U dzieci, które raczej, niż dorośli, zasypiają przy pewnym napięciu mięśni w pozycji o równowadze chwiejnej, zdarzają się takie sny częściej.

E. D. Adrian: Przewodzenie podnieć zmysłowych. (Le message sensoriel). Str. 713—720. Różne organy zmysłowe wrażliwe są na różne zmiany otoczenia, ale wszystkie odpowiadają na nie w ten sam sposób, t. zn. przesyłaniem jednakowych fal nerwowych, których częstość może się zmieniać od 5 do 200 na sek. w zależności od intensywności podnieć. Jedyne różnice polegają na tem, że pewne organy zmysłowe przystosowują się prędzej niż inne do stałego bodźca, pewne zaś rozporządzają włóknami nerwowymi cieńszymi, powolniej przewodzącymi podnieć.

E. Goblot: Doświadczenie i intuicja. (Expérience et intuition). Str. 721—734. „Intuicja“ nie jest u Bergsona ani bezpośrednio ani prostem poznaniem. Nie jest też ani czystem doświadczeniem rzeczywistości ani pozornym. Intuicja, to uczucie sympatii, które pozwala niejako uczestniczyć w życiu psychicznym innych istot żyjących, poznać ich wrażliwość. Otóż intuicją dobrzeby było wbrew Bergsonowi nazywać doświadczenie pozorne, t. zn. poznanie naprawdę oparte na pewnych danych i na nieświadomym ich zinterpretowaniu.

J. de Gaultier: Wrażliwość metafizyczna, logiki i rozum. (La sensibilité métaphysique, les logiques et la raison). Str. 734—744. Tam, gdzie rozum rozstrzygać nie może o tem, co

a

jest rzeczywiste, decyduje wrażliwość metafizyczna, która nie jest wszędzie i zawsze taka sama. W naszej epoce współistnieją dwa rodzaje wrażliwości metafizycznej. Jedną w dawnych wiekach zrodzona, wrażliwość mesyjaniczna, marzy o ludzkim szczęściu w ciągle odraczanej przyszłości. Wrażliwość tej przeciwstawia zmysł estetyczny siłą większą, umiejącą zrealizować szczęście z samego już oglądania świata, oraz z wrażeń radości a nawet bólu.

L. Dugas: Namiętność i namiętności. (La passion et les passions). Str. 745—794. Cechami wspólnymi różnych namiętności (obżarstwa, pijaństwa, namiętności do gry, ambicji, skąpstwa, nienawiści, zazdrości, chęci używania) są rzeczy pozornie wprost wykluczające się, mianowicie egoizm, posuwający się czasem aż do okrucieństwa, oraz bezinteresowność wobec przedmiotu namiętności a dalej nieświadomość, częste niezdawanie sobie sprawy z istnienia namiętności, zato cynizm w razie uświadomienia jej sobie.

Ch. Baudouin: Regresja i zjawiska nawrotu w psychologii. (La regression et les phénomènes de recul en psychologie). Str. 795—823. Żał jest wyrazem nieskończonego, jakby niezaspokojonego, przeszłego zachowania się, które szuka swego zakończenia. O regresji mówimy wtedy, gdy podmiot nie tylko jest jakby przytwierdzony do zdarzeń ze swej przeszłości, ale i do uprzednich stadiów swego rozwoju a zwłaszcza dziecięcego. Od regresji odróżnić należy introwersję, która polega na przelaniu energii psychicznej w wyobrażenia i myśli po zahamowaniu odruchu. Zjawiska te w bliskim ze sobą pozostają związku.

L. Landry: Elementy pojęcia przestrzeni. (Les éléments de la notion d'espace). Str. 824—827. Wrażenia dotykowe i wzrokowe, będące u źródła pojęcia przestrzeni, grupują się w sposób następujący: Pierwszy wycinek przestrzeni, jaki one tworzą, skoro wzrokiem lub ręką wodzimy wokół nas, jest dwuwymiarowy, skończony, nieograniczony, izotropowy (jednak w przeciwnych kierunkach), nieeuklidesowy. W drugim wycinku przestrzeni również dwuwymiarowym wchodzi w grę pojęcia czasu i głębokości; dostarczają nam ich zjawiska przemieszczenia i ciężkości. Oba mają charakter anizotropowy, nieskończony, nieograniczony i euklidesowy. Skombinowanie tych dwu przestrzeni daje nam przestrzeń czwórwymiarową podobną do przestrzeni Einsteina i Minkowskiego.

H. Prinzhorn: Główne prądy współczesnej psychologii niemieckiej. (Les courants principaux de la psychologie allemande contemporaine). Str. 828—848. Głównymi kierunkami współczesnej psychologii niemieckiej

b

są: 1) Psychologia struktury (Dilthey, Spranger, Wertheimer, Köhler, Koffka, Krueger); 2) Fenomenologia (Husserl); 3) Psychoanaliza (Freud); 4) Charakterologia i 5) Psychologia konstytucyj i wyrazu (Klages).

Dr. Tadeusz Witwicki (Lwów).

VI.

Kant - Studien. XXXIII (1928). 1.—4.

N. Hartman; Max Scheler †. Str. IX—XVI. Wspomnienie pośmiertne. Jako charakterystyczny dla osobistości Schelera podkreśla autor fakt, iż Scheler był bezustannie w rozwoju i tem się tłumaczy niezgodności między różnymi jego dziełami.

W. Köhler: Karolowi Stumpfowi w dniu 21. kwietnia 1928. (Carl Stumpf zum 21. April 1928). Str. 1—3. Życzenia z okazji 80-tej rocznicy urodzin filozofa.

H. Hasse i H. Scholz: Kryzys w podstawach greckiej matematyki (Die Grundlagenkrise der griechischen Mathematik). Str. 4—84. Wbrew rozpowszechnionemu mniemaniu, jakoby Grekom brak było zdolności do arytmetyki i wybitnymi byli tylko w geometrii, starają się autorowie wykazać, że u Greków arytmetyka doszła do świetnego rozwoju i że poziom greckiej arytmetyki osiągnęli dopiero wielcy matematycy XIX. w Ża Zenona popadła arytmetyka grecka w poważny kryzys, obracający się dokoła trudności, związanych z pojęciem stosunku; z kryzysu tego została wyprowadzona przez Eudoxosa na drodze arytmetycznej.

H. Scholz: Dlaczego nie stworzyli Grecy liczb niewymiernych? (Warum haben die Griechen die Irrationalzahlen nicht aufgebaut?) Str. 85—72. Autor polemizuje z poglądem Spenglera, jakoby przyczyną braku liczb niewymiernych u Greków była niemożliwość przedstawienia sobie tych liczb w sposób naoczny, geometryczny oraz niechęć Greków do pojęcia nieskończoności, bez którego nie możnaby tych liczb utworzyć. Właściwa przyczyna leży w tem, iż — według Greków — naukowa matematyka nie powinna wyjść poza zakres liczb naturalnych, tylko te bowiem liczby spełniają — ich zdaniem — postulat istnienia niezależnego od myśli, a naukowa matematyka jest — według nich — nauką o czemś istniejącem.

L. Goldstein: Letnisko Kanta. (Kants Sommerfrische). Str. 421—427. Przypuszczenie, iż Kant spędzał lato i napisał „Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und Erhabenen“ w małym domku, niedawno odrestaurowanym, w Modit en pod Królewcem, znajduje potwierdzenie w ogólnej w owych czasach modzie spędzania lata i tworzenia na łonie przyrody.

a

P. Menzer: Erich Adickes †. Str. 369—372. Wspomnienie pośmiertne.

K. Riezler: Fizykalna przyczynowość a pojęcie rzeczywistości. (Die physikalische Kausalität und der Wirklichkeitsbegriff). Str. 373—386. Rozwój fizyki współczesnej doprowadził do postulatu rewizji prawa przyczynowości i do uwzględnienia w niem momentu celowości. Autor bada 1) czy prawo przyczynowości dopuszcza rozszerzenie przez uwzględnienie momentu celowości i 2) jakie następstwa wynikałyby z takiego rozszerzenia dla pojęcia rzeczywistości w naukach przyrodniczych.

H. Bergmann: O kilku filozoficznych argumentach przeciwko teorii względności. (Ueber einige philosophische Argumente gegen die Relativitätstheorie). Str. 387—404. Autor poddaje krytyce szereg filozoficznych argumentów Weinmanna, Krausa, Dinglera i i., wysuwanych przeciw teorii względności.

K. Bühler: Symbolika mowy. (Die Symbolik der Sprache). Str. 405—409. Przedmiot pełni funkcję reprezentowania 1) dzięki znajdowania się na polu reprezentacji (takim polem np. dla pisma nutowego jest pięć równoległych linii itd.) oraz 2) przy pomocy swych kształtów. Autor stara się wyróżnić przy mowie trzy różne pola reprezentacji.

P. Häberlin: Estetyczne i moralne życie. (Das ästhetische und das moralische Leben). Str. 410—420. Gdy w życiu moralnym człowiek walczy z problematyką życiową, stawia sobie cele, musi się decydować, to w życiu estetycznym byt jest czemś nieproblematycznym, przez się zrozumiałym. Obie te formy życia godzi ze sobą życie religijne.

E. Przywara: Problematyka neoscholastyki. (Die Problematik der Neuscholastik). Str. 73—98. Autor stara się odpowiedzieć na pytanie o ile neoscholastyka jest filozofią żywą, nieograniczoną do tego, co przekazała tradycja. W tym celu przedstawia najpierw historię różnych kierunków neoscholastyki, następnie zaś przechodzi do systematycznej charakterystyki filozofii neoscholastycznej.

G. Kuwaki: Filozoficzne tendencje w Japonii. (Die philosophischen Tendenzen in Japan). Str. 99—108. Filozofia japońska ma swe źródła częściowo we filozofii orientalnej (pozytywistycznej filozofii chińskiej i metafizycznej filozofii indyjskiej), częściowo zaś w filozofii zachodniej. Pierwsze wpływy filozofii zachodniej na filozofię japońską pochodzą ze środowiska angielsko-amerykańskiego, gdzie jest źródło japońskiego empiryzmu (druga połowa XIX. w.). Z końcem XIX. w. przyjmuje się w Japonii kontynentalny racjonalizm, z początku XX. w. pragmatyzm, obok którego istnieją wpływy innych kierunków europejskich i amerykań-

b

skich (neokantyzmu, fenomenologii itd.). Obok filozofii naukowej modne są obecnie, szczególnie wśród młodzieży, różne odmiany filozofii życia.

G. Heymans: W sprawie Cassirerowskiej reformy nauki o pojęciu. (Zur Cassirerschen Reform der Begrifflehre). Str. 109—128. W swej krytyce tradycyjnej nauki o pojęciu atakuje Cassirer punkty dla tej nauki nieistotne, które w historii filozofii tylko chwilowo w związku z tą nauką występowały (jak np. połączenie tej nauki z pojęciem substancji lub z asocjacyjną teorią tworzenia pojęć). Gdy zaś chodzi o część pozytywną jego wywodów, to prawdziwe pojęcia w sensie Cassirera (zawierające momenty istotne, któreby tłumaczyły i z koniecznością wyznaczały to, co pod nie podpada) ani nie dadzą się ściśle odróżnić od pojęć w sensie tradycyjnym, ani nie będą mogły zawsze tych pojęć zastąpić, tak że nauka z pojęć w sensie tradycyjnym zrezygnować nie może.

E. Cassirer: W sprawie teorii pojęcia. (Zur Theorie des Begriffs). Str. 129—136. Odpowiadając na powyższy artykuł Heymansa stwierdza Cassirer, że w krytyce tradycyjnej teorii pojęć chodziło mu nie o to, że pojęcia brane w sensie tradycyjnym są formalnie niepoprawne, lecz o to, że nie mają one waloru poznawczego. Dalej zaś logice tradycyjnej, według której pojęcia są sumą cech, należy zarzucić, że nie daje odpowiedzi na pytania: „co to jest cecha?” i „jak się do tych cech dochodzi?” Jak się bliżej przedstawia pozytywna część jego teorii pojęć, wskaże III. tom „Philosophie der symbolischen Formen“.

F. Kuntze: Prawda, wartość i rzeczywistość. (Wahrheit, Wert und Wirklichkeit). Str. 137—160. Sprawozdanie z książki Baucha pod tym tytułem (Lipsk 1923), w której Kuntze widzi klasyczne dzieło neokantyzmu kierunku Lotzego.

M. Sztern: „Krytyczny personalizm“ jako pogląd na świat. (Der „kritische Personalismus“ als Weltanschauung). Str. 161—171. Autor przedstawia najpierw historycznie, następnie systematycznie stanowisko W. Sterna, twórcy „krytycznego personalizmu“, które kulminuje w poglądzie, że pierwotna wartość przysługuje nie abstrakcyjnym ideom, lecz konkretnym całościom, osobom.

E. Aster: Przyczynki do krytyki materialnej etyki wartości. (Zur Kritik der materialen Wertethik). Str. 172—199. Przeprowadzona z punktu widzenia relatywizmu etycznego polemika z absolutystyczną i materialną etyką N. Hartmanna, zwracającą się zarówno przeciw formalizmowi kantowskiemu jakoteż przeciw relatywizmowi etycznemu.

G. Wobbermin: Filozofia religii jako zadanie teologii. (Religionsphilosophie als theo-

a

logische Aufgabe). Str. 200—218. Przeciwstawiając się poglądom panującym obecnie wśród teologów ewangelickich a nawiązując do Schleiermachera, stara się autor wykazać, że filozofia religii, która ma odpowiedzieć na pytania, dotyczące istoty i prawdziwości religii, powinna być uprawiana nie tylko przez filozofów, ale też przez teologów.

P. Feldkeller: W sprawie badań z zakresu geografii filozofii. (Zur Philosophie-geographischen Forschung). Str. 219—223. Ponieważ podobne motywy myślowe w różnych krajach różne przybierają formy, dlatego dla poznania poglądów filozoficznych ważna jest nie tylko historia filozofii, badająca, kiedy dany pogląd powstał, ale też geografia filozofii, badająca, gdzie on powstał. Zadaniem geografii filozofii będzie porównywanie różnych struktur myślowych, poglądów na świat i t. p.

J. Guttman: Nauki o duchu i nauki o przyrodzie. (Geisteswissenschaften und Naturwissenschaften). Str. 224—229. Sprawozdanie z dzieła E. Bechera pod pow. tyt., w którym Becher, poddawszy krytyce podział nauk Rickerta, nawiązuje do tradycyjnego podziału nauk empirycznych na nauki o rzeczywistości duchowej i cielesnej.

A. Liebert: Immanuel Kant w nowej formie. (Immanuel Kant in neue Form gebracht). Str. 230—232. Autor zajmuje stanowisko negatywne wobec próby G. Deyckego, który celem ułatwienia studium Kanta ubrał „Krytykę czystego rozumu“ w szatę współczesnej łatwo zrozumiałej niemieczyny.

K. Vorländer: Goethe i Kant. Str. 233—238. Dodatnia ocena książki Gabryeli Rabel p. t. „Goethe und Kant“, 2 t. Wien 1927. (Zob. Ruch filozoficzny, X. str. 63 b).

P. Menzer: Nowe wydanie Pestalozziego. (Die neue Pestalozzi-Ausgabe). Str. 239—240. Dwa pierwsze tomy pism zebranych Pestalozziego, które się dotąd ukazały (Berlin-Leipzig 1927), ocenia autor dodatnio.

H. v. Glasenapp: Nowe dzieła o religii i filozofii wschodu. (Neue Werke über die Religion und Philosophie des Ostens). Str. 241—246. Zestawienie oraz krótkie omówienie odnośnej literatury.

H. Falkenfeld: Leonard Nelson †. Str. 247—255. Wspomnienie pośmiertne.

Kant-Studien. XXXIV (1929). 1—4.

W. Kinkel: Pamięci Karola Vorländera. (Karl Vorländer zum Gedächtnis). Str. 1—5. Wspomnienie pośmiertne.

E. Utitz: O podstawowych pojęciach nauki o sztuce. (Über Grundbegriffe der Kunstwissenschaft). Str. 6—69. Omawiając obecnie istniejące kierunki w nauce o sztuce, stwierdza autor, iż najbardziej zasadniczymi są teraz w tej nauce dwa problemy: 1) pro-

b

blem zachowania autonomii nauki o sztuce w stosunku do estetyki, nauki o kulturze i t. p. oraz 2) problem połączenia w tej nauce momentów systematycznych z historycznymi. Autor oświadcza się za połączeniem i pogodzeniem tych momentów oraz za zupełną autonomią nauki o sztuce.

G. Wernick: Czy pojęcie prawdy można zdefiniować? (Ist der Begriff der Wahrheit definierbar?). Str. 70—96. Po uwagach wstępnych (dotyczących m. i. odróżnienia sądów, które są prawdziwe lub fałszywe, od aktów sądenia, które są poznaniem lub zbłądzeniem) rozróżnia autor dwa sposoby pojmowania prawdy: realistyczny, w myśl którego sąd jest prawdziwy, gdy „oddaje“ coś niezależnie od niego istniejącego, i metodologiczny, w myśl którego sąd jest prawdziwy, gdy został prawidłowo wyprowadzony, przyczem zależnie od punktu wyjścia w tem wyprowadzaniu obranego i natury owej prawidłowości prawdę metodologiczną można pojmować jako absolutną, antropologiczną lub konwencyonalną. Metodologiczne pojmowanie prawdy zakłada realistyczny sposób jej pojmowania, który też autor poddaje szczegółowej analizie, wykazując różnorodne trudności, występujące przy próbie jego zdefiniowania.

E. Meyer: Istnienie i powinność w filozofii wartości. (Sein und Sollen in der Wertphilosophie). Str. 97—124. Przeciwstawiając się teorii Windelbanda, jakoby wartością było tylko to, co jeszcze nie jest a być powinno, i stanowiący na stanowisku Husserla, że wartości przysługiwać mogą przedmiotom istniejącym, poddaje autor krytyce absolutystyczne i obiektywistyczne pojęcia wartości spotykane u fenomenologów. Zdaniem autora wartością jest to, co zaspokaja potrzeby, przyczem zależnie od rodzajów potrzeb rozróżnić można różne rodzaje wartości.

T. K. Oesterreich: Problem styczności przyczyny i skutku w przestrzeni i czasie. (Das Problem der räumlichen und zeitlichen Kontinguität von Ursache und Wirkung). Str. 125—131. Jeśli się stanie na stanowisku, że między najdrobniejszymi cząsteczkami materii jest pusta przestrzeń, będzie można przyjąć, że przyczyna ze skutkiem nie musi się w przestrzeni stykać; odległość przyczem, poprzez którąby działały na siebie owe cząsteczki, jest w stosunku do ich wielkości ogromna. Także jest rzeczą logicznie możliwą, by się przyczyna i skutek nie stykały w czasie, a biologia współczesna (np. neowitalizm) jest bardzo bliska takiego stanowiska.

E. Otto: Struktura świata duchowego. (Die Struktur der geistigen Welt). Str. 132—150. Stosunek podmiotu do przedmiotu mo-

a

że być trojakiemu rodzaju. Może to być stosunek podmiotu 1) do rzeczy, 2) do innego podmiotu, 3) do absolutu. Stosunek do rzeczy może być natury teoretycznej lub praktycznej; stosunek do innego podmiotu może polegać na mocy (wtedy chodzi o podniesienie wartości drugiego) lub na miłości; stosunek do absolutu może polegać na zadowoleniu z tego świata lub na zatopieniu się w innym świecie. W ten sposób dochodzi autor do sześciu typów duchowych: człowieka teoretycznego, człowieka praktycznego, człowieka mocy, człowieka miłości, człowieka z tego świata i człowieka zatopionego w innym świecie, których istotę i walor w dalszym ciągu omawia.

A. Nyman: O „podświadomości“. (Über das „Unbewußte“). Str. 151—166. Wyróżniwszy szereg rodzajów podświadomości (podświadomość absolutną i relatywną, materyjalną i funkcjonalną) i wskazawszy na motywy natury epistemologicznej, psychologicznej i metafizycznej, które do posługiwania się pojęciem podświadomości skłaniają, stara się autor uzasadnić, iż pojęcie podświadomości jest użyteczną fikcją, którą trzeba ze względów metodycznych przyjąć.

J. L. Snethlage: Behaviorizm. (Der Behaviorismus). Str. 167—175. Materiał do swej krytyki behaviorizmu czerpie autor przede wszystkim z nowego wydania książki J. B. Watsona „Behaviorism“ (New York 1924) i z artykułów zawartych w Psychological Review. Behaviorizmowi należy, zdaniem autora, zarzucić, iż — domagając się, by psychologia badała tylko to, co można obserwować, mianowicie zachowanie się i to zachowanie się istot żywych, branych jako całości (ten dodatek ma odróżnić przedmiot psychologii od przedmiotu fizjologii) — 1) zakłada pojęcia obserwowalni, a więc pewnego zachowania się, którego to pojęcia nie wyjaśnia, i 2) sam bada coś, co nie jest zjawiskiem, ponieważ całość istoty żywej, a zatem zachowanie się istoty żywej jako takiej całości, nie jest zjawiskiem.

P. Menzer: O pewnym podręczniku i pewnym leksykonie pedagogicznym. (Ein Handbuch und ein Lexikon der Pädagogik). Str. 176—180. Krótkie omówienie tomu IV i V „Handbuch d. Pädagogik“, wydawanego przez A. Nohla i L. Pallata, oraz tomu I i II „Pädagogisches Lexikon“, wydawanego przez H. Schwartza.

P. Luchtenberg: Erich Becher. Str. 275—290. Wspomnienie pośmiertne.

H. Sveistrup: Friedrich Kuntze. Str. 291—299. Wspomnienie pośmiertne.

P. Tillich: Filozofia i przeznaczenie. (Philosophie und Schicksal). Str. 300—311. Autor próbuje wyjaśnić: 1) jak to się stało, że filozofia w swym historycznym rozwoju sa-

b

ma zaczęła się traktować jako zależną od przeznaczenia, i 2) jak można pogodzić pretensję filozofii do prawdziwości z jej zależnością od przeznaczenia.

J. Cullberg: Samuel Grubbe. Str. 312—332. Wyluszczenie stanowiska filozofa szwedzkiego, żyjącego od r. 1786 do r. 1853. Centralnym punktem jego systemu, pozostającego pod wpływem Kanta i idealistów niemieckich, jest filozofia religii.

H. W. van der Vaart Smit: Szkoła Karola Bartha i filozofia marburska. (Die Schule Karl Barths und die Marburger Philosophie). Str. 333—350. Autor oświetla ze stanowiska realistycznego nauk szwajcarskiego teologa Bartha, w której łączy się ortodoksyjny kalwinizm z kantowskim krytycyzmem, przy czym podkreśla ścisły związek, zachodzący — mimo pewne różnice — między nauką Bartha a filozofią szkoły marburskiej.

S. Frank: W sprawie metafizyki duszy. (Zur Metaphysik der Seele). Str. 351—373. Obok zjawisk psychicznych, będących przedmiotem empirycznej psychologii, istnieje specyficzny świat duszy, przy szczególnym wysiłku w intuicji poznawalny, do którego nie stosują się pojęcia i kategorie świata idealnego i świata przedmiotów realnych.

L. v. Bertalanffy: W sprawie zagadnienia teoretycznej biologii. (Zum Problem einer theoretischen Biologie). Str. 374—390. Stwierdziwszy, że teoretyczna biologia w znaczeniu nauki, która tworzy ogólne prawa, tłumaczące zjawiska życia, jest konieczną potrzebą naukową, stara się autor wykazać, że zarówno stanowisko mechanistyczne jak witalistyczne nie uwzględniła w dostatecznej mierze dwóch zasadniczych momentów życia, mianowicie teleologicznego (o który chodzi, gdy mowa o „celowych organach“ i „całościach“) i historycznego (o który chodzi, gdy mowa o „zarodkach“ i „fylogenezie“); momenty te podkreśla natomiast w swej teorii E. Rignano.

W. Kinkel: Mojżesz Mendelssohn i Immanuel Kant. Str. 391—409. Śledząc wzajemny stosunek Kanta i Mendelssohna na podstawie ich dzieł, recenzyj i listów, dochodzi autor do wniosku, że Kant — choć daleki od dogmatyzmu Mendelssohna — cenił go jednak wysoko.

Kant - Studien. XXXV (1930). 1.—3.

Zeszyt ten zawiera prócz przemówień streszczone poniżej odczyty, wygłoszone na zjeździe jubileuszowym Towarzystwa im. Kanta, który się odbył w Halle nad Saalą w czasie od 21. do 24. maja 1929. (Por. Ruch Filozoficzny, XI. str. 205).

C. Schmitt: Etyka państwa i państwo pluralistyczne. (Staatsethik und pluralistischer Staat). Str. 28—42. Autor dowodzi, że w państwie pluralistycznym w sensie twora, opar-

a

tęgo o nietrwale układy, zawarte między poszczególnymi grupami socjalnymi, powstaje dla obywatela zadanie stworzenia na nowo normalnej jedności.

E. Tatarin-Tarnheyden: Państwo i moralność. (Staat und Sittlichkeit). Str. 42—59. Między państwem a moralnością zniknie rozbieżność, gdy się w państwie przestanie widzieć tylko konstrukcję prawniczą a w moralności tylko sprawę prywatną oraz gdy się państwo podporządkuje idei religijnej chrześcijaństwa.

L. Polak: W sprawie moralnego usprawiedliwienia kary. (Zur sittlichen Rechtfertigung der Strafe). Str. 59—76. Każde przestępstwo niszczy pewną niewidoczną równowagę w świecie i jest obiektywnie w określonym stopniu godne pożałowania; celem kary jest sprowadzenie znowu równowagi przez zadanie cierpienia, odpowiadającego wielkości przestępstwa.

W. Hellpach: Stronictwo a pogląd na świat. (Partei und Weltanschauung). Str. 76—99. Stronictwa jużto mogą być oparte o jakiś pogląd na świat i uprawiać politykę dogmatyczną (jak komuniści w Rosji sowieckiej), jużto mogą się kierować chwilowymi interesami społeczeństwa i uprawiać politykę pragmatyczną (jak republikanie i demokraci w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej). Autor przypuszcza, iż przyszłość leży po stronie pragmatyzmu.

H. Freyer: Normy etyczne a polityka. (Ethische Normen und Politik). Str. 99—114. Nawiązując do poglądów idealistów niemieckich, autor uważa, iż działanie polityczne ma urzeczywistniać pewne duchowe wartości, których reprezentantem historycznym jest państwo. Działaniu politycznemu państwa przeciwstawia autor działanie moralne, którego podmiotem jest jednostka. Ponieważ oba te rodzaje działania mają różne podmioty, antynomie między systemami ich zasad nie są szkodliwe.

P. Althaus: Państwo a Królestwo Boże. (Staat und Reich Gottes). Str. 114—118. Państwo nie jest w stosunku do Królestwa Bożego niższym jego stopniem, lecz jest jego wiecznym przeciwieństwem; dopiero z uwagi na to przeciwieństwo można ująć sens państwa.

O. Becker: Filozofia Edmunda Husserla. (Die Philosophie Edmund Husserls). Str. 119—150. Z okazji 70. rocznicy urodzin Husserla szkicuje autor rozwój jego filozofii, przechodząc kolejno jego dzieła od „Philosophie der Arithmetik“ (1891) do „Formale und transzendente Logik“ (1929).

F. Sauer: O stosunku husserlowskiej fenomenologii do Dawida Hume'a. (Über das Verhältnis der husserlschen Phänomenologie zu David Hume). Str. 151—182. Autor

b

stara się wykazać, że Hume, którego sam Husserl wymienia jako poprzednika fenomenologii, nie tylko antycypował różne poglądy fenomenologów, ale posiada nadto ten sam typ myślenia, co Husserl. I dopiero fenomenologia Husserla wskazała, że „impresjonalizm“ Hume'a prowadzi konsekwentnie do ugruntowania metafizyki, a nie do sceptycyzmu.

H. Rickert: Paul Hensel. Str. 183—194. Z okazji 70. rocznicy urodzin Hensla informuje autor krótko o jego pochodzeniu i młodości, poczem daje charakterystykę Hensla jako uczonego, nauczyciela i człowieka.

P. Fechter: Julius Bahnsen. Str. 195—205. W dniu 30. marca 1930 minęło sto lat od urodzenia Bahnsena, autora książki p. t. „Der Widerspruch im Wissen und Wesen der Welt“. Z tej okazji informuje autor o życiu i poglądach tego filozofa, który próbował z elementów filozofii Hegla i Schopenhauera zbudować jednolity pogląd na świat.

J. Thyssen: Obiektywny byt stosunków. (Das objektive Sein der Beziehungen). Str. 206—226. Autor stara się dowieść, 1) iż stosunków nie można sprowadzić do członów, oraz 2) że ich istnienie nie leży w podmiocie. Stosunki — i to zarówno pozytywne, jak negatywne — mają byt obiektywny, byt ten jest jednak niezmysłowy.

P. Oppenheim: Przestrzeń myślowa. (Der Denkraum). Str. 227—239. Kontynuując swoje badania, zapoczątkowane w pracach „Die natürliche Ordnung der Wissenschaften“ (Jena 1926) i „Die Denkfläche“ (Berlin 1928), rozwija autor koncepcję przestrzeni myślowej, w odniesieniu do której ważne są dwie zasady: 1) że wszelkie stanowiska logiczne mają w tej przestrzeni swoje miejsce i 2) że myślenie logiczne polega na poruszaniu się w tej przestrzeni.

A. Lünemann: Synteza funkcji. (Funktionssynthese). Str. 240—251. Jako podstawowe pojęcie logiki filozofii w sensie Laska (t. j. nauki o poznaniu poznania), które pozwoli przewyciężyć trudności w niej tkwiące, wprowadza autor pojęcie syntezy funkcji; synteza ta polega na poznaniu „istoty“.

E. Przywara: Motyw duchowy Augustyna a kryzys współczesny. (Das Augustinische Geistesmotiv und die Krise der Gegenwart). Str. 252—272. Autor wyluszcza główne motywy filozofii Św. Augustyna, wskazuje ich ścisły związek z problematyką współczesną (szczególnie z problematyką fenomenologów), a wreszcie wysnuwa z filozofii Św. Augustyna wskazówki, któreby pozwoliły przewyciężyć kryzys filozofii współczesnej.

J. Benrubi: Kant a współczesna krytyka nauk przyrodniczych we Francji. (Kant und

a

die gegenwärtige Kritik der Naturwissenschaften in Frankreich). Str. 273—288. Współczesna krytyka nauk przyrodniczych we Francji jest — zdaniem autora — w wysokim stopniu zapłodniona przez filozofię Kanta. Autor wskazuje wpływy Kanta — już to bezpośrednio, już to za pośrednictwem przez takich filozofów, jak Renouvier, Boutroux i Cournot — u Poincarégo, Duhema, Le Roy'a, Milhauda, Hannequina oraz Meyersona.

P. Menzer: Arthur Warda. Str. 289—290. Wspomnienie pośmiertne. Warda zasłużył się przedewszystkiem jako badacz życia i rękopisów Kanta.

W. Burkamp: Franz Erhardt. Str. 291—292. Wspomnienie pośmiertne. Erhardt, profesor Uniwersytetu w Rostocku, zajmował się głównie klasycznymi systemami filozofii nowożytnej oraz uprawiał systematycznie metafizykę. *Dr. W. Auerbach* (Warszawa).

VII.

Kwartalnik filozoficzny. VII (1929). 2.—4.

M. Heitzman: Geneza i rozwój filozofii Franciszka Bacona. (Dokończenie). Str. 121—152. — *I. Metallman*: Podstawy współczesnej biologii psychologicznej. (Stydium krytyczne). Str. 153—173. — *Z. Kaczmarek*: Rozwój i źródła poglądów estetycznych Libelta. Str. 174—193. — *A. Dryjski*: Zarys psychologii Prof. W. Witwickiego. Analiza jednego rozdziału. Str. 194—212. — *M. Ossowska*: Stosunek logiki i gramatyki. Str. 231—264. — *P. Chomicz*: Hoene-Wrońskiego Prawo stworzenia jako podstawa reformy wiedzy ludzkiej. Str. 265—308. — *St. Szuman*: Pojęcie schematu w nowoczesnej psychologii. Str. 309—341. — *A. Krokiewicz*: Karneades. Str. 353—418. — *A. Dryjski*: Rozbiór i krytyka głównych założeń psychanalizy. Str. 419—465 (D. n.).

Kwartalnik filozoficzny. VIII (1930). 1.—4.

A. Dryjski: Rozbiór i krytyka głównych założeń psychanalizy. (Dokończenie). Str. 1—57. — *M. Heitzman*: Istota renesansu. Str. 58—79. — *L. Chmaj*: Kryzys współczesnej historii filozofii. Str. 80—103. — *A. Dryjski*: Odpowiedź na artykuł Prof. Witwickiego p. t. „Analiza analizy jednego rozdziału książki szkolnej“. Str. 104—122. — *J. Gatecki*: Pragmatyzm Simmla. Str. 127—175. — *P. Chomicz*: Kategoria ilości rozwinięta według Prawa Stworzenia Hoene-Wrońskiego. Str. 176—193. — *J. Ułwański*: Filozofia G. S. Skorowody. Str. 194—244. — *W. Golebski*: Krytyka reizmu. Str. 255—274. — *T. Gościński*: Kant a Tomasz Reid. Str. 275—295. — *W. Rubczyński*: Metoda indukcyjna w świetle nowszych teoryj. Str. 296—352. — *Z. Zawirski*: Hermana Weyla filozofia matematyki i przyrodznawstwa.

b

Str. 353—369. — *A. Krokiewicz*: Sextus. Str. 385—436. — *E. Crys*: Filozofia ciągłości a zagadnienie ilości. Str. 437—463. — *W. Steinberg*: Leon Petrażycki. Str. 464—476.

Kwartalnik filozoficzny. IX. (1931). 1.—4.

St. Szuman: O aktach i czynnościach myślenia i ich stosunku do inteligencji. Str. 1—36. — *A. Dryjski*: Współczesne teorie podświadomości. Str. 37—74; 112—152; 219—256. — *T. Strzembosz*: Współczesne kierunki psychologiczne i ich podstawy teoretyczne. Str. 153—194; 257—269. — *W. Wolski*: O prawie przypadku jako źródle poznania. Str. 195—210. — *A. Krokiewicz*: Filon z Larissy i Antiochos z Askalonu. Str. 270—309; 329—366. — *St. Harassek*: Piotr Duhem i Max Scheler o cechach narodowych nauki i filozofii. Str. 367—404.

VIII.

Kwartalnik psychologiczny. I. (1930). 1.—4.

Od Redakcyi. Str. 1—5. — *M. Ponzio*: Phénomènes d'annulation perceptive avec des „stimulus“ surliminaires. Str. 7—14. — *G. Dwelshauvers*: Cerveau et pensée. Str. 15—37. — *R. Bujas*: Die psychischen Bedingungen des psychogalvanischen Phänomens. Str. 39—47. — *L. Jaxa Bykowski*: Kilka uwag o odpowiedziach błędnych przy badaniach pedologicznych. Str. 49—57. — *A. Wiegner*: Na marginesie nowej próby W. Sterna zdefiniowania pojęcia inteligencji. Str. 58—61. — *W. Witwicki*: Analiza analizy jednego rozdziału książki szkolnej. (Polemika). Str. 68—86. — *S. Błachowski*: IX. Międzynarodowy Kongres psychologii. Str. 87—96. — *G. H. Green and Sydney Herbert*: Racial prejudice in children of school age. Str. 145—155. — *S. Szuman*: Analiza formalna i psychologiczna widzeń meskalińskich. Str. 156—212. — *A. Angyal*: VII. italienischer Kongress für Psychologie und Psychotechnik. Str. 221—222. — *F. Baumgarten*: Les bases de la science de la personnalité. Str. 261—272. — *A. Gruszecka*: Zafalszowanie rzeczywistości w wieku starczym. Str. 273—287. — *S. Błachowski*: VI. Międzynarodowy Zjazd psychotechniki. Str. 293—301. — *Thorleif Schjelderup-Ebbe*: Zur Psychologie der Zahleneindrücke. Str. 365—380. — *P. Macewicz*: O niektórych metodach badania t. zw. miary wzrokowej. Str. 381—423.

Kwartalnik Psychologiczny. II. (1931). 1.—4.

K. Lewin: Die psychologische Situation bei Lohn und Strafe. Str. 1—54. — *St. Studencki*: O typie psychofizycznym Polaka. Str. 55—90. — *M. Dybowski*: How types of will change. Str. 173—205. — *T. Schjelderup-Ebbe*: Sociale Eigentümlichkeiten bei Hühnern. Str. 206—212. — *A. Wiegner*: W sprawie definicyi psychologicznego pojęcia inte-

a

ligencyi. Str. 213—231. — *A. Łysakowski*: Zbiorowy katalog psychologicznych i pokrewnych czasopism bibliotek polskich. Str. 232—257. — *F. Roels u. Th. Rutten*: Phänomenologie des peripheren negativen Nachbildes. Str. 349—369. — *L. Blaustein*: O ocenie samego siebie w wieku młodzieńczym. Str. 370—392. — *Wł. Witwicki*: I. Międzynarodowy Kongres poświęcony psychologii religii w Uniwersytecie Wiedeńskim w tygodniu Zielonych Świąt 1931 r. Str. 397—409. — *St. Blachowski*: VII Międzynarodowy Zjazd psychotechników. Str. 410—418.

IX.

Mind N. S. (1927). 143. 144.

N. K. Smith: Natura przedmiotów ogólnych. II. (The nature of universals. II.). Str. 265—280. Kontynuując krytykę koncepcji t. zw. konkretnych przedmiotów ogólnych (zob. Ruch Filozoficzny XI. str. 60 b), autor zwraca uwagę na różność, która zachodzi między identycznością kontinuuw realnych (np. jednego i tego samego człowieka w rozmaitych momentach) a identycznością cech, które odnajdujemy w różnych przedmiotach (np. ogółu cech, przysługujących wszystkim ludziom) i uznaje tylko drugi z wymienionych typów identyczności za istotny dla problemu uniwersaliów. W żadnym wypadku nie należy mówić o konkretnych przedmiotach ogólnych, ponieważ przedmioty ogólne są w rozmaitych swych formach zawsze abstrakcyjne. Wreszcie autor przeciwstawia się twierdzeniu Bradley'a i Bosanquet'a, jakoby w ich wywodzie o t. zw. konkretnych przedmiotach ogólnych udało się im dowieść, że nie można pojąć rzeczywistości bez przyjmowania założeń, których logika nie może uprawnić, mianowicie bez przyjmowania absolutu.

H. D. Roelofs: Rozkładanie terminów. (The distribution of terms). Str. 281—291. Konkluzję „non S o P“ wysnutą z przesłanki „S a P“, uważa się za błędną, ponieważ termin P jest nierozłożony w przesłance, a rozłożony w konkluzji. Błąd ten jest tylko pozorny. Odnosna reguła bierze bowiem w rachubę takie pojęcie rozkładania terminów, wedle którego termin (np. P) bywa rozłożony ze względu na jakiś inny termin (np. S), jeżeli w całym swym zakresie (P) zostaje stwierdzony lub zaprzeczony o tym drugim terminie (S). Zatem błąd zachodziłby, gdyby termin P był istotnie w konkluzji rozłożony ze względu na termin S, tymczasem jest on rozłożony ze względu na nowy termin, non S. Użycie zaś w konkluzji terminu non S, którego niema *explicite* w przesłance, również nie jest błędem, ponieważ każdy z obu terminów przesłanki *implicite* determinuje jeszcze

b

dwa inne terminy, non P oraz non S, które razem z terminami S oraz P wyczerpują ogół przedmiotów. Zadaniem wnioskowania bezpośredniego jest ustalenie stosunków, które zachodzą między takimi dwiema parami terminów, na podstawie stosunku, wyrażonego w przesłance. Autor dowodzi poprawności wnioskowania bezpośredniego w świetle przedstawionej koncepcji rozkładania terminów.

A. C. Ewing: Kara jako czynnik moralny. Próba pogodzenia teorii odwetu i teorii utylitarystycznej. (Punishment as a moral agency: an attempt to reconcile the retributive and the utilitarian view). Str. 292—305. Trudności teorii odwetu pochodzą stąd, że nie bierze ona należycie pod uwagę następstw kary i że kładzie nacisk na ból, powodowany przez nią Teoria kary, będąca zarazem jej usprawiedliwieniem, powinna zgodnie z teorią utylitarystyczną przywiązywać wagę przede wszystkim do następstw kary, z tem jednak uzupełnieniem, zacerpnięciem z teorii odwetu, że kara dotyczy przeszłej winy i że posiada wartość czysto moralną, niezależną od korzyści. Wartością moralną kary nie jest jednak odwet, ale to, że wyraża ona potępienie czynu.

G. Galloway: Zagadnienia poruszone przez Kantowskie *a priori* w poznaniu. (Problems raised by the Kantian *a priori* in knowledge). Str. 306—325. Wedle Kanta kategorie konstytuują świat konkretów. Krytyka tego poglądu ze stanowiska realistycznego przy bardziej szczegółowym uwzględnieniu kategorii substancji i przyczynowości wiedzie autora do wniosku, że kategorie, jak wogóle pojęcia ogólne, nie konstytuują ani nie kształtują świata konkretów, lecz przez uogólnienia dostarczają form interpretacji tego świata, przyczem uogólnienia te nie są dowolne, ale wynikają ze zgodności porządku istnienia i procesów umysłu, której podstawy tkwią w teleologicznej strukturze wszechświata.

J. H. Muirhead: Platonicy w Cambridge. II. (The Cambridge Platonists. II.). Str. 326—341. (Zob. Ruch Filozoficzny, XI. str. 60 b). Artykuł omawia poglądy teologiczne i etyczne Cudwortha, uwzględniając jego stosunek do Hobbesa i Descartes'a.

C. H. Langford: O zdaniach należących do logiki. (On propositions belonging to logic). Str. 342—346. Autor sądzi, że żadne zdanie, będące tautologią w znaczeniu Wittgensteina, nie jest zdaniem czysto logicznym (według Wittgensteina wszystkie tautologie i tylko tautologie są zdaniami czysto logicznymi), każde bowiem dotyczy *implicite* istnienia jakiegoś przedmiotu. Najważniejszym argumentem, którym się autor posługuje dla poparcia tej tezy, jest twierdzenie,

a

że każde zdanie atomowe a w konsekwencji i każde zdanie molekularne dotyczy impli-
cite istnienia.

J. A. Chadwick: O zdaniach należących do logiki. (On propositions belonging to logic). Str. 347—353. Polemizując z poprzednim artykułem, autor wysuwa przeciw Langfordowi a w obronie Wittgensteina pogląd, że istnieją zdania atomowe i zdania molekularne, nie dotyczące implicite istnienia żadnego przedmiotu, i że w szczególności takimi są wszystkie zdania molekularne, będące tautologiami w znaczeniu Wittgensteina; przeciw Wittgensteinowi natomiast autor zwraca się twierdząc, że istnieją czyste logiczne zdania molekularne, nie będące tautologiami. Nadto podaje autor warunki konieczne i wystarczające na to, aby jakieś zdanie molekularne było zdaniem czysto logicznym.

D. M. Datta: Świadectwo jako metoda poznania. (Testimony as a method of knowledge). Str. 354—358. Świadectwo (komunikowanie nam sądów przez innych ludzi) jest niezależnym i ostatecznym źródłem wiedzy ściśle w tem samym znaczeniu, jak spostrzeganie i wnioskowanie.

N. K. Smith: Natura przedmiotów ogólnych. III. (The nature of the universals. III). Str. 393—422. Diametralnym przeciwstawieniem poglądu (nazwanego przez autora ortodoksyjnym), według którego cechy, powtarzające się w różnych przedmiotach szczegółowych, są ze sobą identyczne i jako takie czemś ogólnem, jest stanowisko Cooka Wilsona i Stouta, którzy nie uznają ogólności cech. Starając się przy tem założeń rozwiązać problem uniwersaliów, Stout popada w nominalizm albo przynajmniej bardzo się zbliża do niego, choć się przeciw temu broni. Stanowisko własne autora przedstawia się jako kompromis między rozwiązaniem Stouta a poglądem ortodoksyjnym.

J. H. Muirhead: W jaki sposób Hegel przyszedł do Anglii. (How Hegel came to England). Str. 423—447. Wpływowi Hegla w Anglii stała na przeszkodzie filozofia uniwersytecka, która w pierwszej połowie wieku XIX. była zasklepią w uprzedzeniach teologicznych, dalej pozytywizm, który panował poza uniwersytetami, i ponadto trudności w rozumieniu tekstu Hegla. Znajomość Kanta powoli tylko przygotowywała grunt dla Hegla, ponieważ Hamilton i Spencer wysnuli z poglądów Kanta wnioski, idące w innym kierunku niż po-kantowska filozofia w Niemczech. Dopiero James Hutchison Stirling przeschępił Hegla na grunt angielski swem dwutomowem dziełem p. t. *The Secret of Hegel* (1865).

H. W. B. Joseph: Co W. E. Johnson rozumie przez „proposition“? I. (What does Mr.

b

W. E. Johnson mean by a proposition? I.). Str. 448—466. Autor zarzuca Johnsonowi, że termin „proposition“, odgrywający doniosłą rolę w jego „Logice“, jest: 1) wieloznaczny, 2) w poszczególnych znaczeniach niejasny lub wiodący w konsekwencyach do trudności, 3) niekiedy używany w znaczeniach ze sobą niezgodnych. I tak np. oznacza on zarówno sądy jak i zdania (sentences), chociaż wedle innego poglądu Johnsona pierwsze są czemś odmiennem od drugich i chociaż tak sądy jak i zdania są — wedle jego założenia — czemś odmiennem od przedmiotu, oznaczanego wyrazem „proposition“. W innym wypadku wywody Johnsona są trafne tylko wtedy, jeżeli się przyjmie, że termin „proposition“ oznacza symbole logiczne; tymczasem nie leżało to w intencji Johnsona, by nadawać mu takie znaczenie. W jeszcze innym wypadku oznacza wyraz „proposition“ przedmioty konstrukcyjny myślowych, chociaż niewiadomo, czem one właściwie są. Autor popiera swe zarzuty licznymi cytatami.

R. B. Braithwaite: „Pojęcie związku koniecznego“. I. („The idea of necessary connexion“ I). Str. 467—477). Opierając się na krytycznej analizie poglądów Hume'a, autor podaje teorię sądów, wyrażających stosunek przyczynowy. Wedle tej teorii każdy sąd szczegółowy, stwierdzający stosunek przyczynowy, który zachodzi w jakimś szczegółowym wypadku, zawiera a) sąd, stwierdzający prawo przyczynowe w formie hipotetycznej: „zawsze, jeżeli przedmiot A posiada cechę P, to na mocy stosunku przyczynowego z konieczności posiada on cechę Q“, i b) sąd szczegółowy, stwierdzający, że w danym wypadku przedmiot A posiada cechę P. Dalej w każdym sądzie, stwierdzającym prawo przyczynowe, można wyróżnić a) sąd ogólny, stwierdzający stały związek faktyczny między dwiema (lub więcej) cechami jakichś przedmiotów lub sytuacji: „zawsze z posiadaniem cechy P łączy się posiadanie cechy Q“ i b) sąd, że w pewnych warunkach pewna ilość osób jest przekonana o prawdziwości sądu a, przyczem sąd b autor nazywa sądem psychologicznym o przekonaniach. Jako nowości swej teorii autor podkreśla uznanie sądów psychologicznych o przekonaniach za składniki sądów, stwierdzających prawa przyczynowe.

Mind. N. S. (1928). 145.

M. Prince: Dlaczego ciało posiada umysł oraz o trwaniu świadomości po śmierci. (Why the body has a mind and the survival of consciousness after death). Str. 1—20. Atomy są kompleksami cząsteczek (elementów, *units*) elektryczności; zatem świat, który ujmujemy zmysłami jako t. zw. świat materialny, jest w istocie swej („od wną-

a

trza⁴) immateryalny. Umysł powstaje wtedy, gdy cząsteczki immateryalne układają się w ten sposób, że tworzą strukturę, którą poznajemy jako system nerwowy. W konsekwencji jest rzeczą wysoce prawdopodobną, że świadomość indywidualna ginie ze śmiercią organizmu. Czy poza to można mówić o nieśmiertelnej duszy, jest kwestyą niedostępną nauce.

H. W. B. Joseph: Co W. E. Johnson rozumie przez „proposition“? II. (What does Mr. W. E. Johnson mean by a proposition? II). Str. 21—39. Dalsza krytyka Johnsonowskiego pojęcia „proposition“.

L. J. Russell: Elementarna symbolika logiczna. (An elementary symbolism for logic). Str. 40—61. Autor wprowadza tu nową symbolikę logiczną i przy jej pomocy formuluje szereg twierdzeń teorii dedukcji i teorii zmiennej pozornej nazwowej, przyczem wybiera przede wszystkim te twierdzenia tych teorii, które były znane logice tradycyjnej. Swoją symbolikę uważa autor za łatwiejszą dla niespecjalistów od symboliki, przyjętej przez Whiteheada i B. Russella i chciałby, żeby ułatwiła porozumienie między filozofami, naogół nieufnie odnoszącymi się do logiki matematycznej, a reprezentantami tej logiki.

R. B. Braithwaite: „Pojęcie związku koniecznego“ II. („The idea of necessary connexion“ II). Str. 62—72. Autor rozstrząsa zarzuty, które mogą być wytoczone przeciw jego teorii sądów, stwierdzających stosunek przyczynowy.

C. H. Langford: Zdania jednostkowe. (Singular propositions). Str. 72—81. Autor dowodzi mylności twierdzenia Chadwick'a (Zob. powyżej artykuł tegoż p. t. O zdaniach należących do logiki, Mind, N. S. [1927] Nr. 148), jakoby istniały twierdzenia jednostkowe, nie stwierdzające implicite istnienia żadnego przedmiotu.

J. H. Muirhead: Profesora MacIvera krytyka idealistycznej teorii woli ogólnej. (Professor MacIver's criticism of the idealistic theory of the general will). Str. 82—87. MacIver wyznacza koncepcji woli ogólnej centralne stanowisko w swej teorii państwa, krytykuje jednak idealistyczne ujęcie tej koncepcji, zarzucając Hegłowi zwłaszcza personifikację państwa. Autor odpiera ten zarzut MacIvera, wyjaśniając, że idealistyczna teoria upatruje w państwie system współdziałających istot, wyposażonych w wolę i świadomych celu swej wspólnoty.

Joachim Knossow (Prużana).

X.

Przegląd filozoficzny, XXXII (1929). 3.—4.

B. Jasinowski: Jedność myśli twórczej w filozofii Leibniza. Cz. I. Zarazem przy-

b

czynek do metodologii historii filozofii. Str. 153—168. — *A. Tenenbaumówna*: Descartes i jego „bête-machine“. Str. 169—181. — *St. Schayer*: Zagadnienie osobowości w filozofii starobuddyjskiej. Str. 182—205. — *S. Igiel*: O przedmiotach zastępczych (Dokończenie). Str. 206—220. — *W. Rubczyński*: Kilka uwag o gnozeologii Maurycego Schlicka (Dokończenie) Str. 221—243. — *A. Jakubisiak Ks.*: Kryzys determinizmu. Str. 245—272. — *B. Jasinowski*: Jedność myśli twórczej u Leibniza. Cz. II. Próba wytknięcia zasadniczych linii w twórczości filozoficznej Leibniza z punktu widzenia jej całości psychologicznej. Str. 273—314.

Przegląd filozoficzny, XXXIII. (1930). 1.—4.

B. Kieszkowski: Giovanni Pico della Mirandola. Charakter i geneza jego filozofii. Cz. 1. Str. 1—40. — *St. Czajkowski*: Intuicyja twórcza filozofii Descartes'a i znaczenie pojęcia Boga w jego teorii poznania. Str. 41—64. — *Z. Herman*: O zagadnieniu rzeczywistości estetycznej u Lippsa. Str. 65—76. — *St. Leśniewski*: O podstawach matematyki. Cz. IV. Str. 77—105. — *B. Bornstein*: Sylogizm a przyczynowość czyli o związku dziedziny logicznej z dziedziną realną. Str. 106—130. — *J. Rajchman-Ettingerowa*: Propedeutyka filozofii w szkole średniej. Str. 131—135. — *B. Gawecki*: W sprawie propedeutyki filozofii. Str. 135—139. — *K. Ajdukiewicz*: Tadeusz Kotarbiński: Elementy Teorii Poznania, Logiki formalnej i Metodologii nauk. Str. 140—160. — *W. Doroszewski*: Socjologia i filozofia Durkheima. Str. 181—195. — *M. Borowski*: Konspekt filozofii całości. Str. 196—232. — *B. Kieszkowski*: Giovanni Pico della Mirandola. Charakter i geneza jego filozofii. Cz. II. Str. 233—247. — *A. Wiegner*: W sprawie dowodów twierdzeń o pozanaturalnym charakterze pewnych zdarzeń lub zjawisk. Str. 248—252. — *T. Kotarbiński*: Realizm radykalny. Str. 269—272. — *W. Lutostawski*: Teoria i praktyka życia narodowego. Str. 273—281. — *K. Michalski*: Walka o duszę w Oxfordzie i w Paryżu w wiekach średnich oraz jej włoskie odgłosy w czasach Odrodzenia. Str. 282—290. — *W. Tatarkiewicz*: O czterech rodzajach sądów etycznych. Str. 291—295. — *Ż. Zawirski*: Teoria kwantów a zasada przyczynowości. Str. 296—301. — *A. Zóttowski*: Zagadnienie poznania w czasach nowożytnych. Str. 302—306. — *K. Górski*: Zagadnienia etyczne w polskiej literaturze aryańskiej XVI. wieku. Str. 307—317. — *B. Kieszkowski*: Giovanni Pico della Mirandola. Charakter i geneza jego filozofii. Cz. III. Str. 318—332.

Przegląd Filozoficzny, XXXIV (1931) 1.—4.

B. Gawecki: Konsekwencje filozoficzne indeterminizmu w fizyce współczesnej. Str.

a

3—14. — *D. Szejnberg*: Pojęcie prawa przyrodniczego u J. St. Mill'a. Str. 15—38. — *R. Wyrzykowska*: Estetyka Schopenhauera. Str. 39—50; 122—139. — *H. Leleszówna*: Cel nauczania propedeutyki filozofii w szkołach średnich. Str. 51—52. — *B. Kteszkowski*: Zagadnienie programu propedeutyki filozofii. Str. 53—60. — *J. Filozofówna*: W sprawie wyobrażeń imaginatywnych. Str. 60—65. — *A. Zóltowski*: Hegeliana (w setną rocznicę śmierci). Str. 91—103. — *J. Sivecki*: Zagadnienia filozoficzne Konsolacji Boecyusza. Str. 104—121. — *St. Leśniewski*: O podstawach matematyki (c. d.). Str. 142—170. — *B. Rutkiewicz*: Witalizm metodologiczny i witalizm metafizyczny. Str. 171—179. — *L. Blaustein*: W sprawie wyobrażeń imaginatywnych. Str. 180—187. — *J. Filozofówna*: Odpowiedź. Str. 187—191. — *M. Ossowska*: Słowa i myśli. Str. 203—258. — *Th. Greenwood*: Międzynarodowy Kongres historii nauk w Londynie. Str. 259—260.

XI.

Revue d'histoire de la philosophie. II (1928). 3. 4.

L. Gauthier: Scholastyka muzułmańska i scholastyka chrześcijańska. (Scolastique musulmane et scolastique chrétienne) Str. 221—253. Rougier zajmuje się w dziele „La scolastique et le thomisme“ między innymi kwestyą stosunku scholastyki muzułmańskiej do chrześcijańskiej i uważa, że zarówno jedna jak druga rozwiązują problem pogodzenia pewnej sumy prawd objawionych z filozofią przy pomocy jednej i tej samej zasady, którą Rougier nazywa zasadą różności realnej a która dotyczy pojęć esencji i egzystencji. Jednak Rougier, skłonny widzieć raczej podobieństwa w obu systemach, pomija ważne różnice, uwarunkowane różnością obu religij. (Dok. n.).

G. Cantecor: Kiedy Descartes napisał rzecz „O poszukiwaniu prawdy?“ (A quelle date Descartes a-t-il écrit la „Recherche de la vérité?“). Str. 254—289. Twierdzenie Gauthier'a i innych historyków, jakoby niedokończone dzieło „O poszukiwaniu prawdy“ było jednym z ostatnich dzieł Descartes'a, wydaje się nieuzasadnionem. Zarówno forma jak treść świadczą o wczesnej epoce twórczości; prawdopodobna jest hipoteza, iż dzieło to powstało w r. 1628.

R. Le Savoureux: Nawrócenie się Renouvier'a do finityzmu. (Dok.). (La conversion de Renouvier au finitisme). Str. 290—320. Oświadczenia Renouvier'a, dotyczące zwrócenia się jego do finityzmu, zgodne są z odnośnymi tekstami jego dzieł i faktami, które znamy z innych źródeł. Ten przełom w jego poglądach został spowodowany rozważaniami, dotyczącymi rachunku nieskoń-

b

czonościowego, które podjął w celu rozwiązania kwestyi natury przestrzeni, oraz niemożnością przyjęcia aktualnej nieskończoności, ze względu na pewne konsekwencye irracjonalne, które Renouvier sobie nagłe uświadomił. Ważną rolę odegrała tu także osobistość J. Lequier'a.

L. Gauthier: Scholastyka muzułmańska i scholastyka chrześcijańska. (Dok.) (Scolastique musulmane et scolastique chrétienne). Str. 333—365. Pogląd przeciwny Rougierowi a przyjmujący, iż w scholastyce muzułmańskiej pogodzenie pewnej sumy prawd objawionych z filozofią opiera się na innej zasadzie, niż w scholastyce chrześcijańskiej, pozwala na ściśle zdefiniowanie pojęcia scholastyki muzułmańskiej i ustosunkowanie jej do scholastyki chrześcijańskiej, jak również na wyróżnienie kilku typów ogólnych scholastyki i podporządkowanie im różnych rodzajów scholastyk chrześcijańskich i muzułmańskich, wreszcie wyznacza kierunek badań od scholastyki muzułmańskiej do chrześcijańskiej, a nie odwrotnie, jak to dotychczas czyniono.

J. Laporte: Celowość u Descartes'a. (La finalité chez Descartes). Str. 366—396. Nauka Descartes'a o celowości, która wywołała sprzeczne ze sobą komentarze, staje się jasną, jeśli się wyróżni celowość immanentną i transcendentną, wewnętrzną i zewnętrzną. Descartes, mówiąc o przyczynach celowych, ma na myśli celowość zewnętrzną, celowość wewnętrzną określa mianem natury. W zasadzie chodzi tu o arystotelesowskie pojęcie celowości, t. zn. o organizację elementów i funkcjy ze względu na utrzymanie lub zrealizowanie pewnej specyficznej formy. O ile forma ta może być ujętą przez rozum, o tyle celowość może być przedmiotem nauki.

Revue d'histoire de la philosophie. III (1929). 1—4.

A. Rivaud: Studya platońskie. II. Platon i muzyka. (Études platoniciennes. II. Platon et la musique). Str. 1—30. Zwalczając empiryczną teorię muzyki, której czołowym przedstawicielem był Arystoxenos, dążył Platon do zastąpienia jej teorią matematyczną stosunków pomiędzy liczbami. Jednak niesłusznie uważano aż do czasów Helmholtza i Savarta część arytmetyczną Timaios'a za podstawę teorii matematycznej muzyki, ponieważ niektóre tylko liczby i stosunki między niemi odpowiadają tam dźwiękom i stosunkom pomiędzy dźwiękami, inne zaś nie są im przyporządkowane. Zadaniem Timaios'a nie był wykład teorii harmonii dźwięków, tylko sformułowanie na przykładzie szczegółowym ogólnych praw harmonii, której najlepszym wyrazem są liczby i stosunki między liczbami.

a

R. Carton: Szyfra Rogera Bacona. (Le chiffre de Roger Bacon). Str. 31—66. Książka Newbolda pod powyższym tytułem, wydana w r. 1928 i zaopatrzona w komentarz przez Kenta, traktuje o szyfrowaniem dziełku Rogera Bacona, znalezionem w r. 1912 przez Voynicha. Newbold odkrył podwójny klucz szyfry, odcyfrował część tekstu tej książki jak również szyfrowane ustępy z innych dzieł Bacona. Dowody przemawiające za tem, że dzieło to jest autentycznym dziełem Bacona a tekst jest wiernie odcyfrowany, są przekonujące. Praca Newbolda przyczynia się do zdobycia nowych ważnych wiadomości, dotyczących osoby i dzieła Bacona. (D. n.).

A. Schinz: Racyonalizm Rousseau'a w pojęciach poczucia moralnego i życia zgodnego z naturą. (Le rationalisme de Rousseau dans les notions de conscience morale et de vie selon la nature). Str. 67—87. Uważanie Rousseau'a za myśliciela i moralistę sentymentalnego nie jest zgodne z tekstami jego dzieł. Rousseau jako pisarz i myśliciel miał raczej tendencje racjonalistyczne, co przede wszystkim można stwierdzić, rozważając pojęcia poczucia moralnego i życia zgodnego z naturą. Niezrozumienie Rousseau'a w tym kierunku pochodzi stąd, że do racjonalizmu doszedł on po wielu próbach pod koniec swej działalności pisarskiej i nie dał jasnego sformułowania swej myśli, oraz stąd, że pisma jego, często o charakterze polemicznym, mają niedbałą terminologię.

É. Gilson: Badania dotyczące kształtowania się systemu kartezyańskiego. I. Od krytyki form substancyjalnych do wątpienia metodycznego. (Recherches sur la formation du système cartésien. I. De la critique des formes substantielles au doute méthodique). Str. 113—164. Chcąc zdać sobie sprawę z kształtowania się myśli filozoficznej Kartezjusza, należy przestudować pewne istotne punkty reakcji Kartezjusza na zetknięcie się z filozofią scholastyczną. Rekonstrukcja rozważań Kartezjusza nad filozofią średniowieczną rzuca nowe światło na sens kartezyanizmu. Nie można bowiem zrozumieć tego filozofa, nie znając doktryny, którą on stale miał na uwadze, pracując nad swoim systemem filozoficznym.

R. Carton: Szyfra Rogera Bacona. (Le chiffre de Roger Bacon. (Dok.). Str. 165—179. Praca Newbolda pozwala poznać stosunki, które łączyły Rogera Bacona z przedstawicielami kierunku eksperymentalnego, datującego się od XII. w., jak również wpływ Bacona na następców. Na tej podstawie trafniej niż dotychczas można określić rolę Rogera Bacona u schyłku XIII. w. i rolę jego w rozwoju historii, oraz poznać bliżej jego psychologię i fizjognomię moralną.

b

R. Maheu: Katalog biblioteki Berkeley'ów. (Le catalogue de la bibliothèque des Berkeley). Str. 180—199. Artykuł zdaje sprawę z pracy dokonanej przez autora w celu ustalenia, które książki według nieznanego dotychczas katalogu biblioteki rodziny Berkeley'ów należały do George'a Berkeley'a, przeprowadza statystykę dzieł według poszczególnych działów i podaje spis książek, które ze względu na treść lub ich autorów pozostawały w ścisłym związku z osobą filozofa lub jego dziełami. Studium spisu książek, należących do Berkeley'a, rzuca nowe światło na pewne niewyjaśnione kwestye, dotyczące biografii Berkeley'a i historii jego myśli filozoficznej.

L. Foucher: System Renouvier'a w przedstawieniu O. Hamelin'a. (Le système de Renouvier par O. Hamelin). Str. 200—218. Wydany w r. 1927 przez Mouy'a kurs wykładów Hamelin'a o Renouvier'ze obejmuje w porządku chronologicznym dzieła Renouvier'a i stawia sobie za zadanie: 1) wyłożyć szczegółowo nietylko doktrynę „Szkiców krytyki ogólnej“ lecz również najwcześniejszą i najpóźniejszą filozofię Renouvier'a, 2) wydobyć i skomentować zasadnicze tezy drugiej jak również ostatniej fazy myśli Renouvier'a, co pozwala wysnuć wniosek, iż wedle Hamelin'a filozofia Renouvier'a w ostatniej fazie jest logicznym następstwem jego poglądów z fazy drugiej, czyli że personalizm jego jest logiczną konsekwencyą neokrytycyzmu.

P. Couissin: Stoicyzm Nowej Akademii. (Le stoïcisme de la Nouvelle Académie). Str. 241—276. Dotychczas nie zwrócono dostatecznej uwagi na charakter względny tej Nowej Akademii. Wyrażenia lub argumenty czysto polemiczne uważano za należące do nauki tej szkoły. Przedstawiciele tej szkoły natomiast nie stworzyli samodzielnie teorii poznania i działania, lecz, przyjmując pewne założenia stoickie, dochodzili do twierdzeń sprzecznych z konkluzjami, wysnuwanymi z tych założeń przez stoików. Zadaniem artykułu jest podkreślić to, co stoickie w tezach Nowej Akademii, i podać sens tych tez, zgodny z zachowanymi tekstami.

V. Valdenberg: O charakterze ogólnym filozofii bizantyńskiej. (Sur le caractère général de la philosophie byzantine). Str. 277—295. Żadna z dotychczasowych najważniejszych prób określenia charakteru ogólnego filozofii bizantyńskiej lub wyznaczenia cech charakterystycznych jej rozwoju nie jest w zupełności zadowalająca. Dzisiejszy stan wiedzy każe zrezygnować z wszelkich charakterystyk ogólnych, zanim nie zostaną przeprowadzone szczegółowe badania filozoficznych teorii bizantyńskich, dotyczące sposobu formułowania różnych problemów,

a
 metod poszczególnych autorów, kwestyi zależności od filozofii antycznej, chrystyanizmu oraz doktryn filozoficznych wschodu.

H. Gouhier: Kiedy Descartes napisał rozprawę „O poszukiwaniu prawdy“? (Sur la date de la „Recherche de la vérité“ de Descartes). Str. 296—320. Argumenty Cantecora, przemawiające za tem, że rozprawa Descartes'a „O poszukiwaniu prawdy“ należy do wczesnej epoki twórczości tego autora, nie wydają się przekonującymi. Bardziej uzasadnione jest twierdzenie, iż rozprawa ta powstała po r. 1647.

D. Tchijewsky: Hegel i Nietzsche. (Hegel et Nietzsche). Str. 321—347. Jakkolwiek istnieli autorowie, którzy zwrócili uwagę na cechy wspólne filozofii Nietzschego i Hegla, żaden z nich nie usiłował znaleźć więzów historycznych, łączących tych filozofów, ani nie zajął się kwestyą, o ile Nietzsche znał filozofię Hegla i hegelianizmu. Głębsze studjum stosunku, łączącego filozofię Hegla i Nietzschego, wykazuje bliskie pokrewieństwo obu tych filozofii i rzuca światło na ścisłą zależność filozofii Nietzschego od idealizmu niemieckiego wogóle. Wszystkie elementy wspólne filozofii Nietzschego i hegelianizmu można sprowadzić do koncepcyi ontologicznej problemu moralnego.

P. de Labriolle: Porfiryusz i chrystyanizm. (Porphyre et le Christianisme). Str. 385—440. Artykuł zajmuje się krytycznymi zarzutami, które Porfiryusz zwrócił przeciw chrystyanizmowi i opiera się, jakkolwiek nie niewolniczo, na układzie fragmentów, wydanych przez Harnacka w r. 1916 p. t. Porphyrius „Gegen die Christen“, 15 Bücher Zeugnisse, Fragmente u. Referate. Nadto podaje wiadomości, dotyczące osoby Porfiryusza, jego stosunku do chrystyanizmu w czasie, zanim został wrogiem kościoła, jego dzieł i przyjęcia, z jakim się spotkały; porusza również kwestyę stosunku neoplatonizmu do chrystyanizmu.

B. Landry: Oryginalność Wilhelma d'Auvergne. (L'originalité de Guillaume d'Auvergne). Str. 441—463. Zwalczając, w obronie tradycyjnego chrześcijaństwa, teorie arabskie, które z końcem XIII. w. pod płaszczem filozofii arystotelesowej dążyły do przeniknięcia filozofii chrześcijańskiej, W. d'Auvergne sam niejednokrotnie uległ wpływowi swoich przeciwników. Zaznacza się to zwłaszcza w pojmowaniu Boga, sprawy zasadniczej dla scholastyizmu, na sposób filozofów żydowskich, arabskich, a zwłaszcza Avicbrona; mimoto temperament, boga i wyobrażenia, ogromna erudycja nadają filozofii Wilhelma d'Auvergne oryginalne piętno.

R. Dalbiez: Źródła scholastyczne kartezjańskiej teorii bytu obiektywnego, z powodu „Descartes'a“ M. Gilsona. (Le sources

b
 scolastiques de la théorie cartésienne de l'être objectif, à propos du „Descartes“ de M. Gilson). Str. 464—472. Studium źródeł scholastycznych kartezjańskiej teorii bytu obiektywnego, podjęte w celu uzupełnienia pewnych wskazówek, zawartych w cennym komentarzu Gilsona do wydanej przez niego w r. 1925 Rozprawy o metodzie, pozwala częściowo zrekonstruować scholastyczną atmosferę intelektualną, pod której wpływem Descartes pozostawał. I tak: Skotyści przypisują quasi-rzeczywistość bytowi obiektywnemu, Vasquez definiuje prawdę przez zgodność pojęcia obiektywnego z przedmiotem, Suarez stwierdza absolutną możliwość doświadczenia myślowego rzeczy nieistniejącej. Momenty te wyjaśniają nam genezę teorii kartezjańskiej o byciu obiektywnym, która podstawami swemi tkwi w filozofii scholastycznej, i zaprzeczają „kartezjańskiemu mitowi“ o bezwzględnej zapoczątkowaniu przez Kartezjusza filozofii nowożytnej.

F. Goblot: Argument trzeciego człowieka u Platona. (L'argument de troisième homme chez Platon). Str. 473—481. Krytycy, cytując argument trzeciego człowieka w związku z arystotelesową krytyką nauki o ideach, niezawsze zwracają uwagę na to, że argument ten znajduje się w „Parmenidesie“ Platona. W żadnym ze swoich pism Platon nie obalił tego argumentu explicite. W myśl Platona argument ten należy uważać za poprawny, zgodny z ustaleniami przez niego prawami dyalektyki, zależnie jednak od niewłaściwego lub właściwego zastosowania prowadzi on albo do nieskończonego podważania świata inteligibilnego, albo dowodzi, jego jedności.

Revue d'histoire de la philosophie. IV (1930). 1.

G. Cantecor: Studya kartezjańskie. Bezczynne lata młodzieńcze Descartes'a. I. (Études cartésiennes. L'oisive adolescence de Descartes. I.). Str. 1—38. Chcąc zrekonstruować właściwy porządek dzieł Descartes'a a tem samem ewolucyę jego myśli, co do której wypowiedzi własne Descartes'a zawarte w „Rozprawie o metodzie“ nas mylą, należy zwrócić się do okresu młodzieńczego Descartes'a, zbadać istotne rysy jego charakteru i temperamentu i pośród niezdecydowanych jeszcze dążeń, zajęć, projektów odnaleźć genezę idei, które później dojrzałe i uświadomione wpłynęły na jego życie i kierunek myśli. Artykuł niniejszy, będący pierwszym rozdziałem studyum o chronologicznym porządku dzieł Descartes'a, zajmuje się 1) jego temperamentem i usposobieniem, 2) inteligencyą Descartes'a i jej wpływem na jego usposobienie.

Cl. Estève: Ku Novalisowi. (Vers Novalis). Str. 39—86. Autor zajmuje się w swej ana-

a

lizie twórczości Novalisa przede wszystkim jego rozważaniami o nieograniczonej arbitralności umysłu. Twórczość ta wpłynęła silnie na romantyzm niemiecki, a za jego pośrednictwem również na poetycką literaturę obcą.

H. Marguerite: Uwagi krytyczne o tekście „Etyki eudemejskiej“. (Notes critiques sur le texte de „l'Éthique à Eudème“. Str. 87—97. Niezgodność, panująca w poglądach co do przypisywania Arystotelesowi Etyki eudemejskiej i co do jej stosunku do Etyki nikomachejskiej, wskazuje conajmniej konieczność ścisłej interpretacji Etyki eudemejskiej, a przede wszystkim konieczność ustalenia i skompletowania niepełnego jej tekstu. To też autor zajmuje się w niniejszym artykule tekstem wywodów „Etyki eudemejskiej“, poprzedzających rozważanie kwestyi dobra. (C. d. n.).

Marya Jędrzejewska (Lwów).

XII.

Revue de métaphysique et de morale. XXXV (1928). 4.

V. Jankelévitch: Prolegomena do bergsonizmu. (Prolégomènes au bergsonisme). Str. 437—490. Filozofia Bergsona zawdzięcza swój swoisty charakter nietyle koncepcji intuicji, ile nauce o trwaniu. W połączeniu z analizą całości organicznych dostarcza ta nauka Bergsonowi metody, która mu pozwala głęboko wniknąć w pełnię życia, a specjalnie obfite rezultaty przynosi w zakresie problemu poznania intelektualnego oraz zagadnień wolności i celowości. Punktem kulminacyjnym bergsonizmu jest krytyka, jaką Bergson przeprowadza co do pojęć nieporządku i nicości.

A. Spaier: Myślenie przedmiotami ogólnymi a myślenie indywidualami. (Pensée par universaux et pensée par individus). Str. 491—528. Przedmiotom indywidualnym przeciwstawiają się przedmioty ogólne jako przedmioty wyższego rzędu, których przyjęcie jest niezbędne dla wytłumaczenia licznych związków, zachodzących między indywidualami. Sądy powinno się dzielić w pierwszym rzędzie ze względu na to, czy dotyczą przedmiotów ogólnych czy indywidualów. Wśród pierwszych, t. j. sądów ogólnych, należy wyróżnić 1) kolektywne totalne (np. „wszystkie bramy są strzeżone“), 2) kolektywne numeryczne (np. „Dochody: tyle“) i 3) sądy generyczne. Ostatnia z tych grup dzieli się dalej. Obok sądów ogólnych kategoriycznych osobną grupę tworzą sądy ogólne hipotetyczne. Sądy jednostkowe należy zaliczyć do szczegółowych a te przeciwstawić ogólnym. Sądy szczegółowe rozpadną się wtedy na 1) szczegółowe singularne (np. Pewne S jest P) i na 2) sądy szczegó-

b

lowe pluralne (np. Liczne S są P). Obie te klasy dzielą się z kolei dalej. Taki podział sądów poprawia logikę tradycyjną w ważnym punkcie i nawiązuje zarazem do Arystotelesa.

V. Delbos: Czynniki kantowskie filozofii niemieckiej z początku XIX. wieku. (Les facteurs kantians de la philosophie allemande du commencement du XIX. siècle). Str. 529—551. Idealizm Fichtego i Hegla można uważać za dalszy etap rozwojowy idealistycznej tendencji nauki Kanta, która każe przedmioty poznania uznać za determinowane formami naszego myślenia. Druga tendencja filozofii Kanta, a mianowicie tendencja empiryczna, by przyznać formom myślenia zastosowanie tylko o tyle, o ile moja zawartość zmysłowa, posłużyła w Niemczech z początkiem XIX. w. za punkt wyjścia dla reakcji przeciw idealizmowi spekulatywnemu. Czołowymi reprezentantami tej reakcji są Schopenhauer i Herbart. Opierając się o empiryczną tendencję nauki Kanta, obaj dochodzą do realizmu; Schopenhauer jednak doprowadza równocześnie idealistyczne elementy tej filozofii do skrajności (o ile chodzi o poznanie świata zwykłymi drogami), Herbart zaś bądź całkiem je neguje, bądź redukuje do minimum.

G. Gurvitch: Filozofia fenomenologiczna w Niemczech: 1. Edmund Husserl. (La philosophie phénoménologique en Allemagne: 1. Edmund Husserl) Str. 553—597. Fenomenologia zajęła w Niemczech w ostatnich czasach prawie wyłącznie miejsce neokantyzmu, który jeszcze przed wojną tam bujnie się krzewił. Autor artykułu stara się przedstawić ten nowy kierunek filozoficzny w tej jego postaci, którą otrzymał u swego twórcy, Husserla. Zarzuca fenomenologii Husserla 1. że nie daje kryterium rzeczywistości przedmiotów realnych a nawet go nie szuka; 2. że brak w niej dobrze opracowanej idei irracjonalności i jej zastosowania. Ostatnia grupa zarzutów dotyczy trudności związanych z przyjęciem przez Husserla czystego „ja“ i przypisaniem mu pewnej działalności, jakkolwiek minimalnej.

J. Benda: Odpowiedź na artykuł p. Dugas'a. (Réponse à l'article de M. Dugas). Str. 599—601. Autor, polemizując z wywodami Dugasa, (*Revue de métaphysique et de morale*, XXXV [1928]. 4. — Ruch filozoficzny, XI. str. 69 b), odsyła czytelnika do swej nowej książki „La Fin de l'Éternel“ i cytuje Renouvier'a, aby wykazać swoją z nim zgodność.

Revue de métaphysique et de morale. XXXVI (1929). 1.—4.

Charles Renouvier i William James: Korespondencja, wydana przez R.—B. Perry. (Correspondance, éditée par R.—B. Perry)

a

Str. 1—35. Korespondencja ta obejmuje okres od 1872 do 1896 r. i zawiera 18 listów James'a i 20 listów Renouvier'a. (C. d. n.)

A. Darbon: Metoda syntetyczna w „Essai“ O. Hamelin'a. (La méthode synthétique dans „l'Essai“ d'O. Hamelin). Str. 37—100. Na rozwój myśli filozoficznej Hamelin'a silnie wpłynęli Arystoteles, Kant, Hegel i Renouvier, którego Hamelin nazywa swym mistrzem. W swem głównym dziele „Essai sur les éléments principaux de la représentation“ Hamelin zajmuje stanowisko idealistyczne i szuka warunków dokładnego poznania rzeczywistości, pojętej zgodnie z tem stanowiskiem. Leżą one, jego zdaniem, w możliwości uzupełnienia analitycznej metody umysłu metodą syntetyczną. Proces syntetycznego myślenia dokonuje się dzięki temu, że myśląc coś dokładnie, musimy to pomyśleć jako człon pewnego stosunku, to zaś naprowadza nas na myśl o pozostałych członach tego stosunku, a więc o nowych przedmiotach. Hamelin przyjmuje, że myślimy przedmioty zawsze jako pozostające w stosunku przeciwstawienia do innych i, w związku z tem, wyróżnia w procesie syntetycznego myślenia tezę, antytezę i syntezę. Autor artykułu zaopatruje zreferowane poglądy w krytyczny komentarz.

E. Rignano: Etyka harmonii życiowej. (La morale de l'harmonie de la vie) Str. 101—112. Powojenne społeczeństwo Europy jest spragnione hasła etycznego, które mogłoby mu służyć jako środek orientacyjny. Takim hasłem jest — jak się wydaje — postulat, by żyć w jaknajpełniejszej harmonii ze sobą i otoczeniem. Konsekwencją tego hasła nie jest bynajmniej przecenianie wartości materialnych. Nie jest nią jednak także odrzucenie ich bezwzględne w imię wartości czysto duchowych. W ten sposób hasło to prowadzi do nastawienia, które można nazwać spogańszczonym chrystyanizmem. Do niego dąży ludzkość jako do punktu granicznego poprzez dwie tendencje, jakie charakteryzują jej dzieje: wahania między chrześcijańskim ascetyzmem a pogańską chęcią użycia.

E. James: Nowy teoretyk socjalizmu: Henryk de Man. (Un nouveau théoricien du socialisme: Henri de Man). Str. 113—144. W r. 1926 wyszło w Jenie dzieło socjalisty belgijskiego de Man'a p. t. „Zur Psychologie des Sozialismus“. Zawiera ono z jednej strony surową krytykę marksyzmu, tak w jego założeniach teoretycznych jak konsekwencjach praktycznych; z drugiej strony konstatuje, że dzisiejszy socjalizm niewiele ma z marksyzmem wspólnego i próbuje wyraźnie zarysować nowe jego ideały i nowe ku nim wiodące drogi. Książka ma wysoką wartość psychologiczną i ideową;

b

w niektórych punktach wymaga jednak uzupełnień.

L. Weber: O kilku własnościach symbolicznego myślenia. (De quelques caractères de la pensée symbolique). Str. 157—176. Trzeba wyróżnić dwa rodzaje myślenia symbolicznego: myślenie symboliczne w matematyce i myślenie symboliczne abstrakcyjne, zaczerpnięte z życia potocznego. W obu wypadkach mamy do czynienia z pewną mechanizacją umysłu. W pierwszym jednak mechanizacja ta opiera się na realnej wiedzy, którą możemy dowolnie aktualizować, w drugim zaś wiedza ta jest czemś bardzo niepewnym i przy próbie zaktualizowania jej rozplywa się w szereg obrazów zmysłowych, połączonych ze sobą jedynie węzłami analogii lub porównania. Oba wspomniane rodzaje symbolizmu słów często razem występują i utrudniają analizę odnośnych zdań. (Dok. n.)

G. Urbain: Uwagi o orientacji nauk chemicznych. (Remarques sur l'orientation des doctrines chimiques). Str. 177—191. Naukowe podstawy chemii położył dopiero Lavoisier, określając materię jako coś, co się daje zważyć. Lavoisier nadał zarazem tej nauce kierunek pozytywny. Czynniki spekulatywny wysuwa się w niej na plan pierwszy już za Daltona, który opiera się na atomizmie. Mimo usiłowań Avogadry, by atomizm w chemii utrzymać, teoria ta wkrótce zanika, wzgardzona przez Gay-Lussac'a. Zjawia się w chemii z powrotem u Berzéliusa, który zarazem posługuje się przy tłumaczeniu zjawisk chemicznych elektrycznością i antecypuje tem najnowsze teorie chemiczne. Z czasem nabiera największego znaczenia chemia termiczna, która z kolei przekształca się w chemię termodynamiczną. W związku z tą przemianą twierdzenia chemii przybierają postać również ścisłą jak wszystkie twierdzenia czystej mechaniki. Chemia termodynamiczna była jednak bardzo pozytywna. Badania nad ciałami promieniotwórczymi odnawiają w chemii czynnik spekulatywny. Przybiera on tym razem postać neoatomizmu, który rozбивa atomy na elektrony. Teoria ta ma obecnie przy tłumaczeniu zjawisk chemicznych olbrzymie znaczenie.

Charles Renouvier i William James: Korespondencja, wydana przez R.—B. Perry. (Correspondence éditée par R.—B. Perry). Str. 193—222. Pod tym tytułem R.—B. Perry publikuje dalsze listy K. Renouvier'a i W. James'a, a mianowicie te, które ci filozofowie wymienili ze sobą w okresie od 11. I. 1883 r. do 4. VIII. 1896 r. (Por. Revue de Métaphysique et de Morale. XXXVI 1).

M. Winter: Fizyka indeterministyczna. (La physique indéterministe). Str. 223—231.

a

Dawniej fizycy wierzyli, że każde zjawisko przez nich rozpatrywane jest dokładnie i w sposób konieczny zdeterminowane. Heisenberg i Born opuszczają to stanowisko i przyjmują w fizyce indeterminizm. Skłania ich do tego fakt, że w pewnych partiach fizyki, a mianowicie w fizyce mikrokosmicznej, która mówi o atomach i elektronach, istnieje nieprzekraczalna granica dokładności naszych obserwacji. Fizyka indeterministyczna Heisenberga i Borna uwzględnia również kryzys, jaki w fizyce mikrokosmicznej przechodzi obecnie pojęcie indywidualium elementarnego.

R. Lenoir: Antropologia i socjologia. (*Anthropologie et sociologie*). Str. 233—251. W przeciwieństwie do tego, co przyjęło się w ostatnich czasach tak w antropologii jak socjologii, historia ludzkości, przedstawia częste nawroty od kultury do barbarzyństwa. Czarodziejstwo i praktyki magiczne, charakterystyczne dla ludów prymitywnych i początkowego okresu ludzkości, znajdują swoje odpowiedniki i u ludów na wysokim stopniu cywilizacji, a wiedza każdej epoki wyrasta w większym lub mniejszym stopniu właśnie z tego gruntu mistycznego.

V. Jankelévitch: Bergsonizm a biologia (z powodu dzieła, które się niedawno ukazało). [*Bergsonisme et biologie (A propos d'un ouvrage récent)*]. Str. 253—265. Dzieło p. t. „Wstęp biologiczny do studium neurologii i psychopatologii, integracji i desintegracji funkcji“, którego autorami są von Monakow i R. Mourgue, nawiązuje do tradycji witalistycznych, jakkolwiek nie wykracza poza ramy pozytywizmu. Dzieło to jest przesycone elementami bergsonowskimi. I tak zdaniem autorów rozwój życia człowieka prowadzi przez szereg etapów, a ponieważ następne są wyższe od poprzednich, ewolucja ta jest twórczą; terażniejszość jest nasycona przeszłością, zaś funkcje trudno lokalizować, ponieważ rozgrywają się przede wszystkim w czasie. Wspólna Bergsonowi i autorom jest nadto koncepcja podłoża, z którego wyrastają wszelkie instynkty człowieka, oraz wiara w istnienie czynnika regulującego wzajemny stosunek władz organizmu celem zabezpieczenia między nimi harmonii. Nadewszystko zaś bergsonowskie jest przekonanie autorów, że anatomia systemu nerwowego nie zdoła nawet w drobnej części wytłumaczyć całego bogactwa przejawów życiowych.

G. Morin: Nadużycie prawa a stosunki zachodzące w dziedzinie prawnej między rzeczywistością a pojęciami. (*L'abus du droit et les relations du réel et des concepts dans le domaine juridique*). Str. 267—283. Pojęcie nadużycia prawa służy do podtrzymania pozorów, jakoby normy prawne jeszcze nie uległy zmianie, choć w rzeczywistości sto-

b

suje się już normy inne. Przychodzi jednak moment, w którym trzeba znaleźć adekwatne sformułowanie dla tych nowych przepisów. Uczynimy to w stosunku do współczesnego ustawodawstwa cywilnego, jeśli obok istnienia praw indywidualnych uznamy istnienie obowiązków społecznych, zaś obok praw gwarantujących mienie także prawa, które chronią życie, honor i zdrowie każdego człowieka.

R. Berthelot: Lamarck i Goethe: ewolucjonizm ciągłości na początku XIX. wieku. (*Lamarck et Goethe: L'évolutionisme de la continuité au début du XIX. siècle*). Str. 285—341. Zdaniem Goethego rozwój każdej istoty żyjącej polega przede wszystkim na zmianach jakościowych a nie tylko ilościowych. Zmiany te łączą się ze sobą w sposób ciągły. Nowe gatunki powstają z dawnych również w sposób ciągły, a nie za pośrednictwem skoków. Lamarck podkreśla ciągłość przejść pomiędzy współcześnie istniejącymi grupami istot żyjących, ale myśl o ciągłych przejściach czasowych między gatunkami pojawia się u niego także. Podobnie jak Goethe przyjmuje zmiany jakościowe, a obaj wierzą w istnienie spontanicznej siły życiowej, która stwarza świat organiczny. Teorie tych autorów cechuje duże pokrewieństwo ze sposobem myślenia starożytnych Greków.

L. Weber: O kilku właściwościach myślenia symbolicznego. (*De quelques caractères de la pensée symbolique*). Dokończenie. Str. 343—359. Idea abstrakcyjna w matematyce daje się utrzymać przez cały ciąg rozumowania, a jedność znaku, jaki z nią łączymy, pozwala na mechaniczne prawie operowanie nią. Idea abstrakcyjna, związana z życiem potocznym, ulega bezustannie fluktuacyom i rozplywa się w szeregu myśli i obrazów, związanych ze sobą czasem równie luźno, jak w marzeniach sennych. Aby wykazać na przykładzie słuszność swoich tez o ideach abstrakcyjnych, związanych z życiem potocznym, autor poddaje gruntownej analizie pewne zdanie z Bossuet'a „*Traité du libre arbitre*“, w którym mowa o stworzeniu świata przez Słowo Boże.

F. de Sarlo: Czynność przedstawiania i imaginacja. (*L'activité représentative et l'imagination*). Str. 361—386. Obok władzy poznawczej i praktycznej należy wyróżnić jako trzecią podstawową władzę psychiczną zdolność przedstawiania czyli imaginację. Spontaniczna czynność przedstawiania jest najniższym przejawem tej władzy. Wyższym jej przejawem jest zabawa, zaś najwyższym imaginacja estetyczna. Pojęcie piękna jest korelatem władzy przedstawiania w jej najwyższym przejawie. Podobnie pojęcie prawdziwości jest korelatem władzy poznawczej, a pojęcie dobra władzy praktycznej. Prawa

a

estetyczne czerpią swą oczywistość z przeżyć imaginacji estetycznej, zaś sztuka ma za cel tworzenie przedmiotów wartościowych w obrębie tej władzy.

B. Lavergne: Teorye społeczne a wiedza ekonomiczna. (Doctrines sociales et science économique). Str. 387—401. Książka G. Pirou, która ukazała się pod tym tytułem, zawiera jego artykuły ekonomiczne z lat ostatnich. Gdy się ją czyta, nasuwa się myśl, że w ostatnim ćwierćwieczu dokonano się znaczne zbliżenie między ekonomistami i to zarówno co do metod jak poglądów merytorycznych. Wyrażają się jednak oni w sposób różnorodny a mało precyzyjny. Stwarza to nadal pozory rozbieżności. Wbrew temu co pisze Pirou, francuska szkoła w zakresie poglądów na wartość istnieje, a charakteryzuje ją psychologiczna teoria wartości. Ponieważ w skład czynników determinujących fakty ekonomiczne, wchodzi także wola ludzka, ekonomia nie będzie mogła nigdy obliczać przyszłych zdarzeń z matematyczną dokładnością; może jednak snuć rozsądne przypuszczenia na przyszłość.

G. Gurvitch: Zasada demokratyczna i przyszła demokracja. (Le principe démocratique et la démocratie future). Str. 403—431. Idea demokratyczna, choć zwalczana, jest dziś bardzo żywotna. Złożyły się na nią trzy hasła: 1) suwerenności ludu, 2) równości, 3) wolności. W ciągu wieku XIX. treść ich się znacznie pogłębiła. Dziś ta idea nie łączy się już z jednostronnym indywidualizmem jak za czasów Rousseau'a, lecz ma charakter syntezy indywidualizmu z uniwersalizmem. Przyszłość idei demokratycznej leży w jej urzeczywistnieniu się na różnorodnych terenach: politycznym, ekonomicznym, międzynarodowym. Dotychczas realizowała się demokracja tylko w dziedzinie politycznej. Wprowadzenie ustroju demokratycznego do poszczególnych instytucyj pozwoli oprzeć władzę na prawie społecznym zamiast na indywidualnym, które często służyło za pokrywkę bezprawiu.

L. de Broglie: Determinizm i przyczynowość w fizyce współczesnej. (Déterminisme et causalité dans la physique contemporaine). Str. 433—443. Nowa mechanika kojarzy z wyrazem „elektron“ pojęcie cząsteczki materialnej i wiązki fal, których amplituda w danym miejscu wyznacza prawdopodobieństwo, że elektron w tem właśnie miejscu się znajduje. Do tak pojętych elektronów stosują się relacje niepewności, wykryte przez Heisenberga, w myśl których nie można dokładnie wyznaczyć zarazem położenia i prędkości cząsteczki. Mechanika może obliczać tylko prawdopodobieństwo przyszłych stanów cząsteczki. Zajmując taką, a nie inną pozycję, cząsteczka wybiera

więc niejako między różnymi możliwościami i w tem leży „wolna wola“ przyrody. Taka interpretacja fenomenów mikrokosmicznych godzi się ze ścisłym determinizmem świata makrokosmicznego, gdyż wiązka fal, reprezentująca dane, uzyskane przez obserwację elektronu, przedstawia się w obrębie tego świata jako punkt, podlegający prawom dawnej dynamiki.

V. Delbos: Przygotowanie filozofii nowożytnej. — Ogólne właściwości filozofii nowożytnej. (La préparation de la philosophie moderne. — Caractères généraux de la philosophie moderne). Str. 445—501. Filozofia Greków mierzyła prawdziwość twierdzeń ich wartością estetyczną, filozofia średniowieczna — ich wartością religijną; dopiero filozofia nowożytna zajęła stanowisko prawdziwie krytyczne. Autor przedstawia początki filozofii nowożytnej, obejmujące nawrót do starożytności i spekulacje przyrodnicze do wieku XVI. włącznie. (C. d. n.).

J. Wilbois: Filozoficzne pojęcie przyczyny w świecie społecznym. (La notion philosophique de cause dans le monde social). Str. 503—551. W zakresie socjologii (która jest możliwa jako trójaka wiedza: o prawach, o typach i o ewolucji) praktycznie jest używać terminu „przyczyna“ w czterech sensach: 1) w sensie warunków materialnych, 2) w sensie czynników psychologicznych, 3) w sensie form społecznych i 4) faktów wprowadzających w ruch inne przyczyny. Tylko przyczyny w pierwszym sensie tego wyrazu działają z mechaniczną koniecznością; przy przyczynach w pozostałych sensach tego wyrazu zauważamy większy lub mniejszy brak determinacji.

J. Baruzi: „Psychologia sztuki“ Henryka Delacroix. („La psychologie de l'art“, par Henri Delacroix). Str. 553—575. Treść książki ilustruje lepiej podtytuł: „Szkic dotyczący twórczości artystycznej“. Pierwsza część książki zajmuje się teorią tej twórczości, druga analizuje jej przykłady. Delacroix formułuje w jasnych terminach wielką ilość problemów a studjum trudnych zagadnień estetycznych opiera o przejrzystą i wnikliwą psychologię.

Revue de métaphysique et de morale. XXXVII (1930). 1.

Ch. Andler: Ostatnie nauki Nietzschego. (Le dernier enseignement de Nietzsche). Str. 1—16. System filozoficzny Nietzschego dowodzi wysokiej wartości swego twórcy, zwłaszcza wobec tego, że został stworzony w samotności i ciężkich warunkach życiowych. Nietzsche wskazuje, wraz z Bergsonem, jedynie możliwą drogę dla systemów filozoficznych naszych czasów. Filozofię Nietzschego cechują: naturalizm, intelektualizm i personalizm.

a

J. Perrin: Chemia fizyczna. (La chimie physique). Str. 17—26. Fenomeny fizyczne są ciągle i odwracalne, fenomeny chemiczne — nieciągle i nieodwracalne. Fenomeny, które bada fizyko-chemik, mają charakter pośredni. Dzięki temu, chemia fizyczna może czerpać metody swych badań zarówno z chemii jak fizyki a wynikami swemi wspomagać z kolei obie te nauki.

D. Parodi: Racyonalizm a idea Boga. (Le rationalisme et l'idée de Dieu). Str. 27—42. Człowiek XX. wieku nie potrafi uznawać Boga tradycyjnego, którego przeciwstawia się światu. Z drugiej jednak strony nie zadowala go mechanistyczny materializm nauki. Może jednak możnaby uznać Boga pojętego na gruncie metafizyki idealistycznej jako pęd powszechny, dzięki któremu i w którym wszyscy żyjemy i rozwijamy się, który nie pozwala rozprząc się światu w chaos, a w swych najwyższych formach kieruje się ku harmonii i dobru.

J. Renauld: W poszukiwaniu społeczeństwa. (A la recherche de la société). Str. 48—55. Wbrew temu, co twierdzą psychologowie tłumu (np. Le Bon), jednostka, przebywając w tłumie, wcale nie traci swej świadomej osobowości, zwiększa się tylko naogół jej poczucie mocy i nieodpowiedzialności. Pod wpływem czynnika społecznego mogą występować jednak także zupełnie odmienne fenomeny: natchnienia, pomysły, odkrycia. Napotyka się na nie różne od psychologii tłumu gałęzie psychologii zbiorowisk, np. badania nad oddziaływaniem wartości społecznych (ukrytych w pewnych instytucjach, dziełach sztuki, legendach i mitach) na społeczeństwo.

P. Tissot: Pojęcie prawa i sprawiedliwości. (Les notions de droit et de justice). Str. 57—74. Na podstawie samego stwierdzenia swej osobowości człowiek uznaje swe prawo do życia i rozwoju; stąd płyną już dalsze zastosowania pojęcia prawa. Wyraża się w tem pojęciu instynkt samozachowawczy człowieka. W bliskim związku z pojęciem prawa pozostaje pojęcie sprawiedliwości, które daje się zbudować przy pomocy pojęć przyczynowości i identyczności (resp. równości).

J. Wahl: Dziennik metafizyczny Gabryela Marcel'a. (Le journal métaphysique de Gabriel Marcel). Str. 75—111. „Dziennik metafizyczny“ przedstawia metafizykę Marcel'a w stanie jej powstawania i rozwoju. Cechuje ją empiryczny mistycyzm. Filozofia Marcel'a stanowi przedłużenie linii, łączącej Hegla i Bradley'a.

G. Gurvitch: Socjalizm a własność. (Socialisme et propriété) Str. 113—147. Socjalizm jest systemem racjonalnej organizacji ekonomii w celu usunięcia władzy jednych

b

ludzi nad drugimi, o ile ta władza płynie z posiadanej własności. Droga do realizacyi tak pojętego socjalizmu bynajmniej nie jest oddanie środków produkcyi na własność państwu, lecz skupienie ich jako własności federalistycznej w ręku pewnych stowarzyszeń ekonomicznych.

Drka Marya Kokoszynska (Lwów).

XIII.

Revue néo-scholastique de philosophie. XXX (1928). 17—20.

R. Kremer: Rozwój neorealizmu w Anglii. (L'évolution du néoréalisme en Angleterre). Str. 5—17. Autor zajmuje się wprzód fazą idealistyczną, która poprzedziła w Anglii neorealizm, i omawia następnie koncepcje jego głównych przedstawicieli: Moore'a, Alexandra, Broada i Lairda.

O. Lottin: Synderesa u Alberta Wielkiego i św. Tomasza z Akwinu. (La syndérèse chez Albert le Grand et Saint Thomas d'Aquin). Str. 18—44. Teoria synderesy u obu filozofów z obozu Dominikanów powstała pod wpływem odnośnych poglądów Franciszkanów.

E. de Bruyne: W sprawie definicyi i podziału nauk. (A propos de la définition et de la division des sciences). Str. 58—81. Sprawozdanie z książki E. Bechera p. t. Geisteswissenschaften und Naturwissenschaften.

R. Kremer: Krytyka poznania a metoda filozofii. (La critique de la connaissance et la méthode philosophique). Str. 137—153. Wyjątek z dzieła p. t. Le néo-réalisme anglais, zawierający krytykę epistemologicznych tez neorealistów.

R. Feys: Rozumowanie, wyrażone symbolami oznaczającymi fakty. (Le raisonnement en termes de faits). Str. 154—192. (C. d. Zob. Ruch filozof. XI. str. 71 a). Autor omawia t. zw. teorię zmiennej pozornej Whiteheada i Russella. (D. n.).

H. Pirenne: Księżna Alcyda, z Brabantu a „De regimine judaeorum“ św. Tomasza z Akwinu. (La duchesse Alcyde de Brabant et „De regimine judaeorum“ de Saint Thomas d'Aquin). Str. 193—205. Kilka szczegółów z życia tej władczyni, dla której św. Tomasz napisał swą rozprawę.

S. Legrand: Co to jest poezya? (Qu'est ce qu'est la poésie?). Str. 228—240. Krytyczne omówienie dwu dzieł Brémonda: Poésie pure, Poésie et Prière.

J. de Blic: „Summa Sentencyj“ w pewnym katalogu z r. 1151? (La „Somme des Sentences“ dans un catalogue de 1151?). Str. 242—245. Tytuł tego dzieła, którego autorem jest Hugues de Montagne, znajduje się w pewnym katalogu z r. 1151, wy-

a

danym przez Beckera, co zdaje się przeczyć dotychczasowemu poglądom na datę jego powstania; autor zapatruje się sceptycznie na wartość dowodową tej okoliczności.

R. Feys: Rozumowanie, wyrażone symbolami oznaczającymi fakty. (Le raisonnement en termes de faits). Str. 257—274. W tej ostatniej części swej pracy autor dochodzi do wniosku, że w twierdzeniach logistyki Russella, szczególnie w twierdzeniach dotyczących cech, klas i innych „abstrakcyj”, należy widzieć tezy o tych abstrakcjach jako istotnych przedmiotach, nie zaś tezy, dotyczące wyłącznie faktów.

F. Morelle: Co Kant myślał o religii w latach 1755—1760? (Les idées religieuses de Kant en 1755—1760). Str. 275—315. Jest to pierwszy z seryi artykułów, w których autor zamierza omówić stanowisko religijne Kanta w pięcioleciu 1755—60. Autor dzieli swą pracę na dwie części, z których pierwsza ma traktować o tem, co Kant zachował z pouczeń religijnych swych mistrzów (Schulza, Knutzena, Meiera), druga o jego religii osobistej w tym okresie. Część pierwsza będzie zawierała dwa rozdziały, jeden o poglądach Kanta na możliwość religii nadprzyrodzonej i źródła objawienia, drugi o aluzjach Kanta do pism Schulza i Knutzena. Całość poprzedza wstęp, podający pewne wiadomości o konfickie pietyzmu z racjonalizmem i o syntezie ich, dokonanej przez Schulza i Knutzena. Autor opiera swe wywody głównie na „Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels” tudzież na adnotacjach Kanta do „Auszug aus der Vernunftlehre” G. F. Meiera, opublikowanych niedawno przez Adickesa (por. t. XVI. Kants Gesammelte Schriften, w wyd. Akademii berlińskiej). W artykule niniejszym znajduje się wstęp i I-szy rozdz. I. części pracy.

A. Pelzer: Prosper z Reggio-Emilia z zakonu Augustyanów a rękopis łaciński 1086 Biblioteki watykańskiej. (Prosper de Reggio-Emilia des Eremites de Saint-Augustin et le manuscrit latin 1086 de la Bibliothèque Vaticane). Str. 316—351. Szczegółowy opis i analiza wymienionego w tytule rękopisu oraz wnioski biograficzne, dotyczące Prospera.

N. Balthasar: W poszukiwaniu jedności metafizycznej. (A la recherche de l'unité métaphysique). Str. 369—399. Autor omawia zmiany, zaszłe w stanowisku metafizycznym Decoster'a, profesora Uniwersytetu w Brukseli, na podstawie jego ostatniej publikacji. (Acte et synthèse. Esquisse d'une critique de la pensée pure, Bruxelles, Lamertin, 1928).

H. Mac Donagh: Pojęcie bytu w metafizyce Jana Duns Szkota. (La notion d'être dans la métaphysique de Jean Duns Scot).

b

Str. 400—417. Jest to pierwszy z cyklu artykułów na powyższy temat. Mowa w nim o dwu znanych tezach Duns Szkota: że pojęcie bytu powstaje przez abstrakcję, podobnie jak wszystkie pojęcia ogólne, i że stosuje się ono „univoce” do wszystkich bytów, a więc i do Boga. (C. d. n.).

J. Dabin: Pojęcie prawa natury a współczesna myśl prawnicza. (La notion du droit naturel et la pensée juridique contemporaine). Str. 418—461. Należy odróżnić prawo natury w znaczeniu klasycznym (rzymsko-scholastycznym) jako zbiór intuicyjnych, naczelnych zasad etyki, od „prawa natury”, które zjawia się w XVII i XVIII. w. w t. zw. „Szkole prawa natury”; to ostatnie jest zbiorem przepisów prawniczych, a nie etycznych, i to zbiorem, zawierającym prócz zasadniczych dyrektyw także najbardziej szczegółowe normy. Autor przypisuje liczne zarzuty, przeciw „prawu natury”, wysuwane w XIX. w. zwłaszcza przez pozytywistów i zwolenników „Szkoly historycznej”, w znacznej mierze konfuzji obu koncepcyj „prawa natury”, z których tylko pierwszą uważa za trafną. Następnie omawia nowsze koncepcje w związku z „prawem natury”: Duguit'a (u którego występuje ono pod płaszczykiem pozytywistycznej psychologii tłumu), Stammlera (twórcy kantyanizującej koncepcji „prawa natury o stałej formie a zmiennej treści”), Renard'a (uznającego „prawo natury o treści progresywnej”), Ripert'a (który proponuje zastąpienie „prawa natury” przez etykę chrześcijańską) i inne.

Dr. Henryk Mehlberg (Stanisławów).

XIV.

Revue philosophique LIV (1829). I.—6.

E. Goblot: Wartość czystości. (De la valeur de la chasteté). Str. 5—28. Nie wykracza przeciw czystości wykonywanie funkcji seksualnych, o ile nie towarzyszy mu zapobieganie zapłodnieniu resp. poczęciu potomstwa. Wartość czystości polega na jej ścisłym związku z procesem przekazywania życia.

P. Dupont: Podstawa metafizyczna relatywizmu. (La base métaphysique du relativisme). Str. 29—55. Jeżeli nazywać będziemy w fizyce metafizycznym wszelkie twierdzenie, które nie podlega fizykalnemu sprawdzeniu — a takie użycie wyrazu „metafizyczny” wydaje się właściwym — to uznać należy, że teoria względności nie jest — jak chcą niektórzy — „czystą fizyką”, lecz że zakłada wśród swych podstaw zasadę metafizyczną. Jest nią zasada, którą można nazwać zasadą indeterminacji, a która głosi, że prawo sprzeczności nie stosuje się tam, gdzie nie można sprawdzić faktów, przeciwstawionych sobie jako sprzeczne.

a

b

A. Metz: Geometria euklidesowa a fizyka. (La géométrie euclidienne et la physique). Str. 56—81. Charakteryzując stanowisko geometrii euklidesowej wśród innych systemów geometrycznych, podkreśla się zazwyczaj oprócz jej prostoty to, że jest zgodna z własnościami ciał stałych naturalnych. Jakkolwiek geometria euklidesowa odpowiada dość dokładnie owym własnościom, to jednak szereg nowszych badań, dotyczących zagadnienia fizycznej wartości geometrii, pozwala przypuszczać, że system geometrii, dokładnie dostosowany do własności ciał stałych naturalnych, jest odmienny nieco od euklidesowego systemu i że go należy zaliczyć do geometrii riemannowskich.

A. Spaier: Uwagi o niezręczności. (Remarques sur la maladresse). Str. 82—91. Obok przyczyn natury fizjologicznej ważną rolę w powstawaniu niezręczności odgrywają czynniki natury psychicznej. Szereg obserwacji wskazuje na to, że niezręczność rozwija się wskutek lenistwa, braku ambicji, braku dobrych chęci itp. i że rzetelny wysiłek woli stale doprowadza, jeśli nie do całkowitego usunięcia, to do zredukowania tej nieudolności.

A. Lalande: Logika normatywna i prawdy o faktach. (Logique normative et vérités de fait). Str. 161—178. Logikę zaliczyć należy do nauk normatywnych. Prawdy jej (takie np. jak zasada indukcji, zasada sprzeczności, zasada sylogizmu i t. p.) nie są sądami, stwierdzającymi fakty, lecz sądami o wartościach resp. o powinności.

G. Dumas: Ból i przyjemność. (La douleur et le plaisir). Str. 174—229. Ból i przyjemność (w znaczeniu rozkoszy) są swoistymi reakcjami afektywnymi, różniącymi się nie tylko stopniem intensywności ale jakością i swą podstawą fizjologiczną od wrażeń przykrych i miłych. [Do artykułu dołączono 11 rycin, obrazujących mimikę twarzy i zmiany krzywej oddechowej i krążenia, towarzyszące bólowi].

E. Lévinas: O „Ideen“ E. Husserla. (Sur les „Ideen“ de M. E. Husserl). Str. 236—265. Szczegółowy referat o pracy Husserla p. t. „Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. I. Bd.“ z uwzględnieniem niektórych wcześniejszych poglądów filozofa, zawartych np. w jego „Logische Untersuchungen“.

J. de La Harpe: Podstawowe założenia racjonalizmu. (Les principes fondamentaux du rationalisme). Str. 266—296. Podstaw racjonalizmu szukać trzeba w strukturze naszego rozumu i w charakterystycznym dla rozumu normatywnym odnoszeniu się do rzeczywistości.

A. Naville: O sędzię rozpatrywanym bądź jako akt umysłu bądź jako materiał lo-

giki. (Krytyka przyjętych teorii). [Du jugement considéré soit comme acte mental soit comme matériel logique. (Critique des doctrines reçues)]. Str. 321—338. Zarówno tradycyjna teoria sądu jak i współczesne teorie: a) logistyczna, b) Lacheliera, c) De Morgana są błędne, gdyż mieszają funkcję łącznika w zdaniu z funkcją czasownika. Należy odróżnić orzeczenie, wyrażane w języku francuskim przez czasownik, od orzekania, wyrażanego przez moment fleksyjny czasownika. Sąd w znaczeniu psychologicznym jest bądź orzekaniem resp. odrzucaniem orzekania, bądź uznawaniem resp. odrzucaniem identyczności; z punktu widzenia logiki natomiast można traktować każdy sąd jako uznawanie resp. odrzucanie identyczności.

E. Rabaud: Zróżnicowanie i funkcjonowanie organizmu. (Différenciation et fonctionnement de l'organisme). Str. 339—362. Szereg obserwacji, dotyczących funkcjonowania poszczególnych części organizmu zwierzęcego, skłania do odrzucenia hipotezy utylitarystycznej, wedle której każdy organ dobrze anatomicznie rozwinięty jest urządzony celowo i funkcjonuje zgodnie z potrzebami całego organizmu.

R. Perrier: Miejsce człowieka w szeregu istot żyjących. (La place de l'homme dans la série animale). Str. 363—410. Zagadnienie pochodzenia człowieka, podobnie zresztą jak zagadnienie pochodzenia innych gatunków istot żyjących, nasuwa znaczne trudności, spowodowane niemożnością odtworzenia wszystkich filiacji rozwojowych. Niemniej przeto anatomia porównawcza, wsparta przez paleontologię i biochemię, pozwala ze znacznym prawdopodobieństwem wyznaczyć człowiekowi miejsce w szeregu gatunków istot żyjących, mianowicie w grupie antropoidów, będącej odgałęzieniem t. zw. Primates.

R. Lenoir: Filozofia Wiktora Cousin'a. (La philosophie de Victor Cousin). Str. 411—443. Filozofia Cousin'a wyrosła na gruncie rozlicznych prądów nurtujących epokę wielkiej rewolucji i pierwszego cesarstwa i może tylko na tem tle być zrozumiana.

Revue philosophique de la France et de l'Étranger. LIV (1929). 7—12.

Ch. Champy: Psychofizjologia wieku i płci. (Psycho-physiologie des âges et des sexes). Str. 1—47. Podstaw odmiannych psychicznych, związanych z różnicami wieku i płci, szukać należy w procesach fizjologicznych istotnych dla rozwoju somatycznego, w szczególności zaś dla rozwoju i zaniku komórek systemu nerwowego i gruczołów o wydzielaniu wewnętrznym.

A. Lamouche: Zarys metody nauk. (Essai sur la méthode des sciences). Str. 48—104.

a

Metoda naukowa polega na wyborze i organizacji pewnych elementarnych czynności intuicywnych, logicznych i eksperymentalnych. Wyboru tego i organizacji dokonuje się na podstawie kryterium intelektualnego (warunek racjonalności nauki) i pragmatycznego (warunek pożyteczności nauki), przy czym oba te kryteria są ze sobą zgodne.

Dr. A. Mochi: Uwagi na marginesie do „De l'explication dans les sciences“ Meyersona i „La morale et la science des moeurs“ Lévy-Bruhl'a. (Notes en marges à „De l'explication dans les sciences“ de M. Meyerson et à „La morale et la science des moeurs“ de M. Lévy-Bruhl). Str. 105—188. Współczesnej epistemologii nie udało się dotąd uwydatnić cech istotnych poznania naukowego. Cały szereg ukrytych a błędnych założeń przeskadza jej w uchwytceniu charakterystycznych dla nauki związków między metafizyką a doświadczeniem i między teorią a praktyką. Od tych błędnych założeń nie są też wolne wymienione w tytule dzieła Meyersona i Lévy-Bruhl'a.

G. Belot: Zgorszenie. (Le scandale). Str. 161—189. Zgorszenie jako zjawisko społeczne ma dwojakie oblicze, polegające z jednej strony na urażaniu opinii publicznej, z drugiej na pociąganiu i sugerowaniu właśnie przez intensywność tego, co razi. Stąd zgorszenie nie tylko wywołuje opór i sprzeciw, lecz także osłabia tendencje i wierzenia, które zostały „zgorszone“. Na tem tle wyrasta problem etyki społecznej: problem wartości sankcji i problem szczerości w życiu społecznem.

B. Petronievics: N. Łobaczewski i J. Bolyai. Studium porównawcze szczególnego wypadku równoczesnych wynalazców. (N. Lobatschewsky et J. Bolyai. Étude comparative d'un cas spécial d'inventeurs simultanés). Str. 190—214. Analiza pojawiających się od czasu do czasu w historii nauk wypadków niezależnego, równoczesnego odkrywania nowych systemów czy prawd doprowadza do przekonania, że z kilku odkrywców równoczesnych jeden zajmuje stanowisko naczelne. Zawdzięcza je większej płodności wspólnego pomysłu oraz bardziej systematycznemu i szczegółowemu jego opracowaniu. W wypadku równoczesnego odkrycia geometrii nieeuklidesowych przez Łobaczewskiego i Bolyai'a, wypadku specjalnie ciekawym ze względu na absolutną niezależność i rewolucyjność obu teorii, dokładne porównanie każe rolę naczelnego wynalazcy przyznać Łobaczewskiemu.

L. Basso: Nauka i uczucie. (La science et le sentiment). Str. 215—234. Dość rozpozszerechniony przesąd, że rozwój nauk zabija poezję i niszczy w duszy ludzkiej wznioślejsze pierwiastki, ma swoje źródło psycho-

b

logiczne w uczuciu przymusu i skrępowania, którego doznają niektóre umysły w zetknięciu z naukowym sposobem patrzenia na rzeczy. Jakkolwiek nauka jako taka nie może liczyć się w swych poczynaniach z owym uczuciowym protestem, to jednak liczyć się z nim w pewnej mierze powinno popularyzowanie nauki, nawet w interesie jej samej.

G. Gurvitch: Fenomenologia i krytycyzm. (Konfrontacja dwóch prądów w filozofii Emila Laska i Mikołaja Hartmanna). [Phénoménologie et criticisme. (Une confrontation entre deux courants dans la philosophie d'Émile Lask et de Nicolaï Hartmann)]. Str. 235—284. We współczesnej filozofii niemieckiej wyraźnie zaznacza się dążność do pogodzenia intuicyonistycznej filozofii fenomenologicznej z krytyczną filozofią neokantyzmu. Dążność tę śledzić można zwłaszcza w systemach filozoficznych Laska i Hartmanna. Obaj ci filozofowie, różni zarówno typem umysłowości jak i merytoryczną stroną swych poglądów, wyszedłszy ze szkoły neokantystów, dochodzą w swych systemach do płodnej syntezy fenomenologii z krytycyzmem.

M. Halbwachs: Samobójstwo i choroby umysłowe. (Le suicide et les maladies mentales). Str. 321—360. Każde samobójstwo może być rozpatrywane z dwóch punktów widzenia: raz jako skutek patologicznych zaburzeń układu nerwowego, wywołanych czynnikami natury organicznej, drugi raz jako rezultat zachwiania równowagi kolektywnej, wywołanego przyczynami natury społecznej.

I. Plantefol: Biologia roślin. (La biologie végétale). Str. 361—387. Biologię roślin należy wyraźnie odgraniczyć zarówno od morfologii jak i od fizjologii roślin. Biologia rozpatruje roślinę jako element biosfery, bada zależność jej od czynników świata nieorganicznego i organicznego, stara się wreszcie ustalić prawa ewolucji formacji roślinnych.

A. Metz: Teoria pola jednorodnego u Einsteina. (La théorie du champ unitaire chez M. Einstein). Str. 388—405. Teoria względności Einsteina w swej redakcyi z lat 1912 i 1919 prowadzi wprawdzie do ważnej unifikacyi w dziedzinie fizyki, mianowicie do unifikacyi zjawisk bezwładności i grawitacyi, zachowuje jednak dwoistość pola grawitacyi i pola elektromagnetycznego. Próbę syntezy tych dwu pól podejmowali już Weyl i Eddington. W ostatnich latach syntezy tej na odmiennej niż wymienieni badacze drodze szuka sam Einstein, konstruując teorię pola jednorodnego, opartą na hipotezie nieeuklidesowego charakteru przestrzeni realnej.

a

Cl. Estève: Poezya magiczna u Novalisa. (La poésie magique dans Novalis). Str. 405—418. Poezya Novalisa powstała na gruncie jego magicznego idealizmu, który zmierza do wyjaśnienia, w jaki sposób umysł może dowolnie kształtować swoje dzieło-przyrodę, odradzając magiczną mocą jej twórcze energie.

S. Griolet: O prawie zapominania i dopuszczalnej arbitralności formuł matematycznych w psychologii. (Sur la loi de l'oubli et sur l'arbitraire possible des formules mathématiques en psychologie). Str. 419—428. Stosowanie formuł matematycznych celem wyrażania praw psychologicznych jest równie uprawnione i w podobnym stopniu arbitralne jak stosowanie ich w odniesieniu do praw fizycznych, dotyczących wielkości intensywnych. Matematyczne sformułowanie prawa zapominania brzmi: normalne zapominanie jest wprost proporcjonalne do pierwiastka minionego czasu. Przytem wskaźnik pierwiastka nie jest dowolnie przyjęty, lecz wyznaczony przez wartości uzyskane w eksperymentach.

G. Bénédé: Uwagi o prawie Fechnera. (Notes sur la loi de Fechner). Str. 429—432. Prawo Fechnera, dotyczące stosunku biologicznego między podniętą a reakcją, wyrażane zazwyczaj równaniem logarytmicznym, można wyrazić równaniem trygonometrycznym. W tem drugim sformułowaniu prawo Fechnera okazuje wyższy stopień przybliżenia, będąc ważnym nie tylko dla średniej skali podnięt.

Revue philosophique de la France et de l'Étranger, LV (1930). 1—6.

J. Lapique: Współczesna tendencja fizjologii. (L'orientation actuelle de la physiologie). Str. 1—22. Tendencją dominującą w fizjologii współczesnej jest sprowadzanie funkcji życiowych do zjawisk świata nieorganicznego. Tendencja ta ujawnia się m. i. wyraźnie w teorii prądów nerwowych.

E. Mayer: Psychologia wojskowa. (La psychologie militaire). Str. 23—42. Znajomość psychiki wojska jest niezbędna zarówno dla celów bezpośredniego oddziaływania dowódcy na podwładnych jak i dla celów doskonalenia techniki wojennej. Odrębność tej psychiki ma swoje źródła m. i. w poczuciu zabezpieczonej egzystencji i związanej z tem bez troski oraz w warunkach życia kolektywnego.

E. Leroux: Filozofia moralna we Francji od czasu wojny. (La philosophie morale en France depuis la guerre). Str. 43—78. W etyce powojennej we Francji zaznaczają się wyraźnie cztery kierunki: kierunek socjologiczny, zainicjowany przez dzieła Durkheima, kierunek racjonalistyczny (Lapie, Parodi), kierunek emocjonalistyczny (Pe-

b

caut, Loisy), wreszcie kierunek religijny, w którym wyróżnić można prądy ortodoksyjne i prądy niezwiązane z żadnym określonym wyznaniem.

Ch. Pérez: O niektórych aspektach biologii. (Quelques aspects de la biologie). Str. 79—96. Rozpatrując współczesny stan biologii, dochodzimy do przekonania, że z jednej strony embryologia eksperymentalna zmierza do odrodzenia teorii preformacji w postaci zmodernizowanej, z drugiej analiza genetyczna skłonna jest przyjmować mnogość różnorodnych typów, z których każdy posiada swoisty substrat materialny i w rozwoju swym podlega prawom przypadku.

H. Wallon: Psychologia stosowana. (La psychologie appliquée). Str. 97—107. Psychologia stosowana nie zakłada istnienia jakiejś psychologii teoretycznej, na której byłaby oparta. Problemy jej rodzą się z praktyki szkolnej, przemysłowej, prawniczej i t. p. Niezależna od psychologii teoretycznej, przyczynia się psychologia stosowana narówni z innymi naukami, jak np. biologia lub psychopatologia, do nowego jej rozkwitu.

J. de Gaultier: Elementy estetyczne moralności. (Les éléments esthétiques de la moralité). Str. 161—197. Przerost zmysłu posiadania w społeczeństwie ludzkim grozi zagładą obecnej cywilizacji. Czynnikiem zdolnym przywrócić pożądaną równowagę jest zmysł estetyczny. Polega on bowiem na zdolności cieszenia się przedmiotami, których się nie posiada.

D. Parodi: Poczucie podobieństwa. (Le sentiment de la ressemblance). Str. 198—210. Poczucie podobieństwa jest prostą, nie dającą się rozłożyć na elementy, intuicyją, która powstaje na tle ciągłości i jedności wrażeń resp. innych reakcyj naszej świadomości.

Revault D'Allonnes: W jaki sposób działanie wytwarza schematy. (Comment l'action schématise). Str. 211—252. Wykonywanie czynności stwarza schematy działania. Odpowiedź na pytanie, w jaki sposób czynność schematyzuje, można streścić w dwóch prawach: 1) Istnieje skłonność do wypróbowywania każdej zdolności poza pierwotnym zasięgiem jej stosowania. 2) Każda schematyzacja w ramach plastyczności indywidualnej może być przekształcana zależnie od warunków doświadczenia.

H. Metzger: Teoria ognia podług Boerhaave'go. (La théorie du feu d'après Boerhaave). Str. 253—285. Główną tendencją teorii ognia Boerhaave'go (profesora chemii w Leydzie w I. poł. w. XVIII.) jest dążność do wyróżnienia dwóch rodzajów ognia: ognia (w znaczeniu ciepła), pojętego jako „fluid“, jako ciało wyposażone w szereg spe-

a

cyficznych właściwości, i ognia (w znaczeniu spalania się), pojętego jako zjawisko, jako proces chemiczny.

G. Guy-Grand: Oblicza sprawiedliwości podług Proudhon'a. (Les aspects de la justice d'après Proudhon). Str. 286—315. Pojęcie sprawiedliwości, centralne w filozofii Proudhon'a, jest pojęciem złożonym. Sprawiedliwość okazuje nam różne oblicza, zależnie od tego, w jakim się przejawia zakresie. W zakresie moralności zjawia się nam jako sprawiedliwość w znaczeniu ściślejszym, w sferze myśli jako równość, w sferze wyobraźni jako ideał-bóstwo, w sferze przyrody jako czynnik równowagi.

E. Meyerson: Fizyk i człowiek pierwotny. (Le physicien et le primitif). Str. 321—358. Niema istotnej różnicy między sposobem rozumowania współczesnego fizyka i człowieka pierwotnego. Jeden i drugi bowiem, ilekroć wyjaśniać usiłują jakieś zjawisko, obierają tę samą drogę, mianowicie drogę utożsamiania przedmiotów napozór różnych.

J. Paliard: Złudzenie Sinstedena i problem implikacji spostrzeżeniowej. (L'illusion de Sinsteden et le problème de l'implication perceptive). Str. 359—409. Porównanie spostrzegania złudnego ze spostrzeganiem normalnym, przeprowadzone na tle szczegółowej analizy perspektywicznego złudzenia, zwanego złudzeniem Sinstedena, pozwala wykryć niektóre właściwości przeżycia intelektualnego, implicite w złudnym spostrzeganiu zawartego. Okazuje się m. i., że jest ono mylnem, niewyraźnym przekonaniem, mającym swe źródło w dążności podmiotu spostrzegającego do wyzwolenia się ze stanu niezdecydowania wobec spostrzeganego przedmiotu.

A. Spaier: O istocie instynktu. (De la nature de l'instinct). Str. 410—445. Instykt w istocie swej jest pewną pierwotną tendencją, wyrażającą się w systemie ruchów; jako taki jest rzeczywistością wyższego rzędu, której szukać należy nie w świecie zjawisk, lecz w świecie uniwersaliów. Nietrafne jest przeciwstawianie instynktu inteligencji. Cała bowiem aktywność psychiczna, a więc i aktywność intelektualna, jest zróżnicowanym przejawem instynktu.

H. Wallon: Od wyobrażenia do przedmiotu rzeczywistego w myśleniu dziecka. (De l'image au réel dans la pensée de l'enfant). Str. 446—458. Zawila ewolucja, którą przechodzi dziecko, by stać się zdolnym do odróżniania przedmiotów rzeczywistych od myślowych wyobrażeń, tworzących nasze bezpośrednio doświadczenie, polega na rozdzieleniu przeżyć świadomości na świat zmysłów i świat myśli symbolicznej i pojęciowej. Przedmiot rzeczywisty bowiem, ciągle i samoistny, jest dziełem myślenia pojęciowego. *Drka I. Dąbska (Lwów).*

b

XV.

Scientia. XXIII (1929). 1—6.

L. Le Fur: Powrót do prawa natury. Jego rola w dzisiejszej koncepcji prawa międzynarodowego. (Le retour au droit naturel. Son rôle dans la conception actuelle du droit international). Str. 31—42. Prawo natury było w różnych czasach rozmaicie pojmowane. W rzeczywistości pokrywa się w wielkiej części z prawem moralnym, a postulatami jego są: 1. naprawienie szkód niesłusznie wyrządzonych, 2. szacunek dla umów swobodnie zawartych i 3. szacunek dla autorytetu. Prawo natury dostarcza ostatecznej podstawy wszelkiemu prawu pozytywnemu, a szczególnie prawu międzynarodowemu.

G. Bouligand: Jedność nauk matematycznych. (L'unité des sciences mathématiques). Str. 77—84. Sprowadzanie zagadnień geometrycznych do zagadnień algebry resp. analizy, zapoczątkowane przez Descartes'a, ugruntowało pogląd, że geometria jest podporządkowana analizie. Najnowsze badania wykazują jednak, że geometria jest analizie równorzędna i tworzy z nią nawet jedną gałąź wiedzy.

K. Sapper: Teorye życia i ich znaczenie dla przyrodoznawstwa. (Die Theorien des Lebens und ihre Bedeutung für die Naturforschung). Str. 95—104. Z trzech teoryj biologicznych: witalistycznej, fizykalno-chemicznej i finalistycznej, teoria witalistyczna jest sprzeczna z postulatami naukowego badania; teoria fizykalno-chemiczna nie wystarcza — przynajmniej na razie — do wytłumaczenia wszystkich przejawów życia; zastosowanie teorii finalistycznej w badaniach przyrodniczych każe się natomiast spodziewać nowych i ciekawych rezultatów.

W. Brown: Analiza umysłowa. (Mental analysis). Str. 241—250. Należy odróżnić metodę badań psychologicznych, wprowadzoną przez Freud'a, od teorii psychologicznej, przez niego stworzonej, choć obie te rzeczy noszą miano psychoanalizy. Metodę tę można — dla odróżnienia jej od teorii — określić jako analizę głębi. Leczenie pacjentów przy jej pomocy nie może poprzestać na usunięciu stłumień i doprowadzeniu pacjentów do poznania siebie samych; musi nadto pozwolić im na rekonstrukcję ich własnej filozofii życia.

M. Schlick: Teorya poznania a fizyka nowoczesna. (Erkenntnistheorie und moderne Physik). Str. 307—316. Teorya poznania wygłasza twierdzenia o tem, jakby się fizyka zachowała wobec obserwacji, z którymi może się spotkać. Zajmuje ją zwłaszcza zagadnienie, czy są takie twierdzenia, których żadna obserwacja nie potrafi z nauki wye-

a

liminować, a więc twierdzenia a priori. Fizyka nowoczesna, odrzucająca geometryę euklidesową oraz prawo przyczynowości, każe uznać prawdziwość empirycznej teorii poznania, której zdaniem żadne twierdzenie o rzeczywistości nie ma charakteru apriorycznego.

A. Dresden: Pewność matematyczna. (Mathematical certainty). Str. 369—376. Przekonanie o niezbitnej pewności twierdzeń matematycznych obejmuje szerokie kręgi ludzkości. Stanowisko matematyków-formalistów wcale tego przekonania nie usprawiedliwia, podkreśla bowiem, że — wobec niedefiniowalności pojęć pierwotnych — nigdy niewiadomo, o czym się w matematyce mówi, ani też, czy to, co się mówi, jest słuszne. Ufności tej dostarcza natomiast oparcia intuicyonizm matematyczny, który widzi w konstrukcyi świata matematycznego rozwój elementów, tkwiących we wszelkiej czynności umysłowej.

E. Kretschmer: Temperamenty. (Die Temperamente). Str. 387—394. Wśród temperamentów cyklotymicznych należy wyróżnić temperamenty 1. hypomaniczne (ludzie wesele, ruchliwi, ze spotęgowanem poczuciem mocy, pełni pomysłów, o szybko przemijającym gniewie), 2. syntoniczne (spokojni, trzeźwi, praktyczni, z dużą dozą dobrego humoru), 3. przygaszone (miękkie, ciche usposobienia). W grupie temperamentów schizotymicznych zasługują z kolei na wyodrębnienie temperamenty 1. hyperestetyków (subtelnych, nerwowych idealistów), 2. umiarkowanych schizotymików (ludzie chłodni, arystokratycznie spokojni, konsekwentni i energiczni) oraz 3. anestetyków (zimni nerwowcy, ludzie dotknięci bezwładem uczuciowym, różnego typu dziwacy).

Scientia. XXIII (1929). 7—12.

L. Plate: Witalizm i mechanizm w nowem biologicznem ujęciu. (Vitalismus und Mechanismus in einer neuen biologischen Auffassung). Str. 12—20. Jakkolwiek Rignano chce uchodzić za witalistę, stanowisko zajęte przez niego w biologii zasługuje raczej na miano mechanistycznego; Rignano przyjmuje bowiem jako podstawę życia pewną specyficzną energię, a nie jakąś metafizyczną zasadę, do której zwykli uciekać się witaliści.

E. Rignano: Ani witalizm ani mechanizm. Odpowiedź Profesorowi Plate. (Nè vitalismo nè meccanicismo. Replica al Prof. Plate). Str. 21—34. Prof. Plate utożsamia witalistów z witalistami-animistami. Istnieją jednak nadto witaliści-energetycy i do nich zalicza się autor. Obu tym grupom należy przeciwstawić mechanizm pojęty jako stanowisko, wedle którego wszystkie przejawy życia można wytłumaczyć przez prawa fizykalno-chemiczne, rządzące światem nieorganicznym.

b

B. Russell: Co to jest cywilizacja zachodnia? (What is Western civilisation?). Str. 35—41. Podstawami cywilizacji zachodniej stały się pierwiastki myśli dedukcyjnej, zaczerpnięte od Greków, i podporządkowanie się jednostki organizacyi, w czym wzoru dostarczyli Rzymianie. Przez długi czas reprezentował cywilizację zachodnią kościół katolicki. W czasach nowożytnych kościół stracił jednak to dominujące stanowisko, a rolę kierowniczą w cywilizacji zachodniej objęły: nauka i patryjotyzm.

L. von Bertalanffy: Dzisiejszy stan zagadnienia ewolucyi. Część I.: Teorye klasyczne. Część II.: Nowsze poglądy i przyszłość nauki o ewolucyi. (Der heutige Stand des Entwicklungsproblems. I. Teil: Die klassischen Theorien. II. Teil: Neuere Anschauungen und die Zukunft der Entwicklungslehre). Str. 97—110 i 171—182. Prawdziwość zasady descendency nie ulega żadnej wątpliwości. Sposobu, w jaki ewolucya gatunków się odbywa, nie tłumaczy jednak wystarczająco ani darwinizm, ani lamarkizm, ani także współczesna teorya mutacyi. Dla rozwiązania tego problemu otwierają się dziś nowe drogi, lecz wiele z nich (np. mnemoniczne teorye życia) ma jeszcze charakter wybitnie spekulatywny.

A. Vassilieff: Rozwój naukowego pojęcia przestrzeni. Część I.: Koncepcye filozoficzne i matematyczne. Część II.: Koncepcye biologiczne i fizykalne. (Développement du concept scientifique de l'espace. I. Partie: Les conceptions philosophiques et mathématiques. II. Partie: Les conceptions biologiques et physiques). Str. 221—230 i 289—300. Autor podaje w zwięzłem streszczeniu poglądy, jakie wygłaszali na temat przestrzeni różni filozofowie, geometrzy, biologowie i fizycy. Zaczyna od teoryj najdawniejszych, a kończy na najświeższych.

E. A. Ross: Konflikt wieków. (The conflict of ages). Str. 245—252. Młodzież kieruje się namiętnością, pełna jest rozmachu i inicjatywy. Ludzie starzy są natomiast chłodni i rozważni. Wskutek tych różnic psychicznych rodzi się stale między młodymi i starymi antagonizm, a przejawy jego występują zarówno w życiu prywatnem jak publicznem.

G. Zuccante: Arystofanes i Platon. (Aristofane e Platone). Str. 321—332. W „Zgromadzeniu kobiet“ Arystofanes wyśmiewa nowatorskie teorye Platona, dotyczące urządzeń społecznych i wychowawczych. Teorye te znalazły swój wyraz w V. księdze Rzeki cyzopolitej.

A. Loria: Psychologiczne skutki naukowej organizacyi pracy. (Le ripercussioni psicologiche della organizzazione scientifica del lavoro). Str. 395—405. Zarówno taylo-

a

ryzm, który całkowicie uzależnia pracownika od dyrekcyi, jak fordyzm, czyniący z niego niewolnika maszyny, wyczerpują w krótkim czasie robotników pod względem nerwowym a często wywołują w nich nawet głębokie zaburzenia psychiczne. Naukowa organizacja pracy nie powinna kierować się wyłącznie punktem widzenia zwiększenia produkcji, lecz powinna także brać pod uwagę zdrowie fizyczne i umysłowe pracownika.

Drka Marya Kokoszyńska (Lwów).

ZAPISKI BIBLIOGRAFICZNE.

a) Prace polskie.

Filozofia w ogóle.

Kowalski K. Ks. Podstawy filozofii. Gniezno, Skł. gł. Księg. św. Wojciecha w Poznaniu, 1930, str. 272.

Ajdukiewicz K. O zagadnieniach filozoficznych. — *Filomata*, Lwów, 1931, nr. 26, str. 435—444.

Żółtowski A. Idea ewolucyj w filozofii. — *Pamiętnik warszawski*, III (1931), 3, str. 3—15.

Cywiński St. Literatura a filozofia. Warszawa, 1930, str. 26. (Odb. z „*Myśli Narodowej*“ 1930, nr. 1, 2.)

Pastuszka J. Ks. Sprawa polskiej terminologii filozoficznej. — Związek zakładów teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. *Pamiętnik Piątego Zjazdu w Łodzi*. Kielce, 1929.

Winawer B. Najście na filozofię. — *Wiadomości literackie*, Warszawa, VIII (1931), 5, str. 3.

Zagożdżon W. Uwagi krytyczne na tle psychologii, filozofii i nauk społecznych. Warszawa, Skł. gł. Hoesick, 1929, str. 68. *Zł.* 4.

Zarys filozofii. Tom II. Praca zbiorowa. Lublin, Towarzystwo wiedzy chrześcijańskiej, 1929, str. 288.

Kwiatkowski Fr. Ks. Metoda nauczania filozofii w seminariach duchownych oraz sprawa podręczników. — Związek zakładów teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. *Pamiętnik Piątego Zjazdu w Łodzi*. Kielce, 1929.

Kowalski K. Ks. Prowadzenie seminarium naukowego filozoficznego. — Związek zakładów teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. *Pamiętnik Piątego Zjazdu w Łodzi*. Kielce, 1929.

Kowalski K. Ks. Lekcja naukowego seminarium filozoficznego. — Związek zakładów teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. *Pamiętnik Szóstego Zjazdu w Poznaniu*. 1931.

Jakobson W. O stosunku przyrodników do filozofii. — *Czasopismo przyrodnicze*, Łódź, 1929, nr. 3—4.

b

Weyberg Z. Jeszcze o filozoficznym wykształceniu przyrodników. — *Czasopismo przyrodnicze*, Łódź, 1930, nr. 8.

Trzebiński J. W sprawie konieczności filozoficznego wykształcenia przyrodników. — *Czasopismo przyrodnicze*, Łódź, 1931, nr. 1—2.

Pirożyński M. Ks. Co czytać? Poradnik w sprawie lektury religijnie uświadamiającej dla maturzystów szkół średnich ogólnokształcących i seminariów nauczycielskich. Cz. I. *Filozofia, Teologia, Historia Kościoła*. *Czasopisma*. Kraków, Drukarnia „*Przeglądu Powszechnego*“, 1930, str. 12.

Rajchman-Ettingerowa R. Propedeutyka filozofii w szkole średniej. — *Przegląd filozoficzny*, Warszawa, XXXIII (1930), 1—2, str. 131—135.

Myślicki I. Propedeutyka filozofii w szkole średniej. — *Ogniwo*, Warszawa, 1931, nr. 7.

Kleszkowski B. Zagadnienie programu propedeutyki filozofii. — *Przegląd filozoficzny*, Warszawa, XXXIV (1931), 2—3, str. 53—60.

Leleszówna H. Cel nauczania propedeutyki filozofii w szkołach średnich. — *Przegląd filozoficzny*, Warszawa, XXXIV (1931), 2—3, str. 51—52.

Gawecki B. W sprawie propedeutyki filozofii. — *Przegląd filozoficzny*, Warszawa, XXXIII (1930), 1—2, str. 135—139.

Blaustein L. O lekturę filozoficzną w szkole średniej. — *Przegląd humanistyczny*, Lwów, V (1930), 4—5, str. 441—444.

Księga pamiątkowa Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie. 12. II. 1904—12. II. 1929. Lwów, Polskie Towarzystwo filozoficzne, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. VIII. 483. *Zł.* 25.

Hertz A. Ludzie i idee. Warszawa, Druk. „*Stołeczna*“, 1931, str. 231. *Zł.* 5.

Kotarbiński T. Wspomnienia z VII. Międzynarodowego Zjazdu filozoficznego w Oxfordzie (1.—5. IX. 1930). — *Pamiętnik Warszawski*, III (1931), 2, str. 3—16.

Zawirski Z. Siódmy Międzynarodowy Kongres filozoficzny w Oxfordzie. — *Kwartalnik filozoficzny*, Kraków, IX (1931), 1, str. 79—95.

Lutosławski W. Siódmy sejm filozofów. — *Kuryer Warszawski*, Nr. 299 z 31. października 1930. (Wyd. wieczorne).

Twardowski K. Przemówienie wygłoszone na obchodzie dwudziestopięciolecia Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie dnia 12. lutego 1929. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 15. *Zł.* I. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904—12. II. 1929).

Wydania dzieł.

Albertus Magnus zob. Przekłady na język polski.

Arystoteles zob. Przekłady na język polski.

Augustyn św. zob. Przekłady na język polski.

a

- Demokryt** zob. Przekłady na język polski.
Epiktet zob. Przekłady na język polski.
Galileo Galilei zob. Przekłady na język polski.
Heraklit zob. Przekłady na język polski.
Hoene-Wroński zob. Przekłady na język polski.
Ksenofont zob. Przekłady na język polski.
La Rochefoucauld zob. Przekłady na język polski.
Locke J. zob. Przekłady na język polski.
Lucretius zob. Przekłady na język polski.
Montaigne M. zob. Przekłady na język polski.
Rousseau J. J. zob. Przekłady na język polski.
Schopenhauer A. zob. Przekłady na język polski.
Sextus Empiricus zob. Przekłady na język polski.
Spinoza zob. Przekłady na język polski.

Historia filozofii.

- Chmaj L.** Kryzys współczesnej historii filozofii. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 1. str. 80—103.
Tatarkiewicz Wł. O podziale dziejów filozofii na okresy. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego warszawskiego. Wydział II. XXII (1929). str. 28—29.
Tatarkiewicz Wł. Historia filozofii. T. I. Filozofia starożytna i średniowieczna; T. II. Filozofia nowożytna. Lwów, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1931, str. 399; 315, z 28 planzami. Zł. 36.
Korecki E. Zwięzły podręcznik historii filozofii. Warszawa, „Pomoc szkolna“, 1930, str. 228, Zł. 4. (Biblioteka pedagogiczna i filozoficzna. Nr. 4).
Sapere Ausus [Żmurko St.]. Historia naturalna ducha ludzkiego. Warszawa, Hoesick, 1930, str. 329.
Kwiatkowski F. Ks. Szanownym recenzentom Historii filozofii Stoeckl-Weingärtner-Kwiatkowski kilka słów odpowiedzi. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 3. str. 310—317.
Gołębowski W. i Chrzanowski I. Replika recenzentów. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 3. str. 317—324.
Myślicki I. Encyklopedia filozofii. Część I. Historia filozofii w trzech tomach. Tom I. Filozofia ludów pierwotnych i narodów starożytnych. Warszawa, Towarzystwo Bratniej Pomocy Słuchaczy Wolnej Wszechnicy Polskiej, 1930, str. 219.
Cichowski H. Filozoficzne podstawy teologii wschodniej. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXV (1930), 554. str. 206—218.
Błeszyński T. Oblicze duchowe Indyj. Warszawa, „Przedświt“, 1931, str. 24.
Schayer St. Zagadnienie osobowości w filozofii starobuddyjskiej. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXII (1929). 3. str. 182—205.

b

- R. T. Ks. Kohelet** i jego filozofia. (Rzecz o pesymizmie). — Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy, Warszawa, XX (1930). 9. str. 54—63; 10. str. 105—118.
Ajdukiewicz K. Paradoksy starożytnych. — Filomata, Lwów, nry. 35, 36. str. 6—14; 51—58.
Dąbska I. O sceptykach greckich. — Filomata, nr. 39, str. 209—215.
Szydełski S. Ks. Idea odrodzenia w misterych hellenistycznych a u św. Pawła. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, str. 93.
Kosiński K. Rozwój idei państwa od Platona do humanizmu. Warszawa, Wyd. kwartainika „Zrąb“, 1931, str. 34.
Heinrich Wł. Zarys historii filozofii. T. I. Cz. II. Filozofia średniowieczna. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930, str. XI. 231. Zł. 8.
K. M. Corpus philosophorum medii aevi. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 1. str. 75—78.
Heitzman M. Istota renesansu. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 1. str. 58—79.
Michalski K. Ks. Walka o duszę w Oksfordzie i Paryżu w wiekach średnich oraz jej włoskie odgłosy w czasach Odrodzenia. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 4. str. 282—290.
Straszewski M. Historia filozofii w Polsce. Przerobił i uzupełnił ks. Fr. Kwiatkowski. Kraków, Wydawnictwo księży Jezuitów, 1930, str. 80.
Górski K. Zagadnienia etyczne w polskiej literaturze aryańskiej XVI. wieku. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 4. str. 307—317.
Kadlerówna A. Kursy psychologii w polskich kolegiach jezuickich w XVII. i XVIII. wieku. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział II. XXIV (1931). 1.—6. str. 109—124. (Także w odbitce).
Ujejski J. Prolegomena do dziejów polskiego mesyanizmu. — Pamiętnik warszawski, 1929, zeszyt 3.
Ujejski J. Dzieje polskiego mesyanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lwów, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1931, str. 344.
Koniński K. L. W sprawie mesyanizmu. — Myśl narodowa, 1930, nr. 41.
Chrzanowski I. Geneza psychologiczna wiary w chrystusowość Polski. — Księga Pamiątkowa ku czci Stanisława Dobrzyckiego, Poznań, 1929, str. 39—45.
Kleiner J. Polska mistyka romantyczna wobec koncepcji paralelizmu światów. — Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego 12. II 1904—12. II. 1929. Lwów, Skł. gł. w księg. S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 291—301.

a

Drogoszewski A. Pozytywizm polski. Lwów, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1931, str. 68. Zł. 1-50.

Swzwekowski Z. Pozytywizm Polski. Próba oceny. — Przegląd współczesny, Kraków, XXVIII (1929), str. 406—419.

Wóycicki K. Walka na parnasia i o parnasia. Materiały i opracowania do dziejów pozytywizmu polskiego. Część I. Walka z epigonizmem. Warszawa, Gebethner i Wolff, (1928), str. 234.

Szelągowski A. Pozytywizm warszawski a socjalizm popowstaniowy. — Insurrekcyje, 1929, nr. 2.

Ostaszewski J. Tropem naszych uniwersalistów. (Dok.). — Droga, Warszawa, 1928, nr. 12. str. 1157—1173.

Dvornikovlć Wł. Serbski mistycyzm dziejowy. — Ruch słowiański, 1929, nr. 4.

Czuma I. Filozoficzne punkty styyczne Zachodu i Bolszewizmu. Lublin, Druk. Mazowiecka, 1930, str. 29.

Rubczyński W. Zróznicowanie kierunków neotomistycznych. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXVI. (1930). 556. str. 23—48; 557. str. 175—197.

Monografie o filozofach.

Samotyhowa N. Edward Abramowski i jego poglądy na znaczenie dobra i piękna w przebudowie życia. Warszawa, Wydawnictwo Towarzystwa kultury etycznej im. E. Abramowskiego, 1931, str. 31.

Vincenz St. Zagadnienia etyki nowoczesnej. Abramowski i Holzapfel. — Droga, Warszawa, 1929, nr. 6. str. 592—670.

Kostecki R. O. Błogosławiony Albert Wielki. — Ateneum kapłańskie, Włocławek, XVI (1930). 3. (158). str. 225—242.

Manthey Fr. Ks. Albert Wielki. — Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej, listopad 1930.

Krokiewicz A. Filon z Laryssy i Antiochos z Askalonu. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 3. str. 270—309; 4. str. 329—366.

Szober St. Karol Appel (1857—1930). Odbitka z Prac Filozoficznych, XV.

Bernstein S. Platon i Arystoteles jako teoretycy wychowania. — Pokłosie szkolne, Płock, 1931, nr. 7—9.

Salamucha J. Ks. Pojęcie dedukcyi u Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu. Studium historyczno-krytyczne. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930, str. X. 130. Zł. 10.

Augustyn św. (Praca zbiorowa). Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1930, str. 295. [M. i.: Czuj J. Ks.: Św. Augustyn w opinii potomnych; Korzonkiewicz J. Ks.: O św. Augustynie jako człowieku i typie; Kowalski K. Ks.: Nauczanie i nauczyciel podług św. Augustyna i św. Tomasza z Akwinu; Pastuszka J. Ks.: Stosunek

b

św. Augustyna do filozofii; Sawicki F. Ks.: Św. Augustyn pierwszym człowiekiem nowożytnym; Sumiński W. Ks.: Problem istnienia Boga u św. Augustyna].

Studia Augustyńskie. Praca zbiorowa. Warszawa, Polskie Towarzystwo teologiczne, 1931, str. 124. (Treść: Szałowski A. Ks.: Przedmowa. — Styger P. Ks.: Wizerunki św. Augustyna na podstawie najstarszych portretów i dokumentów. — Pastuszka J. Ks.: Charakterystyczne cechy filozofii św. Augustyna. — Bukowski A. Ks.: Św. Augustyn o reinkarnacji dusz. — Kwiatkowski W. Ks.: Istota chrystianizmu według św. Augustyna. — Borowski A. Ks.: Właśność prywatna według św. Augustyna. — Styger P. Ks.: Św. Augustyn jako patryota).

Abt St. Ks. Św. Augustyn jako pedagog. Kraków. Nakł. autora, Skł. gł. Spółka pedagogiczna, 1930, str. 53.

A. S. A. Ks. Św. Augustyn, biskup Hippony. Krótki życiorys. Kraków, Drukarnia „Powszechność i Praca“, 1930, str. 36.

Bross St. Ks. Myśli św. Augustyna. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1930, str. 128.

Bukowski A. Ks. Św. Augustyn o reinkarnacji dusz według teorii platońskiej. — Przegląd Powszechny, Kraków, CXC (1931). nr. 568. str. 3—19.

Bulanda E. Ks. Pogląd św. Augustyna na metempsychozę. — Przegląd teologiczny, Lwów, XI (1930). 4. str. 451—464.

Cichowski K. Ks. Św. Augustyn jako teoretyk ascezy zakonnej. — Przegląd teologiczny, Lwów, XI (1930). 4. str. 500—523.

Czuj J. Ks. Spór naukowy między św. Augustynem a św. Hieronimem (I. Nawiązanie korespondencji i różnice w niektórych poglądach. — II. Złagodzenie sporu i zaprzestanie korespondencji). — Ateneum kapłańskie, Włocławek, XVI (1930). 4 (159). str. 352—368; 5 (160). str. 469—483.

Gerstmann A. Ks. Św. Augustyn jako teolog, duszpasterz, człowiek. — Ruch teologiczny, Lwów, II (1930). 4. str. 49—58.

Gerstmann A. Ks. W 1500. rocznicę św. Augustyna. — Filomata, Lwów, 1931, nr. 29, str. 579—589.

Halban L. Społeczno-polityczne wskazania św. Augustyna. — Przegląd teologiczny, Lwów, XI (1930). 4. str. 490—499.

Mazurkiewicz K. Ks. Jaki winien być nasz stosunek wobec dóbr i przyjemności doczesnych według nauki św. Augustyna? — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół nauk za III. i IV. kwartał 1930, str. 68—71.

Michalski K. Ks. Geniuszowi św. Augustyna w hołdzie jubileuszowym. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXVII (1930). 559—560. str. 3—22. (Także w odbitce).

Pastuszka J. Ks. Augustyński dowód istnienia Boga. — Przegląd teologiczny, Lwów, XI (1930). 4. str. 465—474.

a

Pastuszka J. Ks. Św. Augustyn jako psycholog-metafizyk. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXVII (1930). 559—560. str. 23—36.

Pastuszka J. Ks. Niematerialność duszy ludzkiej u św. Augustyna. Studium filozoficzne. Lublin, Towarzystwo Wiedzy chrześcijańskiej, 1930, str. VII, 200.

Pastuszka J. Ks. Pojęcie duszy ludzkiej u św. Augustyna. — Przegląd teologiczny, Lwów, X (1929). 4. str. 389—406.

Pastuszka J. Ks. Pierwiastki nowoczesne w filozofii św. Augustyna. — Ateneum kapłańskie, Włocławek, XV (1929) str. 213—229; 337—349.

Pieprzycki K. Ks. Czy św. Augustyn znał język grecki? — Ateneum kapłańskie, Włocławek, XVI (1930). 2 (157). str. 161—184.

Remerowa K. O „Wyznaniach“ św. Augustyna. — Słowo Polskie, Lwów, nry 252 i 254 z 15. i 17. września 1930.

Rostań Wł. Papież o św. Augustynie. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXIV (1929). 550. str. 38—45.

Rostworowski J. Św. Augustyn na tle wieków. — Przegląd powszechny, Kraków, CXC (1931). 570. str. 257—269.

Skwarczyńska St. „Genezis z ducha“ Słowackiego wobec „Confessiones“ św. Augustyna. — Pamiętnik literacki, Lwów, XXVII (1930). 1. str. 114—121.

Sinko T. Dwa przekłady „Wyznań“ św. Augustyna. — Czas, 1929, nr. 114.

Słomkowski A. Ks. Charakter stanu pierwszych ludzi według nauki św. Augustyna. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za III. i IV. kwartał 1929, str. 48—51.

Słomkowski A. Ks. Nauka św. Augustyna o stworzeniu człowieka. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. i II. kwartał 1930, str. 56—57.

Sokołowska J. Dostojeństwo duszy ludzkiej w filozofii św. Augustyna. — Iuventus Christiana, II (1931). 1.

Stach P. Ks. Najnowsze przekłady polskie dzieł św. Augustyna. — Przegląd teologiczny, Lwów, XI (1930). 4. str. 531—535.

Szydelski S. Ks. Indywidualność św. Augustyna. (W tysięcioletnią rocznicę jego śmierci). Włocławek, 1931, str. 33. (Odb. z Ateneum kapłańskiego, XVII. 4).

Umiński J. Ks. Zagadnienie wpływu św. Augustyna na Stanisława Hozjusza. — Przegląd teologiczny, Lwów, XI (1930). 4. str. 524—530. (Także w odblasku).

Witkowski St. Św. Augustyn jako indywidualność. — Przegląd teologiczny, Lwów, XI (1930). 4. str. 348—351.

Zukowski St. Ks. Św. Augustyn. — Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy, Lwów, XIX (1930). str. 496—502.

Zychliński A. Ks. Intelektualizm św. Augustyna. Warszawa, Skł. gł. Dom Książki Polskiej, 1931, str. 54. Zł. 2.50.

b

Życzkowski E. Ks. Dzisiejszy stan badań nad augustyńską teorią oświecenia. — Przegląd teologiczny, Lwów, XI (1930). 4. str. 475—490.

Heitzman M. Geneza i rozwój filozofii Franciszka Bacona. Kraków, 1929, str. 100. (Odb. z Kwartalnika filozoficznego).

E. S. Baldenspengler o Hoene-Wrońskim. — Echo tygodniowe, 1929, nr. 10.

Romanowski H. Nowa filozofia. Krytyka bergsonizmu. Lublin, Towarzystwo Wiedzy chrześcijańskiej, Lublin, 1930, str. 194.

Romanowski H. Renan i Bergson. Szkic porównawczy. Warszawa, 1931, str. 49. (Odbitka z „Przeglądu katolickiego“). Zł. 2.

Ingarden R. Niektóre założenia idealizmu Berkeleygo. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 44. Zł. 3. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904. — 12. II. 1929).

Biegańska M. Władysław Biegański — życie i praca. Warszawa, wyd. z zasiłku Kasy im. Mianowskiego, 1930, str. 298. Zł. 10.

Billkiewicz T. Stosunek Władysława Biegańskiego do Prof. Maksxa Neubergera w świetle zachowanych listów. — Archiwum historii i filozofii medycyny, Poznań, IX (1929) 2. str. 181—193.

Siwecki J. Zagadnienia filozoficzne konsolacji Boecjusza. Cz. I. Pogląd Boecjusza na świat. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 2—3. str. 104—121.

Szućki H. Mickiewicz i Boehme. — Pamiętnik literacki, Lwów, XXVI (1929). 3. str. 315—341.

Morawski K. Filozof francuski stulecia XVIII. w Krakowie [Gabryel Bonnet de Mably]. — Kurjer Warszawski, 1930, nr. 273.

Zakrzewski K. Filozofia narodu, który walczy i pracuje. (Nacyonalizm St. Brzozowskiego). Lwów, Biblioteka „Zespołu Stu“, 1929.

Oko J. Wileński rękopis dzieł Cicerona, Vergiliusa i Owidiusa. — Streszczenia referatów sekcji naukowej i dydaktyczno-pedagogicznej Zjazdu klasycznych filologów krajów słowiańskich w Poznaniu w dniach od 3. do 6. czerwca 1929. I. Sekcja naukowa. Lwów, 1929.

Smereka J. Preparacya i komentarz do wyboru z pism filozoficznych M. Tuliusza Cyce-rona. Cz. I. De officiis — O powinnościach. Lwów, Książnica-Atlas, 1929, str. 96. Zł. 3.60.

Minkowska A. August Cieszkowski. — Wiedza i Życie, Warszawa, VI (1931). 1. str. 83—87.

Manthey Fr. Ks. Dzieje myśli filozoficznej w Polsce w czasach nowszych. 3. A. Cieszkowski. 4. Z. Krasieński. — Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej, kwiecień-maj 1931. (Także w odblasku, Pelplin, 1931, str. 21).

Listy Teofila Małeckiego do żony i Augusta Cieszkowskiego. Wydał A. Wrzosek. — Archiwum historii i filozofii medycyny. Poznań, XI (1931). 1—2. str. 195—201.

a

Hertz A. *Socjologia Augusta Comte'a.* — Wiedza i Życie, Warszawa, IV (1929). 10. str. 617—631.

Mann M. Benedetto Croce, jego estetyka i krytyka literacka. Warszawa, T. N. W., Druk. J. Dziewulski, 1930, str. 208. Zł. 10.

Lukrec H. Wacław Nałkowski i J. Wł. Dawid. — Wiadomości literackie, Warszawa, VIII (1931). 48. str. 2.

Chmaj L. Rozwój filozoficzny Kartezjusza. [Descartes]. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1930, str. 202. Zł. 8.

Czajkowski St. Intuicyja twórcza w filozofii Descartes'a i znaczenie pojęcia Boga w jego teorii poznania. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 1—2. str. 41—64.

Tenenbaumówna A. Descartes i jego „bête-machine“. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXII (1929) 3. str. 169—181.

Kolbuszewski K. Do biografii ks. Anioła Dowgirda. — Księga pamiątkowa Uniwersytetu wileńskiego, 1929, tom I. str. 239—258.

Harassek S. Piotr Duhem i Max Scheler o cechach narodowych nauki i filozofii. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 4. str. 367—404.

Doroszewski W. Filozofia i socjologia Durkheima. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930) 3. str. 181—195.

Hertz A. *Socjologia Emila Durkheima.* — Wiedza i Życie, Warszawa, VI (1931). 12. str. 825—837.

Mirek Fr. Ks. Metoda socjologiczna. Przyczynek na podstawie analizy krytycznej metod Tarde'a i Durkheima. Poznań, 1930. str. 187.

Besser St. Filozofia w literaturze. W. Grubińskiego: *Dyogenes z Synopy i Aleksander W.* albo sławienie próżniactwa. — Kuryer warszawski, 1929, nr. 181.

Krokiewicz A. *Nauka Epikura.* Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1929, str. IV. 408. Zł. 15.

Agatstein J. *Filozofia religii Rudolfa Euckena.* Przemysł, 1930, str. 18. Zł. 1.

Stein E. *Filon z Aleksandryi. Człowiek, dzieła i nauka filozoficzna.* — Księga jubileuszowa ku czci dra M. Braudego. Pisma Instytutu Nauk Judaistycznych w Warszawie III—IV. 1931. (Także w odbitce. Str. 138).

Filon z Laryssy zob. Antiochos z Askalonu.

Davidson S. Zygmunta Freuda. (Z powodu 75-cioletniej rocznicy urodzin). — Polska Gazeta Lekarska, X (1931). 34. str. 648—650.

Dąbska I. Teoria sądu Edmunda Goblot'a. — Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie, IX (1929). 2. str. 105—108.

Burhardt St. Józef Gołuchowski — William James. „Filozofia i życie“ — „Pragmatyzm“. (Odbitka z Alma Mater Vilnensis, 1929, nr. 8), str. 7.

Koneczny F. Uwaga o Józefie Gołuchowskim. — Księga pamiątkowa Uniwersytetu wi-

b

leńskiego, 1929, tom I. str. 259—270. (Także w odbitce).

Jarra E. Wawrzyniec Goślicki jako filozof prawa. Warszawa, 1931, str. 69. (Odb. z czasop. „Themis Polska“, VI).

Bar A. Filozofia Hegla i jej przeciwnicy w czasopiśmiennictwie polskim. — Sprawozdania z posiedzeń i czynności Polskiej Akademii Umiejętności, XXXV (1930). 3. str. 18—19.

Chomicz P. Hegel (1770—1831). (Przed setną rocznicą zgonu filozofa). — Kuryer Warszawski, nr. 156 z 9. VI. 1931.

Żółtowski A. Hegeliana. (W setną rocznicę śmierci). — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 2—3. str. 91—103.

Ostachowski E. Van Helmont i jego system przyrodniczo-lekarski. — Archiwum historii i filozofii medycyny, Poznań, IX (1929). 2. str. 157—175.

Łubiński Z. Nowa literatura o Hobbes'ie. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 4. str. 333—340.

Łubiński Z. Tomasz Hobbes (1679—1929). — Kuryer literacko-naukowy, Kraków, VI (1929). 50. (Dodatek do nr. 344. Ilustrowanego Kuryera Codziennego z dnia 16. grudnia 1929).

Łubiński Z. Znaczenie pojęcia umowy w systemie filozoficznym Hobbes'a. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 16. Zł. 1. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Chomicz P. Kategorie ilości rozwinięta według Prawa Stworzenia Hoene-Wrońskiego. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 2. str. 176—193.

Chomicz P. O twierdzeniu Clairaut'a. (Rozważania Hoene-Wrońskiego). Warszawa, 1930, str. 8. [Odb. z Przeglądu mierniczego].

Gawecki B. Uwagi o filozofii Hoene-Wrońskiego. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 18—19.

Jankowski J. *Ekonomia społeczna Hoene-Wrońskiego. Systemat dynamiczny.* — Droga, Warszawa, X (1931). 3. str. 220—231.

Majkowski E. Ks. Józef Hoene-Wroński jako uczeń szkoły wydziałowej poznańskiej 1786—1790. — Kronika M. Poznania, VII (1929). str. 53—59.

Manthey Fr. Ks. Dzieje myśli filozoficznej w Polsce w czasach nowszych. I. J. M. Hoene-Wroński. — Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej, luty, 1931. (Także w odbitce, Pelplin, 1931, str. 15).

Mikołajtis J. [Hoene-] Wroński-Słowacki. — Ruch literacki, Warszawa, IV (1929). 8. str. 229—232.

Rzutkowski W. Jak Hoene-Wroński pomógł wychowanie. — Tęcza, 1928, nr. 386.

Walser F. Wychowanie kierowane według filozofii Hoene-Wrońskiego. — Ruch Pe-

a

dagogiczny. Kraków, XVII (1930). 5. str. 193—201; 6. str. 241—249.

Wasilewski E. Trismegistos. (Na marginesie filozofii Hoene-Wrońskiego słów kilka). — Na dziesięciolecie Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy 1920—1930. Bydgoszcz, 1931.

Hoene-Wroński zob. Baldensperger oraz Przekłady na język polski pod **Walser Fr. i Warrain Fr.**

Holzappel zob. Abramowski.

Blaustein L. Edmund Husserl i jego fenomenologia. — Przegląd humanistyczny, Lwów, V (1930). 2. str. 233—242. (Także w odbitce).

Lenkowski St. Hypatia i jej epoka. — Kwartalnik klasyczny, Lwów, IV (1930). 3. str. 361—386; 4. str. 473—489.

Śpikowski Wł. Ks. Nauka gnostyków o Bogu według św. Ireneusza. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. za III, i IV. kwartał 1929. str. 51—53.

Śpikowski Wł. Ks. Św. Ireneusza refutacja nauki gnostyków o Bogu. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931. str. 19—21.

James zob. Gołuchowski.

Jankowski J. Nowa teoria filozoficzna. Augustyna Jakubisiaka rzecz o granicach czasu i przestrzeni. Warszawa, 1930, str. 23. (Odbitka z czasopisma „Droga“).

Sedlaczek St. i Skowronkówna I. Bibliografia prac Józefy Joteyko. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa II (1927—28). 2. 3. 4. str. 173—186.

Sedlaczek St. i Skowronkówna I. Bibliografia prac Józefy Joteyko. — Rocznik pedagogiczny, IV (1929). 1.

Sikorowska Z. Ś. p. Prof. Dr. Józefa Joteyko. — Psychotechnika, Warszawa, II (1928). 5. str. 1—7.

Bad H. Geneza i zmierech legendy „Kant-Laplace“. Lwów, Rubin, 1931, str. 48.

Gościński T. Kant a Tomasz Reid. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 3. str. 275—295.

Grabowski T. W mieście Kanta i pruszczyzny. — Kuryer poznański, 1930.

Simon A. Poglądy Imannuella [sic!] Kanta na zagadnienia higieny osobistej. — Warszawskie Czasopismo lekarskie, VI (1929). 49.

Krokiewicz A. Karneades. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VII (1929). 4. str. 353—418.

Basser G. Jan Kochanowski jako myśliciel. — Echo Tygodnia. 1930. 12.

Rybicki P. Etyka Jana Kochanowskiego. Warszawa, 1930. str. 136.

Skoczek J. „Immortalitas“ w pojęciu J. Kochanowskiego. Lwów, 1930. str. 24. (Odb. z Pamiętnika literackiego, r. XXVII, z. 2).

Skoczek J. „Vir bonus“ w pojęciu Kochanowskiego. — Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie, X (1930). 1.

b

Giergielewicz E. Poglądy filozoficzno-prawne H. Kołłątaja. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1930, str. 162. *Zł.* 7.

Piszczkowski M. Ignacy Krasicki a La Rochefoucauld i La Bruyère. — Pamiętnik literacki, Lwów, XXVII (1930), 4. str. 553—569.

Żóttowski A. Epistolarium Krasickiego. — Pamiętnik warszawski, Warszawa, II (1930). 1. str. 1—14.

Krasicki zob. Cieszkowski.

Sternbach L. Cratetea [Krates z Teb]. — Sprawozdania z posiedzeń i czynności Polskiej Akademii Umiejętności, XXXIII (1928). 4. str. 2.

Kretschmer zob. Majer.

La Bruyère zob. Krasicki.

Laplace zob. Kant.

La Rochefoucauld zob. Krasicki.

Jasinowski B. Jedność myśli twórczej w filozofii Leibniza. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXII (1929). 3. str. 153—168; 4. str. 273—314.

Dąbrowa K. Karol Libelt jako więzień stanu. — Kuryer Warszawski, 1931, nr. 272.

Gawecki B. Z zaniedbanej dziedziny. (O Karolu Libelcie i konieczności badania filozofii polskiej). — Myśl narodowa, 1929, nr. 49.

Grabowski T. Krytyka poznańska w latach Libelta i Cybulskiego. — Księga Pamiątkowa ku czci Stanisława Dobrzyckiego, Poznań, 1929, str. 82—106.

Kaczmarek Z. Źródła poglądów estetycznych Libelta. Poznań, Jachowski, 1930, str. 169.

Rymarkiewiczówna M. Pojęcie Boga w filozofii Libelta. — Prace Komisji filozoficznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Tom III. Poznań, 1930.

Rymarkiewiczówna M. Filozofia Libelta. II. Epistemologia. Filozofia przyrody. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 9—11.

Herman Z. O zagadnieniu rzeczywistości estetycznej u Lippsa. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 1—2. str. 65—76.

Piotrowicz W. Wincenty Lutosławski. Rozmowa ze współczesnym mesyanistą polskim. — Wiadomości literackie, VII (1930). 19. (332).

Manthey Fr. Ks. Polscy myśliciele. 7. W. Lutosławski. — Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej, wrzesień, 1931. (Także w odbitce. Pelplin, 1931, str. 17).

Stanowski Z. Dr. Majer — poprzednik kretschmeryzmu w Polsce przed 90 laty. — Polska Gazeta lekarska, Lwów, VIII (1929). 45. str. 845—847.

Zapomniany filozof polski 18-go wieku. [Salomon Majmon]. — Ilustrowany Kuryer Codzienny, Kraków, 3. sierpnia 1931.

Besser St. Chrystus, Spinoza, Marx. Warszawa, 1929, str. 32. *Zł.* 1. (Prądy życia i ducha nr 1).

Hertz A. Teorie socjologiczne Karola Marksa. — Wiedza i Życie, Warszawa, VI (1931). 4. str. 285—295.

a

Manthey Fr. Ks. Polscy myśliciele. 8. A. Mickiewicz. — Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej, październik 1931. (Także w odtbitce. Pelplin, 1931).

Dyboski R. J. St. Mill jako pisarz dla naszych czasów. — Przegląd współczesny, Kraków, lipiec 1931, str. 72—81.

Szpotańska A. Rousseau i Mickiewicz o ustroju Polski. — Myśl narodowa, 1929, nr. 1. str. 5—7.

Mickiewicz zob. Boehme.

Sztejnberg D. Pojęcie prawa przyrodniczego u J. St. Milla. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 1. str. 15—38. (Także w odtbitce).

Hulka-Laskowski P. Prawda ludzi dobrych. Dokoła „polskości“ filozofii Nietzschego. — Wiadomości literackie, Warszawa, VII (1930). 47.

Szarliń B. Polskość Nietzschego i jego filozofii. Warszawa, Mortkowicz, 1930, str. 107. Zł. 4.

Wolert Wł. Polemika o Nietzschego. — Przegląd literacki, Warszawa, I (1930). 11—12. str. 4.

Zawodziński K. W. Twórcy nadszłowieka stryjami herbowymi. [Nietzsche]. — Wiadomości literackie, Warszawa, VII (1930). 21. str. 4.

Zieliński T. Antyk Nietzschego. — Pamiętnik warszawski, III (1931). 5. str. 6—22; 6. str. 18—36.

Arcimowicz W. Cypryan Norwid i Jerzy Sorel o społecznych zadaniach sztuki. — Przegląd powszechny, Kraków, CXC (1931). 570, str. 308—328.

Jarra E. Aron Aleksander Olizarowski jako filozof prawa. — Księga pamiątkowa celem uczczenia 350. rocznicy założenia Uniwersytetu St. Batorego w Wilnie. Warszawa, Uniwersytet, 1931.

Lichtensztal J. Poglądy filozoficzno-prawne Stanisława Orzechowskiego. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1930, str. 170. Zł. 7-50.

Boy-Zeleński. Tajemnica Pascala. — Wiadomości literackie, Warszawa, VIII (1931). 40. str. 4.

Grabowski Z. Walter Pater. Życie — dzieło — styl. Poznań, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1929, str. 302. Zł. 15.

Wasylewski St. Ks. Stefan Pawlicki w Poznaniu i Rogalinie. — Kuryer poznański, 1929, nr. 139.

L. S. Leon Petrażycki. — Wileński Przegląd prawniczy, 1931, nr. 5—6.

Orzęcki. Leon Petrażycki. — Palestra, 1931, nr. 8—9.

Steinberg W. Leon Petrażycki. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 4. str. 464—476.

Kieszkowski B. Giovanni Pico della Mirandola. Charakter i geneza jego filozofii. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 1—2. str. 1—40; 3. str. 233—247; 4. str. 318—332.

b

Ganszyniec R. Theoria. Geneza ideologii platońskiej. — Streszczenia referatów sekcji naukowej i dydaktyczno-pedagogicznej Zjazdu klasycznych filologów krajów słowiańskich w Poznaniu w dniach od 3. do 6. czerwca 1929. I. Sekcja naukowa, Lwów, 1929.

Lutosławski W. Życie i dzieła Platona. — Filomata (Lwów), 1930, Nr. 16, str. 243—259.

Śmigieński M. Nauczyciel a studium Platona. — Przyjaciel szkoły, Poznań, IX (1930). 5. str. 178—181.

Stahr J. Podstawa filozofii Platona. — Streszczenia referatów sekcji naukowej i dydaktyczno-pedagogicznej Zjazdu klasycznych filologów krajów słowiańskich w Poznaniu w dniach od 3. do 6. czerwca 1929. I. Sekcja naukowa. Lwów, 1929.

Stahr J. Podstawa filozofii Platona. — Kwartalnik klasyczny, Lwów, IV (1930). 1—2. str. 129—140.

Wolert Wł. Sokrates bez Platona. — Echo tygodniowe, 1929, nr. 5.

Plato zob. Arystoteles.

Krakowski E. Estetyka Plotyna i jego wpływy na filozofię francuską. — Epoka, 1929, nr. 225.

Ś. p. Rafał Radziwiłłowicz. — Nowiny psychiatryczne, VII (1930), kwartał I—II.

Mazurkiewicz J. Życie i działalność naukowa ś. p. Prof. Radziwiłłowicza. — Rocznik psychiatryczny, Warszawa, nr. 12 (1930). str. 1—7.

Trzebiński S. Ś. p. Prof. Rafał Radziwiłłowicz. (Wspomnienie pośmiertne). — Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa lekarskiego i Wydziału lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego, V (1929). 6. str. 429—431.

Reid zob. Kant.

Renan zob. Bergson.

Stendig S. Witold Rubczyński. (Z powodu 20-lecia pracy nauczycielskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim a 40-lecia pracy naukowej). — Kuryer literacko-naukowy, VIII (1931). 1. (Dodatek do nr. 5. II. Kuryera Codziennego, Kraków, 5. stycznia 1931).

Znamierowski Cz. Bertrand Russell. (Szkic). — Pamiętnik warszawski, Warszawa, 1929, nr. 2. str. 7—19.

Kulesza E. Ks. Kontemplacja mistyczna według Ryszarda od św. Wiktora. — Collectanea theologica, Leopoli, XII (1931). 2—3. str. 236—253.

Pastuszka J. Ks. Intuicyonizm Maxa Schelera. — Przegląd powszechny, Kraków, CXC (1931). 570. str. 270—290.

Scheler zob. Duhem.

Rubczyński W. Kilka uwag o gnozeologii Mauryczego Schlicka. (Dok.). — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXII (1929). 3. str. 221—243.

Wyrzykowska R. Estetyka Schopenhauera. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 1. str. 39—50; 2—3. str. 122—141.

a

Krokiewicz A. Sextus. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXXV (1930). 10. str. 17—19.

Krokiewicz A. Sextus. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 4. str. 385—436.

Gałecki J. Pragmatyzm Simmla. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 2. str. 127—175.

Ulwański J. Filozofia G. S. Skovorody. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 2. str. 194—244.

Bychowski G. Słowacki i jego dusza. Studium psychoanalityczne. Warszawa — Kraków, Mortkowicz, 1930, str. 485.

Dziembowska A. Zagadnienie zła u Słowackiego na tle historycznego zarysu problemu. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za III. i IV. kwartał 1928, str. 51—53.

Dziembowska A. Zagadnienie zła u Słowackiego na tle historycznego zarysu problemu. — Prace Komisji Filozoficznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Tom III. Poznań, 1930.

Gołębiowski K. Ks. Psychologia twórczości Słowackiego. (Okres przedmystyczny). Toruń, Koło toruńskie T. N. S. W., 1930, str. 45.

Manthey Fr. Ks. Polscy myśliciele. 6. J. Słowacki. — Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej, sierpień, 1931. (Także w odcitce. Pelplin, 1931).

Pawlikowski J. G. Społeczno-polityczne idee Słowackiego w dobie mistycyzmu. Z dziejów mesyanizmu polskiego. Warszawa, 1930, str. 116. Zł. 4.

Reicherówna G. Ironia Słowackiego w świetle badań estetyczno-porównawczych. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXXIV (1929). 5. str. 8—13.

Słowacki zob. św. Augustyn, Hoene-Wroński.

Cwenaar St. Sokrates jako niedościgniony wzór nauczyciela. — Przyjaciel Szkoły, Poznań, IX (1930). 13. str. 481—487.

Ganszyniec R. Czy Sokrates należy do historii filozofii? — Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929. Lwów, Skł. gł. w księg. S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 199—200.

Orłow M. Szkoła twórcza Sokratesa. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVIII (1931) 1. str. 1—14; 2. str. 49—60; 3. str. 97—103; 4. str. 146—157.

Twardowski K. Sokrates. — Filomata, Lwów, 1931, nr. 29. str. 590—599.

Witwicki Wł. Obrona Sokratesa w radio. — Wiadomości literackie, Warszawa, VII (1930). 1. str. 6.

Sokrates zob. Platon.

Sorel zob. Norwid.

Hertz A. Socjologia Herberta Spencera. — Wiedza i Życie, V (1930). 1. str. 1—13.

„Ruch Filozoficzny“ Tom XII. Nr. 1—10.

b

Skowski J. E. Stendhal-fenomenolog próżności. — Wiadomości literackie, Warszawa, VII (1930). 17. str. 1.

Marchwiński A. Poglądy filozoficzno-prawne Hieronima Strojnowskiego. Warszawa, Prace Seminaryum Filozofii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, 1931, str. 120.

Swedenborg zob. Przekłady na język polski pod Trobridge G.

Chrzanowski I. Źródła pomysłu rozprawy Jana Śniadeckiego „O pismach klasycznych i romantycznych“ (1819). — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXXV (1930). 10. str. 6—9.

Chrzanowski I. Jan Śniadecki jako nauczyciel narodu. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1930, str. 25. Zł. 1.

Gubrynowicz Br. Z nieznannej korespondencji Jana Śniadeckiego z Tadeuszem Czackim (1806—1811). — Księga Pamiątkowa Uniwersytetu Wileńskiego, 1929, tom I. str. 103—128. (Także w odcitce, str. 26).

Junosza M. Jan Śniadecki. — Dziennik Wileński, 1930, nr. 269.

Kamykowski L. Nieznana mowa Jana Śniadeckiego. — Prace naukowe oddziału warszawskiego Komisji do badania dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce. Biuletyn za lata 1925 i 1926. Warszawa, 1927.

Kamykowski L. Jan Śniadecki w Komisji tymczasowego zarządu Litwy. — Minerwa polska, Lwów, II (1929). 1—4. str. 164—199.

Kamykowski L. Ze studiów nad Janem Śniadeckim. — Pamiętnik Lubelski, rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Lublinie, T. I. 1930.

Kolbuszewski K. Stanowisko Jana Śniadeckiego wobec współczesnych prądów kultury polskiej. — Alma Mater Vilnensis 1930, nr. 9.

Landau G. Jan Śniadecki. (1765—1830). Z okazji 100. rocznicy śmierci. — Czas, Kraków, 1930, nr. 268.

Romer H. J. Śniadecki. — Kurjer Wileński, 1930, nr. 270.

St. B. W przededniu 100. rocznicy śmierci J. Śniadeckiego. — Echo tygodnia, 1929 nr. 32.

Stopa F. Andrzej Kanty Trzeciński przed poróżnieniem się z Janem Śniadeckim. — Na dziesięciolecie Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy. 1920—1930. Bydgoszcz, 1931.

Tatarkiewicz W. Jan Śniadecki i jego filozofia. (Z powodu stulecia zgonu). — Kurjer Warszawski, nr. 351 z 24. grudnia 1930.

Wasilewski Z. Duch Jana Śniadeckiego. — Kurjer Poznański, 1931.

Wasilewski Z. Na widowni. [O J. Śniadeckim]. — Myśl Narodowa, 1930, nr. 46.

Wierzbicka J. U grobu Jana Śniadeckiego. — Alma Mater Vilnensis, 1930, nr. 9.

Tarde zob. Durkheim.

a

Wtajemniczenie w filozofię św. Tomasza z Akwinu. Praca zbiorowa pod redakcją E. Peillaube'a. Poznań, 1930, str. 359. Zł. 12

Czyrnek B. Ks. Wpływ duszy na ciało według św. Tomasza a prawo zachowania energii w świecie. — *Ateneum kapłańskie, Włocławek*, XVI (1930). 1 (156). str. 37—47.

Czyrnek B. Ks. Czy św. Tomasz był zwolennikiem teorii samorodztwa i w jakim zakresie ją uznawał? — *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1929*, str. 13—14.

Kowalski K. Ks. Tomistyczna teoria poznania. — *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za II. kwartał 1929*, str. 29.

Kowalski K. Ks. Nauka św. Tomasza o miłośierdziu chrześcijańskim. Lwów, wyd. OO. Dominikanów, 1931, str. 36.

Stępa J. Ks. Poznawalność świata rzeczywistego w oświeceniu św. Tomasza. Studium z zakresu teorii poznania. Lwów, nakł. autora, 1930, str. 119.

Romanowski H. Aktualność filozofii tomistycznej. Warszawa, Druk. Archidiecezjalna, 1931, str. 30. Zł. 2-50. (Odb. z *Przeglądu katolickiego*).

Thomas Aquinas zob. *Arystoteles*, św. Augustyn.

Andrzejowski J. Towiański A. W imię prawdy o Andrzeju Towiańskim. — *Gazeta Warszawska*, 1930, nr. 23.

Begey A. U źródła. Wspomnienia o Andrzeju Towiańskim. — *Przegląd współczesny*, VIII (1929). 86. str. 357—382.

Boleski A. Osobistość Andrzeja Towiańskiego. — *Wiadomości literackie*, Warszawa, VII (1930). 2. str. 1.

Kulwiec A. Kilka szczegółów z życia Andrzeja Towiańskiego. — *Na dziesięciolecie Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy, 1920—1930*. Bydgoszcz, 1931.

Manthey Fr. Ks. Polscy myśliciele. 5. A. Towiański. — *Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej*, czerwiec, 1931. (Także w odbl. Pelplin, 1931, str. 9).

Bar A. Trentowski a cenzura warszawska. (Odbl. z *Silva Rerum*, Kraków, V (1930). 1—3. str. 6).

Bulanda J. Wśród poglądów pedagogicznych Br. Ferd. Trentowskiego. — *Ropczyce*, Druk. „P. H.”, 1930, str. 120. Zł. 3-80.

Chrzczanowski B. Podstawy logiczne analityki Trentowskiego. — *Sprawozdania z posiedzeń i czynności Polskiej Akademii Umiejętności*, XXXV (1930). 3. str. 19—20.

Chrzczanowski B. Podstawy logiczne „Analityki” Trentowskiego. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1930, str. V. 120. Zł. 5. (Archiwum Komisji do badania historii filozofii w Polsce, tom IV).

Czubek J. Listy Trentowskiego do Nawaskiego. — *Sprawozdania z czynności i po-*

b

siedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXXV (1930). 3. str. 17—18.

Manthey Fr. Ks. Dzieje myśli filozoficznej w Polsce w czasach nowszych. 2. Br. Trentowski. — *Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej*, marzec 1931. (Także w odbl. Pelplin, 1931, str. 11).

Januskiewicz A. Ś. p. Prof. Dr. Stanisław Trzebiński. — *Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego*. VI (1930). 4. 5. str. III—XI.

Kleiner J. Kazimierz Twardowski. — *Przegląd humanistyczny*, Lwów, V (1930). 3. str. 360—365.

Kleiner J. Kazimierz Twardowski. — *Dziennik Lwowski*, Rok V. nry 154, 155, 156 z 7. 8. 9. czerwca 1930. (Przedruk za pozwoleniem autora z *Przeglądu humanistycznego*).

Łempicki St. Prof. Twardowski żegna się z Uniwersytetem. — *Gazeta Lwowska*, rok 120. nr. 105 z 8. maja 1930.

Blaustein L. Kazimierz Twardowski. — *Chwila*, Lwów, rok XII. nr. 4037 z 22. czerwca 1930.

m. n. Kazimierz Twardowski profesorem honorowym Uniwersytetu Jana Kazimierza. — *Słowo Polskie*, Lwów, nr. 175 z 30. czerwca 1930.

Braun J. Pomniejszyciele wielkości [Witwicki Wł.] — *Gazeta Polska*, Warszawa, 7. i 8. listopada 1930.

Zawadzki B. W sprawie „Pomniejszycieli wielkości”. Kilka informacji i wyjaśnień [Witwicki Wł.] — *Gazeta Polska*, Warszawa, 26. listopada 1930.

J. Z. Wundt a Polska. — *Przyjaciel Szkoły*, Poznań, IX (1930). 20. str. 793.

Hulewicz J. Koncepcje historyzoficzne Żeromskiego. — *Ruch literacki*, Warszawa, V (1930). 6. str. 172—176.

Hulewicz J. Źródła ideologii społeczno-politycznej Stefana Żeromskiego. — *Pamiętnik literacki*, Lwów, XXVII (1930). 3. str. 449—472.

Metafizyka.

Bornstein B. Sylogizm a przyczynowość czyli o związku dziedziny logicznej z dziedziną realną. — *Przegląd filozoficzny*, Warszawa, XXXIII (1930). 1—2. str. 106—130.

Kotarbiński T. O różnych znaczeniach słowa „materyalizm”. Rozwinięcie treści odczytu, wygłoszonego na obchodzie dwudziestopięcioletnia Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie. — *Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904—12. II. 1929*. Lwów, Skł. gł. w księg. S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 16—30.

Gołembski W. Krytyka reizmu. — *Kwartalnik filozoficzny*, Kraków, VIII (1930). 3. str. 255—274.

Kotarbiński T. Zasady reizmu. — *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931*, str. 16—18.

a

Ajdukiewicz K. O pojęciu substancji. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 11—13.

Borowski M. Konspekt filozofii całości. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 3. str. 196—232. (Także w odblasku).

Birecki L. Tajemnica bytu wszechświata czyli ontologia (metafizyka) napisana na podstawie realnego doświadczenia. Wyd. 2. uzupełnione. Przemysł, Druk. Łazora, 1931, str. 160.

Abozina-Majchrowicz K. Istota i cel bytu. Kraków, Skł. gł. Gebethner i Wolff, [1929], str. 32. Zł. 1.30.

Runicz S. Materyalizm dialektyczny w walce o byt. — Miesięcznik literacki, Lwów, 1930. 13. str. 594—602.

Runicz S. Walka o dialektykę materyalistyczną. — Miesięcznik literacki, Lwów, 1930. 14. str. 634—637.

Węgier Fr. Ks. Metafizyka bytu czyli byt-słowie. Detroit, Mich. 1930, str. XV. 367.

Waśkowski A. W obronie mesyanizmu. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXVII (1930). 559—560. str. 37—48.

Freytag L. M. Wiara, wiedza i miłość jako główne elementy prawa stworzenia. Warszawa, 1930, str. 195. Zł. 7.50.

Lutosławski W. Klasyfikacja poglądów na świat. Warszawa, 1928, str. 6. (Odb. z Księgi Pamiątkowej II. Zjazdu filozoficznego w Warszawie).

Hortyński F. Ks. Bóg i człowiek. Walka o światopogląd. Kraków, nakł. Wiadomości katolickich, 1930, str. 137. Zł. 3.50.

Jankowski A. Ks. Religijne pierwiastki ogólnego poglądu na świat. — Ateneum kapłańskie, Włocławek, XVI (1930). 3. str. 209—226.

Goldberg I. Uzasadnienie teistycznego poglądu na świat. Lwów, nakł. autora. Druk. B-ci Ebnerów, 1930, str. 62.

Blausteinowa z Ginsbergów E. W sprawie pojęć samoistności i niesamoistności. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 26. Zł. 1.50. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904. — 12. II. 1929).

Kwiatkowski Fr. Ks. Wzorowy wykład na temat formae educuntur e potentia materiae. — Związek zakładów teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. Pamiętnik szóstego Zjazdu w Poznaniu, 1931.

Besser St. Materya i duch w życiu, filozofii i literaturze. Warszawa, Druk. Lichtenpachta, 1931, str. 33. Zł. 0.75.

Teorya poznania.

Gabryl Fr. Ks. Noetyka. Wyd. II, uzupełnione przez Ks. Dr. J. Stegę. Lublin, Towarzystwo Wiedzy chrześcijańskiej, 1931, str. 378. Zł. 11.

b

Żółtowski A. Zagadnienie poznania w czasach nowożytnych. — Przegląd filozoficzny. Warszawa, XXXIII (1930). 4. str. 302—306.

Zgliński D. W labiryntach mądrości ludzkiej. Impresje filozoficzne. Z przedmową H. Wronskiego. Warszawa, Biblioteka Polska, 1929, str. 118.

Kotarbiński T. Realizm radykalny. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 4. str. 269—272.

Ingarden R. Psycho-fizjologiczna teoria poznania i jej krytyka. Lwów, 1930, str. 41. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej II. Gimnazjum im. Szajnochy we Lwowie).

Wolski W. O prawie przypadku jako źródle poznania. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 2. str. 195—210.

Ajdukiewicz K. O obiektywności poznania zmysłowego. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 13—16.

Mehlberg H. O pewnej interpretacji zdań spostrzegawczych. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 11. Zł. 1. (Odb. z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904. — 12. II. 1929).

Logika.

Wiegner A. Wartość i znaczenie logiki tradycyjnej. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za III. i IV. kwartał 1930, str. 67—68.

Hosiassonówna J. Z warsztatów współczesnej logiki. — Wiedza i Życie, Warszawa, VI (1931). 12. str. 838—844.

Ossowska M. Stosunek logiki i gramatyki. Kraków, 1929, str. 231—264. (Odb. z Kwartalnika filozoficznego).

Dąbska I. W sprawie nauczania logiki przy sposobności nauczania języka polskiego. — Przegląd humanistyczny, Lwów, V (1930). 3. str. 279—287.

Wiegner A. W sprawie zasady odwrotności między treścią a zakresem pojęć. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. i II. kwartał 1930, str. 16—17.

Wiegner A. W sprawie zasady odwrotności między treścią a zakresem pojęć. Prace Komisji Filozoficznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Tom III. Poznań, 1930. (Także w odblasku. Skł. gł. Poznań, Księg. Jachowskiego).

Sleszyński J. Teorya dowodu. Podług wykładów uniwersyteckich opracował S. K. Zaremba. T. II. Kraków, Wyd. Kółka Matematyczno-fizycznego Uczniów U. J., 1929. Skł. gł. Gebethner i Wolff, str. IV. 242. Zł. 14.

Herbrand J. Badania nad teorią dowodu. Warszawa, Nakł. Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 1930, str. 128.

*

a

Wlegner A. W sprawie dowodów twierdzeń o pozanaturalnym charakterze pewnych zdarzeń lub zjawisk. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930), 3. str. 248—252.

Czeżowski T. O pewnym uogólnieniu logiki klasycznej. Skł. gł. w Księg. Józefa Zawadzkiego w Wilnie, 1931, str. 13. Zł. 1-50. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929)

Super P. Jak prowadzić dyskusję (czyli sztukę zbiorowego dyskutowania i twórczego myślenia. Wskazówki dla kierowników Polskiej Y. M. C. A.). Warszawa, Druk. Nowakowskiego, 1930, str. 15.

Ajdukiewicz K. O znaczeniu wyrażań. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 47. Zł. 3. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929)

Gaertner H. O t. zw. wyrazach samodzielnych i niesamodzielnych. — Język Polski, XVI (1931), 2 str. 33—42.

Kokoszyńska M. Z semantyki funkcji zdaniowych. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 12. Zł. 1. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie, 12. II. 1904 — 12. II. 1929)

Ossowska M. Słowa a myśli. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931), 4. str. 203—258. (Także w odbitce).

Szober St. Formy podmiotu i orzeczenia w zdaniach z podmiotem logicznym, określonym przydawką liczebnikową. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział I. XXI (1928), 1.—9. str. 24—26.

Szober St. Przyczynki do analizy zdań bezpodmiotowych. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Wydział I. XXI (1928), 1.—9. str. 42—44.

Weyberg Z. Język i terminologia. — Czasopismo przyrodnicze, Łódź, 1931, nr. 1—2.

Błażbrzeski Cz. Religia i nauka. — Nauka Polska, XIII. Warszawa, 1930, str. 1—15.

Zieliński T. N. Nauka i praca naukowa. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 10, str. 731—741.

Zaremba St. Utylitaryzm a czysta nauka. — Nauka Polska, XIV. Warszawa, 1931, str. 21—26.

Bujak Fr. Nauka a społeczeństwo. Szkice z dziedziny naukoznawstwa. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1930, str. 200.

Heitzman M. Nauka i uczone a społeczeństwo na tle historycznym. — Nauka Polska, XIV. Warszawa, 1931, str. 1—20.

Rybicki P. Nauka a formy życia społecznego. Kilka zagadnień z pogranicza socjologii i teorii nauki. — Nauka Polska, Warszawa, XI (1929).

Zieliński T. Nauki humanistyczne. (Dok.). — Wiedza i Życie, Warszawa, VI (1931), 2. str. 113—128.

b

Rubczyński W. Metoda indukcyjna w świetle nowszych teoryj. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930), 3. str. 296—352.

Dąmbska I. Prawa fizyki wobec postulatu prawdziwości twierdzeń naukowych. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 16. Zł. 1. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie. 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Sztejnberg D. O tak zw. konieczności związków przyrodzonych. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział II. XXIV (1931), 1—6. str. 67—108. (Także w odbitce).

Radziwiłłowicz R. Doświadczalne i pozadoświadczalne w psychiatrii. — Rocznik psychiatryczny, Warszawa, 9 (1929), str. 1—8.

Fryde M. Teorya i rzeczywistość w statystyce. Warszawa, Druk. Wyszyński i Ska, 1930, str. 13. (Odbitka z Ekonomisty, t. III).

Rutski J. Zależności statystyczne. Próba analizy logicznej. Wilno, Rutski, 1930, str. 54.

Neyman J. Przyczynek do teoryi wiarygodności hipotez statystycznych. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny, 1929, str. 27.

Wańciszkowski L. Statystyka. Teorya metody statystycznej. Lublin, 1930, str. 216.

Herbrand J. Zagadnienie podstawowe logiki matematycznej. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Wydział III, XXIV (1931), 1. str. 12—56.

Łukasiewicz J. Uwagi o aksjomacie Nicod'a i o „dedukcyi uogólniającej“. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas 1931, str. 17. Zł. 1. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie. 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Zawirski Z. Logika trójwartościowa Jana Łukasiewicza. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za II, III. i IV. kwartał 1931, str. 35—37.

Zawirski Z. O logice L. E. J. Brouwera. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za II, III. i IV. kwartał 1931, str. 37—40.

Greniewski H. O jednym terminie pierwotnym logiki matematycznej. Kraków, 1929, str. 16—28. (Odb. z Księgi Pamiątkowej Pierwszego Polskiego Zjazdu matematycznego we Lwowie [1927], wydanej jako Dodatek do Annales de la Soc. polonaise de mathématique [1929]).

Kaczorowski St. O pewnych podziałach klas. — Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929. Lwów, Skł. gł. w księg. S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 259—290

Księga pamiątkowa Pierwszego Polskiego Zjazdu matematycznego, Lwów, 7.—10. IX. 1927. Dodatek do Annales de la société polonaise de mathématique. Wydano z zasiłku Funduszu

a

Kultury Narodowej. Kraków, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1929, str. 216.

Leśniewski St. O podstawach matematyki. Wstęp i rozdziały I.—III., Warszawa, 1930, str. 164—206. (Odb. z rocznika 30. Przeglądu filozoficznego). — Rozdz. IV., Warszawa, 1930, str. 261—291. (Odb. z rocznika 31. Przeglądu filozoficznego). — Rozdz. V., Warszawa, 1930, str. 60—101. Odb. z rocznika 32. Przeglądu filozoficznego). — Rozdziały VI.—IX., Warszawa, 1930, str. 77—105. (Odb. z rocznika 33. Przeglądu filozoficznego). — Rozdziały X. i XI., Warszawa, 1931, str. 142—170. (Odb. z rocznika 34. Przeglądu filozoficznego).

Zawirski Z. Stosunek logiki do matematyki. — Księga pamiątkowa Polskiego Zjazdu matematycznego, Lwów, 7.—10. IX. 1927. Kraków, 1929.

Zawirski Z. Hermana Weyla filozofia matematyki. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 3. str. 353—369.

Cros E. Filozofia ciągłości a zagadnienie ilości. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 4. str. 437—463.

Ostatnie słowo do broszury „O największej prawdzie matematycznej”. [Bez miejscowości, wydawcy i drukarni], 1930, str. 12.

Psychologia.

Psychologia wogóle.

Zbiorowy katalog psychologicznych i pokrewnych czasopism bibliotek polskich. Zestawił A. Łysakowski. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, II (1931). 3. str. 232—257. (Także w odbitce, Poznań, 1931, str. 30).

Karpińska-Woyczyńska L. Miejska Pracownia Psychologiczna w Łodzi. (Szkic działalności od założenia do października 1927. roku). (Odbitka z Psychotechniki Nr. 3). Str. 10.

Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej w roku 1928. Łódź, Nakładem Magistratu m. Łodzi, 1929, str. 11.

Komunikat Miejskiej Pracowni Psychologicznej w Łodzi. — Księga Pamiątkowa I. Ogólnopolskiej Konferencji Psychotechnicznej, Warszawa, Polskie Tow. Psychotechniczne, 1930, str. 21.

Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej Towarzystwa „Patronat nad młodzieżą rzemieślniczą i przemysłową” w Łodzi za rok 1931. Łódź, Nakł. Patronatu nad młodzieżą rzemieślniczą i przemysłową w Łodzi, 1931, str. 38.

Psychologus. Pracownia psychologiczna w Płocku. — Półkosie Szkolne, Płock, październik, 1930.

Błachowski St. O potrzebie polskiego czasopisma psychologicznego. — Przyjaciel szkoły, Poznań, IX (1930). 3. str. 96—98.

Błachowski St. IX. Międzynarodowy kongres psychologii. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 1. str. 87—96.

Heinrich W. Filozoficzne podstawy metod psychologicznych. — Sprawozdania z czynności

b

i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków, XXXIV (1929). 9. str. 18—19.

Ryczakowicz M. Metody badań psychologicznych. — Nauczyciel pomorski, Grudziądz, 1931, nr. 7.

Skol. O jednostronności metod badań psychologicznych. — Szkoła, 1931.

Felhorska F. O współczynniku korelacji. — Psychotechnika, Warszawa, II (1928). 5. str. 11—21.

Witwicki Wł. Psychologia. Do użytku słuchaczy wyższych zakładów naukowych. Wyanie drugie, przejrzone i uzupełnione. Tom I. Lwów, Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1930, str. 480. Zł. 16.

Witwicki Wł. Zarys psychologii. Podręcznik dla uczniów szkół średnich i seminariów nauczycielskich. Z 49 ilustracjami w tekście. Wyd. II. 1929. Wyd. III. 1931. Lwów - Warszawa, Książnica-Atlas, str. 192.

Sawicki E. Psychofizjologia. T. I. Wstęp krytyczny. Tarnów, Skład gł. OO. Bernardyni, 1930, str. XI. 132.

Blaustein L. Z zagadnień dydaktyki psychologii. — Przegląd humanistyczny, Lwów, VI (1931). 3—5. str. 327—330. (Także w odbitce).

Witwicki T. O metodę poglądową w nauczaniu psychologii. — Przegląd humanistyczny, Lwów, VI (1931), 1. 2. str. 29—34.

Trexler W. Obraz pierwszej lekcji psychologii. — Pedagogium, VII. 10.

G. J. Pierwsza lekcja psychologii na temat „Jak i co spostrzegamy?” — Muzeum, Lwów, XLIV (1929). 6. str. 283—293.

Jampoler G. Pojęcie charakteru (lekcja metodyczna z psychologii; uwagi dydaktyczne i rzeczowe do lekcji). — Pedagogium, 1929, nr. 6.

T. R. O charakterze. (Zarys wykładu). — Przegląd oświatowy, Poznań, XXIV (1929). 2. str. 61—63.

Śniehota F. Dyspozycje i zjawiska psychiczne. — Szkoła śląska, grudzień 1930.

Wilczkowski E. Dziedziczenie cech psychicznych. — Zagadnienia rasy, XI (1929). 6.

Dryjski A. Współczesne teorie podświadomości. (c. d. i dok.). — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 1. str. 37—74; 2. str. 112—152; 3. str. 219—269.

Chojnacki P. Ks. Współczesne kierunki psychologii i ich wpływ na filozofię. — Związek Zakładów Teologicznych w Polsce pod wezwaniem św. Jana Kantego. Pamiętnik szóstego Zjazdu 1931.

Strzembosz T. Współczesne kierunki psychologiczne i ich podstawy teoretyczne. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 2. str. 153—194; 3. str. 257—269.

Śniehota F. Nowe teorie psychologiczne. — Szkoła, Warszawa, 1930, nr. 4. 5.

a

Śniebota F. Nowe teorie psychologiczne, — Szkoła śląska, X (1931). 8.

Jasicki J. Intelektualizm a woluntaryzm ze stanowiska psychologii filozoficznej. — Szkoła śląska, X (1931). 8.

Budowa i funkcje systemu nerwowego.

Dembowski J. Teoria rezonansu nerwowego. — Wszeczeńświat, 1930, nr. 1.

Szabuniewicz B. O nowej teorii działania ustroju nerwowego (teorii Weissa). — Przyroda i Technika, 1931, nr. 7. 8.

Heinrich Wł. i Strzembosz T. Czynność naczyń włoskowatych w związku z nastawieniem uwagi. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXXVI (1931). 2. str. 26.

Pieńkowski St. Dusza i jej siedlisko w świetle badań neurologicznych lat ostatnich. — Księga pamiątkowa celem uczczenia 350. rocznicy założenia Uniwersytetu St. Batorego w Wilnie, 1931.

Witwicki Wł. Analiza analizy jednego rozdziału książki szkolnej. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 1. str. 68—86. (Także w odbicie).

Dryjski A. Odpowiedź na artykuł Prof. Witwickiego p. t. „Analiza analizy jednego rozdziału książki szkolnej”. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, VIII (1930). 2. str. 104—122.

Czucia i spostrzeżenia.

Rudniański St. Jak istoty żyjące oddziaływają na podniety zewnętrzne? — Wiedza i Życie, Warszawa, IV (1929). 8—9. str. 558—566.

Zbyszewski L. Funkcja czasu jako współczynnik określenia pobudliwości. — Wychowanie fizyczne, XI (1930). 2. 3. 4. 5.

Kreutz M. O podobieństwie wrażeń. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 36. Zł. 2. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Krakowska N. Odpowiedź na artykuł dyskusyjny p. t. „Zmysł wibracyjny a rozwój słuchu” Dr. Wł. Jareckiego i Dr. Br. Karbowskięgo. — Lekarz Wojskowy, XI (1930). 7. 8. 9.

Macewicz P. O niektórych metodach badania t. zw. miary wzrokowej. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 4. str. 381—425. (Także w odbicie, Poznań, 1930, str. 47).

Grzegorzewska M. Psychologia niewidomych. Tom. I. Nakł. Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego, Skł. gł. Książnica-Atlas, Warszawa-Lwów, [1929]. str. 346. (Wydawnictwo Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego).

Uczucia.

Mazurkiewicz J. Zarys fizjologicznej teorii uczuć. — Rocznik psychiatryczny, Warszawa, XII (1930). str. 31—75; XIII (1930). str. 1—66. (Także w odbicie, Skł. gł. Warszawa, Dom Książki Polskiej. Zł. 8-60).

b

Witwicki Wł. O źródłach poznania życia uczuciowego. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 43. Zł. 2-50. (Odb. z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Baley St. Uwagi o podziale uczuć na przedstawieniowe i przekonaniowe. — Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929. Lwów, Skł. gł. w księg. S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 98—119.

Czerwiński St. Afekt patologiczny a silne wzruszenie. — Gazeta sądowa warszawska. 1930. 11.

Boreno Sz. Psychologia miłości. Warszawa, Druk. „Grafia”, 1930, str. 40.

Wola, instynkt, ruchy, wprawa, znużenie.

Szuczłowski J. A. Podstawy psychologii dążeń. Lwów, nakł. autora, 1931, str. 71.

Kałeta I. Zagadnienie woli w świetle nowoczesnej psychologii. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyń, XL (1931). 8—9. str. 203—206.

Jurczyk A. Znaczenie woli w życiu człowieka. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyń, XXXIX (1930). 4.

Lewartowicz St. Instynkty i ich tłumienie. — Młoda Matka, 1931, nr. 16.

Józefowicz Br. Psychologia postępowania. — Życie szkolne, Włocławek, VIII (1930). 2. str. 68—73.

Uwaga, pamięć, myślenie.

Witwicki T. O stosunku treści do przedmiotu przedstawienia. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 19. Zł. 1. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Igiel S. O przedmiotach zastępczych. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXII (1929). 1—2. str. 102—121; 3. str. 206—220. (Także w odbicie, Warszawa, 1930, str. 35).

Blaustein L. Przedstawienia imaginatywne. Studium z pogranicza psychologii i estetyki. Lwów, Polskie Towarzystwo Filozoficzne, 1930, str. 63.

Filozofówna I. W sprawie wyobrażeń imaginatywnych. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 1. str. 61—65.

Blaustein L. W sprawie wyobrażeń imaginatywnych. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 2. 3. str. 180—187.

Filozofówna I. Odpowiedź [na rzecz Dra L. Blausteina p. t. „W sprawie wyobrażeń imaginatywnych“]. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 2. 3. str. 187—191.

Blaustein L. Przedstawienia schematyczne i symboliczne. Badania z pogranicza psychologii i estetyki. Lwów, nakładem Przeglądu humanistycznego, 1931, str. 144 z 3 tabl. i rys. w tekście. Zł. 4-60. (Studia humanistyczne, tom I).

a

Blaustein L. O naoczności jako właściwości niektórych przedstawień. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 23. Zł. 1:50. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Eysymontowa M. Uwagi krytyczne dotyczące metody badania typów wyobraźniowych. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 4. str. 244—277.

Kaleta I. O eidetyzmie. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyn, XXXIX (1930). 12. str. 309—312.

Warczak A. Nasze metody czytania w świetle psychologii postaci. Przyjaciel Szkoły, Poznań, IX (1930). 18. str. 729—736.

Auerbach W. O wątpliwym. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 20. Zł. 1. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Wiegner A. Na marginesie nowej próby W. Sterna zdefiniowania pojęcia inteligencji. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 1. str. 58—61. (Także w odbitce).

Wiegner A. W sprawie definicji psychologicznego pojęcia inteligencji. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, II (1931). 3. str. 213—222. (Także w odbitce).

Szuman St. O aktach i czynnościach myślenia i ich stosunku do inteligencji. — Kwartalnik filozoficzny, Kraków, IX (1931). 1. str. 1—36.

Spółeczne funkcje jednostki.

Wallis-Walfisz M. O doznaniu estetycznym. — Wiedza i Życie, Warszawa, VI (1931). 8. 9 str. 618—624.

Tołwiński G. Muzyka a matematyka. — Muzyka, Warszawa, VIII (1931). 2. str. 69—73.

Reiss J. Psychologia sali koncertowej. — Lwowskie Wiadomości muzyczne i literackie, 1929, nr. 7—8.

Bychowski G. Proust jako poeta analizy psychologicznej. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 2. str. 149—157.

Witwicki Wł. I. Międzynarodowy Kongres poświęcony psychologii religii w Uniwersytecie wiedeńskim w tygodniu Zielonych Świąt 1931 roku. — Kwartalnik psychologiczny, II (1931). 4. str. 397—409.

Piskorz J. Ks. Psychologia religijna i jej znaczenie dla homiletyki. — Przegląd homiletyczny, Kielce, 1929.

Jełowicki E. U progu współczesnej psychologii religii. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXV (1930). 554. str. 142—156; 585. str. 306—328; CLXXXVI (1930). 558. str. 271—292. (Także w odbitce).

b

Pastuszka J. Ks. Psychologizm religijny. — Przegląd powszechny, Kraków, CXCII (1931). 575. str. 145—165.

Kazimierowicz H. Ks. Teorya emocjonalnej genezy religii. — Przegląd katolicki, LXIX. 5. 6. (Także w odbitce, 1931, str. 20).

Ankieta w sprawie utraty wiary religijnej. Instrukcja, dotycząca sposobu odpowiadania na ankietę. Warszawa, Zakład psychologiczny, Uniwersytet, 1931, str. 21.

Kazimierowicz H. Ks. Z psychologii sekty. — Przegląd katolicki LXIX. 9. (Także w odbitce, Warszawa, 1931, str. 8).

Kwiatkowski W. Ks. Stygmaty św. Franciszka z Asyżu wobec badań historyczno-psychologicznych. Warszawa, Wierzbicki i Ska, 1927 [Drukowane 1930], str. 25.

Hortyński F. Ks. Z psychologii Świętej Teresy od Dzieciątka Jezus. Kraków, Wiadomości katolickie, 1929, str. 44.

Siwek P. Ks. Konnersreuth w świetle nauki i religii. Kraków, Wyd. Księży Jezuitów, 1931, str. 276. Zł. 4.

Siwek P. Ks. Konnersreuth w świetle nauki i religii. — Przegląd powszechny. Kraków, CLXXXIX (1931). 565. str. 3—20.

Osobliwe stany świadomości.

Zamejć J. Ks. Jak należy tłumaczyć sen i jego dziwne objawy. Przyczyny snu i dziwnych zjawisk sennych. Sny, które się sprawdzają. Somnambulizm. Ekstaza oraz dziwne zjawiska połączone z ekstazami Ludwika Lateau i Teresy Neumann. Wilno, skł. gł. w Księgarni św. Wojciecha, 1931, str. 102.

Wander L. Problem snu. — Wiadomości lekarskie, III (1930). 7.

Szuman St. Analiza formalna i psychologiczna widzeń meskalinowych. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 2. str. 157—212. (Także w odbitce).

Szuman St. O wizjach wywołanych działaniem meskaliny na organizm. Analiza strukturalna i psychologiczna. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. i II. kwartał 1930, str. 14—15.

Kaus M. O szybkości przebiegu wyobrażeń w snach. — Wiedza i Życie, Warszawa, IV (1929). 11. str. 701—713.

Borowiecki S. Sugestia jako stan czynny. — Nowiny lekarskie, Poznań, XLIII (1931). 7. str. 225—232.

Brzezicki E. Kilka uwag o zespole afektywno-sugestywnym. — Nowiny lekarskie, Poznań, XLII (1930). 2. str. 42—52.

Korczyńska Z. O wpływie sugestywnym sytuacji poprzedniej na następną. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 2. str. 77—90.

Nitecki M. Ks. Telepatya a mistyka. Warszawa, 1929, str. 339. Zł. 6.

a

P. A. Ks. Z najnowszych badań w dziedzinie spirytyzmu i medyumizmu. — *Gazeta kościelna*, Lwów, 1929, 86, 98, 110.

Psychoanaliza. Psychologia indywidualna Adlera.

Cwenar St. Metoda badania sekretów. — Sprawozdanie Dyrekcji Prywatnego Seminarium nauczycielskiego męskiego w Przemyślu za rok szkolny 1927—28. Przemyśl, 1928, str. 1—12.

Cwenar St. Metoda badania sekretów. Dwie strony życia psychicznego. — *Przyjaciel szkoły*, Poznań, VIII (1929). 18. str. 673—679; 19. str. 726—732.

Bornsztajn H. Psychoanaliza. (Sześć wykładów wygłoszonych na Wolnej Wszechnicy w Warszawie). Kraków, Drukarnia Ludowa, 1930, str. 63. *Zł.* 4.

Dryjski A. Rozbiór i krytyka głównych założeń psychanalizy. — *Kwartalnik filozoficzny*, VII (1929). 4. str. 419—465; VIII (1930). 1. str. 1—57. (Także w odblacie).

Dryjski A. Geneza i technika metody psychoanalitycznej (streszczenie zbior.). — *Warszawskie Czasopismo Lekarskie*, VI (1929). 27, 28, 29, 30. (Także w odblacie p. t. Geneza i technika psychoanalizy. Warszawa, 1929).

Higier H. Przełom w psychoanalizie, (Odblitek z *Warszawskiego Czasopisma Lekarskiego*, 1929, nr. 42).

Higier H. Czy istotnie nastąpił przełom w psychoanalizie? (Odpowiedź). — *Warszawskie Czasopismo Lekarskie*, 1929, 44. (Także w odblacie).

Bychowski G. O znaczeniu etycznym psychoanalizy. — *Kurier Warszawski*, Nr. 149 z 2. VI. 1931.

Jampoler G. O współpracę psychanalizy i psychologii. — *Polskie Archiwum Psychologii*, Warszawa, III (1930). 2. str. 128—132.

Szuman St. Krytyczny pogląd na znaczenie psychoanalizy dla badań twórczości poetyckiej. — *Polskie Archiwum Psychologii*, Warszawa, IV (1931). 1. str. 45—62. (Także w odblacie).

Langholz L. Psychoanaliza a wychowanie. — *Ruch pedagogiczny*, Kraków, XVI (1929). 11. str. 306—312.

Dryjski A. Psychanaliza i wychowanie płciowe. (c. d.). — *Kwartalnik pedagogiczny*, Warszawa, II (1930). 2. 3.

Albiński M. O pedagogicznym zastosowaniu psychoanalizy. — *Polskie Archiwum Psychologii*, Warszawa, III (1930). 2. str. 133—141.

Baley St. Badania testowe i zastosowanie metody psychoanalitycznej na terenie szkół polskich. — *Oświata i Wychowanie*, Warszawa, I (1929). 1. str. 47—50.

Bornsztajn M. O stanach lękowych w świetle psychoanalizy. — *Lekarz wojskowy*, X (1929). 1—4.

Bychowski G. Słowacki i jego dusza. Studium psychoanalityczne. Warszawa, *Mortkowicz*, 1930, str. 485. *Zł.* 15.

b

B. H. Psychologia indywidualna A. Adlera. — *Droga*, Warszawa, 1930, nr. 2. str. 171—173.

Mikulski K. O psychologii indywidualnej Alfreda Adlera. — *Medycyna*, 1931, nr. 9.

Gutman L. Na marginesie wskazań psychologii indywidualnej. — *Przegląd Społeczny*, Lwów, V (1931). 10. str. 381—387; 11. str. 401—410; 12. str. 441—453.

Vogelówna D. Choroba nerwowa i psychiczna w świetle teorii Adlera. — *Przegląd Społeczny*, Lwów, III (1929). 9. str. 332—340.

Psychopatologia.

Rocznik Psychiatryczny. Skorowidz alfabetyczny autorów prac pomieszczonych w zeszytach I—X. Warszawa, ul. Matejki 6, m. 1, 1929, str. XVIII.

Radziwiłowicz R. Zaburzenia świadomości. — *Rocznik Psychiatryczny*, Warszawa, zeszyt 12 (1930). str. 17—30.

Czerwiński St. Afekt patologiczny a silne wzruszenia duchowe. — *Nowiny Społeczno-Lekarskie*, IV (1930). 7.

Paskowski St. Prawość charakteru u osób z psychozą maniakalno-depresyjną. — *Polska Gazeta Lekarska*, Lwów, IX (1930). 2. str. 27—28.

Markuszewicz R. O zaburzeniu instynktu samozachowawczego w schizofrenii. — *Nowiny Psychiatryczne*, VI (1929). Kwartal 3—4.

Markuszewicz R. Ucieczka do choroby a pępek samozachowawczy. — *Nowiny Psychiatryczne*, VII (1930). Kwartal 1—2.

Typograf J. O psychice chorych sercowych. — *Warszawskie Czasopismo Lekarskie*, VII (1930). 51.

Gruszecka A. Zafałszowania rzeczywistości w otępieniu starczym. — *Rocznik Psychiatryczny*, Warszawa, zes. 13. (1930). str. 67—89.

Gruszecka A. Zafałszowania rzeczywistości w wieku starczym. — *Kwartalnik Psychologiczny*, Poznań, I (1930). 3. str. 273—292. (Także w odblacie).

Wirszubski A. Swoista psychoza opętania u żydów. — *Warszawskie Czasopismo Lekarskie*, VI (1929). 51.

Wirszubski A. Pierwiastki psychopatologiczne kabały. — *Nowiny Psychiatryczne*, VIII (1931). 1—2.

Bychowski G. O projekcji. — *Rocznik Psychiatryczny*, Warszawa, zes. 12 (1930). str. 137—146.

Nelken J. Kokainizm i homoseksualizm Warszawa, 1931, str. 58. *Zł.* 3-60. (Monografie psychiatryczne nr. 3).

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

Błachowski St. Zagadnienie osobowości na VI. Międzynarodowym Zjeździe Psychotechników w Barcelonie (23—26. IV. 1930). — *Psychotechnika*, Warszawa, IV (1930). 2. str. 57—61.

Szuman St. O historycznym charakterze rozwoju osobowości w przeciwieństwie do prawdziwej ewolucji psychicznej człowieka. — *Polskie Archiwum Psychologii*, Warszawa, III (1930). 1. str. 12—27.

a

Piltz J. O charakterze. (Z punktu widzenia biologicznego). Kraków, Drukarnia „Czasu“, 1930, str. 13. (Odb. z „Przeglądu współczesnego“, 1930, nr. 102).

Studencki S. M. Charakterologia genetyczna Ewalda. — Psychotechnika, Warszawa, IV (1930), 1. str. 1—11.

Śniehota F. Typy psychologiczne. — Chowania, Kraków, 1930, nr. 3 i 4

Szybalska Z. Typy psychologiczne. (Z prac Międzynarodowego Kongresu Ligi nowego wychowania w Helsingör) — Ruch pedagogiczny, XVII (1930), 1. str. 8—11.

Kuchta J. Psychologiczne typy C. G. Junga. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVII (1930) 5. str. 217—224.

Mieszkowski W. Ks. Znajomość ludzi czyli o temperamentach w życiu ludzkim. Kraków, nakł. Księży Salwateryanów, 1930, str. 251.

Kłęsk A. Psychografologia. — Zagadnienia metapsychiczne, Warszawa, 1929, nr. 23—24. str. 16—17.

Biedermannówna L. Nieco o grafologii — Przyjaciel szkoły, Poznań, X (1931), 4. str. 125—132.

Kwieciński H. Wskazówki jak zbierać materiały porównawcze w celu dokonania ekspertyzy grafologicznej, dotyczącej zarówno pisma odręcznego, jak maszynowego, odcisków pieczęci i t. p. Warszawa, Zakł. Graf. „Biblioteka Polska“ w Bydgoszczy, 1930, str. 2 nlb.

Baley St. Psychologia kobiety i mężczyzny. Warszawa, Składy główne: Polskie Towarzystwo Eugeniczne, Inst. Wyd. „Biblioteka Polska“, 1930, str. 34.

Pannenkowa I. Das ewig Weibliche, odrębność t. zw. psychiki kobiecej. — Polonia, nr. 1981/2 (1931)

Benisławska M. Psychologia ciąży. — Dziecko i Matka, VI (1931), 23.

Bujak Fr. Działacz i badacz. — Nauka Polska, Warszawa, XI (1929), str. 11—23.

Bujak Fr. Działacz i badacz. — Polska Oświata pozaszkolna, 1930, nr. 1.

Kotarbiński T. O zdolnościach cechujących badacza. — Nauka Polska, Warszawa, XI (1929), str. 1—10.

Laniewski A. Kilka uwag o psychologii sędziego karnego. — Czasopismo sędziowskie, 1931, Nr. 7—10.

Rosenbaum J. Psychika lekarza i pacjenta kas chorych. — Przegląd ubezpieczeń społecznych, IV (1929), 6.

Kłęsk A. Stosunek psychologiczny chorego do lekarza. — Lekarz Polski, VI (1930), 5

Kuchta J. Typologia nauczyciela. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyn, XL (1931), 12. str. 302—306.

b

Roliński I. O potrzebie humanistyki i filozofii w wykształceniu nauczycielskim. — Z zagadnień wychowawczych. Referaty, wygłoszone na zjazdach dyrektorów Okręgu szkolnego łódzkiego w roku szkolnym 1930/1. Nakładem Kuratorium Okręgu szkolnego łódzkiego, 1931, str. 5—20.

Sobolski K. Z badań nad nauczycielstwem szkół powszechnych. Ujęcie wyników rozwiązań pięciu testów zapomocą metody podobieństwa. Kraków, Drukarnia „Czasu“, 1930, str. 36 i 4 tabl. (Odb. z „Chowanny“, 1930).

Majewski E. O genialności. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyn, XXXIX (1930), 3. str. 68—72,

Grzybowski St. M. Siano. Studium o duszy chłopskiej. Kraków, Krakowska Spółka Wydawnicza, 1931, str. 24.

Chodkiewicz K. Metody eksperymentalne badania przestępcy. — Wojskowy Przegląd prawniczy, 1930, zesz. 3.

Batawia St. Wstęp do nauki o przestępcy. Zagadnienie skłonności przestępczych. Z przedmową prof. W. Makowskiego. Warszawa, 1931, str. 150. Zł. 8-50. (Monografie opracowane w Seminarium prawa karnego U. W. VIII).

Piłsudski J. Psychologia więźnia, Warszawa, Zakł. Graf. Prac. Druk., 1931, str. 20.

Starzewski J. Józef Piłsudski. Zarys psychologiczny. Warszawa, Hoesick, 1930, str. XI. 395. Zł. 20.

Siedlecki M. Wpływ morza na psychikę narodową. Warszawa, 1930, str. 8. (Odbitka z „Kroniki o polskim morzu“).

Studencki St. O typie psychofizycznym Polaka. Przyczynek do charakterystyki typów antropologicznych wśród młodzieży polskiej. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, II (1931), 1—2. str. 55—96. (Także w odbitce).

Rudnicki M. Uwagi nad psychologią narodu niemieckiego. Poznań, Drukarnia Uniwersytetu Poznańskiego, 1930, str. 521—538. (Nadbitka ze „Slavia Occidentalis“, t. IX, 1930).

Wirszubski A. Epidemie psychiczne w historii żydów. — Nowiny psychiatryczne, VII (1930), kwartał I.—II.

Kiken I. Socjalizacja osobowości ze stanowiska osobnika i społeczeństwa. — Chowania, Kraków, 1930, nr. 2. 3. i 4.

Chojnacki P. Sympatia i sugestia jako czynniki psychiczne życia społecznego. Włocławek, 1931, str. 9. (Odb. z Ateneum kapłańskiego, XVII, 4).

Szczurkiewicz T. Psychologia iluzji. — Przewodnik społeczny, Poznań, 1931, nr. 4.

Znamierowski Cz. O rozkazie. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół nauk za II. kwartał 1929, str. 28—29.

Chałasiński J. Autobiografie jako źródło badań nad zachowaniem się społecznym. — Oświa-

a

ta i Wychowanie, Warszawa, III (1931). 4. str. 302—328.

Psychotechnika. Poradnictwo zawodowe.

Witwicki Wł. W sprawie słownictwa psychotechnicznego. — Psychotechnika, Warszawa, IV (1930). 1. str. 29—30.

Błachowski St. VI. Międzynarodowy Zjazd psychotechników. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 3. str. 293—301.

Błachowski St. VII. Międzynarodowy zjazd psychotechników. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, II (1931). 4. str. 410—418.

Baley St. Sprawozdanie z VII. Kongresu psychotechnicznego w Moskwie. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, IV (1931). 3. str. 209—214.

Księga Pamiątkowa 1. Ogólnopolskiej Konferencji psychotechnicznej 4. 5. i 6. stycznia 1930. — Warszawa, Polskie Towarzystwo Psychotechniczne, 1930.

Raczyńska I. Sprawozdanie z 4. Kursu psychotechnicznego niemieckiego Instytutu pracy gospodarczej w administracji publicznej. — Psychotechnika, Warszawa, III (1929). 4. str. 22—29.

Bajkowski A. Wynalazczość a Instytut doświadczalny w Polsce. Wyd. ilustrowane z artykułem wstępnym Prof. Dr. S. Zaleskiego. Poznań, Księgarnia Uniwersytecka, 1930, str. 72.

Baley St. Potrzeby rozwojowe psychotechniki w Polsce. — Księga Pamiątkowa 1. Ogólnopolskiej Konferencji psychotechnicznej, Warszawa, Polskie Tow. Psychotechniczne, 1930, str. 11—20.

Wojciechowski J. Stan psychotechniki w Polsce. — Księga Pamiątkowa 1. Ogólnopolskiej Konferencji psychotechnicznej, Warszawa, Polskie Tow. Psychotechniczne, 1930, str. 7—11.

Krasuska-Bużycka J. Próba współpracy pracownicy psychotechnicznej miejskiej w Warszawie ze szkołami powszechnymi. — Oświata i Wychowanie Warszawa, I (1929). 1. str. 56—59.

Olesińska Fr. Psychotechnika w Madrycie. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 4. str. 301—303.

Targoński H. Psychotechnika w służbie policyjnej w Niemczech. — Gazeta administracji i policji państwowej, Warszawa, 1929, Nr. 24; 1930, Nr. 1—3; 1931, Nr. 1.

Kessler J. Sprawozdanie z działu psychotechnicznego Poradni zawodowej dla młodzieży żyd. we Lwowie. — Przegląd społeczny, Lwów, V (1931). 12. str. 471—474.

Weinbaum J. Rok pracy Poradni zawodowej dla Młodzieży żyd. we Lwowie. — Przegląd społeczny, Lwów, V (1931), 12. str. 468—471.

Bernstein I. Zasadnicze problemy psychotechniki zagranicą i u nas. Pokłosie szkolne, Płock, 1931, nr. 1. 2.

Studencki S. M. Zagadnienie sprawdzania wyników badań psychotechnicznych. — Psychotechnika, Warszawa, III (1929). 4. str. 1—8.

b

Adlerówna M. W sprawie obserwacji podczas badań psychotechnicznych. — Psychotechnika, Warszawa, II (1928). 7. str. 43—47.

Bykowski L. Właściwości antropologiczne a psychotechnika. — Psychotechnika, Warszawa, II (1928). 5. str. 8—10.

Rybicki. Zastosowanie badań psychotechnicznych w kolejnictwie. — Lekarz kolejowy, IV (1931). 2.

Missura Wł. i Zawadzki B. Psychotechnika w lotnictwie. Warszawa, Instytut badań technicznych lotnictwa, 1928.

Targoński H. O psychotechnice w komunikacji. — Lekarz kolejowy, III (1930). 2.

Wojciechowski J. Podobieństwa i różnice między badaniami psychotechniki i lekarza. — Lekarz kolejowy, III (1930). 2.

Sterling H. Międzynarodowa organizacja pracy i jej działalność. Warszawa, Skład główny Księgarnia Robotnicza, 1928, str. 64.

Medyński W. Psychologia pracy. Warszawa, Główna Drukarnia Wojskowa, 1930, str. 5. (Odbitka z „Przeglądu Organizacji“, październik 1930).

Rudniański S. O umiejętnym wyzyskaniu własnego umysłu. — Wiedza i Życie, Warszawa V (1930), 5. str. 308—324.

Zawadzki B. Naukowa organizacja pracy w wyszkoleniu wojska. Warszawa, Wojskowy Instytut Naukowo-wydawniczy, 1929, str. 139.

Vertmont M. Co to jest normalizacja? — Wiedza i Życie, Warszawa, V (1930). 3. str. 198—218.

Bernstein I. Wybór zawodu w świetle analizy psychologicznej. — Pokłosie szkolne, Płock, 1931, nr. 1. 6. 7.

Medyński W. Rola psychologa w poradnictwie zawodowym. Wnioski. Warszawa, Polskie Tow. Psychotechniczne, 1930.

Biegeleisen Br. Badania psychologiczne i poradnictwo w zawodach akademickich. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, IV (1931). 3. str. 149—172. (Także w odbitce).

Baley St. i Zaniewska H. Ankieta dotycząca zainteresowań zawodowych młodzieży warszawskich szkół powszechnych. — Psychotechnika, Warszawa, III (1929). 3. str. 19—30.

Biegeleisen Br. Uświadomienie zawodowe młodzieży krakowskiej. Kraków, Miejskie Muzeum Przemysłowe, 1929.

Schächner L. Młodzież szkolna o swoim przyszłym zawodzie. — Przegląd społeczny, Lwów, V (1931). 3. str. 93—101.

Zawirska J. Poradnictwo zawodowe i psychotechnika w Wiedniu. — Psychotechnika, Warszawa, III (1929). 4. str. 9—21.

Rozwój psychiczny człowieka.

Kreutz M. Rozwój psychiczny młodzieży. Lwów-Warszawa, Książnica-Atlas, 1931, str. 75.

Biskupski K. Duchowy rozwój dziecka i jego przeszkody. — Przyjaciel szkoły, Poznań, VIII (1929). 17. str. 644—651.

a

Gutman L. Przyczynek do ewolucji duchowej wieku młodzieńczego. — Przegląd społeczny, Lwów, IV (1930). 4. str. 133—135.

Szuman St. Badania nad rozwojem i znaczeniem gestu wskazywania i ruchu rzucania za siebie oraz wykrzykników wskazujących i wyrazów stwierdzających nieobecność u dziecka. — Chowanna, Kraków, 1929, 3. str. 117—143.

Szuman St. Badania nad rozwojem apercepcji i reprodukcji prostych kształtów u dzieci. — Prace Komisji Filozoficznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Tom III. Poznań, 1930.

Szuman St. Badania nad rozwojem rozumienia obrazów o symbolicznej treści u dzieci i młodzieży. Warszawa-Lwów. Skł. gł. w księg. S. A. Książnica-Atlas. 1931, str. VI. 130. Zł. 8. (Wydawnictwo Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego).

Szuman St. Znaczenie manipulacji dla umysłowego rozwoju dziecka. — Dziecko i Matka, V (1930). 23.

Kowalski St. Test psychologiczny w szkole i jego znaczenie dla kart indywidualnych. — Przyjaciel szkoły, Poznań, X (1931). 13. str. 482—491.

Grzywak-Kaczyńska M. Próby zastosowania testów do badania i organizowania pracy szkolnej. Warszawa, Nasza Księgarnia, 1931.

Bolek H. Inteligencya i testy inteligencyi. — Miesięcznik Pedagogiczny, Cieszyn, XXXIX (1930). 10. str. 229—234.

Witwicki Wł. O narodowych testach amerykańskich do badania inteligencyi. — Psychotechnika, Warszawa, II (1928). 7. str. 23—32.

Mikulski K. Badanie wad inteligencyi. — Zagadnienia rasy, IV (1930). 10—11.

Grzywak-Kaczyńska M. Metoda testów umysłowych na kongresie w Helsingör. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 1. str. 28—34.

Baley St. Testy inteligencyi stosowane w miejskiej pracowni psychotechnicznej w Warszawie. — Psychotechnika, Warszawa, III (1929). 3. str. 1—15.

Warczak A. O korelacjach między inteligencyą a postępami szkolnymi. — Życie szkolne, Włocławek, VIII (1930). 10. str. 427—433.

Bużycka J. Porównanie wyników badań nad inteligencyą testami układu Prof. Baley'a z opinią rad pedagogicznych szkolnych. — Psychotechnika, Warszawa, III (1929). 3. str. 16—18.

Jankowska H. Poziom inteligencyi dzieci szkół powszechnych m. Wilna według skali Binet-Simon-Terman oraz wartość poszczególnych testów w świetle tych badań. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 3. str. 173—212.

Korniszewski F. Z zagadnień rozwoju inteligencyi dziecka. Przyczynek do psychologii inteligencyi. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVII

b

(1930). 9. str. 391—405; 10. str. 433—452; XVIII (1931). 2. str. 60—69; 3. str. 103—119.

Bykowski L. Badania nad poziomem intelektualnym młodzieży różnych szkół. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. i II. kwartał 1930, str. 15—16.

Bykowski L. Dalsze badania nad poziomem intelektualnym absolwentów szkół powszechnych i gimnazjalistów. — Muzeum, Lwów, XLV (1930). 3. str. 177—185.

Radomska-Strzemecka H. Monografia testu definicyi. Studium z zakresu logiki dzieci i młodzieży. Warszawa-Lwów, Skł. gł. Książnica-Atlas, 1931, str. 254.

Radomska-Strzemecka H. Stadya rozwojowe definicyi dziecięcej i ich najważniejsze korelacje. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVIII (1931). 8. str. 335—340; 9. str. 370—374.

Pfanhauser St. O testach służących do badania uwagi. — Psychotechnika, Warszawa, IV (1930). 2. str. 43—56.

Kwalwasser J. Testy muzykalności i. — Muzyka w szkole, Katowice, 1931, nr. 3.

Ryll H. Badania testowe w szkole zawodowo-dokształcającej. — Szkoła zawodowa, Poznań, 1931, nr. 6.

Budkiewicz J. Serye testów rękodzielniczych Pracowni psychotechnicznej miejskiej w Warszawie. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, IV (1931). 4. str. 221—273. (Także w odb.).

Sierakowski W. Dwanaście testów do zbiorowego badania inteligencyi uczniów. Przemysł. Test cichego czytania. 1. „Murowana brama zamknięta żelazną kratą...“ 2. „Okolo siódmej wieczór, pan Ludwik...“ 3. „Pan Adam był magnatem...“ 4. „Stefan Żarski był inżynierem...“ Warszawa, Nasza Drukarnia, 1931, po 12 stron.

Jankowska H. Wartość zbiorowych testów Termiana w zestawieniu z badaniami indywidualnymi testami Binet-Simon-Termana. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, IV (1931). 4. str. 274—295.

Frycz St. Dzieci i młodzież w świetle nauki, praktyki i prawa. Bibliografia polska w układzie dwojakim. Zebrał i ułożył... Poznań, Nakł. Drukarni Mieszczańskiej, 1931, str. 27.

Podoleński St. Psychika dzisiejszej młodzieży. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXV (1930). 553. str. 32—52.

Ormian H. Niektóre problemy psychologii młodzieży. (W związku z jej zadaniem, terażniejszym stanem psychologii i metodologią nauk). Łódź, [1930], str. 22. [Odbitka ze Sprawozdania Gimnazjum żeńskiego Towarzystwa żyd. szkół średnich w Łodzi za rok szkolny 1929/30].

Szuman St. Znaczenie dzienników młodzieży jako źródła poznania jej psychiki oraz metoda korzystania z tego źródła i opracowania materiałów. — Kwartalnik pedagogiczny, Warszawa, 1930, nr. 2.

a

Krasuska-Bużycka J. Sprawozdanie z prac psychologicznych, wykonanych na terenie szkoły badawczej przy ul. Białołęckiej nr. 36 w roku szkolnym 1928/29 i 1929/30. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 1. str. 35—40; IV (1931). 1. str. 63—68.

Kaczyńska M. Prace psychologiczne na terenie warszawskich szkół powszechnych. — Oświata i Wychowanie, Warszawa, I (1929). 1. str. 52—56.

S. C. O obserwacji uczniów. — Przyjaciel szkoły, Poznań, X (1931). 15. str. 552—556.

Mikulski K. Badania psychologiczne w szkole średniej. (Sprawozdanie z poczyni). Warszawa, skł. gł. w Księg. Lisowskiej, 1930, str. 118. Zł. 5.

Studencki S. M. Jak obserwować dzieci. Program obserwacji systematycznych oraz wskazówki dla nauczycieli, rodziców i wychowawców. Warszawa, „Nasza Księgarnia“, 1931, str. 57. Zł. 2-80.

Pawłowski F. i Warczak A. Arkusz obserwacyjny. Wskazówki. Tuchola, 1930.

Bykowski L. Kilka uwag o odpowiedziach błędnych przy badaniach pedologicznych. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 1. str. 49—57. (Także w odbitce).

Bykowski L. Zachowanie się młodzieży w czasie badań pedologicznych. — Chowanna, Kraków, 1929, zesz. 1—2. str. 31—43.

Ruliński J. K. Nauka o dziecku. Lwów, Malinowski, 1931, str. 93. Zł. 2-70.

H. R. Psychologia dziecka we filmie. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVIII (1931). 9. str. 374—375.

Korniszewski F. Umysłowość dziecka w ujęciu Piaget'a. — Oświata i Wychowanie, Warszawa, (1929). 4. str. 396+409; 5. str. 523—543.

Szuman St. Swoiste cechy dziecka. — Dziecko i Matka, VI (1931). 23.

Bykowski L. Indywidualność ucznia. — Muzeum, Lwów, XLVI (1931). 4. str. 193—207.

Niesiołowski A. Z badań nad psychologią starszej młodzieży. — Przewodnik społeczny, Poznań, 1931, nr. 1, 2, 3.

Kuchta J. Z badań nad psychiką młodzieży żeńskiej. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVII (1930). 3. str. 122—129.

Brossowa A. Zagadnienia psychologii i wychowania dziewcząt. — Przegląd pedagogiczny, Warszawa, XLIX (1930). 15. 16. str. 310—311; 335—337.

Brenstern-Pfanhauser St. Rozwój mowy dziecka. Warszawa, Arct, 1930, str. 273—358. (Odbitka z Prac filologicznych, t. XV).

Huesowa I. Znaczenie mowy w rozwoju intelektualnym dziecka. — Przegląd społeczny, Lwów, V (1931). 11. str. 410—416.

Dylewski B. Co lekarz o rozwoju mowy u dziecka wiedzieć powinien. — Pamiętnik Wi-

b

leńskiego Towarzystwa lekarskiego, V (1930). 3. str. 239—243.

Syśło T. Rozwój mowy ludzkiej. — Przyjaciel szkoły, Poznań, IX (1930). 1. str. 7—10.

Bandura L. O rozwoju mowy. — Przyjaciel szkoły, Poznań, IX (1930). 6. str. 227—229.

Zdziarska E. Zainteresowanie a uzdolnienie. — Praca szkolna, Warszawa, 1931, nr. 4.

Ormian H. O zdolności wnioskowania dzieci. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 2. str. 91—109.

Baley St. Badanie ujmowania kształtów przez dzieci metodą obrysowywania konturów. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, IV (1931). 2. str. 85—107.

Raczyńska-Skalska Z. Linia i barwa w życiu dziecka. — Wychowawca, 1929, nr. 2.

Owczarek St. Psychologiczne podstawy twórczości rysunkowej dziecka. — Szkoła, Warszawa, 1931, nr. 4.

Cwenar St. Rysunek jako odzwierciedlenie duszy dziecka. — Przyjaciel szkoły, Poznań, X (1931). 17. str. 609—618.

Kłęsk A. Psychologia rysunku dziecka. — Przyjaciel szkoły, Poznań X (1931). 17. str. 623—628.

Bańkowska C. Rysunek dziecka w świetle psychologii najnowszej. — Praca ręczna w szkole, V (1931) 1.

Reichensteinówna O. Twórczość rysunkowa dziecka. — Przegląd społeczny, Lwów, IV (1930). 2. str. 47—59.

Friedländer M. Dziecko i zabawa. — Przegląd społeczny, Lwów, IV (1930). 5. str. 172—180; 6. str. 205—213; 7. str. 244—253.

Świątek St. U podstaw zabaw dziecięcych. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyn, XLI (1932). 2. str. 74—77.

Stendig S. Teoretyczne i pedagogiczne przesłanki zabawy. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyn, XXXIX (1930). 4. str. 97—104.

Stendig S. Wpływ zabaw na rozwój dzieci. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyn, XXXIX (1930). 6—7. str. 171—174.

Kuchta J. Zabawy krakowskich „dzieci włoścogów“ w porze zimowej. — Chowanna, Kraków, 1929, nr. 3 str. 195—207.

Nowaczyk St. Poczucie czasu u dzieci. Uwagi na marginesie projektu programu nauczania historii. — Przyjaciel szkoły, Poznań, IX (1930). 7. str. 248—251.

Zawirska J. Wyjaśnianie zjawisk przyrodniczych przez dzieci. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 2. str. 110—127.

Wuttkowa J. Czytelność dzieci w świetle nowych badań. — Polonista, Warszawa, 1931, zesz. 5—6.

Lissa Z. Z psychologii muzycznej dziecka. — Muzyka w szkole, Warszawa, 1931, nr. 2.

Lissa Z. O twórczości muzycznej dziecka. — Przegląd społeczny, Lwów, V (1931). 7. str. 244—257.

a

Lewartowicz St. Uczuciowe zabarwienie dzieciństwa. — *Młoda matka*, 1930, nr 7.

Moszczeńska J. Samodzielność i odpowiedzialność dziecka. Warszawa, „*Bluszcz*”, 1929, str. 40.

Wołowska A. Z. Poczucie niższości u dziecka. — *Dziecko i Matka*, V (1930), 12.

Friedländer M. Dzieci i dorośli. — *Przegląd społeczny*, Lwów, V (1931), 8. str. 281—291; 9. str. 327—332; 10. str. 364—371. (Także w *odbitce*. Skł. gł. Warszawa, Dom Książki Polskiej. *Zł.* 1*20).

Dylińska-Gorgolewska J. Postawa badawcza matki. — *Dziecko i Matka*, VI (1931), 9.

Dylińska J. Matka jako psycholog. — *Młoda matka*, 1930, nr. 5. 6.

Dylińska J. Matka wobec psychiki dziecka. — *Dziecko i Matka*, V (1930), 9.

Jętkiewiczowa Z. O wpływie rodziców na przyrodzone wartości dzieci. Warszawa, „*Bluszcz*”, 1929, str. 24.

X. Zagadki psychologiczne. — *Przyjaciel szkoły*, Poznań, X (1931), 4. str. 153—156.

Bogdanowicz J. Szpitale dziecięce a psychika dziecka. — *Opieka nad dzieckiem*, Warszawa, 1931, nr. 7—8.

Typy uczniów (według Dra Kuchty). — *Miesięcznik pedagogiczny*, Cieszyn XL (1931), 10. str. 225—229; 11. str. 267—274.

Śniehota F. Charakter i typy jedynaków. — *Kwartalnik pedagogiczny*, Warszawa, 1931, nr. 3. 4. (Także w *odbitce*. Nakł. Stow. Chrześc. Nar. Nauz. Szk. Powsz. 1931, str. 58).

Ryzakowicz. O typach dzieci trudnych do prowadzenia. — *Szkoła*, Warszawa, 1931, nr. 4.

Sobolewski K. Z zagadnień zróżnicowania intelektualnego i rasowego polskiej młodzieży szkolnej. — *Chowanna*, Kraków, 1929, nr. 3. str. 145—194.

Dzieciotowska-Brykalska Z. Dziecko trudne do prowadzenia. — *Dziecko i Matka*, VI. 17.

Bańkowska C. Dziecko kapryśne. — *Dziecko i Matka*, V (1930), 23.

Podkolińska J. Dziecko bojaźliwe. — *Dziecko i Matka*, VI. 17.

Śniehota F. Dziecko zaniedbane. — *Szkoła*, 1931.

Baumgarten Fr. Dzieci cudowne. — *Polskie Archiwum psychologii*, Warszawa, IV (1931), 1. str. 1—5.

Michałowicz M. Psychika wieku niemowlęcego i wczesnego dzieciństwa. Warszawa, „*Biblioteka Polska*”, 1930, str. 24.

Dylińska J. Psychologiczne reakcje niemowlęctwa. — *Dziecko i Matka*, V (1930), 4.

Benisławska M. Etyka w niemowlęctwie. — *Dziecko i Matka*, V (1930), 2.

Szman St. Chwywanie jako ważny etap w rozwoju niemowlęcia. — *Dziecko i Matka*, V (1930), 21.

b

Michałowicz M. Psychologia dziecka i wychowanie dziecka i niemowlęcia. — *Zagadnienia rasy*, XI (1929) 6.

Maryńska A. W przedszkolu. (Szkice psychologiczne). Warszawa, [1929], str. 40. *Zł.* 1*50. (Biblioteka wychowawcza „*Dziecka i Matki*” nr. 6).

Gruszecka A. Zafałszowanie asymilacji u dzieci w wieku przedszkolnym. — *Prace Komisji Filozoficznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*. Tom III. Poznań, 1930.

Ozjerecki N. Skala metryczna do badań zdolności ruchowych dzieci i młodzieży. Warszawa-Lwów, Skł. gł. w księg. S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 34. *Wydawnictwo Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego*.

Śniehota F. Kłamstwo u dzieci i młodzieży w świetle psychologii indywidualnej Adlera. — *Szkoła śląska*, grudzień 1930.

Blaustein L. O ocenie samego siebie w wieku młodzieńczym. Poznań, *Poznańskie Tow. Psychologiczne*, 1931, str. 30. (Odb. z *Kwartalnika psychologicznego*).

Wachowski M. Z badań nad samokształceniem młodzieży. — *Muzeum*, Lwów, XLV (1930), 2. 3. str. 124—144; 200—216.

Karasiewicz Ks. Młodzież szkolna a ideały. — *Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy*, Lwów, XVII (1928), str. 321—325.

Rybicka E. Poglądy młodzieży akademickiej na sprawę koedukacji w szkole średniej. — *Polskie Archiwum psychologii*, Warszawa, IV (1931), 1. str. 32—44.

Baley St. Psychologia wieku dojrzewania. Lwów-Warszawa, *Książnica-Atlas*, 1931, str. 264. *Zł.* 11.

Bernstein I. Psychologia wieku dojrzewania. — *Pokłosie szkolne*, Płock, 1931, nr 8.

Sykulski J. Badanie twórczości literackiej młodzieży w okresie dojrzewania. — *Oświata i Wychowanie*, Warszawa, III (1931), 9. str. 820—840.

Chłopicki Wł. Z dziedziny psychopatologii wieku dziecięcego. — *Chowanna*, Kraków, 1931, nr. 1. str. 25—38.

Medyński. Dziecko psychopatyczne. — *Pielęgniarka polska*, I (1929), 5—6.

Stępowska A. Spostrzeżenia nad badaniem sprawności słuchowej u dzieci niedorozwiniętych. — *Szkoła specjalna*, Warszawa, VII (1930/1), 3. str. 168—170.

Studencki S. M. Psychodiagnostyka dzieci umysłowo upośledzonych metodą Rorschacha. — *Szkoła specjalna*, Warszawa, VII (1930), 1. str. 39—52.

Sterling Wł. Dziecko moralnie upośledzone. Warszawa, *Biblioteka pedagogiki leczniczej* pod red. Dr. M. Grzegorzewskiej, 1929.

Śniehota F. Problemat socjalnego i seksualnego zaniedbania dziewczynki w świetle psy-

a

chologii indywidualnej. — Szkoła śląska, X (1931). 2.

Bychowski G. Psychoterapia wieku dziecięcego. — Szkoła specjalna, Warszawa, VII (1930/31). 3. str. 133—147.

Bychowski G. Psychoterapia w szkole. — Szkoła specjalna, Warszawa, VII (1930/31). 3. str. 148—158.

Ryczakowicz M. Sylwetka ucznia upośledzonego umysłowo. — Nauczyciel pomorski, Grudziądz, 1931, nr. 2.

Batawia St., Budkiewicz J. i Skrzywan-Żebrowska M. Badania nad nieletnimi przestępcami. Poczucia moralne. Z przedmową Prof. M. Makowskiego. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 154.

Komorowski A. Nieletni przestępcy. Warszawa, 1929, str. 61.

Feuersteinowa K. Znaczenie środowiska w przebiegu dziecięcej opieki nad niem w świetle nowoczesnej pedagogiki. — Przegląd społeczny, Lwów, III (1929). 8. str. 312—317.

Stefanowicz A. Sprawozdanie z pracy w laboratorium psychopedagogicznym P. T. P. S. w r. 1928/9 i 1929/30. — Szkoła specjalna, Warszawa, 1931, nr. 3.

Mirski J. W sprawie terminologii pedagogicznej. — Chowania, Kraków, 1930, nr. 3. i 4.

Szman St. Nowe kierunki psychologii a pedagogiki. — Chowania, Kraków, 1929. 1—2. str. 1—12.

Śniehota F. Nowe teorie psychologiczne a pedagogiki. — Szkoła, 1930, nr. 8—10.

Szman St. O stosunkach czynności leczenia i wychowywania oraz o pojęciu i czynnikach wychowawczych zdrowia psychicznego. — Chowania, Kraków, 1931. 2. str. 67—76.

Baley St. Psychologia kontaktu wychowawczego. Skrypty z wykładów wygłoszonych w trym. jesiennym i zimowym roku akad. 1930/31. Opracowała A. Poznańska za zgodą Profesora. Warszawa, Koło Pedagogiczne Studentów Uniwersytetu Warszawskiego, 1931, str. 72.

Rowid H. Psychologia pedagogiczna. Podręcznik dla młodzieży przygotowującej się do zawodu nauczycielskiego. Wydanie drugie uzupełnione. Kraków, Skł. gł. Gebethner i Wolff, [1929], str. 389. Zł. 10.

Marjański J. Repetytorium z psychologii wychowawczej i pedagogiki eksperymentalnej. Opracowane na podstawie podręczników według wymagań egzaminacyjnych M. W. R. i O. P., Warszawa, Wajner, 1929, str. 89.

Znaniński F. Socjologia wychowania. Tom II. Urabianie osoby wychowanka. Warszawa—Lwów, Skł. gł. w księgarniach S. A. Książnica-Atlas, 1930, str. 372.

Stendig S. Współczesna rodzina wielkomięska w świetle socjologii wychowania. (Studium krytyczne). — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVIII (1931), 5. 6. str. 193—207; str. 263—280. (Tak-

b

że w odblasku. Kraków, Skł. gł. Dom książki polskiej w Warszawie, 1931, str. 32).

Pieter J. Socjologia i psychologia a wychowanie. — Miesięcznik pedagogiczny, Cieszyn, XL (1931). 11. str. 257—267; 12. str. 289—302.

Bandura L. Formy socjalne i ich funkcja wychowawcza. — Życie szkolne, Włocławek, VII (1930). 7. str. 289—298.

Chomicz P. O cel wychowania. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVIII (1931). 7. str. 303—305.

Brossowa A. Z zagadnień psychologii i wychowania młodzieży. — Przegląd społeczny, Lwów, III (1929). 12. str. 445—458.

Czarnecki Wł. Znaczenie wychowania fizycznego ze stanowiska psychologii i pedagogiki. — Wychowanie fizyczne, XI (1930). 3.

Kuszelewska-Rayska St. Znaczenie psychiczne wychowania fizycznego. — Kobieta współczesna, (1930). 33.

Blaustein L. Psychologiczne podłoże karności jednostek i grup i jej rola w wychowaniu. — Przegląd społeczny, Lwów, V (1931). 5. str. 175—182; 6. str. 207—214.

Mirski J. Zagadnienie karności w wychowaniu. — Przyjaciel szkoły, Poznań, X (1931). 11. str. 408—422; 12. str. 455—463.

Mirski J. Zagadnienie karności w wychowaniu. Warszawa, „Nasza Księgarnia“, 1931.

Racinowski S. Karność myślenia. — Przyjaciel szkoły, Poznań, IX (1930). 1. str. 1—6.

Lisowski K. W sprawie psychologii w szkole. — Przegląd pedagogiczny, Warszawa, L (1931). 34. str. 758—760.

Baley St. Uwagi w sprawie programu działalności psychologów szkolnych. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 4. str. 237—243.

Grzegorzewska M. W sprawie programu działalności psychologów szkolnych. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, IV (1931). 2. str. 108—113.

Rostkowski St. Jeszcze o psychologach szkolnych. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, IV (1931). 2. str. 114—117.

Szmydtówna J. Psycholog szkolny. — Przegląd pedagogiczny, Warszawa, XLIX (1930). 31. str. 709.

Niemiec F. W sprawie artykułu „Psycholog szkolny“. — Przegląd pedagogiczny, Warszawa, XLIX (1930). 33. str. 758.

Mikulski K. Lekarz szkolny a psycholog szkolny. (Praca psychologiczno-wychowawcza lekarza szkolnego). — Wychowanie fizyczne, XII (1931). 6.

Rondthaler A. Psychologia indywidualna A. Adlera jako metoda pracy wychowawczej w szkole. I. A. Rondthaler: Trzy odczyty. II. A. Simon i K. Seelmann: Z praktyki szkolnej. Spółczył A. Rondthaler. Wyd. II. Warszawa, Skł. gł. w Księgarni Lisowskiej, 1929, str. 147.

Rondthaler A. Psychologia indywidualna Dra Alfreda Adlera w gimnazjum im. M. Reya

a

w Warszawie. — Oświata i Wychowanie, Warszawa, I (1929). 1. str. 51—52.

Chmaj L. Teorya pedagogiczna psychologii indywidualnej. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVII (1930). 5. str. 201—205; 6. str. 250—264; 7. str. 304—316. (Także w odbl. Kraków, 1930, str. 48).

Podkowińska J. Teorya psychologii indywidualnej i jej wartość dla wychowania. — Dziecko i Matka, VI (1931). 13.

Piotrowska W. Psychologia indywidualna a higiena szkolna. — Wychowanie fizyczne, XI (1930). 12.

Blaustein L. Indywidualne życie psychiczne wychowanka a wychowanie. — Przegląd społeczny, Lwów, IV (1930). 11. str. 386—391.

Friedländer M. Zagadnienia piciowe w wychowaniu młodzieży. — Przegląd społeczny, Lwów, III (1929). 7. str. 244—253; 8. str. 293—302; 9. str. 329—331; 10. str. 373—385.

Cwenar St. Znaczenie instynktu i stosunek wychowania do niego. — Przyjaciel szkoły, Poznań, IX (1930). 7. str. 241—247; 8. str. 295—300; 9. str. 335—345.

Sternbach H. Fantazja jako czynnik wychowawczy. — Przegląd społeczny, Lwów, IV (1930). 10. str. 344—347.

Nowotko R. Istota i znaczenie wychowawcze zabawy. — Życie szkolne, Włocławek, IX (1931). 3. str. 119—125.

N. N. Uczniowie o próbie „uczenia się pod kierunkiem”. — Przyjaciel szkoły, Poznań, VIII (1929). 19. str. 721—726.

Jampoler G. Metodomania i personofobia. — Muzeum, Lwów, XLVI (1931). 3. str. 129—140.

Bandura L. Rola uczuć w wychowaniu i nauczaniu. — Przyjaciel szkoły, Poznań, IX (1930). 9. str. 321—329.

Jacynówna M. Kształcenie uczuć. — Dziecko i Matka, IV (1929). 16. 17. 18.

Benisławska M. Kultura uczuć. — Dziecko i Matka, V (1930). 21.

Wołowska Z. A. Kształcenie uczuć rodzinnych. — Dziecko i Matka, V (1930). 2.

Jaros F. Kształcenie woli dziecka. Warszawa, Drukarnia wzorowa, 1929, str. 36.

Zawadzka H. Kształcenie charakteru. — Przyjaciel szkoły, Poznań, X (1931). 5. str. 161—166.

Kiewnarska J. Łamanie charakterów. — Dziecko i Matka, V (1930). 12.

Młodochowski J. Ks. Refleksje na temat charakteru. — Miesięcznik katechetyczny i wychowawczy, Lwów, XVII (1928). str. 273—282.

Blaustein L. O źródłach lenistwa i sposobach jego leczenia. — Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum IX. Humanistycznego im. Jana Kochanowskiego we Lwowie za rok szkolny 1929/30.

Blaustein L. Kilka uwag o lenistwie. — Przegląd społeczny, Lwów, IV (1930). 8.—9. str. 284—294.

b

Szlagowski A. Ks. Etyka w wychowaniu w świetle poglądów Stanisława Konarskiego. Warszawa, 1931, str. 15. (Odb. z Przeglądu pedagogicznego).

Trexler W. Egzamin psychologiczny jako część składowa egzaminu wstępnego do seminarium nauczycielskiego. — Pedagogium, Kraków, 1931, nr. 5—6. (Także w odbl.).

Warczak A. O organizacji pracowni psychologicznej w zakładach kształcenia nauczycieli. — Pedagogium, Kraków, 1931, nr. 5—6.

Grzywak-Kaczyńska M. Zużytkowanie psychologii dla celów szkolnych. — Oświata i wychowanie, Warszawa, III (1931). 1. str. 50—65.

Sokołowski J. Potrzeba selekcji psychologicznej dzieci szkół powszechnych. — Przyjaciel szkoły, Poznań, X (1931). 15. str. 545—552.

Strumiłło T. Profil klasy. — Chowanna, Kraków, 1931, nr. 1.

Rowid H. Dusza klasy szkolnej. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVIII (1931). 9. str. 353—358; 10. str. 385—398.

Wolert Wł. Psychoterapia oświatowa. — Oświata polska, Warszawa, VIII (1931). 3. str. 135—143.

Psychologia zwierząt i roślin.

Maszevska-Knappe J. Zagadnienie psychiki u zwierząt. Warszawa, Drukarnia artystyczna, 1930, str. 31.

Korczakowska J. Rozum ptaszczy. — Dziecko i Matka, IV (1929). 13.

Zaćwilichowski J. Unerwienie i narządy zmysłowe skrzydeł owadów. Cz. II. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXXVI (1931). 3. str. 22—23.

Okołowicz B. Pierwiastek duchowy w świecie roślin. Warszawa, Liga odrodzenia duchowego „Przedświt”, 1930, str. 29.

Paczoski J. Życie gromadne roślin. Kraków, 1930, str. 24. (Biblioteka botaniczna, tom II.).

Estetyka.

Łempicki Z. Hasła artystyczne i kategorie estetyczne na przełomie XVIII. i XIX. wieku. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXXVI (1931). 9. str. 2—10.

Kowalski K. Ks. Zagadnienie estetyki neotomistycznej. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za II, III. i IV. kwartał 1931, str. 86—87.

Łantosz-Gołębiowski St. Niektóre uwagi o sztuce. Studya do teoryi sztuki. Kraków, Druk. Krakowska Nakładowa, 1930, str. 76. Żł. 2:50.

Chwistek L. Zagadnienia kultury duchowej w Polsce. (IV. Zagadnienie metody w estetyce). — Przegląd współczesny, Kraków, lipiec 1931, str. 47—71.

Piwocki K. Zagadnienie metody w badaniach nad sztuką ludową. — Lud, Lwów, XXX (1931). 1—2. str. 1—13.

a

Wallis-Walfisz M. O świecie przedmiotów estetycznych. — Wiedza i Życie, Warszawa, VI (1931). 11. str. 783—802.

Kurek J. Zmierzch natchnienia. Estetyka ładu. — Europa, 7, 8.

Tołwiński G. Akustyka muzyczna. Warszawa, Tow. Wydawnicze Muzyki Polskiej, 1929, str. 95.

Tatarkiewicz Wł. Pojęcie typu w architekturze. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, XXXIV (1929). 10. str. 10—11.

Tatarkiewicz Wł. O pojęciu typu w architekturze. Kraków, 1931, str. 7, 2 ryc. (Odbitka z Przeglądu historii sztuki, rocznik II, zesz. 1).

Niemojewski L. Architektura i złudzenia optyczne. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski, 1930, str. 80.

Witwicki Wł. O pewnej psychologii sukcesu. W związku z artykułem Boya o wystawie Styków. Warszawa, nakł. autora, 1930, str. 16.

Troczyński K. Przedmiot i podział nauki o literaturze. — Księga Pamiątkowa Koła Polonistów Uniwersytetu Poznańskiego, 1930. str. 171—197.

Irzykowski K. Walka o treść. Studya z literackiej krytyki poznania. I. Zdobnictwo w poezji. II. Treść i forma. Warszawa, Hoesick, 1929, str. X. 218. Zł. 8.

Irzykowski K. Walka o treść. — Wiadomości literackie, Warszawa, VII (1930). 26. str. 1.

Auerbach W. Zagadnienie powstania gatunków literackich. — Filomata, Lwów, 1930, nr. 13.

Kawyn St. Z filozofii działalności literackiej. — Droga, Warszawa, X (1931). 7—8. str. 605—618.

Kawyn St. O sądach w twórczości i krytyce literackiej. Uwagi i notatki. — Ruch literacki, Warszawa, V (1930). 1. str. 11—15.

Kawyn St. Dowcip w twórczości literackiej. Rewizya poglądów. — Ruch literacki, Warszawa, VI (1931). 1. 2. str. 1—6; 33—42.

Kawyn St. Dzieło literackie a życie bieżące. — Tygodnik ilustrowany, Warszawa, 1930. 2.

Rothertowa Z. Problemy analizy estetycznej utworów literackich. — Ruch literacki, Warszawa, V (1930). 10. str. 298—301.

Witwicki T. Psychologia dwu typów kobiecych Sienkiewicza. — Przegląd humanistyczny, Lwów, VI (1931). 3—5. str. 300—311. (Także w odblacie).

Stawar A. O pojmovanie literatury. — Miesięcznik literacki, Lwów, 1930. 9. str. 377—382.

Chwalibóg F. Arcydzieła, natchnienie i pierwiastek twórczy. — Myśl narodowa, 1930. 22.

Szymanowski K. Myśli o sztuce i nauce. — Muzyka, Warszawa, VIII (1931). 1. str. 8.

Szulo G. Higiena a estetyka. — Lekarzowski, X (1929). 10. (Także w odblacie. Warszawa, 1929).

Joteyko T. Wychowanie estetyczne. — Muzyka w szkole, Katowice, (1930). 5.

b

Wąsowicz-Sopoćkowa M. Wychowanie estetyczne. — Dziecko i Matka, IV (1929). 13. 15. 16. 17. 20. 23.

Trzeciak J. Wychowanie etyczne i estetyczne. — Przyjaciel szkoły, IX (1930). 2. str. 33—41.

Filozofia wartości.

Karasiewicz Ks. Sprawozdanie z drugiego Kongresu katechetycznego w Monachium ze szczególnem uwzględnieniem zagadnienia wartości. — Pamiętnik kursu katechetycznego, który odbył się w Poznaniu w czerwcu 1929. Poznań, Stepniewski, 1929.

Etyka.

Podoleński St. Rotary international. — Przegląd powszechny, Kraków, CXC (1931). 570. str. 344—348.

Tatarkiewicz Wł. O czterech rodzajach sądów etycznych. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 4. str. 291—295.

Kropotkin P. Etyka współczesna. Warszawa, 1929, str. 40.

Narajewski St. Ks. Odczyty z zakresu etyki ogólnej. Cz. I. Lwów, nakł. autora, 1929, str. 169.

Igel S. Dlaczego pragniemy przyjemności? Przyczynek do analizy i obrony hedonizmu. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 14. Zł. 1. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929).

Rzymowski Wł. Polityka i etyka. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 2. str. 97—122.

Kalinowski Wł. Ks. Etyka. Podręcznik szkolny dla klas wyższych. Wyd. V. zmienione. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1928, str. 192.

Szymeczko J. Ks. Etyka katolicka. Kraków, Skł. gł. w Księgarni Krakowskiej, 1930, str. 128.

Lubelski J. Ks. Etyka katolicka. Wyd. 3. Tarnów, 1930, str. 164. XII.

Benisławska M. Źródła pojęć etycznych. — Dziecko i Matka, IV (1929). 22.

Pellowski L. Ks. Problem zła. Wąbrzeźnia, Nakł. autora, 1931, str. 175.

Kozubski Z. Ks. Problem potomstwa. Studium etyczne. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1930, str. 103.

Miemiec W. Ks. Powieść w świetle etyki. Włocławek, 1930, str. 18. (Odbitka z Ateneum kapłańskiego, t. 26).

Wolfówna Wł. Granice etyczne sportu. Maciejów, Druk. Kuryi Biskupiej, Łuck, 1931, str. 12.

Morawski M. Ks. Podstawy etyki i prawa. Wyd. IV. niezmienione. Kraków, Wyd. Księży Jezuitów, 1930, str. 470.

a

Koneczny F. Etyki a cywilizacje. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXIX (1931). 566. str. 129—148; 567. str. 332—345.

Rudolf Z. Zasady deontologii lekarskiej. — Lekarz polski, V (1929). 9.

Nusbaum H. Zarys etyki lekarskiej. — Archiwum historii i filozofii medycyny, Poznań, XI (1931). 1—2. str. 108—155.

Łazarowicz Kl. Uwagi o t. zw. etyce lekarskiej. — Nowiny społeczno-lekarskie V (1931). 14.

Frankowski Wł. Źródła etyki lekarskiej. — Nowiny społeczno-lekarskie, V (1931). 23.

Szenajch W. Kilka słów o etyce zawodu pielęgniarskiego. — Opieka nad dzieckiem, IX (1931). 10.

Białowąs M. Ks. Czas pracy w Polsce ze stanowiska prawa, ekonomii i etyki. Miejsce Piastowe, wyd. Tow. św. Michała Archanioła, 1931, str. 95.

Barwicki M. B. Wskazania moralno-etyczne ku uporządkowaniu człowieka. Wyd. II. poprawione i uzupełnione. Warszawa, Druk. Jabłońskiego, 1930, str. 48.

Zborowski J. Pielęgnowanie wychowania moralnego w szkole. — Szkoła śląska, X (1931). 4.

Sołtyś K. Zagadnienie wojny w etycznym wychowaniu młodzieży. — Muzeum, Lwów, XLVI (1931). 4. str. 219—222.

Filozofia wychowania.

Mirski J. O istocie wychowania. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVI (1929). 6—9. (Także w odbitce. Kraków, 1929, str. 21).

Dyboski R. Poglądy na świat a dążności wychowawcze. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXVI. (1930). 557. str. 198—205.

Landau G. Wpływ filozofii życia na współczesny ruch pedagogiczny. — Chowanna, 1929, nr. 4.

Sekreta M. Przesłanki filozoficzne i psychologiczne podstawy pedagogiki współczesnej. — Ruch pedagogiczny, Kraków, XVI (1929). 7—9. str. 206—223; 10. str. 257—265; 11. str. 290—305; 12. str. 321—330.

Filozofia społeczna.

Znamierowski Cz. Społeczne stanowienie norm. — Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny, Poznań, X (1930). 1. str. 274—284.

Krzywicki L. Zwrot w poglądach na istotę pierwotnej więzi społecznej. — Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny, Poznań, X (1930). 1. str. 262—266.

Znamierowski Cz. Z socjologii rozkazu. — Przegląd socjologiczny, I (1930). 1. str. 43—59.

Dyboski R. Jednostka a społeczeństwo w historii i wychowaniu — Przegląd pedagogiczny, Warszawa, XLIX (1930). 25. 26. str. 559—561; 583—586.

Jaworski Ks. Jednostka a państwo. Lublin, Drukarnia udziałowa, 1928, str. 16. (Odb. z „A B C“ z r. 1928).

„Ruch Filozoficzny“ Tom XII. Nr. 1—10.

b

Blum K. Indywidualność a społeczeństwo. — Przegląd społeczny, Lwów, III (1929). 12. str. 462—464.

Chałasiński J. Rodzina i szkoła a szersze grupy społeczne. — Chowanna, Kraków, 1929, zes. 1—2. str. 45—57.

Doroszewski W. Język a cywilizacja. (Kilka uwag). — Język polski, Kraków, XIV (1929). 5. str. 136—139.

Rozwadowski J. O t. zw. idealizmie i pozytywizmie w językoznawstwie. — Biuletyn Polskiego Towarzystwa językoznawczego. Zesz. II. Kraków, Gebethner i Wolff, 1929 (1930).

Lutosławski W. Teoria i praktyka życia narodowego. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 4. str. 273—281.

Znamierowski Cz. Podstawowe pojęcia teorii prawa. Prolegomena do nauki o państwie. Warszawa, Hoesick, 1930, str. IX. 345.

Krański H. A. Na marginesie nauki zwanej „teorią prawa“. Wilno, Zawadzki, 1927, str. 12.

Rętko H. Przesłanki filozoficzne dla teorii prawa. — Prawo, Warszawa, 1930, nr. 1—2.

Czuma I. Dzisiejsza filozofia sowieckiego prawa a romantyzm prawniczy. Odbitka z Pamiętnika lubelskiego, t. I. 1930.

Piętka H. Słuszność w teorii i w praktyce. Warszawa, z zapomogi Wydziału prawnego Uniwersytetu warszawskiego, 1929, str. 306. (Wydawnictwo Seminarium encyklopedyi i filozofii prawa, nr. 2. Skł. gł. Instytut wydawniczy Kasy Mianowskiego).

Lutwak A. Rzecz o słuszności. Krytyka i synteza. Lwów, Drukarnia „Sztuka“, 1930, str. 34. (Odbitka z Głosu Prawa, nr. 6. 7. 9. 1930).

Czamerle A. Telepatya kryminalna. — Wojskowy Przegląd prawniczy, 1931, nr. 4.

Łuniewski W. O nowej redakcji artykułów polskiej Legis ferendae, dotyczących niepoczytalności, t. zw. poczytalności zmniejszonej i poczytalności w stanach upojenia. — Rocznik psychiatryczny, 1930. zes. XIII.

Benis A. Filozofia ekonomii politycznej. Kraków, 1928.

Kostanecki A. Problem ekonomii. Myśl gospodarcza a myśl kulturalna. Warszawa, Hoesick, 1929, str. VI. 318.

Caro L. Istota solidaryzmu. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXVI (1930). 557. str. 149—163.

Łuczkiwicz W. A. Kilka myśli o filozofii gospodarstwa leśnego i jego wiedzy. Poznań, Nakł. Przeglądu leśniczego i Rynku drzewnego, 1929, str. 97.

Moszczeński St. Filozofia rachunkowości rolniczej. Warszawa, „Rolnictwo“, 1930, str. 34.

a

Zieliński T. Rozwój kultury duchowej. — Wiedza i Życie, Warszawa, V (1930). 4. str. 233—245; 5. str. 297—308.

Rubczyński W. O poznawalności i ziszczalności ideałów kultury. — Kwartalnik pedagogiczny, 1930, nr. 4.

Rubczyński W. O warunkach przybliżania się do ideałów kultury. Warszawa, Nakł. Stow. Chrześc.-Nar. Naucz. Szk. Powsz., 1931, str. 109.

Rybicki P. Kryzys kultury współczesnej. Refleksje. — Myśl narodowa, 1929, nr. 21.

Suchodolski B. Idea postępu. Z zagadnień kultury współczesnej. Warszawa, Nakł. Stow. Chrześc.-Nar. Naucz. Szk. Powsz., 1931, str. 32.

Suchodolski B. Charakterystyka kultury współczesnej. — Oświata i Wychowanie, Warszawa, I (1929). 4. str. 381—396; 5. str. 510—523.

Suchodolski B. O kulturze. — Oświata i Wychowanie, I (1939). 3. str. 275—304.

Filozofia historii i nauk historycznych.

Handelsman M. Możliwość i konieczność w procesie historycznym. — Księga pamiątkowa celem uczczenia 350. rocznicy założenia Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, 1931.

Chodynicki K. Problemat syntezy w historii a indywidualność historyka. [Komunikat]. — Ateneum wileńskie, 1928, zesz. 14. str. 215.

Kłodziński A. Idea jedności zjawisk życia duchowego w nauczaniu historii. — Chowanna, 1929, nr. 4. (Także w odbitce. Kraków, 1929, str. 12).

Filozofia przyrody.

Szymkiewicz D. Przyczynki do filozofii przyrodoznawstwa. I.—II. Lwów, 1929, str. 8. (Odbitka z Kosmosu, Serya B. LIV. 4).

Zawirski Z. Próby stosowania logiki wielowartościowej do współczesnego przyrodoznawstwa. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za II, III. i IV. kwartał 1931, str. 40—42.

Jakubisiak A. Ks. Kryzys determinizmu. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXII (1929). 4. str. 245—272.

Biało-brzeski Cz. Indeterminizm we współczesnej fizyce. Warszawa, 1930, str. 8. (Odbitka z „Wszczęświata“, 1930, nr. 6).

Zawirski Z. Teoria kwantów a zasada przyczynności. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIII (1930). 4. str. 296—301.

Zawirski Z. Szanse indeterminizmu w świetle nauki współczesnej. — Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za III. i IV. kwartał 1929, str. 39—40.

H. Kryzys determinizmu. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 10. str. 787—790.

Gawecki B. Konsekwencje filozoficzne indeterminizmu w fizyce współczesnej. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 1. str. 3—14.

b

Zawirski Z. W sprawie indeterminizmu fizyki kwantowej. Lwów, Skł. gł. w księgarni S. A. Książnica-Atlas, 1931, str. 28. Zł. 1.50. (Odbitka z Księgi Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904—12. II. 1929).

Fiszer E. Nieciągłość zjawisk fizycznych a determinizm. — Droga, Warszawa, X (1931). 9. str. 696—706.

Wertenstein L. i Dembowski J. Dialog o indeterminizmie. — Wiedza i Życie, Warszawa, VI (1931). 6. str. 433—444. (Także w odbitce).

Zawirski Z. Wieczne powroty światów. — Przyroda i Technika, VIII (1929). 10.

Wawer L. Entropia w fizyce i filozofii. (dok.). — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXIII (1929). 549. str. 259—276.

Manthey Fr. Ks. Teoria względności Einsteina. — Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej, sierpień-wrzesień, 1930.

Dembowski J. Teoria ewolucyjna w naukach biologicznych. — Pamiętnik warszawski, II (1930). 3. str. 55—79.

Jakubisiak A. Ks. Idea ewolucji a wymagania logiki. — Pamiętnik warszawski, II (1930). 7. str. 48—60.

Szymkiewicz D. Ciągłość a ewolucja. — Pamiętnik warszawski, II (1930). 6. str. 49—57.

Hortyński F. Ks. Z filozofii przyrody. Filozoficzna jedność organizmu wobec najnowszych badań biologicznych. Atomy energii. Energia i materya we wszechświecie. Kraków, Nakł. „Wiadomości katolickie“, 1929, str. 177.

Hortyński F. Ks. Życie w świetle nauki i objawienia. Kraków, „Wiadomości katolickie“, 1929, str. 245.

Rutkiewicz B. Witalizm metodologiczny. — Przegląd filozoficzny, Warszawa, XXXIV (1931). 2—3. str. 171—179.

Kuligowski Z. Teoria kinetyczna materyi czyli vis vitalis. T. I. Część ogólna. Warszawa, Skł. gł. Gebethner i Wolff, 1931, str. 30. Zł. 2.50.

Metallman J. Podstawy współczesnej biologii psychologicznej. Kraków, 1929, str. 21. (Osobne odbicie z Kwartalnika filozoficznego).

Marchlewski P. Zarys nauki o dziedziczności. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930.

Szymoński Z. Konstytucja, dziedziczność cech psychofizycznych, eugenika. — Medycyna praktyczna, III (1929). 8.

Billikiewisz T. V. Zjazd polskich historyków i filozofów medycyny, odbyty w dniach 5., 6. i 7. października 1929 w Krakowie w gmachu Uniwersytetu Jagiellońskiego (Collegium Novum). — Archiwum historii i filozofii medycyny, Poznań, IX (1929). 1. str. 137—148.

Wize K. Zakres filozofii medycyny. — Archiwum historii i filozofii medycyny oraz historii nauk przyrodniczych, XI (1931). 1—2. (Także w odbitce).

a

Szumowski Wł. Historia medycyny filozoficznie ujęta. Podręcznik dla lekarzy i studentów z ilustracjami. Cz. I. Medycyna starożytna. Kraków, Skł. gł. Gebethner i Wolff, 1930, str. 138.

Karaffa-Korbutt K. O statystycznych błędach w naukowych pracach lekarskich. — Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa lekarskiego, VI (1930). 2. str. 127—136.

Filozofia religii.

Pastuszka J. Ks. Religia w „filozofii życia”. — Przegląd powszechny, Kraków, CXCI (1931). 573. str. 209—229.

Grosman K. Religijność. Pojęcia ogólne. Pojęcie religijności. Religie narodowe. Religia Greków. Tragedya antyczna. Religijność dnia dzisiejszego. Warszawa, Skład gł. Dom Książki Polskiej, 1929, str. 60. Zł. 2-80.

Błaobrzeski Cz. Religia i nauka. — Nauka polska, Warszawa, XIII (1930). str. 1—15.

Trzebiński St. O apologii katolicyzmu w historii medycyny i przyrodoznawstwa oraz o dążeniach do wyeliminowania teologicznego światopoglądu z pracy cywilizacyjnej. — Archiwum historii i filozofii medycyny, Poznań, X (1931). str. 104—111.

K-ski S. Na froncie walki o religię i moralność. — Pro Christo, 1929, nr. 7.

Problemy religijno-moralne. Cykl odczytów wygłoszonych w Tygodniu filozoficzno-religijnym dla młodzieży akademickiej w Warszawie 12—18. listopada 1929), wydany staraniem Studium filozoficzno-religijnego studentów Uniwersytetu warszawskiego. Warszawa, Dom Prasy katolickiej, 1929, str. 119. Zł. 4.

Jakubisiak A. Ks. U źródła prawdy. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 12. str. 926—942.

Sawicki Fr. Ks. Ateizm religijny. — Przegląd powszechny, Kraków, CLXXXVII (1930). 559—560. str. 90—103.

Borowski M. Tworzymy Boga! — Pamiętnik warszawski, III (1931). 10—12. str. 3—21.

Wais K. Ks. Bóg, jego istnienie i istota. Wyd. 2. poprawione i rozszerzone. Lwów, „Biblioteka religijna”, 1930, str. 248.

Hortyński F. Ks. Bóg i człowiek. Kraków, 1930, str. 137.

Cozel F. Ks. Jest Bóg. Rozumowe dowody na (sic!) istnienie Pana Boga. Wyd. III. Kraków, Wydawnictwo Księży Jezuitów, 1929, str. 72. Zł. 0-40.

Powel Ks. Uwagi krytyczne o lekcji religii na tle koncentracji logicznej. — Pamiętnik kursu katechetycznego, który odbył się w Poznaniu w czerwcu 1929 r. Poznań, Stępniewski, 1929.

Cichowski H. Ks. Uwzględnienie filozofii religijnej Wschodu oraz teologii prawosławia w wykładzie apologetyki i dogmatyki. — Pamiętnik V. Zjazdu w Łodzi. Kielce, 1929.

b

Mistyka, teozofia okultyzm.

Nitecki M. Ks. Telepatya a mistyka. Tajemnicze władze psychiczne. Wybitne medya: Alexio, Piper, Ossowiecki. Granice przyrodzone akcyi. Warszawa, Drukarnia Społeczna, 1929, str. 339.

Varia.

Elzenberg H. O nowe średniowiecze. — Droga, Warszawa, 1928, nr. 12. str. 1118—1125.

Ratusiński P. Indywidualizm romantyczny. Trembowla, Nakł. autora, 1929, str. 78.

Zachariewicz J. Czy tylko dzieła naukowe i filozoficzne należy poprawiać w edycjach wtórnych, czy także i dzieła beletrystyczne? — Życie, 31. sierpnia 1930.

Wieniewski I. Łacina międzynarodowym językiem kulturalnym. — Wiadomości literackie, Warszawa, VII (1930). 3. str. 1.

Sterling Wł. i Wajsblum M. Czy łacina może zostać językiem międzynarodowym? — Wiadomości literackie, Warszawa, VII (1930). 10. str. 4.

Wieniewski I. Esperanto, język żywy, czy jednak łacina? — Wiadomości literackie, Warszawa, VII (1930). 16. str. 3.

b) Przekłady na język polski.

O kryteriach oceny metod badań psychotechnicznych. Referat ukraińskiego Instytutu pracy (Charków), zamieszczony w sprawozdaniu z pierwszego ogólnorosyjskiego zjazdu poświęconego psychologii pracy i poradnictwa zawodowego (Moskwa, 29. maja — 3. czerwca 1927). Tłum. L. Fejgin. — Psychotechnika, Warszawa, II (1928). 5. str. 35—44.

Albertus Magnus. O połączeniu się z Bogiem. W tłumaczeniu E. Reicher. Przedmową zaopatrzył ks. K. Michalski. Warszawa, Skł. gł. Dom książki polskiej, 1931, str. 127. Zł. 4.

Arystoteles. Ustrój polityczny Aten. Przełożył, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył L. Piotrowicz. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1931, str. XXXIV. 116. Zł. 6.

Augustyn św. Państwo Boże. De civitate Dei. Z łaciny przetłumaczył i objaśnienia napisał ks. Wł. Kubicki. I. Wstęp. Ks. I—VII. Poznań, Jachowski, 1930, str. XCV. 414.

Augustyn św. Myśli. Wybrał Ks. S. Bross. Poznań, Księg. św. Wojciecha, 1930, str. 128.

Baumgarten F. Badanie uzdolnień zawodowych. Przełożył z języka niemieckiego J. Saloni. Warszawa, Polskie Tow. Psychotechniczne, Skł. gł. Książnica-Atlas, 1930, str. VIII. 288. Zł. 12. (Biblioteka Psychotechniczna, Nr. 2).

Baumgarten Fr. Szemat do interpretacji zachowania się osoby badanej podczas prób pracy. (Tłum. M. Żebrowska). — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 4. str. 278—285. (Także w odczynie).

Bergson H. Materya i pamięć. Studium nad stosunkiem ciała do ducha. Wyd. 10. Przeło-

*

a

żyła z upoważnienia autora i wydawcy K. Bobrowska. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1930, str. 225.

Borgese G. A. Kształtowanie i przetwarzanie. Tłum. Fr. Baturewicz. — Echo Tygodnia, 1930, nr. 11. 12. 13.

Bovet P. Instynkt własności u dziecka. — Opieka nad dzieckiem, Warszawa, 1931, nr. 1. 2.

Buckingham B. R. Praca badawcza na terenie szkoły. Z oryginału angielskiego p. t. „Research for teachers” przetł. R. Czaplinska-Mutermilchowa, N. Getterowa, J. Krahelska, I. Szymaniukówna pod kier. Prof. St. Baley’a. Lwów-Warszawa, Książnica-Atlas, 1931, str. 380.

Chesterston G. K. Nieużyteczność nauki. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 1, str. 41—46.

Claparède E. Mentalizacja. Tłum. M. Żebrowska. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 1. str. 7—11.

Colvin St. Sh. i Bagley W. Ch. Postępowanie człowieka. Kurs wstępny psychologii dla nauczycieli. Z oryginału angielskiego „Human behaviour, a first book in psychology” przełożyła według wydania z r. 1923. I. Moszczeńska. Wyd. drugie. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1930, str. 217.

Coster G. Psychanaliza w zastosowaniu do ludzi normalnych. Przełożyła z oryg. ang. za pozwoleniem autorki i wydawcy M. Górską. Warszawa, Nasza Księgarnia, 1929, str. 153. Zł. 4-50.

Coué E. Świadoma autosuggestya jako środek opanowania samego siebie. Przekład Dr. A. Oblasa. Lwów, 1929, str. 155. Zł. 3-50.

Demokryt. Myśli. Przekład L. Staffa. Warszawa, Mortkowicz, 1929, str. 55. Zł. 3.

Downey J. E. Indywidualny test woli — temperamentu. Tłum. F. Felhorska i J. Szmydt. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, IV (1931). 1. str. 6—31.

Epiktet. Encheiridion. Przekład L. Staffa. Warszawa, Mortkowicz, 1929, str. 70. Zł. 3.

Ferrière A. Typy psychologiczne. [Na podstawie odczytu po polsku opracowała A. Oderfeldówna]. — Oświata i Wychowanie, Warszawa, I (1929). 2. str. 132—144.

Filozofia oświaty dorosłych. Z biuletynu Wszczęświatowego Stowarzyszenia kształcenia dorosłych. Podług tekstu angielskiego podała A. Konewka. — Polska Oświata Pozaszkolna, VII (1930). 2. str. 78—88.

Foerster F. W. Religia a kształcenie charakteru. Dociekania psychologiczne i pedagogiczne wskazania. Przetł. J. Mirski. Poznań-Warszawa, Księg. św. Wojciecha, 1930, str. VIII. 549.

Ford H. Moja filozofia powodzenia. Autoryzowany przekład Dr. R. Celińskiego. Warszawa, Księgarnia Literacka, 1929, str. 122.

Forel A. Zagadnienia seksualne w świetle nauk przyrodniczych, psychologii, higieny i socjologii. Przekład autoryzowany Z. Zaturskiego. T. I—II. Wyd. nowe powiększone. War-

b

szawa, Biblioteka Dzieł Naukowych, 1931, str. 206; 192.

Galileo Galilei. Rozmowy i dowodzenia matematyczne w zakresie dwóch nowych umiejętności dotyczących mechaniki i ruchów miejscowych (r. 1638). Przełożył F. K. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1930, str. 261 i 5 tabl.

Gemelli G. O wartości czasu reakcyi prostej, zwłaszcza w zastosowaniu do doboru zawodowego. Tłumaczenie J. Wojciechowskiego. — Psychotechnika, Warszawa, IV (1930). 3.

Gourmont R. de. Fizyka miłości. Przetł. St. Michalskiego. Wyd. III. poprawione. Warszawa, Biblioteka Dzieł Naukowych, 1929, str. 248.

Green G. H. Psychanaliza w szkole. Z przedmową W. McDougalla. Przetł. Z. Ziemiński. Wyd. drugie, przejrzone i poprawione. Warszawa, Arct, 1930, str. 221.

Heraklit. Myśli. Przekład L. Staffa. Warszawa, Mortkowicz, 1929, str. 30. Zł. 3.

Hoene-Wronski J. M. Filozofia estetyczna. Przełożył i wstępem opatrzył J. Jankowski. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 9. str. 687—695. (Także w odbitce).

Huxley J. Socjologia i biologia. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 4. str. 304—329.

James W. Pogadanki psychologiczne. Z 2. wyd. angielskiego przełożyła I. Moszczeńska, Wyd. szóste. Warszawa, Arct, 1931, str. 110.

Kern E. Lęk i jego znaczenie dla kształtowania się osobowości. Tłum. S. Błachowski. — Przyjaciel szkoły, Poznań, X (1931). 20. str. 717—719.

Klimke F. Ks. Historia filozofii. Z oryginału łacińskiego przełożył Ks. Dr. F. Zbroja. T. I—II. Kraków, Wyd. Ks. Jezuitów, 1929, str. 423; 406.

Kropotkin P. Etyka współczesna. Przekład H. A. Warszawa, 1929, str. 40. Zł. 0-70.

La Rochefoucauld F. Maksymy i rozważania moralne. Przełożył i wstępem opatrzył T. Żeleński. Wyd. nowe. Warszawa, Biblioteka Boya, 1931, str. 107. Zł. 5.

Le Bon G. Psychologia tłumu. Przekład z 36. wyd. franc. B. Paprockiego. Przejrzał i przedmową opatrzył St. Grabski. Lwów, Igiel, 1930, str. IX. 185. Zł. 6.

Locke J. Myśli o wychowaniu. Przełożył, wstępem i objaśnieniami opatrzył M. Heitzman. Wydawnictwo Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego, 1931, str. XIX. 232. Zł. 10. Skł. gł. Warszawa-Lwów, Książnica-Atlas.

Lucretius. De rerum natura III. 30—95. Tłum. H. Stolarzewiczowa. — Kwartalnik klasyczny, Lwów, IV (1930). 1—2. str. 127—128.

Lucretius. Jak wybucha zaraza? De rerum natura, VI. 1090—1137. Tłumaczył T. Mianowski. — Kwartalnik klasyczny, Lwów, IV (1930). 3. str. 335—336.

Łunkiewicz W. Życie społeczne zwierząt. Przekład B. B. Moskwa, Charków, Mińsk, Centr. wydaw. Filia wszechukr., 1930, str. 62.

a

Maeterlinck M. Życie pszczół. Przekład autoryzowany F. Mirandoli. Przedmowa St. Wasylewskiego. Wyd. czwarte. Poznań, Wegner, 1931, str. IV. 308.

Maeterlinck M. Życie mrówek. Przekład autoryzowany z franc. A. i M. Czartkowskich. Poznań, Wegner, 1931, str. 248.

McDougall W. Psychologia grupy. Zarys zasad psychologii zbiorowej oraz próba zastosowania ich do wyjaśnienia życia i charakteru narodowego. Z drugiego wydania oryginału angielskiego p. t. „The group mind“ przełożył i wstępem zaopatrzył Dr. Józef Chałasiński. Lwów - Warszawa, Książnica - Atlas, 1930, str. 490. Zł. 13-80.

Meumann E. Zarys pedagogiki eksperymentalnej. Cz. I. Przełożył W. Mondalski. Biblioteka przekładów dzieł naukowych, 1930, str. 208.

Mill J. St. Autobiografia. Przekład, wstęp i uwagi M. Szerera. Warszawa, Nasza Księgarnia, 1931, str. 187.

Montaigne M. Próby. T. I—II. Przełożył i wstępem opatrzył T. Żeleński. Wyd. nowe. Warszawa, Biblioteka Boy'a, 1931, str. 294; 258.

Mulford P. Moc ducha. Przełożył St. Mniński. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski, 1930, str. 206.

Orzęcki R. Wartości ekonomiczne, etyczne i estetyczne. Przekład z rosyjskiego. — *Ekonomista*, XXXI (1929). 2.

Payot J. Kształcenie woli. Przełożył J. K. Potocki. Wydanie ósme. Warszawa, 1929, str. 285. Zł. 3.

Pesch T. Ks. Chrześcijańska filozofia życia. — Biblioteka życia wewn., T. VII—VIII. (Wyd. Tow. Jezusowego).

Petrażycki L. Wstęp do nauki prawa i moralności. Podstawy psychologii emocjonalnej. Tłumaczył J. Lande. (Dzieł Leona Petrażyckiego, wydawanych staraniem Komitetu jubileuszowego, Tom I.). Warszawa, Hoesick, 1930, str. XII. 309.

Pfister O. Psychanaliza na usługach wychowania. Z 3. popr. wyd. niem. przełożył i słowem wstępem zaopatrzył Dr. J. Mirski. Lwów - Warszawa, Książnica - Atlas, 1931, str. 226.

Piaget J. Mowa i myślenie u dziecka. Współpracowali A. Deslex, G. Guex, H. de Meyenburg, V. J. Piaget i L. Veihl. Przedmowę napisał E. Claparède. Z oryg. franc. przełożyła J. Kołodzka. Lwów - Warszawa, Książnica - Atlas, 1929, str. 274. Zł. 8-20.

Possidius. Żywot św. Augustyna. Z łaciny tłumaczył, wstęp i objaśnienia napisał J. Ujda. Poznań, Księgarnia Uniwersytecka, 1930, str. XXIII. 63.

Rousseau J. J. Emil czyli o wychowaniu. Część pierwsza. Przełożył W. Husarski. Wydawnictwo Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego, 1930, str. 356 (Skł. główny Książnica - Atlas we Lwowie i Warszawie).

Rousseau J. J. Wyznania. Przełożył i wstępem opatrzył T. Żeleński. Wyd. nowe. T. I. II.

b

III. Warszawa, Biblioteka Boy'a, 1931, str. 328; 219; 225.

Russell B. Fizyka i metafizyka. — Droga, Warszawa, 1929, nr. 12. str. 1049—1057.

Russell B. Ikar czyli przyszość nauki. [Tłum. Cz. Znamierowski]. — Pamiętnik warszawski, Warszawa, 1929, nr. 2. str. 20—45.

Russell B. Małżeństwo a moralność. Z upoważnienia autora przełożyła H. Bołoz Antoniewiczowa. Warszawa, „Rój“, 1931, str. 247. Zł. 7.

Schopenhauer A. Pisarstwo i styl. Tłum. J. Lemański. — *Echo Tygodnia*, 1930, nr. 5.

Schopenhauer A. Psychologia miłości. Przełożył z oryginału St. Besser. Warszawa, 1930, str. 31.

Sextus Empiricus. Zarysów pirrońskich księga pierwsza, druga i trzecia. Przetłumaczył i wstępem poprzedził A. Krokiewicz. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1931, str. XV. 172. Zł. 8.

Spalding H. S. Etyka w zawodzie pielęgniarki. Przekład J. Szlagowskiej. Poznań. Księg. św. Wojciecha, 1930, str. 173.

Spencer H. Rozwój stosunków płciowych. Przekład z angielskiego W. Z. Wyd. VIII. Warszawa, Księgarnia popularna, 1929, str. 51.

Spinoza. Myśli. Przekład L. Staffa. Warszawa, Mortkowicz, 1929, str. 72. Zł. 3.

Steiner R. Filozofia wolności. Zarys podstawy nowoczesnego poglądu na świat. Wyniki badań duszy metodą przyrodoznawczą. Z upoważnienia autora spolszczył M. K. Wołowski. Warszawa, Hoesick, 1929, str. 242.

Stöckl A. i Weingärtner J. Historia filozofii w zarysie. Przekład polski opracował Ks. Fr. Kwiatkowski T. J. Wyd. 3. przejrzane, uzupełnione i znacznie rozszerzone. Kraków, Wydawnictwo Księża Jezuitów, 1930, str. XX. 654.

Titcheener E. B. Podręcznik psychologii. Przetłumaczył A. Chojecki. Warszawa, Kasa im. Mianowskiego, 1929, str. XX. 458. Zł. 15.

Trobridge G. Emanuel Swedenborg. Jego życie, nauka i wpływ. Warszawa, Skł. gł. Dom książki polskiej, 1929, str. 190. Zł. 2-50.

Walsler Fr. Na marginesie filozofii absolutnej Wrońskiego. Tłum J. Jankowski. — Droga, Warszawa, 1930, nr. 6. st. 453—459.

Warrain Fr. Prawo stworzenia według Hoene-Wrońskiego. Przełożył z francuskiego J. Jankowski. Warszawa, str. 15. (Odb. z miesięcznika „Droga“).

Xenofont. Sympozyon oraz wybór pism. Przełożył i opracował A. Rapaport. Kraków, Krakowska Spółka wydawnicza, 1929, str. XLII. 310

Zielewicz J. Szkice filozoficzne. Tłumaczyła i wydała M. Zielewicz. Kraków, Skł. gł. Gebethner i Wolff, 1931, str. 82. Zł. 3.

c) Prace w językach obcych.

Filozofia wogóle.

Bibliographie der Philosophie und Psychologie. Leipzig, Heims. IX (1928), X (1929), XI (1930), XII (1931). Każdy zeszyt po 32 str. i M. 0-80.

a

Hoffmann A. Die deutschen philosophischen Buchveröffentlichungen 1927. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, Heft 17/18 (1928). str. 97—130.

Hoffmann A. Die deutschen philosophischen Abhandlungen und Aufsätze 1926. 2. Halbjahr. Bibliographie der gesamten deutschsprachlichen Zeitschriftenliteratur. 1. Teil: Abhandlungen zur Geschichte der Philosophie; 2. Teil: Abhandlungen zur systematischen Philosophie. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, Heft 13/14 (1927). str. 108—114; H. 15/16 (1928). str. 81—111.

Hoffmann A. Die deutschen philosophischen Abhandlungen und Aufsätze 1928. 1. Halbjahr. Bibliographie der gesamten deutschsprachlichen Zeitschriftenliteratur. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie. H. 19/20 (1929). str. 93—138.

Witte E. Deutsche philosophische Abhandlungen und Aufsätze des Jahres 1929. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie. I. Teil. H. 24 (1931). str. 68—80. — II. Teil. H. 25 (1931). str. 78—94.

Gassen K. Die deutschen Universitätschriften zur Philosophie und ihren Grenzgebieten. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie. 1925 nebst Nachtrag 1924 — H. 13/14 (1927). str. 85—108; 1926 nebst Nachträgen 1924 und 1925 — H. 15/16 (1928). str. 51—81; 1927 nebst Nachträgen 1924, 1925 und 1926 — H. 19/20 (1929). str. 19—59; 1928 nebst Nachträgen 1925, 1926 und 1927 — H. 21/22 (1930). str. 42—84; 1929 nebst Nachträgen 1926, 1927 und 1928 — I. Teil. H. 23 (1930). str. 49—76. — II. Teil. H. 24 (1931). str. 50—67; 1930 nebst Nachträgen 1927, 1928 und 1929 — H. 25 (1931). str. 53—77.

Bock H. Die philosophischen Buchveröffentlichungen des englischen Sprachgebietes. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, 1926 — H. 17/18 (1928). str. 75—94; 1927 H. 21/22 (1930). str. 84—105.

Bock H. Die philosophischen Veröffentlichungen des französischen Sprachgebiets. — Literarische Berichte aus dem Gebiet der Philosophie, H. 13/14 (1927). str. 72—84.

Bibliographie critique. — Archives de philosophie, Vol. VI. 4. cahier, Paris, Beauchesne, 1929, str. 392.

Supplément bibliographique Nr. 2. — Archives de philosophie, Vol. VII. 2. cahier, Paris, Beauchesne, 1930, str. 23.

A magyar filozófiai irodalom bibliográfiája 1901—1925. [Bibliografia węgierskiej literatury filozoficznej 1901—1925]. Ősszeállította: M. Buday Julia. Budapest, Ranschburg, 1929, str. XII. 248. Pengő 20.—

Hocking W. E. Types of philosophy. London, Scribners Sons, 1929, str. XI. 275. S. 10. d. 6.

Muirhead J. H. The use of philosophy. London, Allen and Unwin, 1928, str. 208. S. 7. d. 6.

b

Langer S. K. The practice of philosophy. With a prefatory note by A. N. Whitehead. New York, Holt and Co., 1930, str. XII. 225. Doll. 2.

Laird J. Modern problems of philosophy. London, Cassell and Co., 1928, str. 63. S. 1.

Gamertsfelder W. S. and Evand D. L. Fundamentals of philosophy. New York, Prentice Hall, 1930, str. XII. 761. Doll. 3·50.

Dubs Komer H. Rational induction: an analysis of the method of science and philosophy. London, Cambridge University Press, 1930, str. XV. 510, S. 21.

Łukasiewicz J. Pour la méthode en philosophie. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 5—7.

Thyssen J. Die philosophische Methode. Tl. 1. Halle, Niemeyer, 1930, str. 263. M. 12.

Bazala A. Philosophische Studien. I. Die metalogische Wurzel der Philosophie. — Bulletin international de l'Académie Yougoslave des sciences et des beaux arts de Zagreb; classes: d'histoire et de philologie; de philosophie et de droit; des beaux arts et belles lettres. — Livre 2., str. 24—44.

Dingler H. Das System. Das philosophisch-rationale Grundproblem und die exakte Methode der Philosophie. München, Reinhardt, 1930, str. 133. M. 5·50.

Znaniecki F. La tâche de la synthèse philosophique. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 7—9.

Haldane J. S. The sciences and philosophy. London, Hodder and Stoughton, 1929, str. X. 344. S. 15.

Pouquet L., Gauthier H., Klein J. Philosophie et science. Paris, Beauchesne, 1930, str. 168.

Dingler H. Der Zusammenbruch der Wissenschaft und der Primat der Philosophie. 2. verb. u. durch einen Anhang verm. Aufl. München, Reinhardt, 1931, str. 432. M. 13.

Kröner F. Die Anarchie der philosophischen Systeme. Leipzig, Meiner, 1929, str. VIII. 350. M. 16.

Freund L. Am Ende der Philosophie. Ein kritisches Wort an die Zeit und ihre Philosophen. München, Reinhardt, 1930, str. 179. M. 6·50.

Russell B. Mensch und Welt (An outline of philosophy). Grundriss der Philosophie. (Deutsch von Kurt Grelling). München, Drei Masken Verlag, 1930, str. V. 343. M. 6.

Leighton J. A. The field of philosophy. An introduction to the study of philosophies. Fourth edition, revised and enlarged. New York, Appleton and Co., 1930, str. XII. 639. Doll. 3·50.

Dotterer R. H. Philosophy by way of the sciences. An introductory textbook. New York, The Macmillan Co., 1929, str. XV. 469. Doll. 2·50.

Paulsen F. Einleitung in die Philosophie. 41. u. 42. Aufl. Stuttgart, Cotta, 1929, str. XVIII. 466. M. 5.

a

Külpe O. Einleitung in die Philosophie. 12. verb. Aufl. Hrsg. von A. Messer. Leipzig, Hirzel, 1928, str. VI. 457. M. 10.

Natorp P. Philosophie. Ihr Problem und ihre Probleme. Einführung in den kritischen Idealismus. 4. Aufl. Göttingen, Vandenhoeck u. Ruprecht, 1929, str. 156. M. 3·60.

Messer A. Einführung in die Philosophie und Pädagogik. Leipzig, Meiner, 1931, str. VIII. 198. M. 4·40.

Müller A. Einleitung in die Philosophie. 2. ganz neu bearb. u. erw. Aufl. Berlin und Bonn, Dümmler, 1931, str. 330. M. 5·80.

Jaensch E. Wirklichkeit und Wert in der Philosophie und Kultur der Neuzeit. Prolegomena zur philosophischen Forschung auf der Grundlage philosophischer Anthropologie nach empirischer Methode. Berlin, Elsner, 1929, str. XVI. 254. M. 17.

Ostwald W. Die Pyramide der Wissenschaften. Eine Einführung in wissenschaftliches Denken und Arbeiten. Stuttgart, Cotta, 1929, str. 148. M. 2·80.

Driesch H. Philosophische Forschungswege. Ratschläge und Warnungen. Leipzig, Reinicke, 1930, str. XII. 121. M. 5.

Schönfelder W. Einführung in die Philosophie. Leipzig, Meiner, 1929, str. 124. M. 1·50.

De Sarlo Fr. Introduzione alla filosofia. Roma, Soc. ed. Dante Alighieri, 1928, str. 584. L. 24.

Sanchez J. R. y Felin E. v. Iniciación en la filosofía. T. 3. Toledo-Madrid, Hernando, 1929. Pes. 10.

Goedewaagen T. Summa contra metaphysicos. Einführung zum System der Philosophie. Leiden, Sijthoff, 1931, str. XXIV. 245. Fl. 5.

Domecq J. B. Vocabulaire de philosophie. Avec nombreux résumés des questions qui s'y rattachent, à l'usage des classes et de tous les amateurs de philosophie. Logique, morale, métaphysique. Tours, Cattier, 1931, str. 208.

Schmidt H. J. Philosophisches Wörterbuch. 8. völlig neubearb. u. erw. Aufl. Leipzig, Kröner, 1930, str. VII. 486. M. 3·50.

Thormeyer P. Philosophisches Wörterbuch. 4. verb. u. erw. Aufl. Leipzig, Teubner, 1930, str. VI. 231. M. 6.

Apel M. Philosophisches Wörterbuch. Berlin, de Gruyter u. Co., 1930, str. 155. M. 1·80.

Oderbrecht R. Kleines philosophisches Wörterbuch. Erklärung der Grundbegriffe der Philosophie. 7. Aufl. Leipzig, Meiner, 1929, str. 86. M. 1·50.

Semprini G. Piccolo dizionario di coltura filosofica e scientifica. Milano, Athena, 1931, str. 502.

Klatzkin J. Thesaurus philosophicus linguae hebraicae et veteris et recentioris. III.: n—q. Berlin-Charlottenburg, Eschkol-Verlag, str. 306. M. 31.

b

Signoriello N. Lexicon peripateticum philosophico-theologicum, in quo scholasticorum distinctiones et effata praecipua explicantur. Ed. 5. Roma, Pustet, 1931, str. VIII. 470. L. 25.

De Castro Nery C. J. Philosophia. Summario e dizionario. Saint Paul, Comp. Ed. Nacional, 1931.

Mönnichs Th. Klare Begriffe! Lexikon der gebräuchlicheren Fachausdrücke aus Philosophie und Theologie. 2. verm. u. verb. Aufl. Berlin, Dümmler, 1929, str. 189. M. 6·50.

Brunot F. Histoire de la langue française des origines à 1900. T. 6. Le XVIIIe siècle. Première partie. Le mouvement des idées et les vocabulaires techniques. Fascicule 1. Philosophie. Economie politique. Agriculture. Commerce. Industrie. Politique. Finance. Paris, Colin, 1930, str. XXXIX. 529. Fr. 90.

Handbuch der Philosophie. Abt. 3. Mensch und Charakter. Philosophische Anthropologie. Ethik des Altertums, Ethik des Mittelalters, Ethik der Neuzeit. Psychologie. Charakterologie. Erziehungsphilosophie. Dargest. von B. Groethuyzen, E. Howald [u. a.]. München u. Berlin, Oldenbourg, 1931, str. 899. M. 42.

Domecq J. B. Leçons de philosophie avec plans et développements de dissertations à l'usage des candidats au baccalauréat ès lettres. T. II. Logique. Morale. Métaphysique. 7. éd. remaniée et complétée. Tours, Cattier, 1929, str. 592.

Cuvillier A. Manuel de philosophie. Classes de philosophie et de première supérieure. Tome I. Introduction générale. Psychologie. Paris, Colin, 1931, str. XXXIX. 723. Fr. 38.

Guillaume P. et Luquet G. H. Manuel de philosophie. Classes de philosophie et de première supérieure. Logique. Morale. Métaphysique. Paris, Alcan, 1931, str. 362. Fr. 24.

Sakman P. Philosophische Denkschule für den Unterricht an höheren Lehranstalten. 2. Aufl. Leipzig, Quelle und Meyer, 1930, str. VIII. 150. M. 3.

Sueur A. Plans et développements de dissertations philosophiques données aux examens du baccalauréat classées méthodiquement suivant l'ordre du programme. 3. éd. Paris, Croville, 1930, str. 379.

Brunschvicg L. La philosophie dans l'enseignement supérieur à Paris. — Annales de l'Université de Paris, V (1930). 3. str. 215—223.

Grenzmann W. Philosophieunterricht in der höheren Schule. Münster i W., Münsterverlag, 1930, str. IV. 78. M. 3.

Klein A. Der Philosophieunterricht in der höheren Schule. Düsseldorf, Pädag. Verlag, 1929, str. 64. M. 3·20.

Liebert A. Die „Bestimmung“ des philosophischen Unterrichts. Berlin, Pan Verlag, (1931). str. 32. M. 1·80.

a

Kirchner E. Methodik der philosophischen Propädeutik. Frankfurt, Diesterweg, 1930, str. IX, 187. M. 6'60.

Stout G. F. Studies in philosophy and psychology. London, Macmillan, 1929, str. XL, 408. S. 15.

Carr W. H. Cogitans cogitata. Los Angeles, University of Southern California, School of Philosophy, 1930, str. 110.

Russell B. Wissen und Wahn. [Sceptical essays]. Skeptische Essays. Deutsch von K. Wolfskehl. München, Drei Masken Verlag, 1930, str. VI, 318. M. 4'50.

Liebmann O. Gedanken und Tatsachen. Philosophische Abhandlungen, Aphorismen und Studien. Berlin, W. de Gruyter, 1928. — Bd. 1. Heft 1. 2. Aufl. str. XIII, 122. M. 3'80. — Bd. 1. Heft 3. str. III, 301—470. M. 4'60. — Bd. 2. str. V, 90. M. 2'60.

Scheler M. Philosophische Weltanschauung. (Ges. Aufsätze). Bonn, Cohen, 1929, str. VII, 158. M. 6'50.

Gentile G. Saggi critici. Serie seconda. Firenze, Vallecchi, str. 218. L. 14.

Essays in the honor of John Dewey on the occasion of his seventieth birthday, October 20, 1929. New York, Holt and Co., str. XI, 425. Doll. 5.

Festschrift, Edmund Husserl zum 70. Geburtstag gewidmet. Halle, Niemeyer, 1929, str. VII, 370. M. 20.

Festgabe für Ludwig Stein zum 70. Geburtstag. Berlin, Heymann, 1929, str. VI, 329. M. 18.

Philologisch-philosophische Studien. Festschrift für Eduard Wechsler zum 19. Oktober 1929. Jena, Gronau, 1929, str. 404. M. 29.

Philosophia perennis. Abhandlungen zu ihrer Vergangenheit und Gegenwart. Hrsg. von F. J. von Rintelen. (Festgabe, J. Geysers zum 60. Geburtstag). Bd. 1. Abhandlungen über die Geschichte der Philosophie, str. XIX, 525. — Bd. 2. Abhandlungen zur systematischen Philosophie, str. X., 527—1244. M. 37 (za oba tomy).

Proceedings of the Aristotelian Society. London, Harrison and Sons, Vol. XXIX (1929), str. 402. — Vol. XXX (1930), str. 322. Po S. 25.

Jahrbuch der Schopenhauer-Gesellschaft. Heidelberg, Winter, Band XVI (1929), str. XIII, 328; XVII (1930), str. XV, 402; XVIII (1931), str. X, XIV, 462. Po M. 11.

Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung. In Gemeinschaft mit O. Becker (Freiburg i Br.), M. Geiger (Göttingen), M. Heidegger (Freiburg i Br.), A. Pfänder (München) herausgegeben von Edmund Husserl. Halle, Niemeyer. Zehnter Band 1929, str. 569. M. 32. — Elfter Band, 1930, str. IX, 570. M. 28.

Verhandlungen des ersten Hegelkongresses vom 22. bis 25. April 1930 im Haag. Im Auftrage des Internationalen Hegelbundes herausgegeben von B. Wigersma. Tübingen, Mohr; Haarlem, Tjeenk Willink, 1931, str. 243. M. 13.

b

Proceedings of the seventh international congress of philosophy held at Oxford, England, September 1—6, 1930, Editor Gilbert Ryle. Oxford University Press, London, Humphrey Milford, 1931, str. XXXV, 522.

Atti del VII. Congresso nazionale di filosofia. Milano-Roma. Bestetti e Tumminelli, 1929, str. 406.

Michaltschew D. Der VII. Internationale Philosophische Kongress in Oxford (1.—6. September 1930). — Odb. z czasopisma Die Grundwissenschaft, X., str. 306—312.

Mirtschuk J. Der zweite Kongress Polnischer Philosophen in Warschau. — Kant-Studien, XXXIII (1928), 1.—2. str. 345—348.

Wydania i przekłady dzieł.

Texts to illustrate a Course of elementary lectures on Greek philosophy after Aristotle. Selected and arranged by J. Adam. London, Macmillan and Co., 1930, str. VIII, 70. S. 6.

Selections from medieval philosophers. Vol. II. Roger Bacon to William of Ockham. Translated with introductory notes and glossary by McKeon R. New York, Scribner's Sons, 1930, str. XVIII, 515. Doll. 1'25.

An anthology of modern philosophy. Selection for beginners from the writings of the greatest philosophers from 1500 to 1900. With bibliographical sketches, analyses, diagrams and questions for discussion ed. by D. S. Robinson. New York, Crowell, 1931, str. XIII, 836. Doll. 4'50.

Anonymi Logica et Quadrivium, cum scholiis antiquis edidit J. L. Heiberg. Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab, hist.-filolog. Meddelelser. XV. 1. Kjöbenhavn (Kopenhagen), Andr. Fred. Host & Son, 1929, str. XX, 144. Kr. 9'50.

S. Anselmi Cantuariensis Liber monologion. Rec. F. S. Schmitt. Bonn, Hanstein, 1929, str. VII, 65. M. 2'80.

S. Anselmus Cantuariensis Liber prosligion. Acc. Gaunilonis monachi objectio necnon Anselmi responsio. Rec. F. S. Schmitt. Bonn, Hanstein, 1931, str. 40. M. 1'80.

Anselme de Cantorbéry. Fides quaerens intellectum, id est prosligion. Liber Gaunilonis pro insipiente atque Liber apologeticus contra Gaunilonem. Texte et trad. par A. Koyré. Paris, Vrin, 1930, str. X, 98. Fr. 12.

Aristotle. The works of Aristotle. Translated into English under the editorship of W. D. Ross. Vol. 1.: Categoriae and De interpretatione by E. M. Edghill; Analytica priora by A. J. Jenkinson; Analytica posteriora by G. R. G. Mure; Topica and de sophisticis elenchis by W. A. Pickard. — Vol. 8. Metaphysica by W. D. Ross. 2. ed. London, Oxford University Press, 1928, str. IV, 652; 338.

Aristote. L'Éthique nicomachéenne. L. I. II. Trad. et comment. par J. Souilhé et G. Cruichon. Paris, Beauchesne, 1929, str. XXII, 249.

[Bacon R.] Opera hactenus inedita Rogeri Baconi. Fasc. X. Quaestiones supra libros primae

a

philosophiae Aristotelis edited by R. Steele and F. M. Delorme. Oxford, Clarendon Press, 1930, str. XXXII. 360. S. 28.

Bacon R. The Opus majus. London, Humphrey Milford, 1928, Vol. I. str. XIII. 1—418; Vol. II. str. 419—840. S. 42.

Boëtius. Die Tröstungen der Philosophie. (Consolatio philosophiae). Übersetzt von R. Scheven. Leipzig, Reclam, [1930], str. 157. M. 0·80.

Bolzano B. Wissenschaftslehre in 4 Bden. Neudr., 2. verb. Aufl. Nach A. Höflers Tode mit einem Nachweis der von Bolzano zitierten Verfasser, Werke und Stellen hrsg. von W. Schultz. Bd. 1. 1929, str. XVI. 574. M. 22; Bd. 2. Mit einem Nachwort zu seinem Neudruck, 1929, str. VIII. 570. M. 22; Bd. 3. Mit einem Nachwort zu seinem Neudruck, 1930, str. VIII. 578. M. 22; Bd. 4. Mit einem Nachwort zu seinem Neudruck, 1931, str. XX. 717. M. 22. Leipzig, Meiner.

Brentano Fr. Vom Dasein Gottes. Aus seinem Nachlasse hrsg., eingel. u. mit erl. Anm. u. Reg. vers. von A. Kastil. Leipzig, Meiner, 1929, str. LIX. 546. M. 24.

Brentano Fr. Wahrheit und Evidenz. Erkenntnistheoretische Abhandlungen und Briefe, ausgew. u. eingel. von O. Kraus. Leipzig, Meiner, 1930, str. XXXI. 228. M. 8.

Cieszkowski A. Notre père. T. 2. Traduit par P. Cazin et par le fils de l'auteur sur l'édition polonaise publiée en 1899. 1927, str. 498. T. 3. 4. Traduit par P. Cazin et par le fils de l'auteur sur l'édition polonaise publiée en 1903 pour la deuxième prière, pour les autres en 1923. T. 3. 1928, str. VI. 366. T. 4. 1929. str. VIII. 448. Paris-Poitiers, Société française d'imprimerie et de librairie.

Croce B. Gesammelte philosophische Schriften in deutscher Uebersetzung hrsg. von H. Feist. Reihe 1. Philosophie des Geistes. Bd. 1. Aesthetik als Wissenschaft vom Ausdruck und allgemeine Sprachwissenschaft. Theorie und Geschichte. Nach d. 6. erw. ital. Aufl. übertr. von H. Feist u. R. Peters. Str. LXXI. 523. M. 25. — Bd. 2. Logik als Wissenschaft vom reinen Begriff. Nach der 4. Aufl. übersetzt von F. Noeggerath. Str. XXIII. 409. M. 19. — Bd. 3. Philosophie der Praxis, Oekonomie und Ethik. Nach d. 3. vom Verf. rev. Ausg. übers. von H. Feist. u. R. Peters. Str. XVII. 367. M. 17. — Bd. 4. Theorie und Geschichte der Historiographie und Betrachtungen zur Philosophie der Politik. Unter Zugrundelegung der Uebersetzung von Enriès Pizzi nach d. 3. verm. Aufl. bearb. u. übers. von H. Feist. u. R. Peters. Str. XI. 435. M. 19. — Reihe 2. Kleine Schriften zur Aesthetik, ausgew. u. übertr. von J. von Schlosser. Bd. 1. Str. VI. 260. M. 11·50; Bd. 2. Str. 283. M. 12·50. Tübingen, Mohr, 1930.

Dilthey W. Gesammelte Schriften. Bd. 8. Abhandlungen zur Philosophie der Philosophie. (Hrsg.: B. Groethuysen). Leipzig, Teubner, 1931, str. XIV. 274. M. 8.

b

Epicuri et Epicureorum scripta in Herculaneisibus papyris servata. Ed., adnotationibus et indicibus instruxit, tabulis exornavit A. Vogliano. Berlin, Weidmann, 1928, str. XX. 160. M. 14.

Fichte J. G. Briefwechsel. Kritische Gesamtausgabe. Gesammelt und hrsg. von H. Schulz. Zweite, um einen Nachtrag vermehrte Aufl. Leipzig, Haessel, 1930. Bd. I. str. XXXII. 619; Bd. II. str. 639. IV. 56. — M. 24 (za oba tomy).

Fichte J. G. Schriften zur Gesellschaftsphilosophie. Tl. 2. Die drei Schriften über den Gelehrten. Eingeleitet, erläutert und mit Anmerkungen vers. von H. Riehl. Jena, Fischer, 1929, str. X. 306. M. 10.

Hegel G. W. F. Sämtliche Werke. Mit Einleitungen, Anmerkungen und Registern herausgegeben von G. Lasson. Leipzig, Meiner. — Band V. Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse. Auf Grund der Ausgaben von 1827 und 1830. 4. Aufl. Mit Namen- und Sachregister und einer vergleichenden Seitenübersicht, 1930, str. LXXVI. 528. M. 9. — Band VI. Grundlinien der Philosophie des Rechts. Mit vergleichender Seitenübersicht, Namen- und Sachregister und mit den von E. Gans redigierten Zusätzen aus Hegels Vorlesungen. 3. Aufl. 1930, str. XCIII. 380. M. 8. — Im Anhang: Hegels eigenhändige Randbemerkungen in seinem Handexemplar. 1930, str. VII. 124. M. 6·50. — Band VIII./IX. Vorlesungen über die Philosophie der Weltgeschichte. Vollständig neue, auf Grund des aufbehaltenen handschriftlichen Materials besorgte Ausgabe. Mit Namen- und Sachregister. I. Teil. Die Vernunft in der Geschichte. Einleitung in die Philosophie der Weltgeschichte. 3. abermals durchgesehene und vermehrte Aufl. 1930, str. XII. 350. M. 5. — Band X./XI. Vorlesungen über die Aesthetik. Nach den erhaltenen Quellen neu herausgegeben. I. Halbband. Einleitung und I. Teil. 1. Abteilung. Die Idee und das Ideal, 1931, str. XVI. 399. M. 15. — Band XII./XIV. Vorlesungen über die Philosophie der Religion. Auf Grund von Hegels eigenhändigem Kollegienheft und sämtlichen erhaltenen Nachschriften vollständig neu herausgegeben. Mit Namen- und Sachregister. III. Teil, 2. Hälfte. Vorlesungen über die Beweise vom Dasein Gottes, 1929, str. XI. 189. M. 9. — Band XIX./XX. Jenenser Realphilosophie (Natur- und Geistesphilosophie). Aus dem Manuskript herausgegeben von J. Hoffmeister. 1. Die Vorlesungen von 1803/4. Mit einer Handschriftenprobe und ausführlicher Einleitung des Herausgebers, 1931, str. VII. 397. M. 15. — 2. Die Vorlesungen von 1805/6. 1931, str. XII. 290. M. 15.

Hegel G. W. F. Sämtliche Werke. Jubiläumsausgabe in 20 Bänden. Auf Grund des von L. Baumann, Fr. Förster, E. Gans (u. a.) besorgten Originaldruckes im Faksimileverf. neu hrsg. von H. Glockner. Bd. 7. Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundriss. Mit einem Vorwort von E. Gans. Str. 456. M. 7·25. — Bd. 8. Sy-

a

stem der Philosophie Tl. 1. Die Logik. Str. VI. 452. M. 7-70. — Bd. 9. System der Philosophie. Tl. 2. Die Naturphilosophie. Str. 722. M. 11-40. — Bd. 10. System der Philosophie Tl. 3. Die Philosophie des Geistes. Str. 476. M. 7-50. — Bd. 11. Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte. Mit e. Vorw. von E. Gans u. K. Hegel. Str. 569. M. 9. — Bd. 16. Vorlesungen über die Philosophie der Religion. Bd. 2. Mit einem Vorwort von Ph. Marheineke. Str. VI. 553. M. 8-75. — Bd. 17. 18. 19. Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie. Mit. e. Vorw. von L. K. Michelet. Bd. 1. 2. 3. Str. VIII. 692. M. 11. — Bd. 20. Vermischte Schriften aus der Berliner Zeit. Str. XXIII. 544. M. 8-90. Stuttgart, Frommann, 1928, 1929, 1930.

Hensel P. Kleine Schriften und Vorträge. Zum 70. Geburtstage des Verfassers herausgegeben von E. Hoffmann und Heinrich Rickert. Tübingen, Mohr, 1930, str. VIII. 412. M. 19.

Héraclite d'Ephèse. Doctrines philosophiques traduites intégralement et précédées d'une introduction par M. Solovine. Paris, Alcan, 1931, str. XL. 100. Fr. 12.

Hoene-Wronski J. M. Prodom des Messianismus oder der absoluten Philosophie. Uebersetzt aus dem französischen Original von E[lsa] S[arostowa]. Oldenburg, Stalling, [1931], str. XVI. 139. M. 7.

Joannis Sareshieriensis Episcopi Carnotensis Metalogicon Libri IV. Recognovit, prolegomenis et apparatu critico, commentario, indicibus instruxit Clemens C. I. Webb, A. M. L. L. D. Oxford, Clarendon Press, 1929, str. XXII. 239. S. 20.

Kant I. Prolegomena do koźnoi majbutnoi metafizyky, jaka moglyme wystupaty jak nauka. Z istorycznym wstupom ta słownykom. Pid redakcieju prof. dra Iwana Mirczuka. Lwiw, Wydawnja „Nediži“ z dopomohoju Ukrainskoho Uniwersytetu w Prazi, ta Ukrainskoho naukowo Instytutu w Berlini, 1930, str. XX. 131.

La Bruyère. Les Caractères de La Bruyère précédés des Caractères de Théophraste, traduits du grec par lui même. [Préface et notes établies par D. Delafarge]. Paris, Piazza, 1928. T. I. str. XXVIII. 227; T. II. str. 223; T. III. str. 251.

Leibniz G. W. Sämtliche Schriften und Briefe. Hrsg. von d. Preuss. Akademie der Wissenschaften. Reihe 6. Philosophische Schriften. Bd. I. 1663—1672. Bearb. von W. Kabit. Darmstadt, Reichl, 1930, str. XXVIII. 582. M. 90.

Locke zob. Clarke.

Lucretius T. Lucretii Cari de rerum natura libri sex. With notes and a translation by H. A. J. Munro. 4-th edition finally revised. Vol. II: explanatory notes with an introductory essay on the scientific significance of Lucretius by E. N. da C. Andrade. London, Bell, 1928, str. XXII. 424.

Lucrece. De rerum natura. Commentaire exécutique et critique précédé d'une introduction

b

sur l'art de Lucrèce et d'une traduction des lettres et pensées d'Épicure, par A. Ernout et L. Robin. Tome III. Livre V. et VI. Paris, Les Belles lettres, 1928, str. 399.

Maine de Biran. Oeuvres, accompagnées de notes et d'appendices, publiées avec le concours de l'Institut de France par P. Tisserand. T. 6. Correspondance philosophique. Str. XCII. 196. T. 7. Correspondance philosophique (suite et fin). Str. 197—559. Paris, Alcan, 1930. Fr. 80.

Maine de Biran. Journal intime. De l'année 1817 à l'année 1824, publié avec une introduction et des notes par A. de La Valette-Monbrun. Paris, Plon, 1931, str. XLIII. 359.

Matthael de Cracovia Rationale operum divinatorum (Theodicea). Edidit Vitoldus Rubczyński. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1930, str. LVIII. 144 i 1 tabl. (Archiwum Komisji do badania historii filozofii w Polsce, tom III.).

Meinong A. Gesammelte Abhandlungen. 3 Bde. Bd. 2. Abhandlungen zur Erkenntnistheorie und Gegenstandstheorie. 2. Aufl. Leipzig, Barth, 1929, str. X. 554. M. 24.

Mendelssohn M. Gesammelte Schriften. Jubiläumsausgabe. Hrsg. von I. Elbogen, J. Guttmann, E. Mittwoch. Berlin, Akademie-Verlag. Bd. 1. Schriften zur Philosophie und Aesthetik, 1. Bearb. von F. Bamberger, 1929, str. XLVIII. 639. M. 15.

Montaigne M. Essais, publiés d'après les textes originaux avec une introduction par P. d'Espèzel. T. 4. str. 305. T. 5. str. 267. Paris, à l'enseignement de la Cité des Livres, 1931.

More H. Enchiridion ethicum. The english translation of 1690. Reproduced from the first edition. New York, Facsimile Text Society, 1930, str. 268.

Nelson L. Die sokratische Methode. Göttingen, „Öffentliches Leben“, 1929, str. 58. M. 3-50.

Nelson L. Von der Kunst zu philosophieren. Göttingen, „Öffentliches Leben“, 1931, str. 35. M. 0-50.

Nelson L. System der philosophischen Ethik und Pädagogik. Aus dem Nachlasse herausgegeben von G. Hermann und M. Specht. Göttingen, „Öffentliches Leben“, 1931, str. 546. M. 15.

Nicolas de Cusa. De la toute-puissance. Trad. I. Moulinier. Introd. de A. Rey. Paris, Alcan, str. 228.

[Ockham G.] Quaestio de universali secundum viam et doctrinam Guilelmi de Ockham, quam ex Cod. Vatic. 998 edidit Martinus Grabmann. Münster, Aschendorff, 1930, str. 40. M. 0-95.

Pascal B. Pensées. Paris, Piazza, 1929. T. 1. str. XVI. 261; T. 2. str. 241.

Pascal. Pensées. Édition nouvelle, revue sur les manuscrits et les meilleurs textes avec une introduction, des notes et un index analytique par V. Giraud. Paris, Crès et Cie, 1928, str. XXII. 349.

Pascal B. Les provinciales. I. Première à huitième lettre, str. LXIII. 172. II. Neuvième à

a

seizième lettre, str. 212. III. Dix-septième et dix-huitième lettres, suivies de divers écrits. Paris, Piazza, 1928.

Pascal. Entretien avec M. de Sacy sur Épicète et Montaigne. Avec une introduction historique et philosophique par M. Jean Guittou. Paris. Les Cahiers des études philosophiques et pédagogiques, 1930, str. 64. Fr. 5.50.

Pascal. Choix de textes et Introduction par P. Archambault. Paris, Rasmussen, 1930, str. 224.

Peirce Ch. S. Collected papers. Ed. by Ch. Hurlsthorpe and P. Weiss. I. Principles of philosophy. Harvard University Press, 1931, str. XVI. 393.

Philo [Judaeus] Alexandrinus. Opera, quae supersunt. Ed. L. Cohn et P. Wendland. Vol. 7. Indices ad Philonis Alexandrini opera. Comp. J. Leisegang. P. 2. Berlin, de Gruyter u. Co., 1930, str. 339—878. M. 55.

Philo von Alexandria. Werke. Tl. 5. hrsg. von I. Heinemann. Breslau, M. u. H. Marcus, 1929, str. VII. 294. M. 15.

Pico della Mirandola. On the imagination. Latin text with introduction, translation and notes by H. Caplan. New Haven, Yale University Press, 1930, str. 102. S. 4. d. 6.

Platon. Oeuvres complètes. T. 4. Deuxième partie. Le Banquet. Texte établi et traduit par L. Robin. Paris, Les belles Lettres, 1929, str. CLXI. 92. 92. Fr. 25.

Platon. Menon-Eutyfron. Oprac. J. K. Jędrzejewski. Nowe wyd. przygotował A. Rapaport. Lwów - Warszawa, Książnica-Atlas, 1927, str. 84.

Plotin. Schriften. Übersetzt von R. Harder. Bd. 1. Die Schriften 1—21 der chronologischen Reihenfolge. Leipzig, Meiner, 1930, str. XI. 198. M. 12.

Plutarchus. Moralia. Vol. 3. Leipzig, Teubner, 1929. Fasc. 1. rec. et em. W. Sieveking, str. 122. M. 3.80; Fasc. 2. rec. et em. M. Pohlenz et W. Sieveking, str. 123—220. M. 3.

Pomponazzi P. Les causes des merveilles de la nature ou les enchantements. Première traduction française par H. Busson. Paris, Rieder, 1930.

Porretanus Gilbertus. Liber de sex principiis Gilberto Porretano ascriptus. Ad fidem manuscriptorum edidit Albanus Heysse. Münster, Aschendorff, 1929, str. 36. M. 0.50.

Ribot Th. Choix de textes et étude sur l'oeuvre par G. Lamarque. Préface de P. Janet. Paris, Rasmussen, 1930, str. 222.

Rosmini A. Logica: della logica in generale e teoria dell'assenso a cura di G. Rizzo. Torino, Paravia, 1930.

Rosmini A. Storia comparativa e critica dei sistemi intorno al principio della morale. A cura di C. Caviglione. Parte I. Sistemi che non coesero i veri principii della morale. Torino, Paravia, 1928, str. XVI. 184.

Ruysbroeck. Oeuvres. T. V. traduit par les Bénédictins de St. Paul d'Oosterhout. Bruxelles, Vromant, 1930, str. 264. Fr. 15.

b

Rousseau J. J. Correspondance générale. Colationnée avec les originaux, annotée et commentée par Th. Dufour. Paris, Colin, T. IX, 1928, str. 392; T. X, 1928, str. VI. 195; T. XI, 1929, str. 287; T. XII, 1929, str. VI. 397; T. XIII, 1930, str. VI. 380; T. XIV, 1930, str. VIII. 383; T. XV, 1931, str. 382.

Schleiermacher F. Aesthetik. Nach den bisher unveröffentlichten Urschriften zum ersten Male hrsg. von R. Odebrecht. Berlin, de Gruyter u. Co., 1931, str. XXXIX. 356. M. 18.

Schopenhauer A. Handschriftlicher Nachlass. Aus dem auf der königlichen Bibliothek in Berlin verwahrten Msbüchern. Hrsg. von E. Grisebach. 3. Anmerkungen zu Locke und Kant sowie zu Nachkantischen Philosophen (3. bericht. Abdr.). Str. 212. M. 1.20. 4. Neue Paralipomena, vereinzelte Gedanken über vielerlei Gegenstände. (3. mehrfach bericht. Abdr.). Str. 511. M. 2. Leipzig, Reclam, [1931].

Schopenhauer A. Der Briefwechsel Arthurs Schopenhauers. Hrsg. von C. Gebhardt. Bd. 1. (1799—1849). München, Piper u. Co., 1929, str. XVI. 652. M. 20.

Senecae L. Annaei dialogorum liber VI. ad Marciam de consolatione. Texte latin, publié avec une bibliographie, une introduction, un argument analytique, des notes critiques et un commentaire explicatif par Ch. Favez. Paris, Bocard, 1928, str. LXXI. 109. Fr. 30.

Shaftesbury. A letter concerning enthusiasm. Texte anglais et traduction française. Avec une introduction et des notes par A. Leroy. Paris, Les Presses Universitaires de France, 1930, str. 323.

Socrates. Die Briefe des Sokrates und der Sokratiker. Hrsg., übers. u. kommentiert v. L. Köhler. Leipzig, Dieterich, 1928, str. 142. M. 10.50.

Spencer H. First principles. (A system of synthetic philosophy Vol. 1). Sixth and final edition, revised by the author. London, Williams and Norgate, 1928, str. 570. S. 10. d. 6.

Spinoza. Scientia intuitiva. Spinozas Mathematisch-philosophischer Traktat „Ueber das Unendliche“. Berlin, Heymann, 1930, str. 15. M. 1.20. (Mit gegenüberstehender deutscher Uebersetzung).

Stendhal. Pensées. Filosofia nova. Établissement du texte et préface par H. Martineau. T. I str. XXI. 323; T. II. str. 377. Paris, Le Divan 1931.

Theophrastus. Metaphysics. With translation, commentary and introduction by W. D. Ross and F. H. Fobes. New York, 1929, str. 120. Doll. 2.50.

S. Thomae Aquinatis in Aristotelis libros De sensu et sensato, De memoria et reminiscencia commentarium. Editio novissima, cura P. A. M. Pirotta. Torino, Marietti, 1928, str. 158. L. 12.

Thomas von Aquino. Untersuchungen über die Wahrheit. (Quaestiones disputatae de veritate). In deutscher Übertragung von E. Stein. Mit

a

einem Geleitwort von M. Grabmann. 1. Band Quaestio 1—13. Breslau, Borgmeyer, 1931, str. XXII. 388. M. 18.

Voltaire. Dictionnaire philosophique ou la raison par alphabet. I. str. 251; II. str. 247; III. str. 261. Paris, éditions de Cluny, 1930.

Historia filozofii.

Myślicki I. Où faut-il faire commencer l'histoire de la philosophie? — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 54—55.

Baker A. E. How to understand philosophy. London, Hodder and Stoughton, str. 189. S. 2. d. 6.

Glenn P. J. The history of philosophy; a textbook for undergraduates. St. Louis, Herder, 1929, str. 396. Doll. 3.

Palhoriés F. Vies et doctrines des grands philosophes à travers les âges. T. I. str. 288; T. II. str. 300; T. III. str. 399. Paris, Lanore, 1928, 1929.

Erdmann J. E. Grundriss der Geschichte der Philosophie. Neu bearb. und bis in d. Gegenwart fortgeführt von F. Clemens. Berlin-Zürich, Deutsch-schweizerische Verlags-Anstalt, 1930, str. 730. M. 15.

Joël K. Wandlungen der Weltanschauung. Eine Philosophiegeschichte als Geschichtsphilosophie. Bd. 2. Lfg. 6. 1929, str. 161—320. M. 7; Lfg. 7. 1929, str. 321—400; Lfg. 8. 1930, str. 401—480; Lfg. 9. 1930, str. 481—560. Tübingen, Mohr, Po M. 3:50.

Calcagni G. Compendio di storia della filosofia. Vol. I. Filosofia antica e medievale. Vol. II. Filosofia moderna. Arce, „Salviano il fanciullo“, 1931, str. 352; 520. L. 40.

Ruggiero G. de. Sommario di storia della filosofia antica medievale, moderna. Bari, Laterza. L. 18. c. 50.

Losacco M. Lineamenti di storia della filosofia. Napoli, Loffredo, 1931, str. 283. L. 12.

D'Amato F. Studi di storia della filosofia. Genova, 1931, str. 339. L. 15.

Sakurazawa N. Principe unique de la philosophie et de la science d'Extrême Orient. Préface de S. Elisséey et R. Grousset. Paris, Vrin, 1931, str. 162. Fr. 15.

Beck L. A. The story of oriental philosophy, New York, Cosmopolitan book corporation, 1928. str. VIII. 429.

Aksaya Kumari Devi. Essentials of hindu philosophy. Calcutta, Bijava Krishna Brothers, b. r., str. 48. Annas 6.

Grousset R. Les philosophies indiennes. Paris, Desclée, de Brouwer et Cie. Fr. 36.

Schayer St. Les principales époques du développement de l'ancienne philosophie hindoue. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Var-

b

sovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 26—30.

Mukhopadaya P. Introduction to the Vedanta philosophy. Calcutta, Book Co., 1929, str. II. 258. XXV. S. 15.

Dasgupta S. N. Yoga philosophy in relation to other systems of indian thought. Calcutta, University of Calcutta, 1930, str. X. 380.

Schayer St. Ausgewählte Kapitel aus der Prasannapada. (V, XII, XIII, XIV, XV, XVI). Einleitung, Übersetzung und Anmerkungen. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1931, str. XXXIII. 126.

Stasiak St. Fallacies and their classification according to the early Hindu logicians. Lwów, 1929, str. 8. (Odb. z Rocznika orientalistycznego VI).

Ruben W. Indische und griechische Metaphysik. Leipzig, Brockhaus, 1931, str. 81. M. 4.

Wilhelm R. Chinesische Philosophie. Breslau, Hirt, 1929, str. 128. M. 3:50.

Starr F. Confucianism. Ethics, philosophy, religion. New York, Covici, Friede, str. 259. Doll 3.

Boas G. The adventures of human thought: the major traditions of European philosophy. New York and London, Harper and Bros., 1930, str. VII. 497. S. 15.

Mondolfo R., Lamanna P. e Limentari L. Storia della filosofia esposta con testi scelti dalle fonti. Vol. I. Il pensiero antico. Storia della filosofia greco-romana. A cura di R. Mondolfo. Milano, Soc. ed. Dante Alighieri, 1929, str. IV. 516. L. 18.

Rivaud A. Les grands courants de la pensée antique. Paris, Colin, 1929, str. 220. Fr. 9.

García de Brito R. La pensée philosophique à travers les âges. T. I. L'antiquité. Paris, Vrin, 1931, str. XLIV. 342. Fr. 35.

Stenzel J. Metaphysik des Altertums. München u. Berlin, Oldenbourg, 1931, str. 196. M. 9:20. (Aus: Handbuch der Philosophie, hrsg. von A. Baeumler u. M. Schröter).

Faust A. Der Möglichkeitsgedanke. Systemgeschichtliche Untersuchungen. Tl. 1. Antike Philosophie. Heidelberg, Winter, 1931, str. XIV. 460. M. 17:50.

Gomperz Th. Griechische Denker. Eine Geschichte der antiken Philosophie. Bd. 3., 3. u. 4. Aufl. Berlin, de Gruyter and Co., 1931, str. IX. 664. M. 33.

Zeller E. Grundriss der Geschichte der griechischen Philosophie. In neuer Bearb. von W. Nestle. 13. Aufl. Leipzig, Reisland, 1928, str. XI. 392. M. 12.

Carlotti G. Storia critica della filosofia antica. Parte I. Il periodo naturalistico. Vol. I. Introduzione. — La scuola jonica. Firenze, Vallecchi, 1931, str. 200. L. 15.

a

Fuller B. A. G. History of Greek philosophy. Vol. II. Sophists, Socrates, Plato. Vol. III. Aristotle. New York, Holt, 1931, str. 493; 372. Doll. 3; 2-75.

Warbeke J. M. The searching mind of Greece. New York, Crofts and Co., 1930, str. XII. 464.

Jaeger W. Über Ursprung und Kreislauf des philosophischen Lebensideals. Berlin, de Gruyter u. Co., 1928, str. 34. M. 2-50.

Tannery P. Pour l'histoire de la science hellène: De Thales à Empédocle. Deuxième édition par A. Diès, avec une préface de F. Enriques Paris, Gauthier-Villars et Cie, 1930, str. XXI. 434.

Derenne E. Les procès d'impiété intentés aux philosophes à Athènes au V. et au IV. siècles avant Jésus-Christ. Paris, Champion, 1930, str. 271. Fr. 50.

Whittaker Th. The neo-platonists: a study in the history of hellenism. Second edition. With a supplement on the commentaries of Proclus. Cambridge, Univ. Press, 1928, str. XV. 318. S. 19. d. 6.

Deichgräber K. Die griechische Empirikerschule. Sammlung der Fragmente und Darstellung der Lehre. Berlin, Weidmann, 1930, str. VIII. 398. M. 25.

Messer A. Geschichte der Philosophie im Altertum und Mittelalter. 8. verb. Aufl. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1930, str. 158. M. 1-80.

Lecky W. E. H. History of european morals, from Augustus to Charlemagne. New York, Appleton, 1929, Vol. I. str. 492; Vol. II. str. 418. Doll. 2.

Dempf A. Metaphysik des Mittelalters. München u. Berlin, Oldenbourg, 1930, str. 154. M. 7-25. (Aus Handbuch der Philosophie, hrsg. von A. Baeumler. u. M. Schröter, Lief. 27 u. 30).

Bezendörfer W. Glauben und Wissen bei den grossen Denkern des Mittelalters. Ein Beitrag zur Geschichte des Zentralproblems der Scholastik. Gotha, Klotz, 1931, str. VII. 260. M. 12.

Sharp D. E. Franciscan philosophy at Oxford in the thirteenth century. Oxford, University Press, 1930, str. VIII. 419. S. 21.

Michalski K. Le problème de la volonté au XIV-e siècle. — Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres, Classe d'histoire et de philosophie, 1927.

Michalski K. La physique nouvelle et les différents courants philosophiques au XIV-e siècle. — Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres, Classe d'histoire et de philosophie, 1927. (Także w odbitce).

Michalski C. Les courants philosophiques occidentaux au XIV. siècle et leur influence graduelle en Europe centrale et orientale. — II.

b

Congr. Polon. de Philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 15—20.

Thorndike L. Science and thought in the fifteenth century. New York, Columbia University Press, 1929, str. XII. 387. Doll. 4-75.

Blesiekierski L. La philosophie des mystiques flamands. — II. Congr. Polon. de Philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 38—40.

Stadelmann R. Vom Geist des ausgehenden Mittelalters. Studien zur Geschichte der Weltanschauung von Nicolaus Cusanus bis Sebastian Franck. Str. VIII. 294. M. 14.

Neumark D. Geschichte der jüdischen Philosophie des Mittelalters nach Problemen dargestellt. Bd. 2, 2: Die Grundprinzipien II. Buch 2: Attributenlehre, Hälfte 2: Mittelalter. Berlin, de Gruyter u. Co., 1928, str. XX. 371. M. 18.

Ruggero G. de. Storia della filosofia, parte terza. Rinascimento, riforma e controriforma. Bari, Laterza, 1930.

Dresser H. W. A history of modern philosophy. London, Allen and Unwin, 1928, str. XIV. 471. S. 15.

Schjelderup H. K. Geschichte der philosophischen Ideen von der Renaissance bis zur Gegenwart. (Deutsche Übertr. nach der 2. norweg. Ausg.: M. Leixner von Grünberg). Berlin, de Gruyter u. Co., 1929, str. VIII. 232. M. 7.

Limentani L. Il pensiero moderno. Storia della filosofia da R. Descartes a H. Spencer. Napoli, Soc. An. Edit. „Dante Alighieri“, 1930, str. VIII. 836.

Lamanna P. E. Manuale di storia della filosofia ad uso delle scuole. Parte III. La filosofia moderna. Firenze, Le Monnier, I. La filosofia pre-Kantiana, 1929, str. 290; II. Da Kant ai giorni nostri, 1930, str. 291—537.

Jasinowski B. Sur l'esprit véritable de la philosophie italienne et sa part dans l'histoire de la philosophie moderne. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Wydział II. nauk historycznych, społecznych i filozoficznych, XXIII (1930). 2.—6. str. 69—75.

Roback A. A. Jewish influence in modern thought. Cambridge, Mass. Sc. Art. Publishers, 1929, str. 506.

Bréhier É. Histoire de la philosophie. T. 2.: La philosophie moderne. I. le dix-septième siècle, 1929, str. 315. II. Le dix-huitième siècle, 1930, str. 266. Paris, Alcan. Po Fr. 20.

Tatarkiewicz L. L'esthétique associationniste au XVII. siècle. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie, 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 174—178.

Tatarkiewicz L. De certaines formes du rationalisme du XVII. et du XVIII. siècle. — II. Congr. polon. de philosophie tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 66—71.

a

Ostmann M. Die Problematik der Universalien seit Kant. Krefeld, Busch du Fallois, 1930, str. XI. 45.

Muirhead J. H. The Platonic tradition in anglo-saxon philosophy. Studies in the history of idealism in England and America. New York, Macmillan Co., 1931, str. 446. Doll. 5.

Draper J. W. Eighteenth century english aesthetics. A bibliography. Heidelberg, Winter, 1931, str. 140. M. 7.

Mornet D. Histoire de la clarté française. Ses origines. Son évolution. Sa valeur. Paris, Payot, 1929, str. 359. Fr. 30.

Capitolo G. La filosofia stoica nel secolo XVI in Francia. Napoli, Perrella, 1931, str. 62.

Kingsley M. French liberal thought in the eighteenth century. A study of political ideas from Bayle to Condorcet. Boston, Little, Brown and Co., 1929, str. XVIII. 313.

Gentile G. Opere complete: Storia della filosofia italiana dal Genovesi al Galluppi. Seconda ediz. Vol. I. II. Milano, Trèves, 1930, str. XV. 272; 360. L. 40.

Saitta G. Filosofia italiana ed umanesimo. Venezia, „La nuova Italia“ editrice, 1928, str. 157.

Jasinowski B. Sur l'esprit véritable de la philosophie italienne et sa part dans l'histoire de la philosophie moderne. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział II. nauk historycznych, społecznych i filozoficznych. R. XXIII. (1930). 2.—6.

Menéndez y Pelaio M. Historia de las ideas estéticas en Espana. T. VII. Siglo XIX. Tercera ed., Madrid. str. 486.

Peers E. A. Studies of the Spanish mystics. Vol. II. Sheldon Press, 1931, str. 478. S. 18.

Deutsche systematische Philosophie nach ihren Gestaltern. Herausgegeben von Prof. Dr. H. Schwarz. Bd. 1. Berlin, Junker u. Dünhaupt, 1931, str. VI. 340. M. 16.

Boutroux E. La philosophie allemande au XVII. siècle. [Wykłady wygłoszone w Sorbonnie w roku 1887/8]. Paris, Vrin, 1929, str. 241. Fr. 25.

Religions and philosophies in the United States of America. Compiled by J. A. Weber. Los Angeles, Wetzel Publishing Co., 1931, str. 334.

Moroň B. Fr. Štůla, Ant. Boháč, K. Kadlec, J. Tvrđý. Zeměpisný obraz, statistika, ústavní žřízení a filosofie Slovanstva. (Slované, Díl III). Poznaň, Drukarnia Uniwersytetu Poznańskiego, 1930, str. 729—735. (Nadbitka ze „Slavia Occidentalis“, 1930. T. IX).

Mirčuk I. La philosophie slave. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 30—32.

Mirtschuk I. Die slavische Philosophie in ihren Grundzügen und Hauptproblemen. — Kant-Studien, XXXV (1930). 2—3. str. 403—406.

b

Mirtschuk I. Der Messianismus bei den Slaven. — Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven, Bd. VI. Heft 2. u. 3. 1930.

Mirczuk I. Der Messianismus bei den Slaven. — Forschungen und Mitteilungen, Berlin, VI (1930). 2. str. 20—21.

Jarra E. L'idea della libertà nella letteratura politica polacca del secolo decimosesto. — Rivista internazionale di filosofia del diritto, VIII (1928). 6. str. 617—623.

Caldwell W. Polish messianism: Some impressions. — Contemporary Review, CXXXIII (1928). str. 484—490.

Zieleńczyk A. Les origines du positivisme philosophique en Pologne. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 32—33.

Szyłkarski W. Die russische und die polnische Philosophie in Ueberwegs Grundriss. — Der russische Gedanke, Bonn, I (1929). 2. str. 205—207. (Także w oddbitce).

Berdiaeff N. Des caractères de la philosophie russe. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 37—38.

Lossky N. Russkaya filosofija v XX. veke. Belgrad, 1931, str. 50.

Czyżewskij D. Die abendländische Philosophie in der alten Ukraine. — Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Instituts in Berlin, Band I. Berlin u. Leipzig, W. de Gruyter u. Co., 1928.

Grozinger J. Geschichte der jüdischen Philosophie und der jüdischen Philosophen von Moses Mendelssohn bis zur Gegenwart. Bd. 1. Von Moses Mendelssohn bis Salomon Maimon. Berlin, Philo-Verlag, 1930, str. 206. M. 10.

Gent W. Die Raum-Zeit-Philosophie des 19. Jahrhundert. Historische, kritische und analytische Untersuchungen. Die Geschichte der Begriffe des Raumes und der Zeit vom kritischen Kant bis zur Gegenwart. Bonn, Cohen, 1930, str. XII. 397. M. 16.

Rickert H. Die Heidelberger Tradition in der deutschen Philosophie. Tübingen, Mohr, 1931, str. 21. M. 1*80.

Gentile G. Il pensiero italiano del secolo XIX. Milano, Treves, 1928, str. 60.

Parodi D. Du positivisme à l'idéalisme. Philosophies d'hier. Études critiques. Paris, Vrin, 1930, str. 227. Fr. 25.

Lehmann G. Geschichte der nachkantischen Philosophie. Kritizismus und krit. Motiv in den philosophischen Systemen des 19. u. 20. Jahrhunderts. Berlin, Junker u. Dünhaupt, 1931, str. 238. M. 10.

Erdmann J. E. Versuch einer wissenschaftlichen Darstellung der Geschichte der neuern Philosophie. Faks. Neudr. in 7 Bden. Mit einer Einführung in J. E. Erdmann Leben und Werke von H. Glockner. Abt. 3. Die Entwicklung der

a

deutschen Spekulation seit Kant. Bd. 1. str. 554. M. 10; Bd. 2. str. 451. M. 8; Bd. 3. str. 558. M. 10. Stuttgart, Frommann, 1931.

Domecq J. B. Index biographique des principaux biologistes et philosophes contemporains, avec indication des oeuvres et des tendances doctrinales. Tours, Cattier, 1930, str. 54.

Philosophy to day. Essays on recent developments in the field of philosophy. Collected and edited by E. L. Schaub. Chicago, The Open Court Publishing Co., 1928, str. X. 609. Doll. 3-75.

Janet P. et Séailles G. Histoire de la philosophie: Les problèmes et les écoles. Supplément. Période contemporaine par D. Parodi, P. Tisserand, J. Dugas, Dorolle, A. Rey. Paris, Delagrave, 1929, str. 240.

Jaspers K. Die geistige Situation der Zeit. 2. Aufl. Berlin, Leipzig, de Gruyter u. Co., 1931, str. 191. M. 1-80.

Alliotta A. Le origini dell'irrazionalismo contemporaneo. Napoli, Perrella, 1928, str. 101. L. 15.

Coates A. A sceptical examination of british contemporary philosophy. London, Brentano's Ltd., 1929, str. 256. S. 10. d. 6.

Metz R. Englische Philosophie der Gegenwart. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, Heft 23. (1930). str. 5-39.

Contemporary american philosophy. Personal statements. Vol. I. II. London, Allen and Unwin, 1930, Vol. I. str. 450; Vol. II. str. 447. S. 16 za każdy tom.

La filosofia contemporanea in Italia dal 1870 al 1920. Napoli, Perrella, 1928, str. VIII. 154. L. 15.

Carro V. D. Filosofía y filosofos españoles 1900 a 1928. Madrid, Revista de las Espanas, 1929, str. 80. Pes. 2.

Menzer P. Deutsche Metaphysik der Gegenwart. Berlin, Mittler, 1931, str. 106. M. 5.

Moos P. Die deutsche Aesthetik der Gegenwart. Versuch einer kritischen Darstellung. Bd. 2. Die Philosophie des Schönen seit Eduard Hartmann. Berlin, Hesse, 1931, str. 435. M. 12.

Wissenschaftliche Weltauffassung. Der Wiener Kreis. Hrsg. vom Verein Ernst Mach. Wien, Wolf, 1929, str. 59. M. 1-20.

Petzäll A. Logistischer Positivismus. Versuch einer Darstellung und Würdigung der philosophischen Grundanschauungen des sog. Wiener Kreises der wissenschaftlichen Weltauffassung. Göteborg, Wettergren u. Kerber, 1931, str. 36. Kor. 1-50 (Zł. 4-80).

Underwood A. C. Contemporary thought of India. London, Williams und Norgate, 1930, str. 235. S. 5.

Czeżowski T. Die polnische Philosophie der Gegenwart. — Slavische Rundschau, I (1929), 6. str. 438-443.

b

Monografie o filozofach.

Ruf P. u. Grabmann M. Ein neu aufgefundenes Bruchstück der Apologia Abaelards, hrsg. und untersucht. München, Oldenbourg, 1930, str. 41. M. 3.

Lasserre P. Un conflit religieux au XII-e siècle: Abélard contre Saint Bernard. Paris, L'Artisan du Livre, 1930, str. 203.

Wilms H. Albert der Grosse. München, Kösel u. Pustet, 1930, str. 237. M. 6-50.

Manthey Fr. Ks. Albert der Grosse. — Deutsche Rundschau in Polen, Bydgoszcz, 18. listopada 1930.

Opagrek J. Die Sinneserkenntnis Albert des Grossen, verglichen mit derjenigen des Thomas von Aquin. Lwów, Wydawnictwo OO. Dominikanów, 1931, str. XVI. 162. Zł. 8.

Grabmann M. Mittelalterliche lateinische Uebersetzungen von Schriften der Aristoteles-Kommentatoren Johannes Philoponos, Alexander von Aphrodisias und Themistios. München, Oldenbourg, 1929, str. 72. M. 5.

Wickham H. The unrealists. James, Bergson, Santayana, Einstein, Russell, Dewey, Alexander and Whitehead. New York, Lincoln MacVeagh, 1930, str. IX. 314. Doll. 3-50.

Levi A. Le teorie metafisiche, logiche e gno-seologiche di Antistene. Paris, Gamber, 1930, str. 23.

Chodaczek L. Explanaciones apuleianae. — Eos, Leopoli, XXXII (1929), str. 279-300.

Sinko T. De vita Platonis Apuleiana. — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków, XXXI (1926). 9. str. 2-4.

Sinko T. De vita Platonis Apuleiana. — Eos, Leopoli, XXX (1927).

Gohlke P. Überblick über die Literatur zu Aristoteles. — Gnomon, IV (1928), 11-12. str. 625-637.

Gohlke P. Überblick über die Literatur zu Aristoteles (bis 1925). II. T.: Ethik, Politik, Rhetorik, Poetik. — Jahresberichte über d. Fortschr. d. klass. Altertumswissenschaft, LV (1929). str. 265-328.

Grabmann M. Mittelalterliche lateinische Aristotelesübersetzungen und Aristoteleskommentare in Handschriften spanischer Bibliotheken. München, Oldenbourg, 1928, str. 120. M. 5.

Roland-Gosselin M. D. Aristote. Paris, Flammarion, 1928, str. 204.

Fuller B. A. C. Aristotle. New York, Holt. Doll. 2-75.

Ross W. D. Aristote. Préface de D. Parodi. Paris, Payot, 1930, str. 420. Fr. 30.

Slwek P. La psychophysique humaine d'après Aristote. Paris, Alcan, 1930, str. 210. Fr. 30.

Griffin A. K. Aristotle's psychology of conduct. London, William and Norgate, 1931, str. 186.

a

Walzer R. Magna moralia und Aristotelische Ethik. Berlin, Weidmann, 1929, str. IX. 300. M. 15.

Arnim H. v. Nochmals die Aristotelischen Ethiken. Wien, Hölder-Pichler-Tempsky, 1929, str. 57. M. 2·80.

Tatarkiewicz Wł. Les trois morales d'Aristote. — Séances et Travaux de l'Académie des sciences morales et politiques, Paris, mai-juin 1931, str. 489—503.

Cooper L. and Gudeman A. A bibliography of the poetics of Aristotle. New Haven, Yale University Press, 1928, str. XIII. 194. M. 9.

Solmsen F. Die Entwicklung der Aristotelischen Logik und Rhetorik. Berlin, Weidmann, 1929, str. VIII. 304. M. 15.

Fabricotti C. Nozioni di logica aristotelica. Firenze, Presse Pratesi, 1928, str. 253.

Wolfson H. A. Crescas Critique of Aristotle. Problems on Aristotle's *Physics* in Jewish and Arabic Philosophy. London, Milford, 1929, str. XVI. 759.

Hessen S. Du rapport de la philosophie de Galilée à la conception physique du monde selon Aristote. — II. Congr. Polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 93—94.

Arnim H. v. Die Entstehung der Gotteslehre des Aristoteles. Wien u. Leipzig, Hölder-Pichler-Tempsky, 1931, str. 80. M. 3·90.

Mugnier R. Le théorie du premier moteur et l'évolution de la pensée aristotélicienne. Paris, Vrin, 1930, str. 232. Fr. 30.

Jolivet R. Essai sur les rapports entre la pensée grecque et la pensée chrétienne. Aristote et saint Thomas ou l'idée de création. Plotin et saint Augustin ou le problème du mal. Paris, Vrin, 1931, str. VIII. 210.

Jaeger W. Ein Theophrastzitat in der grossen Ethik [Aristoteles]. — Hermes, LXIV (1929). 2. str. 274—278.

Aristoteles zob. Alexander Aphrodisiensis.

Blondel M., Gibson E., Moutain J., Martindale C. C., Przywara E., Roland B., Gosselin etc. A monument to Saint Augustin: Essays on some aspects of his thought written in commemoration of his 15-th centenary. London, Scheed and Mard, 1930, str. 367. S. 12. d. 6.

Jolivet R., Boyer Ch., Monnot P., Cavallera F., Romeyer B., de Sinéty R. Études sur S. Augustin. Paris, Beauchesne, 1930, str. 273.

S. Agostino. Pubblicazione commemorativa del XV. centenario della sua morte. Milano, „Vita e Pensiero“, 1931, str. 510. L. 50.

Die Festschrift der Görres-Gesellschaft zum 1500. Todestage des heiligen Augustinus. Ges. u. hrsg. von M. Grabmann u. J. Mausbach. Köln, Bachem, 1930, str. XI. 439. M. 26.

Gilson E. Introduction à l'étude de Saint Augustin. Paris, Vrin, 1929, str. 354. Fr. 40.

Grabmann M. Die Grundgedanken des heiligen Augustinus über Seele und Gott. In ihrer

b

Gegenwartsbedeutung in 2. neubearb. Aufl. dargestellt. Köln, Bachem, 1929, str. 111. M. 6·40.

Kowalski G. Est-ce qu'Augustin se confesse dans ses Confessions? — Eos, Leopoli, XXX (1927). str. 379 i nn.

Gołębiowski K. Le langage d'après St. Augustin. — Bulletin de la Société Polonaise de linguistique. Zeszyt 3. Kraków, 1931.

Svoboda K. De S. Augustini aethetica. — Streszczenia referatów sekcji naukowej i dydaktyczno-pedagogicznej Zjazdu klasycznych filologów krajów słowiańskich w Poznaniu w dniach od 3. do 6. czerwca 1929. I. Sekcja naukowa. Lwów, 1929.

Augustinus Sanctus zob. Aristoteles.

Grabmann M. Der lateinische Averroismus des 13. Jahrhunderts und seine Stellung zur christlichen Weltanschauung. Mitteilungen aus ungedruckten Ethikkomentaren. München, Oldenbourg, 1931, str. 86. M. 6.

Levi A. Il pensiero di Francesco Bacone considerato in relazione con le filosofie della natura del Rinascimento e col razionalismo cartesiano. Roma, Paravia e Co., str. 435. L. 30.

Steel B. Sir Francis Bacon, the first modern mind. New York, Doubleday, Doran, 1930, str. 208. Doll. 3.

Newbold W. R. The cipher of Roger Bacon. Philadelphia, University of Pennsylvania Press 1928, str. XXXII. 224. Doll. 4.

Kozłowski W. M. Hoene-Wroński et Balanche Étude sur la filiation des idées philosophiques au début du 19. siècle. Paris, Chacornac, 1931, str. 170. Fr. 8.

Die Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen. Bd. 7. Bruno Bauch. Agostino Gemelli. Axel Hägerström. Oskar Kraus. Albert Schweitzer. Leipzig, Meiner, 1929, str. IV. 248. M. 8·50.

Sainte-Beuve. Les grands écrivains français. Études des Lundis et des Portraits classées selon un ordre nouveau et annotées par M. Allem. XVII. siècle. Philosophes et moralistes: Descartes, Saint-Evremond, La Rochefoucauld, Pascal, La Bruyère, Pierre Bayle. Paris, Garnier frères, 1928, str. VIII. 391. Fr. 9.

Becher E. Deutsche Philosophen. Lebensgang und Lehrgebäude von Kant, Schelling, Fechner, Lotze, Lange, Erdmann, Mach, Stumpf, Bäumker, Eucken, Siegfried Becher. Mit einem Abriss über die Philosophie der Gegenwart von Erich Becher und einer Einleitung: Erich Bechers Entwicklung und Stellung in der Philosophie der Gegenwart von A. Fischer. München, Düncker u. Humblot, 1929, str. XXXI. 313. M. 12.

Becher E. zob. Bäumker.

Becher S. zob. Bäumker.

Jankélévitch V. Bergson. Paris, Alcan, 1931, str. VIII. 299. Fr. 45.

Klemperer V. Die französische Literatur von Napoleon zur Gegenwart. III. Teil: Der Ausgleich. 1. Hälfte: Bergson — Die gewahrte

a

Form. Leipzig u. Berlin, Teubner, 1931, str. X. 190. M. 8.

Schilpp P. A. Commemorative essays. 1859—1929. Evolution. Bergson. Husserl. Dewey. In celebration of the 70-th anniversary of the first publication of Darwin's Origin of Species and of the 70-th birthday of Henri Bergson, Edmund Husserl, John Dewey. Stockton, California, Privately printed, 1930, str. 47. Doll. 1.

Jurevics P. Le problème de la connaissance dans la philosophie de Bergson. Paris, Vrin, 1930, str. 279.

Rutkiewicz B. L'anti-intellectualismo di Bergson ed il finalismo biologico. — Rivista di filosofia neo-scolastica, XXII (1930). 3—4. str. 218—229.

Arouet F. La fin d'une parade philosophique: le bergsonisme. Paris, „Les Revues“, 1929, str. 125. Fr. 9.

Jollivet R. Essai sur le bergsonisme, Lyon, Impr. et librairie catholique Vitte, 1931, str. 164.

Maritain J. La philosophie bergsonienne. Études critiques. 2. édition revue et augmentée. Paris, Rivière, 1930, str. LXXXVI. 467. Fr. 40. Bergson zob. Alexander.

Woyczyńska W. „Idea“ et „notion“ dans la philosophie de Berkeley. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 77—78.

Morris C. R. Locke, Berkeley, Hume. New York, Oxford University Press, 1931, str. 174. Doll. 2.

Bernhardus Sanctus zob. Abaelardus.

Bertrand F. L. Alfred Binet et son oeuvre. Paris, Alcan, 1930, str. V. 335. Fr. 30.

Koyré A. La philosophie de Jacob Boehme. Paris, Vrin, 1929, str. XVII. 525. Fr. 60.

Dickstein S. Aliquo sententias de Bernardo Bolzano. — Schola et Vita, V (1930). 4—5. str. 85—86.

Fels H. Bernard Bolzano. Sein Leben und sein Werk. Leipzig, Meiner, 1929, str. X. 109. M. 5.

Fels H. Brentano und Kant. — Philosophisches Jahrbuch, 1930. 1. str. 180—188.

Kraus O. Franz Brentanos Stellung im philosophischen Leben der Gegenwart. Philosophischer Weltanzeiger, II (1928). 2. str. 9—10.

Margolius H. Die Ethik Franz Brentanos. Leipzig, Meiner, 1929, str. VIII. 104. M. 4.

Most O. Die Ethik Franz Brentanos und ihre geschichtlichen Grundlagen. Untersuchungen zum ethischen Wertproblem. Münster i W., Helios-Verlag, 1931, str. XII. 238. M. 7-50.

Werner A. Die psychologisch-erkenntnistheoretischen Grundlagen der Metaphysik Franz Brentanos. Hildesheim, Borgmeyer, 1931, str. 170. M. 8.

Kraus O. Zur Phänomenognois des Zeitbewusstseins. Aus dem Briefwechsel Franz Brentanos mit Anton Marty, nebst einem Vorlesungsbruchstück über Brentanos Zeitlehre aus dem Jahre 1895, nebst Einleitung und Anmerkung. Leipzig

„Ruch Filozoficzny“ Tom XII. Nr. 1—10.

b

Akademische Verlagsbuchhandlung m. b. H. 1930, str. 22. (Odb. z Archiv für die gesamte Psychologie, tom 75).

Dickstein-Wieleżyńska J. L'idée de l'infini dans la philosophie de Giordano Bruno. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie, 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 48—51.

Carbonara C. Léon Brunschvicg. Napoli, Perrella, 1931, str. 72.

Skimina St. De Joannis Chrysostomi *Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ ἀνατρέφειν τὰ τέκνα* libelli veritate. — Eos, Leopoli, XXXII (1929), str. 711—730.

Kühne W. Cieszkowski und die deutsche idealistische Philosophie. — Prager Presse, 1930, nr. 1.

Kühne W. Cieszkowskis Beziehungen zu Prager Gelehrten. — Prager Presse, 1930, nr. 26.

Kühne W. Cieszkowski und Carl Lehmann. — Prager Presse, 1930, nr. 49.

Kühne W. Neue Einblicke in Leben und Werke Cieszkowskis. Aus unveröffentlichtem Nachlass. — Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven, VI (1931). 2. 3.

Zaleski Z. L. Edgar Quinet et Auguste Cieszkowski. Paris, Champion, 1930, str. 13.

Muirhead J. H. Coleridge as philosopher. London, Allen and Unwin, 1930, str. 287.

Uta M. La théorie du savoir dans la philosophie d'Auguste Comte. Préf. de E. Goblot. Paris, Alcan, 1928, str. XX. 288. Fr. 30.

Gouhier H. La vie d'Auguste Comte. Paris, Gallimard, 1931, str. 300. Fr. 15.

Varney M. L'influence des femmes sur Auguste Comte. Paris, Les Presses universitaires de France, 1931, str. XI. 260. Fr. 30.

Wolff M. Le roman de Clotilde de Vaux et d'Auguste Comte. Paris, Perrin, 1929.

Wolff M. Le ménage d'un philosophe. Auguste Comte et sa femme. — Séances et travaux de l'Académie des sciences morales et politiques, mai-juin, 1930, str. 511—521.

Sainte-Beuve. Les grands écrivains français. Études des Lundis et des Portraits classées selon un ordre nouveau et annotées par M. Allem. XIX. siècle. Philosophes et essayistes. M. i.: Cousin, Renan, Taine. Paris, Garnier frères, 1930. T. 1. str. VII. 368; T. 2. 400; T. 3. 328. Fr. 12 za každý tom.

Crescas zob. Aristoteles.

Goffredo A. La filosofia del nulla di fronte alla filosofia dell'essere. Note critiche alle opere filosofiche di Benedetto Croce. — Milano, Vita e Pensiero, 1928, str. XII. 446. L. 15.

Pardo F. La filosofia teoretica di Benedetto Croce. Napoli, Perrella, 1928, str. 244.

Spirito U., Volpicelli L. Benedetto Croce: La filosofia. — L'estetica e la critica letteraria. — La storiografia. — La teoria del diritto. — La scienza economica. — La politica. — Roma, Anonima Ed. Romana, 1929, str. 330.

Darwin zob. Bergson.

a

Chmaj L. Le problème du développement philosophique de Descartes. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 40—41.

Gilson E. Études sur le rôle de la pensée médiévale dans la formation du système cartésien [Descartes]. Deuxième partie des „Études de philosophie médiévale“. Revue et considérablement augmentée. Paris, Vrin, 1930, str. 336. Fr. 40.

Le Roy M. Descartes, le philosophe au masque. Paris, Rieder, 1929, Vol. I. str. 200; Vol. II. str. 189. Fr. 36.

Le Roy M. Descartes social. Paris, Vrin, 1931, str. XIV. 73. Fr. 20.

Maritain J. et Vyacheslavzeff B. Descartes. Textes suivis de débats au Studio franco-russe. Paris, Les cahiers de la quinzaine, 1931, str. 110. Fr. 8.

Mellone F. H. The dawn of modern thought. Descartes, Spinoza, Leibnitz. With an introductory note by W. D. Ross. Oxford, University Press 1930, str. 124. S. 4. d. 6.

Petit H. Images. Descartes et Pascal. Paris, Rieder, 1930, str. 287.

Tatarkiewicz Wł. Descartes et Pascal. — Comptes-rendus des séances de la Société des sciences et des lettres de Varsovie, XXII (1929). Classe II., str. 4.

Descartes zob. Bacon Fr., Bayle.

Halsey T. M. and Schneider H. W. A bibliography of John Dewey. New York, Columbia University Press, 1929, str. XXI. 151. Doll. 3.

Ratner J. The philosophy of John Dewey. New York, Holt and Co., 1928, str. 560. Doll. 4.

Dewey zob. Alexander, Bergson.

Landgrave L. Wilhelm Diltheys Theorie der Geisteswissenschaften. Analyse ihrer Grundbegriffe. Halle, Niemeyer, 1928. str. IV. 130. M. 9.

Misch G. Lebensphilosophie und Phänomenologie. Eine Auseinandersetzung der Dilthey'schen Richtung mit Heidegger und Husserl. Bonn, Cohen, 1930, str. VIII. 324. M. 10. — 2. Aufl., Leipzig u. Berlin, Teubner, 1931. M. 12.

Dziech I. De Nadsone Sinopensis Diogenis aemulo. — Eos, Leopoli, XXXII (1929), str. 145—152.

Hessen S. L'idée du bien chez Dostoïevski. — II. Congr. polon. de philosophie tenu à Varsovie, 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 51—52.

Einstein zob. Alexander.

Wilamowitz-Moellendorff U. von. Die *καθαροί* des Empedokles. Berlin, de Gruyter u. Co., 1929, str. 38. M. 2-50.

Krokiewicz A. De dis Epicuri. — Eos, Leopoli, XXXII (1929). str. 91—120. (Także w odbitce).

Erdmann zob. Bäumker.

Eucken zob. Bäumker.

Fechner zob. Bäumker.

Wundt M. Fichte-Forschungen. Stuttgart, Frommann, 1929, str. X. 420. M. 13.

b

Szumowski L. Que prétendaient Hippocrate et Galène et disant, que le meilleur médecin est un médecin-philosophe? — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 65—66.

Galileo Galilei zob. Aristoteles.

Gemelli zob. Bauch.

Dacremont H. Gerson. 1929, str. 128. Fr. 8.

Dress W. Die Theologie Gersons. Eine Untersuchung zur Verbindung von Nominalismus und Mystik im Spätmittelalter. Gütersloh, Bertelsmann, 1931, str. VI. 208. M. 7.

Dąbska I. La théorie du jugement de M. Edmond Goblot. Léopol, Société des sciences et des lettres, 1930, str. 74. Zł. 5.

Lee R. W. Hugo Grotius. London, Milford, 1930, str. 63.

Hägerström zob. Bauch.

Schnehen W. Eduard von Hartmann. Stuttgart, Frommann, 1929, str. XI. 425. M. 12.

Gurvitich G. Les tendances actuelles de la philosophie allemande. (Husserl, Scheler, Lask, Hartmann, Heidegger). Paris, Vrin, 1930, str. 235. Fr. 25.

Čyževskij D. Hegel et la Révolution française. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 45—48.

Glockner H. Hegel. Bd. 1. Die Voraussetzungen der Hegelschen Philosophie. Stuttgart, Frommann, 1929, str. XXVIII. 443. M. 14-50.

Haering Th. L. Hegel. Sein Wollen und sein Werk. Eine chronologische Entwicklungsgeschichte der Gedanken und der Sprache Hegels. Bd. 1. Leipzig, Teubner, 1929, str. XXIV. 785. M. 32.

Hartmann N. Die Philosophie des deutschen Idealismus. II. Teil: Hegel. Berlin, de Gruyter, 1929, str. X. 392. M. 16.

Nink C. Kommentar zu den grundlegenden Abschnitten von Hegels Phänomenologie des Geistes. Regensburg, Habel, 1931, str. 94. M. 3-50.

Heidegger zob. Dilthey, Hartmann.

Auerbach G. De principio heracliteo. — Eos, Leopoli, XXXII (1929), str. 301—314. (Także w odbitce).

Ganszyniec R. De principio heracliteo. — Eos, Leopoli, XXXII (1929), str. 740.

Auerbach W. Zur Gegenüberstellung von Sein und Schein bei Heraklit. — Eos, Leopoli, XXXIII (1930/31), str. 651—664. (Także w odbitce).

Solovine M. Héraclite d'Éphèse. Paris, Alcan, 1931, str. XV. 101.

Bittner K. Herders Geschichtsphilosophie und die Slaven. Reichenberg, Stiepel, 1929, str. 150. M. 6-50.

Brockdorff C. von. Hobbes als Philosoph, Pädagoge und Soziologe. 2. Aufl. Erster Band. Kiel, Lipsius und Tischer, 1929, str. 171. M. 6.

Landry B. Hobbes. Paris, Alcan, 1930, str. 278. Fr. 40.

a

Łubiński Z. L'idea del contratto nella teoria dello stato di Hobbes. Estratto della Rivista internazionale di filosofia del diritto, anno XI, fasc. III. Roma, 1931, str. 12.

Łubiński Z. Hobbes' philosophy and its historical background. — The Journal of philosophical studies, Vol. V. Nr. 18.

Chomiłoz P. La loi de création de Hoene-Wroński. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 41.

Kage M. Hoene-Wroński. — Deutsche Blätter in Polen, V (1929), str. 378—382.

Hoene-Wroński zob. Ballanche.

Metz R. Bibliographie der Hume-Literatur. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, Heft 15/16 (1928), str. 39—50.

Metz R. David Hume. Leben und Philosophie. Stuttgart, Frommann, 1929, str. XII. 405. M. 11.

Greig J. Y. T. David Hume. London, Cape, 1931, str. 436. S. 15.

Salmon C. V. The central problem of David Hume's philosophy. An essay towards a phenomenological interpretation of the first book of Treatise on human nature. Halle, Niemeyer, 1929, str. VII. 151. M. 7.

Mach F. La règle du goût d'après la dissertation de D. Hume: „Standard of taste“. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 156—159. Hume zob. Berkeley.

Bannes J. Versuch einer Darstellung und Beurteilung der Grundlagen der Philosophie E. Husserl's. Breslau, Borgmeyer, 1930, str. 118.

Levinas E. La théorie de l'intuition dans la phénoménologie de Husserl. Paris, Alcan, 1930, str. 224. Fr. 30.

Husserl zob. Bergson, Dilthey, Hartmann, James zob. Alexander.

Johannes Philoponus zob. Alexander z Aphrodisias.

Cantecor G. Kant. Paris, Mellottée, str. 146.

Valentiner T. H. Kant und seine Lehre. Leipzig, Reclam, 1928, str. 110. M. 0-80.

Suchorzewska J. Le schéma architectonique du système kantien. — II. Congr. polon. de philosophie tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 59—65.

Heidegger M. Kant und das Problem der Metaphysik. Bonn, Cohen, 1929, str. XII. 236. M. 10.

Steinberg W. Les postulats de la théorie de la connaissance chez Kant. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 57—59.

Adickes E. Kants Lehre von der doppelten Affektion unseres Ich als Schlüssel zu seiner Erkenntnistheorie. Tübingen, Mohr, 1929, str. IV. 94. M. 5-40.

Serrus Ch. L'esthétique transcendentale et la science moderne. [Kant]. Paris, Alcan, 1929, str. VIII. 197. Fr. 15.

b

Wiże K. F. Le phénoménalisme de Jean Śnia-decki et l'apriorisme de Kant. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 75—77.

Eisler R. Kant-Lexikon. Nachschlagewerk zu Kants sämtlichen Schriften, Briefen und handschriftlichem Nachlass. Hrsg. von H. Kuhn. Berlin, Mittler u. Sohn, 1930, str. VIII. 642. M. 35.

Nink C. Kommentar zu Kants Kritik der reinen Vernunft. Eine kritische Einführung in Kants Erkenntnistheorie, Frankfurt a. M., Carolus-Druckerei, 1930, str. XVI. 294. M. 10-50.

Ratke H. Systematisches Handlexikon zu Kants Kritik der reinen Vernunft. Leipzig, Meiner, 1929, str. VI. 329. M. 8.

Marchi V. La filosofia morale di Emanuele Kant. Roma, Casa ed. „L'idealismo realistico“, 1931, str. 512.

Messer A. Kommentar zu Kants ethischen und religionsphilosophischen Hauptschriften: Grundlegung zur Metaphysik der Sitten. Kritik der praktischen Vernunft. Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft. Leipzig, Meiner, 1929, str. VII. 196. M. 4.

Wellek R. Immanuel Kant in England 1793—1838. Princeton, University Press, 1931, str. VII. 317. S. 24.

Bad H. Sur la question de l'existence de la „Théorie de Kant et de Laplace“. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 36.

Kant zob. Aristoteles, Bäumker, Berkeley, Brentano, Heidegger.

Fischer J. L. Ladislav Klíma (22. VIII. 1878 — 19. IV. 1928). — Slavische Rundschau, I (1929), 1. str. 54—58.

Kraus zob. Bauch.

La Bruyère zob. Bayle.

Boissier R. La Mettrie. Paris, „Les Belles Lettres“, str. 182. Fr. 50.

Lange zob. Bäumker.

La Rochefoucauld zob. Bayle.

Lask zob. Hartmann.

Lehmann zob. Cieszkowski.

Carr H. W. Leibniz. London, Benn, 1929, str. VI. 222. S. 12. d. 6.

Carr H. W. The Monadology of Leibniz. London, Faval Press, 1930, str. IX. 213. S. 10.

Żółtowski A. La théorie de la connaissance de Leibniz. — II. Congr. polon. de philosophie tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 78—80.

Olgiati F. Il significato storico di Leibniz. Milano, Società Editrice „Vita e Pensiero“, 1929, str. 252. L. 15.

Dürr K. Neue Beleuchtung einer Theorie von Leibniz. Grundzüge des Logikkalküls, Darmstadt, Reichl, 1930, str. VIII. 184. M. 18.

Blondel M. Une énigme historique: le vinculum substantiale d'après Leibniz et l'ébauche d'un réalisme supérieur. Paris, Beauchesne, 1930, str. XVI. 143.

Leibniz zob. Descartes.

*

a

- Locke zob. Berkeley.
 Lotze zob. Bäumker.
Peers E. A. Ramon Lull, a biography. London, Soc. for promoting Christian Knowledge, 1929, str. 454. S. 18.
 Information about Professor W. Lutosławski for those who wish to organize his lectures. Wilno, druk. „Lux“, 1930, str. 79.
Mirczuk I. Petro Łodyj ta joho perekład „Elementa Philosophiae“ Baumeistera. — Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Instituts in Berlin, Band I, Berlin u. Leipzig, de Gruyter u. Co., 1928, Str. 90—112.
 Mach zob. Bäumker.
Delbos V. Maine de Biran et son oeuvre philosophique. Paris, Vrin, 1931.
Bridet L. La théorie de la connaissance dans la philosophie de Malebranche. Paris, Rivière, 1929, str. 367. Fr. 30.
Church R. W. A study in the philosophy of Malebranche. London, Allen and Unwin, 1931, str. 286.
Gouhier H. Malebranche. Paris, Gabalda et Fils, 1929, str. 311. Fr. 20.
Bazala A. Franjo Markovič. Ein philosophisches Porträt. — Bulletin international de l'Académie Yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb; classes: d'histoire et de philologie; de philosophie et de droit; des beaux arts et belles lettres. — Livre 2., str. 4—24.
Kraus O. Dr. Martin Anton Maurus Marty. — Hochschulwissen (Warnsdorf), 1930, H. I.
 Marty zob. Brentano.
Vorländer K. Karl Marx. Sein Leben und sein Werk. Leipzig, Meiner, 1929, str. VIII. 334. M. 10.
Kraus O. Masaryk als Philosoph. — Hochschulwissen (Warnsdorf), 1930, H. 3.
Kraus O. Die Grundzüge der Welt- und Lebensanschauung T. G. Masaryks. — Slavische Rundschau, II (1930). 3. str. 161—168.
Pelikan F. La philosophie de la religion chez T. G. Masaryk. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 110—111.
Tomsa B. Les fondements de la philosophie du droit de T. G. Masaryk. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927, Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 71—75.
Jakowenko B. Die Bibliographie über Th. G. Masaryk. Bonn, Cohen, 1930, str. 25. M. 3'50.
Brunet P. Maupertuis. Vol. I. Étude biographique. Vol. II. L'oeuvre et sa place dans la pensée scientifique et philosophique du XVIII-e siècle. Paris, Blanchard, 1929, str. 204; 498. Fr. 75.
 Wilhelm von Moerbeke zob. Proklos.
Strowski F. Montaigne, 2. éd. revue et corrigée. Paris, Alcan, 1931, str. 356. Fr. 45.
Tauro G. Montaigne. Milano, Albrighi, Segati e C., 1928, str. 340.
 Nadso zob. Diogenes Sinopensis.

b

- Hermann G. u. Rauschenplat H.** Verzeichnis der Schriften Leonard Nelsons. Göttingen, Verlag „Öffentliches Leben“, 1929, str. 16. M. 0'50.
Würzbach F. Nietzsche. Ein Gesamtüberblick über die bisherige Nietzsche-Literatur. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, H. 19/20 (1929). str. 5—11.
Andler Ch. Nietzsche, sa vie et sa pensée. IV. La maturité de Nietzsche jusqu'à sa mort. Paris, Bossard, 1928, str. 586. Fr. 48.
Gaultier J. de. Nietzsche. Paris, Éditions du siècle, 1931, str. 309. Fr. 20.
Förster-Nietzsche E. u. Lichtenberger H. Nietzsche und sein Werk. Dresden, Reissner, 1928, str. 310. M. 6'50.
Vaihinger H. Nietzsche als Philosoph. 5., erweiterte und vermehrte Aufl. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1930, str. 108. M. 2'70.
Klages L. Die psychologischen Errungenschaften Nietzsches. 2. Aufl. Leipzig, Barth, 1930, str. IV. 228. M. 8.
Bianquis G. Nietzsche en France. L'influence de Nietzsche sur la pensée française. Paris, Alcan, 1929, str. 127. Fr. 15.
Szarlitt B. Nietzsche et la Pologne. — Pologne Littéraire, VI (1931). 52. str. 2.
Cohn P. Um Nietzsches Untergang. Beiträge zum Verständnis des Genies. Mit einem Anhang von Elisabeth Förster-Nietzsche: Die Zeit von Nietzsches Erkrankung bis zu seinem Tode. Hannover, Morris-Verl., 1931, str. 159. M. 3'25.
Brann H. W. Nietzsche und die Frauen. Leipzig, Meiner, str. 214. M. 6'50.
Guthrie K. S. Numenius of Apamea, the father of New-Platonism, works, biography message, sources and influence. London, Foyle, 1929. S. 7. d. 6.
Blondel M., Brunschvicg L., Chevalier J., Höffding H., Laporte J., Rauh F., de Unamuno M. Études sur Pascal. Paris, Colin, 1929, str. 223.
Jovy E. Études pascaliennes. T. III. „Discussions“ autour de Pascal, str. 196; T. IV. Investigations péripascaliennes, str. 190; T. V. Explorations circumpascaliennes, str. 194; T. VI. La vie inédite de Pascal par Dom. Clémencet, str. 87. Paris, Vrin, 1928.
Mauriac F. Blaise Pascal et sa soeur Jacqueline. Paris, Hachette, 1931, str. 255.
Webb C. C. J. Pascal's philosophy of religion. Oxford, Clarendon Press, 1929, str. 116.
 Pascal zob. Bayle, Descartes.
Carassali S. Interlinguista Josepho Peano et aethetica. — Schola et Vita, VI (1931). 1—3. str. 7—8.
Grabmann M. Ungedrucktes Lehrbuch der Psychologie des Petrus Hispanus (Papst Johann XXI. † 1277) im Cod. 3314 der Biblioteca nacional zu Madrid. — Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens. Hrsg. v. H. Finke. Reihe I.

a

Schächter R. Philodemus quid de psychagogia docuerit. — Eos, Leopoli, XXX (1927). str. 170 i nn.

Krokiewicz A. De duobus Philonis libris Romae scriptis. — Eos, Leopoli, XXXIII (1930—1931), str. 395—410.

Bréhier É. Les idées philosophiques et religieuses de Philon d'Alexandrie. 2-e édition revue. Paris, Vrin, 1930, str. XIV. 336. Fr. 30.

Kieszkowski B. Recherches sur la philosophie de Jean Pic de la Mirandole. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział II. XXIII (1930). 1. str. 41—58.

Ritter C. Bericht über die in den letzten Jahrzehnten über Platon erschienenen Arbeiten. — Jahresberichte über d. Fortschr. d. klass. Altertumswissenschaft, LV (1929). str. 37—108.

Gomperz H. Platons Selbstbiographie. Berlin, de Gruyter u. Comp., 1928, str. 46. M. 3.

Dies A. Platon. Paris, Flammarion, 1930, str. 221. Fr. 12.

Ritter C. Die Kerngedanken der platonischen Philosophie. München, Reinhardt, 1931, str. X. 346. M. 12.

Wilamowitz-Moellendorff U. von. Platon, sein Leben und seine Werke. 3. Aufl. Berlin, Weidmann, 1929, str. VII. 767. M. 24.

Field G. C. Plato and his contemporaries. London, Methuen and Co., 1930, str. XI. 240. S. 12. d. 6.

Arnim H. von. Die sprachliche Forschung als Grundlage der Chronologie der platonischen Dialoge und der „Kratylos“. Wien, Hölder-Pichler-Tempsky, 1929, str. 26. M. 1.25.

Ganszyniec R. La genèse de l'idéologie platonique. — Eos, Leopoli, XXXII (1929), str. 669—678. (Także w odtbitce).

Frazer J. G. The growth of Plato's ideal theory. London, Macmillan and Co., 1930, str. XI. 114. S. 7. d. 6.

Taylor A. E. A commentary on Plato's Timaeus. Oxford, Clarendon Press, 1928, str. 716.

Lisiecki St. De Atlantidis platonicae nota mythica. — Eos, Leopoli, XXXII (1929). str. 171—176.

Lodge R. C. Plato's theory of ethics. The moral criterion and the highest Good. New York, Harcourt Brace and Co, 1928, str. XIV. 558. Doll. 7.

Gadamer H. G. Platons dialektische Ethik. Phänomenologische Interpretationen zum „Philebos“. Leipzig, Meiner, 1931, str. VIII. 178. M. 11.40.

Lisiecki St. Plato duasne mundi animas professus sit. — Eos, Leopoli, XXXIII (1930—1931). str. 301—309.

Novotný Fr. De Platonis apud Bohemos studiis. — Streszczenia referatów sekcji naukowej i dydaktyczno-pedagogicznej Zjazdu klasycznych filologów krajów słowiańskich w Po-

b

znaniu w dniach od 3. do 6. czerwca 1929. I. Sekcja naukowa. Lwów, 1929.

Leisegang H. Die Platondeutung der Gegenwart. Karlsruhe, Braun, 1929, str. VII. 188. M. 4.80.

Burnet J. Platonism. Berkeley, University of California Press, 1928, str. 130.

Plato zob. Apuleius.

Bréhier E. La philosophie de Plotin. Paris, Boivin et Cie, 1928, str. XIX. 188. Fr. 15.

Inge W. R. The philosophy of Plotinus. New York, Longmans, 1929, Vol. I. str. 290; Vol. II. str. 266. Doll. 8.50.

Krakowski E. L'esthétique de Plotin et son influence. Une philosophie de l'amour et de la beauté. Paris, Boccard, 1929, str. 273. Fr. 40.

Zawirski S. Du théorème de la phase de Poincaré et de sa signification pour la conception scientifique du monde. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 154—155.

Czechowicz C. La philosophie du langage chez Alexandre Potebnia. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 129—132.

Heinemann I. Poseidonios metaphysische Schriften. Bd. II. Breslau, Marcus, 1928, str. VII. 496. M. 30.

Munz R. Poseidonios und Strabon. Bd. I. Voruntersuchungen. Göttingen, Hubert u. Co., 1929, str. IV. 318. M. 15.

Grabmann M. Die Proklosübersetzungen des Wilhelm von Moerbeke und ihre Verwertung in der lateinischen Literatur des Mittelalters. — Byzantinische Zeitschrift, 30 (1930). str. 78—88.

Ghyca M. C. Le nombre d'or. Rites et rythmes pythagoriciens dans le développement de la pensée occidentale, T. I. Paris, Nouvelle revue française, 1931. Fr. 40.

Quinet zob. Cieszkowski.

Renan zob. Cousin.

Carton P. Le faux naturisme de Jean Jacques Rousseau. Paris, Brevannes, 1931, str. 213.

Schinz A. La pensée de Jean Jacques Rousseau. Essai d'interprétation nouvelle. Paris, Alcan, 1929. Fr. 60.

Kraus O. Zur Kritik von Bertrand Russells „Analyse des Geistes“. Leipzig, Akademische Verlagsgesellschaft m. b. H. 1930, str. 289—314. (Odb. z Archiv für die gesamte Psychologie, tom 75).

Russell zob. Alexander.

Saint-Evremond zob. Bayle.

Santayana zob. Alexander,

Kumaniecki C. F. De Satyro Peripatetico. Cracoviae, Sumptibus Academiae Polonae litterarum, 1929, str. 90. (Polska Akademia Umiejętności, Archiwum filologiczne, Nr. 8).

Kumaniecki K. F. De Satyro peripatetico. — Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres, Classe de philologie, 1927, nr. 7.—10. str. 204—205.

a

Altmann A. T. Die Grundlagen der Wertethik: Wesen, Wert, Person. Max Schelers Erkenntnis- und Seinslehre in kritischer Analyse. Berlin, Reuther u. Reichard, 1931, str. XII. 113. M. 5.

Scheler zob. Hartmann.

Schelling zob. Bäumker.

Aby H. Schopenhauer und die Scholastik. Heidelberg, Winter, 1930, str. XIV. 110. M. 6.

McGill V. J. Schopenhauer. Pessimist and pagan. Norwood, Mass., Plimpton Press, 1931, str. X. 312. Doll. 4.

Schweitzer zob. Bauch.

Jarozewicz A. L. A. Senecae philosophi et S. Thomae Aquinatis „De moralitate atque educatione affectuum“. Doctrina exposita et critice comparata. Wilno, Księgarnia św. Wojciecha, 1931, str. 153.

Krokiewicz A. Sextus [Empiricus]. — Bulletin International de l'Académie Polonaise des sciences et des lettres. Classe de philologie, classe d'histoire et de philosophie. Cracovie, 1930, nr. 7.—10, str. 177—182.

Bardini L. Shaftesbury. Etica e religione. La morale del sentimento. Bari, Laterza, 1930, str. XXXII. 232.

van Steenberghen F. Siger de Brabant d'après ses oeuvres inédites. I. Vol. Les oeuvres inédites. Louvain, Institut supérieur de philosophie, 1931, str. 356. Fr. 75.

Haase F. Die kulturgeschichtliche Bedeutung des ukrainischen Philosophen Grigorij Skovoroda. — Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven, IV. 1.

Mirczuk I. H. S. Skovoroda, ein ukrainischer Philosoph des XVIII. Jahrhunderts. — Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig, V (1928). 1/2. str. 36—62.

Mirčuk I. Le philosophe ukrainien Skovoroda. — II. Congr. polon. de philosophie, tenu à Varsovie, 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 52—54.

Mirczuk I. Tołstoj und Skovoroda, zwei nationale Typen. Eine geistesgeschichtliche Parallele. — Abhandlungen des Ukrainisch-wissenschaftlichen Instituts in Berlin, II. Band, 1929, str. 24—51.

Rensi G. Spinoza. Roma, Formiggini, 1929, str. 104.

Roth L. Spinoza. London, Benn, 1929, str. XVI. 250. S. 12. d. 6.

Siwek P. L'âme et le corps d'après Spinoza. Paris, Alcan, 1930, str. XXVII. 202. Fr. 25.

Strauss L. Die Religionskritik Spinozas als Grundlage seiner Bibelwissenschaft. Untersuchungen zu Spinozas Theologisch-politischem Traktat. Berlin, Akademie-Verlag, 1930, str. XII. 288. M. 7-50.

Rudniański S. De Spinoza en tant qu'un des principaux ancêtres du matérialisme français du XVIII. s. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 55—57.

b

Bergman Sz. Boruch Szpinoza, der genjaler apikojres. Warsze, Farlag „Groszn-bibliotek“, 1931, str. 59. Zł. 0-30.

Spinoza zob. Descartes.

Stumpf zob. Bäumker.

Śniadecki Jan zob. Kant.

Taine zob. Cousin.

Themistius zob. Alexander z Aphrodisias.

Theophrastus zob. Aristoteles.

Grabmann M. Die Werke des Hl. Thomas von Aquin. Eine literarhistorische Untersuchung und Einführung. 2. völlig neubearb. u. verm. Aufl. Münster i. W., Aschendorff, 1931, str. 372. M. 19-40.

Grabmann M. Einführung in die Summa theologiae des heiligen Thomas von Aquin. 2. neubearb. u. verm. Aufl. Freiburg, Herder, 1928, str. VIII. 183. M. 4-50.

Maritain J. Le docteur angélique. (Thomas Aquinas). Paris, Hartmann, 1929, str. 246.

Sertillanges le R. P. Les grandes thèses de la philosophie thomiste. Paris, Bloud et Gay, 1923, str. 247.

Thomas Aquinas zob. Albertus Magnus, Aristoteles.

Tołstoj zob. Skovoroda.

Kühne W. Trentowski und Jean Paul. — Prager Presse, X (1931), Nr. 352.

Barr M. H. A bibliography of writings on Voltaire, 1825—1925. New York, 1929, str. XXIII. 123.

Fischer J. L. Ein skeptischer Gnostiker. In memoriam Karel Vorovka (3. II. 1879 — 15. I. 1929). — Slavische Rundschau I (1929). 6. str. 433—437.

Stoll M. R. Whewell's philosophy of induction. Lancaster, Lancaster Press, 1929, str. III. 125.

Whitehead zob. Alexander.

Rickert H. Wilhelm Windelband. 2. verb. und um einen literarischen Anhang verm. Aufl. Tübingen, Mohr, 1929, str. VIII. 38. M. 2-40.

Vollenhoven Th. Het nominalisme van Zeno den stoïcijn. Amsterdam, V. V. Dagblad en Drukkerij de Standaard, 1930, str. 30.

Metafizyka.

Wundt M. Geschichte der Metaphysik. Berlin, Junker u. Dünhaupt, 1931, str. VI. 123. M. 6.

Helmsoeth H. Metaphysik der Neuzeit. München, Oldenbourg, 1929, str. 239. M. 11-25. (Aus: Handbuch der Philosophie, hrsg. v. A. Baeumler u. M. Schröter. Lfg. 24).

Urban M. W. The intelligible world. Metaphysics and value. London, Allen and Unwin, 1929, str. 480. S. 16.

Holmes E. Philosophy without metaphysics. London, Allen and Unwin, b. r. str. 175.

Ebbinghaus J. Ueber die Fortschritte der Metaphysik. Tübingen, Mohr, 1931, str. 16. M. 1-80.

a

Geiger M. Die Wirklichkeit der Wissenschaften und die Metaphysik. Bonn, Cohen, 1930, str. VIII, 183. M. 8.

Dingler H. Metaphysik als Wissenschaft vom Letzten. München, Reinhardt, 1929, str. VII, 291. M. 11:50.

Heidegger M. Was ist Metaphysik? 2. Aufl. Bonn, Cohen, 1930, str. 29. M. 1:50.

Łosskij N. Typy mirowozrieniij. Wwiedzenie w metafiziku. Wyd. „Sowriemiennyje zapiski“. Gł. skł. Paryż, YMCA-Press, 1931, str. 184.

Petroniewicz B. Propositions fondamentales de la métaphysique. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 111—114.

Frank S. Le problème de la réalité. — II. Congr. polon. de philos tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 88—92.

Reininger R. Metaphysik der Wirklichkeit. Wien-Leipzig, Braumüller, 1931, str. XI, 407. M. 15.

Driesch H. Wirklichkeitslehre. Ein metaphysischer Versuch. 3., durchgesehene und erweiterte Aufl. Leipzig, Reinicke, 1930, str. XVI, 407. M. 16:50.

Santayana G. The realm of essence. London, Constable, S. 12.

Dobrzyńska-Rybicka L. Le problème de l'essence. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 84—86.

Mehlberg H. De la structure de l'objet. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 148—150.

Heidegger M. Sein und Zeit. Erste Hälfte. 3. Aufl. Halle, Niemeyer, 1931, str. XI, 438. M. 22:50.

Hofmann P. Metaphysik oder verstehende Sinn-Wissenschaft? Gedanken zur Neugründung der Philosophie im Hinblick auf Heideggers „Sein und Zeit“. Berlin, Pan-Verlag, 1929, str. III, 66. M. 1:50.

Fatta M. Elementi di metafisica generale. Milano, „Vita e pensiero“, 1929, str. 480. L. 20.

Chevalier J. L'habitude. Essai de métaphysique scientifique. Paris, Boivin et Cie, 1929, str. XVIII, 256. Fr. 18.

Liebert A. Geist und Welt der Dialektik. Bd. 1, Grundlegung der Dialektik. Berlin, Pan-Verlag, 1929, str. XX, 470. M. 22.

Vorovka K. Les retours du matérialisme en philosophie. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 9—15.

Krzesiński A. Une nouvelle philosophie de l'immanence. Paris, Alcan, 1931.

Igel S. De la philosophie des éléments vitaux. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 94—96.

b

Lutosławski W. Une classification des théasies. (Conceptions de la réalité). — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 97—103.

Ernst P. Die Weltanschauung und ihre Problematik. Ein phänomenologischer Versuch zur Weltanschauungskunde. Gütersloh, Bertelsmann, 1930, str. VIII, 199. M. 7.

Hofer H. Weltanschauungen in Vergangenheit und Gegenwart. Einführung in die Geistesgeschichte der Menschheit. 2. verm. u. verb. Aufl. Bd. 2. Die Weltanschauungen der Neuzeit. Elberfeld, Verlag „Die Aue“, 1928, str. 457. M. 10.

Gent W. Weltanschauung. Eine systematische und problemgeschichtliche Untersuchung. Erläutert am Beispiel der Weltanschauung Lessings. Darmstadt, Wittich, 1931, str. 222. M. 10.

Fawcett D. The Zermatt Dialogues, constituting the outlines of a philosophy of mysticism, mainly on problems of cosmic import. London, Macmillan and Co., 1931, str. XXVIII, 541. S. 21.

Young E. L. The philosophy of reality. Manchester, Manchester University Press, 1930, str. XI, 266. S. 8. d. 6.

Lutosławski W. Polish messianism. Str 16. (Odbitka z The Quest, XIX (1928). 4).

Lutosławski W. The knowledge of reality. Cambridge, University Press, 1930, str. XVII, 203. S. 7. d. 6.

Wallace W. K. The scientific world view. New York, Macmillan Co., 1928, str. IX, 316. Doll. 3.

Best J. H. From the seen to the unseen. New York, Longmans, 1929, str. 563. Doll. 7.

Verworn M. Kausale und konditionale Weltanschauung. 3. unveränd. Aufl. Jena, Fischer, 1928, str. IV, 52. M. 1:50.

Bleuler E. Welt, Gehirn, Geist. — Polska Gazeta Lekarska, Lwów, IX (1930). 44. 45. str. 830—833.

Heyde W. de Witt. The five great philosophies of life. New York, Macmillan, 1928, str. 306. Doll. 2:50

Durant W. J. The mansions of philosophy; a survey of human life and destiny. New York, Simon and Schuster, 1929, str. 723. Doll. 5.

Klages L. Mensch und Erde. 3. erw. Aufl. Jena, Diederichs, 1929, str. 181. M. 5.

Lutosławski W. Preexistence and reincarnation. London, Allen and Unwin, 1928, str. 157. S. 6.

Breysig K. Die Geschichte der Seele im Werdgang der Menschheit. Breslau, Marcus, 1931, str. XXXVII, 526. M. 15.

Stout G. F. Mind and matter. New York, Macmillan Co., 1931, str. XII, 325. Doll. 3:75.

Lovejoy A. The revolt against dualism: an Inquiry concerning the existence of ideas. London, Allen and Unwin, 1930, str. XII, 325. S. 15.

Santayana G. The realm of matter. London, Constable and Co., 1930, str. XV, 209. S. 12.

a

Lutosławski W. A theory of matter. — The Monist, XXXIX, 3. July. 1929.

Gunn A. The problem of time. An historical and critical study. London, Allen and Unwin, 1929, str. 460. S. 16.

Jaffé G. Zwei Dialoge über Raum und Zeit. Leipzig, Akad. Verlagsgesellschaft, 1931, str. 104. M. 5-20.

Skibniewski St. L. v. Kausalität. Paderborn, Schöningh, str. 127. M. 5.

Czeżowski T. Du rapport de causalité. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 151—153.

Gawecki B. La relation temporelle de la cause à l'effet. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 153—154.

Droege Th. Der analytische Charakter des Kausalprinzips. Eine metaphysische Untersuchung. Bonn, Hofbauer-Verlag, 1930, str. 107. M. 4.

Jolivet R. La notion de substance. Paris, Beauchesne, 1929, str. 338.

Heidegger M. Vom Wesen des Grundes. Halle a. S., Niemeyer, 1929, str. 71—110. (Aus Festschrift, E. Husserl zum 70. Geburtstag gewidmet).

Geysler J. Das Prinzip vom zureichenden Grunde. Eine logisch-ontologische Untersuchung. Regensburg, Habel, 1929, str. 136. M. 5.

Lossky N. Les conditions nécessaires de l'évolution. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 106—108.

Wallis-Walfisz M. Remarques sur la notion d'évolution. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 119—123.

Wize C. F. La métaphysique de la discontinuité générale. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 125—128.

Berdiaeff N. Le problème métaphysique de la liberté. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 25—26.

Studies in the problem of relations. Lectures, delivered before the philosophical Union. University of California Publications in philosophy, vol. 13. Berkeley, University of California Press, 1930, str. 217. Doll. 3.

Salomaa J. E. The category of relation. Helsinki, Annales Academiae scientiarum Fennicae, XIX. 2. 1929, str. 190.

Greniewski H. Une tentative pour préciser certaines notions de la théorie de l'action — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 147—148.

b

Teoria poznania.

Wiegner A. De la science dite „théorie de la connaissance“. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 123—125.

Myślicki I. Les bases sociologiques de la théorie de la connaissance. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 108—110.

Uta M. La crise de la théorie du savoir. Paris, Alcan, 1928, str. 261. Fr. 25.

Weinberg S. Erkenntnistheorie. Eine Untersuchung ihrer Aufgabe und ihrer Problematik. Berlin, Heymann, 1930, str. VIII. 134. M. 7-20.

Lewis C. I. Mind and the world-order. Outline of a theory of knowledge. New York, Scribner Sons, 1929, str. XIV. 446.

Barron J. T. Elements of epistemology. New York, Macmillan Co., 1931, str. 225.

Roux A. Leçons de philosophie. I. partie. Le problème de la connaissance. Paris, Les Presses universitaires de la France, 1930, str. XIV. 417.

Bonnot L. Logique positive. Essai d'une théorie nouvelle de la connaissance. Dijon, Venot, 1930, str. 288.

Husserl E. Formale und transzendente Logik. Versuch einer Kritik der logischen Vernunft. Halle, Niemeyer, 1929, str. XI. 298. M. 14.

Hönigswald R. Grundfragen der Erkenntnistheorie. Kritisches und Systematisches. Tübingen, Mohr, 1931, str. VI. 171. M. 9-60.

Lipps H. Untersuchungen zur Phänomenologie der Erkenntnis. Tl. 2. Aussage und Urteil. Bonn, Cohen, 1928, str. 105. M. 4-50.

Cassirer E. Philosophie der symbolischen Formen. Tl. 3. Phänomenologie der Erkenntnis. Berlin, Cassirer, 1929, str. XII. 559. M. 22.

Jaensch E. R. [und Mitarbeiter]. Über den Aufbau der Wahrnehmungswelt und die Grundlagen der menschlichen Erkenntnis. Tl. 2. Über die Grundlagen der menschlichen Erkenntnis. Leipzig, Barth, 1931, str. VIII. 594. M. 28.

Tonquédec J. de. La critique de la connaissance. Paris, Beauchesne, 1929, str. XXX. 565.

Volkelt J. Gewissheit und Wahrheit. Untersuchung der Geltungsfragen als Grundlegung der Erkenntnistheorie. 2. unveränd. Aufl. München, Beck, 1930, str. VIII. 579. M. 14.

Krzesiński A. Les conditions psychologiques de la connaissance de la vérité. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 96—97.

Studies on the nature of truth. Berkeley, University of California Press, 1929, str. 235. Doll. 3.

Cassirer E. Formen und Formenwandlungen des philosophischen Wahrheitsbegriffes. Hamburg, Boyesen, 1929, str. 56. M. 2-50.

a

Dewey J. The quest for certainty: a study of the relation of knowledge and action. London, Allen and Unwin, 1929, str. 302. S. 10. d. 6.

Frey Th. Die Theorie der diskursiven Erkenntnis. Die Lehre von den Gesetzmässigkeiten und dem objektiven Wert der begrifflichen Erkenntnis des Erfahrungsmässigen. Dorpat, Krüger, 1929, str. 415. M. 7.

Whitehead A. N. The function of reason. London, Milford, 1929, str. 72. S. 7.

Laird J. Knowledge, belief and opinion. New York, Century Co., 1930, str. XI. 515. Doll. 4.

Duret R. Les facteurs pratiques de la croyance dans la perception. Paris, Alcan, 1929, str. VIII. 254. XII. Fr. 30.

Duret R. L'objet de la perception. Paris, Alcan, 1930, Fr. 15.

Le Roy E. La pensée intuitive. Paris, Boivin et Cie. I. Au delà du discours, 1929, str. VII. 205. Fr. 15. II. Invention et vérification, 1930, str. 299. Fr. 20.

Bujas R. Sur quels principes de la théorie de la connaissance se base notre savoir des états de conscience d'autrui? — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 188—191.

Rubczyński W. Certains aspects du problème suivant: quelle réalité connaissons-nous? — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 115—119.

Elzenberg H. Pensée métaphorique et connaissance. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 87—88.

Handelsman M. La certitude de la connaissance historique. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 92—93.

Hasan S. Z. Realism. An attempt to trace its origin and development in its chief representatives with foreword by J. A. Smith. Cambridge, University Press, 1928, str. XI. 333. S. 16.

Geiger M. Fragment über den Begriff des Unbewussten und die physische Realität. Ein Beitrag zur Grundlegung des immanenten, psychischen Realismus. Halle, Niemeyer, 1930, str. III. 137. M. 6.

Carnap R. Scheinprobleme in der Philosophie. Das Fremdpsychische und der Realismusstreit. Berlin, Schlachtensee, Weltkreis-Verlag, 1928, str. 46. M. 1·80.

Salomaa J. E. Idealismus und Realismus in der englischen Philosophie der Gegenwart. Helsinki, 1929, str. 308.

Ingarden R. Bemerkungen zum Problem „Idealismus-Realismus“. — Sonderabdruck aus Festschrift Husserl. [Halle, Niemeyer], str. 32.

Görland A. Prologik. Dialektik des kritischen Idealismus. Berlin, Cassirer, 1930, str. XX. 393. M. 17.

Planck M. Positivismus und reale Aussenwelt. Leipzig, Akademische Verlagsgesellschaft, 1931, str. 35. M. 1·80.

b

Radakovič K. Die Stellung des Skeptizismus zu Wissenschaft und Weltanschauung. Graz, Leuschner u. Lubensky, 1928, str. 48. M. 2·40.

Farber M. Phenomenology as a method and as a philosophical discipline. Buffalo, University of Buffalo, 1928, str. VIII. 130.

Husserl E. Nachwort zu meinen „Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie“. Halle, Niemeyer, 1930, str. 22. M. 1·50.

Gurwitsch A. Phänomenologie der Thematik und des reinen Ich. Studien über Beziehungen von Gestalttheorie und Phänomenologie. Berlin, Springer, 1929, str. 279—381. (Odb. z Psychologische Forschung).

Dewey J. Construction and criticism. New York, Mornings de Heights, 1930, str. 25. Doll. 0·60.

Levi A. Il problema dell'errore nella filosofia neo-criticista. Milano, Hoepli, 1931, str. 31.

Schiller F. C. S. Logic for use. An introduction to the voluntarist theory of knowledge. London, Bell and Sons, 1929, str. VII. 469. S. 16.

Fouillée A. La pensée et les nouvelles écoles anti-intellectualistes. Paris, Alcan, 1930, str. XVI. 415. Fr. 20.

Heuer W. Warum fragen die Menschen warum: Erkenntnistheoretische Beiträge zur Lösung des Kausalproblems. 2. völlig neu bearbeitete Auflage. Heidelberg, Winter, 1929, str. XI. 321. M. 7.

Logika.

Mally E. Logik und Erkenntnistheorie. Sammelbericht unter Mitwirkung von H. Mokre. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, Heft 21/22, 1930, str. 5—42.

Scholz H. Geschichte der Logik. Berlin, Junker u. Dünnhaupt, 1931, str. VII. 78. M. 4.

Michaltschew D. Die herkömmliche Logik in neuer Beleuchtung. — Odb. z czasopisma Die Grundwissenschaft, X. 1—4, str. 55—65.

Stebbing L. S. A modern introduction to logic. New York, Crowell Co., 1930, str. XI. 505¹. Doll. 4·50.

Robinson D. S. The principles of reasoning. An introduction to logic and scientific method. 2. ed. New York and London, Appleton and Co., 1930, str. XVIII. 393. Doll. 2·50.

Eaton R. M. General logic. An introductory survey. New York, Scribner's Sons, 1931, str. XII. 630. Doll. 2.

Fechner O. Die sogenannten Axiome der klassischen Logik. Zur axiomatischen Grundlegung einer allgemeinen Ontologie der Relationen. Leipzig, Reisland, 1929, str. 42. M. 1·60.

Leśniewski St. Über die Grundlagen der Ontologie. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział III, XXIII (1930), 4—6. str. 111—132.

a

Welfon J. and Monahan A. J. An intermediate logic. Third edition, revised by E. M. Whetnall. London, Univ. Tutorial Press, 1928, str. XVI. 508. S. 10. d. 6.

Gomez Izquierdo A. Analisis del pensamiento lógico. T. I. Granada Lopez Guevra, 1929. Pes. 10.

Lünemann A. Logik der Philosophie. Grundzüge einer Umgestaltung der formalen Logik. Wien-Leipzig, Braumüller, 1929, str. VII. 127. M. 5-50.

Keynes J. N. Studies and exercises in formal logic. Including processes in their application to complex inferences. Fourth edition. London, Macmillan and Co., 1928, str. XXIV. 548. Doll. 2.

Burtt E. A. Principles and problems of right thinking. A textbook for logic, reflective thinking and orientation courses. New York, Harper and Brothers, 1928, str. XII. 590. Doll. 3.

Piper R. F., Ward P. W. The fields and methods of knowledge. A text-book in orientation and logic. New York, Knopf, 1929, str. XXV. 398. XL. Doll. 4-25.

Wolf A. Textbook of logic. London, Allen and Unwin, 1930, str. 407. S. 10.

Latta R. and Macbeath A. The elements of logic. London, Macmillan, 1929, str. VIII. 393. S. 10. d. 6.

Reiser O. L. Humanistic logic. For the mind in action. New York, Crowell Co., 1930, str. X. 326. Doll. 3.

Jørgensen J. A treatise of formal logic. Its evolution and main branches with its relations to mathematics and philosophy. Vol. I. II. III. Copenhagen, Levin a. Munksgaard. London, Milford, 1931, str. XVI. 266; VIII. 272; VIII. 322. S. 60.

Pfänder A. Logik. 2. durchges. Aufl. Halle, Niemeyer, 1929, str. 365. M. 10.

Tricot J. Traité de logique formelle. Paris, Vrin, 1929, str. 316. Fr. 32.

Parese R. Nuovi principi di logica. Napoli, Perrella, 1930, str. 377. L. 30.

Pauler A. v. Logik. Versuch einer Theorie der Wahrheit. Aus dem Ungarischen von Dr. J. Somogyi. Berlin, Gruyter u. Co. 1928, str. VIII. 294. M. 11.

Church A. On the law of excluded middle. — Bulletin of the American mathematical Society, XXXIV (1928). 1. str. 75—78.

Barzin M. et Errera A. Sur le principe du tiers-exclu. Bruxelles, Stevens, 1929, str. 26. Fr. 3.

Hofmann P. Das Problem des Satzes vom ausgeschlossenen Dritten. Berlin, Pan-Verlag, 1931, str. 45. M. 2-40.

Haag K. Logisches Quadrat und Begriffeveringung. — Archiv für Philosophie und Soziologie, XXXI (1928). 1. 2. str. 95—97.

Manheim E. Zur Logik des konkreten Begriffs. München, Beck, 1930, str. XI. 157. M. 8.

b

Wisdom J. Interpretation and analysis. London, Kegan Paul, 1931, str. 136. S. 2. d. 6.

Rickert H. Zur Lehre von der Definition. 3. verb. Aufl. Tübingen, Mohr, 1929, str. XI. 76. M. 4.

Dubislav W. Die Definition. 3. völlig umgearb. u. erw. Aufl. Leipzig, Meiner, 1931, str. VIII. 160. M. 12.

Rickert H. Die Logik des Prädikats und das Problem der Ontologie. Heidelberg, Winter, 1930, str. 236. M. 12.

Gordin J. Untersuchungen zur Theorie des unendlichen Urteils. Berlin, Akademie-Verlag, 1929, str. VI. 168. M. 6.

Becker O. Zur Logik der Modalitäten. Halle, Niemeyer, 1930, str. III. 52. M. 4.

Jeffreys H. Scientific inference. New York, Macmillan Co., 1931, str. XI. 247. Doll. 3-25.

Kostelnyk G. Das Prinzip der Identität. Grundlage aller Schlüsse. Analyse und Systematik des logischen Schlussprozesses. Lemberg, Druck von Stauropygianischen Institut, 1929, str. 58.

Ajdukiewicz C. De la classification des raisonnements. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 137—141.

Robinson D. S. The principles of reasoning. New York, Appleton and Co., 1930, str. VIII. 304.

Meyerson E. Du cheminement de la pensée. Vol. I.—III. Paris, Alcan, 1931, str. XXVIII. 1036. Fr. 130.

Erdmann E. Principes d'une idéographie analytique universelle. — Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres, Classe de philologie, Classe d'histoire et de philosophie. Année 1924, str. 11—13. Cracovie, 1927.

Erdmann E. La réalisation de la „Characteristica universalis“ de Leibniz. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 141—146.

Ossowska M. La fonction du langage d'exprimer nos idées. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 134—136.

Karcevski S. Sur le caractère différentiel du signe linguistique. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 133—134.

Funke O. Grundfragen zur Bedeutungslehre. Leipzig, Reisland, 1928, str. 62. M. 2-40.

Marty A. Von den logisch nicht begründeten synsemantischen Zeichen. Aus A. Marty's handschriftlichem Nachlass hrsg. v. O. Funke. — Englische Studien, LXIII (1928). 1. str. 12—40.

Manthey F. Kategorematische und synkategorematische Ausdrücke. Eine sprachphilosophische Studie. Schneidemühl, Druck: Die Grenz wacht G. m. b. H., 1931, str. VIII. 68.

Ries J. Beiträge zur Grundlegung der Syntax. H. 3: Was ist ein Satz? Prag, Taussig u. Taussig, 1931, str. VIII. 236. M. 12.

a

Ammann H. Die menschliche Rede. Sprachphilosophische Untersuchungen. Tl. 2. Der Satz. Lebensformen und Lebensfunktionen der Rede. Das Wesen der Satzform. Satz und Urteil. Lehr i. B., Schauenburg, 1928, str. V. 199. M. 5-90.

Nehring A. Zur Begriffsbestimmung des Satzes. — Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, LV. 3-4.

Kreczmar J. Sur la métaphore. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział II, XXIV (1931), 1-6.. str. 14-19.

Dampier Dampler-Whetham W. C. A history of science and its relations with philosophy and religion. 2. ed. Cambridge, University Press, 1930, str. XXI. 514. S. 18.

Bliss H. E. The organization of knowledge and the system of the sciences. With an introd. by J. Dewey. New York, Holt and Co., 1929, str. XX. 434. Doll. 5.

Northrop F. S. C. Science and first principles. Cambridge, University Press, 1931, str. XIV. 299. S. 12. d. 6.

Smart H. R. The logic of science. New York, Appleton and Co., 1931, str. V. 237. Doll. 2-50.

Russell B. The scientific outlook. London, Allen and Unwin, 1931, str. 285. S. 7. d. 6.

Perrin J., Langevin P. Urbain G., Lapique L., Perez Ch. et Plantefol L. L'orientation actuelle des sciences. Recueil des conférences. Introduction de L. Brunschvicg. Paris, Alcan, 1930, str. 157. Fr. 25.

Rosny aîné J. H. Les sciences et le pluralisme. Paris, Alcan, 1930, str. XIV. 220. Fr. 12.

Carmichael R. D. The logic of discovery. Chicago, Open Court Publishing Co., 1930, str. IX. 280. Doll. 2.

Picard J. Essai sur la logique de l'invention dans les sciences. Paris, Alcan, 1928, str. 289. Fr. 25.

Picard J. Essai sur les conditions positives de l'invention dans les sciences. Paris, Alcan, 1929, str. 324. Fr. 30.

Montmasson G. M. Le rôle de l'inconscient dans l'invention scientifique. Paris, Alcan, 1928, str. XLII. 424. Fr. 35.

Pérez J. Les sciences exactes. Paris, Bocard, 1930, str. 196.

Rickert H. Die Grenzen des naturwissenschaftlichen Begriffsbildung. 5. verb., um einen Anhang u. ein Register verm. Aufl. Tübingen, Mohr, 1929, str. XXXIX. 776. M. 29-50.

Rothacker E. Einleitung in die Geisteswissenschaften. 2. photomechanisch gedruckte, durch ein ausführliches Vorwort ergänzte Auflage. Tübingen, Mohr, 1930, str. XXIII. 288. M. 12.

Schmidt F. Die Theorie der Geisteswissenschaften vom Altertum bis zur Gegenwart. Im Abriss. München, Reinhardt, 1931, str. 150. M. 5-50.

b

Spranger E. Der Sinn der Voraussetzungslosigkeit in den Geisteswissenschaften. Berlin, de Gruyter u. Co., 1929, str. 31. M. 2.

Cohen M. R. Reason and nature. An essay on the meaning of scientific method. New York, Harcourt Brace and Co., 1931, str. XXIV. 470. Doll. 5.

Kelley T. L. Scientific method. Columbus, Ohio state University Press, 1929, str. VII. 195.

Lalande A. Les théories de l'induction et de l'expérimentation. Paris, Boivin, 1929, str. VI. 287. Fr. 20.

Poirier R. Remarques sur la probabilité des inductions. Paris, Vrin, 1931, str. 221.

Strasser V. Die Denkmethode und ihre Gefahren. Leipzig, Thieme, 1931, str. VI. 526. M. 20.

Nissen J. Die methodische Einstellung. Oslo, Dybwad, 1929, str. 137. Kr. 9.

Govi M. Fondazione della metodologia. (Logica ed epistemologia). Torino, Bocca, 1929, str. 580. L. 12.

Tarski A. Fundamentale Begriffe der Methodologie der deduktiven Wissenschaften. I. Leipzig, 1930, str. 44 (Aus den Monatsheften für Mathematik und Physik, XXXVII. Band, 2. Heft).

Heyting A. Die formalen Regeln der intuitionistischen Logik. Berlin, W. de Gruyter u. Co., str. 17. M. 1.

Turner J. S. Mathematical logic. Ames, Ia., Collegiate Press, 1928, str. 55. Doll. 0-50.

Carnap R. Abriss der Logistik. Mit besonderer Berücksichtigung der Relationstheorie und ihrer Anwendungen. Wien, Springer, 1929, str. VI. 114. M. 10-80.

Łukasiewicz J. u. Tarski A. Untersuchungen über den Aussagenkalkül. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. R. XXIII (1930). Wydział III, (Także w odbitce).

Łukasiewicz J. Philosophische Bemerkungen zu mehrwertigen Systemen des Aussagenkalküls. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. R. XXIII (1930). Wydział III, (Także w odbitce).

Herbrand J. Sur le problème fondamental de la logique mathématique. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział III, XXIV (1931). 1. str. 12-56.

Curry H. B. Grundlagen der kombinatorischen Logik. Göttingen, 1930, str. 509-536; 789-834. (Aus American Journal of Mathematics, Bd. 52 [1930]. Nr. 3. u. 4).

Gallucci G. Saggio critico su l'antinomia di Russell. Gubbio, Tip. Oderisi, 1929.

Fundamenta mathematicae. Indice alphabétique. Volume I-XXV. 1920-1930. — Fundamenta mathematicae, Warszawa, XV (1930). Dodatek, str. 1-17.

Zawirski Z. Du rapport de la logique et des mathématiques. — II. Congr. polon. de philos.

a

tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 150.

Brand W. und Deutschbein M. Einführung in die philosophischen Grundlagen der Mathematik. Frankfurt a. M., Diesterweg, 1929, str. IV. 96. M. 2:60.

Kaufmann F. Das Unendliche in der Mathematik und seine Ausschaltung. Eine Untersuchung über die Grundlagen der Mathematik. Leipzig und Wien, Deuticke, 1930, str. X. 203. M. 12.

Ramsey F. P. The foundations of mathematics and other logical essays. London, Kegan Paul, 1931, str. XVIII. 292. S. 15.

Leśniewski St. Grundzüge eines neuen Systems der Grundlagen der Mathematik. Einleitung und §§ 1—11. Warszawa, 1929, str. 81. (Sonderabdruck aus dem XIV. Bande der Fundamenta Mathematicae).

Hilbert D. Probleme der Grundlegung der Mathematik. — Mathematische Annalen CII (1929). 1. str. 1—9.

Skolem Th. Über einige Grundlagenfragen der Mathematik. Oslo, Dybwad in Komm., 1929, str. 49. M. 3.

Tarski A. Über einige fundamentale Begriffe der Metamathematik. — Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. R. XXIII (1930). Wydział III, (Także w odcitce).

Lindenbaum A. Remarques sur une question de la méthode axiomatique. — Fundamenta mathematicae, Warszawa, XV (1930), str. 313—321.

Skolem Th. Einige Bemerkungen zu der Abhandlung von E. Zermelo: „Über die Definitheit in der Axiomatik“. — Fundamenta mathematicae, Warszawa, XV (1930), str. 337—341.

Brouwer E. L. J. Intuitionistische Betrachtungen über den Formalismus. Berlin, de Gruyter, str. 96—124. M. 2.

Heyting A. Die formalen Regeln der intuitionistischen Mathematik. Teil I. u. II. Berlin, de Gruyter, 1930, str. 17; 14. Po M. 1.

Dingler H. Philosophie der Logik und Arithmetik. München, Reinhardt, 1931, str. 198. M. 7:50.

Dantzig T. Number: The language of science. London, Allen and Unwin, 1930, str. 260. S. 10.

Nicod J. Foundations of geometry and induction. Containing: „Geometry in the sensible world“ and „The logical problem of induction“ with prefaces by Bertrand Russell and André Lalande. New York, Harcourt Brace and Co., 1930, str. 286. Doll. 5:00.

Nicod J. La géométrie dans le monde sensible. Paris, Alcan, str. XV. 174.

Hilbert D. Grundlagen der Geometrie. 7. umgearbeitete und vermehrte Aufl. Leipzig, Teubner, 1930, str. VII. 326. M. 18.

Mohrman H. Einführung in die nichteuclidische Geometrie. Leipzig, Akademische Verlagsgesellschaft, 1930, str. XII. 126. M. 8:30.

Petronievics B. L'espace discontinu et la géométrie non-euclidienne — II. Congr. polon. de

b

philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 21.

Psychologia.

Psychologia wogóle i zagadnienia ogólne.

Louttit C. M. The use of bibliographies in psychology. — Psychological Review, XXXVI. 4.

Bibliographie der deutschen und ausländischen Literatur des Jahres 1926 über Psychologie, ihre Grenzgebiete und Hilfswissenschaften. Mit Unterstützung von W. S. Hunter u. a. zusammengestellt von Fr. Sander. Ausländische Literatur. — Archiv für die gesamte Psychologie 62 (1928) str. 481—600; 63 (1928) str. 413—513

Bibliographie der ausländischen Literatur über Psychologie, ihre Grenzgebiete und Hilfswissenschaften. Mit Unterstützung von W. S. Hunter u. a. zusammengestellt von O. Klemm. — Archiv für die gesamte Psychologie. Jahr 1926 (Schluss): Bd. 63 (1928) str. 413—513. — Jahr 1927: Bd. 68 (1929) str. 395—514; Bd. 69 (1929) str. 427—504. — Jahr 1928: Bd. 74 (1930) str. 455—554; Bd. 75 (1930) str. 185—279. — Jahr 1929: Bd. 79 (1931) str. 167—270; 453—538.

Bibliographie der deutschen und ausländischen Literatur über Psychologie, ihre Hilfswissenschaften und Grenzgebiete, mit Unterstützung von W. S. Hunter u. a. zusammengestellt von O. Klemm. Deutscher Teil, bearbeitet von I. Benschler. — Zeitschrift für Psychologie. Jahr 1927: Bd. 106 (1928) str. 351—442. — Jahr 1928: Bd. 110 (1929) str. 292—392. — Deutscher Teil bearbeitet von E. Richter u. A. Ehrhardt. Jahr 1929: Bd. 115 (1930) str. 272—400. — Jahr 1930: Bd. 120 (1931) str. 241—401.

Baumgarten F. Aus der polnischen psychologischen und psychotechnischen Literatur. Leipzig, 1931, str. 136—145. (Separatabdruck aus Zeitschrift für Psychologie XXXVIII. 1. 2).

Murchison C. and others. The psychological Register. Worcester (Mass.). The Clark University Press, 1929, str. X. 580. Doll. 6.

Wheeler R. H. Readings in psychology. With special readings by H. Helson, M. Metfessel, Th. D. Cutsforth. New York, Crowell Co., 1930, str. X. 597. Doll. 3:75.

Essertier D. La psychologie (Philosophes et Savants Français du XX. siècle. Extraits et Notices, IV.), Paris, Alcan, 1929, str. XI. 251. Fr. 20.

Ninth International Congress of Psychology. Held at Yale University, New Haven, Connecticut, September 1st to 7th 1929. Proceedings and Papers. Princeton (New Jersey, U. S. A.). The Psychological Review Company, 1930, str. XLII. 534.

Bericht über den XI. Kongress für experimentelle Psychologie in Wien vom 9.—13. April

a

1929. Hrsg. von H. Volkelt. Jena, Fischer, 1930, str. XIII. 213. M. 11.

I. Internationale Tagung für angewandte Psychopathologie und Psychologie. Wien, 5.—7. Juni 1930. Referate und Vorträge. Im Auftrag des Permanenzausschusses... red. von H. Hartmann, M. Pappenheim, E. Stransky. Berlin, Karger, 1931, str. VI. 241. M. 17.60.

Festschrift William Stern zum 60. Geburtstag am 29. April 1931 gewidmet von A. Adler, H. Bogen [u. a.]. Hrsg. von seinen Mitarbeitern am Psychologischen Institut Hamburg. Leipzig, Barth, 1931, str. IV. 264. M. 15.

Beiträge zur Problemgeschichte der Psychologie. Festschrift zu Karl Bühler's 50. Geburtstag gewidmet von seinen Mitarbeitern E. Brunswik, Ch. Bühler, H. Hetzer [u. a.]. Jena, Fischer, 1929, str. V. 258. M. 12.

Psychologische Studien. Arbeiten über theoretische und praktische Fragen der Psychologie und ihrer Grenzgebiete. Festschrift gewidmet Herrn Professor Dr. Paul Ranschburg zur 25. Wende der wissenschaftlichen Wirksamkeit des K. Ungar. Heilpädagogischen Psychologischen Laboratoriums von seinen Schülern, ausländischen und ungarischen Verehrern und Mitarbeitern. Budapest, Königliche Ungarische Universitäts-Druckerei, 1929, str. VIII. 494.

Martinak E. Psychologische und pädagogische Abhandlungen zum 70. Geburtstag des Forschers. Ges. u. hrsg. von E. Mally u. O. Tumlriz. Graz, Leykam, 1929, str. 281. M. 10.80.

Jung C. G. Über die Energetik der Seele und andere psychologische Abhandlungen. Zürich, Rascher, 1928, str. 224. M. 7.

Contributi del laboratorio di psicologia. Serie quinta. Milano, „Vita e Pensiero“, 1931, str. 572. L. 50.

Pillsbury W. B. The history of psychology. New York, Norton, 1929, str. 326. Doll. 3.50.

Fearing F. Reflex action. A study in the history of physiological psychology. London, Baillière, Tindall and Cox, 1930, str. XIII. 350. S. 30.

Boring E. G. A history of experimental psychology. New York, The Century Co., 1929, str. XVI. 699. Doll. 4.

A history of psychology in autobiography. Edited by C. Murchison. Vol. I. Worcester (Mass.), Clark University Press, 1930, str. XIII. 516. S. 22 d. 6.

Woodworth R. S. Contemporary schools of psychology. London, Methuen and Co., 1931, str. VIII. 247. S.—7. d. 6.

Henning H. Psychologie der Gegenwart. Leipzig, Kröner, 1931, str. 184. M. 3.

Jung C. G. Seelenprobleme der Gegenwart. Zürich, Leipzig u. Stuttgart, Rascher, 1931, str. VII. 435. M. 8.

Müller-Freienfels R. Die Hauptrichtungen der gegenwärtigen Psychologie. 2. durchges. Aufl., Leipzig, Quelle und Meyer, 1931, str. 139.

b

McKeen Cattell J. Psychology in America. New York, The Science Press. B. r. str. 32.

Murchison C. (editor). Psychologies of 1930. Worcester, Clark University Press, 1930, str. XIX. 497. Doll. 6.

Borovski V. H. Psychology in the U. S. S. R.—Journal of general psychology, kwiecień—lipiec, 1929.

Das Psychologische Institut der Hamburgischen Universität in seiner gegenwärtigen Gestalt. Dargestellt aus Anlass des XII. Kongresses der Deutschen Gesellschaft für Psychologie in Hamburg 12. bis 16. April 1931 von dem Direktor und den Mitarbeitern. Leipzig, Barth, 1931, str. 52.

Müller-Freienfels R. Tagebuch eines Psychologen. Leipzig, Seeman, 1931, str. VIII. 209. M. 6.

Weld H. P. Psychology as science: its problems and points of view. London, Methuen and Co., 1928, str. 312. S. 7. d. 6.

Troland L. T. The principles of psychophysiology. A survey of modern scientific psychology. Vol. I: The problems of psychology and perception. New York, Van Nostrand Co., 1929, str. XII. 547. Doll. 4.80.

Bernhard E. A. Philosophische und naturwissenschaftliche Grundlagen der Psychologie. Berlin, Heymann, 1930, str. 123. M. 8.

Kodis J. Le dualisme en psychologie. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie, 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 192.

Murchison C. (editor). The foundations of experimental psychology. Worcester, Clark University Press, 1929, str. X. 512.

Garret H. E. Great experiments in psychology. New York, The Century Company, 1930, str. XVII. 337. Doll. 2.50.

Tumarkin A. Die Methoden der psychologischen Forschung. Leipzig, Teubner, 1929, str. V. 132. M. 3.60.

Lazarsfeld P. Statistisches Praktikum für Psychologen und Lehrer. Jena, Fischer, 1929, str. VIII. 180. M. 9.

Myers C. S. Psychological conceptions in other sciences. Oxford, Clarendon Press, 1929, str. 24. S. 2.

Griffith C. R. General introduction to psychology. New York, The Macmillan Co., 1928, str. XIX. 607. Doll. 2.75.

Wheeler R. H. The science of psychology. An introductory study. New York, Crowell Co., 1929, str. XVII. 556. Doll. 3.75.

Murphy G. A historical introduction to modern psychology. With a supplement by H. Klüver. London, Kegan Paul and Co., 1928, str. XVII. 470. S. 21.

Angell James Rowland. Psychology: an introductory study of the structure and function of human consciousness. Fourth edition revised. London, Constable and Co., Ltd. 1930, str. 468. S. 10.

a

Titchener E. B. Systematic psychology. Prolegomena. New York, The Macmillan Co., 1929, str. XI. 278. S. 10. d. 6.

Broermann E. Allgemeine Psychologie. Eine Einführung. Paderborn, Schöningh, 1929, str. 248. M. 3·90.

Messer A. Einführung in die Psychologie und psychologischen Richtungen der Gegenwart. 2. verb. u. erw. Aufl. Leipzig, Meiner, 1931, str. VIII. 182. M. 3·80.

Remmers H. H. and Brandenburg G. C. A syllabus work-book for two-level plan of instruction in elementary psychology. (41 lessons designed to introduce the beginning student to the concepts, principles and methods of psychology). New York, The Macmillan Co., 1930, str. VII. 110 Doll. 1·80.

Barbado P. E. Introduzione alla psicologia sperimentale. Traduzione di G. C. Ulloa. Roma, Facoltà filosofica dell' „Angelicum“, 1930, str. VIII. 532. L. 45.

English H. B. A student's dictionary of psychological terms. Yellow Springs, Ohio, Antioch Press, 1928. str. 80. Doll. 1.

Hamilton J. A. Englisch-deutsch für Psychologen. Frankfurt a. M., Gaul u. Bantelmann, 1931, str. 103. M. 2·50.

Ruckmich Ch. A. German-english dictionary of psychological terms. Iowa City, 1928, str. 45.

Domecq J. B. Vocabulaire de psychologie. Tours, Cattier, 1929, str. VIII. 114. Fr. 10.

Handwörterbuch der medizinischen Psychologie. Hrsg. von K. Birnbaum. Leipzig, Thieme, 1930, str. 672. M. 46.

Dumas G. Nouveau Traité de psychologie. T. I. Notions préliminaires. Introduction. Méthodologie, Paris, Alcan, 1930, str. VIII. 497. Fr. 75.

Stout G. F. A manual of psychology. Fourth edition. Revised in collaboration with the author by C. A. Mace. London, University Tutorial Press, 1929, str. XX. 680. S. 12. d. 6.

Hollingworth H. L. Psychology: its facts and principles. New York, Appleton, 1928, str. 557. Doll. 3.

Pillsbury W. B. The essentials of psychology. Third edition revised. New York, The Macmillan Co., 1930, str. IX. 466. Doll. 2·10.

Bridges J. W. Psychology normal and abnormal. With special reference to the needs of medical students and practitioners. London, Appleton and Co., 1930, str. XXII. 552. S. 12. d. 6.

Gates A. I. Elementary psychology. New York, The Macmillan Co., 1928, str. XVIII. 612.

Gilliland A. R., Morgan J. J. B. and Stevens S. N. General psychology for professional students. New York, Heath and Co., 1930, str. VII. 439. S. 7. d. 6.

Rexroad C. N. General psychology for college students. New York, The Macmillan Co., 1929, str. XV. 392. Doll. 2·10.

b

Schoen M. Human nature. A first book in psychology. New York, Harper and Brothers, 1930, str. XVIII. 504.

Ogden C. L. The ABC of psychology. London, Paul, 1929, str. 280.

Warden C. J. An outline of comparative psychology. London, Kegan Paul and Co., 1928, str. 147. S. 2. d. 6.

Segond J. Traité de psychologie. Paris, Colin, 1930, str. 512. 45 francs.

Domecq J. B. Leçons de philosophie avec plan et développements de dissertations à l'usage des candidats au baccalauréat ès lettres. T. I. Psychologie. 8. éd. Tours, Cattier, 1931, str. VII. 629.

Guillaume P. Psychologie. Paris, Alcan, 1931, str. 338.

Piéron H. Psychologie expérimentale. Paris, Colin, 1930, str. 220.

Höfler A. Psychologie. 2. sehr vermehrte Aufl. Hrsg. u. mit Anmerkungen versehen von A. Wenzl. Bd. 1. Wien, Hölder-Pichler-Tempsky, 1930, str. XV. 642. M. 36.

Fröbes J. Lehrbuch der experimentellen Psychologie, Bd. 2. 3. stark umgearb. Aufl. Freiburg, Herder, 1929, str. XXVII. 647. M. 20.

Driesch H. Grundprobleme der Psychologie. 2. verb. Aufl. Leipzig, Reinicke, 1929, str. XII. 270. M. 9·50.

Müller-Freienfels R. Allgemeine Sozial- und Kulturpsychologie. Leipzig, Barth, 1930, str. XII. 292. M. 15.

Pauli R. Psychologisches Praktikum. 4. verb. u. verm. Aufl. Jena, Fischer, 1930, str. XII. 244. M. 9·50.

Lindworsky J. Experimentelle Psychologie. 5. neubearb. Aufl. München, Kösel u. Pustet, 1931, str. XVI. 293. M. 10.

De Sanctis S. Psicologia sperimentale. Vol. I. Psicologia generale. Roma, Stock, 1929, str. XI. 353. L. 60.

Schjelderup H. K. Psychologie. Übers: M. Leixner v. Grünberg. Berlin, de Gruyter u. Co., 1928, str. XI. 330. M. 10.

Kretschmer E. Medizinische Psychologie. 4., vermehrte und verbesserte Aufl., Leipzig, Thieme, 1930, str. 266. M. 16.

Fite W. The living mind. Essays on the significance of consciousness. New York, Lincoln MacVeagh, The Dial Press, 1930, str. IX. 317. Doll. 3·50.

Jaensch E. R. [u. Mitarbeiter]. Ueber den Aufbau des Bewusstseins. (Unter besonderer Berücksichtigung der Kohärenzverhältnisse). Leipzig, Barth, 1930, str. X. 492. M. 26.

Rost E. R. The nature of consciousness. London, Williams and Norgate, 1930, str. 158. S. 12. d. 6.

Lubac E. Les niveaux de conscience et d'inconscient et leurs intercommunications. Paris, Alcan, 1929, str. 148. Fr. 20.

a

Menninger K. A. The human mind. New York, Knopf, 1930, str. XIV. 447. XI. S. 21.

Brunschvicg L. De la connaissance de soi. Paris, Les Presses Universitaires de France, 1931, str. XI. 199. Fr. 20.

Spencer W. W. Our knowledge of other minds. New Haven, Yale University Press (London, H. Milford), 1930, str. 145. S. 9.

Baumgarten Fr. Das Nachfühlen, das Verstehen, die Einfühlung. — Archiv für die gesamte Psychologie, LXXVII (1930). str. 153—158. (Także w odbitce).

Gomperz H. Ueber Sinn und Sinngebilde, Verstehen und Erklären. Tübingen, Mohr, 1929, str. VIII. 256. M. 12.50.

Diblee G. B. Instinct and intuition. A study in mental duality. London, Faber and Faber, 1929, str. 394. S. 25.

Janet P. L'automatisme psychologique. Essai de psychologie expérimentale sur les formes inférieures de l'activité humaine. 10e édition. Paris, Alcan, 1930, str. XXI. 496.

Claparède E. La mentalisation. — Polskie Archiwum psychologii, Warszawa, III (1930). 1. str. 3—7.

Offner M. Die geistige Ermüdung. Eine zusammenfassende Darstellung. 2., verm. u. umgearb. Aufl. Berlin, Reuther u. Reichard, 1928, str. VIII. 180. M. 4.80.

Watson J. B. Psychology from the standpoint of a behaviourist. 3. ed. rev. London, Lipincott, 1929, str. 458.

Watson J. B. Behaviorism. 2. edition, rewritten and enlarged. London, Kegan Paul, 1931, str. XI. 308. S. 12. d. 6.

Watson J. B. Der Behaviorismus. Aus dem Amerikanischen von Emmy Giese-Lang. In deutscher Ausgabe hrsg. von F. Giese. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1930, str. 400. M. 11.

Watson J. B. The ways of behaviorism. New York and London, Harper and Bros., 1928, str. 144. S. 7. d. 6.

Watson J. B. and McDougall W. The battle of behaviourism: an exposition and an exposure. London, Kegan Paul and Co., 1928, str. 103. S. 2. d. 6.

Hunter W. S. Human behavior. New revised edition. London, Cambridge University Press, 1928, str. X. 355. S. 10.

Weiss A. P. A theoretical basis of human behavior. 2. ed. rev. Columbus, (O.), Adams, 1929, str. 496.

Dorsey G. A. Hows and whys of human behavior. New York, Harper, 1929, str. 305. Doll. 3.50.

Sherman M., Case Sherman I. The process of human behaviour. London, Williams and Norgate, 1930, str. 227. S. 12. d. 6.

Wickham H. The misbehaviorists; pseudo-science and the modern temper. New York, The Dial Press, 1928, str. 294. Doll. 3.50.

b

Guyon R. Essai de psychologie matérialiste. Paris, Costes, 1931, str. 469.

Köhler W. Gestalt-psychology. New York, Si-veright, 1929, str. X. 403. Doll. 4

Scheerer M. Die Lehre von der Gestalt. Ihre Methode und ihr psychologischer Gegenstand. Berlin und Leipzig, de Gruyter, 1931, str. IV. 405. M. 17.

Petermann B. Die Wertheimer-Koffka-Köhler-sche Gestalttheorie und das Gestaltproblem. Systematisch und kritisch dargestellt. Ein Kapitel aus der Prinzipienrevision in der gegenwärtigen Psychologie. Leipzig, Barth, 1929, str. VIII. 292. M. 12,

Petermann B. Das Gestaltproblem in der Psychologie im Lichte analytischer Besinnung. Ein Versuch zu grundsätzlicher Orientierung. Leipzig, Barth, 1931, str. X. 287. M. 12.

Jaensch E. und Grünhut L. Über Gestaltpsychologie und Gestalttheorie. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1929, str. 167. M. 5.40.

Matthaei R. Das Gestaltproblem. München, Bergmann, 1929, str. 103 z 24 ryć. i 1 tabl. M. 8.80.

Marston W. M., King C. D. and Marston E. H. Integrative psychology. A study of unit response. London, Kegan Paul, 1931, str. XVI. 558.

Ruyer R. Esquisse d'une philosophie de la structure. Paris, Alcan, 1930, str. 370. Fr. 50.

Burkamp W. Die Struktur der Ganzheiten. Berlin, Junker und Dünnhaupt, 1929, str. XVI. 378. M. 18.

Fox C. The mind and its body. London, Kegan Paul, 1931, str. XII. 316. S. 10. d. 6.

Hollander B. Brain, mind and the external signs of intelligence. London, Allen and Unwin, 1931, str. 288. S. 12. d. 6.

Dwelschauvers G. Cerveau et pensée. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 1. str. 15—37.

Heinrich W. Les fonctions des capillaires en rapport avec la fixation de l'attention. Extrait du Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des lettres. Classe des Sciences mathématiques et naturelles. Série B. Sciences Naturelles, 1929, str. 55—58.

Heinrich W. et Strzembosz T. Les fonctions des capillaires et la concentration de l'attention. — Bulletin international de l'Académie Polonaise des sciences et des lettres. Classe des sciences mathématiques et naturelles. Serie B Sciences naturelles, Nr. 2. B. II. Cracovie, 1931, str. 321—349. (Także w odbitce).

Czucia i spostrzeżenia.

Pradinés M. Le problème de la sensation. Paris, Belles-Lettres, 1928, str. 280. Fr. 30.

Bericht über den 2. Kongress für Farbe-Ton-Forschung (Hamburg 1.—5. Oktober 1930). Hamburg, Meissner, 1931, str. XVI. 438. M. 25.

Anschütz G. Das Farbe-Ton-Problem im psychischen Gesamtbereich. Sonderphänomene kom-

a

plexer optischer Synästhesien („Sichtgebilde“). Mit Niederlegungen und unter Mitarb. von E. Reimpell. Halle a. S., Marhold, 1929, str. 104. M. 7·80.

Handbuch der biologischen Arbeitsmethoden, herausg. von E. Abderhalden. Abt. 5, Tl. 7, H. 7. (Lieferung 337). Zawiera m. i.: **Katz D.** Methoden zur Untersuchung des Vibrationsinnes. — **Hahn H.** Neue Methoden zur Untersuchung des Temperatursinnes. — Berlin-Wien, Urban u. Schwarzenberg, 1930, str. 871—994. M. 8.

Scheuer O. u. Soyka O. Das Gefühl. Eine sexualpsychologische und physiologische Darstellung der Rolle und Bedeutung des Tastsinnes für das Triebleben des Menschen. Wien, Verlag für Kulturforschung, 1930, str. 255. M. 25.
Vloten W. van. Vom Geschmack. München, Delphin-Verlag, 1928, str. 184. M. 4.

Jaensch R. [u. Mitarbeiter]. Untersuchungen über Grundfragen der Akustik und Tonpsychologie. Leipzig, Barth, 1929, str. XVII. 172. M. 10,

Psychologische Optik. Hrsg. von F. Krueger. Heft 1—3. München, Beck, 1930, str. 1—130; 130—251; 252—354. M. 7; 6·50; 5·50.

Hillebrand F. Lehre von den Gesichtsempfindungen. Hrsg. von Franziska Hillebrand. Wien, Springer, 1929, str. V. 205. M. 14.

Fleischer E. Zur Entstehung der Lichtempfindungen. Poznań, Historische Gesellschaft für Posen, 1930, str. 55, tabl. I—IV.

Moreck K. Das Gesicht. Eine sexualpsychologische und physiologische Darstellung der Rolle und Bedeutung des Auges für das Triebleben des Menschen. Unter Mitarbeit von B. Bauer. Wien, Verlag für Kulturforschung, [1930], str. 259. M. 28.

Ladd-Franklin Ch. Colour and colour theories. London, Kegan Paul, Trench, Trubner and Co., 1929, str. XV. 287. S. 12. d. 6.

Katz D. Der Aufbau der Farbwelt. 2., völlig umgearbeitete Aufl. von: Die Erscheinungsweise der Farben und ihre Beeinflussung durch die individuelle Erfahrung. Leipzig, Barth, 1930, str. XVIII. 484. M. 27.

Jaensch E. u. a. Ueber Grundfragen der Farbenpsychologie. Zugleich ein Beitrag zur Theorie der Erfahrung. Leipzig, Barth, 1930, str. XII. 470. M. 20.

Müller G. E. Über die Farbenempfindungen. Psychologische Untersuchungen. Leipzig, Barth, 1930. Bd. I. str. XVIII. 1—434; Bd. II. str. 435—648. M. 36.

Koch W. Psychologische Farbenlehre. Die sinnlich-sittliche Wirkung der Farben. Halle, Marhold, str. 325. M. 6.

Roels F. u. Rutten Th. Phänomenologie des peripheren negativen Nachbildes. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, II (1931). 4. str. 349—369. (Także w odbitce).

b

Linke P. F. Grundfragen der Wahrnehmungslehre. 2. durchges. und um ein Nachwort über Gegenstandsphänomenologie und Gestalttheorie verm. Aufl. München, Reinhardt, 1929, str. XXVI. 430. M. 13.

Konopacki L. La perception des êtres vivants. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 192—195.

Ponzo M. Phénomènes d'annulation perceptive avec des „stimulus“ surliminaire. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 1. str. 7—14.

Grzegorzewska M. Psychologie des aveugles. — Bulletin international de la société scientifique de pédagogie, [Cracovie], 1930.

Uczucia.

Feelings and emotions; the Wittenberg symposium; ed. by M. L. Reymert. Worcester, Mass., Clark University Press, 1928, str. 470. Doll. 6.

Joussain A. Les sentiments et l'intelligence. Paris, Flammarion, 1930, str. 308. Fr. 12.

Stumpf C. Gefühl und Gefühlsempfindung. Leipzig, Barth, 1928, str. XVI. 140. M. 6.

Wreschner A. Das Gefühl. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1931, str. X. 193. M. 7·60.

Krueger F. Die Tiefendimensionen und die Gegensatzlichkeit des Gefühlslebens. 2. unveränd. Aufl. München, Beck, 1931, str. 21. M. 1·50.

Oderbrecht R. Gefühl und Ganzheit. Der Ideeninhalt der Psychologie Felix Kruegers. Berlin, Juncker u. Dünnhaupt, 1929, str. VIII. 269. M. 8·50.

Scheler M. Wesen und Formen der Sympathie. Der „Phänomenologie der Sympathiegefühle“ 3. Aufl. Neudr. Bonn, Cohen, 1931, str. XV. 311. M. 9.

Pfänder A. Zur Psychologie der Gesinnungen. Tl. 2. Halle, Niemeyer, 1930, str. III. 125. M. 3·50

Volkelt J. Versuch über Fühlen und Wollen. München, Beck, 1930, str. 131. M. 5.

Ruchy, instynkt, wola.

Pavlov I. P. Lectures on conditioned reflexes. Twenty-five years of objective study of the higher nervous activity (behaviour) of animals. Translated from the Russian by Horsley Gantt with the collaboration of G. Volborth. An introduction by W. B. Cannon. New York, International Publishers, 1928, str. 414. Doll. 6·50.

Bujas R. Die psychischen Bedingungen des psychogalvanischen Phänomens. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 1. str. 39—47.

Allen A. H. B. Pleasure and instinct. A study in the psychology of human action. New York, Harcourt, 1930, str. 345. Doll. 4.

Bovet P. L'instinct combatif. Nouvelle édition revue. Paris, Flammarion, 1928, str. 284. Fr. 12.

a

Wyatt H. G. The psychology of intelligence and will. London, Kegan Paul and Co., 1930, str. VIII. 273. 12 s. 6 d.

Knox A. V. The will to be free: a critique of deterministic theory and a vindication of real alternatives in human purpose. With a preface by L. P. Jacks and J. A. Steward. London, Constable and Co., 1928, str. XVI. 237. S. 10. d. 6.

Carr W. H. The freewill problem. London, Benn, 1928, str. 80. d. 6.

Dybowski M. How types of will change. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, II (1931). 3. str. 173—205.

Uwaga, pamięć, myślenie.

Baley S. La psychologie du sens. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 185—186.

Janet P. L'évolution de la mémoire et de la notion du temps. Paris, Chanine, 1928, str. 620. Fr. 55.

Rignano E. Das Gedächtnis als Grundlage des Lebendigen. Mit einer Einleitung von Dr. L. von Bertalanffy. Wien-Leipzig, Braumüller, 1931, XIX. 163. M. 6.

Bonte Th., Liefmann E., Roessler F. Untersuchungen über die eidetische Veranlagung von Kindern und Jugendlichen. Leipzig, Barth, 1928, str. IV. 371. M. 18.

Jankowska H. Contribution expérimentale à l'étude sur l'eidétisme et son rapport à la constitution physique. Résumé. [Wilno, Drukarnia „Pax“, 1930], str. 1 nlb.

Szulczyński S. Comment apprennent les eidétiques? — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 199—200.

Hamerton P. G. The intellectual life. New York, The Macmillan Co., 1929, str. 474. Doll. 1·40.

Paulhan F. Les puissances de l'abstraction. Paris, Gallimard, 1928, str. 315.

Blumenfeld W. Urteil und Beurteilung. Teil I. II. Leipzig, Akad. Verlagsgesellschaft, 1931, str. X. 623. M. 48.

Lapchine J. L'intuition dans la création scientifique, technique et philosophique. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 104—105.

Schjelderup-Ebbe Th. Zur Psychologie der Zahleneindrücke. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 4. str. 365—380. (Także w odbite).

Mönkemöller O. Psychologie und Psychopathologie der Aussage. Heidelberg, Winter, 1930, str. XV. 451. M. 17·50.

„Ruch Filozoficzny“ Tom XII. Nr. 1—10.

b

Musatti C. L. Elementi di psicologia della testimonianza. Con pref. di F. Carnelutti. Padova, Milani, 1931, str. XVI. 252. L. 32.

Společné funkce jednotky.

Flach A. Die Psychologie der Ausdrucksbewegung. Wien, Gerold u. Co., 1928, str. VII. 100. M. 3·50.

Menon V. K. K. A theory of laughter with special relation to comedy and tragedy. London, Allen and Unwin, 1931, str. 187. S. 5.

Ammann H. Vom Ursprung der Sprache. Lehr i B., Schauenburg, 1929, str. 18. M. 0·85.

Paget R. Human speech. London, Kegan Paul, 1930, str. XIV. 360. S. 25.

Pillsbury W. B. and Meader C. L. The psychology of language. London, Appleton Co., 1928, str. VII. 306. S. 10. d. 6.

Lorimer F. The growth of reason: a study of the rôle of verbal activity in the growth of the structure of the human mind. New York, Harcourt, Brace and Co., 1929, str. XII. 231. Doll. 3 75.

Delacroix H. Le langage et la pensée. Nouvelle édition, revue, remaniée et augmentée. 2. édition revue et complétée. Paris, Alcan, 1930, str. VIII. 624. Fr. 60.

Paulhan F. La double fonction du langage. Paris, Alcan, Fr. 15.

Huse H. R. The psychology of foreign language study. Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1931, str. VIII. 231. S. 13. d. 6.

Baudouin de Courtenay J. Einfluss der Sprache auf Weltanschauung und Stimmung. Warschau, „Biblioteka Polska“, 1929, str. 72. M. 5.

Plaut P. Prinzipien und Methoden der Kunstpsychologie. (Handbuch der biologischen Arbeitsmethoden hrsg. v. E. Abderhalden. Abt. 6. Methoden der experimentellen Psychologie, Tl. C. II. H. 3. Angewandte Psychologie. Lfg. 274). Berlin-Wien, Urban & Schwarzenberg, 1928, str. 745—966. M. 11.

Downey J. E. Creative imagination; studies in the psychology of literature. New York, Harcourt, 1929, str. 238. Doll. 3·75.

Landry L. La sensibilité musicale, ses éléments, sa formation. Nouvelle édition. Paris, Alcan, 1930, str. VII. 212.

Bahle J. Zur Psychologie des musikalischen Gestaltens. Eine Untersuchung über das Komponieren auf experimenteller und historischer Grundlage. Leipzig, Akadem. Verlagsgesellschaft, 1930, str. 102. M. 6.

Parodi D. Les bases psychologiques de la vie morale. Paris, Alcan, 1928, str. VIII. 155. Fr. 15.

Gaultier J. de. La sensibilité morale. Nouvelle édition. Paris, Alcan, 1928, str. 254. Fr. 15.

Bonar J. Moral sense. New York, The Macmillan Co., 1930, str. 304. Doll. 4.

a

- Uren A. R.** Recent religious psychology. Edinburgh, Clark, 1928, str. XI. 279. S. 10. d. 6.
- Dresser H. W.** Outlines of the psychology of religion. New York, Crowell, 1929, str. 464.
- Girgensohn K.** Der seelische Aufbau des religiösen Erlebens. Eine religionspsychologische Untersuchung auf experimenteller Grundlage. Zweite revidierte und durch einen Nachtrag „Forschungsmethoden und Ergebnisse der exakten empirischen Religionspsychologie seit 1921“ erweiterte Aufl. hrsg. von W. Gruehn. Gütersloh, Bertelsmann, 1930, str. XVI. 916. M. 33.
- Fourrier M.** A ceux qui cherchent une expérience religieuse. Préface de Henri Delacroix. Paris, Alcan, 1931, str. 226. Fr. 18.
- Schlink E. D.** Emotionale Gotteserlebnisse. Ein empirisch-psychologischer Beitrag zum Problem der natürlichen Religion. Leipzig, Barth, 1931, str. 168. M. 12.
- Bolley A.** Gebetsstimmung und Gebet. Empirische Untersuchungen zur Psychologie des Gebetes, unter besonderer Berücksichtigung des Betens von Jugendlichen. Düsseldorf, Pädag. Verlag, 1930, str. 247. M. 12.
- Janet P.** De l'angoisse à l'extase. Tome II. Paris, Alcan, 1928. Fr. 80.

Osobliwe stany świadomości.

- Laird D. A. and Muller C. G.** Sleep. London, Williams and Norgate, 1930, str. X. 212. S. 6.
- Schenk P.** Versuch einer psychologischen Theorie des Schlafes. Leipziger Dissertation, 1928, str. VIII. 111.
- Der Schlaf. Mitteilungen und Stellungnahme zum derzeitigen Stande des Schlafproblems. Mit Beitr. von O. Pötzl, C. v. Economo, E. P. Pick [u. a.]. Hrsg. von D. Sarason. München, Lehmann, 1929, str. 107. M. 5-50.
- Claparède E.** Théorie biologique du sommeil et de l'hystérie. Opinions et critiques. Genève, 1928, str. 113—174. (Extrait des Archives de psychologie, Tome XXI. No. 82).
- Quercy P.** L'hallucination. Vol. I. Philosophes et mystiques. Vol. II. Études cliniques. Paris, Alcan, 1930; Vol. I. str. XXVII. 381. Fr. 40; Vol. II. str. 559. Fr. 60.
- Jankowska H.** Un cas d'écho de la pensée. (Contribution à l'étude sur les hallucinations auditives). Résumé. [Wilno, Drukarnia „Pax“, 1930]. str. 1 nlb.

Błachowski St. et Borowiecki St. Contribution à la psychologie et à la psychopathologie des contagions mentales. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 187—188.

Herzberg A. Analyse der Suggestivphänomene und Theorie der Suggestion. Bonn, Karger, 1930, str. 128. M. 7.

Psychoanaliza. Psychologia indywidualna Adlera.

Almanach der Psychoanalyse. Hrsg. von A. J. Storfer. Wien, Internat. psychoanalyt. Verlag, roczniki 1926—1931 po M. 4.

b

- Roellenbleck E.** Psychoanalytische Literatur. Eine Ausw. zu Sigmund Freuds 75. Geburtstag am 6. Mai 1931. Leipzig, Börsenverein der Deutschen Buchhändler, 1931, str. 11. M. 0-10.
- Freud A.** Einführung in die Technik der Kinderanalyse 2. verm. Aufl. Wien, Internat. psychoanalyt. Verlag, 1929, str. 105. M. 2-70.
- Freud A.** Einführung in die Psychoanalyse für Pädagogen. Stuttgart, Hippokrates-Verlag, 1930, str. 106. M. 3-50.
- Freud S.** Das Unbehagen in der Kultur. Wien, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1930, str. 136. M. 3-40.
- Healy W., Bronner A. F. and Bowers A. M.** The structure and meaning of psychoanalysis. New York, Knopf, 1930, str. XX. 480. XXIV. Doll. 5.
- De la Vaissière J.** La théorie psychanalytique de Freud. Etude de psychologie positive. Paris, Beauchesne, 1930, str. 131.
- Maylan Ch. E.** Freuds tragischer Komplex. Eine Analyse der Psychoanalyse. München, Reinhardt, 1929, str. 215. M. 7-80.
- Bumke O.** Die Psychoanalyse. Eine Kritik. Berlin, Springer, 1931, str. 75. M. 3-90.
- Pfister O.** Psychoanalyse und Weltanschauung. Wien, Internationaler psychoanalytischer Verlag, 1928, str. 132. M. 5-60.
- Groddeck G.** The unknown self: a new psychological approach to the problems of life, with special reference to disease. London, The Daniel Co., 1930, str. 207. S. 7 d. 6.

Marie A. La psychanalyse et les nouvelles méthodes d'investigation de l'inconscient. Paris, Flammarion, 1928, str. 372. Fr. 12.

Auswirkungen der Psychoanalyse in Wissenschaft und Leben. Hrsg. von Hans Prinzhorn. Leipzig, Der Neue Geist Verl., 1928, str. 412. M. 18.

Selbsterziehung des Charakters. Alfred Adler zum 60. Geburtstage gewidmet von seinen Schülern und Mitarbeitern der Individualpsychologie. Hrsg. von L. Seif u. L. Zilahi. Leipzig, Hirzel, 1930, str. III. 200. M. 10.

Adler A. Die Technik der Individualpsychologie. Teil I. Die Kunst eine Lebens- und Krankengeschichte zu lesen. München, Bergmann, 1928, str. IV. 146. M. 7-50.

Mairet Ph. A. B. C. of Adler's psychology. London, Kegan Paul and Co., 1928, str. 116. S. 3. d. 6.

Psychopatologia.

Błachowski St. La disposition à la manie arithmétique chez les normaux. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 186—187.

Berze J. und Gruhle H. W. Psychologie der Schizophrenie. Berlin, Springer, 1929, str. III. 168. M. 16.

a

Hesnard A. Psychologie homosexuelle. Paris, Stock, Delamain et Bontelleau, 1929, str. 208. Fr. 12.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

Ellis R. S. The psychology of individual differences. New York and London, Appleton and Co., 1928, str. 560. S. 15.

Dodge R. Conditions and consequences of human variability. New Haven, Yale University Press, 1931, str. X. 162. Doll. 2-50.

Rink W. Charakterologische Bibliographie. — Zeitschrift für Lenschenkunde, IV (1928). 1. str. 55—64.

Prinzhorn H. Charakterkunde der Gegenwart. Berlin, Junker u. Dünnhaupt, 1931, str. VII. 122. M. 5.

Bowen W. La science du caractère. Essai de caractérologie générale. Neuchâtel et Paris, Delachaux et Niestlé, 1931, str. 351. Fr. szw. 8.

Seifert F. Charakterologie. München, Oldenbourg, 1929, str. 65. M. 2-90. (Aus: Handbuch der Philosophie, hg. v. A. Baeumler u. M. Schröter. Lfg. 25).

Ziehen Th. Die Grundlagen der Charakterologie. In 15 Vorlesungen dargestellt. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1930, str. VIII. 372. M. 9.

Klages L. Die Grundlagen der Charakterkunde, 5. u. 6. erg. Aufl. Leipzig, Barth, 1928, str. X. 233. M. 8.

Le Senne R. Le mensonge et le caractère. Paris, Alcan, 1930, str. 348. Fr. 45.

Stern W. Studien zur Personwissenschaft. Tl. 1. Personalistik als Wissenschaft. Leipzig, Barth, 1930, str. XII. 148.

Baumgarten Fr. Les bases de la science de la personnalité. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 3. str. 261—272. (Także w odbitce).

Roback A. A. Personality. The crux of social intercourse. Cambridge, Mass., Sci-Art Publishers, 1931, str. 144. Doll. 1-25.

Prince M. Clinical and experimental studies in personality. Cambridge, Mass., Sci-Art Publishers, 1929, str. XVI. 559. Doll. 5.

Leary D. B. Modern psychology, normal and abnormal: a behaviourism of personality. Philadelphia and London, Lippincott Co., 1928, str. 456. S. 18.

Denison J. H. The enlargement of personality. London, Scribner's Sons, 1930, str. XXII. 340.

Vaughan R. M. The significance of personality. New York, The Macmillan Co., 1930, str. 310. Doll. 2-50.

Campbell G. A. Instinct and personality. New York, Dodd, Mead & Co., 1929, str. 218. Doll. 3.

Spranger E. Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit, 7. Aufl. Unveränderter Neudruck der 5. vielfach verbesserten Aufl. Halle, Niemeyer, 1930, XVI. 450. M. 14.

b

Bloor C. Temperament. A survey of psychological theories. London, Methuen. S. 5.

Deuxième congrès international de graphologie, organisé par la Société de graphologie. Paris, Alcan, 1930, str. 294. Fr. 30.

Saudek R. Experimentelle Graphologie. Berlin, Pan-Verlag, 1929, str. XII. 347.

Klages L. Handschrift und Charakter. Gemeinverständlicher Abriss der graphologischen Technik. 11—13. Aufl. Leipzig, Barth, 1929, str. XII. 258. M. 8.

Crépieux-Jamin J. A. B. C. de la graphologie. I. II. (Documents). Paris, Alcan, 1929, t. 1. str. 358; t. 2. str. 368. Fr. 60.

Jung C. G. Psychologische Typen. Durch ein Sachregister von H. Langenegger verm. Aufl. Zürich, Rascher u. Cie, 1930, str. 724. M. 16.

Jaensch E. u. a. Studien zur Psychologie menschlicher Typen. Leipzig, Barth, 1930, str. XVI. 532. M. 24.

Kretschmer E. Geniale Menschen. 2. Aufl. Berlin, Springer, 1931, str. VII. 259. M. 15.

Lange-Eichbaum W. Das Genie-Problem. Eine Einführung. München, Reinhardt, 1931, str. 125. M. 2-80.

Segond J. Le problème du génie. Paris, Flammarion, 1930, str. 228.

Baumgarten Fr. Wunderkinder. Psychologische Untersuchungen. Leipzig, Barth, 1930, str. VIII. 184. M. 12-60.

Giese F. Die öffentliche Persönlichkeit. Statistische Untersuchungen an geistigen Führern der Gegenwart. Leipzig, Barth, 1928, str. V. 249. M. 12.

OSSIP-LOURIÉ. L'arrivisme. Essai de psychologie concrète. Paris, Alcan, 1929, str. 183. Fr. 12.

Rabinowicz L. Le crime passionnel. Paris, Rivière, 1931, str. 237.

Piłsudski J. The psychology of the prisoner. Warsaw, 1929, str. 21. (Odb. z „Revue pénitentiaire de Pologne“ IV.)

Piłsudski J. La psychologie du prisonnier. Varsovie, 1929, str. 22. [Extrait de la „Revue pénitentiaire de Pologne“ Vol. IV.]

Ellis H. Man and woman. A study of secondary and tertiary sexual characters. Boston, Houghton, 1929, str. 501.

Thouvignon P. L'âme féminine. Essai psychologique. Paris, Lethielleux, 1931, str. 241.

Ballanche. Le vieillard et le jeune homme. Nouvelle éd., introduction et notes par R. Mauduit. Paris, Alcan, 1929, str. 145.

Claus L. F. Von Seele und Antlitz der Rassen und Völker. Eine Einführung in die vergleichende Ausdrucksforschung. München, Lehmann, 1929, str. XV. 100. M. 10.

Groethuysen B. Philosophische Anthropologie. T. 1. München, Oldenbourg, 1928. M. 4-30.

*

a

(Aus: Handbuch der Philosophie, hrsg. von A. Baeumler u. M. Schröter. Lfg. 21).

Madariaga S. de. Englishmen, Frenchmen, Spaniards. An essay in comparative psychology. London, Humphrey Milford, 1928, str. XIX. 256. S. 12. d. 6.

Bouglé C. et Gastinel P. Qu'est-ce que l'esprit français. Vingt-cinq définitions choisies et annotées. Nouvelle édition, revue et augmentée. Paris, Rivière, 1930, str. 104. Fr. 7.

Klugman N. et Dumesnil de Gramont M. De Luther à Wagner. Essai de psychologie ethnique. Préf. de J. L. Breton. Vol. I. II. Paris, Vrin, 1931, str. 277; 222. Fr. 40.

Young K. Source book for social psychology. London, Knopf, 1928, str. XXVI. 844. S. 21.

Geck L. H. Ad. Sozialpsychologie im Auslande. Eine Einführung in die ausländische Literatur vorzüglich im Hinblick auf die sozialpsychologische Systematik. Berlin, Dümmler, 1928, str. VIII. 120. M. 4-50.

McDougall W. An introduction to social psychology. 22. edition, enlarged. London, Methuen and Co., 1931, str. XXVI. 506. S. 10. d. 6.

Mukerjee R. and Sen-Gupta N. N. Introduction to social psychology: mind in society London and Sidney, Heath and Co., 1928, str. XV. 304. S. 7. d. 6.

Bondel Ch. Introduction à la psychologie collective. Paris, Colin, 1928, str. 200. Fr. 9.

Dewey J. Character and events, popular essays in social and political philosophy ed. by J. Ratner. New York, Holt, 1929, str. 877. Doll. 5.

Murchison C. Social psychology. The psychology of political determination. London, Oxford University Press, 1929, str. 220.

Smith J. J. Social psychology. The psychology of attraction and repulsion. Boston, Badger, 1930, str. 468.

Ewer B. C. Social psychology. New York, The Macmillan Co., 1929, str. 436. S. 10. Doll. 2-25.

Lévy-Bruhl L. Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures. 8. édition, augmentée d'un Index. Paris, Alcan, 1928, str. 472.

Stieler G. Person und Masse. Untersuchungen zur Grundlegung einer Massenpsychologie. Leipzig, Meiner, 1929, str. VIII. 239. M. 11.

Gerichtliche Psychologie. (Angewandte Psychologie. Hrsg. von F. Krueger und O. Klemm. H. 1). München, Beck, 1929, str. 5. 142. M. 7-50.

Durkheim É. Le suicide. Étude de sociologie. Nouvelle édition. Paris, Alcan, 1930, str. 462. Fr. 45.

Cavan R. S. Suicide. Chicago, University of Chicago Press, 1928, str. 386. Doll. 3.

Psychotechnika. Poradnictwo zawodowe.

Comptes-rendus de la IV-e conférence internationale de psychotechnique. (Paris 10.—14. Octobre 1927). Paris, Alcan. Fr. 100.

b

Cinquième conférence internationale de psychotechnique, tenue à Utrecht du 10. au 14. septembre 1928, sous la présidence de F. Roels. Comptes-rendus publiés par le Comité national. Utrecht, Dekker, v. d. Veegt en van Leeuwen, 1929, str. IV. 318. M. 10.

Baumgarten Fr. Chronologisches zur Psychotechnik und Arbeitswissenschaft. Leipzig, 1930, str. 193—200. (Odb. z „Zeitschrift für angewandte Psychologie“, XXXVI).

Vallon H. Principes de psychologie appliquée. Paris, Colin, 1930, str. 224. Fr. 10-50.

Moede W. Lehrbuch der Psychotechnik, Bd. 1. Berlin, Springer, 1930, str. X. 448. M. 48.

Baumgarten Fr. und Fabian G. Psychotechnik der Menschenwirtschaft. Halle, Marhold, 1930, str. III. 293. M. 12-25.

Baumgarten Fr. Psychologie der Menschenbehandlung im Betriebe. Halle, Marhold, 1930, str. 78. M. 3-30.

Hollingworth H. L. Vocational psychology and character analysis. New York, Appleton and Co., 1929, str. 409. Doll. 3.

Baumgarten Fr. Die Berufseignungsprüfungen. Theorie und Praxis. München, Oldenbourg, 1928, str. IX. 742. M. 23-50, w opr. M. 25.

Biegeleisen B. Die Bewertung psychotechnischer Prüfungsergebnisse. — Industrielle Psychotechnik, VI (1929). 3—10.

Rozwój psychiczny człowieka.

Lévy-Bruhl L. Le surnaturel et la nature dans la mentalité primitive. Paris, Alcan, 1931, str. XL. 527. Fr. 60.

Piéron H. Le développement mental et l'intelligence. Paris, Alcan, 1929, str. XII. 99. Fr. 10.

Dearborn W. F. Intelligence tests; their significance for school and society. Boston, Houghton, 1928, str. 360. Doll. 2-50.

Hamilton E. R. The art of interrogation. Studies in the principles of mental tests and examinations. London, Kegan Paul and Co., 1929, str. XII. 172. S. 7. d. 6.

Milawska B. La méthode „des causes et des effets“ de David considérée comme test de l'intelligence. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 199.

Blanchard Ph. The child and society. An introduction to the social psychology of the child. New York, Longmans, Green and Co. Ltd., 1928, str. 381.

A handbook of child psychology. Ed. by C. Murchison. Worcester (Mass.), Clark University Press, 1931, str. XII. 611. Doll. 5.

Goodenough F. L. and Anderson J. E. Experimental child study. New York, The Century Co., 1931, str. XII. 546. S. 10. d. 6.

Curti M. W. Child psychology. New York, London and Toronto, Longmans, Green and Co. Ltd., 1930, str. IX. 527. S. 12. d. 6.

a

Arlitt A. H. Psychology of infancy and early childhood. New York, London, McGraw-Hill Publishing Co., 1928, str. XI. 228. S. 10.

Stern W. Psychologie der frühen Kindheit bis zum sechsten Lebensjahr. Mit Benutzung ungedruckter Tagebücher von Cl. Stern und Beiträgen von K. Lewin u. H. Werner. 6. Aufl. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1930, str. XV. 540. M. 10·80.

Bernfield S. The psychology of the infant. London, Paul, 1929, str. 310.

Binet A. et Simon Th. La mesure du développement de l'intelligence chez les jeunes enfants. Paris, Soc. Alfred Binet, 1929, str. XXVIII. 69. XXVIII.

Szuman S. Deux observations concernant l'évolution psychomotrice de l'enfant. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 200.

Stern C. und Stern W. Erinnerung, Aussage und Lüge in der frühen Kindheit. 4., völlig umgearb. Aufl. Leipzig, Barth, 1931, str. VI. 256. M. 13·20.

Green G. H. and Herbert S. Racial prejudice in children of school age. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, I (1930). 2. str. 145—156. (Także w oddbitce).

Bühler Ch. Kindheit und Jugend. Genese des Bewusstseins. 2. Aufl. Leipzig, Hirzel, 1930, str. XX. 308. M. 10.

Stern W. Die Intelligenz der Kinder und Jugendlichen und die Methoden ihrer Untersuchung. 4., um eine Ergänzung (1921—1928) verm. Aufl. Leipzig, Barth, 1928, str. XII. 480. M. 19.

Genetic studies of genius. Vol. III, The promise of youth, follow-up studies of a thousand children Ed. by L. M. Terman. London, Harrap and Co., 1930, str. XIII. 508. S. 21.

Bühler Ch. Das Seelenleben des Jugendlichen. 5. verb. Aufl. Jena, Fischer, 1929, str. X. 240. M. 8.

Ziehen Th. Das Seelenleben der Jugendlichen. 4. stark erw. Aufl. Langensalza, Beyer, 1931, str. VI. 175. M. 4·80.

Nathan M. Troubles juvéniles de l'affectivité et du caractère. Paris, Flammarion, 1930, str. 250. Fr. 12.

Jahrbuch der Erziehungswissenschaft und Jugendkunde. Hrsg. von E. Stern. Bd. 4. Berlin, Union Zweigniederlassung, 1929, str. 266. M. 8·80.

Dewey J. Experience and nature. New revised edition. London, Allen and Unwin, 1929, str. XI. 295. S. 12. d. 6.

Watson J. B. and Watson R. R. Psychological care of infant and child. New York, Norton, 1928, str. 195. Doll. 2.

Watson J. B. Psychische Erziehung im frühen Kindesalter (Psychological care of infant and child). Deutsche Übersetzung besorgt Th. Dürr. Leipzig, Meiner, [1930], str. XX. 170. M. 3·60.

b

Watson J. B. and Spence R. B. Educational problems for psychological study. New York, The Macmillan Co., 1930, str. 364. Doll. 1·80.

Monroe W. S. and others. Educational psychology. New York, Doubleday, 1930, str. 620. Doll. 2·50.

Jordan A. M. Educational psychology. New York, Holt, 1928, str. 475. Doll. 2·50.

Sandiford P. Educational psychology: an objective study. London, Longmans, Green and Co. Ltd., 1928, str. 426. S. 10. d. 6.

Gates A. I. Psychology for students of education. Revised edition. New York, The Macmillan Co., 1930, str. XV. 612. Doll. 2·25.

Tumlirz O. Pädagogische Psychologie. Leipzig, Klinkhardt, 1930, str. IV. 364. M. 11·60.

Arp W. Das Staatsbewusstsein. Ein Beitrag zur Bildungspsychologie. Hamburg, Broschek u. Co., 1930, str. VII. 191. M. 8.

Bertrand F. L. L'analyse psycho-sensorielle et ses applications à l'éducation intégrale. Paris, Alcan, 1930, str. 303.

Lewin K. Die psychologische Situation bei Lohn und Strafe. Leipzig, Hirzel, 1931, str. 67. M. 3·50.

Lewin K. Die psychologische Situation bei Lohn u Strafe. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, II (1931). 1—2, str. 1—54.

Psychologia zwierząt i roślin.

Morgan C. Lloyd. The animal mind. London, Arnold and Co., 1930, str. XII. 275. 12 s. 6 d.

Bretegnier L. L'activité psychique chez les animaux. Instinct et intelligence. Préface de G. Lafon. Paris, Vigot, 1930, str. VII. 385. Fr. 50.

Buytendijk F. Psychologie des animaux. Préface de M. Ed. Claparède avec une note de M. le docteur L. Lépinay. Traduction française du docteur H. R. Bredo. Paris, Payot, 1928, str. 315. Fr. 25.

André H., Buytendijk F. J. I., Dwelshauvers G., Manquat M. Vues sur la psychologie animale. Avant-propos, discussion, notes par R. Collin, R. Dalbiez, J. Maritain. Paris, Vrin, 1930, str. 175. Fr. 20.

Groos K. Die Spiele der Tiere. 3., umgearbeitete Aufl. Jena, Fischer, 1930, str. VI. 222. M. 10.

Henzé P. La plaisanterie des animaux calculateurs. Paris, les Éditions de France, 1928, str. 209. Fr. 12.

Schjelderup-Ebbe. Soziale Eigentümlichkeiten bei Hühnern. — Kwartalnik psychologiczny, Poznań, II (1931). 3. str. 206—212.

Forel A. Eine Ameise, die sich der menschlichen Sprache bedient. — Polska Gazeta lekarska, Lwów, IX (1930). 4. 5. str. 829.

Wojtuslak R. J. Entwicklungsgeschichtliche und psychographische Studien an Mamestra-Raupen. — Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres. Classe de sciences mathématiques et naturelles, Série B: Sciences naturelles II., Cracovie, 1929, nr. 1—2. str. 1—54.

a

Wojtuslak R. J. Über die Raumorientierung bei Pieris-Raupen. — Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres. Classe des sciences mathématiques et naturelles. Série B: Sciences naturelles II. Cracovie, 1929, str. 58—66.

Zacwillchowski J. Ueber die Innervierung und die Sinnesorgane der Flügel von Insekten. II. Teil. — Bulletin international de l'Académie Polonaise des sciences et des lettres. Série B: Sciences naturelles. II. Cracovie, 1931, nr. 3—5 str. 391—424.

Bose J. Ch. The motor mechanism of plants. New York, Longmans, Green and Co., 1928. str. 454. Doll. 8.40.

Bose J. Ch. Le mécanisme nerveux des plantes. Traduit par E. Monod-Herzen. Paris, Gauthier-Villars et Cie, 1931, str. XXII. 228. Fr. 45.

Estetyka.

Bericht über den IV. Kongress für Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft (Hamburg, 7.—9. Oktober 1930). Stuttgart, Enke, 1931, str. IV. 265, 13 tabl. M. 22.

Guerlin H. L'art enseigné par les maîtres. L'esthétique. Choix de textes précédés d'une étude. Paris, Laurens, 1930, str. 171.

Carritt E. F. Philosophies of beauty from Socrates to Robert Bridges, being the sources of aesthetic theory. Oxford, Clarendon Press, 1931, str. XXI. 334. S. 15.

Pral D. W. Aesthetic judgment. New York, Crowell and Co., 1930, str. XV. 378.

Souriau E. L'avenir de l'esthétique. Essai sur l'objet d'une science naissante. Paris, Alcan, 1929, str. VIII. 399. Fr. 40.

Reid L. A. A study in aesthetics. New York, The Macmillan Co., 1931, str. 415. Doll. 5.

Ziegenfuss W. Die phänomenologische Aesthetik. Berlin, Collignon, 1928, str. VII. 161. M. 4.

Dessoir M. Beiträge zur allgemeinen Kunstwissenschaft. Stuttgart, Enke, 1929, str. VIII. 230. M. 12.50.

An outline of aesthetics, edited with introductions by Philip N. Youtz. Edman I.: The world, the arts and the artist (str. XI. 88); Wells H.: The judgment of literature (str. IX. 95); Allen M. C.: With eyes of the past (str. X. 100); Munro Th. Scientific method in aesthetics (str. XI. 101). New York, Norton and Co., 1928. Doll. 5.

Grudin L. Logical approaches to a philosophy of art. New York, Covici, Friede, 1930. str. IX. 247. Doll. 3.

Wallaschek R. Psychologische Aesthetik. Mit einer Würdigung von R. Lach. Hrsg. von O. Katann. Wien, Rikola Verlag, 1930, str. XXXV. 799. M. 33.

Häberlin P. Allgemeine Aesthetik. Basel, Kober, 1929, str. 322. M. 12.80.

b

Schulemann G. Aesthetik. Breslau, Borgmeyer, 1930, str. 238, M. 5.

Challaye F. Esthétique. Paris, Nathan, 1929, str. 199.

Lovecchio A. Orientamenti di estetica. Palmi, Calabria, 1931, str. IX. 176.

Bruyne E. de. Esquisse d'une philosophie de l'art. Traduit de néerlandais par L. Brecks. Bruxelles, Dewit, 1930

Gentile G. La filosofia dell'arte. Milano, Fratelli Treves, 1931, str. VIII. 377.

Sobeski M. Les principes théoriques de l'art contemporain. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 162—168.

Ossowski S. Sur l'opposition de la nature et de l'art en esthétique. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 159—162.

Stamm E. L'art et la vie personnelle. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 168—171.

Stieglitz O. Einführung in die Musikästhetik. 2., neubearb. u. verm. Aufl. Stuttgart, Cotta NF., 1928, str. X. 198. M. 5.

Gatz F. M. Musik-Aesthetik in ihren Hauptrichtungen. Ein Quellenbuch der deutschen Musik-Aesthetik von Kant u. d. Frühromantik bis zur Gegenwart mit Einf. u. Erl. Stuttgart, Enke, 1929, str. 544. M. 22.

Ingarden R. Das literarische Kunstwerk. Eine Untersuchung aus den Grenzgebieten der Ontologie, Logik und Literaturwissenschaft. Halle, Niemeyer, 1931, str. XIV. 389. M. 18.

Pfeiffer J. Das lyrische Gedicht als ästhetisches Gebilde. Ein phänomenologischer Versuch. Halle, Niemeyer, 1931, str. 113. M. 5.50.

Zahorska S. Les problèmes de la forme dans le cinématographe. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 179—184.

Parkhurst H. H. Beauty. An interpretation of art and the imaginative life. New York, Harcourt, Brace and Co., 1930, str. 336.

Stace W. T. The meaning of beauty. London, Grant Richards and Toulmin, 1929, str. 255. S. 6.

Szuman J. N. L'essence du beau. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie, 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 171—174.

Filozofia wartosci.

Heyde J. L. Gesamtbibliographie des Wertbegriffes. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, Heft 15/16 (1928). str. 111—119; Heft 19/20 (1929). str. 11—18; Heft 21/22 (1930). str. 106—108; Heft 24 (1931). str. 93—94.

Łysakowski A. Les problèmes et les résultats de la psychologie moderne des valeurs. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 195—199.

a

Messer A. Wertphilosophie der Gegenwart. Berlin, Junker u. Dünnhaupt, 1930, str. V. 58. M. 2·50.

Laird J. The idea of value. Cambridge, University Press, 1929, str. XX. 384. S. 18.

Ward L. R. Philosophy of value. An essay in constructive criticism. New York, The Macmillan Co., 1930, str. 273. Doll. 2·25.

Clarke M. E. A study in the logic of value. University of London Press, str. X. 330.

Kühn L. Die Autonomie der Werte. Tl. 2. Der autonome Grundcharakter des Theoretischen, Ethischen und Aesthetischen und seine Abwandlung. Mit einem Anhang: Die Bedeutung des Religiösen für die Begründung der Wertgebiete. Berlin, Frankfurter Verlags-Anstalt, 1931, str. XVI. 590. M. 16.

Etyka.

Sidgwick H. Outlines of the history of ethics with an additional chapter by A. G. Widgery. London, Macmillan and Co., 1931, str. XXVI. 342.

Jodl F. Geschichte der Ethik als philosophischer Wissenschaft. Bd. 1. Bis zum Schlusse des Zeitalters der Aufklärung 4., verbesserte Aufl. Stuttgart, Cotta Nf., 1930, str. XII. 687. M. 20.

Wentscher M. Geschichte der Ethik. Berlin, Junker u. Dünnhaupt, 1931, str. VI. 113. M. 5·50.

Wagner F. Geschichte des Sittlichkeitsbegriffes. Bd. 2. Der Sittlichkeitsbegriff in der Hl. Schrift und in der altchristlichen Ethik. Münster, Aschendorff, 1931, str. VI. 280. M. 14·40.

Wright W. K. General introduction to ethics. New York, The Macmillan Co., 1929, str. XV. 559. Doll. 2·75.

Urban W. M. Fundamentals of ethics. An introduction to moral philosophy. New York, Holt and Co., 1930, str. X. 476. Doll. 2·75.

Lippman W. A preface to morals. New York, The Macmillan Co., 1929, str. VIII. 348.

Broad C. D. Five types of ethical theory. London, Kegan Paul, Trench, Trubner and Co., 1930, str. XXV. 288. S. 15.

Roth L. The science of morals: an essay in method. London, Benn, 1928, str. 143. S. 5. d. 6.

Sturt H. Moral experience. London, Watts and Co., 1928, str. VIII. 335.

Schlick M. Fragen der Ethik. Berlin, Springer, 1930, str. VI. 152. M. 9·60.

Stapledon W. O. A modern theory of ethics: the relation of ethics and psychology. London, Methuen, 1929, str. 278. S. 8. d. 6.

Dunham J. H. Principles of ethics. New York, Prentice-Hall, 1929, str. XII. 570.

Sharp F. C. Ethics. New York and London, The Century Co., 1928, str. VI. 566.

Mackenzie J. S. A manual of ethics. 6. ed. London, Clive, 1929, str. XII. 426. S. 9. d. 6.

b

Loisy A. La morale humaine. 2. édition revue et augmentée. Paris, Nourry, 1928, str. XIV. 306. Fr. 12.

Lalande A. Précis raisonné de morale pratique. 3. éd. Paris, Alcan, 1930, str. 59.

Rignano E. Il fine dell'uomo. Prime linee di un sistema di morale fondato sull'armonia della vita. Bologna, Zanichelli, 1928, str. 86.

Spengler O. Der Mensch und die Technik. Beitrag zu einer Philosophie des Lebens. München, Beck, 1931, str. V. 88. M. 2.

Ross W. D. The right and the good. Oxford, Clarendon Press, 1930, str. VI. 176. S. 10. d. 6.

Le Senne R. Le devoir. Paris, Alcan, 1930, str. 604. Fr. 70.

Russell B. The conquest of happiness. London, Allen and Unwin, 1930, str. 252. 7 s. 6 d.

Croce B. Etica e politica. Aggiuntovi il „Contributo alla critica di me stesso“. Bari, Laterza, 1931, str. 415.

Cinquième Congrès international d'Éducation morale. (Paris 1930). Vol. I. Rapports et mémoires sur les 3 thèmes principaux du Congrès. Paris, Alcan, 1930, str. 355. Fr. 30.

Filozofia wychowania.

Thomson G. H. A modern philosophy of education. London, Allen and Unwin, 1929, str. 284.

Finney R. L. A sociological philosophy of education. Introduction by W. C. Bagley. New York, The Macmillan Co., 1928, str. XI. 563. Doll. 2·50.

Claparède E. L'éducation fonctionnelle. Paris, Delachaux et Niestlé, 1931.

Kriek E. Philosophie der Erziehung. Jena, Diederichs, 1930, str. 315. M. 9.

Kriek E. Erziehungsphilosophie. Teil I. München, Oldenbourg, 1930, str. 64. M. 2·80. (Aus: Handbuch der Philosophie, hg. v. A. Baessler u. M. Schröter. Lfg. 28).

Rusk R. The philosophical bases of education. Boston, Houghton Mifflin Co., 1928, str. 205. Doll. 1·75.

Vanselow M. Metaphysik der Erziehung. Berlin, Junker und Dünnhaupt, 1930, str. VII. 256. M. 12.

Filozofia społeczeństwa i nauk społecznych.

Sorokin P. Contemporary sociological theories. New York, Harper and Brothers, 1928, str. XXIII. 785. Doll. 4.

Abel Th. Systematic sociology in Germany; a critical analysis of some attempts to establish sociology as an independent science. New York, Columbia University Press, 1929, str. 169. Doll. 3.

Seidler E. Die sozialwissenschaftliche Erkenntnis. Ein Beitrag zur Methodik der Gesellschaftslehre. Jena, Fischer, 1930, str. VII. 284. M. 12·50.

a

Kozłowski W. M. La sociologie et la philosophie. Bruxelles, Impr. scientifique et littéraire, 1928, str. 74.

Kozłowski W. M. La réalité sociale et l'objet de la sociologie. — Revue de l'Institut de sociologie, kwiecień-czerwiec 1930.

Spann O. Gesellschaftslehre. 3., abermals neu bearbeitete Aufl. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1930, str. XXVII. 592. M. 17.

Spann O. Gesellschaftsphilosophie. Mit einem Anhang über die philosophischen Voraussetzungen der Wirtschaftswissenschaften. Teil I, II. München, Oldenbourg, 1928 str. 188. M. 8'85. (Aus: Handbuch der Philosophie, hg. v. A. Baeumler u. M. Schröter, Lfg. 19—20).

Smith H. L. and Littell H. The philosophy of human relations. Individual and collective. A source book. Bloomington, Ind., Bureau of cooperative research, 1931, str. 326.

Poty J. A. Esquisse d'une philosophie sociale envisagée du point de vue de la science moderne. Paris, Alcan, 1931, str. IX. 151. Fr. 12.

Russell B. Marriage and morals. London, Allen and Unwin, 1929, str. 245. S. 7.

Lalande A. Les illusions évolutionnistes. Paris, Alcan, 1930, str. VIII. 464.

Catlin G. E. G. A study of the principles of politics. London, Allen and Unwin, 1930, str. 469. S. 18.

Croce B. Aspetti morali della vita politica. Appendici agli elementi di politica. Bari, Laterza, 1928, str. 90.

Leone E. Teoria della politica. Prefazione di P. Orano. Vol. I. II. Torino, Bocca, 1931, str. VIII. 507; 495.

Palazzi S. D. La funzione etica dello stato. Bologna, Cappelli, 1928, str. X. 162.

Cardone D. A. Il diritto e lo stato secondo la nuova filosofia della vita. Parte I. Il problema filosofico del diritto. Libro II. Vol. II. L'indagine gnoseologico-metafisica del diritto secondo la nuova filosofia della vita. Città di Castello, „Il Solco“, 1931, str. 220.

Kelsen H. Der Staat als Integration. Wien, Springer, 1930, str. III. 91. M. 6'60.

Genzmer F. Staat und Nation. Marburg, Elvertsche Verh., 1929, str. 30. M. 1.

Joseph B. Nationality. Its nature and problems. Foreword by G. P. Gooch. London, Allen and Unwin, 1929, str. 280. S. 10. d. 6.

Lutosławski W. Teoria e pratica della vita nazionale (Discorso letto al 7. Congresso Internazionale di Filosofia ad Oxford, settembre 1930). — Rivista di filosofia, XXII (1931). 1. str. 1—10.

Rougier L. La mystique démocratique. ses origines, ses illusions. Paris, Flammarion, 1929, str. 280. Fr. 12.

b

Studi filosofico-giuridici dedicati a Giorgio del Vecchio nel XXV. anno di insegnamento (1904—1929). Vol. I. II. Modena, Soc. Tip. Modenese, Vol. I. 1930, str. IX. 394; Vol. II. 1931, str. 435. L. 120 za oba tomy.

Emge C. A. Geschichte der Rechtsphilosophie. Berlin, Junker u. Dünhaupt, 1931, str. 73. M. 3'60.

Schapp W. Die neue Wissenschaft vom Recht. Eine phänomenologische Untersuchung. Berlin-Grünwald, Rothschild, 1930, str. VIII. 184. M. 8.

Kelsen H. Rechtsgeschichte gegen Rechtsphilosophie? Eine Erwiderung. Wien, Springer, 1928, str. 31. M. 1'80.

Stammler R. Lehrbuch der Rechtsphilosophie. 3. verm. Aufl. Berlin, de Gruyter, 1928, str. XVI. 396. M. 13.

Stammler R. Rechtsphilosophie. Berlin, Stilke, 1931, str. 88. M. 5.

Baumgarten A. Rechtsphilosophie. München, Oldenbourg, 1929, str. 90. M. 4. (Aus: Handbuch der Philosophie, hg. v. A. Baeumler u. M. Schröter. Lfg. 22).

Maciejewski K. La théorie du droit. Paris, Sirey, 1931, str. 183. Fr. 20.

Miceli V. Principi di filosofia del diritto. 2. ed. Milano, „Libreria“, 1928, str. 780.

Del Vecchio G. Lezioni di filosofia del diritto. Città di Castello, „Leonardo da Vinci“, 1930, str. IV. 351.

Ravà A. Lezioni di filosofia del diritto. 2. Il fondamento del diritto. Padova, Cedam, 1928, str. 262. L. 32.

Kelsen H. Die philosophischen Grundlagen der Naturrechtslehre und des Rechtspositivismus. Charlottenburg, Pan-Verlag, 1928, str. 78. M. 2'50.

Stammler R. Rechtsphilosophische Grundfragen. Bern, Stämpfli u. Cie, 1928, str. IV. 108. M. 4.

Del Vecchio G. Lezioni di filosofia del diritto. Città del Castello, „Leonardo da Vinci“, 1931, str. VI. 347.

Sommer F. Das Reale und der Gegenstand der Rechtswissenschaft. Leipzig, Meiner, 1929, str. L. 228. M. 12.

Husserl G. Recht und Welt. Halle a. S., Niemeyer, 1929, str. 111—159. M. 2'60. (Aus Festschrift E. Husserl zum 70. Geburtstag gewidmet).

Bautro E. Die Idee der Totalität in der Philosophie und Rechtstheorie. — Internationale Zeitschrift für Theorie des Rechts, III (1928/1929). 3. str. 156—194. (Także w odbitce).

Makowski W. Les transformations du droit pénal. L'idée du juste. Louvain, 1929.

Surányi-Unger Th. Geschichte der Wirtschaftsphilosophie. Berlin, Junker u. Dünhaupt, 1931, str. 70. M. 3'60.

Hecht H. Nationalökonomie als Geisteswissenschaft. Wien u. Leipzig, Perles, 1928, str. 93. M. 4'50.

a

Müller-Freienfels R. Kulturphilosophie. Sammelbericht. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie, H. 15/16 (1928). str. 5—33.

Schweitzer A. Kulturphilosophie. Teil I. Verfall und Wiederaufbau der Kultur. Teil II. Kultur und Ethik. München, Beck, 1929, str. VII. 65, XXVIII. 280. M. 3·50 i 6.

Čurič M. Problemi filosofije kulture. Beograd, Rajković i Čuković, 1929, str. 180.

Filozofia historii i nauk historycznych.

Le Bon G. Bases scientifiques d'une philosophie de l'histoire. Paris, Flammarion, 1931, str. 325. Fr. 15.

Kaufman F. Geschichtsphilosophie der Gegenwart. Berlin, Junker und Dünnhaupt, 1931, str. 138. M. 5.

Borries K. Grenzen und Aufgaben der Geschichte als Wissenschaft. Tübingen, Mohr, 1930, str. 40. M. 1·80.

Meister E. Über die Möglichkeit historischer Gesetze. Eine geschichtslgische Untersuchung. Leipzig, Teubner, 1928, str. VII. 88. M. 4·50

Handelsman M. Charakter poznání historického. — Sborník věnovaný Jar. Bidlovi. Praha, 1928, str. 1—9.

Scheler M. Mensch und Geschichte. Zürich, Verlag der Neuen Schweizer Rundschau, 1929, str. 60. Fr. 4·40.

Dennefeld L. Le messianisme. Paris, Letouzey et Ané, 1929, str. VI. 301.

Filozofia przyrody.

Cahiers de philosophie de la nature publiés par R. Collin et R. Dalbiez. II. *Mélanges*. I-re série. Zawiera m. i.: Philosophie et science expérimentale par J. Maritain. Paris, Vrin, 1929, str. 215. Fr. 20.

Aster E. Naturphilosophie. Berlin, Mittler, 1931, str. 146. M. 5·80.

Reichenbach H. Ziele und Wege der heutigen Naturphilosophie. Leipzig, Meiner, 1931, str. 63. M. 1·80.

Bavink B. Ergebnisse und Probleme der Naturwissenschaften. Eine Einführung in die heutige Naturphilosophie. Vierte, vollständig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Leipzig, Hirzel, 1930, str. VIII. 616 z 88 ryč. i 1 tabl. M. 23.

Whitehead A. N. Process and reality. An essay in cosmology. Cambridge University Press, 1929, str. XXIII. 509. S. 18.

Wenzl A. Das naturwissenschaftliche Weltbild der Gegenwart. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1929, str. 135. M. 1·80.

Planck M. Das Weltbild der neuen Physik. (Vortr.). 3. u. 4., unveränderte Aufl. Leipzig, Barth, 1930, str. 52. M. 2·70.

b

Russell B. Philosophie der Materie. Deutsch von K. Grelling. Leipzig, Teubner, 1929, str. XI. 433. M. 18.

Picard J. Un coup d'oeil sur l'histoire des sciences et des théories physiques. Paris, Gauthier-Villars, 1930, str. 101.

Rey A. La théorie de la physique chez les physiciens contemporains. Exposé des théories. 3-e édition, revue et augmentée d'un aperçu sur l'évolution actuelle de la physique. Paris, Alcan, 1930, str. 346. Fr. 23.

Biało-brzeski C. Sur l'axiomatisation de la physique. — II. Congr. Polon. de Philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 22—24.

Bergmann H. Der Kampf um das Kausalgesetz in der jüngsten Physik. Braunschweig, Vieweg u. Sohn, 1929, str. X. 78. M. 4·50.

Engel F. Braucht der Physiker Erkenntnistheorie? Eine Gegenüberstellung von transzendentaler Philosophie und Naturwissenschaft. (Nebst einer Entscheidung gegen die Einsteinsche Relativitätstheorie). Halle, Niemeyer, 1929, str. 98. M. 4.

Eddington A. S. The nature of the physical world. Cambridge, University Press, 1928, str. XIX. 361. S. 12. d. 6.

Eddington A. S. Das Weltbild der Physik und ein Versuch seiner philosophischen Deutung. Aus dem Englischen übers. von M. Rausch von Traubenberg und H. Diesselhorst. Braunschweig, Vieweg, 1931, str. VIII. 356. M. 12·80.

Eddington A. S. Science and the unseen world. New York, The Macmillan Co, 1929, str. 91.

Eddington A. S. Die Naturwissenschaft und die Welt des Unsichtbaren. (Vorlesung). Ins Deutsche übertragen und mit Anmerkungen versehen von W. Dening. Berlin-Lübers, Quäker-Verlag, 1930, str. 39. M. 1·35.

Lassen H. Mechanismus, Vitalismus, Kausalgesetz a priori und die statistische Auffassung der Naturgesetzlichkeit in der gegenwärtigen Physik. Hamburg, Masuhr, 1931, str. 96. M. 8.

Bohr N. Atomtheorie und Naturbeschreibung. Vier Aufsätze mit einer einleitenden Uebersicht. Berlin, Springer, str. 77. M. 5·60.

Dupont P. Essai philosophique sur la théorie de la relativité. Paris, Alcan, 1929, str. VIII. 204. Fr. 15.

Brüll E. Erkenntniskritische Grundprobleme der Relativitätstheorie, Quanten- und Wellenmechanik. Breslau, Borgmeyer, 1929, str. 66. M. 3.

Trummers J. H. Die spezielle Relativitätstheorie Einsteins und die Logik. 2. verb., verm. u. umgearb. Aufl. Leipzig, Hillmann, 1929, str. IV. 32. M. 1·50.

Driesch H. Relativitätstheorie und Weltanschauung. 2. umgearb. Aufl. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1930, str. VIII. 106. M. 3.

a

Einstein A. Zum kosmologischen Problem der allgemeinen Relativitätstheorie. Berlin, Akademie der Wissenschaften, 1931, str. 5. M. 1.

Dessauer F. Philosophie der Technik. Das Problem der Realisierung. 2. durchges. Aufl. Bonn, Cohen, 1928, str. XI. 181. M. 7:50

Osborn H. F. From the Greeks to Darwin; the development of the evolution idea through twentyfour centuries. 2. ed. rev. New York, Scribner, 1929, str. 414. Doll. 2:50.

McDougall W. Modern materialism and emergent evolution. London, Methuen and Co., 1929, str. XI. 295. S. 7. d. 6.

Vialleton L. L'origine des êtres vivants. L'illusion transformiste. Paris, Plon, 1929, str. VI. 391.

Talbot R. N. S. The riddle of life. London, New York and Toronto, Longmans, Green and Co., 1929, str. XI. 110. S. 2. d. 6.

Hogben L. The nature of living matter. London, Kegan Paul, 1930, str. IX. 316. S. 15.

Rutkiewicz B. Les concepts fondamentaux de la biologie et l'antimécanisme biologique contemporain. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes rendus, 1930, str. 33—35.

Bornstein B. La structure logique (topologique) de la reproduction organique. — II. Congr. polon. de philos. tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus, 1930, str. 81—84.

Philosophische Grenzfragen der Medizin. Fünf Vorträge von J. D. Achelis, C. Haeblerlin, R. Koch, O. Schwarz, O. Temkin. Leipzig, Thieme, 1930, str. 114. M. 6.

Much H. Das Wesen der Heilkunst. Grundlagen einer Philosophie der Medizin. Darmstadt, Reichl, 1928, str. XII. 234. M. 9.

Liek E. Das Wunder in der Heilkunde. München, Lehmann, 1930, str. 208. M. 3:60.

Filozofia religii.

Schwarz H. Religionsphilosophie. Sammelbericht. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie. H. 13/14, (1927). str. 5—15.

Huré J. Religion et philosophie. Paris, Fischbacher, str. 410. Fr. 25.

Niemeier G. Die Methoden und Grundauffassungen der Religionsphilosophie der Gegenwart. Stuttgart, Kohlhammer, 1930, str. VIII. 205. M. 7:80.

Webb C. C. J. Religion and the thought of to-day. London, Milford, 1929, str. 166. S. 6.

Thomson J A., Eddington A. S., Sheppard H. R. L., Haldane J. S., Jacks L. P., Alexander S., Jinge D., Malinowski B., Father O'Hara, Huxley J., Streeter C. Science and religion. A symposium. With a foreword by M. Pupin. New York, Scribner's Sons, 1931, str. XI. 175. Doll. 1:75

Heber J. Die phänomenologische Methode in der Religionsphilosophie. Ein Beitrag zur Me-

b

thodologie der Wesensbestimmung der Religion. Dresden, Ungelenk, 1929, str. 59. M. 1:50.

Gordon M. R. The logic of religious thought. London, Williams and Norgate, 1929, str. 165. S. 6.

Bennett Ch. The dilemma of religious knowledge. Yale University Press, 1931, str. XVIII. 126.

Hugel F. Essays and addresses on the philosophy of religion. First Series. Cheaper edition. London and Toronto, Dent and Sons, 1929, str. 328. S. 7. d. 6.

Pringle-Pattison A. S. Studies in the philosophy of religion. Oxford, Clarendon Press, 1930, str. VI. 256. S. 12. d. 6.

Hamburger L. Die Religion in ihrer dogmatischen und ihrer reinen Form. Versuch einer Grundlegung der Religionsphilosophie. München, Reinhardt, 1930, str. 170. M. 7:80.

Joad C. E. M. The present and the future of religion. New York, The Macmillan Co., 1930, str. 310. Doll. 2.

Ehrenfels Ch. Die Religion der Zukunft. Zwei Funksprüche und ein offener Brief an den Präsidenten der Tschechoslovakischen Republik T. G. Masaryk. Prag, Calve, 1929, str. 25. Kč. 4.

Bauhofer O. Das Metareligiöse. Eine kritische Religionsphilosophie. Leipzig, Hinrichs, 1930, str. IV. 271. M. 9:30.

Alexander S. Space, time and deity. Vol. I. II. London, Macmillan, 1927, str. XXXVI. 347; XIII. 437. S. 50.

Evans J. Theistic monism; an answer to the question „Is there God“ reached by determining the relation of mind to body. London, Macmillan, 1928, str. VIII. 332. S. 12. d. 6.

Le Roy E. Le problème de Dieu. Paris, L'Artisan du Livre, 1929, str. 352.

Usener H. Götternamen. Versuch einer Lehre von der religiösen Begriffsbildung. 2. unveränd. Aufl. Mit einem Geleiwort von E. Norden. Bonn, Cohen, 1929, str. X. 391. M. 12.

Otto R. Das Heilige. Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen. 17—22. Aufl. Gotha, Klotz, 1929—1931, str. XI. 260. M. 3.

Eisenhuth H. E. Der Begriff des Irrationalen als philosophisches Problem. Ein Beitrag zur existenzialen Religionsbegründung. Göttingen, Vandenhoeck u. Ruprecht, 1931, str. IX. 274. M. 12.

Archambault P., Bernoville G., Bertrand A. N., De La Brière Y., Brunshvicg L., Challaye F., Chevalier J., Couchoud P. L., Fernandez R., Gilouin R., Masson-Oursel P., Sartiaux F., Spire A., Tonquedec J. de, Weill J. La renaissance religieuse. Introduction et conclusion par G. Guy-Grand. Paris, Alcan, 1928, str. 272. Fr. 30.

Will R. Le culte. Étude d'histoire et de philosophie religieuses. T. 2. Les formes du culte. Paris, Alcan, 1929, str. X. 568.

a

Otto R. Naturalistische und religiöse Weltansicht. 3. Aufl. Tübingen, Mohr, 1929, str. IX. 296. M. 7.

Manthey Fr. Religion und Nation. — Katholisches Sonntagsblatt, Beilage des Pomereller Tageblatt. Tczew, 22. i 29. listopada 1931.

Loisy A. Mémoires pour servir à l'histoire religieuse de notre temps. 3. voll. Paris, Nourry, 1931, str. 592; 664; 576. Fr. 175.

Mistyka, teozofia, okultyzm.

Tischner R. Parapsychologie. Sammelbericht. — Literarische Berichte aus dem Gebiete der Philosophie. H 13/14. 1927. str. 15—20.

Price H. Short-title catalogue of works on psychical research etc. from c. 1450 A. D. to 1929 A. D. Vol. I. Pt. II. London, National laboratory of psychical research, 1929, str. 67—421. S. 15.

Schrenck-Notzing A. von. Gesammelte Aufsätze zur Parapsychologie. Hrsg. von G. von Schrenck-Notzing. Stuttgart, Union, 1929, str. X. 437. M. 8.

Wissenschaft und Okkultismus. 1. Univ. Prof. Dr. F. Šerácký: Der Fall Hanussøn und die wissenschaftliche Psychologie. 2. Univ. Prof. Dr. Chr. Ehrenfels: Die metaphysische Bedeutung der parapsychologischen Phänomene. 3. Prof. Dr. A. Pollak: Materialistische Dialektik und Metaphysik. Prag, Bund prolet. Freidenker, 1931, str. 79. M. 0.75.

Dessoir M. Vom Jenseits der Seele. Die Geheimwissenschaften in kritischer Betrachtung. 6. neu bearb. Aufl. Stuttgart, Enke, 1931, str. XIV. 562. M. 16.

Lodge O. Beyond physics. London, Allen and Unwin, 1930, str. 172. S. 5.

Lodge O. Why I believe in personal immortality. New York, Doubleday, Doran, 1929, str. 214. Doll. 2.

Jollivet-Castelot F. Essai de synthèse des sciences occultes. Paris, Nourry, 1928, str. 196. Fr. 15.

Choisnard P. La méthode statistique et le bon sens en astrologie scientifique. Paris, Alcan, 1930, str. 114. Fr. 15.

Varia.

Jaensch E. u. a. Grundformen menschlichen Seins. (Mit Berücksichtigung ihrer Beziehungen zu Biologie und Medizin, zu Kulturphilosophie und Pädagogik). Berlin, Elsner, 1929, str. XV. 524. M. 20.

Boas G. Our new ways of thinking. New York, Harper and Bros, 1930, str. XXI. 194. Doll 2.50.

Klages L. Der Geist als Widersacher der Seele. Leipzig, Barth, 1929. Bd. 1. Leben und Denkvormögen, str. XXX. 511. M. 21.60. — Bd. 2. Die Lehre vom Willen, str. V. 513—800. M. 12.60.

Tietjens E. Die Desuggestion, ihre Bedeutung u. Auswertung für die Hygiene des Geistes:

b

Gesundheit, Erfolg, Glück. Berlin, Elsner, str. 390. M. 8.50.

Hempler F. Psychologie des Volksglaubens insbesondere der volkstümlichen Natur- und Heilkunde des Weichsellandes. Königsberg, Gräfe u. Unzer in Komm., 1930, str. 112. M. 4.

Ganszyniec R. In invidiam. — Eos, Leopoli, XXXII (1929), str. 176.

Kostelnyk H. Svit jak viēna škoła. Filosofični rozvažannja. Lwów, Nakł. Autora, 1931, str. 59.

Stojan P. E. Bibliografio de internacia lingvo. Historia, sistema, katalogo de filologia, lingvistika kaj poliglota literaturo pri universala alfabeto, filozofia gramatiko, signaro, gest-lingvo, pasigrafio, internacia helpa lingvo kaj logistiko. Genève, Bibliografia servo de Universale Esperanto-Asocie. 1929, str. 560.

Funke O. Zum Weltsprachenproblem in England im 17. Jahrhundert. G. Dalgarno's „Ars Signorum“ (1661) und J. Wilkin's „Essay towards a real character and a philosophical language“ (1668). Heidelberg, Winter, 1929, str. V. 163. M. 10.

Wienlewski I. Le latin langue internationale. Une initiative polonaise. — Pologne littéraire, VI (1931), 52. str. 4.

Bylsma H. Latin simplicat pro relationes international. — Schola et Vita, V (1930). 8—10. str. 804.

Hugon D. P., N. M. Usque ad quale puncto latino vive? — Schola et Vita, V (1930). 8—10. str. 297—301.

Peano G. Studio de linguas. — Schola et Vita, V (1930). 4—5. str. 81—84.

Kozłowski W. M. Valore internationale et didactico de neo-latino. — Schola et Vita, VI (1931). 11. 12. str. 289—291.

WIADOMOŚCI WYDAWNICZE.

Wydawnictwa Polskiego Towarzystwa filozoficznego. Nakładem Towarzystwa opuściła prasę rzecz Leopolda Blausteina p. t. „Przedstawienia imaginatywne. Studium z pogranicza psychologii i estetyki“. Lwów, 1930, str. 63. Skł. gł. w Księgarniach S. A. Książnica-Atlas we Lwowie i w Warszawie. Cena 2 zł. Nadto opuściła prasę „Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 19299, wydana z zasiłku Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ku upamiętnieniu obchodu pierwszego 25-lecia Towarzystwa, Lwów, 1931, str. VIII i 483. Skł. gł. w Księgarni S. A. Książnica-Atlas we Lwowie. Cena 25 zł. Treść Księgi Pamiątkowej jest następująca: Twardowski K.: Przemówienie, wygłoszone na obchodzie dwudziestopięciolecia Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie dnia 12. lutego 1929. Kotarbiński T.: O różnych

a

znaczeniach słowa „materyalizm“. Rozwinięcie treści odczytu, wygłoszonego na obchodzie dwudziestopięcioletnia Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie. Ajdukiewicz K.: O znaczeniu wyrażań. Auerbach W.: O wątpliwości. Baley St.: Uwagi o podziale uczuć na przedstawieniowe i przekonaniowe. Blaustein L.: O naoczności jako właściwości niektórych przedstawień. Blausteinowa z Ginsbergów E.: W sprawie pojęcia samoistności i niesamoistności. Czeżowski T.: O pewnym uogólnieniu logiki klasycznej. Dąbska I.: Prawa fizyki wobec postulatu prawdziwości twierdzeń naukowych. Ganszyniec R.: Czy Sokrates należy do historii filozofii? Igel S.: Dlaczego pragniemy przyjemności? Przyczynek do analizy i obrony hedonizmu. Ingarden R.: Niektóre założenia idealizmu Berkeley'a. Kaczorowski St.: O pewnych podziałach klas. Kleiner J.: Polska mistyka romantyczna wobec koncepcji paralelizmu światów. Koszyńska M.: Z semantyki funkcji zdaniowych. Kreutz M.: O podobieństwie wrażeń. Łubieński Z.: Znaczenie pojęcia umowy w systemie filozoficznym Hobbes'a. Łukasiewicz J.: Uwagi o aksjomacie Nicod'a i o „dedukcji uogólniającej“. Mehlberg H.: O pewnej interpretacji zdań spostrzegawczych. Witwicki T.: O stosunku treści do przedmiotu przedstawienia. Witwicki Wł.: O źródłach poznania życia uczuciowego. Zawirski Z.: W sprawie indeterminizmu fizyki kwantowej.

Archiwum Komisji do badania historii filozofii w Polsce. Czwarty tom tego wydawnictwa Polskiej Akademii Umiejętności, który się ukazał w roku 1930, zawiera rozprawę Bohdana Chrzanowskiego p. t. „Podstawy logiczne »Analizy« Trentowskiego“. (zob. Ruch filozoficzny, XI, str. 141 a). Rzecz liczy str. V i 121. Cena 5 zł. — Czekają na druk dokumenty do usunięcia Józefa Gołuchowskiego z katedry wileńskiej w opracowaniu Ks. Dra T. Jachimowskiego oraz dwa tomy listów Trentowskiego w opracowaniu J. Czubka, wreszcie korespondencja Cieszkowskiego z Micheletem.

Komitet tłumaczenia klasyków filozofii. Utworzony swego czasu przy Polskiej Akademii Umiejętności Komitet, któremu Wydział historyczno-filozoficzny Akademii poruczył sprawę polskiego przekładu dzieł Arystotelesa (zob. Ruch filozoficzny, X, str. 182 a), został w r. 1931 przekształcony na Komitet tłumaczenia klasyków filozofii i co do swego składu rozszerzony przez dobrane Prof. Dra A. Krokiewicza. Komitet wydał w r. 1931 nakładem Polskiej Akademii Umiejętności następujące dwa przekłady: Arystoteles, Ustrój polityczny Aten, przełożył, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Ludwik Piotrowicz, str. XXXIV i 116; Sextus Em-

b

piricus, Zarysów pirrońskich księga pierwsza, druga i trzecia, przetłumaczył i wstępem poprzedził Adam Krokiewicz, str. XV i 172.

Tatarkiewicz Władysław. Historia filozofii, Lwów, Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, 1931. Tom I. Filozofia starożytna i średniowieczna, str. 399 i 14 plansz portretowych. Tom II. Filozofia nowożytna, str. 315 i 28 plansz portretowych. Cena obu tomów razem 36 zł. — Filozofie starożytną autor podzielił na cztery okresy. Pierwszym objął filozofów jońskich, eleatów, Empedoklesa, Anaxagorasa, atomistów i pitagorejczyków; drugim Protagorasa i sofistów oraz ich uczniów, Sokratesa i jego uczniów, Platona i Arystotelesa; trzecim stoików, Epikura i jego szkołę, sceptyków i filozofie eklektyczną, filozofie w Rzymie i w Aleksandryi; czwartym, końcowym, Filona, Plotyna i neoplatonczyków. Ostatni rozdział, poświęcony starożytności, zajmuje się filozofią chrześcijańską w okresie poprzedzającym średniowiecze, więc gnostycyzmem, apologetami, dalej Orygenesem, Grzegorzem Nyssenczykiem, Tertulianem i św. Augustynem. — Filozofie średniowieczną autor podzielił na trzy okresy. Pierwszym objął Eriugena (prąd panteistyczny), św. Anzelma (początki scholastyki), św. Bernarda (początki mistyki średniowiecznej), Hugona od św. Wiktora (synteza scholastyki i mistyki), Abelarda (spór o uniwersalia), szkołę w Chartres (humanizm wczesnego średniowiecza) oraz filozofów arabskich; drugim aleksandrystów i awerroistów, św. Bonawenturę i augustynistów XIII wieku, Rogera Bacona i empiryzm średniowieczny, św. Tomasza z Akwinu wraz z jego poprzednikiem Albertem Wielkim i Duns Szkota; trzecim Ockhama i krytycyzm średniowieczny, Eckharta i mistycyzm XIV. wieku oraz filozofie scholastyczną w Polsce, w jej wcześniejszej (Witelo) i w jej późniejszej postaci. — Filozofie nowożytnej podzielił autor na cztery okresy. Pierwszym, poświęconym filozofii Odrodzenia, objął humanistów i odnowienie filozofii starożytnej, Giordana Bruno i renesansową filozofie przyrody (Paracelsus, Telesio, Campanella), Franciszka Bacona, naturalny system kultury (Herbert of Cherbury, Hugo de Groot) oraz polską filozofie Odrodzenia (humanizm, arystotelizm popularny, stoicyzm, Kopernik, teorie polityczne); drugim, scharakteryzowanym pojawieniem się nowożytnych systemów filozoficznych, autor objął Galileusza, Kartezjusza, Pascala, okazyonalistów, Hobbesa, Spinozę Leibniza, Newtona i filozofie w Polsce w wieku XVII. (scholastyka wileńska, innowiercy, nauki przyrodnicze); trzeci okres filozofii nowożytnej podzielił autor na dwa

a

działy: Oświecenie i krytycyzm. Pod nagłówkiem Oświecenia przedstawieni są Locke, Shaftesbury i inni etycy i estetycy wieku XVIII., Berkeley, Hume, Wolter (z Fontenellem, Baylem i encyklopedystami), La Mettrie i materializm, Condillac i sensualizm, D'Alembert i pozytywizm, Wolff i filozofia wieku XVIII. w Niemczech, Rousseau, Reid i szkoła szkocka. Pod nagłówkiem Krytycyzm autor zajmuje się filozofią Kanta, jej zwolennikami i przeciwnikami. Dzieje tego okresu zamyka rozdział o oświeceniu i kandydacie w Polsce (Jan Śniadecki, Staszic, Kołłątaj, Szaniawski, filozofia zdrowego rozsądku, Jędrzej Śniadecki). Czwartym okresem filozofii nowożytnej, przypadającym na pierwszą połowę wieku XIX., autor objął Fichtego Schellinga, Hegla (wraz ze szkołą Hegla i przeciwnikami idealizmu), Schopenhauera i spirytualistów francuskich (Maine de Biran, Cousin, Ravaisson) jakoteż filozofię mesyanistyczną w Polsce (Hoene-Wroński, Gołuchowski, Trentowski, Libelt, Kremer, Cieszkowski, Towiański i Mickiewicz, a także filozofia katolicka). Ostatni rozdział dzieła autor poświęcił filozofii drugiej połowy wieku XIX. i początku wieku XX. Dotyczące kierunki autor dzieli na kierunki minimalistyczne i maksymalistyczne. Mówiąc o pierwszych, autor omawia pozytywizm, empiryzm, ewolucjonizm, neokrytycyzm, empiriokrytycyzm, konwencyonalizm, pragmatyzm, filozofów specjalistów, uprawiających pewne działy, zwłaszcza psychologię i historię filozofii. Traktując o maksymalistach, autor uwzględnia zarówno krytyków minimalizmu jak też metafizyków (Nietzsche, Bergson, nowi realści). Osobno autor zajmuje się filozofią w Polsce w końcu XIX. i w początku XX. wieku, uwzględniając pozytywizm i czasy ostatnie.

Mówiąc o poszczególnych filozofach, autor charakteryzuje ich osobistość, podaje wiadomości biograficzne, wskazuje ich poprzedników a wyluszczywszy ich poglądy i naukę, informuje o wpływie, który wywarli, o stworzonej przez nich szkole, o ich następcach, o dalszych losach wszczętego przez nich kierunku i o opozycji, na którą natrafiali. Przedstawienie zaś każdego okresu dziejów filozofii autor rozpoczyna od jego ogólnej charakterystyki, a kończy je „Zestawieniem“, które obejmuje podkreślenie zagadnień, dla danego okresu charakterystycznych, wyszczególnienie pojęć i terminów, które w nim po raz pierwszy wystąpiły, uwydatnienie najważniejszych danych chronologicznych w obrębie okresu, zaznaczenie najważniejszych kwestyj dotąd wśród historyków filozofii w odniesieniu do danego okresu spornych; na końcu

b

„Zestawienia“ podaje autor bibliografię, uwzględniając zarówno wydania tekstów jak ich przekłady polskie oraz opracowania, przy czem szczególny nacisk został położony na opracowania polskie.

Dział ilustracyjny obejmuje wizerunki następujących filozofów: Sokrates, Antystenes, Platon, Arystoteles, Chryzyp, Marek Aureliusz, Epikur, Karneades, Cyzeron, Poseidonios, św. Bernard, św. Bonawentura, Albert Wielki, św. Tomasz z Akwinu, Franciszek Bacon, Sebastyan Petrycy, Galileusz, Kartezyusz, Pascal, Malebranche, Hobbes, Spinoza, Leibniz, Newton, Locke, Shaftesbury, Berkeley, Hume, Diderot, La Mettrie, Condillac, D'Alembert, Rousseau, Reid, Kant, Jan Śniadecki, Fichte, Hegel, Hoene-Wroński, Libelt, J. St. Mill, Nietzsche.

O tem, dlaczego autor napisał swe dzieło tak, jak to uczynił, a nie inaczej, sam informuje czytelnika w „Posłowiu“, w którym m. i. pisze: „Dlaczego, najpierw, swą Historję filozofii przedstawił jako historję filozofów a nie zagadnień? Uczynił to pomimo przekonania, że historia zagadnień jest doskonalszym rodzajem historyografii, który daje sposobność do samodzielniejszej pracy historyka, podczas gdy rodzaj tu stosowany nie może pominąć referowania poglądów i pisania tego, co dawni filozofowie napisali już sami. Wszakże wyższy rodzaj dziejopisarstwa filozoficznego może być stosowany jedynie na podstawie niższego, który dostarcza mu materiału faktycznego. Nie mając w polskiej literaturze naukowej pracy, któraby ten materiał całkowicie zawierała, trzeba było wyższe zadanie uznać za cura posterior i zająć się niższem. Nie mogąc rozwinąć historii zagadnień filozoficznych, autor pragnął jednak przynajmniej naszkicować ją i po omówieniu doktryn każdego okresu zestawiał krótko jego zagadnienia i pojęcia. Czy to zespolenie dwóch trybów wykładu — obszerna historia filozofów z krótką historją zagadnień — okaże się celowe, osądzą to czytelnicy“.

„Dlaczego w książce niniejszej pewna ilość wybitnych i reprezentatywnych myślicieli została wysunięta na pierwszy plan, inni zaś potraktowani tylko ubocznie? Taki sposób traktowania przedmiotu nie jest sprawiedliwy — autor ma tego świadomość. Wybrał go jednakże, aby w ten olbrzymi materiał, jaki zawierają dzieje filozofii europejskiej, wprowadzić pewną przejrzystość, uwypuklić najwybitniejszych ludzi i najważniejsze myśli“.

„Dlaczego książka została rozbita na mnóstwo drobnych rozdziałów, dlaczego pedantycznie przy każdym autorze oddzielono jego »życie«, jego »pisma«, jego »poprzedników«, »rozwoj«, różne działy jego

a

»poglądów«, jego »następców« i »opozycję« przeciw niemu? Dla tego samego powodu: aby wprowadzić przejrzystość do ogromnego materiału. A także z myślą o tem, że książka ta jednym służyć będzie do czytania, innym zaś może do uczenia się; uczyć się zaś będą łatwiej przy takiej redakcyi. — Inne, szczęśliwsze, bo bogatsze literatury mają różne opracowania historii filozofii dla różnych użytków: mają »podręczniki«, »zarysy« i opracowania kompletne, mają książki, z których student uczy się do egzaminu, inne, które uczonego specjalista ma pod ręką przy swej pracy badawczej, inne jeszcze, z których laik, nie poświęcający się specjalnie filozofii, w sposób łatwy i interesujący może poinformować się o jej dziejach. Piśmiennictwo polskie nie jest w tak szczęśliwym położeniu... Wobec takiego stanu rzeczy autor, choć pamięta o przysłowiu »qui trop embrasse, mal étreint«, usiłował napisać książkę »do wszystkiego«: do czytania i do uczenia się, taką, która byłaby zarówno podręcznikiem uniwersyteckim, jak i możliwą lekturą dla nie-filozofów; chciał, by służyła studentom studiującym specjalnie filozofię, ale także mogła przydać się przy egzaminach magisterskich z »głównych zasad filozofii«. Dla tego ostatniego celu układ ten z jego podziałem na drobne działy zdawał się szczególnie wskazany...“

„Dlaczego, dalej, działy filozofii są uwzględnione nierównomiernie? Aby olbrzymi materiał, leżący przed historykiem filozofii, który jest nietylko olbrzymi, ale też niezmiernie różnorodny, doprowadzić do pewnej jednolitości. O czemże to nie traktowano pod nazwą »filozofii«? Historyk ma prawo selekcji i autor skorzystał z tego prawa; położył nacisk na to, co zdaje się czynnikiem najstarszym i najistotniejszym w zmiennych dziejach filozofii: na pogląd na świat. To też metafizyka i, poniekąd, teoria poznania i etyka zajęły najwięcej miejsca w jego książce, usunięte zaś zostały na drugi plan inne działy...“

„Dlaczego...bibliografia nie jest we wszystkich działach utrzymana równomiernie, dlaczego obejmuje mało pozycji obcych a wiele polskich? Albowiem obcojęzyczna literatura filozoficzna posiada swe zupełne wykazy... natomiast prace Polaków rzadko były zestawiane. Dlatego też tam autor wymieniał tylko dzieła podstawowe (lub stosunkowo w danym dziale najcenniejsze), tu zaś starał się zebrać pozycję jaknajwięcej, nietylko publikacyj oddzielnych, ale także artykułów w czasopismach. Do kompletności podana tu bibliografia nie może, niestety, rościć pretensyi, jednakże prac Polaków z dziejów filozofii obcej (zarówno po polsku jak i w obcych językach) zebrała

b

więcej, niż którakolwiek z dawniejszych. Prac zaś o filozofii polskiej istnieją obszernie rejestry (u Korbuta i gdzieindziej), więc tu znowu autor ograniczył się do wyboru najcenniejszych...“

Nowe wydanie Psychologii Prof. Wł. Witwickiego. Tom I. podręcznika Psychologii Prof. Dra Władysława Witwickiego wyszedł w roku 1930 w wydaniu drugim, »przejrzanem i uzupełnionem«, nakładem Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich. Tom ten liczy obecnie stronic 480, gdy w wydaniu pierwszym liczył stronic 424.

Kwartalnik Filozoficzny. Komitet redakcyjny tego czasopisma, wychodzącego w Krakowie nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, składający się z Ks. Prof. Dra K. Michalskiego, Prof. Dra J. M. Rozwadowskiego i Prof. Dra W. Rubczyńskiego, został w r. 1931 rozszerzony przez dobrane Prof. Dra A. Krokiewicza i Prof. Dra Wł. Tatarkiewicza. Redaktorem Kwartalnika jest nadal Prof. Dr. Wł. Heinrich.

Piotrowski St. Szkice socyologiczne. Książka pod tym tytułem, wydana w r. 1930 nakładem Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie z częściowego zasiłku Ministerstwa W. R. i O. P. i przygotowana do druku przez E. Arnekera, zawiera następujące prace zmarłego w r. 1919 socjologa i ekonomisty: Stanowisko socjologii jako nauki. Stanowisko socjologii wśród innych nauk społecznych. Socjologia i ekonomia polityczna, ich stosunek wzajemny i jego historyczne objaśnienie. Plato. Ibn Chaldun. Bodin i Bacon. Chrześcijaństwo i Bossuet. Vico. Adam Smith. Klaudyusz Henryk de Saint Simon. August Comte. Socjologia starożytności. Socjologia wieków średnich, Książka liczy stronic XVI i 284.

Prawo życia, kwartalnik filozoficzny, poświęcony polskiej filozofii i zagadnieniom społecznym, zaczął w jesieni 1930 wychodzić w Warszawie pod redakcją p. Lucyana Maryana Freytaga. W programowym artykule, umieszczonym na czele pierwszego numeru pisma, Redakcja pisze m. i.: „Filozofia — matka mądrości powołana jest oddawna do ustalenia syntezy wiedzy. Niestety jednak filozofia dotychczasowa, wykładana w wyższych uczelniach, jest tylko historią metod filozoficznego poznania, filozofia zaś nowsza jest właściwie przetwórczą, gymnastykującą tylko umysły dla myśli samej i spełnia tylko tę rolę, jaką spełnia algebra i matematyka niższa w szkołach średnich. ...W ogólnych swych wartościach filozofia dotychczas nie wnosi nic pozytywnego do życia... Nie daje nic, coby łączyło myśl i uczucie z myślą. Jest tylko abstrakcją. Opinia społeczna odnosi się często do niej z ironią. Ogół wyczuwa zawsze w swej podświadomości istotę war-

a

tości i rzeczy, choćby nie pojął ich należyte rozumem i odpowiednio je ceni. A przecież cóż za wartość może mieć w oczach ogółu filozofia, która nie stoi na drodze uzgodnienia najwyższego celu wiedzy duchowej, celu teologii, z najwyższym celem techniki i produkcji umysłu ludzkiego?... Celem zapoznania Czytelnika z polską myślą filozoficzną oraz omówienia z Nim właściwego celu filozofii, będziemy rozwijali najistotniejsze zagadnienia filozoficzne, ściśle wiążące się z życiem. Dewizą Kartezyusza było: myślę, więc jestem... Dewizą wielkiej polskiej filozofii jest: myślę, więc rozumiem i tworzę. Podajemy tę dewizę, bowiem współczesna polska myśl filozoficzna jest dalszym ciągiem rozwoju naszej Wielkiej Filozofii Mesyanicznej — Filozofii Czynu... Polska filozofia jest jedyną w świecie filozofią czynu, a tym czynem filozoficznym jest pogodzenie nauki i wiary z życiem, dążność do poznania i ustanowienia prawa ogólnego, rządzącego wszechświatem... Hoene-Wroński założył podwaliny pod takie właśnie uzgodnienie trzech najistotniejszych atrybutów w życiu człowieka, wytknął drogę polskiej myśli filozoficznej i dał początek misji, jaką polska filozofia ma spełnić wobec świata... Współczesna polska filozofia mesyaniczna daje ludzkości prawo, wyjaśniające istotny cel i formy współżycia społeczności. »Prawo Życia« ma dawać czytelnikowi najogólniejsze wskazania o szczególnie cennych a mało znanych, wydanych już i nowych pracach polskich autorów. Mało kto zna tworzące nowe drogi prace Lucyana Freytaga, wybitnie ciekawe myśli Karola Lichtańskiego lub Maryi Grossek-Koryckiej... Dając myśli i artykuły, tyżące się nowych zagadnień, opracowywanych przez autorów, będziemy z czytelnikiem śledzili rozwój współczesnej filozofii polskiej i jego pozytywne rezultaty«. W prospekcie, zapraszającym do prenumeraty, Redakcja, nazywając »Prawo Życia« „pierwszem piśmie, poświęconem polskiej filozofii“ głosi, że ono „rozwiija istotę prawa natury, omawia najdonioślejsze zagadnienia naszej współczesności, wskazuje źródła duchowych potęg człowieka, wyjaśnia łączność między doczesnością a wiecznością, uczy, jak łączyć wiarę z wiedzą oraz poznawać filozofię przez życie i jest piśmie naukowym i popularnym“.

Nauka Polska, jej potrzeby, organizacja i rozwój. W latach 1930 i 1931 ukazały się trzy dalsze tomy, mianowicie tom XII., XIII. i XIV. tego wydawnictwa Kasy im. Miąnowskiego. (O tomach poprzednich zob. Ruch filozoficzny IX. str. 67 b i n., X. str. 182 b i n. i XI. str. 143 b i n.). Tom XII. Nauki Polskiej (str. X i 359, wydany w r. 1930, cena zł. 12) zawiera tak jak tom VII.,

b

którego jest uzupełnieniem, „Materiały do spisu instytucji i towarzystw naukowych w Polsce“, ułożone według następujących działów: I. Archiwa polskie. II. Muzea i zbiory o charakterze muzealnym w Polsce. III. Biblioteki. IV. Towarzystwa i instytucje naukowe, popularno-naukowe, techniczne, popierające naukę; organizacje zawodowe pracowników naukowych w Polsce (polskie i innych narodowości zamieszkujących Rzeczpospolitą).

Tom XIII. (str. IX i 279, wydany w r. 1930, cena zł. 12) zawiera w dziale rozpraw następujące prace: Cz. Białobrzeski: Religia i nauka; S. Małkowski: Z zagadnień polskiego muzealnictwa przyrodniczego i krajoznawczego; Z. Weyberg: Stan i potrzeby nauk mineralogicznych w Polsce. Dział „Polonica zagranicą“ obejmuje p. t. „Kraje naddunajskie“, dwie rozprawy mianowicie: A. Wstęp historyczny J. Dąbrowskiego oraz B. Polonica w krajach naddunajskich K. Piotrowicza. Dalsze dwie rozprawy zajmują się życiem naukowym zagranicą. Jedną z nich p. t. Kilka uwag o organizacyi nauki w Norwegii opracował Ivar Lunde pod kierunkiem profesora języków słowiańskich w Uniwersytecie w Oslo Olafa Brocha; drugiej dostarczył D. Secretan p. t. O organizacyi nauki w Szwajcaryi i jej środkach materialnych. — Tom zamykają Kronika polska i zagraniczna, Recenzje i Bibliografia. Kronika polska obejmuje następujące działy: I. Akty ustawodawcze, dotyczące nauki i sztuki oraz szkolnictwa wyższego, ogłoszone w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w czasie od 1. I. 1929 do 31. XII. 1929; II. Nagrody za prace naukowe: A. Nagrody przyznane przez polskie instytucje i towarzystwa naukowe, B. Nagrody miast polskich za prace naukowe, C. Nagrody ministerstw za prace naukowe, D. Fundusze nagrodowe uniwersytetów; III. Sprawozdanie drugie z działalności Koła Naukoznawczego; IV. Wiadomości o nowopowstałych w Polsce towarzystwach i instytucjach naukowych i artystycznych. — Kronika zagraniczna zamieszcza naprzód wyjątki z przemówień kilku uczonych zagranicznych i głosy w prasie zagranicznej o roli nauki, poczem następuje szereg informacji z zakresu organizacyi nauki zagranicą, mianowicie o działalności Towarzystwa do popierania nauki im. cesarza Wilhelma w Berlinie w r. 1929/30, o wschodnio-europejskim Instytucie we Wrocławiu, o Instytucie im. Henryka Hertza w Berlinie, o Instytucie Matematycznym Uniwersytetu w Getyndze, o „Societas Jablonoviana“ w Lipsku, o Istituto di Cultura polacca „Attilio Begey“ w Turynie, o katedrze zwyczajnej polonistyki w Uniwersytecie

a

Rzymskim, o sławistyce we Włoszech, o nauce na wystawie w Liège, o Białoruskiej Akademii Nauk. — W dziale recenzyj omówione zostały następujące publikacje: E. Kretschmer: *Geniale Menschen* (M. Ossowska), M. Dehn: *Ueber die geistige Eigenart des Mathematikers* (W. Niklibore), A. S. Eddington: *Science and the unseen world* (Cz. Białobrzęski), C. E. Ayres: *Science, the false Messiah* (St. Ossowski), C. H. Becker: *Probleme der Wissenschaftspflege* (B. Suchodolski), K. Pearson: *The function of science in the modern state* (B. Suchodolski), *Le sentiment religieux et la science. Enquête auprès des Membres de l'Académie des Sciences par R. de Flers* (P. Rybicki), *La coopération intellectuelle. Revue mensuelle* (P. Rybicki), W. H. Bragg: *Craftsmanship and science* (M. Korczewski), P. Plaut: *Die Psychologie der produktiven Persönlichkeit* (St. Blachowski), R. Millikan: *Science and the new civilisation* (S. Szczeniowski). — Bibliografia podaje wykaz publikacji naukowych, które ukazały się w latach 1928—1930. Wykaz ten obejmuje następujące działy: I. Opracowania i materiały z zakresu teorii nauki, metodologii ogólnej, psychologii twórczości naukowej, socjologii nauki, historii nauki i dziedzin pokrewnych; czasopisma poświęcone naukowemu całowicie lub częściowo. II. Opracowania i materiały z zakresu organizacji nauki i jej potrzeb, przeglądy stanu badań w poszczególnych krajach, sprawozdania z działalności towarzystw i instytucyj naukowych, ich ustawy i statuty, materiały dotyczące ofiarności na cele naukowe. III. Informacje (spisy instytucyj i pracowników naukowych).

Tom XIV. (str. X i 404, wydany w r. 1931) zawiera w dziale rozpraw następujące prace: M. Heitzman: *Nauka i uczone społeczeństwo na tle historycznym*; S. Zarembo: *Utylitaryzm a czysta nauka*; Cz. Łapiński: *Katedry i siły naukowe profesorskie w państwowych uczelniach akademickich w Polsce*; A. Łomnicki: *O potrzebach matematyki stosowanej w Polsce*; J. Rutkowski: *Organizacja nauki a postęp nauki*; J. Dobrzański: *Z dziejów ofiarności na cele oświaty na Wołyniu, Podolu i Ukrainie w latach 1795—1832*; A. P. Coleman: *Nowe kierunki w nauczaniu w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej*; M. Bogucki: *Instytuty badawcze w Niemczech z zakresu przyrody i medycyny*; J. Tomcsányi: *Dzisiejsza organizacja nauki węgierskiej i jej warunki materialne*; H. Batowski: *Z dziedziny organizacji nauki w Czechosłowacji*; H. Batowski: *Obecny stan nauki w Jugosławii*; E. Frankowski: *Organizacja nauki w Hiszpanii*. — Tom zamykają Kronika polska i zagraniczna oraz

b

Recenzje. Kronika polska obejmuje następujące działy: I. Akta Ustawodawcze dotyczące nauki i sztuki oraz szkolnictwa wyższego, ogłoszone w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w czasie od 1. I. 1930 do 31. XII. 1930; II. Sumy w budżetach poszczególnych Ministerstw w latach budżetowych 1930/31 i 1931/32, przeznaczone na cele naukowe i artystyczne; III. Sprawozdanie trzecie z działalności Koła Naukoznawczego; IV. Wiadomości o nowopowstałych w Polsce instytucjach i towarzystwach naukowych i artystycznych. — Kronika zagraniczna obejmuje dwa działy: I. Głosy w prasie naukowej zagranicznej o roli nauki (Unaukowanie życia społecznego. Stosunek nauki czystej do stosowanej. Znaczenie metod naukowych w nauce dzisiejszej); II. Działalność instytucyj organizacyjno-naukowych zagranicą (Królewska Akademia Włoska. Włoskie instytuty naukowe i badawcze. Pierwsze sprawozdanie Instytutu Kultury Polskiej im. A. Begeya. Z działalności Narodowego Funduszu Badań Naukowych w Belgii w latach 1928/29 1929/30. Z działalności Fondation Universitaire w Belgii w latach 1928/29 i 1929/30. Office National des recherches scientifiques et industrielles et des inventions we Francji. Caisse des recherches scientifiques. Konferencya francuskich towarzystw naukowych. Działalność Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft w latach 1928/29 i 1929/30. American Council of learned Societies w Waszyngtonie. Social science research Council w Stanach Zjednoczonych A. P. Science Service w Stanach Zjednoczonych A. P., jego organizacja i działalność). — W dziale recenzyj omówiono następujące prace: A. S. Eddington: *The nature of the physical world* (Cz. Białobrzęski), J. B. S. Haldane: *Science and ethics* (W. Doroszewski), Fr. Paulhan: *Psychologie de l'invention* (M. Ossowska), *A history of psychology in autobiography. Vol. I. Éd. by C. Murchison* (M. Ossowska), A. Herzberg: *Zur Psychologie der Philosophie und der Philosophen* (W. Kowalski), J. St. Mill: *Autobiografia* (M. Heitzman), T. Tyc: *Pamiętnik* (K. Tymieniecki), W. C. Schuller: *How to do research work* (St. Ossowski), T. Dzieduszycki: *Sociotechnicum polonorum* (F. Bujak), J. G. Crowther: *Science in Soviet Russia* (S. Szczeniowski), *Nauka na Ukraini. Buletén Ukrnauky 1926, 1927* (St. Herbst), J. F. Abel: *National ministries of education* (B. Suchodolski), *Zoltan Magyary: A magyar tudomány politica alaptetése (Zasady węgierskiej polityki naukowej)* (J. Tomcsányi), *A természet-, műszaki- és mezőgazdaságtudományi országos Kongresszus munkálatai, Budapest 1926, évi januárus 3—8* (Prace krajowego nau-

a

kowego kongresu przyrodników, lekarzy, techników i rolników w Budapeszcie w dn. 3-8 stycznia r. 1926) (J. Tomcsányi), F. A. Ogg: *Research in the humanistic and social science* (F. Kruszewska).

Pamiętnik Pierwszego Zjazdu naukowego Polskiego Towarzystwa teologicznego, odbytego we Lwowie w roku 1928 (zob. *Ruch filozoficzny* XI. str. 201 a), wyszedł we Lwowie w r. 1930 nakładem Polskiego Towarzystwa teologicznego i zawiera m. i. in extenso referat Ks. J. Pastuszki p. t. *Pojęcie duszy ludzkiej u św. Augustyna* (drukowany poprzednio w *Przeglądzie teologicznym*, X.) oraz streszczenia następujących referatów, wygłoszonych — tak jak właśnie wymieniony — w sekcji filozoficznej Zjazdu: Ks. W. Giebartowski, *Dowód ontologiczny istnienia Boga*. — Ks. A. Krzeziński, *Stan duchowy człowieka a poznanie prawdy*. — Ks. F. Kwiatkowski, *Hylomorfizm a najnowsze teorie przyrodnicze*. — Ks. A. Pechnik, *O sceptycyzmie w najnowszej literaturze filozoficznej*. — Ks. J. Puchalik, *O abstrakcji*.

Przegląd Humanistyczny. W tomie X. *Ruchu filozoficznego* podaliśmy na str. 83 wiadomość o zawieszeniu po czwartym roczniku czasopisma „*Przegląd Humanistyczny*“, wydawanego przez Spółkę akcyjną „*Książnica-Atlas*“. Otóż wydawnictwo „*Przeglądu Humanistycznego*“ podjął w r. 1930 Prof. Dr. R. Ganszyniec z Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, przeobrażając to czasopismo — według słów prospektu — na „organ dydaktyczno-sprawozdawczy dla polonistyki, romanistyki, germanistyki, historii i propedeutyki filozofii“. Za rok 1930 wyszedł rocznik V., a za rok 1931 rocznik VI. wznowionego czasopisma. Z zakresu dydaktyki propedeutyki filozofii ukazały się w nim rozprawy Drki I. Dąbskiej „*W sprawie nauczania logiki przy sposobności nauczania języka polskiego*“ (rocznik V.), Dra L. Blausteina „*O lekturę filozoficzną w szkole średniej*“ (tamże), tegoż autora „*Z zagadnień dydaktyki psychologii*“ (rocznik VI.) i Dra T. Witwiciego „*O metodę poglądową w nauczaniu psychologii*“ (tamże). Nadto „*Przegląd Humanistyczny*“ posiada bardzo bogaty dział sprawozdań z publikacji filozoficznych. — Prenumerata wynosi za rocznik, obejmujący pięć zeszytów po 112 stronic, złotych 20. Cena poszczególnych zeszytów złotych 5. Adres Redakcji i Administracji: Prof. Dr. R. Ganszyniec, Lwów, ul. Potockiego 20. Rachunek w P. K. O. Nr. 154.620.

Miesięcznik Żydowski zaczął wychodzić w grudniu 1930. Jest on „poświęcony zasadniczemu, wszechstronnemu rozpatrywaniu zagadnień życia i kultury żydowskiej“ i uwzględnia na swych łamach „wszystkie

„*Ruch Filozoficzny*“ Tom XII. Nr. 1-10.

b

gałęzie wiedzy żydowskiej“, ogłaszając m. i. także rozprawy i referaty z dziedziny filozofii. Adres redakcji: Łódź, Narutowicza, 96. Adres administracji: Warszawa, Rymska, 8. Prenumerata kwartalna 8 zł.

Kanta Prolegomena po rusku. W r. 1930 wyszedł we Lwowie ruski przekład *Prolegomenów* Kanta, będący pracą zbiorową dziesięciu studentów i studentek ukraińskiego Uniwersytetu w Pradze czeskiej, członków Koła studentów filozofii tegoż Uniwersytetu i uczestników jego Seminarium filozoficznego. Tekst *Prolegomenów* podzielono na dziesięć mniej więcej równych części i każdą z nich przełożył jeden z współpracowników (K. Czechowycz, St. Hodowanij, M. Zakłynskij, M. Rozdolska, M. Melinyszyn, M. Derkaczewa, P. Derkacz, M. Hnatyszak, P. Sawiak i S. Hryhoriak). Uzyskane w ten sposób części przekładu omawiano i poprawiano na wspólnych posiedzeniach, poczem zajęła się niemi osobna komisja, która w gronie ściślejsem dokonała ostatecznej redakcji przekładu, dbając o zatarcie różnic indywidualnych pomiędzy poszczególnymi jego częściami. Nad całością pracy czuwał Prof. Dr. Iwan Mirczuk, który też zaopatrzył przekład historycznym wstępem i słowniczkiem terminologicznym, obejmującym ogółem 84 wyrazów, z których 44 jest pochodzenia łacińskiego lub greckiego, a 40 rodzimych. Przekład wyszedł nakładem wydawnictwa „*Nedila*“ z poparciem Senatu Ukraińskiego Uniwersytetu w Pradze i Kuratorium Ukraińskiego Naukowego Instytutu w Berlinie.

Second Congrès Polonais de Philosophie, tenu à Varsovie 1927. Rapports et Comptes-rendus. Jest to francuskie wydanie Księgi Pamiętkowej II. Polskiego Zjazdu filozoficznego (zob. *Ruch filozoficzny*, XI. str. 142 a), publikowane w roku 1930 w Warszawie staraniem Redakcji *Przeglądu Filozoficznego*. Liczy ono 203 stronic a różni się od polskiego oryginału po pierwsze tem, że nie zawiera streszczenia dyskusyj, które się rozwijały po poszczególnych referatach, po drugie tem, że podaje na wstępie wiadomości o organizacji Zjazdu, a po trzecie tem, że zawiera nieobjęty oryginałem polskim referat Janiny Suchorzewskiej p. t. „*Le schéma architectonique du système kantien*“, referat zaś Władysława Tatar-kiewicza p. t. „*L'esthétique associationiste au XVII. siècle*“ podaje w postaci rozszerzonej. Niektóre inne natomiast referaty doznały w redakcji francuskiej skrócenia.

Corpus philosophorum medii aevi. Wybrana na Zjeździe Międzynarodowej Unii Akademij (Union académique internationale) w Brukseli w r. 1929 Komisja (zob. *Ruch filozoficzny*, XI. str. 146), odbyła w styczniu

a

1930 w paryskiej Stacji Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności posiedzenie, na którym w myśl opinii, wyrażonych na wspomnianym Zjeździe Międzynarodowej Unii Akademij, zapadła uchwała rozpoczęcia prac przygotowawczych do wydawnictwa łacińskich przekładów dzieł Arystotelesa. Sekretarz Komisji, Ks. George Lacombe z Amerykańskiego Katolickiego Uniwersytetu, wydał pod datą 25. lutego 1930 a pod tytułem „Projet de l'Union Académique internationale pour la publication d'un Corpus philosophorum medii aevi“ (str. 7) krótki przegląd łacińskich przekładów dzieł Arystotelesa, które miałyby wejść w projektowane wydawnictwo, obliczone na mniej więcej 22 tomów. Zjazd Międzynarodowej Unii Akademij, odbyty w maju 1930, zatwierdził uchwałę Komisji, zapraszając zarazem zjednoczone Akademie i Towarzystwa naukowe do współpracy w podjętym wydawnictwie.

W celu przygotowania wniosków na ten Zjazd oraz w celu stworzenia sobie własnego organu dla spraw wydawnictwa Corpus philosophorum medii aevi Polska Akademia Umiejętności powołała do życia Komitet, którego pierwsze posiedzenie odbyło się 26. kwietnia 1930 i w którym wzięli udział PP. Birkenmajer, ks. Fijałek, Heinrich, Krokiewicz, Kutrzeba, ks. Michalski, Rozwadowski, Rubczyński i Twardowski. Na posiedzeniu tem ks. Michalski dał pogląd na dotychczasowe prace około wydawnictwa. Zarazem Komitet ustalił, że Polska Akademia Umiejętności bierze na siebie wydanie dzieła „De generatione et corruptione“ w opracowaniu Dra Aleksandra Birkenmajera, który też przygotowuje „Prolegomena in Aristotelem latinum“, poświęcone różnym zagadnieniom, związanym z wydaniem łacińskich przekładów Arystotelesa.

W dniu 20. stycznia 1931 odbyło się w Paryżu dalsze posiedzenie wybranej przez Międzynarodową Unię Akademij Komisji, w której w zastępstwie Ks. Prof. Dra K. Michalskiego wziął udział Dr. A. Birkenmajer. Na tem posiedzeniu Ks. G. Lacombe zdał sprawę z prac, wykonanych nad rejestracją rękopisów przekładów łacińskich Arystotelesa w czasie od maja 1930, po czem rozwinęła się dyskusja nad planem prac dalszych. Zorganizowano też centralne biuro Komisji z siedzibą w Paryżu.

Opuscula et textus historiam ecclesiae eiusque vitam atque doctrinam illustrantia. W wydawnictwie tem, podjętym przez Księgarnię Aschendorffa w Monasterze w Westfalii (zob. Ruch filozoficzny, Tom XI. str. 146 a), wyszły w dalszym ciągu następujące tomiiki: VIII. *Durandi de S. Porciano O. P.*

b

Tractatus de habitibus. Quaestio quarta (de subjectis habituum). Addita questione critica anonymi cuiusdam ad fidem codicum manu scriptorum edidit Josephus Koch, 80 p. M. 1'35. — IX. Gualteri Cancellarii et Bartholomaei de Bononia O. F. M. Quaestiones ineditae de assumptione B. V. Mariae, quas ad fidem manuscriptorum edidit Augustinus Deneffe S. J., 60 p. M. 1'08. — X. Quaestio de universali secundum viam et doctrinam Guilelmi de Ockham edidit Martinus Grabmann, 40 p. M. 086. — XI. Henrici de Lübeck O. P.: Quaestiones de motu creaturarum et de concursu divino ad fidem manuscriptorum primum edidit Franciscus Mitzka S. J., 63 p. M. 1'10.

Orbis Romanus. Grupa profesorów filologii, historii, prawa i filozofii, działających w Uniwersytecie katolickim w Medyolanie, przystąpiła do wydawania pod powyższym tytułem zbiorowym średniowiecznych tekstów. Teksty mają być wydawane z całą ścisłością naukową; z tekstów filozoficznych wydawnictwo ma na oku m. i. pisma Porfiryusza (Isagoge), Boecyusza, św. Augustyna (pisma z czasu przed jego nawróceniem) i Dionizjusza Pseudo-Areopagity. Na czele komitetu, czuwającego nad całem wydawnictwem, stoi Prof. A. Masново.

Sześć rozpraw o św. Augustynie zawiera na 272 stronicach drugi zeszyt siódmego tomu wydawnictwa „Archives de philosophie“, publikowany w Paryżu w roku 1930 nakładem firmy Gabriel Beauchesne z powodu 1500. rocznicy śmierci tego ojca kościoła. Są to rozprawy następujące: 1. R. Jolivet: Zagadnienie zła u św. Augustyna. 2. Ch. Boyer: Dowód augustyński istnienia Boga. 3. F. Cavallera: Św. Augustyn i *liber sententiarum*. 4. P. Monnot: Próba syntezy filozoficznej na podstawie XI. księgi Państwa Bożego. 5. B. Romeyer: Trzy zagadnienia filozofii augustyńskiej z powodu pewnej nowej książki [chodzi o dzieło Gilsona p. t. Wstęp do studium św. Augustyna]. 6. R. de Sinéty: Św. Augustyn i transformizm.

Anselmus Cantuariensis. Fides quaerens intellectum. Pod tym tytułem wydał w r. 1930 A. Koyré w zbiorze Bibliothèque des textes philosophiques, wychodzącym nakładem księgarni Vrin w Paryżu, tekst łaciński i przekład francuski Prosligion, Liber Gaunilonis pro insipiente i Liber apologeticus contra Gaunilonem. Nadto tomik zawiera wstęp wydawcy i informacje bibliograficzne (str. X. 98. Cena 12 fr.).

Dzieła św. Tomasza z Akwinu. Komisja, powołana do życia przez Papieża Leona XIII. w celu dokonania zupełnego krytycznego wydania dzieł św. Tomasza z Akwinu (editio leonina), zreorganizowała się obecnie i podjęła na nowo swe czynności. Zapo-

a

wiedziany tom XV. dzieł obejmuje „Summa contra gentiles“ a tom XVI. indeksy do obu sum. W skład komisji wchodzi obecnie P. Mackey jako przewodniczący honorowy, Cl. Suermondt jako przewodniczący urzędujący, A. Walz i H. Garrastachu jako członkowie. Siedzibą komisji jest rzymskie Collegio Angelico, via S. Vitale, 15.

Dictionnaire général de Saint Thomas. Zgromadzenie Dominikanów w Le Saulchoir w Belgii podjęło wydawnictwo słownika, który ma przedstawić w porządku alfabetycznym wyrazów całokształt poglądów filozoficznych i teologicznych św. Tomasza z Akwinu.

N. Signoriello, Lexicon paripateticum philosophico-theologicum, in quo Scholasticorum distinctiones et effata praecipua explicantur, wyszło w r. 1931 w piątym wydaniu nakładem firmy Pustet w Rzymie (str. VIII i 470, lirów 25). Dzieło podaje w porządku alfabetycznym dystynkcyjne scholastyczne (np. absolute — connotative, ab extrinseco — ab intrinseco) jakoteż scholastyczne wyrażenia, aksjomaty, tezy (np. ab eodem res habet quod sit ens et quod sit una), wyjaśniając je i ilustrując cytatami z pisarzy scholastycznych i ojców kościoła.

Opus Majus Rogeryusza Bacona wyszło w r. 1928 w przekładzie angielskim w dwóch tomach o razem XIII i 840 stronicach. Przekładu dokonał Robert Belle Burke z Uniwersytetu w Filadelfii, którego drukarnia rzecz wydała. Tłumacz miał — jak powiada w przedmowie — na myśli potrzeby tych czytelników Bacona, którzy chcą studyować tekst oryginalny, pragną jednak pomagać sobie przytem przekładem. Przekład niniejszy, który spotkał się z wielkim uznaniem krytyki, opiera się na tekście wydania z r. 1900, sporządzonego przez J. H. Bridge'a. Dzieło można nabyć w Londynie w Księgarni pod firmą H. Milford; cena obu tomów 42 szylingów.

Wydanie dzieł Mikołaja Kuzańczyka. Według przyjętego przez Heidelberską Akademię Nauk planu tego wydawnictwa (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 147 a) ma ono objąć narazie w czterech tomach pisma filozoficzne i pisma z zakresu teorii państwa w następującym układzie: I. De docta ignorantia. II. Apologia doctae ignorantiae. III. De coniecturis. IV. De filiatione Dei. De genesi. V. Idiotae libri quattuor: de sapientia I. et II.; de mente; de staticis experimentis. VI. De visione Dei. VII. De pace fidei. VIII. Cribratio Alchorani. IX. De ludo globi. X. Compendium. De possess. XI. De beryllo. De dato patris luminum. De quaerendo Deum. XII. De venatione sapientiae. De apice theoriae. XIII. i XIV. De concordantia catholica. — Całość obejmuje

b

ok. 1600 stronic druku i będzie kosztowała ok. 300 M.; ma ona być gotowa do r. 1939, w którym upłynie 500 lat od pierwszego wydania dzieła „De docta ignorantia“. — Wydawnictwo zaczęło się ukazywać w r. 1931 od tomu II., który opracował R. Klubansky (str. IX. i 49. Cena M. 12); najbliższe będą tom I. w opracowaniu E. Hoffmann'a i R. Klubansky'ego, tom V. w opracowaniu L. Baur'a, tomy XIII. i XIV. w opracowaniu G. Kallen'a i tom VI. w opracowaniu E. Hoffmann'a i R. Klubansky'ego.

De imaginatione Jana Franciszka Pico della Mirandola wydał wraz z przekładem angielskim na podstawie dawnego wydania weneckiego (1501) i strasburskiego (1507) w r. 1930 M. H. Caplan (London, H. Milford, str. XII i 102. Cena 4 S. 6 d.).

H. Grocyusza dzieło De jure belli ac pacis postanowiła wydać w postaci ostatecznie ustalonej Międzynarodowa Unia Akademij (Union académique internationale).

Indeks do Pensées Pascala przygotowuje paryskie Towarzystwo przyjaciół Pascala. (Zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 195 b). Indeks ten pozwoli odszukać każdy ustęp „Myśli“, z którego się pamięta chociażby jedno tylko słowo. Rękopis tej pracy obejmuje około 50.000 kartek. Inicytorem jej jest ks. Valensin, redakcją spoczywa w rękach P. Maryi Rougier, nauczycielki w liceum żeńskim w Lyonie.

John Locke. An essay concerning the understanding, knowledge, opinion and assent. Pod tym tytułem wydał w r. 1931 Prof. B. Raud z Uniwersytetu Harvarda po raz pierwszy pracę, którą Locke napisał w roku 1671, w 19 lat przed wydaniem swego Szkieletu o rozumie ludzkim (An Essay concerning human understanding). Rzecz wyszła nakładem Harvard University Press w Cambridge (Mass.), liczy LX i 307 stronic i kosztuje 3.50 doll.

H. More, Enchiridion ethicum. Przekład angielski tego dzieła z r. 1690 został obecnie opublikowany ponownie w przedruku faksymilowym staraniem towarzystwa The facsimile text Society, które wytknęło sobie za cel wydawanie fotograficznych reprodukcji rzadkich książek z dziedziny beletrystyki, historii, filozofii, nauk politycznych i historii nauk. Enchiridion ethicum More'a jest pierwszym tomem publikacji Towarzystwa z zakresu filozofii.

Kant-Lexikon. Zmarły w roku 1926 R. Eisler (zob. Ruch filozoficzny, X. str. 215) pozostawił w rękopisie wykonane niemal zupełnie dzieło, które tworzy pewnego rodzaju kompendium filozofii kantowskiej, ułożone porządkiem alfabetycznym i logicznym, i uwzględnia wszystkie dzieła Kanta oraz jego listy. Rzecz całą doprowadził do

*

a

końca Helmut Kuhn a wydała ją w roku 1931 przy współdziałaniu Towarzystwa im. Kanta firma nakładowa E. S. Mittler u. Sohn w Berlinie pod powyższym tytułem. (Str. VIII. 642. cena w opr. 35 M.).

Hegel. Nel centenario della sua morte. Pod tym tytułem wydała redakcja czasopisma Rivista di filosofia neo-scolastica staraniem Wydziału filozoficznego katolickiego Uniwersytetu w Medyolanie tom o XV i 395 stronicach, który prócz wstępu pióra A. Gemelli'ego zawiera następujące rozprawy: C. Mazzantini, Heglizm we Włoszech (po włosku). — A. Forest, Heglizm we Francji (po franc.). — E. Przywara, Heglizm w Niemczech (po niem.). — L. J. Walker, Heglizm w Wielkiej Brytanii (po ang.). — J. H. Ryan, Heglizm w Ameryce (po ang.). — L. Gancikoff, Heglizm w Rosji (po włosku). — J. Engert, Zasadnicze zagadnienia myślenia filozoficznego a Hegel (po niem.). — G. Gonella, Dualizm heglowskich poglądów etyczno-prawniczych (po włosku). — V. La Via, Autokrytyka idealizmu (po włosku). — Na końcu tomu podany jest przekład włoski rozpraw Przywary, Walkera, Engerta i Ryana.

Schopenhaueriana. Redakcja czasopisma „Süddeutsche Monatshefte“ w Monachium (Sendlingerstr. 80) ogłosiła w zeszycie kwietniowym z r. 1930 i w zeszycie wrześniowym z r. 1931 nieznaną dotąd przyczynki do biografii i twórczości Schopenhauera. Pierwszy z tych zeszytów przynosi wiadomość o rozmowach z Schopenhauerem, omawia korespondencję filozofa oraz jego stosunek do Gutzkowa; w drugim został ogłoszony szereg listów matki Schopenhauera do niego oraz listów różnych jego znajomych; dalej zeszyt ten drukuje nieznaną dotąd relację o chorobie i śmierci Schopenhauera i zajmuje się sprawą pewnego autobiograficznego rękopisu, który uległ zniszczeniu. — Cena każdego z obu zeszytów wynosi M. 1.75.

INSOI SAYTON oder Magazin zur Erfahrungsseelenkunde als ein Lesebuch für Gelehrte und Ungelehrte. Tak nazywało się czasopismo, którego dziesięć tomów wyszło w latach 1788—1793 staraniem i pod redakcją Karola Filipa Moritz'a nakładem Augusta Mylius'a w Berlinie. Obecnie firma Welt-Verlag w Berlinie (Pallasstrasse, 10/11) wydała faksymilowy przedruk tego czasopisma, w pięciu tomach podwójnych o razem 3800 stronicach, zaopatrzonych w przedmowę oraz w indeks rzeczowy i osobowy pióra Dra Włodzimierza Eliasberg'a. Cena za całość wynosi 60 M.

A. Stöckl, Geschichte der Philosophie des Mittelalters. Dzieło to, wydane po raz pierwszy w latach 1864—66 i zupełnie wyczerpane, wyszło obecnie w wydaniu drugim

b

nakładem firmy Welt-Verlag w Berlinie (Pallasstrasse, 10/11) w trzech tomach, liczących XX. i 431, VI i 1159 oraz XXVIII i 688 stronic; kosztuje nieoprawne 60 M. a opravne 70 M.

J. E. Erdmann, Versuch einer wissenschaftlichen Darstellung der Geschichte der neueren Philosophie. To dzieło, którego autor, ur. w r. 1805, był osobistym uczniem Hegla i umarł w r. 1892 jako profesor filozofii w Halle, ukazało się w druku w połowie wieku XIX. w trzech częściach, liczących razem sześć tomów i obejmujących rozwój filozofii nowożytnej począwszy od Descartes'a a skończywszy na Heglu, Herbarcie, Schopenhauerze i ostatniej fazie filozofii Schellinga. Obecnie firma Fr Frommanns Verlag w Stuttgarcie przystąpiła do nowego faksymilowego wydania tej pracy, które wychodzi w siedmiu tomach, mianowicie część pierwsza i druga w czterech tomach, sięgających od Descartes'a do Kanta, (str. ok. 1900), a część trzecia w trzech tomach, poświęconych filozofii pokantowskiej (str. ok. 1600). Cena za całość wynosi ok. 50 M. bez oprawy.

Dzieła Franciszka Brentano. Lipska Firma wydawnicza Felix Meiner przystąpiła przed szeregami lat do wydania dzieł Franciszka Brentano (1838—1917), zarówno tych, które, ogłoszone drukiem za życia autora, zostały w handlu księgarskim bądź również już za życia autora bądź po jego śmierci wyczerpane, jak też tych, które, za życia autora niewydane, tworzą jego spuściznę rękopisemną. Redakcja tego wydania spoczywa w rękach Oskara Krausa, profesora filozofii w niemieckim Uniwersytecie w Pradze, i Alfreda Kastila, profesora filozofii w Uniwersytecie w Innsbrucku. Dotąd wyszły następujące tomy:

„Vom Ursprung sittlicher Erkenntnis“. Jest to odczyt, który Brentano wygłosił w r. 1889 w wiedeńskim Towarzystwie prawniczym i w tymże roku wydał. Owo pierwsze wydanie zawierało prócz samego odczytu liczne uwagi objaśniające i uzupełniające, oraz — w dodatku — referat krytyczny z rozprawy Miklosicha „O zdaniach bezpodmiotowych“ (przedrukowany tu z Wiener Zeitung z r. 1883). Sporządzone przez O. Krausa drugie wydanie (Vom Ursprung sittlicher Erkenntnis. Nebst kleineren Abhandlungen zur ethischen Erkenntnistheorie und Lebensweisheit, 1921, str. XII i 108, cena M. 2.70) różni się od pierwszego tem, że wydawca skrócił lub zupełnie opuścił niektóre — zresztą nieliczne — uwagi uzupełniające i objaśniające wydania pierwszego, uważając je po części za już nieaktualne, po części za wychodzące poza ścisłe ramy samego odczytu, po części za niepotrzebne wobec tego, że dotyczące za-

a

gadnienia znalazły swe wyjaśnienie w pismach A. Marty'ego. Niektóre jednak ze skróconych lub opuszczonych tutaj uwag znalazły miejsce w tomie p. t. „Wahrheit und Evidenz“ (zob. poniżej) a referat z Miklosicha rozprawy „O zdaniach bezpodmiotowych“, pominięty w drugim wydaniu odczytu, został przedrukowany w drugim tomie nowego wydania „Psychologii“ (zob. poniżej). Natomiast dodał wydawca w drugim wydaniu odczytu kilka drobnych rozprawek, które z wyjątkiem rozprawki p. t. „Epikur i wojna“ (z roku 1916) nie były dotąd jeszcze drukowane i które pochodzą bądź z listów Franciszka Brentano, bądź tworzą część jego spuścizny rękopisemnej. Rozprawki te noszą następujące tytuły: 1. O charakterze apriorycznym zasad etycznych. 2. O decyzjach emocjonalnych i o sformułowaniu najwyższego prawa moralnego. 3. W sprawie względności pochodnych praw moralnych. 4. Motyw karania i wymiar kary. 5. Epikur i wojna. 6. Zamach młodego Benjamin Franklina na etykę, później przez niego samego najsurowiej potępiony, wszelako bez zdania sobie sprawy z jego błędu logicznego. 7. O moralnej doskonałości pierwszej przyczyny wszystkich bytów, które nie są same z siebie konieczne. 8. O szczęściu i nieszczęściu — Wydawca dodał do tego tomu od siebie wstęp (str. VII—XIV) oraz szereg objaśnień jakoteż indeks rzeczowy i osobowy.

„Die Lehre Jesu und ihre bleibende Bedeutung. Mit einem Anhang: Kurze Darstellung der christlichen Glaubenslehre“. Rzecz ta nie była drukowana za życia autora; wydał ją w r. 1922 ze spuścizny rękopisemnej A. Kastil (str. XX. 149. cena Mk. 3:50). Jest to ostatnia praca, którą Brentano jeszcze sam przygotował do druku, podpisując przedmowę na rok przed śmiercią. W przedmowie tej Brentano, który był za młodu księdzem katolickim, wyjaśnia swój stosunek do kościoła katolickiego i wylicza powody, które go skłoniły do wystąpienia z niego. Samo dzieło składa się z czterech części, zatytułowanych: 1. Nauka moralna Jezusa według ewangelij. 2. Nauka Jezusa o Bogu i świecie, o jego własnej osobie i jego własnym posłannictwie według ewangelij. 3. O „Myślach“ Pascala dotyczących apologii wiary chrześcijańskiej. 4. Nietzsche jako naśladowca Chrystusa. Wydrukowany w dodatku „Krótki wykład nauki wiary chrześcijańskiej“ pochodzi z niedokończonego dzieła autora, które miało p. t. „Próba filozoficzna o religii“ zawrzeć jego filozofię religii. Wydawca zaopatrzył tomik wstępem (str. III—X), uwagami objaśniającymi oraz indeksem rzeczowym i osobowym.

b

„Psychologie vom empirischen Standpunkt“. Pod tym tytułem wydał Franciszek Brentano w roku 1874 pierwszy tom dzieła, zakrojonego na dwa tomy. Ale tomu drugiego już nie wydał. Dzieło pozostało tedy torsem, obejmującym z zamierzonych sześciu ksiąg tylko dwie, z których pierwsza traktuje o psychologii jako nauce, druga o zjawiskach psychicznych wogóle (trzecia miała być poświęcona przedstawieniom, czwarta sądom, piąta zjawiskom emocjonalnym a zwłaszcza woli, szósta wzajemnemu stosunkowi życia psychicznego i fizycznego oraz kwestyi nieśmiertelności duszy). Pierwsza księga rozpada się na cztery rozdziały, druga na dziewięć rozdziałów. Z tych dziewięciu rozdziałów rozdziały piąty do dziewiątego zajmują się na 117 stronach sprawą klasyfikacji zjawisk psychicznych — rozdziały te wydał jeszcze sam Brentano ponownie w roku 1911 w osobnej książce p. t. Von der Klassifikation der psychischen Phänomene (Lipsk, Duncker und Humblot), uzupełniając tekst roku 1874, przedrukowany bez zmiany, nie tylko uwagami pod tekstem, lecz także szeregiem rozważań, tworzących dodatek do tekstu pierwotnego i umieszczonych na końcu książki (str. 122—167). Rozważania te, mające wywody tekstu wyjaśniać i bronić a także prostować i rozwijać, noszą następujące napisy: 1. Odniesienie się psychiczne w odróżnieniu od stosunku w znaczeniu właściwym. 2. O odnieszeniu się psychicznem do czegoś jako do przedmiotu wtórnego. 3. O modi przedstawiania. 4. O atrybutywnym połączeniu przedstawień in recto i in obliquo. 5. O modyfikacji sądów i zjawisk emocjonalnych przez modi przedstawiania. 6. O tem, że niepodobna przyznać każdemu psychicznemu odnoszeniu się intensywności a zwłaszcza pojąć stopni przekonania i preferowania jako różnice intensywności. 7. O tem, że niepodobna złączyć sądu i odnoszenia się emocjonalnego w jednej klasie zasadniczej. 8. O tem, że niepodobna przyjąć dla uczucia i woli — w analogii do przedstawienia i sądu — różnych klas zasadniczych. 9. O przedmiotach prawdziwych i fikcyjnych. 10. O próbach zmatematyzowania logiki. 11. O psychologiiźmie.

Przystępując do nowego wydania jednotomowej brentanowskiej „Psychologie vom empirischen Standpunkt“ z roku 1874, O. Kraus dzieło to podzielił na dwa tomy. Pierwszym objął całą pierwszą księgę i cztery pierwsze rozdziały księgi drugiej, drugim zaś tomem objął pozostałe rozdziały księgi drugiej, więc te rozdziały, które weszły w skład publikacji „Von der Klassifikation der psychischen Phänomene“ wraz z uzupełniającymi je rozważaniami autora. Nie ograniczają się jednak oba to-

a

my do przedruku dawniejszych publikacji. I tak do każdego tomu wydawca O. Kraus dodał Wstęp i Uwagi. Wstęp do tomu pierwszego (wydanego w r. 1924 i liczącego stron XCIII i 278, cena M. 9) przedstawia się jako rozprawa o 77 stronach; (można ją też nabyć osobno p. t. Brentanos Stellung zur Phänomenologie und Gegenstandstheorie, cena M. 3); wstęp do tomu drugiego (wydanego w r. 1925 i liczącego str. 23 i 337, cena M. 9) ma stron 13. Dodane do każdego tomu uwagi wydawcy, obejmujące w pierwszym tomie 24 stron a w drugim tomie 84 stron, mają tak samo jak wstępy nie tylko ułatwić zrozumienie tekstu, lecz także wyświetlać różne nieporozumienia, które się z czasem wkładały w interpretację niektórych twierdzeń autora, dalej bronić jego poglądów przeciw pewnym zniekształceniom i niesłusznym zarzutom, z którymi się spotykały, a wkońcu zwracać uwagę czytelnika na dalszy rozwój i na przeobrażenia, którym ulegały stopniowo zapatrywania autora. Nadto tom pierwszy przynosi bibliografię prac Franciszka Brentano, a tom drugi poza szczegółowym indeksem rzeczowym do obu tomów jeszcze sześć rozpraw Franciszka Brentano. Pierwsza z nich p. t. „Mikrosich o zdaniach bezpodmiotowych“ była już drukowana za życia autora w dodatku do książki „Vom Ursprung sittlicher Erkenntnis“ z r. 1889 (zob. powyżej); dalszych pięć jednak pochodzi ze spuścizny rękopismnej; noszą one następujące napisy: 1. O myśleniu ogólnem i bycie jednostkowym. 2. Wyobrażenie i przedstawienie abstrakcyjne. 3. O przedmiotach myślenia. 4. O bycie w znaczeniu niewłaściwym, o nazwach abstrakcyjnych i entia rationis. 5. O ens rationis. — Rozprawy te powstały w roku 1917, dyktował je autor ociemniały u schyłku życia.

Jako uzupełnienie tych dwu tomów „Psychologii“ wydaje O. Kraus rzecz p. t. „Vom sinnlichen und noetischen Bewusstsein“ z podtytułem „Psychologie Band III“. Dotąd wyszła w r. 1928 pierwsza część tego trzeciego tomu „Psychologii“ p. t. „Wahrnehmung, Empfindung, Begriff“ (str. XLVIII i 191, cena M. 6'30). Wyrażeń „świadomość zmysłowa“ i „świadomość noetyczna“ używał już Brentano dla zaznaczenia różności zmysłowych i niezmysłowych aktów świadomości; rozróżnienie to wysuwa się na pierwszy plan rozważań, ogłoszonych w tym tomie na podstawie różnych rękopisów, pochodzących z lat 1914—1916 i ułożonych przez wydawcę w pewną zaokrągloną całość. Nie brak i tutaj wstępu wydawcy, liczącego 30 stron, oraz uwag objaśniających, zajmujących 65 stron. Na drugą część III. tomu „Psychologii“ złoży się głównie przedruk zbioru rozpraw, które wydał sam autor

b

w roku 1907 p. t. „Untersuchungen zur Sinnespsychologie“.

„Versuch über die Erkenntnis“, rzecz wydana przez Alfreda Kastila w r. 1925 (str. XX i 222, cena M. 6'70), zawiera wyłącznie rzeczy ze spuścizny rękopismnej. Pierwszą z nich jest rozprawa p. t. „Nieder mit den Vorurteilen. Ein Mahnruf an die Gegenwart, im Geiste von Bacon und Descartes von allem blinden Apriori sich loszusagen“ z roku 1903; obejmuje ona na 157 stronach następujące rozdziały: 1. Filozofia naukowa a filozofia przesylna. 2. Charakter logiczny matematyki. 3. Zagadnienie indukcji. 4. Ogólne prawo przyczynowości i niemożliwość absolutnego przypadku dla czegokolwiek, co istnieje, było lub będzie. Do tego czwartego rozdziału wydawca dodał cztery uzupełnienia pióra autora: A. Dowód ogólnego prawa przyczynowego na podstawie samych pojęć przy sprowadzeniu do prawa sprzeczności (z r. 1905), B. Dowód, że się nie może zdarzać nic bezwzględnie przypadkowego (z r. 1912), C. Niemożliwość czegoś bezwzględnie faktycznego (z r. 1914) i D. O niemożliwości absolutnego przypadku (z r. 1916). — Nadto tom ten zawiera również niedrukowaną dotąd rozprawę z roku 1916 „O prawdopodobieństwie“ (str. 160—184) a zamykają go uwagi objaśniające wydawcy (str. 185—210), wyjątek z listu Franciszka Brentano do Prof. Vailati'ego w sprawie zagadnienia równoległych (chodzi tu o zagadnienie, poruszone w przytoczonym powyżej rozdziale p. t. Charakter logiczny matematyki) oraz indeks rzeczowy i osobowy.

„Die vier Phasen der Philosophie und ihr augenblicklicher Stand. Nebst Abhandlungen über Plotinus, Thomas von Aquin, Kant, Schopenhauer und August Comte“. Tom ten, który wydał w roku 1926 O. Kraus (str. XVIII i 169, cena M. 4), obejmuje obok rzeczy już dawniej publikowanych także takie, które dotąd nie były ogłoszone. Z rzeczy dawniej publikowanych rozprawa, poświęcona czterem fazom filozofii i jej obecnemu stanowi, była osobno wydana w r. 1895*), tak samo rzecz o Plotynie (p. t. Was für ein Philosoph manchmal Epoche macht) w r. 1876; trzy rozprawy były drukowane w czasopiśmie, mianowicie „August Comte i filozofia pozytywna“ w r. 1869, „O badaniu bezzalożeniowem“ w r. 1901 a „Tomasz z Akwinu“ w r. 1908. Nie były zaś dotąd drukowane dwie rozprawki z r. 1915, jedna „O kantowskiej krytyce dowodów istnienia Boga“, druga p. t. „Schopen-

*) Pisał wtedy o niej Prof. Twardowski w wiedeńskim tygodniku „Przełom“, rocznik I (1895) Nr. 11; referat ten jest przedrukowany w „Rozprawach i artykułach filozoficznych“ (1927) na str. 229—242.

a

hauer". Do tekstów brentanowskich wydawca dodał wstęp (str. VII—XVIII), uwagi objaśniające (str. 157—164) oraz indeks rzeczowy i osobowy.

"Ueber die Zukunft der Philosophie nebst den Vorträgen Ueber die Gründe der Entmutigung auf philosophischem Gebiete, Ueber Schellings System und den 25 Habilitationsthesen". Z treści tego tomu, wydanego przez O. Krausa w r. 1929 (str. XX i 187, cena M. 4:90) nie był dotąd drukowany odczyt "O filozofii Schellinga", który tutaj występuje w dwojakiej postaci, zarówno w tej, w której go wygłosił Brentano w roku 1866 jako wykład habilitacyjny w Uniwersytecie wüzburgskim, jak też w tej, w której miał go w roku 1889 w wiedeńskim Towarzystwie filozoficznym. Z odczytem habilitacyjnym łączą się tezy habilitacyjne w liczbie 25, ogłoszone tutaj zarówno w oryginale łacińskim jak w sporządzonym przez Franciszka Brentano przekładzie niemieckim. Rzecz "O przyczynach zniechęcenia na polu filozofii" była wygłoszona jako wykład wstępny w Uniwersytecie wiedeńskim w r. 1874 i w tymże roku wydana drukiem; odczyt p. t. "O przyszłości filozofii" wygłosił Brentano w wiedeńskim Towarzystwie filozoficznym w r. 1892 i wydał go drukiem w r. 1893. — Na czele tomu znajduje się Wstęp O. Krausa (str. VII—XX) a na końcu dodane są uwagi objaśniające (str. 145—183) oraz indeks rzeczowy i osobowy.

"Vom Dasein Gottes". Tom ten, liczący stron LIX i 546 (cena M. 21:50), wydany w r. 1929 przez A. Kastila, zawiera nieogłoszone dotąd drukiem wykłady Franciszka Brentano o dowodach istnienia Boga. Wydawca oparł się na skryptach autora, których najdawniejsza postać sięga roku 1871 (po części 1867), a które ulegały w miarę powtarzania wykładów przeredagowaniu. Decydującą dla wydawcy była głównie redakcja z r. 1891, przyczem jednak stosunek wydawcy nie był jednakowy do wszystkich części rękopisu. Niektóre z nich mają bowiem postać zupełnie wykończonego sformułowania tekstu, inne składają się tylko z mniej lub więcej szczegółowych szkiców, a treść ich miejscami odpowiada jedynie dawniejszym poglądom autora, nie zaś jego ostatecznemu stanowisku. To też wydawca dotyczące części wykładów przerobił, posługując się wszystkimi częściami spuścizny rękopisemnej, które pozostają w związku z zagadnieniem dowodów istnienia Boga i posilując się korespondencją Franciszka Brentano, oraz notatkami z prowadzonych z nim rozmów, zachowując przytem jednak dyspozycję całości wykładów, ustaloną samym skrypcem. Główna treść ich jest następująca: Wstęp. Teoretyczna i prak-

b

tyczna doniosłość zagadnienia Boga. Część I. Badania wstępne. 1. O twierdzeniu, że istnienie Boga jest rzeczą z góry pewną. a) Argumenty zewnętrzne na korzyść tego twierdzenia, b) ontologiczny argument na korzyść istnienia Boga. 2. Czy jest rzeczą z góry jasną, że nie można dowieść istnienia Boga? 1. Racye, z których ma zgóry wynikać, że Bóg nie istnieje. 2. Argumenty, mające wykazać, że nie można dostarczyć pewnego dowodu istnienia Boga. a) Wątpliwości sceptyczne natury ogólnej. b) Argumenty, zastosowane specjalnie do danej kwestyi. Część II. Dowody istnienia Boga. A. Dowód teleologiczny. 1. Pozór teleologii. 2. Rzeczywistość teleologii. 3. Od porządkującego rozumu do Stwórcy. B. Dowód na podstawie ruchu. C. Dowód na podstawie kontyngencji. D. Dowód psychologiczny. E. Dokończenie dowodu istnienia Boga. — Prócz wykładów Franciszka Brentano o dowodach istnienia Boga tom zawiera jeszcze obszernie wyjątki z listu autora (z roku 1909) do pewnego agnostyka oraz pochodzącą z r. 1915 rzecz p. t. "Tok myśli w dowodzeniu istnienia Boga" a składającą się z następujących trzech części: 1. O konieczności wszystkiego, co istnieje. 2. O pierwszej bezpośrednio koniecznej przyczynie. 3. W sprawie teodycei. — Wydawca zaopatrzył tom we Wstęp (str. III—XVIII), w uwagi objaśniające (str. 493—538) oraz w indeks rzeczowy.

"Wahrheit und Evidenz. Erkenntnistheoretische Abhandlungen und Briefe". W tym tomie, który wydał O. Kraus w r. 1930, (str. XXXI i 228, cena M. 8) wydawca zebrał w czterech działach i w dodatku rzeczy, dotąd przeważnie nigdzie niedrukowane. Pierwszy dział p. t. "Nauka dawniejsza" zawiera wygłoszony przez Franciszka Brentano w r. 1889 w wiedeńskim Towarzystwie filozoficznym odczyt "O pojęciu prawdy", dalej fragment rozprawy z przed roku 1902, ściśle treścią związany z owym odczytem, poczem następują cztery obszernie Uwagi, drukowane pierwotnie jako objaśnienia do odczytu, wydanego w roku 1889 p. t. "Vom Ursprung sittlicher Erkenntnis" a w drugim jego wydaniu skrócone lub opuszczone (zob. powyżej). Uwagi te są zatytułowane: 1. Zasadniczy podział zjawisk psychicznych u Descartes'a. 2. Błędny pogląd Windelbanda na zasadniczy podział zjawisk psychicznych. 3. W sprawie krytyki teoryj Sigwarta o sądzie egzystencjalnym i negatywnym. 4. O oczywistości (clara et distincta perceptio u Descartes'a, nauka Sigwarta o oczywistości i jego "postulaty"). Drugi dział p. t. "Przejsięcie do nowej nauki" podaje wyjątki z jednego z listów do Marty'ego z r. 1901, rozważające sprawę gramatycznych abstraktów

a

jako fikcyj językowych, dalej rozprawkę z r. 1904 o nazwie „istniejący“ i tkwiących w niej ekwiwokacjach, w końcu fragment rozprawy z r. 1905 o mowie. Dział trzeci p. t. „Nauka nowa“ zawiera wyłącznie wyjątki z listów Franciszka Brentano do Marty'ego, Krausa i Hillebranda z lat 1905—1916, poświęcone zwalczaniu wszelkich entia rationis i entia irrealia, t. zw. przedmiotów idealnych i irrealnych. Na twierdzeniu bowiem, że świadomości naszej mogą być dane tylko rzeczy, t. j. przedmioty realne (niekoniecznie tylko cielesne, materialne), że więc zarówno t. zw. „treści sądów“ w rozumieniu Marty'ego a zatem także „objektywy“, „stany rzeczy“, a tak samo „zdania same w sobie“, dalej „przeszłość“ i „przyszłość“ i „teraźniejszość“ jak też „możliwość“, „niemożliwość“, „istnienie“ i t. p. są tylko pozornie nazwami przedmiotów naszego myślenia, polega „nauka nowa“ Franciszka Brentano*). W dziale czwartym p. t. „Prawda i oczywistość“ jest wydrukowanych sześć rozprawek z lat 1914 i 1915 (ostatnia niedokończona), poświęconych zaznaczonym w napisie tego działu zagadnieniom. Tytuły ich są następujące: 1. W sprawie zagadnienia istnienia treści oraz o adaequatio rei et intellectus. 2. O sensie zdania: veritas est adaequatio rei et intellectus. 3. O zdaniu: veritas est adaequatio rei et intellectus. 4. Tok myśli wykładu o oczywistości. 5. W sprawie oczywistości. 6. O oczywistości. — Dodatek wreszcie podaje wyjątki z dwóch listów, skierowanych w r. 1905 do Husserla, zajmujących się kwestią psychologizmu, fenomenologii i związanymi z nią zagadnieniami. W zakończeniu dodatku umieścił wydawca notatkę, sporządzoną przez A. Kastila po rozmowie z Franciszkiem Brentano, w której Brentano przedstawił sposób, w jaki doszedł swego czasu do mylnego poglądu na istnienie przedmiotów irrealnych. — Tom ten zawiera Wstęp wydawcy (str. VII—XXXI), uwagi objaśniające (str. 167—220) oraz indeks osobowy i rzeczowy.

Wydawnictwo powyższe korzysta z pomocy Th. G. Masaryka, Prezydenta Rzeczypospolitej czeskosłowackiej, ongiś ucznia Franciszka Brentano.

Dzieła Ch. S. Peirce'a, logika, metodologia i twórcy pragmatyzmu, ukażą się w 10 tomach w zbiorowym wydaniu p. t. *Collected Papers* nakładem firmy wydawniczej Harvard University Press. Redaktorami są Dr. Ch. Hartshorne i Dr. P. Weiss. Dotychczas ukazał się tom pierwszy p. t. „The principles of philosophy“; zawiera on nieopublikowane przeważnie rozprawy, dotyczące me-

*) Zob. powyżej zakończenie artykułu Prof. Kotarbińskiego p. t. „Uwagi na temat reizmu“.

b

tod i klasyfikacji nauk, fenomenologii czyli nauki o kategoriach, etyki i estetyki. Cena wynosi 4.50 dol.; subskrybujący wszystkie tomy otrzymują 20% zniżki. Tom drugi będzie poświęcony logice tradycyjnej, symbolicznej, metodom badania, indukcji i prawdopodobieństwu.

Tanie wydania dzieł Nietzschego. Z dniem 31. grudnia 1930 — w trzydziści lat po śmierci filozofa — dzieła Nietzschego przestały być własnością jego spadkobierców i stały się własnością publiczną. To też dwie firmy nakładowe niemieckie wydały dzieła Nietzschego po cenach bardzo przystępnych. Jedną z nich firma Philipp Reclam jun. w Lipsku, która wcieliła pisma Nietzschego do swej „Universal-Bibliothek“, drugą firma Alfred Kröner w Lipsku. I tak np. „Also sprach Zarathustra“ liczy w tanim wydaniu Reclama 322 stron i kosztuje (nieoprawne) M. 1.20, a w tanim wydaniu Krönera 434 stron i kosztuje (w oprawie) M. 2.50.

Émile Meyerson. Du cheminement de la pensée. Dzieło to, liczące w trzech tomach 1024 stronic, wydane przez firmę F. Alcan w Paryżu w r. 1931, zawiera prócz przedmowy następującą treść: I. Zagadnienie i zamierzone rozwiązanie. 1. Dedukcja i indukcja. 2. Fizyk i człowiek pierwotny. — II. Pojęcie. 1. Schemat identyfikacji. 2. Koherencya atrybutów. 3. Konsekwencje tego pojęcia. 4. Treść i zakres. 5. Podmiot i orzeczenie. — III. Rozumowanie matematyczne. 1. Dwie koncepcje rozumowania matematycznego. 2. Rola tego, co identyczne. 3. Matematyka i logika. — IV. Rozumowanie poza-matematyczne. 1. Rzeczywistość fizyczna. 2. Różnorodność nauk. 3. Identyczność i intelekcyja. 4. Mowa. 5. Rozumowanie i doświadczenie. 6. Korolaryja. — Cena dzieła 130 Fr.

Essertier D. Psychologie et sociologie. Essai de bibliographie critique. W części pierwszej tej pracy autor wykazuje, że zagadnienie wzajemnego stosunku psychologii i socjologii bywa dzisiaj zupełnie inaczej stawiane aniżeli wtedy, gdy Durkheim opracował swe „Règles de la méthode sociologique“. Durkheim pragnął przedewszystkiem ustalić swoisty charakter i niezależność socjologii i dlatego sądził, że może ją zupełnie odzielić od psychologii. Był też tego zdania, że jedynie socjologia potrafi wyjaśnić bardziej skomplikowane objawy życia psychicznego. Otóż postępy, które się dokonały w ciągu ostatnich trzydziestu lat na polu psychologii i wogóle nauk humanistycznych, najzupełniej zmieniły stan rzeczy: współpraca obu nauk stała się nie tylko pożyteczną, lecz niezbędną. Aby współpracę tę uczynić skuteczną i aby zdać sobie sprawę z zasad, które winna się kierować,

a

należało uzyskać odpowiedni przegląd publikacji, grupujących się około zagadnienia wzajemnego stosunku psychologii i socjologii. Tem właśnie zajmuje się druga część książki, podając bibliografię historyczną, krytyczną i analityczną przedmiotu. Bibliografia ta uwzględnia 458 autorów i prawie tysiąc prac. Podział bibliografii jest następujący: I. Początek i rozwój zagadnienia (tradycjonalizm, Comte, „Völkerpsychologie“; biologizm, psychologizm, socjologizm). II. Psychologia społeczna (zjawiska psychologii zbiorowej: grupy, prądy). III. Socjologizm psychologiczny (zagadnienie umysłowości pierwotnej; wyjaśnienie socjologiczne w psychologii). IV. Obecny stan badań (psychopatologia i socjologia; poszukiwania szczegółowe; „socjologia noologiczna“; psychologia wartości i socjologia). Następuje indeks autorów. — Rzecz wyszła nakładem firmy F. Alcan w Paryżu, liczy 234 stronice i kosztuje 20 fr.

Nouveau Traité de Psychologie zaczął wydawać Georges Dumas, rozszerzając ramy i program swego wydanego w latach 1923 i 1924 dwutomowego *Traité de Psychologie* (zob. Ruch fil. IX. str. 94 a). Nowy podręcznik jest zakrojony na 10 tomów, z których siedem będzie poświęconych psychologii normalnej, dwa tomy przeznaczone są dla psychologii patologicznej, jeden zaś zajmie się psychologią stosowaną. Lista współpracowników liczy 45 nazwisk psychologów, logików, antropologów, biologów, lekarzy, socjologów i pedagogów. Tom pierwszy wyszedł p. t. *Notions préliminaires, Introduction, Méthodologie*. Współpracownikami jego są G. Champy, A. Lalande, L. Lapique, R. Perrier, P. Rivet, A. Tournay i H. Wallon. Liczy on 480 stronice, zawiera 75 ilustracji i kosztuje 75 franków. Tom drugi p. t. *Les fondements de la vie mentale* obejmuje rozdziały o wrażeniach, o stanach uczuciowych i o wyobrażeniach. Współpracowali w nim B. Bourdon, G. Dumas, J. Languier des Bancels, A. Mayer, I. Meyerson i H. Piéron. (Cena 100 fr.). Tom trzeci będzie zatytułowany: *Les associations sensitivo-motrices*. Dzieło wychodzi nakładem firmy F. Alcan w Paryżu.

L'Anthologie des philosophes français contemporains wyszła w r 1931 nakładem firmy Editions du Sagittaire w Paryżu. Książka zawiera charakterystyczne ustępy z dzieł następujących autorów filozoficznych: J. Baruzi, H. Bergson, M. Blondel, L. Brunschvicg, R. Daumal, G. Dumas, E. Durkheim, E. Goblot, P. Janet, L. Lévy-Bruhl, A. Loisy, J. Maritain, E. Minkowski, E. Meyerson, H. Poincaré, O. Hamelin, G. Politzer, Ch. Maurras, L. Rougier, G. Sorel, J. Wahl. Przy każdym autorze antologia podaje jego

b

biografię, bibliografię i zwięzły wykład jego poglądów. Cena tomu, liczącego 540 stronice, wynosi 30 fr.

Contemporary American philosophy. Personal Statements. Jest to zbiór autoportretów współczesnych filozofów amerykańskich, wydany w r. 1930 na wzór wydawnictwa *Contemporary British philosophy. Personal Statements* (zob. Ruch filoz. IX. str. 21 b) przez firmę George Allen and Unwin w Londynie w dwóch tomach (str. 450 i 447 — cena każdego tomu 16 sh.). Redaktorami wydawnictwa byli G. P. Adams i W. P. Montague, którzy dokonali wyboru współpracowników drogą głosowania, zarządzonego wśród członków towarzystwa The American Philosophical Association. Treść obu tomów jest następująca: G. H. Palmer: *Introduction*. — G. P. Adams: *Naturalism or idealism*. — H. B. Alexander: *The great art, which is philosophy*. — A. C. Armstrong: *Philosophy and its history*. — J. E. Boodin: *Nature and reason*. — H. Ch. Brown: *A philosophic mind in the making*. — M. Wh. Calkins: *The philosophic credo of an absolutistic personalist*. — M. R. Cohen: *The faith of a logician*. — G. W. Cunningham: *A search for system*. — D. Drake: *The philosophy of a meliorist*. — C. J. Ducasse: *Philosophical liberalism*. — W. G. Everett: *In vestigiis veritatis*. — W. Fite: *The impersonal point of view and the personal*. — W. E. Hocking: *Some second principles*. — Th. de Laguna: *The way of opinion*. — J. A. Leighton: *My development and present creed*. — J. Dewey: *From absolutism to experimentalism*. — C. I. Lewis: *Logic and pragmatism*. — J. Loewenberg: *Problematic realism*. — A. O. Lovejoy: *A temporalistic realism*. — E. B. McGilvary: *A tentative of a realistic metaphysics*. — W. P. Montague: *Confessions of an animistic materialist*. — De Witt H. Parker: *Empirical idealism*. — R. B. Perry: *Realism in retrospect*. — J. B. Pratt: *Personal realism*. — A. K. Rogers: *Empiricism*. — G. Santayana: *Brief history of my opinions*. — R. W. Sellars: *Realism, naturalism and humanism*. — E. A. Singer: *Confessio philosophi*. — Ch. A. Strong: *Nature and mind*. — J. H. Tufts: *What I believe*. — W. M. Urban: *Metaphysics and value*. — R. M. Wenzel: *An unborn idealism*. — Fr. J. E. Woodbridge: *Confessions*.

A history of psychology in autobiography. Wydawnictwo to, obliczone na 3-4 tomy, podjął komitet, w skład którego wchodzi E. G. Boring (Harvard University), H. S. Langfield (Princeton University), J. B. Watson (Ney York City) i K. Bühler (Wiedeń) pod przewodnictwem C. Murchison'a (Clark University). Lista osób, do których się

a

zwrócono z prośbą o dostarczenie wydawnictwu autobiografij, została ustalona metoda wysoce selektywną i obejmuje prócz psychologów także uczonych, pracujących na pograniczu psychologii i innych nauk. W wydanym w roku 1930 tomie I. wydawnictwa umieścili swe autobiografie J. M. Baldwin, M. W. Calkins, E. Claparède, R. Dodge, P. Janet, J. Jastrow, F. Kiesow, W. McDougall, C. E. Seashore, C. Spearman, W. Stern, C. Stumpf, H. C. Warren, Th. Ziehen i H. Zwaardemaker (autobiografie Sterna i Stumpha są angielskim przekładem autobiografij, ogłoszonych swego czasu w wydawnictwie „Die Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen“). A history of psychology in autobiography wychodzi w Worcester (Massachusetts, Stany Zjednoczone Ameryki północnej) nakładem Clark University Press (London, Humphrey Milford: Oxford University Press); Tom I. liczy XIII i 516 stron i kosztuje 22-6 Sh.

Psychologies of 1930. W ślad za dziełem, wydanym w r. 1928 p. t. „Psychologies of 1925“ (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 28) wydał w r. 1930 Carl Murchison nakładem Clark University Press w Worcester (Mass.) tom p. t. „Psychologies of 1930“, liczący XIX i 497 stronice i ozdobiony portretami autorów umieszczonych w tym tomie rozpraw. Treść jego jest następująca: Cz. I. Psychologia hormiczna. W. McDougall: Psychologia hormiczna. Cz. II. Psychologia „aktów“ czyli psychologia „intencyjna“ i asocjacyonizm. 2. G. S. Brett: Asocjacyonizm i psychologia „aktów“ — historyczny rzut oka wstecz. Cz. III. Psychologia funkcyjnalna. 3. H. Carr: Funkcyjnalizm. Cz. IV. Teorie psychologiczne, których tłem przygotowawczem był strukturalizm E. B. Titchenera. 4. M. F. Washburn: System psychologii motorycznej. 5. M. Bentley: Psychologia dla psychologów. 6. E. G. Boring: Psychologia dla eklektyków. 7. J. P. Nafe: Psychologia strukturalna. Cz. V. Psychologia konfiguracyjna. 8. W. Köhler: Niektóre zadania psychologii postaci. 9. K. Koffka: Niektóre zagadnienia spostrzegania przestrzeni. 10. F. Sander: Struktura, całość doświadczenia i postać. Cz. VI. Psychologia rosyjska. 11. I. P. Pavlov: Krótki zarys wyższej aktywności nerwowej. 12. A. L. Schniermann: Szkoła refleksologiczna Bechterewa. 13. K. N. Kornilov: Psychologia w świetle materyjalizmu dialektycznego. Cz. VII. Behawioryzm. 14. W. S. Hunter: Antroponomia i psychologia. 15. A. P. Weiss: Stanowisko biosocjalne w psychologii. Cz. VIII. 16. K. Dunlap: Psychologia odpowiedzi. Cz. IX. Psychologia dynamiczna. 17. R. S. Woodworth: Psychologia dynamiczna. Cz. X. „Faktorowa“ szkoła psychologii. 18. C.

b

Spearman: „G“ i później. Cz. XI. Psychologia analityczna. 19. P. Janet: Analiza psychologiczna. 20. J. C. Flugel: Psychoanaliza, jej stan obecny i widoki na przyszłość. 21. A. Adler: Psychologia indywidualna. Cz. XII. Niektóre zagadnienia zasadnicze wspólne wszelkiej psychologii. 22. J. Dewey: Prowadzenie i doświadczenie. 23. T. L. Kelley: Dziedziczenie rysów umysłowych. 24. C. Spearman: Normalność. 25. L. T. Troland: Motywacja. — Cena tomu 6 dolarów.

The foundations of experimental psychology. Dzieło to poszczególnemi swemi rozdziałami, napisanemi przez specjalistów, obejmuje całokształt psychologii eksperymentalnej i pragnie stworzyć jak najściślejszy kontakt między przodującymi uczonymi a wszystkimi, którzy kształcą się w zakresie psychologii. Treść dzieła jest następująca: Mechanizm i prawa dziedziczności. — W. J. Crozier: Badanie organizmów żywych. — A. Forbes: Mechanizm reakcji. — L. T. Troland: Wzrok I. Zjawiska wzrokowe i odpowiadające im podniety. — S. Hecht: Wzrok II. Natura procesu doznawania wrażeń świetlnych. — H. Banister: Słuch I. — H. Hartridge: Słuch II. — G. H. Parker i W. J. Crozier: Zmysły chemiczne. — J. P. Nefe: Zmysł czucia. — J. Q. Holsopple: Przestrzeń i błędnie niesłuchowy. — A. J. Carlson: Głód i pragnienie. — Ph. Bard: Uczucia I. Podstawa neurohumoralna reakcyj uczuciowych. — C. Landis: Uczucia II. Wyraz uczuć. — K. S. Lashley: Uczenie się I. Nerwowy mechanizm uczenia się. — W. S. Hunter: Uczenie się II. Badanie eksperymentalne uczenia się. — A. Gesell: Jednostka w wieku dziecięcym. — R. Pinter: Jednostka w szkole I. Zdolność ogólna. — F. N. Freeman: Jednostka w szkole II. Zdolności specjalne i ich mierzenie. — M. A. May: Człowiek dorosły w społeczeństwie. — C. Wissler: Konflikt i zachowanie się kultur. — Sh. I. Franz: Jednostka abnormalna. — T. L. Kelley i F. Shen: Ogólne zasady statystyki. — T. L. Kelley i F. Shen: Statystyczne opracowanie pewnych typowych zagadnień. — Dzieło wyszło w jesieni 1929 nakładem Clark University Press w Worcester (Mass.) w Stanach Zjednoczonych i kosztuje 4 dolary.

A handbook of child psychology. Tom ten, poświęcony psychologii dziecka a wydany w r. 1931 przez C. Murchison'a nakładem Clark University Press w Worcester (Mass.) w Stanach Zjednoczonych, zawiera następujące rozdziały: J. E. Anderson: Metody psychologii dziecka. — H. T. Woolley: Jedzenie, spanie i wydzielenie. — M. C. Jones: Uwarunkowanie dziecięcych emocyj. — K. Lewin: Czynniki otoczenia, działające

a

w zachowaniu się i w rozwoju dziecka. — S. Isaacs: Eksperymentalna konstrukcja optymalnego otoczenia dla wzrostu umysłowego. — A. Gesell: Umysłowy rozwój bliźniąt. — H. E. Jones: Porządek urodzeń i jego stosunek do rozwoju dziecka. — B. L. Wellman: Wzrost fizyczny i rozwój ruchów w ich stosunku do rozwoju umysłowego u dzieci. — D. McCarthe: Rozwój mowy. — J. Peterson: Uczenie się u dzieci. — J. Piaget: Filozofie dziecięce. — Ch. Bühler: Społeczne zachowanie się dziecka. — V. Jones: Moralność dzieci. — F. L. Goodenough: Rysunki dzieci. — H. Marshall: Zabawy dzieci. — C. W. Kimmins: Sny dzieci. — A. Freud: Psychoanaliza dziecka. — L. M. Terman: Dziecko uzdolnione. — R. Pintner: Umysłowe upośledzenie. — L. S. Hollingworth: Specjalne uzdolnienia i specjalne braki. — H. Klüver: Dziecko eidetyczne. — M. Mead: Dziecko pierwotne. — Cena tomu 5 dolarów.

Contributi del laboratorio di psicologia e biologia. Czwarty tom tej publikacji (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 151 b), obejmujący 100 stron z 18 tablicami w cenie 15 lirów zawiera trzy rozprawy Józefa Pastori, mianowicie: 1. Przyczynki do badań nad strukturą zwojów współczulnych. 2. Punkty wyjścia i rozdział włókien nerwowych przysadki mózgu. 3. Morfologia porównawcza i struktura histologiczna narządu podspoidłowego u ssaków ze względu na jego możliwe funkcje. — Tom piąty, liczący 572 stron z tablicami w cenie 50 lirów, zawiera następujące prace: A. Galli, Spostrzeżenie kształtu w widzeniu obwodowym. — A. Galli i A. Zama, Badania nad spostrzeganiem figur geometrycznych lekko zakrytych bądź w całości bądź w części przez inne figury. — A. Galli, O spostrzeganiu ruchów pozornych, wywołanych różnymi podniętami zmysłowymi. — A. Galli, Przyczynki do zbadania spostrzegania zmian w jasności i w oświetleniu. — A. Gemelli, Emocje i uczucia. — A. Gemelli, O istocie i genezie charakteru. — A. Galli, Próba analizy psychologicznej aktu wiary u św. Augustyna. — A. Galli i L. Necchi, Badania dotyczące dzieci kapryśnych. — A. Galli, Przyczynek do zbadania oceny moralnej u dzieci normalnych i abnormalnych. — A. Gemelli, Aktualne zagadnienia psychotechniki w zakresie rodzimego przemysłu. — A. Gemelli, O psychotechnicznej działalności pracowni. — A. Gemelli, O istocie sprawności ręcznej. — A. Gemelli, Badania dotyczące rozpoznawania sprawności ruchowej. — A. Gemelli, Badania eksperymentalne nad formą ruchów dowolnych. — A. Gemelli i A. Galli, O przystosowalności działania człowieka do działania maszyny. — A. Gemelli, O wartości czasów reakcji prostej

b

ze względu na ich zastosowanie do doboru osobowego. — A. Gemelli, Zagadnienia psychologii eksperymentalnej przy badaniu ćwiczeń fizycznych. — A. Gemelli, O doborze pilotów aeronautycznych. — A. Gemelli i J. Pastori, Z psychologii porównawczej zwierząt kręgowych. — „Contributi“ wychodzą nakładem Towarzystwa wydawniczego „Vita e pensiero“ w Medyolanie.

G. F. Stout. Studies in philosophy and psychology. Treść: I. Psychologia Herbarta. II. Czynność dowolna. III. Spostrzeganie zmiany i trwania. IV. Istota usiłowania i działanie umysłowe. V. Ward jako psycholog. VI. Rzecz materyalna w rozumieniu potocznym. VII. Rzeczy i wrażenia. VIII. W jaki sposób wiedza oparta na pamięci jest bezpośrednia? IX. Bradleyowska teoria stosunków. X. O sędzi. XI. O prawdzie i fałszu. XII. Russellowska teoria sądu. XIII. Błąd. XIV. Bezpośredniość, pośredniość, związek. XV. Byt rzeczywisty i byt myślowy. XVI. Zasadnicze punkty w teorii poznania. XVII. Istota uniwersaliów i zdania. — Książka wyszła nakładem firmy Macmillan and Co. w Londynie w r. 1930; cena 15 S.

H. Wildon Carr. Cogitans cogitata. W przedmowie do tej książki Autor pisze: „Moje dawniejsze prace były przeważnie próbami referującymi i krytycznymi, pragnącymi wskazać znaczenie nowszych teorii biologicznych i fizykalnych oraz ocenić niektóre nowsze postacie idealizmu. Niniejszą książkę napisałem przede wszystkim dla siebie samego, to znaczy, że starałem się nadać memu myśleniu zwartość a moim myślom jedność“. Rzecz wyszła w r. 1930 nakładem firmy The Favil Press, 152 Church St., Kensington, W. 8. Cena 6 S.

Studies on the nature of truth (Studia o istocie prawdy). Pod tym zbiorowym tytułem ukazały się w druku odczyty, urządzone w r. 1929 przez Kalifornijski Związek filozoficzny (zob. Ruch filozoficzny XI. str. 185 a, b) Publikacja tworzy jedenasty tom wydawnictwa Uniwersytetu kalifornijskiego (University of California Publications, vol. XI. 1929, str. 232. dol. 3) i obejmuje odczyty Loewenberga, Adamsa, Dennesa, Lenzena, Pralla, Marhenkego, Mackaya i Meada.

Archives de la Société Belge de Philosophie. W tem wydawnictwie ukazały się za rok 1928/9 prócz podanego już (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 150 b) tomiku jeszcze dwa dalsze tomiki, mianowicie M. Barzin et A. Errera, Sur le principe du tiers exclu (wyczerpany), i Analyses et Comptes rendus (str. 64, fr. 7). Tomik ten zawiera szereg recenzji: M. A. Cochet omawia książkę H. Höffding'a p. t. La relativité philosophique, książkę Ed. Le Roy'a p. t. Les origines humaines et les évolutions de l'intelligence oraz książkę J. de Gaulier'a p. t. La sensibilité métaphysique; Ph.

a

Devaux zdaje sprawę z książki N. A. Whitehead'a p. t. *Science and the modern world* i z książki J. Nicod'a p. t. *La Géométrie dans le monde sensible*. Nadto tomik ten zawiera jeszcze artykuł pióra N. Lamerre o współczesnej estetyce francuskiej. Za rok 1929/30 wyszły dwa tomiki: W. Rivier, *L'empirisme dans les sciences exactes* (str. 13, fr. 2) oraz E. Dupréel, *Le renoncement* (str. 36, fr. 4 50). — Za rok 1930/31 wyszły również dwa tomiki: W. Rivier, *Essai sur la simultanéité à distance. Le temps dans la théorie de la relativité* (str. 71, fr. 15) oraz Ph. Devaux, *Lotze et son influence sur la philosophie anglo-saxonne. Contribution à l'étude historique et critique de la notion de valeur* (str. 48, fr. 8). Zamówienia należy kierować pod adresem: Secrétaire de la Société de Philosophie c/o Maurice Lamertin, Éditeur, 58-60 Rue Coudenberg. Bruxelles.

Leibniz-Archiv. W ramach tego wydawnictwa, zapowiedzianego swego czasu przez Towarzystwo im. Leibniza (zob. Ruch filozoficzny, X, str. 77 a), wyszły w ciągu roku 1931 nakładem firmy O. Reichl w Darmstacie następujące trzy tomy: 1. Ritter P., *Leibniz' ägyptischer Plan* (str. VII, 183), 2. Dürr K., *Neue Beleuchtung einer Theorie von Leibniz. Grundzüge des Logikkalküls* (str. VIII, 184) z rys., 3. Stieler G., *Leibniz und Malebranche und das Theodiceeproblem* (str. VIII, 167). Cena każdego tomu 18 M.

Wissenschaftlicher Jahresbericht der Philosophischen Gesellschaft an der Universität zu Wien (Ortsgruppe der Kant-Gesellschaft) za rok akademicki 1928/9 (zob. Ruch filozoficzny XI, str. 150 a) zawiera autoreferaty pięciu odczytów, wygłoszonych w wymienionym roku, mianowicie: Dr. L. v. Bertalanffy: Stan obecny zagadnienia rozwoju. — Dr. O. Ewald: Filozofia systemowa czy filozofia życiowa? — Dr. F. W. Garbeis: Krzysztof Fryderyk Bardili jako pośrednik między Leibnizem a Heglem. — Drka M. Haubfleisch: Eryk Rothacker: Logik und Systematik der Geisteswissenschaften. — Dr. J. Herz: Adolf Stöhr i filozofia materyi nieżywej. — **Wissenschaftlicher Jahresbericht der Philosophischen Gesellschaft an der Universität zu Wien** (Ortsgruppe Wien der Kant-Gesellschaft), wydany łącznie za lata akademickie 1929/30 i 1930/31, zawiera autoreferaty dziewięciu odczytów wygłoszonych w obu tych latach, mianowicie: Prof. Dr. F. Strunz: Stanowisko Teofrasta z Hohenheim, zwanego Paracelsus, w filozofii religii. Zarazem krytyka jego pism drukowanych i niedrukowanych. — Dr. A. Molitor: Nauka Bergsona o instynkcie i psychobiologia zwierząt bezkręgowych. — Prof. Dr. R. Meister: Związek systematyczny w poglądach pedagogicznych i filozoficznych J. Locke'a. — Prof. Dr. K. Ettmayer: Zagadnienia z za-

b

kresu psychologii mowy. — Drka M. Haubfleisch: M. Heidegger'a „Sein und Zeit“. — Prof. Dr. F. Kainz: Sprawozdanie z IV. Kongresu poświęconego estetyce i ogólnej nauce o sztuce. (Hamburg, 7-9 października 1930). — Dr. H. Piesch: Duchowe pokrewieństwo etyk Kanta i Mistrza Eckharta. — Prof. Dr. R. Meister: Dialog Campanelli o państwie słonecznym. — Dr. F. Trojan: Sprawozdanie z V. międzynarodowego zjazdu wychowania moralnego (Paryż 1930).

Textes et Traductions pour servir à l'histoire de la pensée moderne. W zbiorze tym, wydawanym przez firmę F. Alcan pod redakcją Prof. A. Rey'a, wyszły dotąd następujące tomy: Machiavel, *Le prince* (tłumaczył Colonna d'Istria); Petrarca, *Sur ma propre ignorance et celle de beaucoup d'autres* (tłum. J. Bertrand); Cesalpinus, *Questions péripatéticiennes* (tłum. M. Dorolle); Nicolaus Cusanus, *De docta ignorantia* (tłum. L. Moulinier); Giordano Bruno, *Cause, Principe et Unité* (tłum. E. Namer). Cena pierwszych dwóch tomów po 15, trzech ostatnich po 20 franków.

Les philosophes. Jest to wydawnictwo, podjęte przez paryską firmę nakładową Mello-tée (48, rue Monsieur-le-Prince), które podaje sylwetki filozofów wszystkich czasów, przeznaczone dla szerokiej publiczności. Dotychczas ukazały się następujące zeszyty: P. Landormy: Socrate. — M. Renault; Platon. — Ch. Lalo: Aristote. — M. Renault; Epicure. — R. Lafois: Les Stoiciens. — A. Forest: St. Thomas d'Aquin. — P. Landormy: Descartes. — E. Chartier: Spinoza. — M. Halbwachs: Leibniz. — G. Cantecor: Kant. — G. Cantecor: Le positivisme.

Les Maîtres de la pensée moderne. Études sur les grandes doctrines philosophiques et sociales de notre temps. Pod tym tytułem księ-garnia p. f. Librairie Mello-tée (Paryż VI, 48, rue Monsieur le Prince) zaczęła wydawać szereg tomików, z których każdy obejmuje około 300 stronic i kosztuje 15 franków. W pierwszej seryi wydawnictwa będą resp. są uwzględnieni Bergson, Boutroux, Freud, James, Jaurès, Marx, Nietzsche, Tolstoj. Tom pierwszy, poświęcony Bergsonowi, opracował Félicien Challay; tom ten liczy 280 stronic, a treść jego jest następująca: *Wstęp: Życie i działalność Bergsona. Część pierwsza: Przedmiot i metoda filozofii bergsonskiej. 1. Trwanie. 2. Intuicya. Część druga: Zastosowania metody bergsonskiej. 1. Wolność. 2. Pamięć. 3. Sen. 4. Wysiłek intelektualny. 5. Dusza i ciało. 6. Materya. 7. Życie. 8. Bóg. Część trzecia: Niektóre konsekwencje nauki bergsonskiej. 1. Nauka. 2. Sztuka. 3. Życie moralne. Zakończenie.*

Bibliothèque française de Philosophie. Nowa serye wydawnictwa pod tym tytułem pod-

a

jęła firma wydawnicza Desclée w Paryżu. Jako pierwszy tom wyszła w roku 1930 praca J. Maritain'a p. t. *Le Docteur angélique* (str. XVIII. 288). W roku 1931 ukazało się w dwu tomach dzieło R. Grousset'a p. t. *Les philosophies indiennes: les systèmes* (str. XVIII. 824 i 416).

Pubblicazioni della scuola di filosofia della r. Università di Roma. Dyrektor studium filozoficznego królewskiego Uniwersytetu w Rzymie, Prof. G. Gentile, stworzył pod tym tytułem wydawnictwo, które jest obliczone na ok. 350 stronic rocznie. Wyszły następujące trzy tomiki: P. Carabellese, *Il problema teologico come filosofia* (str. XII. 200) — F. Moscarini, *Cicerone e l'etica stoica nel III. libro del „De finibus“* (str. 52). — G. Candeloro, *Lo svolgimento del pensiero di Giuseppe de Maistre* (str. 64).

Classics in philosophy. Uniwersytet południowo-kalifornijski przystąpił do wydawania pod powyższą nazwą zbiorową angielskich przekładów klasyków filozofii. Pierwsze dwa tomiki zawierają przekład rozprawy Condillaca p. t. „*Traité des sensations*“, dokonany przez Geraldinę Carr i przekład Leibniza „*Monadologie*“, dokonany przez Wildona Carr'a.

Schriften zur wissenschaftlichen Weltauffassung. „Kolo Wiedeńskie“ (Der Wiener Kreis), które jako program swej pracy obrało sobie naukowe ujmowanie świata (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 196 a), wydaje pod powyższym zbiorowym tytułem nakładem Juliusza Springer'a w Wiedniu monografie, służące realizacji tego programu. Tom I. tych monografij dotąd w druku się nie ukazał — będzie nim praca Dra F. Waismann'a p. t. *Logik, Sprache, Philosophie*. Natomiast ukazały się w latach 1928—1931 następujące tomy dalsze: II. Carnap R. *Abriss der Logistik. Mit besonderer Berücksichtigung der Relationstheorie und ihrer Anwendungen* (1929). Str. VI. 114 z 10 ryc. M. 10.80. III. Mises R. *v. Wahrscheinlichkeit, Statistik und Wahrheit* (1928). Str. VII. 198. M. 9.60. — IV. Schlick M. *Fragen der Ethik* (1930). Str. VI. 152. M. 9.60. — V. Neurath O. *Empirische Soziologie. Der wissenschaftliche Gehalt der Geschichte und Nationalökonomie* (1931). Str. III. 151. M. 9.60.

Philosophische Forschungsberichte. Wychodząc z założenia, że ogromna ilość publikacyj filozoficznych utrudnia nawet fachowcom wyróżnianie rzeczy wartościowych i trwałych, księgarnia nakładowa Junker und Dünnhaupt w Berlinie przystąpiła do wydawania pod powyższym tytułem zbiorowym szeregu tomików, z których każdy ma w sposób krytyczny informować o dokonanej w ostatnich 30 latach na pewnym odcinku filozofii pracy badawczej. W latach 1930 i 1931 wyszły następujące tomiki: I. Passarge W., *Die*

b

Philosophie der Kunstgeschichte in der Gegenwart, str. VIII. 101. M. 4. — II. Burkamp W. *Naturphilosophie der Gegenwart*, str. VI. 55. M. 2.25. — III. Leisegang H. *Religionsphilosophie der Gegenwart*, str. VI. 102. M. 4. — IV. Messer A. *Wertphilosophie der Gegenwart*, str. VI. 58. M. 2.25. — V. Kynast R. *Logik und Erkenntnistheorie der Gegenwart*, str. VI. 58. M. 2.25. — VI. Ipsen G. *Sprachphilosophie der Gegenwart*, str. VI. 32. M. 1.50. — VII. Tumlriz O. *Jugendpsychologie der Gegenwart*, str. 83. M. 3.80. — VIII. Sturm K. F. *Erziehungswissenschaft der Gegenwart*, str. 67. M. 2.70. — IX. Lorenz K. *Rechts- und Staatsphilosophie der Gegenwart*, str. 114. M. 4.50. — X. Kaufmann F. *Geschichtsphilosophie der Gegenwart*, str. 138. M. 4.50. — XI. Prinzhorn H. *Charakterkunde der Gegenwart*, str. IX. 122. M. 5. — XII. Mehlis G. *Italienische Philosophie der Gegenwart*, str. 78. M. 3.60.

Geschichte der Philosophie in Längsschnitten (Dzieje filozofii w przekrojach podłużnych) wydaje Prof. Dr. Willy Moog nakładem firmy Junker und Dünnhaupt w Berlinie. W roku 1931 wyszły w tym zbiorze następujące tomiki: 1. Surányi-Unger Th. *Geschichte der Wirtschaftsphilosophie*, str. 70. M. 3.60. — 2. Wundt M. *Geschichte der Metaphysik*, str. VI. 123. M. 6. — 3. Wentzsch M. *Geschichte der Ethik*, str. VI. 113. M. 5.50. — 4. Scholz H. *Geschichte der Logik*, str. VII. 78. M. 4. — 5. Emge C. A. *Geschichte der Rechtsphilosophie*, str. 78. M. 3.60.

Grundrisse der philosophischen Hauptgebiete. Podejmując to wydawnictwo, wychodzące nakładem firmy E. S. Mittler u. Sohn w Berlinie i składające się z tomików około 10-arkuszowych w cenie po mniej więcej 6 M., pragnie wydawca Prof. Dr. A. Liebert usunąć brak krótkich i przejrzystych „wstępów“, wprowadzających czytelnika w główne dziedziny filozofii, a zarazem przyczynić się do przezwyciężenia zbyt daleko posuniętej specjalizacji na terenie filozofii. Pierwsze tomiki wydawnictwa obejmują: A. Liebert: *Teoria poznania*, W. Burkamp: *Logika*, E. v. Aster: *Filozofia przyrody*, G. Wobbermin: *Filozofia religii*, P. Petersen: *Pedagogika*, P. Menzer: *Metafizyka*.

Deutsche systematische Philosophie nach ihren Gestaltern. W r. 1931 księgarnia nakładowa Junker und Dünnhaupt w Berlinie przystąpiła do wydawnictwa, obliczonego na kilka tomów, w którym przedstawiciele współczesnej niemieckiej filozofii systematycznej występują jako interpretatorowie swych systemów filozoficznych, rozwijając je przed czytelnikiem w zwięzłym przedstawieniu własnych poglądów. Nie chodzi przytem o psychologiczny obraz genezy tych poglądów, lecz o ich konstrukcję rzeczową, po-

a

zwalającą autorom wprowadzić czytelnika w samo jądro ich myśli. W tomie I. zabierają głos Johannes Volkelt, Hermann Schwarz, Hans Driesch, Ryszard Höningwald, Bruno Bauch i Nicolai Hartmann. Tom ten liczy VIII i 340 stron i kosztuje 16 M. W tomach następnych mają drukować swe prace H. Rickert, L. Klages, J. Binder, O. Spann, K. Groos, H. Cornelius, J. Geiser, F. Brunstäd i inni.

Synthesis. Sammlung historischer Monographien philosophischer Begriffe. W zbiorze tym wyszło w latach 1908—1913 pięć tomów, mianowicie: J. Baumann, *Der Wissensbegriff* (1908, str. VIII. 231. M. 3); A. Stöhr, *Der Begriff des Lebens* (1910, str. VIII. 356. M. 3.50); J. Rehmke, *Das Bewusstsein* (1910, str. VI. 250. M. 3.50); H. Schwarz, *Der Gottesgedanke in der Geschichte der Philosophie*, Bd. I. *Von Heraklit bis Böhme* (1913, str. VIII. 612. M. 6); A. Drews, *Geschichte des Monismus im Altertum* (1913, str. XI. 429. M. 6). Po dłuższej przerwie ukazał się w r. 1931 tom VI. wydawnictwa, mianowicie A. Faust, *Der Möglichkeitsgedanke. Systemgeschichtliche Untersuchungen*. I. Teil. *Antike Philosophie*, str. XIV. 460. M. 17.50. — Wymienione monografie, pragnące śledzić historyczny rozwój poszczególnych zagadnień filozoficznych, mają, zebrane razem, tworzyć historię filozofii, przedstawioną według zjawiających się w niej problemów. Wychodzą one nakładem Księgarni Karola Wintera w Heidelbergu.

Der Körper als Ausdruck. Schriftenreihe zur Gestaltkunde. Wydawnictwo pod tym tytułem zaczęło wychodzić pod redakcją Th. Lessinga i W. Rinka nakładem firmy Madaus u. Co. w Radebeul-Dresden. Pierwszy ogłoszony w r. 1930 tom obejmuje przekład niemiecki (pióra W. Rinka) dzieła o fizjonomii człowieka, które wydał po łacinie w r. 1593 Jan Chrzciciel Porta z Neapolu w czterech księgach (str. XVI. 356 z 29 ryć. M. 12). Tłumacz dzieło to charakteryzuje we wstępie do swego przekładu w sposób następujący: „Składa się ono głównie z szeregu cytatów z Arystotelesa, Polemona, Adamancyusza, Rhasesa, Avicenny, Alberta Wielkiego i t. d. Porta sam mało dodał uwag własnych. Wziął sobie za zadanie sporządzenie systematycznego zestawienia i krytycznego wyboru całej ówczesnej wiedzy fizjognomicznej. Wielka wartość książki polega na konsekwentnym przeprowadzeniu tego zadania, dzięki czemu cała ta dziedzina doznała gruntownego opracowania, jakiego do czasów autora nie było“.

Abhandlungen aus Ethik und Moral wychodzą pod redakcją Prof. Dra F. Tillmanna nakładem firmy L. Schwann w Düsseldorfie. Dotąd wyszły m. i. w tym zbiorze następujące tomy, dotyczące się bezpośrednio lub

b

pośrednio filozofii i jej historii: M. Wittmann: *Max Scheler als Ethiker*. M. 3. — J. Herkenrath: *Die Ethik Jesu in ihren Grundzügen*. M. 8. — W. Schöllgen: *Das Problem der Willensfreiheit bei Heinrich von Gent und Herveus Natalis. Ein Beitrag zur Geschichte des Kampfes zwischen Augustinismus und Aristotelismus in der Hochscholastik*. M. 4. — R. Kaibach: *Das Gemeinwohl und seine ethische Bedeutung*. M. 7. — F. Deininger: *Johannes Sinnich. Der Kampf der Löwener Universität gegen den Laxismus. Ein Beitrag zur Geschichte der Moraltheologie*. M. 12.

Towarzystwo filozoficzne w Gracu w Styrii przystąpiło w r. 1931 do publikowania własnych wydawnictw. Jako ich pierwszy zeszyt podwójny ukazały się dwa odczyty Józefa Kremera p. t. *Einleitung in die Philosophie* (Graz, Leuschner u. Lubensky, str. 58, M. 2).

Die Pan-Bücherei. Firma wydawnicza Pan-Verlagsgesellschaft m. b. H. w Berlinie wydaje ujęte w szereg grup monografie, mające obejmować całokształt życia duchowego i uwzględniać wszelkie gałęzie i kierunki współczesnej kultury. Jedną z grup poświęconą jest filozofii; w jej ramach wyszły dotąd następujące publikacje: 1. A. Liebert, *Die Philosophie in der Schule*, M. 3.50. — 2. C. Stumpf, *William James nach seinen Briefen*, M. 1.80. — 3. H. Hasse u. H. Scholz, *Die Grundlagenkrise in der griechischen Mathematik*, M. 3.50. — 4. P. Hofmann, *Das Verstehen vom Sinn und seine Allgemeingiltigkeit*, M. 1.80. — 5. A. Liebert, *Die „Bestimmung“ des philosophischen Unterrichts*, M. 1.80. — 6. K. Sternberg, *Neukantische Aufgaben*, M. 3.50. — 7. A. Liebert, *Kants Ethik*, M. 3.50. — 8. T. Yura, *Geisteswissenschaft und Willensgesetz*, M. 5.50. — 9. P. Hofmann, *Das Problem des Satzes vom ausgeschlossenen Dritten*, M. 2.40.

Hiszpańskie przekłady niemieckich dzieł filozoficznych. W ramach wychodzącego w Madrycie wydawnictwa „Biblioteca de la Revista de Occidente“ ukazały się m. i. następujące przekłady hiszpańskie niemieckich dzieł filozoficznych: F. Brentano, *Psicologia*; Tenze, *El origen del conocimiento en la moral*; H. Driesch, *La teoria de la relatividad y la filosofia*; O. Gründler, *Elementos para una filosofia de la religion sobre base fenomenologica*; Hegel, *Lecciones sobre la filosofia de la historia universal*; K. Haeberlin, *Fundamento de psicoanalisis*; H. Heimsoeth, *Los seis grandes temas de la metafisica occidental*; Husserl E. *Investigaciones logicas*; D. Katz, *El mundo de la sensaciones tactiles*; H. Keyserling, *El mundo que nace*; K. Koffka, *Bases de la evolucion psiquica*; A. Messer, *Historia de la*

a

filosofia; Tenze, El realismo critico; A. Pfänder, Logica; S. Saenger, J. Stuart Mill; M. Scheler, El Saber y la cultura; Tenze, El puesto del hombre en el cosmos; H. Siebeck, Aristoteles; E. Spranger, Psicología de la edad juvenil.

Philosophie der Literaturwissenschaft. W zbiorowem tem dziele, wydanem nakładem firmy Junker u. Dünnhaupt w Berlinie, znajdują się m. i. następujące rozdziały: C. G. Jung, Psychologie und Dichtung; E. Ermattinger, Das Gesetz in der Literaturwissenschaft; M. Wundt, Literaturwissenschaft und Weltanschauungslehre; F. Strich, Weltliteratur und vergleichende Literaturgeschichte.

Mikołaj Arseniew. Die russische Literatur der Neuzeit und Gegenwart in ihren geistigen Zusammenhängen. W książce tej, która wyszła nakładem firmy „Dioskuren-Verlag“ w Moguncji w roku 1929 (str. 410, M. 12), Autor, docent prywatny w Uniwersytecie królewskim, poświęca obszerny wywód filozofii rosyjskiej, zwłaszcza jej kierunkom metafizycznym.

Quellen und Studien zur Geschichte der Mathematik. Pod tym tytułem wydają od roku 1929 począwszy J. Stenzel, zw. profesor filozofii w Kilonii i Otton Toeplitz, zw. profesor matematyki, przedtem w Kilonii, obecnie w Bonn, publikację, która w odstępach bliżej nie określonych ogłasza zarówno źródła, odnoszące się do dziejów matematyki, jak też opracowania tych źródeł i inne badania, dotyczące się tych dziejów. Według oświadczenia redakcji publikacja ta zamierza zajmować się zwłaszcza takimi dziedzinami, w których ujawnia się związek matematyki i matematycznego sposobu myślenia z kulturą współczesną, a tem samem pragnie też rzucić pomost pomiędzy naukami humanistycznymi i ścisłymi. — Z rozpraw zeszytu pierwszego (Berlin, Jul. Springer, 1929, str. 112. M. 12) trzy zajmują się Grecją, trzy wschodem. Toeplitz rozbiera pewne pojęcia matematyki platońskiej w ich stosunku do poglądów filozoficznych Platona, Stenzel zajmuje się pojęciem logosu u Arystotelesa i zestawia je z euklidesową nauką o stosunkach; Fr. Solmsen bada wpływ Platona na kształtowanie się metody matematycznej. — Z rozpraw poświęconych wschodowi jedna pochodzi od Perepelkina (dotyczy ona papyrusa Rhind), a dwie od O. Neugebauera, który m. i. wykazuje, że Babilończycy (dokładniej Summerowie — 2000 przed Chr.) w pewnych wypadkach szczególnych już stosowali twierdzenie Pitagorasa.

Fortschritte der Sexualwissenschaft und Psychoanalyse. Publikacji tej, którą wydaje Dr. W. Steckel (Wiedeń) nakładem wiedeń-

b

skiej firmy Franz Deuticke a którą redagują Dr. A. Missriegler i Dr. E. Gutheil, wyszedł tom IV. Liczy on 166 stron i zawiera m. i. rozprawę wydawcy p. t. „Czem się różni od Freuda“. Cena tomu wynosi 15 M. Poprzednio wyszły: tom I. (1924) o 420 stronach w cenie 11.60 M., tom II. (1926) o 575 stronach w cenie 18 M. i tom III. (1928) o 195 stronach w cenie 12 M.

Ku uczczeniu 70. rocznicy urodzin Pawła Hensel'a, profesora filozofii w Erlangen w Bawarii, E. Hoffmann i H. Rickert zebrali i wydali p. t. Paul Hensel, Kleine Schriften und Vorträge 30 rozpraw jubilat, rozprószonych po czasopismach. Rzecz wyszła w r. 1930 nakładem firmy J. C. B. Mohr w Tybindze (str. VIII i 412 z portretem).

Księga pamiątkowa poświęcona Alfredowi Adlerowi, którą jego przyjaciele, koledzy i współpracownicy uczcili 60. rocznicę jego urodzin (7. II. 1930), ukazała się p. t. Selbsterziehung des Charakters w roku 1930 jako pierwszy zeszyt VIII-go rocznika czasopisma „Internationale Zeitschrift für Individualpsychologie“ i zawiera następujące rozprawy: L. Seif, W sprawie zagadnienia samopoznania i samowychowania. — F. Birnbaum, Prowadzenie życia. — F. Wilken, Istota i droga pracy człowieka nad sobą samym. — F. Künkel, Istota kryzysu psychicznego. — J. Neumann, Możliwości, sukcesy, granice samowychowania. — A. Rühle-Gerstel, Autodydaktyka według zasad psychologii indywidualnej. — E. Oppenheim, Wychowanie siebie samego i innych według Seneki. — C. Furtmüller, Samowychowanie jako zagadnienie zawodowe nauczyciela. — A. Friedmann, Praca wewnętrzna w kształceniu charakteru (samoobserwacja, training, nastawienie, przestawienie). — K. Weinmann, Droga cierpienia i samopoznania. — L. Credner, Zabezpieczenia. — S. Freudenberg, Przystosowanie. — A. Müller, Pozytywne nastawienie uczuciowe. — M. Sperber, Kontrola nad sobą samym w terapii i w wychowaniu. — E. Sumpf, Stwierdzenie siebie samego i wypieranie się siebie samego. — A. Holub, Ułomności cielesne i zmniejszona wartość narządów jako czynniki samowychowania. — H. Freund, Samowychowanie w pewnym wypadku epilepsji. — A. Appelt, W sprawie terapii jankania się. — E. Wexberg, O lenistwie. — O. Brachfeld, Seksualne trudności życiowe. — O. Knopf, O oziębłości. — S. Lazarsfeld, O poradnictwie małżeńskim, o technice poradniczej i o samowychowaniu. — H. Schulhof, Zagadnienia życiowe niewiasty. — T. Weigl, Wzajemne oddziaływanie między samowychowaniem i wychowaniem drobnych dzieci. — A. Kronfeld, O psychicznym samoprzestawieniu młodocianego przestępcy nałogowego. — O. Naegle, Znajomość ludzi

a

i znajomość siebie samego u sędziego. — K. Lenzberg, O dowcipie i humorze. — E. Schmidt, Formy solidarności. — Księgę wydała firma S. Hirzel w Lipsku, liczy ona stron III i 200 a kosztuje M. 10.

Księga pamiątkowa ku czci Adolfa Bonilla y San Martin (1875—1926) została wydana p. t. „Estudios eruditos in memoriam de Adolfo Bonilla y San Martin“ przez Wydział filozoficzny Uniwersytetu madryckiego w dwóch tomach (I str. XIV. 654, 1927; II. str. VIII. 755, 1930) z przedmową Hiacynta Benavente. Zawiera ona rozprawy z różnych dziedzin wiedzy, m. i. także z zakresu nauk filozoficznych, mianowicie: Jacques Chevalier, Czy istnieje filozofia hiszpańska? Jose J. de Urries y Azara, O pewnym sędziu Menendez'a Pelayo; P. Font Puig, Bezinteresowność jako czynnik upodobania estetycznego; Lucio Gil Fagoga, O metodologii krytyki estetycznej; E. Ovejero y Maury, Obiektywizacja myśli logicznej; Alej. Diez Blanco, Psychologia społeczna. — Pierwsza z wymienionych rozpraw napisana jest po francusku, pozostałe po hiszpańsku.

Księga pamiątkowa ku czci Johna Dewey'a, który dnia 20. października 1929 ukończył 70. rok życia, wyszła pod tytułem „Essays in honour of John Dewey“ nakładem firmy Henry Holt and Co. w Nowym Jorku. (Cena 5 dol.). Zawiera ona na 425 stronicach następujące rozprawy: F. Adler: Personality. How to develop in the family, the school and the society. — E. Scribner Ames: Religious values and philosophical criticism. — A. G. A. Balz: Evolution and time. — H. Ch. Brown: Art, action and affective states. — E. Burt: Two basic issues in the problem of meaning and of truth. — C. Clifford: Kant, Aquinas and the problem of reality. — W. F. Cooley: A pragmatic approach to being. — J. J. Coss: Consolation and control. A note on the interpretation of philosophy. — I. Edman: A philosophy of experience as a philosophy of art. — H. L. Friess: Dimensions of University in religion. — K. Gordon: A criticism of two of Kant's criteria of the aesthetic. — S. Hook: A pragmatic critique of the historico-genetic method. — W. H. Kilpatrick: Certain conflicting tendencies within the present-day study of education. — St. P. Lamprecht: Causality. — M. T. McClure: Externalism in American life. — R. McKeon: The empiricist and experimentalist temper in the Middle Ages. — G. H. Mead: The nature of the past. — S. F. McLennan: A functional view of morals. — W. P. Montague: A materialistic theory of emergent evolution. — E. C. Moore: What is meant by social activity? — H. H. Parkhurst: The cult of chronology. — J. H. Randall:

b

Dualism in metaphysics and practical philosophy. — A. R. Rogers: Prolegomena to a political ethics. — H. W. Schneider: Radical empiricism and religion. — T. V. Smith: The rôle of the philosopher. — J. Stork: A methodology of thought. — J. H. Tufts: Individualism and American life. — M. C. Tufts: Looking to philosophy. — Fr. J. E. Woodbridge: Some implications of Locke's procedure. — Z okazji 70. rocznicy urodzin Dewey'a wydali też Halsey Thomas i W. S. Schneider bibliografię Dewey'a p. t. A bibliography of J. Dewey. New York, Columbia University, 1929, str. XXI. 151. Doll. 3. Bibliografia ta obejmuje zarówno pisma Deweya wydane od 1882—1929 jak też prace o nim.

Księga pamiątkowa poświęcona Hansowi Drieschowi, którą jego przyjaciele i koledzy uczcili 60. rocznicę jego urodzin (26. X. 1927), składa się z dwóch tomów, wydanych nakładem firmy E. Reinicke w Lipsku. Tom I. nosi tytuł „Wiedza i życie“, liczy 262 stron i kosztuje 12 M. Tom II. nosi tytuł „Porządek i rzeczywistość“, liczy 170 stron i kosztuje 9 M. — Na treść tomu I. składają się następujące rozprawy: W. Stern, O wieczności i nieskończoności życia. Korespondencya między W. Stern'em i E. v. Hartmann'em na temat zagadnień z filozofii przyrody. — J. Volkelt, Kilka myśli o sposobie, w jaki H. Driesch filozofuje. — J. Maritain, H. Drieschowi w hołdzie (po francusku). — R. Sudre, H. Drieschowi w hołdzie (po francusku). — M. Boucher, Wiedza i domniemanie (po francusku). — G. Wolff, Całość i celowość. — F. J. I. Buytendyk, Działalność eksperymentalna i biofilozofia. — H. Schneider, W sprawie metafizyki. — E. Osty, H. Driesch i nowe widnokreśli psychologii i biologii (po francusku). — E. Becher, Obrona psychistycznej hipotezy pamięci przeciw krytyce G. E. Müllera. — E. Rádl, Biologia i nauki humanistyczne. — E. Ungerer, Sens witalizmu i mechanizm w badaniu życia. — K. Breysig, Dynamika historyczna. — O. Kestner, Powstanie nadosobowych jednostek ludzkich. — E. Rignano, Nauka i moralność. — W. Schingnitz, Logika formalna w procesie kształcenia i wychowania. — Na treść tomu II. składają się następujące rozprawy: W. Schingnitz, Porządek i rzeczywistość. — M. Kahn, Filozofia legitymna i konstruktywna. — G. Büchner, Pojęcie logiczne w metafizyce. — P. Biro, To, co jest w sobie, i świat zjawisk. — A. Hecht, Podstawa, przyczyna i motyw. — H. Burkhardt, Nauka i osoba. — A. Gehlen, Rozważania o przyzwyczajeniu. — F. Rackow, Czynniki irracjonalny w swobodnym czynnie moralnym.

Księga pamiątkowa ku czci Karola Bühlera z powodu ukończenia przezeń 50. roku życia wyszła p. t. „Beiträge zur Problemge-

a

schichte der Psychologie“ nakładem G. Fischer'a w Jenie w r. 1929. Zawiera ona na 258 stronach treść następującą: L. Kardos, Stałość fenomenalnych momentów rzeczowych. — E. Brunswik, Zasadnicze zagadnienia teorii postaci. — A. Willwoll, O stosunku wyobrażenia i myślenia w przeżywaniu pojęć. — E. Köhler, Mowa dziecka i tworzenie pojęć. — Ch. Bühler i H. Hetzer, Przyczynek do historii psychologii dziecka. — J. Krug, Przyczynek do teorii mowy. — Cena M. 12.

Księga pamiątkowa ku czci Józefa Geysera, profesora filozofii w uniwersytecie monachijskim, została wydana w r. 1929 z okazji 60. rocznicy jego urodzin przez firmę Józef Habel w Regensburgu p. t. *Philosophia perennis, Aufsätze zu ihrer Vergangenheit und Gegenwart*. Księga obejmuje dwa obszerne tomy (tom I. str. XIX. 525, tom II. str. X. 717) i zawiera 66 rozpraw zarówno z zakresu historii filozofii jak też z zakresu poszczególnych nauk filozoficznych. Trzy ostatnie rozprawy zajmują się filozofią Geysera. Autorami rozpraw są obok pisarzy niemieckich również pisarze francuscy, amerykańscy, angielscy, belgijscy, hiszpańscy i włoscy; nie brak też po jednym nazwisku polskiem (F. Sawicki), słoweńskim, holenderskim, estońskim, węgierskim i japońskim. Redakcja Księgi spoczywała w rękach Dra F. J. Rintelen'a, docenta prywatnego Uniwersytetu monachijskiego. Cena za oba tomy M. 37.

Księga pamiątkowa ku czci Th. G. Masaryka, wydana przez firmę Friedr. Cohen w Bonn nad Renem z okazji 80. rocznicy urodzin Masaryka (7. marca 1930) składa się z dwu części. Część pierwsza zawiera następujące rozprawy: A. Aliotta, *Dell'esperimento scientifico e di quello metafisico*. — L. Brunschvicg, *Politique et philosophie*. — S. Bulgakow, *Was ist das Wort?* — B. Croce, *La grazia e il libero arbitrio*. — H. Fischer, *Der Realismus und das Europäertum*. — S. Hesen, *Der Zusammenbruch des Utopismus*. — S. E. Hooper, *Man and philosophy*. — B. Jakowenko, *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zu den anderen Hauptgebieten der Kultur*. — W. M. Kozłowski, *L'idée de l'homogénéité de la science et les types des sciences*. — O. Kraus, *Zur Frage nach dem „Sinne der Geschichte“*. — I. Lapschin, *Die Metaphysik Leo Tolstojs*. — N. Lossky, *Die Lehre Wl. Solowjews von der Evolution*. — P. Martinetti, *L'intelletto e la conoscenza noumenica in E. Kant*. — D. Michaltschew, *Der Zufall als Bestandteil der Wirklichkeit*. — P. Miliukow, *Eurasianism and Europeanism in Russian history*. — Br. Petronievics, *Ueber das Wesen der mathematischen Induktion*. — E. Rádl, *Natur und Geschichte*. — D. Tschizewskij, *„Übermensch“*,

„Ruch Filozoficzny“ Tom XII. Nr. 1—10.

b

„übermenschlich“ (zur Geschichte dieser Worte und Begriffe). — Część druga wyszła p. t. „Th. G. Masaryk als Denker“ i zawiera następujące rozprawy: E. Rádl, *Masaryk et la philosophie occidentale*. — V. Skrach, *Masaryk et le positivisme français*. — F. Fajfr, *Masaryk und die tschechische Philosophie*. — W. Kozłowski, *Der tschechische Humanismus und der polnische Messianismus*. — B. Jakowenko, *Masaryk und die russische Philosophie*. — R. Vonka, *Comeenius und Masaryk*. — E. Rádl, *Masaryk und Kant*. — J. Hromádka, *Masaryk und Dostojewskij*. — J. Kozák, *Masaryks Stellung zur Metaphysik*. — I. Lapschin, *Masaryk als Aesthetiker*. — N. Lossky, *Die ethische und religiöse Lehre Masaryks*. — K. Krofta, *Masaryk und sein wissenschaftliches Werk*. — H. Driesch, *Ethische Politik*. — F. Modráček, *Masaryk und der Sozialismus*. — J. Hromádka, *Masaryk als Europäer*. — M. Schapowal, *Masaryk als Soziologe*. — O. Lehmann-Russbüdt, *Masaryk und der Pazifismus*. — Nadto wyszła jeszcze osobno publikacja bibliograficzna pióra B. Jakowenki p. t. *Die Bibliographie über Th. G. Masaryk*. — Część pierwsza Księgi pamiątkowej liczy VII i 269 stronic, druga XV i 410 stronic, bibliografia 25 stronic. Cena pierwszej części 20 M., drugiej 44 M., bibliografii 3·50 M.

Księga pamiątkowa ku czci Józefa Mausbacha, która miała mu być wręczona 7. lutego 1931 w 70. rocznicę jego urodzin — czemu na przeszkodzie stanęła śmierć jubilata (31. stycznia 1931) — wyszła p. t. „Aus Ethik und Leben“ pod redakcją M. Meinertza i A. Dondersa nakładem firmy Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung w Monasterze w objętości VIII i 250 stron (cena M. 9) i zawiera m. i. następujące rozprawy treści filozoficznej: M. Grabmann, *Rękopis stuttgartzki niedrukowanego komentarza Alberta Wielkiego do Etyki*; Dr. M. Wittmann, *Pojęcie prawa przyrody u Tomasza z Akwinu*; F. Wagner, *W sprawie zagadnienia normy etycznej*; O. v. Nell-Breuning, *W sprawie pojęcia wartości*; F. Walter, *Ethos prokreacji*; H. A. Krose, *Moralność i statystyka moralności*; F. Dessauer, *Uwagi o pojęciu techniki*; G. Schreiber, *Ethos polityki kultury*.

Księga pamiątkowa ku czci Williama Sterna, który 29. kwietnia 1931 ukończył 60. rok życia, wyszła jako 59. zeszyt dodatkowy czasopisma „Zeitschrift für angewandte Psychologie“ staraniem współpracowników jubilata w Zakładzie psychologicznym Uniwersytetu hamburskiego. (Lipsk, Barth, str. IV. 264, M. 15). — W Księdze tej umieścili prace swoje A. Adler, H. Bogen, J. Cohn, F. Giese, E. Jaensch, D. Katz, R. Katz, H. Klüver, Ph. Kohnstamm, O. Lipmann,

a

M. Muchov, G. Révész, H. Werner, H. Wunderlich.

Księga pamiątkowa, poświęcona Gustawowi Störingowi z okazji 70. rocznicy jego urodzin, wyszła w r. 1930 jako tom 77. czasopisma „Archiv für die gesamte Psychologie“ i zawiera na 720 stronach poza kilku recenzjami następujące rozprawy: C. Clemen, Zastosowanie psychoanalizy do wyjaśnienia religii izraelsko-żydowskiej. — O. Ritschl, O udawaniu i niektórych jego charakterystycznych formach. — R. Katz, O ruchach macających dziecka. — E. Wentscher, J. St. Mill wobec religii. — W. Freytag, Materiałny i formalny związek prawdziwości. — W. A. Willemse, Störinga teoria wrażeń bólu (po angielsku). — P. Skawran, Obawa i lęk we wczesnym dzieciństwie i ich zależność od „zasadniczych nastawień“. — O. Kutzner, Moralne szanowanie siebie samego i kierowanie sobą samym. — F. Baumgarten, Odczuwanie, rozumienie, wczuwanie. — A. Dyroff, Z prostych obserwacji snów. — J. Thyssen, Względne uprawnienie teorii obrazowania. — E. Kučera, Przyczynki eksperymentalne do charakterystyki czynności dowolnych. — M. Moers, Logiczne znaczenie „wypadków jednakowo możliwych“ w mianowniku ułamka wyrażającego prawdopodobieństwo. — Th. Heller, Niemota słuchowa. — M. Wentscher, Teizm Lotzego. — Th. Ziehen, Postacie, struktury i prawa przyczynowe. — Th. Erismann, Logiczne wnioskowanie dzieci w wieku od 3 do 10 lat. — W. Rothers, Pomysły, dotyczące zagadnienia całości w psychologii. — H. Hielscher, Przyczynki do uzasadnienia dokładnego sposobu mierzenia. — P. Ranschburg, Przyczynki eksperymentalne do nauki o pamięci, sądzeniu i wnioskowaniu u zdrowych i chorych. — O. Selz, Od systematyki zjawisk przestrzennych do teorii postaci. — F. Giese, Obraz pojęciowy i stopień poznania. — E. Jaensch, W sprawie uzasadnienia nauki o wartości jako nauki o rzeczywistości i w sprawie odparcia irrealizmu. — St. Krauss, Badania dotyczące struktury i zaburzeń czynu ludzkiego. — W. Wirth, O pewnej prawidłowości statystycznej w zakresie rozdziału energii psychofizycznej w polu widzenia.

Księga pamiątkowa, poświęcona Jerzemu del Vecchio, Profesorowi filozofii prawa w Uniwersytecie rzymskim, w dwudziestopięciolatecie (1904—1929) jego działalności nauczycielskiej, wyszła nakładem firmy Società Tipografica Modenese (Modena) w dwóch tomach pod tytułem „Studi filosofico-giuridici dedicati a Giorgio del Vecchio nel XXV. anno di insegnamento (1904—1929)“. Tom I, wydany w r. 1930, liczący stron IX. i 394, zawiera następujące prace: Fr. Aquilanti (Rzym): Giorgio del Vecchio. — M. Barilla-

b

ri (Bari): Waler państwa. — F. Battaglia (Rzym): Kilka uwag historyczno-krytycznych o stosunku wzajemnym prawa i moralności. — E. Belino (Monachium): Aprioryczność pojęcia prawa? (po niem.). — J. Binder (Getynga): Państwo muzyki (po niem.). — B. Brugi (Piza): „Regulae iuris“ prawników rzymskich. — E. Cammarata (Macerata): Pozytywność prawa i praktyczna doniosłość normy postępowania. — G. Capograssi (Rzym): Marxowskie objaśnienia Hegla. — A. Castiglia (Sassari): Imperatywność prawa. — W. Cesarini-Sforza (Bologna): Ex facto ius oritur. — O. Condorelli (Catania): Prawo i autorytet. — G. Dallari (Pavia): Henryk VII. we Włoszech i listy polityczne Dantego. — G. Della Rocca (Neapol): „Państwo Boże“ św. Augustyna (354—430). — R. Demogue (Paryż): Waler i podstawa pojęcia retroaktywności (po francusku). — E. De Carlo (Messina): Pierwsze prace Jerzego del Vecchio. — D. Benvenuto (Modena): Światło ustawy. — A. Falchi (Genoa): Stanowisko projektu Ministra Rocco a pojęcie poczytalności. — G. Folchieri (Rzym): Jedność i autonomia zasady cywilnej według „De monarchia“ (Objaśnienie I. księgi „De monarchia“). — W. Fuchs (Getynga): Co to jest uniwersalizm? (po niem.). — V. Ganef (Sofia): Pojęcia prawnicze (po francusku). — St. Gołąb (Kraków): Teoria i technika kodyfikacji (po francusku). — C. Gray (Rzym): Zrzeczenie się prawa. — A. Groppali (Medyolan): Interpretacja ustawy i nowe prądy myśli filozoficznej. — B. Horváth (Budapeszt): Nauka przedsokratyków o sprawiedliwości (po niem.). — E. Jarra (Warszawa): Idea absolutu według polskiej filozofii prawa. — J. Kallab (Brno): Niektóre wskazówki o metodologii nauk prawnych, czerpane z klasyfikacji nauk (po francusku). — Tom II., wydany w r. 1931, liczący stron 435, zawiera następujące rozprawy: H. Kelsen (Wiedeń): Przeobrażenia pojęcia suwerenności (po niem.). — Kocourek A. (Chicago): Cztery zasady prawodawstwa (po angielsku). — T. Labriola (Rzym): Arystokracja i demokracja według faszystowskiej koncepcji państwa. — A. Levi (Parma): Mowa i prawo. — G. Maggiore (Palermo): O podstawach poczytalności karnej. — C. Maniu (Cluj): Prawda prawnicza. — E. Martinez-Paz (Corduba): Filozofia prawa według Jerzego del Vecchio (po hiszpańsku). — L. Mendizabal Y Martin (Madrzyt): Niezniszczalne prawo moralne (po hiszpańsku). — A. Mendizabal (Owiedo): Teoria prawnicza ustawy według Dominika Soto (po hiszpańsku). — G. de Montemayor (Florenca): Ogólne zasady prawa. — J. Moor (Budapeszt): Istota pacyfizmu i tkwiące w nim zagadnienia etyczne, logiczne i socjologiczne (po niem.). — A. Pagano (Pe-

a

rugia): Prolegomena do teorii autodeterminizmu. — S. Panunzio (Rzym): Wielość norm prawnych a jedność państwa. — A. Passerin d'Entrèves (Turyn): Hooker i Locke. Przyczynek do historii umowy społecznej. — G. Perticone (Ferrara): Dualizm i transcendencja. — H. Pietka (Warszawa): Charakter bezwzględny prawa. — M. Radin (California): Istota aktu ustawodawczego (po angielsku). — A. Radulescu (Bukareszt): Tendencje rumuńskie w kierunku prawa włoskiego. — A. Ravà (Padua): Przyczynek do studyów spinozystycznych. — S. L. Recaséns (Valladolid): Państwo i prawo. Stosunek wzajemny obu pojęć (po hiszpańsku). — G. Renard (Nancy): Czem jest małżeństwo? Instytucją czy umową? (po francusku). — A. Rodrigues (Buenos Aires): Moralność i prawo (ze szczególnem uwzględnieniem filozofii prawa Jerzego del Vecchio (po hiszpańsku). — W. Sauer (Królewiec): Myśl uniwersalna w filozofii prawa (po niemiecku). — G. Solari (Turyn): „Jus circa sacra“ w czasie i według nauki Hugona Grocyusza. — F. Weyr (Brno): Pojęcie „processus prawniczego“ w czystej teorii prawa (po francusku). — J. H. Wigmore (Chicago): Porównawcza korporeologia prawnicza (po angielsku). — Cena obu tomów L. 120.

Festschrift zum 75-jährigen Bestehen des jüdisch-theologischen Seminars Fraenkelscher Stiftung zu Breslau, wydana nakładem Księgarni M. i H. Marcus we Wrocławiu (dwa tomy o 356 i 404 stronach, cena M. 20 za każdy tom), zawiera też rozprawy treści filozoficznej. W I. tomie: I. Heinemann, Wykształcenie greckie i żydowskie Filona, I. (str. 2—96); A. Lewkowicz, Żydostwo a prądy umysłowe ery nowożytnej (str. 97—251 — rozprawa ta zajmuje się m. i. rozwojem poglądów z zakresu filozofii religii w wieku XVII. i XVIII.). W tomie II: J. Guttmann, Teoria pojęcia u Lewiego ben Gersona (str. 131—149); J. Lewkowicz, Swista treść pojęć religijnych (str. 285—293); A. Löwenstamm, Stanowisko Hugona Grocyusza wobec żydostwa (str. 295—302).

Arctos. Acta historica, philologica, philologica fennica. Kwartalnik pod tym tytułem zaczął wychodzić w Helsinkach (Vironkatu, 9). Zawiera też prace w językach angielskim, francuskim i niemieckim. W skład Komitetu redakcyjnego wchodzi m. i. J. E. Salomaa, profesor filozofii w Uniwersytecie w Helsinkach. Prenumerata roczna 40 franków francuskich.

La vie augustinienne. Nowy ten dwumiesięcznik, poświęcony św. Augustynowi i wpływom jego nauki, wychodzi od r. 1931 w Paryżu nakładem firmy Bonne Presse. Prenumerata zagraniczna 12 franków rocznie.

b

Revue Maine de Biran, wychodzi od r. 1929 jako organ towarzystwa „Société des amis de Maine de Biran“ (zob. Ruch filozoficzny XI. str. 195 b). Prenumerata roczna wynosi w Francji i w Belgii 20 franków, w innych krajach 30 franków. Adres Redakcji i Administracji: Paris, 14e, rue Victor-Considérant, 9.

Blätter für deutsche Philosophie. Poszczególne zeszyty tego czasopisma (zob. Ruch filozoficzny X. str. 189 a) bywają poświęcane pewnym grupom pokrewnych zagadnień; i tak w tomie I. zeszyt podwójny 1—2 obejmuje szereg rozpraw, zajmujących się tłem metafizycznym poglądów niektórych pisarzy, zeszyt 3. łączy szereg rozpraw, dotyczących się okresów przejściowych historii, zeszyt 4. rozpatruje z różnych punktów widzenia symbol (m. i. Schingnitz: Symbolische Logik, Becker, Das Symbolische in der Mathematik). W tomie II. zeszyt 1. jest poświęcony Sebastianowi Frankowi, zeszyt 2. idei i idealizmowi, zeszyt podwójny 3—4 państwu i gospodarstwu. W tomie III. zeszyt 1. zawiera rozprawę z zakresu antropologii filozoficznej, zeszyt 2. z zakresu filozofii pracy, podwójny 3—4 zajmuje się historią filozofii i dobą współczesną. W tomie IV. (1930/1) zeszyt 1. obejmuje rozprawy pod wspólnym tytułem „Mowa i znaczenie“ (G. Ipsen, Język pierwotny, język odrębny, język wspólny; L. Weisgerber, Lingwistyka i filozofia wobec zagadnienia znaczenia; F. Neumann, Zdanie i wyraz; H. Lipps, Znaczenie wyrazu i pojęcie; W. Porzig, Rola abstraktów w mowie; H. Ammann, Adjectivum i przymiotnik. Zeszyt 2. zawiera przemówienie, które Prof. Driesch wygłosił ku czci zmarłego 8. maja 1930 Prof. J. Volkelta, dalej rozprawę H. Fischera o metafizycznej pozycji Nietzschego i rozważania O. Spanna o znaczeniu postępowania dialektycznego i całościowego dla kształtowania systemów. Zeszyt podwójny 3—4 zawiera szereg rozpraw, dotyczących się filozoficznych podstaw matematyki. Mianowicie: H. Scholz, Aksjomatyka starożytnych; A. Fraenkel, Zagadnienie nieskończoności w nowszej matematyce; R. Carnap, Matematyka jako gałąź logiki; K. Menger, Intuicyonizm; P. Bernays, Filozofia matematyki i hilbertowska teoria dowodu; W. Dubislaw, Teoria geometrii jako nauki. — Czasopismo wychodzi nakładem firmy Junker u. Dünnhaupt w Berlinie.

Archivio di filosofia. Włoskie Towarzystwo filozoficzne (Società filosofica italiana), założone w r. 1905 w Bolonii a przeniesione później do Rzymu, gdzie pozostaje pod przewodnictwem Profesora Varisco, przystąpiło z początkiem roku 1931 do wydawania pod nazwą, podaną w nagłówku, własnego organu (dotąd organem Towarzy-

*

a

stwa było czasopismo Logos, które i nadal wydaje Prof. Aliotta). Nowe czasopismo wychodzi jako kwartalnik, każdy zeszyt posiada objętość 96—120 stron. Redaktorem jest Prof. E. Castelli, Roma, Via Ciccone, 60. Prenumerata roczna 35 lirów.

Philosophische Hefte. Czasopismo pod powyższym tytułem wydaje od r. 1929 Dr. Maximilian Beck w Berlin-Wannsee (Robertstrasse, 9). Według prospektu czasopismo to zwalcza myślenie czysto konstruktywne, pozbawione naoczności, irracjonalizm, relatywizm i epistemologiczny idealizm oraz wszelkie próby wywodzenia rozumu z czynników nierozumowych; walczy ono natomiast o odzyskanie zrozumienia poznania absolutnego, wyposażonego w walor obiektywne, o wartość moralną jednostki i o zapewnienie należytego wpływu duchowi jako pierwotnemu czynnikowi wszelkiej kultury. Treść pierwszych trzech roczników jest następująca: I. Program. — O istnieniu filozofa (Kierkegaard). — Filozofia i filologia (Nietzsche). — M. Beck: Marcin Heidegger, „Sein und Zeit“ (Referat i krytyka). — H. Marcuse: Przyczynki do fenomenologii materializmu dziejowego. — M. Beck: Krytyczna rozprawa z współczesnymi podstawowymi zasadami etycznymi (ze szczególnym uwzględnieniem poglądów Dilthey'a i Nicolai'a Hartmann'a). — H. Gabriel: Zagadnienie istnienia wartości obiektywnych u Maksa Schelera. — H. Effelberger: Modalności w dziejach. — F. Löw: Uwagi o relatywistycznym pojmowaniu przestrzeni i czasu. — E. Runemann: Na drodze do matryarchatu. — O. Kraus: „Zwrot kopernikański“ w brentanowskiej nauce o poznaniu i o wartości. — H. Noack: O systematycznym zagadnieniu nauk o sztuce. — M. Beck: Istnienie idealne. — J. E. Heyde: To, co ogólne. — F. Brentano: Listy do A. Marty'ego i O. Kraus'a (przeciw entia rationis). — II. A. Deborin: Przedmowa do leninowskiego Konspektu dla heglowskiej „Nauki logiki“. — M. Beck: Hermeneutyka i philosophia perennis. — H. Noack: W sprawie fenomenologii funkcji obrazowej. — A. Štukarew: Prawidłowość przyrody. — P. F. Linke: Fenomenologia przedmiotu. — H. Marcuse: „Historia i system filozofii“ H. Noacka. — M. Beck: Fenomenologiczny idealizm, fenomenologiczna metoda i hermeneutyka (w związku z „Der phänomenologische Idealismus Husserl's“ Th. Celms'a). — M. Beck: Rozprawa epistemologiczna. — Człowiek jednostkowy i wspólnota (A. Stifter). — R. Jancke: W sprawie krytyki etyki N. Hartmanna, dokonanej przez E. v. Aster'a. — J. Janeff: Kant i zagadnienie historii. — O. Kraus: Wszystko i Nic. — III. M. Beck: Skapstwo jako źródło dzisiejszej t. zw. „faustowsko-

b

dynamicznej“ kultury. — M. Raphael: Sceptycyzm pironejski. — Th. Haering: Hegel i współczesne nauki przyrodnicze. — H. Marcuse: W celu rozprawienia się z „Soziologie als Wirklichkeitswissenschaft“ Hansa Freyer'a. — H. Conrad-Martius: Uwagi o metafizyce i jej miejscu metodycznym. — M. Raphael: W sprawie teorii sztuki materializmu dialektycznego. — B. Kern: Przyczynowość i prawdopodobieństwo. — M. Beck: Rozprawa epistemologiczna (do kończenia). — Cena rocznika w prenumeracie M. 6.

Archiv für Geschichte der Philosophie, czasopismo, założone w roku 1887 przez Ludwika Steina i wydawane przez niego aż do jego śmierci (zob. poniżej pod „Nekrologia“), przeszło z rękiem 1931 pod redakcją syna założyciela i wydawcy, Prof. Dra Artura Steina w Bernie szwajcarskim. Nowy Redaktor zapewnił sobie współpracę szeregu pisarzy, mających dostarczać zbiorowych referatów o publikacjach z zakresu historii filozofii, wychodzących w różnych krajach. Nadto utworzył Komitet redakcyjny, do którego zostali zaproszeni E. Cassirer, A. Dyroff, H. Glockner, B. Groethuysen, G. Dawes-Hicks, E. Hoffmann, K. Joël, A. Koyré, W. Lutosławski, E. Liljeqvist, R. Reininger, H. Rickert, C. Sganzini, E. Spranger, D. Tschizewskij.

Archiv für systematische Philosophie, czasopismo, założone w roku 1895 przez Ludwika Steina i wydawane przez niego aż do jego śmierci, (zob. poniżej pod „Nekrologia“), przestało wychodzić.

Erkenntnis zugleich Annalen der Philosophie. Czasopismo filozoficzne, które wydawali p. t. Annalen der Philosophie und philosophischen Kritik do końca roku 1929 H. Vaihinger, J. Petzold i R. Schmidt, wychodzi od początku roku 1930 (zob. Ruch filozoficzny XI. str. 251) pod powyższym podanym tytułem i pod redakcją Prof. Dra H. Reichenbach'a (Berlin-Zehlendorf, Schützstr. 45), Prof. Dra M. Schlick'a i Prof. Dra R. Carnap'a. Czasopismo, które ukazuje się nadal nakładem firmy F. Meiner w Lipsku, będzie jak dotąd utrzymywało ścisły kontakt z Towarzystwem filozofii empirycznej w Berlinie (zob. Ruch filozoficzny, IX. str. 75 a) a nadto także z Towarzystwem im. Ernesta Mach'a w Wiedniu (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 195 b). Według programowego artykułu, umieszczonego przez H. Reichenbach'a na czele pierwszego rocznika przeobrażonego pisma, wydawcy dali mu tytuł „Erkenntnis“ (poznanie), gdyż sądzą, że celem pracy filozoficznej tak samo jak celem każdej nauki szczegółowej jest zdobycie poznania, wiedzy obiektywnej, nie zaś tworzenie subiektywnych poglądów, wykombinowanych systemów, poematów myślowych. Droga

a

zaś, wiodącą do owego celu, jest oparta na ścisłej współpracy filozofii z naukami szczegółowymi krytyka tych nauk i analiza ich metod; tą drogą tworzy się filozofia nauki, która zarazem jest filozofią naukową. — Treść zeszytu pierwszego jest następująca: H. Reichenbach: Zagajenie. — M. Schlick: Zwrot na polu filozofii. — R. Carnap: Logika dawna i nowa. — W. Dubislav: O t. zw. przedmiocie matematyki. — H. Reichenbach: Znaczenie filozoficzne fizyki współczesnej. — W Kronice podane są wiadomości o działalności Towarzystwa filozofii empirycznej w Berlinie i Towarzystwa im. Ernesta Macha w Wiedniu, informacje o zjazdach i konkursach oraz wiadomości osobiste. — Prenumerata rocznika 20 M.

Forum Philosophicum. Dr. Raymund Schmidt, (Leipzig, O 27, Störnthalerstr. 9), który do końca roku 1929 wydawał wspólnie z H. Vaihinger'em i J. Petzold'em czasopismo „Annalen der Philosophie und philosophischen Kritik“, przystąpił po przeobrażeniu tego czasopisma na „Erkenntnis“ (zob. pow.) z początkiem roku 1930 do wydawania nowego czasopisma filozoficznego, nazwanego „Forum Philosophicum“ a będącego organem założonego w jesieni 1929 w Nowym Jorku „Międzynarodowego Towarzystwa Filozoficznego“ (International Philosophic Society). Czasopismo to kieruje się zgodnie z zadaniami Towarzystwa, którego jest organem, następującymi wytycznymi: 1. Czynne współdziałanie czołowych myślicieli narodów kulturalnych w rozważaniu zagadnień filozoficznych, religijnych, gospodarczych, pedagogicznych i pokrewnych. 2. Piętnowanie związku filozofii z życiem. (Zacieśnienie węzłów między filozofią a wynikami nauk szczegółowych oraz aktualnymi zagadnieniami współczesnej ludzkości). 3. Logiczne i psychologiczne wyjaśnienie sprawy „sumienia“ jako domniemanej podstawy postępu naukowego, gospodarczego i politycznego. — Ogłoszona w pierwszym zeszycie czasopisma lista współwydawców zawiera następujące nazwiska: E. Abderhalden, C. M. Bakewell, E. S. Brightman, H. C. Brown, H. W. Carr, H. Cornelius, J. Dewey, D. Drake, H. Driesch, A. Einstein, H. Ellis, G. Gentile, K. Groos, A. Hägerström, R. Haman, H. Höffding, P. Janet, K. Joël, P. Krückmann, R. Lagerborg, J. Laird, H. Larsson, L. Lévy-Bruhl, N. Lossky, A. O. Lovejoy, W. Lutosławski, W. McDougall, H. Maier, Wm. P. Montague, M. C. Otto, H. A. Overstreet, C. Radulescu-Motru, G. Rensi, J. A. Ryan, F. De Sarlo, L. Schestow, F. C. S. Schiller, E. R. A. Seligman, A. E. Taylor, F. Tilly, F. Tönnies, J. H. Tufts, H. Vaihinger, E. Westermarck, L. Ziegler. — Pierwszy zeszyt zawiera następujące rozprawy: R. Schmidt: Filozofia

b

i kultura współczesna (po niem.). — H. Driesch: Filozofia i życie (po niem.). — O. D. Young: Czy nasza polityka gospodarcza jest na dobrej drodze? (po ang.). — L. Ziegler: O dwojakich odpowiedzialnościach (po niem.). — L. Chestov: Spoglądać wstecz i walczyć (po franc.). — W. Lutosławski: Układ teazyj (po ang.). — F. Tönnies: O wytworach stosunków społecznych i ich wzajemnym na siebie oddziaływaniu (po niem.). — Do rozpraw niemieckich i do rozprawy francuskiej dodane są przekłady angielskie, do rozpraw angielskich przekłady niemieckie. Nadto zeszyt ten zawiera dwa wiersze niemieckie (Goethe'go „Vermächtnis“ i Büchner'a „Augurium“), dwa wiersze francuskie, oba M. Guyau'a, mianowicie „En lisant Kant“ i „L'agave-Aloès“ oraz uwagi tegoż pisarza o stosunku poezji do filozofii, wyjęte z przedmowy do jego „Vers d'un philosophe“ a podane tutaj p. t. „Plus philosophique que la philosophie même“? — Prenumerata roczna czasopisma (około 40 arkuszy druku) wynosi 30 M.

The Symposium. A critical Review. Pod tym tytułem zaczęły w r. 1930 J. Burnham i Ph. E. Wheelwright wydawać czasopismo, poświęcone filozofii jakoteż zagadnieniom kultury literackiej i artystycznej. Zeszyt pierwszy zawiera m. i. rozprawę J. Dewey'a p. t. „Myśl jakościowa“ i R. Cohena p. t. „Wyznanie wiary logistyka“. — Adres Redakcyi i Administracyi: New York, 100 Washington Square, East.

Kyklos, Jahrbuch für Geschichte und Philosophie der Medizin wychodzi od roku 1928 nakładem firmy G. Thieme w Lipsku staraniem istniejącego w Uniwersytecie lipskim Instytutu historii medycyny. W wydanych do końca roku 1931 czterech tomach znajdują się m. i. następujące rozprawy, mające bliższy lub dalszy związek z filozofią: E. Hirschfeld: Medycyna romantyczna. Przyczynki do przyszłej historii ery rozkwitu filozofii przyrody. — St. d'Irsay: Myśl naukowa i oświecenie (po angielsku). — G. Scheunert: Kultura i neuroza u schyłku wieku XIX. — L. Norpoth: W sprawie bio-, bibliografii i teorii nauki Piotra d'Abano. — J. D. Achelis: W sprawie zasadniczej struktury paracelsowskiego przyrodoznawstwa. — O. Temkin: Studya o pojęciu „sensu“ w medycynie. 1. Krytyczno-logiczne badania wstępne. 2. Historia choroby i sfera sensu w medycynie. 3. Molière i sens medycyny w wieku XVII. 4. Epidemiologia i historia medycyny. — Cl. F. Mayer: Z filozofii przyrody Alberta Wielkiego. — Nadto Lipski Instytut historii medycyny wydaje u tej samej firmy „Arbeiten des Instituts für Geschichte der Medizin“, których tom I. zawiera pracę St. d'Irsay'a p. t. „Albrecht Haller“ i stanowi przycy-

a

nek do historii oświecenia wieku XVIII. — Wkońcu tenże Instytut publikuje „Vorträge des Instituts für Geschichte der Medizin“. Tom trzeci tych „Vorträge“ (Lipsk, 1930, str. 114, M. 5'40) zawiera pod wspólnym tytułem „Philosophische Grenzfragen der Medizin“ następujące odczyty: R. Koch: Pojęcie medycyny. — O. Temkin: Nauki humanistyczne w medycynie. — J. D. Achelis: Lekarskie pojęcie organizmu. — O. Schwarz: Zagadnienie ciała-duszy w medycynie. — C. Haebelin: Stosunki między indywidualnością chorego a indywidualnością lekarza. — Tom czwarty p. t. „Das Problem der Kultur und die ärztliche Psychologie“ (Lipsk, 1931, str. 136. M. 7'50) zawiera sześć odczytów, wygłoszonych w zimie 1930/1 w związku z publikacją Freuda „Das Unbehagen in der Kultur“, mianowicie: J. Wach: Początek religijne. — A. Kronfeld: Sens cierpienia. Istota człowieka i teorie neurozy. — E. Jolowicz: Sens kultury. — E. Heimann: Kwestya socyalna. — K. Horney: Walka w kulturze. — H. Driesch: Postulat moralny.

Archiv für Religionspsychologie und Seelenführung. Tom IV. tego organu Towarzystwa psychologii religii (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 157 a) ukazał się w r. 1929 i zawiera treść następującą: Gruehn W. Empiryczne badanie religii w dobie obecnej, str. 1—18. Schneider C. Studya o różnorodności przeżywania religijnego, str. 19—42. Nobile E. Myśl o Bogu u dzieci i młodocianych, str. 43—216. Knuth W. Psychologia wieku konfirmacyjnego i jej znaczenie dla nauki konfirmandów, str. 217—298. Gruehn W. Analizy duszpasterskie, str. 299—340. Kapp F. Z higieny psychicznej, str. 341—344. Reszta tomu wypełniają recenzje i t. p. Cena tomu M. 10. (Lipsk, E. Pfeiffer). — Tom V., który się ukazał w roku 1930, zawiera następujące rozprawy: Prof. Dr. G. Wunderle: O głównych motywach w tworzeniu się pojęcia Boga u św. Augustyna — według treści „Wyznań“. — W. Caspari: Prorok Hozeasz i jego Bóg. Źródło i osobliwość hozeaszowskiego poglądu na Boga. — V. Groenbaek: Potęga myśli wobec głębi przeżycia. — P. Paulsen: Rola wci w skrusze. — Th. Lüneberg: Symptomaty negatywnego i pozytywnego rozwoju młodocianych, na tle katastrofy rozprawy przeciw Krantzowi. Badanie empiryczne. — E. Aunapuu: Stany ekstatyczne Teresy z Konnersreuth (Teresy Neumann). Próba ścisłej diagnozy. — Następuje dział referatowy, w którym W. Bergmann zdaje sprawę z obrad, odbytych na zjazdach katolickiego Związku akademików, W. Gruehn rozprawia się z kilku autorami w kwestyi stosunku psychoanalizy do duszpasterstwa, a E. Steinwand opowiada o genezie i orga-

b

nizacji otwartego w Dorpacie w roku 1929 pod kierownictwem W. Gruehna, b. ucznia Girgensonsona, Zakładu naukowego, poświęconego psychologii religii. — Ostatnich 50 stron tomu zajmują związane recenzje licznych publikacji, pozostających w związku z psychologią religii i kierownictwem dusz. Cena tomu, liczącego 366 stron, wynosi 15 M. (Lipsk, E. Pfeiffer).

The Journal of philosophical studies. Czasopismo to, wychodzące w Londynie jako organ Instytutu brytyjskiego dla studyów filozoficznych (The British Institute of Philosophical Studies — zob. Ruch filozoficzny, IX., str. 163 a i 163 b), zmieniło swoją nazwę od kwietnia 1931 na „Philosophy“.

The Journal of social psychology zaczął z początkiem roku 1930 wychodzić nakładem Clark University Press w Worcester (Mass) w Stanach Zjednoczonych. Redaktorami są John Dewey i Carl Murchison, sekretarzem redakcji jest Luberta M. Harden. Komitet redakcyjny składa się z dwudziestu uczonych, do których należą m. i. Havelock Ellis, G. Dawes Hicks, A. Hrdlička, K. Kornilov, L. Lévy-Bruhl, W. McDougall, Bertrand Russell, G. Sergi. Prenumerata roczna wynosi 7 Doll.

La Revue de Philosophie poświęca osobny zeszyt (lipiec-październik 1931) pracom, wykonanym w pracowni psychologicznej Instytutu katolickiego w Paryżu.

Archives de philosophie du droit et de sociologie juridique wychodzą od jesieni 1931 w Paryżu pod redakcją Ludwika Le Fura, profesora wydziału prawa w Paryżu. W skład komitetu redakcyjnego wchodzi: Jerzy Davy, kurator w Rennes, Franciszek Gény, dziekan h. c. wydziału prawa w Nancy, Henryk Lévy-Ullmann, profesor wydziału prawa w Paryżu, Paweł Matter, prokurator generalny sądu kasacyjnego, członek Akademii, Gaston Morin, profesor wydziału prawa w Montpellier, Jerzy Renard, profesor wydziału prawa w Nancy, Gaston Richard, profesor wydziału humanistycznego w Bordeaux, Jerzy Teissier, członek Akademii i Jerzy Gurvitch, b. profesor uniwersytetu rosyjskiego w Pradze, który jest zarazem sekretarzem generalnym wydawnictwa. — Czasopismo ukazuje się zeszytami w odstępach czasu z góry nieokreślonych; każdy tom obejmuje około 600 stron. Pierwszy zeszyt podwójny liczy 272 stron i kosztuje 40 franków.

Magyar Psychologiai Szemle, węgierskie czasopismo psychologiczne, wydaje od roku 1930 Węgierskie Towarzystwo Psychologiczne jako kwartalnik, publikujący rozprawy w języku niemieckim, angielskim, francuskim i włoskim. Redaktorem jest Prof. Dr. Boda István. W sprawie prenumeraty

a

należy się zwracać pod adresem: Lörincz Erno, Budapest VII. Üllai-ut, 18.

Psychologische Rundschau. Schweizerische Monatsschrift für das Gesamtgebiet der modernen Psychologie. Miesięcznik ten zaczął wychodzić w jesieni 1929 nakładem firmy E. Birkhäuser u. Co. w Bazylei pod redakcją Dra fil. K. F. Schaer'a w Zurychu (Wiesenstr. 2). Szczególną uwagę redakcja poświęca psychologii praktycznej, pedagogice leczniczej, psychologii kryminalnej, psychotechnice, grafologii, psychologii religii i t. p. Osobny dział tworzy poradnictwo psychologiczne wogóle oraz poradnictwo z zakresu psychologii kryminalnej i pedagogiki leczniczej. — Prenumerata roczna fr. 4'80.

Die psychoanalytische Bewegung, dwumiesięcznik, wydaje od r. 1929 A. J. Storfer nakładem firmy Internationaler Psychoanalytischer Verlag (Wien I. Börsengasse, 11). Prenumerata roczna wynosi 10 M., które można wpłacać na rachunek firmy w P. K. O. w Warszawie Nr. 191.256.

Der philosophische Unterricht. Utworzone z końcem roku 1929 w Berlinie Towarzystwo nauczania filozofii (Gesellschaft für den philosophischen Unterricht — zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 196 b) przystąpiło z początkiem roku 1930 do wydawania własnego organu z programem zakreślonym w odezwie, ogłoszonej przez inicjatorów Towarzystwa (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 197 a). Czasopismo nosi tytuł *Der philosophische Unterricht*, wychodzi nakładem firmy Pan-Verlagsgesellschaft m. b. H. w Berlinie pod redakcją A. Lieberta i K. Krippendorfa. Rocznik składa się z pięciu zeszytów i kosztuje w prenumeracie M. 5'50, dla członków Towarzystwa im. Kanta M. 4. — Rocznik I. zawiera następujące rozprawy: Zeszyt 1. A. Liebert, O „przeznaczeniu“ nauczania filozofii. — S. Behn, Nauczanie filozofii w szkołach wyższych wobec rzeczywistości. — Zeszyt 2. podaje referaty, wygłoszone na I. Zjeździe, poświęconym sprawom nauczania filozofii (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 204 a), mianowicie: W. Hartke, Nauczanie języków starożytnych a filozofia. — W. Hübner, Nauczanie języków nowożytnych a filozofia. — J. Dreyer, Filozofia w nauczaniu religii ewangelickiej. — H. Schulte-Hubbert, Religia katolicka a filozofia w szkole wyższej. — A. Buchenau, Propedeutyka filozoficzna a nauczanie języka niemieckiego. — K. Krippendorf, Nauczanie historii a filozofia. — E. Mosch, Zagadnienia filozoficzne w nauczaniu matematyki. — E. Sellien, Fizyka a filozofia. — L. Baeck, Filozofia a nauczanie religii żydowskiej. — Zeszyt 3. P. Wust, O powołaniu filozofii do duchowego ukształtowania naszych czasów. — E. Hoffmann, Forma myślenia filozofii przed-

b

sokratycznej. — Zeszyt 4/5. A. Liebert, Filozofia i pedagogika. — C. Gebhardt, Spiżoza w szkole. — K. Gronau, Lekcje, poświęcone pogłębieniu zagadnień z zakresu filozofii państwa. — Prócz rozpraw czasopismo umieszcza sprawozdania z literatury, dotyczącej nauczania filozofii lub z niem związanej, komunikaty i wiadomości bieżące.

Philosophie und Schule. Pod tym tytułem wychodzi od roku 1929/30 czasopismo, poświęcone sprawom nauczania filozofii i filozoficznego pogłębienia nauczania szkolnego wogóle. Redaktorem czasopisma jest R. Odebrecht, współredaktorami są E. Kriek i H. Leisegang. Postawili oni sobie dwójakie zadanie. Po pierwsze pragną przyczynić się do rozwiązania zasadniczych zagadnień, związanych ze szkolnym nauczaniem filozofii i w tym celu wyświeślać cele i rozwijać metodykę tego nauczania; po drugie pragną wprost służyć samemu nauczaniu filozofii, przynosząc w każdym zeszytcie wyjątki z dzieł filozoficznych, nadające się do lektury szkolnej i do omawiania w kółkach filozoficznych młodzieży. Do tych wyjątków są dodawane rozbiory ich treści, mające ułatwiać ich zużytkowanie. Odbitki tych wyjątków można też otrzymywać osobno. Treść tomu I. czasopisma jest następująca: Zeszyt 1. R. Odebrecht, Istota i cele szkolnego nauczania filozofii. — H. Leisegang, Lekcja o pojęciu. — J. Heyde, Droga do samodzielnego myślenia. — Wyjątek: R. Descartes, Rozprawa o metodzie, II. §§ 4—17. — Zeszyt 2. E. Vowinckel, Zagadnienia współczesne w Kółkach filozoficznych. — E. Kriek, Nauka o wychowaniu i akademie pedagogiczna. — M. Vanselow, Filozoficzne omówienie poematu lirycznego. — R. Odebrecht, Zagadnienie nieskończoności w nauczaniu matematyki w klasie najwyższej. — Wyjątek: Bolzano, Wissenschaftslehre, tom I. § 87. — Zeszyt 3/4. H. Schlemmer, Młodociane życie psychiczne a nauczanie filozofii. — F. K. Feigl, Schiller jako filozof i Kółka filozoficzne w szkołach wyższych. — K. Neufeld, Zagadnienie przyczynowości w nauczaniu fizyki. — P. Bommersheim, O możliwości ukształtowania nauczania biologii ze stanowiska propedeutyki filozofii. — Th. Feigl, Nowsi poeci w nauczaniu filozofii. — H. Leisegang, Filozoficzne wypracowania uczniów. — Zeszyt 5/6. G. Lehmann, Zagadnienia rzetelnego wykształcenia filozoficznego i szkolnego. — H. Leisegang, Filozoficzne wypracowania uczniów (dok.). — I. Biehm, Twórczość w matematyce. — R. Lüdecke, Teologia dialektyczna a młodzież. — R. Winderlich, Indukcja i dedukcja w nauczaniu chemii. — R. Odebrecht, Zagadnienie wolności woli jako temat nauczania filozofii. — Wyjątek: F. W. J. Schelling, Dociekania

a

filozoficzne nad istotą wolności ludzkiej i nad tem, co się z tem łączy. — Czasopismo wychodzi nakładem firmy Junker und Dünnhaupt w Berlinie. Prenumerata roczna (6 zeszytów liczących łącznie 12 arkuszy druku) wynosi 6 M.

Der Weg zur Vollendung. Założona w roku 1920 przez Hermanna Keyserlinga w Darmstadtzie „Schule der Weisheit“ (Schule der Weisheit) wydaje p. t. „Der Weg zur Vollendung“ czasopismo wychodzące w odstępach czasu z góry nieokreślonych. Każdy zeszyt zawiera jedną lub kilka rozprawek, recenzje, kronikę i komunikaty, przeznaczone dla członków tej organizacji. Do zeszytu 16. włącznie można było nabywać poszczególne zeszyty w handlu księgarskim, od zeszytu 17. począwszy są one drukowane jako rękopisy i rozsyłane wyłącznie członkom.

Der Leuchter. Rocznik pod tym tytułem wychodził zrazu jako organ „Szkoły Mądrości“ w Darmstadtzie. Od tomu IX. począwszy przestał on jednak być organem tej instytucji i przemienił się w jesieni 1930 w czasopismo od niej niezależne. Wychodzi nakładem firmy Otto Reichl w Darmstadtzie. Trzy zeszyty, ukazujące się w odstępach czterech do sześciomiesięcznych, tworzą tom, którego prenumerata kosztuje 15 M.

Scientia. Po śmierci Eugeniusza Rignano, założyciela i redaktora wychodzącego pod tą nazwą od roku 1907 w Bolonii „przeładowany“ między innymi syntezą naukową (zob. poniżej pod „Nekrologia“), kierownictwo pisma objął od marca 1930 Komitet redakcyjny, w skład którego wchodzi F. Bottazzi, G. Bruni i F. Enriques. Agendy redakcji sprawują z ramienia tego Komitetu G. B. Bonino, A. Palatini i P. Bonetti, który był już za życia Eugeniusza Rignano sekretarzem redakcji.

Rivista internazionale di filosofia del diritto. W roku 1931 ukazał się dokładny indeks do pierwszych dziesięciu tomów (1921—1930) tego czasopisma, którego twórcą i redaktorem jest Prof. Giorgio del Vecchio. Indeks podaje na 43 stronach wyczerpujący wykaz treści wspomnianych tomów wraz z alfabetycznym spisem współpracowników.

Scandinavian Scientific Review. Kwartalnik ten (zob. Ruch filozoficzny, VII. str. 118 b) przestał wychodzić.

Sprawozdanie ze VII. Włoskiego Zjazdu filozoficznego, odbytego w r. 1929 w Rzymie, ukazało się p. t. Atti del VII. Congresso nazionale di filosofia nakładem firmy Bestetti e Tumminelli (Medyolan, 111, Via Palermo 10; Rzym 15, Via M. Caetani 32) jako tom o 406 stronach.

Sprawozdanie ze Zjazdu jubileuszowego Towarzystwa im. Kanta, który odbył się w Halle w maju 1929, wyszło z druku jako 1. zeszyt XXXV. tomu czasopisma Kant-Studien

b

i zawiera na 118 str. tekst przemówień i referatów, wygłoszonych na tym zjeździe; nazwiska referentów i tytuły referatów podał Ruch filozoficzny w tomie XI. str. 205 b.

Sprawozdanie z I. Zjazdu poświęconego teorii poznania w zakresie nauk ścisłych (Bericht über die I. Tagung für Erkenntnislehre der exakten Wissenschaften), który odbył się we wrześniu 1929 w Pradze (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 202 b), ukazało się w druku jako 2.—4. zeszyt I. tomu czasopisma „Erkenntnis“. Sprawozdanie zawiera tekst przytoczonych już w poprzednim tomie Ruchu filozoficznego (str. 202 b) przemówień i referatów z tą różnicą, że tytuł referatu P. Hertza brzmi „O pojęciu przyczynowości w zakresie makroskopijnym zwłaszcza w fizyce klasycznej“ (zamiast „Nieodwracalność i przyczynowość“), a tytuł referatu H. Feigl'a brzmi „Prawdopodobieństwo i doświadczenie“ (zamiast „Prawdopodobieństwo i przyczynowość“). Nadto Księga podaje dwa referaty, wygłoszone na odbytym równocześnie w Pradze V. Zjeździe niemieckich fizyków i matematyków a treścią związanym z tematami, omawianymi na Zjeździe, poświęconym teorii poznania w zakresie nauk ścisłych. Są to referat F. Franka p. t. „Jakie znaczenie posiadają obecne teorie fizyki dla teorii poznania?“ i referat R. Misesa p. t. „O prawidłowości przyczynowej i statystycznej w fizyce“. — Poza tem przytacza Księga pamiętkowa w streszczeniu uwagi Burkampa i Härlen'a o pewnych zasadniczych zagadnieniach matematyki i logiki oraz „Uwagi historyczne“ O. Neuratha o genezie kierunku, nazwanego naukowem ujmowaniem świata. W zakończeniu Księgi pamiętkowej są podane informacje bibliograficzne w postaci spisu i związanych charakterystyk prac pisarzy, reprezentujących wspomniany kierunek lub z nimi spokrewnionych. Osobny rozdział tych informacji p. t. „Uwagi bibliograficzne o Kole Warszawskim i grupach pokrewnych w Polsce“ zajmuje się Kotarbińskim, Leśniewskim, Łukasiewiczem, Tarskim, Chwistkiem, Lindenbaumem, Presburgerem i Ajdukiewiczem.

Sprawozdanie z II. Zjazdu, poświęconego teorii poznania w zakresie nauk ścisłych (Bericht über die II. Tagung für Erkenntnislehre der exakten Wissenschaften), który odbył się we wrześniu 1930 w Królewcu, ukazało się w druku jako 2.—3. zeszyt II. tomu czasopisma „Erkenntnis“. Sprawozdanie zawiera tekst następujących referatów, wygłoszonych na Zjeździe: R. Carnap, Logicystyczne podstawy matematyki. — A. Heyting, Intuicyonistyczne podstawy matematyki. — J. v. Neumann, Formalistyczne podstawy matematyki. — O. Neugebauer, W sprawie matematyki przedgreckiej. — H. Reichenbach, Fizyczne pojęcie

a

prawdy. — W. Heisenberg, Prawo przyrodnicze i mechanika kwantów. — Nadto zawiera Sprawozdanie streszczenie dyskusji, która się rozwinęła po poszczególnych referatach, oraz dotyczącą poruszonych w nich zagadnień bibliografię, która uwzględniła m. i. także prace Ajdukiewicza, Chwistka, Kotarbińskiego, Leśniewskiego, Lindenbauma, Łukasiewicza, Presburgera, Smoluchowskiego i Tarskiego.

Sprawozdanie z VII. Międzynarodowego Zjazdu filozoficznego, odbytego w Oxfordzie w czasie od 1. do 6. września 1930, ukazało się w r. 1931 p. t. „Proceedings of the seventh international congress of philosophy“ nakładem Oxford University Press i zawiera prócz sprawozdania Komitetu organizacyjnego i spisu uczestników zjazdu tekst referatów (str. XXXV i 522). Redakcja Księgi spoczywała w rękach Profesora Gilberta Ryle'a. Wśród ogółem 88 referatów w Księdze ogłoszonych jest sześć referatów polskich uczestników zjazdu, mianowicie Kotarbińskiego, Lutosławskiego, ks. Michałskiego, Tatarkiewicza, Zawirskiego i Żółtowskiego, których referaty zostały też następnie wydrukowane po polsku w Przeglądzie filozoficznym (rocznik XXXIII. str. 269—306).

Sprawozdanie z IX. Międzynarodowego Zjazdu psychologicznego, który odbył się w r. 1929 w Ameryce, wyszło w r. 1930 p. t.: Ninth International Congress of Psychology, Held at Yale University, New Haven, Connecticut, Sept. 1-st to 7-th 1929, under the Presidency of James McKeen Cattell. Proceedings and Papers. (Editorial Note: Edwin G. Boring). Princeton, N. J., U. S. A.: The Psychological Review Company (str. XLI. 535). Cena Dol. 5-25.

Sprawozdanie z XI. Zjazdu psychologicznego, urządnego przez Niemieckie Towarzystwo Psychologiczne w czasie od 9. do 13. kwietnia 1929 w Wiedniu (zob. Ruch filozoficzny XI. str. 203 a), wyszło w druku pod redakcją H. Volkelta w r. 1930 nakładem firmy G. Fischer w Jenie (str. XIII. 213, cena M. 11).

Sprawozdanie z IV. Zjazdu poświęconego estetyce i ogólnej nauce o sztuce, wyszło p. t. Vierter Kongress für Aesthetik und allgemeine Kunstwissenschaft, Hamburg, 7.—9. Oktober 1930. Bericht, herausgegeben von H. Noack. Stuttgart, F. Enke, 1931, str. IV. 265 z 13. tabl. M. 22.

Sprawozdanie z I. Międzynarodowego Kongresu heglowskiego wyszło w r. 1931 p. t. „Verhandlungen des ersten Hegelkongresses vom 22. bis 25. April 1930 im Haag“ jako pierwszy tom publikacji Międzynarodowego Związku heglowskiego. Księgę redagował B. Wigtersma, którego wstęp Księgę otwiera

b

(str. 1—12). Następuje przemówienie powitalne H. A. Kindermann'a (str. 13—17) oraz zagajenie R. Kroner'a (str. 18—32). Dalsza treść: G. Calogero, Referat o stanie i pojmowaniu filozofii heglowskiej we Włoszech (str. 33—56), J. A. Smith, Wpływ Hegla na filozofię w Wielkiej Brytanii (po angielsku, str. 57—66), H. Glockner, Referat o stanie i pojmowaniu filozofii heglowskiej w Niemczech (str. 67—79), A. Koyré, Referat o stanie studyów heglowskich we Francji (po francusku, str. 80—105), B. M. Telders, Referat o stanie i pojmowaniu filozofii heglowskiej w Hollandyi (str. 106—126), D. Tschizewskij, Hegel u narodów słowiańskich (str. 127—145), J. Binder, Wolność jako prawo (str. 146—210), J. Hessing, Wolność jako myślenie (str. 211—238). W zakończeniu Księgi wydrukowano statut Międzynarodowego Związku heglowskiego (zob. poniżej pod „Organizacje“).

Philosophische Bibliothek. Księgarnia Feliksa Meiner'a, której nakładem wychodzi znane pod powyższym tytułem wydawnictwo, dokonała w jesieni 1931 znacznego obniżenia cen poszczególnych tomów, idącego o wiele dalej aniżeli zaprowadzona ogólnie w niemieckim handlu księgarskim 10-procentowa zniżka cen. Spis tomów, które można obecnie nabywać po cenie znacznie niższej, obejmuje m. i. dzieła Fichtego, E. v. Hartmanna, Kanta, Leibniza, Lotzego, Schleiermachera — a ze współczesnych Mauthnera, Müllera-Freienfelsa, Petersena, Vaihingera, Vorländera. Spis ten Księgarnia wysłała na żądanie (Verlag F. Meiner, Leipzig, C. 1. Inselstrasse, 23—25).

Katalog aukcyjny firmy Martin Breslauer w Berlinie, bogato ilustrowany, zawiera wśród dzieł, które na wiosnę 1930 były wystawione na licytację, także dzieła, tworzące bibliotekę E. Grisebacha, znanego wydawcy pism Schopenhauera, a wśród nich zarówno liczne dzieła dotyczące życia i filozofii Schopenhauera jak też 70 dzieł z biblioteki samego Schopenhauera. Dzieła, które były w posiadaniu Schopenhauera, pokryte są na marginesach licznymi własnoręcznymi uwagami filozofa, dającymi wyraz jego ustosunkowaniu się bądź aprobejącemu, bądź krytycznemu do czytanych ustępów i rzucającymi dzięki temu niekiedy bardzo ciekawe światło na jego poglądy.

Katalogi. F. Alcan, Paris, VI. 108 Boul. Saint Germain. Katalog p. t. Ce qu'il faut connaître des éditions et des grandes collections Alcan zawiera także wybór wydawnictw filozoficznych tej firmy. — Katalog p. t. Bibliothèque de Philosophie contemporaine podaje wszystkie wchodzące w skład tego wydawnictwa publikacje. — Katalog p. t. Philosophie podaje nadto publikacje, wydane poza ramami wymienionego wy-

a

dawnictwa. — P. Aliche, Drezno, Grunaer Strasse, 19. Antiquariatskatalog Nr. 194. Philosophie, 1936 tytułów. — George Allen and Unwin, 40 Museum Street, London, W. C. 1. Announcements of new books, spring 1930 zawiera na str. 31—35 oraz 46 tytuły filozoficzne. — Bowes and Bowes, 1 Trinity Street, Cambridge, England. Katalog Nr. 458 Philosophy, 917 tytułów. — The Broadway House, 68—74 Carter Lane, E. C. 4. London (zob. poniżej pod G. Routledge and Sons i t. d.) Classified catalogue of publications of George Routledge and Sons Ltd. and Kegan Paul, Trench, Trubner and Co. Ltd. 1930 zawiera także działy filozofii i psychologii. — List of books for the spring 1930. — List of books for the autumn 1930. — T. and T. Clark, 38 George Street, Edinburgh. A list of our latest and more recent books podaje głównie tytuły dzieł z zakresu filozofii i psychologii religii. — The Clarendon Press and The Oxford University Press. Forthcoming books. Autumn 1931. Zawiera także tytuły dzieł filozoficznych. — Clark University Press, Worcester, Massachusetts, U. S. A. Publications in psychology, 1930. — M. Edelmann, Buchhandlung und Antiquariat. Nürnberg-A, Hauptmarkt 3. Antiquariatskatalog Nr. 53 u. 54, 1931, Philosophie, I. Teil A—L, II. Teil M—Z. 2261 tytułów. — G. Fischer, Jena. Neuere Veröffentlichungen über Psychologie. — Gustav Fock, Buchhandlung, Leipzig, Antiquariatskatalog Nr. 639 u. 641. Philosophie, Psychologie, Geheimwissenschaften. Razem 7210 tytułów. — Librairie G. Franssen, Paris, V., 11 rue Cluny. Katalogi Nr. 18—27 z roku 1930 (tytuły 689—8775) i Nr. 28—33 z r. 1931 (tytuły 8776—9489 i 1—7243). W katalogach tych znajdują się także liczne tytuły dzieł filozoficznych. — Galloway and Porter, 30 Sidney Street, Cambridge, England. A list of philosophical books Nr. 190. — A book list Nr. 451 i 642 z r. 1930, A book list Nr. 476, 523 i 540 z r. 1931 p. t. Philosophy, psychology, ethics, logic and kindred (allied) sciences. — J. Gamber, Paris VI., 7 rue Danton. Catalogue 159, Philosophie ancienne, philosophie médiévale, philosophie moderne, philosophie juive et arabe, ouvrages de fonds, 1349 tytułów. — Catalogue 160, Histoire des sciences, sciences psychiques et occultes, histoire de la médecine et médecine ancienne, 1222 tytułów. — Dr. Hellersberg, Antiquariat und Verlag, Berlin-Charlottenburg 2. Katalog XXVII, Philosophie, 1203 tytułów. — K. F. Köhler, Lipsk, Täubchenweg, 21. Katalog p. t. Periodica 1930. Zawiera wśród 2423 tytułów czasopism i innych publikacji peryodycznych także liczne tytuły z zakresu filozofii

b

i psychologii. — Nachtrag I. u. Nachtrag II. zu dem Zeitschriften-Katalog Periodica. — Antiquariatskatalog Nr. 73, Philosophie, 3243 tytułów. — P. Köhler, Lipsk, C. 1. Stoetteritzerstr. 37. Katalog Nr. 46, Auctores graeci et latini. Zawiera wśród 2815 tytułów liczne wydania dzieł starożytnych filozofów. — A. Lorentz, Lipsk, Kurprinzstr. 10. Katalog Nr. 349 podaje pod pozycjami 235—272 tytuły publikacji filozoficznych i pedagogicznych. — Katalog Nr. 354, Philosophie, Psychologie, Pädagogik, 3091 tytułów. — Macmillan and Co. St. Martins Street London, W. C. 2. Macmillans spring list of books 1930. — Macmillans list of autumn books 1930. — Macmillans spring list of announcements 1931. — Macmillans autumn list of announcements 1931. — Katalogi te wymieniają także wydawnictwa filozoficzne. — C. Marhold Verlagsbuchhandlung, Halle a. S. Katalog p. t. Allgemeine und angewandte Psychologie (wydany w kwietniu 1931). — Methuen and Co. Ltd. 36 Essex Street, London W. C. 2. A selection from Messrs Methuen's Books in psychology. — E. S. Mittler u. Sohn, Verlagsbuchhandlung, Berlin, SW. 68. Philosophische Werke. — J. Mongenet, Librairie, Genève, Chemin du Point-du-Jour, 18. Bulletin bibliographique, Nr. 148—153. Numery 148, 151 i 152 zawierają też dział filozoficzny. — E. Nourry, Paris V. 62 rue des Écoles. Katalog Nr. 41 zawiera działy: I. Histoire des religions, histoire religieuse, exégèse, archéologie, folk-lore etc. (tytuły 1—553). II. Judaïca Hebraïca, Kabbale (tytuły 559—757). III. Philosophie et histoire de la philosophie (tytuły 758—913). IV. Sciences occultes (tytuły 914—1167). V. Franc-Maçonnerie et autres sociétés secrètes (tytuły 1168—1300). — Katalogi 43 i 45 zawierają działy: I. Histoire des religions, judaïsme, folk-lore etc. (tytuły 1 do 452 i 1 do 737). II. Philosophie et sciences générales (tytuły 453—586 i 738—1104). III. Sciences occultes (tytuły 587—1068 i 1105—1377). — W katalogu 43 pozycje 1048—1065 podają tytuły dzieł Hoene-Wrońskiego. — G. Routledge and Sons, Kegan Paul, Trench, Trubner, 68—74 Carter Lane, London, E. C. 4 (zob. powyżej pod The Broadway House). Spring books 1931. — Autumn books 1931. — Oba katalogi zawierają także publikacje filozoficzne. — L. Röhrscheid, Antiquariat, Bonn, Am Hof 28. Antiquariatsberichte Heft 57 zawiera pod pozycjami 950—1170 tytuły dzieł filozoficznych. — M. Slatkine, Librairie, Genève, 5. rue des Chaudronniers. Katalogi Nr. 47—51 zawierają także działy poświęcone filozofii i psychologii (tytuły 738—785, 827—858, 811—878, 842—884, 132—161). — Societä

a

editrice „Vita e Pensiero“, Medyolan, 108, Piazza S. Ambrogio, 9. Katalog wydawnictw, także filozoficznych, pod tytułem „Edizioni Vita e Pensiero“, wydany w r. 1930. Str. 83. — H. Stenderhoff, Münster i W. Salzstr. 9. Antiquariatskatalog Nr. 53. Philosophie, Religionsphilosophie, Pädagogik, 1439 tytułów. — H. Streisand, Berlin W. 50. Lagerkatalog Nr. 66. Obejmuje różne dziedziny wiedzy, m. i. także filozofię historii, materyalistyczne pojmowanie dziejów, filozofię prawa i państwa, etykę.

WYKŁADY, ODCZYTY, REFERATY.

Polska Akademia Umiejętności. Wydział filologiczny. 15. grudnia 1930 Ign. Chrzastowski: Źródła pomysłu rozprawy Jana Śniadeckiego „O pismach klasycznych i romantycznych“. — 9. listopada 1931 Z. Łempicki: Hasła artystyczne i kategorie estetyczne na przełomie XVIII. i XIX. wieku.

Wydział historyczno-filozoficzny. 16 grudnia 1930 Wł. Heinrich przedstawił pracę Ad. Krokiewicza p. t. Sekstus.

Wydział matematyczno-przyrodniczy. 9. lutego 1930 Wł. Heinrich przedstawia pracę wykonaną wspólnie z T. Strzemboszem p. t. Czynność naczyń włoskowatych w związku z nastawieniem uwagi. — 20. marca 1931 St. MaziarSKI przedstawia pracę J. Zaćwilichowskiego p. t. Unerwienie i narządy zmysłowe skrzydeł owadów. Cz. II.

Komisja do badania historii filozofii w Polsce. 11. marca 1930 J. Czubek: Listy Trentowskiego do Nakwaskiego. — A. Bar: Filozofia Hegla i jej przeciwnicy w czasopiśmiennictwie polskim. — B. Chrzastowski: Podstawy logiczne analityki Trentowskiego,

Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Wydział nauk historycznych, społecznych i filozoficznych. 13. stycznia 1930 B. Kieszkowski: Pico della Mirandola. — 14. kwietnia 1930 B. Jasinowski: Charakter filozofii włoskiej i jej wpływ na filozofię nowożytną.

Wydział nauk matematyczno-fizycznych. 27. marca 1930 A. Tarski: O kilku podstawowych pojęciach matematyki. — J. Łukasiewicz i A. Tarski: Badania nad rachunkiem zdań. — J. Łukasiewicz: Uwagi filozoficzne o wielowartościowych systemach rachunku zdań. — 22. maja 1930 St. Leśniewski: O podstawach ontologii. — 15. stycznia 1931 J. Herbrand: Zagadnienie podstawowe logiki matematycznej. — 19. lutego 1931 M. Wajsberg: Aksjomatyzacja trójwartościowego rachunku zdań. — 21. marca 1931 J. Łukasiewicz:

Dowód zupełności dwuwartościowego rachunku zdań. — A. Tarski: Pojęcie prawdy w językach nauk dedukcyjnych.

Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Komisja filozoficzna: 27. listopada 1929 Z. Zawirski: Szanse indeterminizmu w świetle nauki współczesnej. — 25. stycznia 1930 St. Szuman: O wizjach, wywołanych działaniem meskaliny na organizm. — 20. lutego 1930 L. Bykowski: Badania nad poziomem intelektualnym młodzieży różnych szkół. — 11. kwietnia 1930 A. Gruszecka: Zafalszowania asymilacyjne u dzieci w wieku przedszkolnym. — A. Wiegner: W sprawie zasady odwrotności między treścią a zakresem pojęć. — 30. października 1930 Z. Zawirski: Kongres filozoficzny w Oxfordzie. — 26. listopada 1930 A. Wiegner: Wartość i znaczenie logiki tradycyjnej. — 7. stycznia 1931 M. Rymarkiewiczówna: Epistemologia i filozofia przyrody Libelta. — 19. lutego 1931 K. Ajdukiewicz: O pojęciu substancji. — 20. lutego 1931 K. Ajdukiewicz: O obiektywności poznania zmysłowego. — 7. marca 1931 T. Kotarbiński: Zasady reizmu. — 12. marca 1931 B. Gawecki: Uwagi o filozofii Hoene-Wrońskiego. — 4. listopada 1931 Z. Zawirski: Logika trójwartościowa J. Łukasiewicza. — 18. listopada 1931 Z. Zawirski: O logice Brouwera. — 2. grudnia 1931 Z. Zawirski: Próby stosowania logiki wielowartościowej do współczesnego przyrodoznawstwa.

Wydział lekarski: 9. października 1931 St. Błachowski: O istocie i znaczeniu psychotechniki. — St. Rybicki: O psychotechnice w kolejnictwie.

Wydział teologiczny: 24. października 1929 Ks. K. Rolewski: Wpływ czynników społecznych na wolność woli jednostki. — 30. stycznia 1930 Ks. A. Słomkowski: Nauka św. Augustyna o stworzeniu człowieka. — 20. marca 1930 Ks. B. Czyrnek: Wpływ duszy na ciało w psychologii św. Tomasza z Akwinu a zasady nowoczesnego spirytyzmu.

Komisja teologiczna: 5. grudnia 1929 Ks. Wł. Śpikowski: Nauka gnostyków o Bogu według św. Ireneusza. — 9. października 1930 Ks. K. Mazurkiewicz: Jaki winien być nasz stosunek wobec dóbr i przyjemności doczesnych według nauki św. Augustyna? — 24. lutego 1931 Ks. Wł. Śpikowski: Św. Ireneusza refutacja nauki gnostyków o Bogu. — 13. maja 1931 Ks. K. Kowalski: Zagadnienie estetyki neotomistycznej.

Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie. Wydział III. 5. maja 1928 L. Puciata: Z badań nad teologią i filozofią św. Anzelmusa z Canterbury. — 17. maja 1931 Br. Wróblewski: O wartościach prawnych i mo-

b

a

ralnych. Cz. I. — 31. maja 1931 Br. Wróblewski: O wartościach prawnych i moralnych. Cz. II.

Polskie Towarzystwo Filozoficzne (Lwów). Na 293. plenarnym posiedzeniu naukowym 19. października 1929 Doc. Dr. R. Ingarden wygłosił odczyt „O nazwach i wyrażeniach funkcyjnych“. Rozważania przedstawione w odczycie stanowią część badań przygotowawczych, których celem ostatecznym jest rozwiązać zagadnienie, jakiego rodzaju przedmiotami są twory znaczeniowe (słowa, zdania, układy zdań). Zarówno bowiem stanowisko psychologistyczne, w myśl którego znaczenie słowa (sens zdania) tworzą treści pewnych przeżyć psychicznych, jak i stanowisko „idealistyczne“, które w tworcach znaczeniowych widzi pewne szczególne przedmioty idealne (Husserl w „Logische Untersuchungen“), nie da się utrzymać. — Słowa, w szczególności nazwy i słówka funkcyjne, są w normalnym wypadku elementami zdań, w następstwie czego znaczenie ich ulega pewnym modyfikacjom, których brak, gdy słowa traktujemy jako twory izolowane. Twierdzenia niżej podane dotyczą słów jako tworów izolowanych, przytem słowa pojmują się w nich jako pewne szczególne przedmioty, z którymi podmiot psychiczny ma do czynienia przy odpowiednim nastawieniu i które są w stosunku do przeżyć psychicznych transcendentne. W każdym słowie należy wyróżnić: a) jego brzmienie, (resp. zastępczo fungujący napis), b) jego znaczenie. Brzmienie słowa nie jest konkretnym, indywidualnym materiałem głosowym, który od wypadku do wypadku się zmienia, lecz typową postacią brzmieniową, która w wielu indywidualnych użyciach słowa pozostaje dokładnie ta sama i ujawnia się na odpowiednim konkretnym materiale głosowym. Granice zmienności tego materiału głosowego są przytem wyznaczone przez tę typową postać. Brzmienie słowa, poza innymi funkcjami, które spełnia w poszczególnych użyciach słowa, stanowi podstawę znaczenia słowa, przyczem znaczenie to jest zespołem intencji pochodnych, które źródło swego istnienia i takości posiadają w pierwotnej intencjonalności specjalnych aktów świadomości i które stanowią pewne szczególne analogon tejże intencjonalności. — W znaczeniu nazwy, gramatycznie biorąc: rzeczowników, przymiotników izolowanych i w połączeniu z rzeczownikami (z rozważań wykluczono wyrażenia znominalizowane typu „to, że a jest b“), należy wyróżnić: 1. wskaźnik kierunkowy, 2. treść materalną, 3. treść formalną, 4. moment resp. momenty charakteryzacyi egzystencyjalnej, nadto 5. moment pozycyi egzystencyjalnej, który czasem

b

występuje w znaczeniu nazwy. Jeżeli nazwa jest składnikiem zdania, występują w jej znaczeniu dalsze momenty, funkcyjne, apofantyczno-syntaktyczne. Wskaźnik kierunkowy jest tym szczególnym elementem znaczenia nazwy, dzięki któremu nazwa odnosi się do tego, co określa jej treść materalną i formalną. Kierunek jego jest przeto wyznaczony przez te treści. Wskaźnik ten może być jednopromienny (w nazwach syngularnych) lub wielopromienny (w nazwach pluralnych), nadto stały i zarazem aktualny (w nazwach szczegółowych) lub zmienny i potencjalny (w nazwach ogólnych), lub wręczcie ustalony i zaktualizowany (w nazwach ogólnych, zastosowanych do oznaczenia jednego z przedmiotów, podpadających pod daną nazwę). Rodzaj jego jest zależny od treści materalnej resp. od sposobu użycia nazwy. To, co zazwyczaj nazywano „zakresem pojęcia“, to nie innego, jak tylko granice zmienności wskaźnika kierunkowego. Treść materalna znaczenia nazwy, to zespół intencji pochodnych, określających przedmiot intencjonalny nazwy co do jego uposażenia jakościowego. Współ z treścią formalną wytwarza ona przedmiot czysto intencjonalny nazwy i wyposaża go we własności jakościowe. Wśród jej elementów należy wyróżnić a) „stałe“, b) „zmienne“. „Stale“ wyposażają przedmiot w jednoznacznie wyznaczone momenty jakościowe rodzajowe wyższego lub niższego rzędu, „zmienne“ zaś wyznaczają jakąś (lecz nie wiadomo, którą) z jakości najniższego (lub niższego) rodzaju, które pewna jakość wyższego rodzaju X, przez znaczenie nazwy wyznaczona, dopuszcza do występowania w przedmiocie, w którym sama występuje, a z których jednej zawsze się domaga. To, co zazwyczaj miano na oku, mówiąc o t. zw. „treści pojęcia“, to zespół wszystkich „stałych“ treści materalnej nazwy. Przeoczano przytem obecność wszystkich pozostałych elementów znaczenia nazwy i utożsamiano błędnie momenty intencyjne, występujące w znaczeniu nazwy, z cechami przedmiotu oznaczonego. W ścisłym związku z treścią materalną pozostaje treść formalna, współtworząca z nią czysto intencjonalny przedmiot nazwy i określająca go co do jego struktury formalnej (jako np. „rzeczy“, „stanu“, „procesu“, „czynności“). Treść formalna występuje zazwyczaj *implicite* w znaczeniu nazwy. Zarówno treść materalna jak formalna występują w znaczeniu nazwy w pewnym szczególnym *modus*, dzięki któremu odpowiednik intencjonalny nazwy zostaje, bez względu na taką lub inną strukturę formalną, ujęty jako „podmiot cech“ (zostaje „uprzedmiotowiony“). Da się to bliżej wyjaśnić dopiero w przeciwsta-

a

wieniu znaczenia nazwy i *verbi finiti*. Pomiedzy wyróżnionymi elementami znaczenia nazwy zachodzą różne związki zależności funkcjonalnej, przyczem da się wykryć szereg praw apriorycznych współwystępowania elementów znaczenia nazwy.

Na pierwszy rzut oka wydaje się, że różnica pomiedzy nazwą a słówkiem funkcyjnym*) polega na tem, że w znaczeniu nazwy występuje wskaźnik kierunkowy i treść materyjalna, przyczem nazwa nie spełnia żadnej funkcji, natomiast słówko funkcyjne nie posiada w swem znaczeniu ani treści materyjalnej ani wskaźnika kierunkowego, ale za to spełnia taką lub inną funkcję. Pogląd ten jednak nie da się utrzymać w odniesieniu do każdej nazwy i każdego słówka funkcyjnego, ponieważ 1. istnieją słówka funkcyjne, których istotna funkcja polega na posiadaniu wskaźnika kierunkowego (np. „ten“ „tu“), 2. istnieją słówka funkcyjne, które mają treść materyjalną (np. „obok“, „później“), 3. nazwy — zwłaszcza, gdy są elementami wyrażen nominalnych (np. „gładka, czerwona kula“) lub zdań — spełniają rozliczne funkcje wobec swych przedmiotów. Różnica pomiedzy nazwami a słóvkami funkcyjnymi polega w rzeczywistości przede wszystkim na tem, że nazwy posiadają taką treść formalną, jakiej nie posiadają słówka funkcyjne. Gdy bowiem nazwy dzięki swej treści formalnej wyznaczają swój własny przynależny im przedmiot intencjonalny, żadne słówko funkcyjne tego nie czyni, a jeżeli spełnia funkcje wobec przedmiotów, to zawsze jedynie wobec przedmiotów, określonych przez słowo innego typu, w szczególności nazwy. Stąd płynie istotna niesamoiśność słówek funkcyjnych, gdy nazwy mogą być samoiśnymi (samowystarczalnymi) twórcami znaczeniowymi. Jak dalsze rozważania pokażą, nie wolno jednak treści formalnej nazwy, określającej formalną strukturę jej przedmiotu, uważać za coś dla nazwy charakterystycznego, gdyż takie same treści formalne, jak w nazwie, mogą występować także w *verbum finitum*. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Blaustein, Kuryłowicz, Mehlberg, Twardowski, Prelegent.

Na 294. plenarnem posiedzeniu naukowem 26. października 1929 Doc. Dr. R. Ingarden wygłosił odczyt p. t. „*Verbum finitum* a zdanie“. W znaczeniu *verbi finiti* należy, podobnie jak w znaczeniu nazwy wyróżnić treść materyjalną i formalną, moment charakterystyczny egzystencyjalnej (wyrażający się np. w *modus realis*, *potentialis* i *irrealis*) i — w niektórych wypadkach — moment

*) O „słóvkach funkcyjnych“ mówię w znaczeniu, wprowadzonym przez A. Pfädlera, zob. „Logik“, str. 299 nast., Halle 1921.

b

pozycyi egzystencyjalnej, brak w niem natomiast wskaźnika kierunkowego takiego, jaki występuje w znaczeniu każdej nazwy, jako swoisty element znaczenia *verbi finiti*; występuje werbalny wskaźnik kierunkowy wskazujący na podmiot czynności, określonej przez dane *verbum finitum* (a nie na tę czynność samą). Nietyle jednak różnica co do tego, jakie elementy występują w znaczeniach nazwy i *verbi finiti*, decyduje o odmienności obu tych typów słów, co całkiem odmienny typ intencjonalności intencji, występujących w ich znaczeniach. Znaczenie nazwy wyznacza w sposób statyczny przedmiot nazwy jako coś gotowego, określonego i ograniczonego i w swej określoności od razu (za jednym zamachem) ujętego jako pewna całość, która przytem jest przeciwstawiona nazwie resp. podmiotowi psychicznemu, daną nazwą się posługującemu. Zarazem przedmiot ten — bez względu na taką lub inną strukturę formalną („rzeczy“, „stanu“, „procesu“, „własności“ i t. d.) zawsze jest ujęty jako podmiot cech. Natomiast znaczenie *verbi finiti* nietylko zazwyczaj swą treścią formalną wyznacza czynności resp. procesy (co jednak nie jest konieczne), lecz nadto rozwija je na sposób dynamiczny w czystym stawianiu, nie wydobywając przytem momentu formalnego: „podmiot cech“. Tylko dzięki temu jest możliwa — w każdym *verbum finitum* występująca — bezpośrednia charakterystyczna czasowa rozwijanej w czystym stawianiu czynności resp. procesu. Przez werbalny zaś wskaźnik kierunkowy wskazuje *verbum finitum* na podmiot rozwijanej czynności. Wskaźnik ten w izolowanym *verbum finitum* jest zawsze potencjalny i zmienny. W następstwie tego *verbum finitum* izolowane jest tworem znaczeniowym niesamowystarczalnem, domagającym się uzupełnienia i to przez jakąś nazwę. Dochodzi do tego dopiero w zdaniu. W tej niesamowystarczalności *verbi finiti* ujawnia się jego znacznie ściślejsza przynależność do zdania, niż to zachodzi w wypadku nazwy. *Verbum finitum* jest też tworem zdaniotwórczym *par excellence*, choć samo do utworzenia zdania nie wystarcza.

Ponieważ w skład zdania wchodzi poszczególne słowa, należy w niem wyróżnić stronę jego brzmieniową i stronę sensu budującego się ze znaczeń słów do danego zdania należących. Sens zdania jest tworem znaczeniowym wyższego rzędu, który nie jest prostą sumą znaczeń pewnej ilości słów izolowanych, lecz czemś w stosunku do tych znaczeń nowem, co ma szereg swoistych własności. Jest on funkcyjno-intencyjną całością w sobie zamkniętą. Intencyjną, ponieważ dzięki intencjom znaczeń

a

słów, wchodzących w skład zdania, podobnie, jak słowa, odnosi się do czegoś od siebie samego różnego, co jako czysto intencjonalny przedmiot („stan rzeczy“) wytworza i określa, ale czyni to w całkiem odmienny sposób, niż nazwy resp. *verba finita*. Funkcyjną zaś całością jest sens zdania, ponieważ zdanie jako całość spełnia pewną swoistą funkcję, która wypływa z funkcji jego elementów. Przytem elementem zdania nie jest słowo dokładnie tak wzięte, jakim jest jako twór izolowany, lecz słowo resp. całe wyrażenie w pewnej składowej funkcji zdaniowej stojące. Aby tę szczególną funkcję zdania wykryć, należy je rozważać jako wytwór czystej zdaniotwórczej operacji subiektywnej i uwolnić je od tych wszystkich momentów, których zdanie nabiera, gdy zdaniotwórcza operacja stoi w służbie innych, np. poznawczych, operacji subiektywnych (np. sądenia). Tą szczególną funkcją zdania jest nominalno-werbalne rozwinięcie czysto intencjonalnego stanu rzeczy, którego zawartość jest określona zarówno przez materialne i formalne treści słów-członów zdania, jak i przez strukturę sensu zdania. To nominalno-werbalne rozwijanie stanu rzeczy jest swoistą formą intencjonalności, różną od tych, które występują w nazwach i w czasownikach określonych. Czysto intencjonalny stan rzeczy jest w stosunku do określającego go zdania transcendentny, ale przynależy do tego zdania w sposób istotny. (Bliższe informacje co do poszczególnych terminów, twierdzeń i uzasadnienia twierdzeń podanych w autoreferacie obu odczytów można znaleźć w książce prelegenta p. t. „Das literarische Kunstwerk, Eine Untersuchung aus dem Grenzgebiet der Ontologie, Logik und Literaturwissenschaft“, Niemeyer, Halle, 1931, §§ 15. i 17.). (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Auerbach, Bad, Gaertner, Kuryłowicz, Mehlberg i Prelegent.

Na 295. plenarnem posiedzeniu naukowym 16. listopada 1929 Dr. H. Mehlberg wygłosił odczyt „O obiektywności i adekwatności spostrzeżeń“. W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Auerbach, Blaustein, Igel, Ingarden i Prelegent.

Na 296. plenarnem posiedzeniu naukowym 30. listopada 1929 Dr. H. Mehlberg wygłosił odczyt p. t. „Zagadnienie obiektywności i adekwatności spostrzeżeń a interpretacja zdań spostrzegawczych“. W odczycie z 16. listopada 1929 była mowa o różnych znaczeniach zdań spostrzegawczych (t. j. zdań brzmiących schematycznie „osoba O spostrzega przedmiot P“, lub też „osoba O spostrzega, że P jest Q“) i o różnych interpretacjach możliwych w obrębie poszczególnych znaczeń; w odczycie z 30. listopada

b

1929 o związku między temi interpretacjami a zagadnieniami obiektywności i adekwatności spostrzeżeń (z których pierwsze, schematycznie, brzmi: „czy, gdy X spostrzega Y, to Y jest przedmiotem?“, zaś drugie: „czy, gdy X spostrzega, że Y jest Z, to Y jest Z?“). W różnych znaczeniach używamy np. wyrazu „widzieć“, mówiąc o kimś, stojącym na torze kolejowym i zwróconym w kierunku biegnących równolegle i nieskrzywionych szyn, jużto, że „widzi“ dwie jasne, zbiegające się w oddali smugi, jużto, że „widzi“ dwa równoległe i niezbiegające się pręty, zwane szynami, jużto, że „widzi“ tylko górne części szyn, a nie „widzi“ ich dolnej strony ani wnętrza. W obrębie pierwszego znaczenia, które wymaga zresztą dalszych dystynkcji, możliwe są różne interpretacje. Np. o zdaniu „osoba O widzi przedmiot P“ sądzą niektórzy, że tylko pozornie zawiera ono nazwę przedmiotu spostrzeżonego P, inni, że tylko pozornie zawiera ono nazwę osoby spostrzegającej O, inni, że obie nazwy występują tylko pozornie i t. d. Związek tych interpretacji z zagadnieniem obiektywności i adekwatności jest oczywisty, np. przy założeniu pierwszej, „bezpiermiotowej“, oba zagadnienia stają się bezsensownymi. Nie wszystkie interpretacje są dopuszczalne; opierając się na rozważaniach semantycznych i pewnych tezach empirycznych, uznawanych zarówno przez idealistów jak i realistów (np. że nie wszyscy i niezawsze to samo spostrzegamy i t. p.), można pewne z nich odrzucić, torując w ten sposób drogę do rozstrzygnięcia zagadnienia obiektywności i adekwatności spostrzeżeń w pewnych przypadkach. Wśród argumentów, przemawiających za odpowiedzią twierdzącą na te zagadnienia (przy powyższym znaczeniu wyrazu „spostzegać“) zasługuje może na uwagę niemożliwość utrzymania interpretacji „bezpiermiotowej“ zdań spostrzegawczych, której uprawdopodobnieniu niemal w całości poświęcony był odczyt z 30. listopada 1929 (niemożliwość tę należy rozumieć w tym sensie, iż nie można tak formułować zdań spostrzegawczych, aby z trafności ich wynikało tylko conajwyżej istnienie osób spostrzegających, a nie wynikało istnienie przedmiotów spostrzeżonych, nawet gdy osoby te uważa się za przedmioty rozciągłe w czasie, posiadające numerycznie różne fazy). (Autoreferat).

Na 297. plenarnem posiedzeniu naukowym dnia 14. grudnia 1929 Dr. L. Blaustein wygłosił odczyt „O rodzajach reprezentacji psychologicznej“^{*}). Reprezentację psycho-

^{*}) Por. autoreferaty odczytów p. t. „Przyczynki do psychologii przedstawień schematycznych i symbolicznych“ oraz „O przedmiotach przedstawień schematycznych i symbolicznych“ (Ruch filozoficzny, Tom XI, str. 169 b, 172 a).

a

logiczną należy odróżnić od funkcyjnej, której szczególnym wypadkiem jest reprezentacja prawna, a może i reprezentacja logiczna t. j. reprezentacja wartości zmiennej przez symbol zmiennej. A reprezentuje prawnie B zawsze i tylko wtedy, jeśli A wykonuje prawnie funkcję prawnie zastrzeżoną dla B. A reprezentuje zaś psychologicznie B dla osoby X zawsze i tylko wtedy, jeśli X ujmuje B poprzez treść prezentującą naocznie dane A. Ze zjawiskiem reprezentacji psychologicznej mamy do czynienia zawsze i wyłącznie przy przedstawieniach, pośrednio uobecniających swój przedmiot, a więc przy przedstawieniach imaginatywnych, schematycznych, symbolicznych i sygnitywnych.

Fundamentami reprezentacji są te właściwości przedmiotu reprezentującego A, ze względu na które X uobecnia sobie przedmiot reprezentowany B przy pomocy A. Naturalnymi fundamentami reprezentacji są te fundamenty reprezentacji, które konstytuują podobieństwo pomiędzy przedmiotem reprezentującym A a przedmiotem reprezentowanym B. Konwencyonalnymi są fundamenty reprezentacji, które nie konstytuują podobieństwa pomiędzy A i B.

Reprezentacja B przez A dla X jest naturalną zawsze i tylko wtedy, jeśli jej fundamenty są naturalne, reprezentacja B przez A dla X jest konwencyonalną, zawsze i tylko wtedy, jeśli jej fundamenty są konwencyonalne lub jeśli brak wogóle fundamentów reprezentacji. O reprezentacji naturalnej mówić można również jako o reprezentacji „odtworzącej”. A odtwarza bowiem B dla X, jeśli A reprezentuje B dla X i jeśli pomiędzy A i B zachodzi stosunek podobieństwa.

Reprezentacja naturalna może być imaginatywną lub schematyczną, konwencyonalna symboliczną lub sygnitywną. A reprezentuje imaginatywnie B dla X zawsze i tylko wtedy, jeśli A odtwarza B i X ujmuje treść prezentującą A jako wygląd B. (Np. portret — osobę portretowaną). A reprezentuje schematycznie B zawsze i tylko wtedy, jeśli A odtwarza B, a treść prezentująca A nie jest ujęta jako wygląd B. (Np. mapa Europy — Europę). A reprezentuje symbolicznie B dla X zawsze i tylko wtedy, jeśli X uobecnia sobie B przy pomocy A ze względu na jakieś konwencyonalne fundamenty reprezentacji (Np. kolor żółty — zazdrość). A reprezentuje sygnitywnie B dla X zawsze i tylko wtedy, jeśli A reprezentuje B dla X, a brak wszelkich fundamentów reprezentacji. (Np. wyraz „stół” — stół).

Reprezentacja sygnitywna, pozbawiona fundamentów reprezentacji, nie jest jednak

b

pozbawioną podstawy reprezentacji. Podstawą reprezentacji jest przeżycie X-a, motywujące się posługiwanie się przez X-a przedmiotem A jako reprezentantem B. Podstawą reprezentacji naturalnej jest przeżycie ujmujące (stwierdzające) podobieństwo pomiędzy A i B, podstawą reprezentacji konwencyonalnej postanowienie posługiwania się A jako reprezentantem B.

O podstawę reprezentacji oparte są dyrektywy reprezentacji t. zn. przepisy, przyporządkowujące przedmiot reprezentujący określönemu przedmiotowi reprezentowanemu. Intuicyjną dyrektywą reprezentacji jest dyrektywa reprezentacji, oparta o podstawę reprezentacji naturalnej, konwencyonalną — dyrektywa oparta o podstawę reprezentacji konwencyonalnej, a więc o pewien akt woli, którego wyrazem słownym jest ta dyrektywa. Przykładami dyrektyw są tytuły obrazów i objaśnienia ruchów na mapie i t. d.

Warunkiem niezbędnym tego, by A reprezentowało B, jest jednak nie tylko wyobrażenie A przez X-a i znajomość odpowiedniej dyrektywy reprezentacji, lecz również dokonanie przez X-a zmiany nastawienia z nastawienia naturalnego na przedmioty reprezentujące na nastawienie na przedmioty reprezentowane. To drugie nastawienie jest przemijającą i świadomie wywołaną dyspozycją do posługiwania się przedmiotami reprezentującymi w myśl dyrektyw reprezentacji*).

Do pojęć, umożliwiających zrozumienie natury i rodzajów reprezentacji psychologicznej, należy Bühlera pojęcie pola reprezentacji, które można jednak dwojako rozumieć. Przez „pole reprezentacji” można mianowicie rozumieć pewną zamkniętą płaszczyznę, na której znajdują się rozmaite przedmioty reprezentujące i która bierze udział w funkcji reprezentowania dzięki temu, że umiejscowienie tych przedmiotów w tem lub innym miejscu płaszczyzny ma dla ich funkcji reprezentowania pewną wagę. W drugim znaczeniu polem reprezentacji przedmiotu reprezentującego P_1 jest złożony przedmiot reprezentujący P_2 , w skład którego wchodzi przedmiot reprezentujący P_1 i poza obrębem którego P_1 nie spełnia funkcji przedmiotu reprezentującego. (Autoreferat). (Zob. też pracę Prelegenta p. t. „Przedstawienia schematyczne i symboliczne”, Lwów, Nakładem Przeglądu humanistycznego, 1931. Rozdział VI.)

* Na 298. plenarnem posiedzeniu naukowym Prelegent uzupełnił swe wywody w tym kierunku, że cechy dyrektywne nie mogą być fundamentami reprezentacji konwencyonalnej, przyczem o jest cechą dyrektywalną przedmiotu konwencyonalnie reprezentującego A, jeśli przysługuje A tylko ze względu na pewną dyrektywę reprezentacji i tylko dopóty, dopóki ta dyrektywa zachowuje swój walor.

a

Na 298. plenarnem posiedzeniu naukowym 21. grudnia 1929 odbyła się dyskusja nad odczytem Dra L. Blausteina, wygłoszonym na poprzednim plenarnem posiedzeniu naukowym. W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Ingarden, Mehlberg, Słoniewska, Twardowski i Prelegent.

Na 299. plenarnem posiedzeniu naukowym 25. stycznia 1930 P. H. B a d wygłosił odczyt p. t. „Snellius... non Cartesius“. Do r. 1728 powszechnie przypisywano odkrycie naczelną zasady optycznej o współczynniku załamania światła Kartezjuszowi, który w swej Dioptryce (1637) zasadę tę wyprowadza z założeń filozoficznych.

Siedmioletnie 1729—1735 jest okresem kryształizowania się poglądu, że tę myśl podstawową swej Dioptryki Kartezjusz zawdzięcza Snelliusowi, jakkolwiek się do tego zapożyczenia się nie przyznaje.

W r. bowiem 1735 wydaje Chr. Wolff swoje Elementa matematyki, t. III, w którym występuje z rewelacją, że odkrywcą współczynnika załamania jest Snellius w niewydanym swym traktacie optycznym, i że Kartezjusz manuskrypt ten przeglądając, zapoznał się tu z nową metodą mierzenia załamania światła, którą potem w swej Dioptryce ogłosił jako swoją własność duchową; Wolff powołuje się przytem na Huygheusa (cui constat, Cartesium Tractatum Snellii vidisse...). Ale ta rewelacja Wolffa nie jest zgodna z rzeczywistym stanem rzeczy; Huyghens mówi tylko (Dioptr., wyd. pośm. 1728): Cartesium... vidisse accepimus.

Odbywszy przegląd literatury wstecz aż do r. 1637, otrzymujemy kilka instruktywnych dat, mianowicie: w r. 1663 polemizuje I. Vossius z Kartezjuszem na polu Dioptryki; otrzymawszy w roku następnym manuskrypt, pochodzący rzekomo od Snelliusa, który umarł w r. 1626, nie zdążywszy dzieła swego wydrukować, Vossius dzieło to studyował, co mu nasunęło myśl, że Kartezjusz mógł je także kiedyś studyować i dla siebie wyzyskać, bo, zdaniem Vossiusa, stwierdzić można identyczność koncepcji u tych dwóch autorów.

Dodać należy, że wedle wspomnianej literatury ani Voss, ani Huyghens, ani nikt inny autentyczności „Traktatu Snelliusa“ nie badał, więc nie stwierdzono nawet, że manuskrypt napisano przed ukazaniem się Dioptryki Kartezjusza.

Co do treści traktatu pisze Vossius: ...adponam hic (Snellii) theorema, quo nullum in tota optica nobilius et utilius exstat. Sic vero se habet: Radius incidentiae verus ad adparentem in eiusdem generis medio rationem semper habet eandem. Huyghens zaś pisze: ad sinuum proportionem nequaquam attendit Snellius.

Cytaty te są dla nieuprzedzonych czytelników dowodem, że u autora „Traktatu“ nawet w najogólniejszych konturach nie występuje to, co dziś nazywamy współczynnikiem załamania a co u Kartezjusza występuje całkiem wyraźnie.

Okazuje się tedy, że zarzut Wolffa jest na niczem nieopartem oskarżeniem, wymagającym tylko wyjaśnienia, jak można było na twierdzenie tak bezpodstawne uzyskać ogólną zgodę fizyków.

Moje wyjaśnienie krótko przedstawia się, jak następuje: Wolff swój komunikat sformułował z tak stanowczą precyzją (Snellio... idem inventum vindicavit Huyghenius), że bez szczegółowych badań nie sposób autora komunikatu posądzać o brak elementarnej uczciwości, a nikt sobie trudu nie zadawał, żeby rzecz tę zbadać i przekonać się, że rozstrzygnięcia takiego na korzyść Snelliusa nigdzie u Huyghensa niema; otóż fizycy, którzy rzecz tę referowali, znając bezwarunkową kompetencję Huyghensa, polegali na rzekomej opinii jego i uproszcili sobie robotę w ten sposób, że odpowiedni ustęp z wydań starszych przedrukowywali w nowych — mechanicznie, a tylko odsyłacze przepisali z nazwiska Kartezjusz na nazwisko Snellius. Dowód prawdy tego twierdzenia swego przeprowadziłem na dziele Tyndalla p. t. Das Licht.

Wobec tego dziwić się nie można, że w takich warunkach odkrycie filozofa ulec musiało zapomnieniu i że zakorzeniła się wiara w Snelliusa jako matematyka i odkrywcy współczynnika załamania światła. (Autoreferat).

Na 300. plenarnem posiedzeniu naukowym 12. lutego 1930 Prof. Dr. K. Ajdukiewicz wygłosił odczyt „O pojęciu substancji“. Prelegent wyróżnia pięć znaczeń wyrazu „substancja“ wśród tych, z jakimi się u filozofów spotykamy. 1. Substancja pierwsza Arystotelesa, 2. Substancja druga Arystotelesa, 3. Podłoże cech, 4. Niezmienny trzon przedmiotu zmieniającego się, 5. Materiał, z którego rzecz jest zrobiona.

Analizując koncepcję substancji pierwszej i substancji drugiej, wskazuje Prelegent na językowe źródło tego rozróżnienia.

Arystoteles zwraca uwagę na to, że nazwa, mogąca figurować w zdaniu formy „A jest B“ (np. „Sparta jest miastem“) na miejscu podmiotu, nie może w nim przy niezmiennym swem znaczeniu figurować na miejscu orzecznika. Zdanie „Sparta jest miastem“ ma bowiem takie znaczenie jak „Sparta jest którymś miastem“ lub „Sparta jest którymś z miast“. W zdaniu takim na miejscu podmiotu może figurować tylko nazwa, przez której znaczenie wykluczona jest wielość przedmiotów pod nią podpadających, na miejscu orzecznika tylko taka

a

nazwa, przez której znaczenie ta wielość nie jest wykluczona. Rażąco bowiem byłoby np. zdanie „X jest którymś jedynym moim synem“. Arystoteles dopuszcza jednak, aby nazwa, nadająca się na orzecznik np. w zdaniu „Sparta jest miastem“, stała się jako podmiot np. w zdaniu „miasto jest gatunkiem“. Czyniąc to, musi jednak uznać łącznik „jest“, figurujący w tem drugim zdaniu, za nierównoznaczny z łącznikiem „jest“, figurującym w pierwszym zdaniu, inaczej popadłby w sprzeczność, raz zabraniając a raz pozwalając na użycie nazwy „miasto“ jako podmiotu przy łączniku „jest“. Wyraz „jest“ miewa tedy dwa różne znaczenia, dla odróżnienia ich wprowadzimy „jest₁“ i „jest₂“.

Istnieją tedy w takim języku dwa rodzaje nazw. Nazwy jednego rodzaju mogą tylko figurować przy „jest₁“ i to jako podmiot (są to nazwy, przez których znaczenie wykluczona jest wielość przedmiotów pod nie podpadających); mówić o nich będziemy jako o nazwach indywidualnych. Nazwy drugiego rodzaju mogą figurować zarówno przy „jest₁“ jak i przy „jest₂“, lecz przy „jest₁“ tylko jako orzecznik (są to nazwy, przez których znaczenie nie jest wykluczona wielość podpadających pod nie przedmiotów). Te nazwy określimy jako nazwy generalne. (Nie należy tego rozróżnienia mieszać z rozróżnieniem nazw jednostkowych i pustych, opierającym się na ilości przedmiotów należących do zakresu tych nazw).

Zarówno termin „substancja druga“ jak i termin „substancja pierwsza“ są nazwami generalnymi. Różnią się one w języku Arystotelesa tem, że prawdziwe będzie każde zdanie o łączniku „jest₁“ i o dowolnym podmiocie, będącym nazwą indywidualną niepusztą, gdy na miejscu orzecznika postawimy termin „substancja pierwsza“, natomiast fałszywym się ono zawsze stanie, gdy na miejscu orzecznika w takim zdaniu wystąpi termin „substancja druga“. Natomiast każde zdanie o łączniku „jest₂“ i podmiocie, będącym dowolną nazwą generalną niepusztą, stanie się prawdziwym przy orzeczniku „substancja druga“, a fałszywym przy orzeczniku „substancja pierwsza“.

Termin „substancja pierwsza“ odpowiada mniej więcej terminowi „indywiduum“, natomiast „substancja druga“ odpowiada terminowi „universale“ lub „klasa indywiduów“.

Prelegent sądzi, że inne pojęcia substancji sprowadzają się do tych dwu zasadniczych. I tak substancja jako substrat cech nie jest niczem innym jak substancją pierwszą. Substancja jako niezmienny trzon zmieniającego się przedmiotu, to znów substancja druga pewnego rodzaju. Przedmiot trwający w czasie i rozciągły w przestrzeni

b

(np. to drzewo) można pojmować bądź jako pewne indywiduum, mianowicie pewną bryłę przestrzenno-czasową, można go też rozumieć jako klasę przekrojów czasowych tej bryły przestrzenno-czasowej czyli jako universale, pod które te przekroje podpadają. Pierwsza koncepcja odpowiada Whitehead'owskiemu event, druga pokrywa się z jego object. Substancja jako niezmienny trzon w zmieniającym się przedmiocie, to właśnie owo universale, pod które wszystkie te przekroje podpadają czyli owa klasa przekrojów czasowych, a więc — jako universale czy klasa — pewnego rodzaju substancja druga.

Substancja jako materiał (np. marmur, z którego sporządzono posąg), to zawsze pewien przedmiot trwający w czasie i przestrzeni, którego pewną czasową częścią jest rzecz czasowo-przestrzenna z tego materiału sporządzona. Lecz ponieważ przez przedmiot czasowo-przestrzenny rozumieć można bądź bryłę czasowo-przestrzenną, a więc indywiduum, bądź klasę przekrojów czasowych tej bryły, przeto i pojęcie materiału może być dwojakie. Raz materiałem będzie bryła czasowo-przestrzenna, której kawałkiem czasowym jest rzecz z niego sporządzona (pojęta jako bryła czasowo-przestrzenna) a więc pewnego rodzaju substancja pierwsza, drugi raz znów materiałem będzie klasa przekrojów czasowych tej bryły, której podklasą jest klasa przekrojów czasowych, stanowiąca rzecz z materiału tego sporządzoną, pojętą jako pewna klasa przekrojów czasowych. W tym drugim wypadku materiał jest pewnego rodzaju substancją drugą. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Blaustein, Ingarden, Mehlberg, Witwicki T. i Prelegent.

Na 301. plenarnem posiedzeniu naukowym 1. marca 1930 Drka I. Dąbbska wygłosiła odczyt p. t. „Prawa fizyki wobec postulatu prawdziwości twierdzeń naukowych“. (Odczyt został w całości ogłoszony drukiem w wydawnictwie p. t. „Księga Pamiątkowa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie 12. II. 1904 — 12. II. 1929“, Lwów, 1931, str. 183—198). — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Ingarden, Kreutz, Mehlberg, Twardowski, Witwicki T. i Prelegentka.

Na 302. plenarnem posiedzeniu naukowym 6. grudnia 1930 Prof. Dr. K. Ajdukiewicz zdał sprawę z VII. Międzynarodowego Zjazdu Filozoficznego w Oxfordzie.

Na 303. plenarnem posiedzeniu naukowym 10. grudnia 1930 Doc. Uniwersytetu Warszawskiego Dr. A. Tarski wygłosił odczyt „O najważniejszych pojęciach metodologii nauk dedukcyjnych. I. Zakres badań, podstawowe pojęcia i założenia metodologii nauk dedukcyjnych“. — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz i Prelegent.

a

Na 304. plenarnem posiedzeniu naukowym 11. grudnia 1930 Docent Uniwersytetu Warszawskiego Dr. A. Tarski wygłosił odczyt „O najważniejszych pojęciach metodologii nauk dedukcyjnych. II. Ogólne własności systemów dedukcyjnych“. — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Spinnerówna i Prelegent.

Na 305. plenarnem posiedzeniu naukowym 12. grudnia 1930 Docent Uniwersytetu Warszawskiego Dr. A. Tarski wygłosił odczyt „O najważniejszych pojęciach metodologii nauk dedukcyjnych. III. Bazy systemów dedukcyjnych“. — W dyskusji zabierali głos PP. Kuratowski i Prelegent.

Na 306. plenarnem posiedzeniu naukowym 13. grudnia 1930 Docent Uniwersytetu Warszawskiego Dr. A. Tarski wygłosił odczyt „O najważniejszych pojęciach metodologii nauk dedukcyjnych. IV. Pojęcia niesprzeczności i zupełności“. — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz i Prelegent.

Wyniki, zreferowane w powyższych czterech odczytach, są rozwinięte w pracy Prelegenta „Fundamentale Begriffe der Methodologie der deduktiven Wissenschaften“, której pierwsza część została opublikowana w 37. tomie „Monatshefte für Mathematik und Physik“ (1930) a której część druga ma się ukazać w jednym z dalszych tomów tego czasopisma.

Na 307. plenarnem posiedzeniu naukowym 15. grudnia 1930 Docent Uniwersytetu Warszawskiego Dr. A. Tarski wygłosił odczyt „O pojęciu prawdy w odniesieniu do sformalizowanych nauk dedukcyjnych“.

Zgodnie z intuicyjnym rozumieniem wyrazu „prawdziwość“ mówimy, że zdanie „śnieg pada“ jest prawdziwe wtedy i tylko wtedy, gdy śnieg pada. Ogólnie możnaby powiedzieć: „p“ jest prawdziwe wtedy i tylko wtedy, gdy p, lub też ogólniej jeszcze: A jest prawdziwe wtedy i tylko wtedy, gdy — dla pewnego p — $A = „p“$ i p. Taka definicja prawdziwości jest jednak niepoprawna, gdyż występujące w niej wyrażenie „p“ musi być uważane za funkcję o argumentem zmiennym, to zaś — jak wykazał p. Leśniewski — prowadzi do antynomii, a mianowicie do antynomii kłamcy i wyrazów heterosemantycznych. Ponadto w obu tych sformulowaniach występuje pewna funkcja nieekstensjonalna (jest nią zarówno „p“ jak „A=„p““, gdyż obie te funkcje zmieniają swą wartość, choć za „p“ podstawiamy same zdania równoważne).

Celem odczytu nie będzie zdefiniowanie prawdziwości jakiegokolwiek zdania języka potocznego; tego uczynić nie potrafimy. Zdefiniujemy prawdziwość zdań, występujących w językach pewnych systemów dedukcyjnych.

b

Można spróbować tak powiedzieć: zdanie pewnego systemu jest prawdziwe wtedy i tylko wtedy, gdy jest tezą tego systemu. Taka definicja nie odpowiada jednak intuicyjom, łączącym się z wyrazem „prawdziwość“, nie jest bowiem utrzymana przy niej zasada wyłączoności środka, która mówi, że z dwu zdań sprzecznych jedno musi być prawdziwe: jedno z dwu zdań sprzecznych nie musi być bowiem tezą systemu.

Aby podać poprawną i zgodną z naszymi intuicjami definicję prawdziwości zdania z pewnego systemu dedukcyjnego, odróżnimy przedewszystkiem język, o którym mówimy, i język, w którym mówimy. Zdefiniujemy prawdziwość zdania, należącego do języka, o którym mówimy. Definicja, którą podamy, będzie już jednak należała do języka, w którym mówimy. Podamy tę definicję tylko dla pewnego określonego, niezmiernie elementarnego systemu dedukcyjnego, ale zupełnie analogicznie możnaby zbudować definicję prawdziwości zdania dla wielu innych systemów dedukcyjnych, (mianowicie dla tych wszystkich systemów, w których rząd zmiennych — w sensie t. zw. teorii typów — nie przekracza pewnej z góry danej liczby naturalnej).

Język, o którym mówimy (a który możnaby nazwać językiem elementarnej algebry klas), przedstawia się następująco. Zawiera trzy zmienne: „a“, „b“, „c“, termin pierwotny „c“ (czytamy: „jest częścią“), terminy logiczne: „ \sim “ (czytamy: „nieprawda, że“), „ \vee “ (czytamy: „lub“), „ Π “ (czytamy: „dla każdego“), a nadto nawiasy. Aksjomaty tego systemu wypowiadają pewne własności stosunku „być częścią właściwą“; oto przykłady: 1) $\Pi a \sim (a \subset a)$, 2) $\Pi a \Pi b \sim (a \subset b) \vee \sim (b \subset a)$, 3) $\sim \Pi a \sim \Pi b \sim (a \subset b)$. Z pośród wyrażań języka wyróżniamy t. zw. funkcje zdaniowe. Funkcjami pierwszego rzędu czyli elementarnymi nazywamy inkluzje „ $a \subset b$ “, „ $b \subset c$ “, i t. d.; wobec trzech zmiennych jest ich 9 rodzajów. Funkcje drugiego rzędu, występujące w tym języku, są to funkcje utworzone z funkcji pierwszego rzędu przy pomocy jednego z terminów logicznych (jest taką funkcją np. „ $(a \subset b) \vee (b \subset a)$ “). Funkcje trzeciego rzędu, są to funkcje, utworzone z funkcji drugiego rzędu w taki sam sposób, w jaki zostały utworzone funkcje drugiego rzędu z funkcji pierwszego rzędu. Analogicznie można określić funkcje dowolnego rzędu naturalnego. Funkcje zdaniowe, nie zawierające t. zw. zmiennych wolnych, noszą nazwę zdań.

Język, w którym mówimy, zawiera wyrazy i wyrażenia logiczne w tym zakresie, w jakim występują np. w Principia Mathematica, w szczególności więc wyrażenia równoznaczne z wyrażeniami języka, o którym mówimy (np. „jest częścią“ czyli „ \subset “,

a

„lub“ i t. d.); zawiera nadto wyrażenia „ z_1 “, „ z_2 “, „ z_3 “ (które oznaczają kolejno zmienne „a“, „b“, „c“), funkcję nazwową „ $I(x, y)$ “, której argumentami są „ z_1 “, „ z_2 “, „ z_3 “, zaś wartościami nazwy odpowiednich inkluzyj (t. j. nazwy wyrażen „ $a > b$ “, „ $b < a$ “ i t. d.), wyrażenie „ \bar{x} “ (które oznacza negację x -a), „ $x+y$ “ (które oznacza sumę logiczną x -a i y -a) oraz termin „ $\cap_x y$ “ (który oznacza generalizację wyrażenia y ze względu na zmienną x , t. j. wyrażenie typu „ $I \wedge a p$ “). Przez $I_{n, p}$ będziemy rozumieli $I(z_n, z_p)$, gdzie $n, p=1, 2, 3$.

Przy konstruowaniu definicji zdania prawdziwego posłużymy się pojęciem spełnienia funkcji zdaniowej przez pewien ciąg przedmiotów. Określimy mianowicie w sposób indukcyjny, kiedy jakiś ciąg przedmiotów spełnia funkcję zdaniową n -tego rzędu z języka, o którym mówimy. Ciąg C spełnia funkcję zdaniową 1-ego rzędu, t. j. inkluzję $I_{n, p}$, wtedy i tylko wtedy, gdy 1) ciąg C jest określony dla liczb 1, 2, 3; 2) $n, p=1, 2, 3$; 3) n -ty wyraz ciągu jest częścią p -tego wyrazu ciągu, t. j. $C_n \subset C_p$. Aby powie-

dzied, kiedy jakiś ciąg spełnia pewną funkcję wyższego rzędu, wystarczy — wobec sposobu, w jaki te funkcje zostały utworzone — powiedzieć, kiedy spełnia negację, sumę i generalizację funkcji pewnego rzędu, przy założeniu, że już wiadomo, kiedy jakiś ciąg spełnia funkcje tego rzędu. Otóż ciąg C spełnia \bar{x} wtedy i tylko wtedy, gdy 1) (j. w.), 2) ciąg C nie spełnia x . Ciąg C spełnia $x+y$ wtedy i tylko wtedy, gdy 1) (j. w.), 2) ciąg C spełnia x lub spełnia y . Wreszcie ciąg C spełnia $\cap_x x$ (t. j. gene-

ralizację x -a ze względu na n -tą zmienną) wtedy i tylko wtedy, gdy 1) (j. w.), 2) $n, p=1, 2, 3$; 3) zarówno C , jak każdy ciąg, otrzymany z C przez zmianę tylko n -tego wyrazu, spełnia x .

Określiłszy, kiedy ciąg przedmiotów spełnia jakąś funkcję zdaniową z języka, o którym mówimy; ponieważ zdania tego języka są również pewnymi funkcjami zdaniowymi, więc wyjaśniliśmy zarazem, kiedy ciąg przedmiotów spełnia jakieś zdanie z języka, o którym mówimy.

Pamiętając o tem, definiujemy:

Zdanie z języka, o którym mówimy, jest prawdziwe wtedy i tylko wtedy, gdy każdy ciąg spełnia to zdanie.

Taka definicja jest zgodna z intuicjami, łączącemi się z wyrazem „prawdziwość“. Jako argument za tem może posłużyć m. i. fakt, że przy takiej definicji prawdziwości zdania spełniona jest zasada wyłączzonego środka. Jest bowiem tak, że albo każdy

b

ciąg spełnia zdanie x , albo żaden go nie spełnia; jeśli więc choć jeden ciąg nie spełnia x , to żaden ciąg nie spełnia tego zdania, a w takim razie każdy ciąg przedmiotów spełnia zdanie \bar{x} ; jeśli zatem nie jest prawdą x , to jest prawdą \bar{x} . Podobnie spełniona jest zasada sprzeczności. Co zaś najważniejsza, dają się uzasadnić wszystkie twierdzenia skonstruowane w następujący sposób: bierzemy pod uwagę schemat „ x jest zdaniem prawdziwym wtedy i tylko wtedy, gdy p “ oraz dowolne zdanie y z języka, o którym mówimy, poczem w schemacie tym zastępujemy „ x “ przez nazwę zdania y (wyrażoną w języku, w którym mówimy), zaś „ p “ przez zdanie, będące przekładem zdania y na język, w którym mówimy. Oto przykład takich twierdzeń: $\cap_{z_1} \cap_{z_2} I_{1, 2}$

jest zdaniem prawdziwym wtedy i tylko wtedy, gdy — dla dowolnych a i b — a jest częścią b . Zatem na podstawie przyjętej definicji prawdy potrafimy wyjaśnić — w sposób trafny z intuicyjnego punktu widzenia — sens zwrotu „ x jest zdaniem prawdziwym“ w zastosowaniu do każdego zdania z języka, o którym mówimy.

Dalszą konsekwencją powyższej definicji stanowi twierdzenie, w myśl którego wszystkie tezy systemu są zdaniami prawdziwymi; łatwo stąd wywnioskować, że system, o którym mowa, jest niesprzeczny. W ten sposób konstrukcja definicji prawdy daje zarazem metodę dowodu niesprzeczności dla rozważanego systemu dedukcyjnego. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Ingarden, Kokoszyńska, Kuratowski, Witwicki T. i Prelegent.

Na 308. plenarnem posiedzeniu naukowem 17. stycznia 1931 Dr. Tadeusz Witwicki wygłosił odczyt „O pojęciu przedmiotu zmiennego“. O zmienności przedmiotów można mówić w dwu głównych znaczeniach. W pierwszym z nich zmienność jest cechą prostą, którą najlepiej zauważyć, porównując ruchliwe obrazy w kinie z takimiż obrazami na fotografiach. W drugim z tych znaczeń przedmiot zmienny jest to przedmiot identyczny i różny (nie taki sam) zarazem. Definicję tę można sformułować również w sposób następujący: a jest zmiennie wtedy i tylko wtedy, jeśli istnieje takie A i B , że A jest α , B jest α , A jest identyczne z B i A jest różne od B .

Definicja powyższa zgadza się najzupełniej z potocznym pojmowaniem zmienności, czyto gdy chodzi o zmienność czasową (człowiek stary i ten sam człowiek młody), czy o przestrzenną (rzędna sinusoidy) czy wreszcie o zmienność gatunkową (pewien gatunek kwiatu w rozmaitych odmianach). A jednak w definicji tej tkwi dosyć widoczna sprzeczność. Pierwotna bowiem za-

*

a

sada sprzeczności, którą się często posługujemy w rozważaniach filozoficznych, wymaga, aby ten sam przedmiot nie posiadał żadnych cech sprzecznych. Identyczność zatem w znaczeniu pierwotnym zakłada takozsamość. Że tak jest, tego dowodzą liczne usiłowania filozofów, które łatwo można zinterpretować jako próby usunięcia tej sprzeczności. Próby te polegają przeważnie na takim zmodyfikowaniu pojęcia identyczności, aby o dwu lub więcej a więc nieidentycznych (w znaczeniu pierwotnym) przedmiotach można było powiedzieć, iż są identyczne i w następstwie tego mówić o jednym tylko (zmiennym) przedmiocie. Oto główne koncepcje:

1) Pierwsza z nich odrzuca istnienie zmienności, kładąc różnicę przedmiotów na karb złudzenia (Eleaci).

2) Druga koncepcja odrzuca istnienie przedmiotów zmiennych, kładąc identyczność różnych przedmiotów na karb złudzenia (Heraklit).

3) Trzecia koncepcja modyfikuje pojęcie identyczności o tyle, że identyczność przedmiotów nie zakłada już takozsamości pod względem cech relatywnych, ale dopuszcza różnicę cech relatywnych zależnie od położenia wobec innych przedmiotów (Młodzi filozofowie przyrody).

4) Czwarta koncepcja pozostaje w ścisłym związku z koncepcją trzecią. Modyfikuje ona pojęcie identyczności tak dalece, że identyczność nie zakłada już takozsamości nawet cech absolutnych, lecz identyczność wszelkich części w znaczeniu koncepcji trzeciej. Zmienność całości polega więc na tem że części zmieniają swój układ.

5) Wedle piątej koncepcji za identyczne uważa się takie same (pod względem cech absolutnych) części podobnych, lecz różnych całości (substancja, forma i t. p.). Koncepcja ta operuje więc podobnym pojęciem identyczności, jak koncepcja trzecia (Kant).

6) Wedle szóstej koncepcji identyczne są różne części podobnych całości (to, co można jedno za drugie podstać — identyczność logiczna u Lalande'a).

7) Wedle siódmej koncepcji, bardzo potocznej, identyczne są całości o pewnej części takiej samej pod względem cech absolutnych (Kupa kamieni przed i po wymianie kilku kamyków).

8) Wedle ósmej koncepcji identyczne są podobne i różne zarazem części pewnej naturalnej całości. Identyczność w tej koncepcji, podobnie jak w koncepcji czwartej, szóstej i siódmej, zakłada takozsamość tylko pewnych cech relatywnych.

9) Wedle dziewiątej koncepcji zmienna jest całość, której poszczególne części zarazem są podobne i różne. Identyczność zatem

b

rozumie się znów w sensie pierwotnym, różność tylko w sensie pochodnym. Podobnie, jak koncepcja ósma, płynie ta koncepcja z traktowania świata jako czwórwymiarowej bryły przestrzenno-czasowej i pewnej interpretacji zmodyfikowanej zasady sprzeczności, głoszącej, że żaden przedmiot nie może mieć cech sprzecznych w tej samej fazie, w tem samym miejscu i w tej samej egzemplifikacji.

Nie wszystkie wymienione koncepcje stosujemy w równej mierze do wszelkich rodzajów zmienności. I tak do zmienności przestrzennej stosujemy najchętniej koncepcję drugą i dziewiątą, do zmienności czasowej koncepcje od trzeciej do ósmej, do zmienności gatunkowej piątą lub siódmą, chociaż o identyczności gatunkowej mówi się też czasem tylko ogólnikowo, jako o pozostawaniu w takim samym stosunku (podpadania) do pewnego przedmiotu (gatunku).

Przegląd tych koncepcji uważać można również za pewną klasyfikację obiektywnych warunków, w których ludzie wydają (prawdziwe lub mylne) sądy o zmienności a więc i o identyczności rozmaitych przedmiotów. Stąd nasuwają się takie dwie hipotezy co do powstania pojęcia zmienności. Wedle pierwszej z nich człowiek często myli się, biorąc różne przedmioty za identyczne. Dopiero później poznaje, że są różne, ale przekonanie o identyczności pozostaje i jakoś wspólniejsze z przekonaniem o różności. Wedle drugiej hipotezy przedmiotem, do którego myśl się początkowo zwraca, nie jest żaden poszczególny składnik czy też poszczególna faza przedmiotu, ale (naturalna) całość tych faz, tych składników. Dopiero później umysł zwraca się od całości ku częściom, nie uświadamiając sobie tego należycie. Nic dziwnego, że bierze te części za identyczne z całością i ze sobą, zauważając wkońcu, że są różne. Stąd sprzeczność a w dalszym ciągu pojęcie przedmiotu zmiennego. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Blaustein, Ingarden, Śloniewska, Twardowski i Prelegent.

Na 309. plenarnem posiedzeniu naukowym 12. lutego 1931 Prof. Dr. K. Ajdukiewicz wygłosił odczyt „O obiektywności poznania zmysłowego“. Wyznawcy kierunku, zwanego krytycznym realizmem, przeczą temu, jakobyśmy mieli słusność, przypisując t. zw. przedmiotom świata zewnętrznego czyli rzeczom t. zw. cechy wtórne. Żłaniem ich żadna rzecz nie jest biała ani czerwona ani wogóle żadnej barwy nie posiada, zaś zdania, w których te własności rzeczom przypisujemy, są fałszywe, chyba że bierzemy je w sensie niedosłownym; a więc np. przez „czerwony“ rozumiemy „wysyłający takie a takie fale“ lub t. p.

a

Prelegent pragnie wykazać, że zdania takie jak „śnieg jest biały“, „krew jest czerwona“ muszą zostać uznane za prawdziwe właśnie przy zwykłym, potocznym znaczeniu użytych w nich terminów. W tym celu nawiązuje do koncepcji „znaczenia“, wyłożonej przez siebie w rozprawie: „O znaczeniu wyrażań“. (Odbitka z Księgi pamiątkowej Polskiego Tow. Filozoficznego we Lwowie, Lwów, 1931).

Język, przyporządkowując wyrażeniom ich znaczenia, przepisuje, jakie myśli w jaką szatą słowną należy przyodziąć, jeśli się chce mówić tym językiem. Tak np. w zdanie „to boli“ trzeba być gotowym przyodziąć jedno z przekonań, które żywimy, gdy doznamy wrażenia, jakie wywołuje w nas świder dentysty, wwiercający się w nieznieczulony nerw. Kto nie byłby skłonny żadnego z przekonań, które w takiej sytuacji powstają, wyrazić zdaniem „to boli“, dowodziłby tem samym, że zdania tego nie używa w tem znaczeniu, jakie dlań przepisane jest przez język polski.

Inny przykład: Zdania „niektóre ssaki są jajorodne“ i „niektóre jajorodne są ssakami“ przeznaczone są przez znaczenie, jakie im przyporządkowuje język polski, do wyrażania takich sądów, że jeśli ktoś żywi z przekonaniem sąd, do którego wyrażenia jest przeznaczone jedno z tych zdań, to gdy w tej sytuacji weźmie pod rozwagę sąd, do wyrażenia którego przeznaczone jest drugie z tych zdań, to i ten drugi sąd musi wystąpić w charakterze przekonania.

Przykład pierwszy wskazuje na to, że pewnym wrażeniom są pewne zdania przyporządkowane przez znaczenie, jakie w danym języku zdania te posiadają, mianowicie w ten sposób, że kto nie byłby gotów żadnego ze swych przekonań, jakie w nim na tle danego wrażenia powstają, wyrazić danym zdaniem, nie używałby tego zdania w znaczeniu przepisaniem mu przez język. Przykład drugi wskazuje znów na to, że jednym zdaniem (np. Z_1) inne zdania (np. Z_2) zostają przez ich znaczenie w danym języku przyporządkowane w tym sensie, że każdy, kto nadaje zdaniom danego języka przepisane dla nich znaczenia, musi używać tych zdań do wyrażenia takich myśli, iż w chwili, gdy jedna z nich będzie przekonaniem, wówczas i druga, o ile się ją rozważy, stanie się również przekonaniem.

Umówmy się dla zwięzłości zamiast długiego zwrotu „X posługuje się zdaniem Z dla wyrażenia jakiegoś swego przekonania“ używać skrótów „X uznaje zdanie Z“. Rezultat powyższych rozważań będziemy w tej terminologii w ten sposób mogli wyrazić: Niezbędnym warunkiem dla nadawania zdaniom języka J właściwego im w tym języku znaczenia jest gotowość do uznawania

b

zdań o danem brzmieniu w pewnych przyporządkowanych takim zdaniom w tym języku okolicznościach. A więc np. niezbędnym warunkiem dla używania zdania „to boli“ w znaczeniu, jakie ono posiada w języku polskim, jest gotowość do uznawania tego zdania w chwili, gdy się doznaje normalnego przy podrażnieniu nerwa zęba wrażenia. Niezbędnym warunkiem dla używania zdań języka polskiego we właściwym ich znaczeniu jest gotowość do uznawania zdania „niektóre jajorodne są ssakami“, gdy się uznaje zdanie „niektóre ssaki są jajorodne“. Formuły, określające gotowość do uznawania zdań o takim a takim brzmieniu, w takich a takich okolicznościach, jako niezbędny warunek dla używania tych zdań w znaczeniach przyporządkowanych tym zdaniom w danym języku, nazywamy dyrektywami tego języka.

Otóż prelegent twierdzi, że pewna dyrektywa języka polskiego głosi, iż tylko ten nadaje zdaniu „to jest białe“ właściwe temu zdaniu w języku polskim znaczenie, kto wobec doznania wrażenia, jakie w nas normalnie powstaje np. na widok śniegu, gotów jest uznać to zdanie. Innymi słowy: zdanie „to jest białe“ ma w języku polskim takie znaczenie, że tylko ten używa go w tem właśnie znaczeniu, kto gotów jest jedno z przekonań, które w nim powstaje, gdy doznaje wrażenia takiej barwy, jaką wywołuje normalnie widok śniegu, wyrazić właśnie tem zdaniem. Analogicznie ma się rzecz ze zdaniem „to jest czerwone“ i innymi zdaniami, przypisującymi przedmiotom t. zw. jakości zmysłowe. Ktoby więc na widok śniegu nie był gotów na pytanie „czy to jest białe?“ z przekonaniem odpowiedzieć „to jest białe“, tem samym dowodziłby, że z pytaniem i z odpowiedzią nie wiązał tego znaczenia, jakie dla nich przepisane jest przez język polski.

Powstaje jednak pytanie dalsze, czy zdanie „śnieg jest biały“ jest w języku polskim prawdziwe. Co do wyrażenia „prawdziwy w języku polskim“ twierdzi Prelegent, że tylko ten używa go w znaczeniu przepisaniem dlań przez język polski, kto, wypowiadając z przekonaniem jakieś zdanie Z, gotów jest też z przekonaniem wypowiedzieć zdanie, orzekające o zdaniu Z orzeczenie „jest prawdziwe w języku polskim“. Innymi słowy, nie mówiliby po polsku ten, kto wypowiedziawszy z przekonaniem zdanie Z, nie byłby gotów z przekonaniem wyrzec „Z jest prawdziwe w języku polskim“.

Wykazano więc: 1) Każdy, kto na pytanie „czy śnieg jest biały?“ chce odpowiedzieć po polsku, musi — gdy mu ad oculos zedemonstrują śnieg — z przekonaniem odpowiedzieć zdaniem „śnieg jest biały“. 2) Jeśli zaś potem ktoś nazbyt krytyczny postawi

a

sobie w odniesieniu do tej odpowiedzi pytanie, „czy jest ona zdaniem prawdziwym w języku polskim“, będzie musiał — skoro tę odpowiedź na widok śniegu wyrzekł z przekonaniem — w dalszej konsekwencji z przekonaniem wypowiedzieć: zdanie „śnieg jest biały“ jest prawdziwe w języku polskim. Albowiem, gdyby tego nie uczynił, dowiódłby swem postępowaniem, że z wyrażeniem „prawdziwy“ nie wiąże tego znaczenia, jakie ono w języku polskim posiada.

Wynika z tego, że teoretyk poznania, któryby na pytanie, czy prawdziwe są zdania, przypisujące rzeczom danym w doświadczeniu t. zw. jakości zmysłowe, odpowiedział przecząco, rozważałby postawiony mu problem nie w tem znaczeniu, w jakim go stawiano, a więc nie w znaczeniu, jakie ten problem ma w języku polskim. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Blaustein, Witwicki T. i Prelegent.

Na 310. plenarnem posiedzeniu naukowym 28. marca 1931 Prof. Dr. J. Kleiner wygłosił odczyt p. t. „Kilka uwag o pojęciu normy etycznej“. (Odczyt ukazał się w druku w postaci nieco odmiennej i znacznie skróconej w Dzienniku „Czas“ (Kraków) z 4. kwietnia 1931 p. t. „Pod władzą wyższej woli“). — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Bauto, Blaustein, Słoniowska, Witwicki T. i Prelegent.

Na 311. plenarnem posiedzeniu naukowym 25. kwietnia 1931 Dr. L. Blaustein wygłosił odczyt „O ocenie siebie samego w wieku młodocianym“. Odczyt został wydrukowany w Kwartalniku Psychologicznym, rocznik II (1931) zeszyt 4., str. 370—392.

Na 312. plenarnem posiedzeniu naukowym 16. maja 1931 Dr. E. Bauto wygłosił odczyt p. t. „Z rozważań o istocie i strukturze normy prawnej“. — W dyskusji zabierali głos PP. Blaustein, Ingarden, Kokoszynska, Twardowski, Witwicki T. i Prelegent.

Na 313. plenarnem posiedzeniu naukowym 31. października 1931 Prof. Dr. K. Ajdukiewicz wygłosił odczyt p. t. „Konwencyonalizm w zastosowaniu do geometrii“. Teza konwencyonalizmu, głosząca, że rodzaj geometrii nie jest wyznaczony przez fakty, sprowadza się zdaniem Prelegenta do twierdzenia, że żaden problemat, którego takie lub inne rozwiązanie eliminowałoby pewien rodzaj geometrii, zasadniczo nie daje się rozstrzygnąć. Prelegent w oparciu o własną koncepcję dyrektyw języka analizuje, co znaczy wyrażenie „problemat zasadniczo nierozstrzygalny“. (Koncepcja dyrektyw języka wyłożona jest w autoreferacie z odczytu „O obiektywności poznania zmysłowego“. Zob. pow. 309. plen. pos. naukowe).

Prelegent wyróżnia trzy rodzaje dyrektyw języka: empiryczne, aksjomatyczne i de-

b

dukcyjne. Dyrektywa empiryczna języka J głosi, że rzeczą niezbędną dla nadawania wyrażeniom przepisanych im w języku J znaczeń jest gotowość do uznawania zdań o takim a takim brzmieniu wobec takich a takich danych doświadczenia. Każde zdanie, „objęte“ jakąś dyrektywą empiryczną języka J, nazywamy zdaniem w języku J zasadniczo empirycznie bezpośrednio rozstrzygalnym, bez względu na to, czy odpowiednio dane doświadczenia kiedykolwiek się zrealizowały lub zrealizują. Dyrektywa aksjomatyczna języka J głosi, że niezbędnym warunkiem nadawania wyrażeniom przepisanych im w języku J znaczeń jest gotowość do uznawania zdań o takim a takim brzmieniu, bez względu na okoliczności. Zdanie objęte przez którąś dyrektywę aprioryczną języka J nazywamy zdaniem w języku J bezpośrednio a priori zasadniczo rozstrzygalnym. Dyrektywa dedukcyjna języka J głosi, że niezbędnym warunkiem wiązania z wyrażeniami języka J właściwych im w tym języku znaczeń jest gotowość do uznawania zdań o takim a takim brzmieniu wobec uznawania zdań o owakim brzmieniu. Zdanie nazywa się zdaniem w języku J pośrednio zasadniczo rozstrzygalnym, jeśli daje się przy pomocy skończonej liczby kroków wywieść ze zdań bezpośrednio zasadniczo (empirycznie lub a priori) rozstrzygalnych wedle dyrektyw dedukcyjnych języka J.

Problemat nazywa się zasadniczo rozstrzygalnym w języku J, jeśli jakieś zdanie, będące odpowiedzią na ten problemat, jest w języku J zasadniczo (bezpośrednio lub pośrednio) rozstrzygalne. Teza konwencyonalizmu, głosząca, że żaden „krytyczny problemat geometrii nie jest zasadniczo rozstrzygalny“, wymaga uzupełnienia przez określenie, w jakim języku. Domyślić się należy, że idzie o język potoczny. Konwencyonalizm uzasadnia swą tezę, wykazując, że dla rozstrzygnięcia jakiegokolwiek krytycznego problemu geometrii jest niezbędne rozstrzygnięcie zagadnienia, dotyczącego porównania odcinków odległych, to zaś na gruncie języka potocznego nie da się przeprowadzić. Prelegent analizuje różnicę, jaka w tym względzie zachodzi między językiem potocznym a językiem fizyki.

Omówioną wyżej tezę o nierozstrzygalności problemu geometrii na gruncie języka potocznego uzupełnia druga teza konwencyonalizmu, głosząca, że rozstrzygnięcie to jest interpretacją faktów, opartą na konwencji. Prelegent analizuje pojęcie konwencji, którą definiuje jako dyrektywę języka, która w związku z dyrektywami języka potocznego pozwala na rozstrzygnięcie problemów zasadniczo nierozstrzygalnych na gruncie samych tylko dyrektyw języka

a

potocznego, o ile dołączenie tej nowej dyrektywy w związku z dyrektywami języka potocznego nie prowadzi do sprzeczności. Interpretacja faktów nazywa się zdanie nierozstrzygalne na gruncie dyrektyw języka potocznego, ale rozstrzygalne na gruncie tych dyrektyw wzbogaconych o jakąś konwencję.

Nakoniec poddaje Prelegent krytyce pierwszą tezę konwencyonalizmu, starając się wykazać, że na gruncie języka potocznego problematy „krytyczne dla geometrii“ są a priori rozstrzygalne. Również zagadnienie porównania odcinków odległych uważa Prelegent za rozstrzygalne na gruncie języka potocznego. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Blaustein, Chwistek, Ingarden, Kaczmarz, Kokoszyńska, Krampnerówna, Orlicz, Witwicki T. i Prelegent.

Na 314. plenarnym posiedzeniu naukowym 21. listopada 1931 Dr. Tad. Witwicki wygłosił odczyt p. t. „Locke'a teoria idei ogólnych“. Jeśli się bez uprzedzeń przeczyta dotyczące ustępy „Szkicu o rozumie ludzkim“, Locke'a teoria idei ogólnych wystąpi w innym, niż dotąd, może nieco korzystniejszym świetle. Dlatego warto uprzytomnić ją sobie w głównych zarysach, zgodnie ze sformułowaniami Locke'a.

Idee ogólne — zdaniem Locke'a — to tworzy rozum, wymyślone przezeń dla uporządkowania wedle podobieństwa rzeczywistych przedmiotów, to formy lub wzory przedmiotów jednostkowych. Ich ogólność zatem, to tylko pewien stosunek, dodany do nich przez umysł ludzki. Uzyskuje się idee ogólne w ten sposób, że się opuszcza cechy różniące pewne przedmioty między sobą a pozostawia cechy im wspólne, przez co czyni się idee te zdolnymi do reprezentowania wielu przedmiotów. Mimo to nie jest rzeczą łatwą dokonać takiego abstrahowania. Chodzi tu przecież o pomyślenie czegoś, co, jak w przypadku trójkąta, nie ma być ani skośnokątne ani prostokątne ani równoboczne, ale wszystkim tem i niczem z tego zarazem. Trójkąt taki — zdaniem Locke'a — jest czemś niedoskonałym, jest fikcją i nie może istnieć. Mimo to jednak idee ogólne — czyli owe tradycyjne „istoty“ gatunków — przydają się umysłowi, ułatwiają porozumienie się i rozszerzenie wiedzy.

Jak widać z powyższego streszczenia, idei ogólnej Locke'a nie należy uważać za przedstawienie ogólne; jest to tylko jakiś model czy wzór, obarczony być może cechami sprzeczności, pomyślany jednakże w tym celu, by reprezentował nam wiele przedmiotów jednostkowych. Pewne zwroty pozwalają się domyślić, że idea nie jest przedmiotem wyobrażenia lecz pojęciem. Byłoby to zgodne z tem, co Locke wogóle pisze o ideach, a zwłaszcza z definicyą idej, jako bez-

b

pośrednich przedmiotów spostrzeżenia, myślenia i rozumienia. A interpretacja ta pozwoliłoby nie tylko wglądać lepiej w intencje Locke'a, lecz może także rzucić nowe światło na istotę przedmiotów ogólnych. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Blaustein, Ingarden, Słoniewska i Prelegent.

Na 315. plenarnym posiedzeniu naukowym 19. grudnia 1931 Dr. Tad. Witwicki wygłosił odczyt p. t. „Psychologia powstawania obrazów“. Obok pewnych utworów malowanych farbami na płótnie, obrazami nazywać można wszelkie przedmioty rzeczywiste czy pomyślane, które coś nam mają reprezentować. (Np. rzeźby, modele, szkice, schematy, wykresy, mapy, osoby przypowieści i postacie alegoryczne i t. p.). Zdając sobie sprawę z ich różności od przedmiotów przez nie reprezentowanych, myślimy sobie jednak o nich często na niby: „To jest N“, przyczem tem N jest przedmiot reprezentowany. Takie rozpoznanie na niby powstać może z faktycznego rozpoznania mylnego; wtedy rozpoznanie, na którym oprze się później stosunek reprezentacji, występuje pierwiej, niż rozpoznanie prawdziwe. Kiedy indziej i rozpoznanie na niby i rozpoznanie faktyczne zjawiają się równocześnie, jak w większości wypadków oglądania obrazów. Czasem jednak rozpoznanie na niby może wystąpić później niż rozpoznanie faktyczne, a to w wypadkach, w których nie przezuwamy początkowo, że przedmiot oglądany coś może reprezentować, lub nie domyślamy się, co ma reprezentować właściwie. O reprezentowaniu przedmiotu N przez M mówi się jednak nie tylko wtedy, gdy o M myślimy na niby, że jest N, (przeżycie psychologiczno-reprezentacyjne), ale i wtedy, gdy N przedstawiamy sobie jako takie pod pewnymi względami, jak M (przeżycie logiczno-reprezentacyjne). Wtedy podobieństwo przedmiotu reprezentującego i reprezentowanego wykrywamy albo bezpośrednio, polegając na przypomnieniu, albo na podstawie informacji, albo z góry wnosząc o jego istnieniu, albo wreszcie wnosząc o niem na podstawie stwierdzenia obecności cech wspólnych. Właśnie dzięki przeżyciom reprezentacyjnym przedmioty stają się obrazami.

Aby przeżycie reprezentacyjne wystąpiło, 1) trzeba, by istniała pomiędzy M i N pewna domniemana różność, 2) przedmiot M powinien być łatwiejszym do przedstawienia go sobie w sposób pożądanym, niż N, a 3) N skądś jednak znane, 4) między M i N powinno zachodzić pewne podobieństwo dostrzegalne lub przynajmniej oczekiwane a być może niekiedy stosunek części do całości, 5) ze strony podmiotu (widza) powinna istnieć jakaś skłonność do przeżycia

a

reprezentacyjnego, spontaniczna lub wywołana przez zachętę, 6) dobrze jest przytem, gdy N budzi we widzu zainteresowanie.

Za najważniejszy z tych warunków reprezentacji uważa się zazwyczaj podobieństwo. Może ono zachodzić pod względem cech sugerujących, t. zn. cech przedmiotu reprezentującego, takich samych, jak cechy przedmiotu reprezentowanego, i pod względem cech sfingowanych, t. zn. przypisywanych przedmiotowi reprezentującemu tylko na niby. Rolę cech sugerujących obejmują niekiedy cechy quasi-sugerujące, które polegają na sąsiedztwie napisu lub znaku, czasem ustnego powiedzenia, zachęcającego do takiego a nie innego przeżycia reprezentacyjnego. Ponieważ przeżycia reprezentacyjne są nie tylko przyjemne ale i pożyteczne, przekształca się wiele przedmiotów specjalnie w tym celu, aby się nadawały do reprezentowania. Wyposaża się je zatem przedewszystkiem w cechy sugerujące a także quasi-sugerujące czyli upodabnia się je do przedmiotów reprezentowanych i opatruje odpowiednim napisem. Staramy się też o to, by innym warunkom reprezentacji stawało się zadość. Powstaje odrębna klasa przedmiotów, jakby jakichś narzędzi, służących ludziom wyłącznie do reprezentowania. Rozpoznać je można łatwo nie tylko po tem, iż spełniają warunki reprezentacji, ale też i po ich specyficznym wyglądzie (cechy własne), zależnym od rodzaju materiału i techniki sporządzania, obranych przez twórcę obrazu. Ten właśnie specyficzny wygląd obrazów sprawia, że niekiedy zapomina się o tem, co jest najbardziej dla nich istotne, a mianowicie o ich roli reprezentacyjnej. (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Ajdukiewicz, Bardecki, Blaustein, Igel, Katzenellenbogen, Kokoszyńska, Słoniewska i Prelegent.

Sekcja psychologiczna. 33. posiedzenie 11. stycznia 1930 Dr. T. Witwicki: Lipska psychologia całości. I. Teoria postaci. — 34. pos. 18. stycznia 1930 Dr. T. Witwicki: Lipska psychologia całości. II. Kruegera teoria uczuć. — 35. pos. 22. lutego 1930 Drka H. Słoniewska: Sprawozdanie z kursu psychotechnicznego, odbytego w jesieni 1929 w Berlinie. — 36. pos. 8. marca 1930 Dr. A. Demianowski i Dr. J. Frostig: O psychologicznie ciekawym kryminalnym przypadku schizofrenii. — 37. pos. 6. maja 1930 Dr. M. Kreutz: Rozwój psychiczny młodzieży. — 38. pos. 11. października 1930 Dr. M. Kreutz: Kilka uwag o nowych kierunkach psychologii. — 39. pos. 8. listopada 1930 Drka D. Gromska: O „Charakterologii“ Utitza. — 40. pos. 21. stycznia 1931 Dr. J. Frostig: Związki funkcjonalne między narządami ustroju a przeżyciami patopsychoicznymi. Cz. I. —

b

41. pos. 14. marca 1931. Dr. J. Frostig: Związki funkcjonalne między narządami ustroju a przeżyciami patopsychoicznymi. Cz. II. — 42. pos. 9. maja 1931 Dr. M. Kreutz: Sprawozdanie z XII. Kongresu psychologicznego w Hamburgu. Cz. I. — 43. pos. 23. maja 1931 Dr. M. Kreutz: Sprawozdanie z XII. Kongresu psychologicznego w Hamburgu. Cz. II. — 44. pos. 23. czerwca 1931 Dr. F. Smolka: Psychologia religii podług W. Gruehna. — 45. pos. 28. listopada 1931 Dr. L. Blaustein: Nowe badania nad psychologią dziecka ubożego.

Sekcja teorii poznania. 57. pos. 1. lutego 1930 Z. Schmierer: Próba zbudowania systemu aksjomatycznego, tycaącego się związku konieczności. — 58. pos. 17. maja 1930 Dr. L. Blaustein: Zagajenie dyskusji o trudnościach porozumienia się w naukach filozoficznych. — 59. pos. 7. czerwca 1930 Dr. R. Ingarden: Zagajenie dalszego ciągu dyskusji o trudnościach porozumienia się w naukach filozoficznych. — 60. pos. 24. stycznia 1931. Prof. Dr. K. Ajdukiewicz: Zagajenie dyskusji o poznaniu a priori i a posteriori. — 61. pos. 7. lutego 1931 Z. Schmierer: Zagadnienie zdań modalnych. Cz. I. — 62. pos. 7. marca 1931 Z. Schmierer: Zagadnienie zdań modalnych. Cz. II. — 63. pos. 10. października 1931 Drka I. Dąbbska: Założenia epistemologiczne „Koła Wiedeńskiego“ i niektóre ich konsekwencje. — 64. pos. 24. października 1931 St. Oleksiuk: O przedmiocie t. zw. sądu sprostżezeniowego.

Sekcja nauczania filozofii. 1. posiedzenie 15. marca 1930 Dyskusja na temat: Nazwy i zdania czy pojęcia i sądy? — 2. pos. 29. marca 1930 Dalszy ciąg i dokończenie dyskusji na temat: Nazwy i zdania czy pojęcia i sądy? — 3. pos. 24. maja 1930 Dyskusja na temat: Nauka o definicyi w szkole średniej (Zagajenie Drki I. Dąbbskiej) — 4. pos. 25. października 1930 Dyskusja na temat: Intro-spekja w nauce psychologii w szkole średniej (Zagajenie Dra L. Blausteina, Drki H. Słoniewskiej, Dra T. Witwickiego). — 5. pos. 20. grudnia 1930 Dr. S. Igel: O t. zw. pierwszej lekcji psychologii w szkole średniej.

Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne. Na 340. plenarnem posiedzeniu naukowym 13. maja 1929 Docent Uniwersytetu Dr. Henryk Elzenberg wygłosił odczyt „O kompetentnym sądzie oceniającym“. Wobec niesprawdzalności sądów oceniających (sądów o wartości), dla których nie posiadamy kryterium bezpośredniego, mają pewne uzasadnienie próby, by racją uprawdopodobniających te sądy dostarczyć drogą okreśną, przez powołanie się na warunki, w jakich

a

zostały wydane. Typową taką próbą jest powoływanie się na „kompetentny“ charakter niektórych sądów o wartości, w przeciwstawieniu do sądów „niekompetentnych“. Pojęcie sądu kompetentnego można, zdaje się, ustalić tylko w ten sposób, że jest to sąd, wydany przy wyeliminowaniu znanych źródeł błędu. Samo zaś twierdzenie o kompetencji jako o rekojmi prawdopodobieństwa należy rozumieć w ten sposób, że sąd, który przynajmniej raz jeden był wydany w warunkach kompetencji — nazwijmy go, by mieć jakiś termin, sądem ukompetentnionym — jest prawdopodobniejszy od sądu, który ani razu nie był wydany w takich warunkach. Z określenia tego wynika w szczególności, że prawdopodobniejszym od swego własnego zaprzeczenia, czyli „prawdopodobnym bezwzględnie“, jest nie każdy sąd ukompetentniony, lecz tylko taki sąd, którego zaprzeczenie nigdy nie było wydane w warunkach kompetencji. Można to wyrazić jeszcze zapomocą formuły, że ukompetentnienie sądu „A jest wartościowe“ nie jest jedynym warunkiem jego prawdopodobieństwa bezwzględnie, ale że dołącza się do niego warunek dalszy, który w jednym z dopuszczalnych ujęć da się określić jako warunek zgodności między wszystkimi ewentualnie wydanymi o A sądami kompetentnymi. W tym to ściśle oznaczonym sensie podtrzymuje Prelegent tezę swego na posiedzeniu wygłoszonego odczytu, że „nie kompetencya sama, ale zgodność sądów kompetentnych uprawdopodobnia sąd o wartości“. (Notatka niniejsza, spisana półtora roku po wygłoszeniu odczytu, nie stanowi jego streszczenia, ale jest wyrazem poglądu, osiągniętego przez jego późniejsze opracowanie krytyczne).

Na 341. plenarnem posiedzeniu naukowym 17. października 1929 wygłosił Dr. Mikołaj Hartmann, Profesor Uniwersytetu w Kolonii, odczyt p. t. „Der Begriff des Realen“.

Na 342. plenarnem posiedzeniu naukowym 25. listopada 1929 wygłosił Dr. Stanisław Czajkowski odczyt p. t. „Intuicya twórcza filozofii Kartezjusza“. (Odczyt ukazał się w druku w Przeglądzie filozoficznym, rocznik 33 z r. 1930).

Na 343. plenarnem posiedzeniu naukowym 9. grudnia 1929 P. Jean Nogué wygłosił odczyt p. t. „Bergson et l'art“.

Na 344. plenarnem posiedzeniu naukowym 20. stycznia 1930 Dr. Witold Doroszewski wygłosił odczyt p. t. „Socjologia i filozofia Durkheima“. (Odczyt ukazał się w druku w Przeglądzie filozoficznym, rocznik 33 z r. 1930).

Na 345. plenarnem posiedzeniu naukowym 3. marca 1930 Dr. Stanisław Ossowski wygłosił odczyt p. t. „Zagadnienie ekspresji w estetyce“. W pierwszej części swojego

b

odczytu Prelegent stawia zagadnienie: w jaki sposób ekspresja jako własność wyrażania czyichś przeżyć i dyspozycji może być źródłem estetycznych wartości? W drugiej części zajmuje się wzajemnym stosunkiem dwóch różnych pojęć ekspresji, jakimi operuje estetyka (ekspresja w sensie biernym i ekspresja w sensie czynnym: w pierwszym sensie przedmiotem ekspresyjnym jest przedmiot, który czyjeś przeżycia wyraża, w drugim — przedmiot, który u widzów lub słuchaczy wywołuje przeżycia emocjonalne).

Autor stwierdza, że ekspresja, której słusznie przypisuje się tak niesłychanie ważną rolę w przeżyciach estetycznych, to nie jest jakiś jednorodny czynnik estetycznej wartości przedmiotów. Na podłożu ekspresji, pojętej jako wyrażanie czyichś przeżyć, można wyróżnić cały szereg mniej lub więcej odrębnych czynników wartości estetycznej:

a) ekspresja jako droga do głębszego wniesienia w czyjąś psychikę;

b) antropomorfizacja przedmiotów, pozbawionych ludzkiej psychiki;

c) ekspresja na usługach komunikowania myśli i uczuć jako niezwykły i indywidualny język;

d) ekspresja jako środek do przerzucania uczuć na innych ludzi;

e) ekspresja, oceniana ze względu na wartość tego, co jest wyrażone.

Do tych czynników przybija jeszcze jeden: sugerowanie „nieumotywowanych“ stanów uczuciowych (nastrojowości). W tym ostatnim wypadku ekspresja jest pojmowana inaczej — ale z punktu widzenia psychologicznego i te sytuacje wiążą się z tamtem pojęciem ekspresji. (Autoreferat).

Na 346. plenarnem posiedzeniu naukowym P. Stefan Czarnowski wygłosił odczyt p. t. „Uwagi o wyobrażeniu przestrzeni w religii i magii“.

Na 347. plenarnem posiedzeniu naukowym 12. maja 1930 Dr. Bogumił Jasinowski wygłosił odczyt p. t. „Leibniz i scholastyka“. Nawiązując do ogólnej tendencji znanych prac Freudenthala i Hertlinga, z których pierwszy uwydatnił zależność Spinozy, drugi zaś zależność Kartezjusza od scholastyki, Prelegent postawił sobie za zadanie wykazać, że analogiczny stosunek zachodzi również w odniesieniu do Leibniza. Jednakże ogólna ta zależność wielkich systemów dogmatycznych XVII. w. od scholastyki ma, zdaniem Prelegenta, głębsze podłoże, gdyż nie tylko poszczególne myśli, nie tylko szata terminologiczna wielu podstawowych pojęć, lecz nawet styl ogólny budowy myślowych, wzniesionych zwłaszcza przez Spinozę i Leibniza, zdaje się posiadać

a

pewne znamiona charakterystyczne systemów scholastycznych.

Teza powyższa nabiera bardziej konkretnych kształtów przez sprecyzowanie istotnych właściwości filozofii scholastycznej, które leżą przedewszystkiem w jednolitem ujmowaniu Boga (lub Absolutu) oraz rzeczy skończonych w jednych i tych samych ramach, jakimi są pojęcie bytu (*esse*) i kategoria substancji. Monizująca ta tendencja stanowi przeciwagę wobec zasadniczego dualizmu Nadnatury i Natury: jeżeli dualizm ten stanowi „domyślne założenie“ oraz punkt wyjścia całego systemu scholastyki, to w swej tendencji monizującej (lecz bynajmniej nie monistycznej) znajdują istotny swój wyraz tendencje konstrukcyjne spekulacji scholastycznej.

Klasyczny ów gmach scholastyki, jaki powstaje w w. XIII. jako jednolity system prawd o Absolutie i rzeczach skończonych, do których rozum dochodzi bez pomocy Objawienia, stanowi zarazem rezultat wyrównania przeciwieństwa tendencji pomiędzy rozumem (*lumen naturale*) a wiarą, a jakkolwiek przeciwieństwo to leży właśnie w osnowie dualizmu zasadniczego Natury i Nadnatury, nie przeszkadza ono jednak istnieniu — w obrębie systemu prawd o Bogu i stworzeniu — takich prawd, o których poucza zarówno rozum jak Objawienie. Ten właśnie system prawd — t. zw. teologia naturalna — stanowi najprzedniejszą część filozofii średniowiecznej, która, przy odpowiednich przeobrażeniach owych pozycji, przechodzi niejako w filozofię Spinozy lub też Leibniza.

Głównym warunkiem tego przeobrażenia jest zniesienie dualizmu Natury i Nadnatury, całkowite u Spinozy, częściowe u Leibniza. Samo zaś przeobrażenie polega na przeniesieniu dotychczasowych atrybutów bożych na pojęcie substancji, jedynej u Spinozy a nieskończenie wielolicznej u Leibniza. Pierwszy system, odskakujący całkowicie od tradycyjnych intencji scholastyki, nie mógł okazać większych wpływów na współczesnych, drugi natomiast stał się — zwłaszcza w formie wolffianizmu, — nową postacią scholastycyzmu, która dotrwała do końca w. XVIII. Wreszcie duch scholastyczny filozofii Leibniza widoczny jest również w strukturze ogólnej tych utworów, w których ujmuje on całość swej filozofii („*Discours de métaphysique*“, „*Monadologie*“, „*Principes de la Nature et de la Grâce*“), a których ostatniem ogniwem, wszystko zamykającym, jest „*Cité de Dieu*“ wraz z panującą jej „czystą miłością“ — transpozycja leibnizyjska „glorii“ i t. zw. „*amor infinitus complacentiae*“, w których zwykły były widzieć swe zakończenie systematy scholastyki. (Autoreferat).

b

Na 348. plenarnem posiedzeniu naukowem 27. października 1930 Prof. Dr. Tadeusz Kotarbiński wygłosił odczyt p. t. „Sprawozdanie z VII. Międzynarodowego Zjazdu filozoficznego w Oxfordzie, 1.—5. września 1930“.

Na 349. plenarnem posiedzeniu naukowem 17. listopada 1930 Drka Janina Hosiassonówna wygłosiła odczyt p. t. „*Studia filozoficzne w Cambridge*“. Nauki, zaliczane do filozofii w znaczeniu ściślejszem, stanowią w Cambridge przedmiot odrębnego wydziału, zwanego *Faculty of Moral Science*; obok niego istnieje kilkanaście innych wydziałów równorzędnych, jak np. wydział historyczny, matematyczny, fizyko-chemiczny i t. d. Wydział filozofii ugrupował się przy dwu katedrach, które obecnie zajmują Proff. W. R. Sorley i G. E. Moore (autor „*Zasad Etyki*“). Do grona wykładowców — z tytułami *reader* lub *lecturer* — wchodziło w roku akademickim 1929/30 nadto W. E. Johnson, C. D. Broad, F. P. Ramsey (umarł na parę dni przed rozpoczęciem wykładów), R. B. Braithwaite, C. D. Hicks, Bartlett (kierownik Zakładu psychologicznego) i inni.

Najwyższy poziom naukowy miały zdaniem referentki wykłady Prof. Moore'a. Zajmował się on analizą pojęcia „wiedzy o czemś“. Poruszał olbrzymią ilość zagadnień i przeprowadzał niezmiernie subtelne analizy semantyczno-logiczne. Jednakże — w porównaniu z Warszawą — dawał się w wykładach tych odczuć pewien brak uświadomienia w zagadnieniach logiki systemów dedukcyjnych. Wiele zagadnień i wyników było wspólnych z temi, które są żywo dyskutowane w warszawskiej szkole logicznej. Jednakże żaden z filozofów w Cambridge (aż do przyjazdu referentki) — może za wyjątkiem Ramseya — nie miał pojęcia o wynikach badań logików polskich. Prof. Moore polemizował w wykładach swych tylko z filozofami angielskimi, głównie B. Russellem i Mc Taggartem (zmarłym długoletnim *lecturer* w Cambridge). — Johnson nie starał się wyjść w wykładach swych poza to, co napisał w „*Logice*“. Jest to już człowiek stary i mocno schorowany. Ciekawą postacią jest Wittgenstein, który ma niezwykle wpływ na studentów i cieszy się dużym uznaniem u Ramseya i Moore'a. Pochodzi z Wiednia (wywarł w swoim czasie duży wpływ na filozofów, grupujących się w „*Wiener Kreis*“); studyował niegdyś w Cambridge pod kierunkiem Russella. Wittgenstein był *spiritus movens* wszelkich dyskusyj filozoficznych. Można by go nazwać fanatykiem w swojej dziedzinie; przekonywał słuchaczy przedewszystkiem siłą wiary w to, co mówi. Jako argumenty dla swoich tez, naogół bardzo śmiałych, ale niedostatecznie sprecyzowanych i wypowiadanych

a

w specyficznej terminologii, przytacza szereg bardzo pomysłowych przykładów i analogij, ale nie podaje prawie nigdy jasnych wywodów rozumowych. Zasadniczym tematem jego wykładów był stosunek wyrażenia do rzeczywistości, w szczególności zagadnienie sensowności wyrażań. (Moore uważa to zagadnienie, t. j. zagadnienie, czy powiedzenia, które się wydają na pierwszy rzut oka sensownymi, nie są czasem bez sensu, za zdobycz filozofii czasów najnowszych, uzyskaną m. i. dzięki „Principia Mathematica“). — Broad miał jedynie kurs elementarny.

Na wykłady przychodzi zaledwie drobna garstka studentów (maksymum czteremastu). Tak mała frekwencja w porównaniu z naszą tłumaczy się może częściowo tem, że studenci żadnych innych wydziałów nie są obowiązani do egzaminu z filozofii przy zdawaniu na normalny stopień naukowy, a częściowo i tem, że nie ma przedmiotu „propedeutyki filozofii“ w angielskich szkołach średnich.

Na skutek systemu studyów w Cambridge, specjalnie t. zw. supervisions, nie odbywają się na wydziale filozofii w znaczeniu ściślejszym posiedzenia seminaryjne, lecz jedynie dyskusje na tematy, związane z wykładami. Supervisions polegają na tem, że każdy student ma swojego (albo też swoich) specjalnego nauczyciela z pośród wykładających, t. zw. supervisorów, do którego przychodzi co tydzień na parę godzin rozmowy we dwójkę. W rozmowie tej omawiany jest referat, który student napisał na temat zadany poprzedniego tygodnia.

Poza dyskusjami, związanymi z wykładami, odbywają się dyskusje na posiedzeniach t. zw. Klubu Filozoficznego. Jest to instytucja studencka, ale pozostająca pod opieką wykładających (od paru lat Moore'a) i przyjęło się już tak, że dyskutują prawie wyłącznie wykładający pomiędzy sobą. Kierunek dyskusyj jest przedewszystkiem merytoryczny, przyczem wszystkie poruszane zagadnienia stawia się od początku, jak gdyby nikt nigdy na ich temat nie był nic powiedział. Trzeba podkreślić wyjątkowo wysoki poziom owych dyskusyj. Również i studenci wypowiadają się bardzo rzeczowo i ściśle.

Zagadnienia, któremi się zajmują filozofowie w danym okresie w Cambridge, odzwierciedlane są dokładnie — nieraz z daleko idącymi szczegółami — w pytaniach egzaminacyjnych na stopień naukowy (normalny), ogłaszanych rokrocznie drukiem. Egzaminy na stopień ten mają nazwę „Tripos“ i dają tytuł *Bachelor of Arts z hono-rami* — *honours degree B. A.* Po dwu latach — bez dalszych studyów, jedynie za pewną opłatą — otrzymuje się tytuł *M. A. (Magis-*

b

ter artium, Master of Arts). Można zdawać i na zwyczajny stopień *B. A.*, który jest uważany za o wiele niższy od poprzedniego pod względem naukowym i który jest w Cambridge brany stosunkowo bardzo rzadko. Tripos składa się z dwu części: I. po dwóch latach i II. po trzecim roku studyów. O ile w obydwu częściach student otrzymuje stopień najlepszy, suponuje się, że zostanie naukowym pracownikiem przy Uniwersytecie w Cambridge, w szczególności *fellow* tego kolegium, w którym studyował, t. j. członkiem stowarzyszenia naukowego, które jest najwyższą instancją i właścicielem kolegium. (Należy zaznaczyć, że Uniwersytet w Cambridge uważany jest przez jego członków za jeden z najwyższych na świecie; jedynie uniwersytety środkowo-europejskie i kilka innych traktowane są jako mu równorzędne). Plan studyów jest ściśle przewidziany; studentom, którzy jeszcze nie mają zdanej pierwszej części Tripos nawet nie wolno słuchać wykładów przeznaczonych dla tych, którzy już ją zdali. Wszystkie egzaminy są pisemne. Ciekawą okolicznością jest to, że wśród pytań egzaminacyjnych z logiki od dawien dawna figurują pytania z teorii prawdopodobieństwa i szczegółowe kwestje filozoficzne na jej temat. J. M. Keynes, autor „Traktatu o prawdopodobieństwie“, wykladał w Cambridge, ale zajmuje się obecnie ekonomią.

Jakie echa pozostały po szkole logicznej Russella? Wykłady Ramseya z Podstaw Matematyki, które parę lat prowadził, ślady w różnych dyskusjach i innych wykładach. Wreszcie grupa tematów z logiki w części II. Triposu. Jednak prawie nikt nie interesuje się w obecnej chwili w Cambridge specjalnie logiką matematyczną. Od 1923 r. nie było kandydata na część II. Triposu z przedmiotem specjalnym „logika“. Dopiero w przyszłym roku będzie jeden.

Poza wykładami można słuchać w Cambridge całego szeregu odczytów publicznych. Przyjeżdżają na nie znakomitości światowe, specjalnie w dziedzinie fizyki; Cambridge słynie z wydziału fizyki (uczniem Uniwersytetu w Cambridge był Newton). W r. 1929/30 byli Bohr, Weyl, Einstein, Planck i inni. Pierwsi dwaj mieli także odczyty treści filozoficznej.

Rok akademicki dzieli się na 3 trymestry, które trwają krótko, przeciętnie około $7\frac{1}{2}$ tygodni, wliczając okresy egzaminacyjne. Ale istnieje w Cambridge zupełnie specjalny *term* t. j. okres studyów, mianowicie letni. Ze studentów obecni są na nim prawie wyłącznie ci, których praca związana jest z laboratoryum. Wykładający oddają się głównie pracy naukowej. Jednakże zjeżdża się trochę ludzi na naukę do nich, przeważnie zaawansowanych i z zagranicy. Bi-

a

bioteki są wówczas czynne, m. i. wspinała Biblioteka Uniwersytecka, nie ustępująca pod względem zawartości bibliotece British Museum w Londynie. Dla zaawansowanych okres letni jest bodajże najlepszym okresem pracy, o ile na miejscu jest trochę osób, zajmujących się odpowiednim przedmiotem.

Organizacja życia studenckiego trzyma się arystokratycznych tradycji. Studenci mieszkają w kilkunastu internatach (kolegiach), starych, sięgających nieraz średniowiecza gmachach albo też w mieszkaniach, będących pod nadzorem władz kolegialnych. Nad studentami roztoczona jest jaknajścisła opieka, zarówno nad ich pracą naukową, jak też życiem prywatnym. Opiekę tę sprawuje przede wszystkim t. zw. *tutor* odpowiedniego kolegium przy pomocy zorganizowanego w tym celu aparatu administracyjnego. Pomijając owe przestarzałe i przeszkadzające formy, studenci mają świetne warunki pracy; wygodne dwupokojowe mieszkania, otoczenie cudownej architektury i przyrody.

Kobiety mieszkają w oddzielnych kolegiach żeńskich, których jest wszystkiego dwa (liczba studentek ustawowo nie może przekraczać 500, gdy tymczasem liczba studentów przekracza obecnie 5000). Egzaminów zdają oddzielnie. Niektórzy wykładają, np. *Broad*, jeszcze i teraz chcą pracować (t. j. przyjmować na *supervision* i t. p.) wyłącznie z mężczyznami.

Jako minimum wydatków studenta na utrzymanie i studia uważana jest kwota 900 funtów (ok. 13.000 zł.) rocznie. Dla t. zw. *research students* t. j. studujących na wyższy od B. A. stopień, np. stopień Ph. D. (doktora filozofii), trochę mniej; płacą oni ok. 7 funtów za studia trymestralnie (za laboratoryjną dodatkowo do 32 funtów); mieszkanie z utrzymaniem kosztuje 2½—3 funtów tygodniowo. Z roku na rok wzrasta liczba stypendystów lub nagradzanych; sięga ona obecnie połowy studentów. Człowiek, studujący bez celu otrzymania stopnia naukowego a mający za sobą już parę prac naukowych lub wykładający na jakimś innym uniwersytecie, zwolniony jest całkowicie od opłat za studia (wyłączając prace w laboratoryjach). (Autoreferat)

Na 350. plenarnym posiedzeniu naukowym 29. listopada 1930 Prof. Dr. Rudolf Carnap (Wiedeń) wygłosił odczyt p. t. „Die Ueberwindung der Metaphysik durch logische Analyse der Sprache“. Zagadnienia i zdania metafizyki uważamy za bezsensowne, a nie — jak dawniejsi przeciwnicy metafizyki — za bezpłodne lub przekraczające granice poznania ludzkiego.

Zdanie może się stać bezsensownym wskutek tego, że zawiera jakieś słowo, pozba-

b

wione znaczenia. Słowo ma znaczenie wtedy i tylko wtedy, jeżeli są ustalone warunki prawdziwości dla przypadków stosowania tego słowa. Warunki te bądź muszą być sformułowane przy pomocy innych słów (definicja wyrazu pochodnego), bądź przynajmniej muszą być znane osobie, używającej danego słowa (wprowadzenie wyrazu podstawowego). Każda definicja musi prowadzić w końcu do wyrazów podstawowych; wyrazy podstawowe winny się odnosić wyłącznie do tego, „co jest bezpośrednio dane“, do „przeżytych treści“. Jeśli słowo czyni zadość wymienionym wymaganiom — to każde zdanie daje się przetłumaczyć na zdanie o tem, co jest bezpośrednio dane, jest zatem sprawdzalne, a więc sensowne.

Wiele terminów metafizyki nie spełnia tego wymagania. Słowo „Bóg“ znaczyło początkowo tyle, co: istota duchowa, a zarazem fizyczna lub poznawalna za pośrednictwem przebiegów fizycznych. Było to pojęcie empiryczne i sensowne. W metafizyce słowo to straciło znaczenie empiryczne, nie otrzymało jednak znaczenia nowego. Podobnie słowo „principium“ znaczyło pierwotnie tyle, co: początek, coś pierwszego pod względem czasowym. W metafizyce straciło ono to znaczenie, ma znaczyć natomiast tyle, co: coś pierwszego pod względem, który nie ma charakteru czasowego, a który nie może być w żaden sposób wskazywany. Analogicznie ma się rzecz z takimi terminami metafizycznymi, jak „absolut“, „duch obiektywny“, „rzecz sama w sobie“ i t. p.

Szereg słów, składający się z wyrazów sensownych, może mimo to nie mieć sensu, jeżeli mianowicie wyrazy te są połączone wadliwie pod względem syntaktycznym (np. „Cezar jest i“). Niekiedy składnia jest pod względem gramatycznym poprawna, pod względem logicznym jednak wadliwa (np. „Cezar jest liczbą pierwszą“); w ten sposób powstaje zdanie pozorne wskutek logicznej wadliwości języka tradycyjnego.

Do takich zdań należą liczne zdania metafizyczne. Niektóre przykłady (wzięte z Heideggera „Was ist Metaphysik?“ 1929) były poddane analizie. („Wie steht es um dieses Nichts?“ „Gibt es das Nichts nur...“, „Das Nichts nichtet“).

Metafizycy pragną wypowiadać przy pomocy swych zdań poznanie, nie dające się sprawdzić na drodze empirycznej. Dlatego zdania te są pozbawione sensu, są zdaniami pozornymi, nic nie oznajmniają. Nie mają one żadnej zawartości teoretycznej, wyrażają tylko pewien nastrój życiowy. Ten nastrój winno się jednak wyrażać środkami sztuki, a nie zapomocą zdań, stwarzających pozór jakiejś zawartości teoretycznej. (Przekład autoreferatu niemieckiego. — Opraco-

a

wanie tego odczytu ukazało się w czasopiśmie „Erkenntnis“, rocznik II. zeszyt 4.).

Na 351. plenarnym posiedzeniu naukowym 4. grudnia 1930 Dr. A. A. Roback (Cambridge, Mass. w Stanach Zjednoczonych Ameryki półn.) wygłosił odczyt p. t. „Die neueren Lehren im Gebiete der Charakterologie“. Prelegent zaczął od podkreślenia doniosłości studyów nad charakterem i typami dla całej grupy nauk pokrewnych, jak medycyna, psychiatrya, psychologia, antropologia, oraz wspomnień o długiej przeszłości lecz krótkich dziejach całego przedmiotu Określił dalej terminy: osobowość, temperament i charakter, wyróżniając je w sposób następujący: Osobowość jest to scalenie kompletne znamion inteligencji a nadto życia wzruszeniowego, struktury cielesnej i dążności sprawczych; temperament jest to synteza cech wzruszeniowych, zwłaszcza o ile wywierają one wpływ i wrażenie na innych, gdy tymczasem charakter jest to ta faza osobowości, która dotyczy wyłącznie funkcji człowieka wolowych i powściągowych. Charakter określa się ściślej jako trwałą dyspozycję psychofizyczną do powściągnięcia dążności instynktowych w zgodzie z zasadami regulatywnymi w rodzaju prawdy, sprawiedliwości, wolności. Psychologowie amerykańscy w przeważnej ilości uważają charakter za tożsamy ze znamionami osobowości i w ten sposób mieszają terminy „charakter“ i „to, co charakterystyczne“, z których pierwszym można się posilkować tylko w zastosowaniu do istot ludzkich, a nie w zastosowaniu do świata zwierzęcego, gdy tymczasem drugi, jako cecha biologiczna, może być stosowany do wszystkich stworzeń.

Do zapełnienia szerokiej przepaści między szkołą empiryczną a szkołą intuicyjną w badaniu charakteru przyczynili się eksperymentatorzy amerykańscy, których działalność można przeciwstawić usiłowaniom w rodzaju Sprangera. Stronnicze pojęcia behaviorystów i mechanistów Prelegent napiętnował jako nienaukowe, a ich tezy potraktował jako chępliwie. Z drugiej strony wytknął trudności, na które się naraża szkoła humanistyczna, polegając we wszystkim na metodzie tak nieuchwytniej, jak metoda intuicji. Zalecał wreszcie kombinację metod, przyczem pierwszym krokiem miałyby być interpretacja, wymagająca selekcji i oceny, a po osiągnięciu należytych wyników rozważa — do metody eksperymentalnej należałoby się zwracać dla kontroli, analizy i dopełnienia danych interpretacji.

Podany wykres wskazywał, jak możnaby budować krzywe, ustalające poziom charakteru danego osobnika.

b

Prelegent, zwracając uwagę na doniosłość pewnych symptomów osobowości, wytknął jednostronność mechanistom, którzy nieprawnie zapisują wszystkie takie objawy na dobro przyzwyczajenia, oraz zarzucił krótkowzroczność psychoanalitikom, którzy ściągają wszelkie takie zachowanie się do aktywności podziemnej kompleksów, mającej źródło w dawnych doświadczeniach. Sam Prelegent byłby skłonny dopatrywać się przyczyn w pierwotnych dyspozycjach konstytucjonalnych. Piętno indywidualne, jest to pewien znamieny ciąg czyli szereg kolejnych przejawów zachowania się, zwłaszcza w dziedzinie kulturalnej (sztuka, nauka). Chopin, choć mniejszy od Bacha geniusz muzyczny, posiadał jednak silniejsze piętno indywidualne, niż Bach. Na mocy piętna indywidualnego można rozpoznawać dzieła danego pisarza lub artysty.

Druga część odczytu była poświęcona rozważaniom z dziedziny psychodiagnostyki. Psychodiagnostykę określił prelegent jako tę gałąź charakterologii, która pozwala nam sądzić o cechach charakteru wedle znaków zewnętrznych. Tu wchodzi w grę fizjognomia, mimika, ruchy i gestykulacja, odrębności konstytucjonalne, intonacja i artykulacja mowy, wreszcie — ze wszystkiego może najważniejsza — grafologia. Chiromancya w zwykłym tego słowa znaczeniu nie zasługuje na zaufanie, natomiast wszelkie objawy indywidualności, które ujawnia ręka, można zaliczyć do różnic konstytucjonalnych. Prelegent dawniej był usposobiony sceptycznie co do możliwości oceniania pisma wedle jakichś zasad, lecz później przekonał się o naukowym stanie grafologii wskutek licznych trafnych analiz, dostarczonych mu na podstawie próbek pisma ręcznego.

Wkońcu Prelegent pokazał szereg przykładów z podobiznami wybitnych osobistości, by zilustrować kilka odkryć w dziedzinie typologii, o których była mowa w wykładzie. (Sigaud, Kretschmer). (Przekład niemieckiego autoreferatu).

Na 352. plenarnym posiedzeniu naukowym 3. lutego 1931 Docent Dr. Otto Nykodym wygłosił odczyt p. t. „Świat rzeczywisty a świat pojęć“. Przedmiotem odczytu były uwagi, dotyczące świata pojęć nowoczesnej matematyki czystej oraz jego roli w poznaniu świata rzeczywistego, t. j. świata rzeczy i zjawisk.

Aby sobie zdać sprawę z tego, czym są pojęcia matematyczne, najlepiej będzie, gdy się przyjrzymy rozwojowi ujęcia geometrii.

Duch geometrii greckiej polegał na tem, że starano się dowodzić wszelkich twierdzeń, choćby najbardziej oczywistych, opierając się na twierdzeniach wcześniejszych, oraz że wszelkie pojęcia geometryczne sta-

a

rano się konstruować (definiować) z pojęć wcześniej wprowadzonych do systemu. Aby to było możliwe do przeprowadzenia, umieszczono na czele systemu pewne pojęcia t. zw. pierwotne, których nie określano, ale zato rozumiano je jako pewne, wyidealizowane twory przestrzenne; podobnie na czele orszaku twierdzeń postawiono pewne twierdzenia, t. zw. aksjomaty, których nie dowodzono, lecz które uznano za prawdy oczywiste tak, że nie wymagają wcale dowodu.

Geometria grecka zawierała różne braki (opieranie się na pojęciu ruchu, milczące opieranie się na „figurach“), które udało się w nowszych czasach usunąć przez uzupełnienie spisu pojęć pierwotnych i aksjomatów. Uzyskano system, w którym można dowodzić i konstruować w sposób czysto formalny.

W tak poprawionej geometrii nigdzie w dowodzeniach ani w definicyach nie interweniuje owo specyficzne znaczenie, jakie nadano pojęciom pierwotnym. Można nawet interpretować szereg owych pojęć (np. punkt, prosta i t. d.) jako pewne twory liczbowe, a więc nieprzestrzenne, mimo to, zachowując prawdziwość aksjomatów, a więc i wszystkich twierdzeń geometrycznych. Ponieważ przestrzenna interpretacja pojęć pierwotnych geometrii jest nietylko niekonieczna, ale ponadto kryje w sobie różne niejasności, które nie dają się usunąć i które trudno dostroić do wymagań ścisłości matematycznej, geometria czysta zerwała kontakt z przestrzenią. Podobny los spotkał arytmetykę, która wyemancypowała się od konieczności operowania ilością przedmiotów rzeczywistych, a także i logikę formalną, która oderwała się od „sądów“ i „zdań“, stając się teorią zupełnie abstrakcyjną, a nawet, dzięki wprowadzeniu t. zw. „dyrektyw“, czemś w rodzaju idealnego automatu, wyzwolonego od wszystkich elementów natury subiektywnej i psychologicznej. Ponieważ sposoby dedukcyjnego rozumowania, występujące w arytmetyce i w geometrii, można „zautomatyzować“, a ponadto, ponieważ można rozważać systemy dedukcyjne, różne od arytmetyki i geometrii, gdyż system aksjomatów i pojęć pierwotnych może być dowolnie obrany, matematyka stała się dziedziną wyzwoloną od wszelkich elementów świata realnego. Indefinibilia (pojęcia pierwotne) tak pojętych systemów dedukcyjnych mogą być interpretowane, w sposób wolny od zarzutu, jedynie jako konstrukty, utworzone w ramach jakiegoś innego systemu dedukcyjnego, a nigdy jako twory, zaczerpnięte ze świata rzeczy i zjawisk. Owe indefinibilia — jeśli je chcemy uważać za przedmioty poznania — są pojęciami, nie mającymi żadnego określonego, jednoznacznie podawal-

b

nego znaczenia, ale zato mają one szereg własności, pozwalających przeprowadzać precyzyjne rozumowania i konstrukcje. Tak się przedstawia krótka charakterystyka świata pojęć matematycznych.

Światem rzeczywistym nazywa Prelegent ogół rzeczy i zjawisk, które podmiot lokalizuje bądź w przestrzeni i w czasie (świat zewnętrzny, na jawie lub we śnie), bądź tylko w czasie (świat wewnętrzny). Przedmioty i zjawiska świata rzeczywistego są wprawdzie czemś jednoznacznie określonym, czemś danem wyraźnie, ale zato mają one ogromną ilość własności, w których trudno się zorientować.

Oryentację w ogromie różnorodnych rzeczy i zjawisk ułatwia nam tworzenie abstraktów, które subiekt poznający wytwarza sobie na podstawie dostrzeganych podobieństw i różnic. Owe abstrakty, mniej lub więcej oderwane lub nawet wyidealizowane, stanowią przedmiot badań poszczególnych gałęzi wiedzy przyrodniczej. Nauki owe, a zwłaszcza fizyka, chemia, astronomia doszukują się prawidłowości w świecie abstraktów (zaczerpniętych ze świata rzeczywistego) przez budowanie teorii i modeli matematycznych. Modele polegają na stosownie dobranym przyporządkowaniu różnych elementów świata rzeczywistego pewnym elementom świata pojęć matematycznych; teorie zaś polegają na przyjęciu pewnych ogólnych założeń, dotyczących modelu, oraz na wysnuwaniu z nich wniosków. Późniejsze kontrolne poszukiwanie (w rzeczywistym świecie) odpowiedników do znalezionych w drodze dedukcji elementów matematycznych stanowi sprawdzian teorii oraz substrat do zastosowań technicznych. Pojedyncze rzeczy oraz zjawiska ujmują się, uwzględniając wyniki wszystkich teorii, dotyczących poszczególnych cech, które całość obejmuje. Tak się przedstawia rola matematycznego świata pojęć w dzisiejszem, naukowem poznaniu świata rzeczywistego.

Gdybyśmy nawet mieli do dyspozycji idealnie wysoko stojącą fizykę, t. zn. gdybyśmy potrafili, na podstawie znakomitych modeli i teorii dokładnie przewidywać przyszłość i obliczać teraźniejszość i przeszłość całego świata rzeczywistego, przecież owe modele i teorie będą czemś różnem od owego świata rzeczywistego, tak, że pozostanie w nim pewne residuum nieobjęte teorią i modelem. Podobnie można powiedzieć, że nie może istnieć żadna teoria aksjomatyczna, któraby potrafiła w jednoznaczny sposób scharakteryzować ogół rzeczy i zjawisk świata rzeczywistego. Istotnie, każda teoria aksjomatyczna dopuszcza wielość interpretacji dla swych indefinibiliów: znów więc pozostanie pewne residuum, nieu-

a

względnie przez teorię, residuum, które, zdaje się, składać się będzie z pewnych apriorycznych form naszego poznania. Rzeczy i zjawiska są wprawdzie jednoznacznie nam dane, ale zato ogół wszystkich ich własności nie daje się opanować teoretycznie.

Jeżeli się założy możliwość istnienia idealnie rozwiniętej fizyki w powyższym znaczeniu, dochodzi się do poglądu, że świat rzeczywisty przedstawia się tak, jak gdyby się składał niejako z pojęć matematycznych, zabarwionych owymi apriorycznymi formami poznania. (Autoreferat).

Na 353. plenarnem posiedzeniu naukowym 2. marca 1931 Prof. Dr. W. Doroszewski wygłosił odczyt p. t. „Z pogranicza językoznawstwa i psychologii. Cz. I“.

Na 354. plenarnem posiedzeniu naukowym 27. kwietnia 1931 Dr. Władysław Sterling wygłosił odczyt p. t. „Podstawy charakterologiczne szeregowania typów psychopatycznych“. Prelegent omawia na wstępie definicję psychopaty w tych rozmaitych ukształtowaniach, jakie przybierała ona w miarę rozwoju psychopatologii, zatrzymując się nad nowoczesnymi definicjami Schneidra i Kahna. Analizując dotychczasowe podstawy klasyfikacji typów psychopatycznych, podnosi konieczność standaryzacji pojęć definicyjno-klasyfikacyjnych, które dałyby możliwość rozwiązania zagadnienia typizacji osobowości psychopatycznych, dążącej nie do nakreślenia sylwetek portretowych, na których opierała się dotąd klasyfikacja kliniczna, ale do ustanowienia szeroko zarysowanych typów, które dałyby się zestawić z innymi typami i uszeregować w naukowy system klasyfikacji. Wychodząc z założenia, że zagadnienie to może być rozwiązane pozytywnie tylko pod kątem widzenia charakterologicznym, Prelegent analizuje współczesne próby charakterologii (Klages, Jung, Kretschmer, W. Stern, Ewald, Bühler, Utitz i inni), oraz konstrukcje klasyfikacyjne, które opierają się na nich bądź częściowo (Schneider, Kahn), bądź całkowicie (Hamburger).

Na 355. plenarnem posiedzeniu naukowym 4. maja 1931 P. Tomasz Parczewski wygłosił odczyt p. t. „Typ psychologiczny Polaka“.

1. Temat ujęty jako ogólny wstęp, na tle którego mogłaby powstać analiza cech poszczególnych. Takie ujęcie jedynie daje możliwość powiedzenia czegoś o „Polaku wogóle“, o ile samo istnienie „Polaka wogóle“ nie jest podawane w wątpliwość. Wobec tego stopień naukowości przesądzony jest z góry nie wagą i miarą, lecz opiniami (swoich i obcych), wrażeniem, porównaniem wogóle tem, co się nazywa „communis opi-

b

nio“. Najwyższym zaś dowodem byłyby tu uogólnienia statystyczne.

2. Dla ujęcia cech najogólniejszych „Polaka wogóle“ zbieram opinie o Polakach, wygłaszane zarówno przez swoich, jak zwłaszcza przez obcych. Potem szereguję własne spostrzeżenia. Jest to wstępny szkic typu Polaka, na którym nie znać wpływu niewoli.

Następnie odróżniam tego Polaka od Polaka, który uległ wpływowi niewoli.

Po tem najogólniejszym przedstawieniu obrazu zmuszony jestem ten typ „Polaka wogóle“ poddać pewnej selekcji, przedstawiając realnie istniejące dzisiaj dość różne typy Polaka.

Na zakończenie kilka słów o Polce.

3. Za punkt wyjścia biorę jedną z naszych własnych teorii o charakterze „Polaka wogóle“, mianowicie mesyanizm. Ta teoria narodowej doskonałości właśnie nadaje się jako punkt wyjścia, gdyż jest z gruntu fałszywa i z życiem się kłócąca. Jest to przykład, jakich teorii nie należy się trzymać. Jej wady dadzą się streścić w następujących punktach:

a) Zmusza do idealizowania naszej przeszłości, a więc i zapomniania o naszych wadach i do zwalania winy za niewolę na los i „siły wyższe“. Jest więc hamulcem rozwoju i postępu narodu.

b) Co do przeznaczenia narodu jest zgoła na niczem nie opartą fantazją.

c) Polska nie była i nie jest „Chrystusem narodów“. Ani też wojny wśród narodów chrześcijańskich z jej zmartwychwstaniem nie mają bynajmniej zamiaru ustać. Wprowadzenie takich koncepcyj jest to oszukiwanie siebie samych.

d) Zawiera całkiem obce wesolej, słonecznej, a nawet lekkomyślnej psychice Polaka pierwiastki. I bardzo łatwo się łączy z zarazą w Granadzie, z Wallenrodyzmem i t. p.

To też mesyanizm, który był lekarstwem dla chorej psychiki czasu niewoli, życie nie zniósł w żadnej postaci. Zdrowy instynkt szuka nowych dróg w pracy i we współzawodnictwie z innymi na tym gruncie, lecz nie w schlebaniu, nie w idealizowaniu siebie.

4. Potrzebna nam jest przede wszystkim zdrowa, obiektywna krytyka.

Obok tak entuzjastycznej teorii (mesyanizmu) nie brak i opinij negatywnych. Że przytoczę tylko jedną z nich (ogłoszoną w artykule warszawskiego „Kuryera Porannego“ z d. 21. III. 1926 r.): „W tym kraju (w Polsce) mieszkańcy tylko dzięki miłosierdziu boskiemu chodzą na dwóch nogach, udając ludzi“.

5. Opinie cudzoziemców wszystkie ryczałtem są negatywne. Zebrawszy sporą garść

a

negatywnych, nie znalazłem niestety ani jednej w całości pozytywnej, któraby nam schlebiać mogła.

6. Pomiędzy temi krańcowościami leży jakaś pośrednia obiektywna prawda o ogólnym podłożu psychiki Polaka. A więc o temperamencie, usposobieniu, aktywności i uzdolnieniach.

I tak: „Polak wogóle“, o ile się odrzuci wpływy niewoli, jest w porównaniu z innymi narodami białej rasy w sferze najważniejszej — w sferze pracy — mniej wytrzymały, łatwiej zmienia kierunek i cele, odznacza się nieśmiałością, jest bardziej leniwy, samodzielnie pracuje gorzej, niż pod przymusem lub mocnym kierownictwem. Gorzej — jest skłonny do pracy byle jak, do tandety. Pracy wogóle nie lubi; szacunku u nas praca nie wywołuje

Polak jest nie przewidujący, rzadko myśli o jutrze. Łatwo się zapala, zwłaszcza do rzeczy nadzwyczajnych, nieziszczalnych, lecz łatwo i prędko ostyga. Jest w tem lekkomyślność, płytkość i powierzchowność.

Psychika Polaka nie znosi wysiłku i prózy życia, jest raczej słoneczno-święteczną. Troski odpycha na ostatni termin. Na wysiłek zdobywa się w ostateczności, a więc często zapóźno (porównaj nasze dzieje).

Poszanowanie cudzej własności u nas bynajmniej do reguły nie należy.

Chwiejność psychiki ma swe źródło w temperamencie przeważnie sangwinicznym.

Tonus życiowy naogół słaby. Opadł jeszcze w dorastającym pokoleniu (młodzież szkolna).

Co zaś do uzdolnień, nie jest Polak bynajmniej upośledzony. Umysł bystry, łatwo ujmujący poza szczegółami całość. Co uważam za wybitnie filozoficzną cechę umysłu. Posiada zdolności do nauk i techniki, niemniej do języków. Do przemysłu i zwłaszcza handlu, już mniejsze.

Wielkie zdolności artystyczne, zarówno w muzyce, jak i w sztuce plastycznej. Wrodzone poczucie piękna, zmysł harmonii i umiaru. Jednak dzięki powyżej przytoczonym cechom temperamentu Polak chętniej naśladowuje, niż tworzy sam. Jest to cecha dość stała. Świadczy o tem naprzykład opinia Marcina Kromera (z r. 1575, w dodatku do „Kroniki“).

Umysł i uczucie bardzo wrażliwe. Zdolności do czynu często zbyt prędkiego. Góruje uczucie. Jest to więc typ wybitnie uczuciowy, idący za pobudkami serca raczej niż rozumu.

Tę samą prawie opinię daje i Prof. K. Twardowski. (Zob. „Księgę Pamiątkową“ I. Zjazdu filozoficznego we Lwowie 1923 r.). Jego charakterystyka zarzuca Polakowi nadto słabość zdolności do konstrukcji, słabość skłonności do teoretyzowania oraz

b

brak ścisłości i systematyczności, co nie sprzyja ani uprawianiu u nas nauki wogóle, ani — w szczególności — filozofii.

Pomimo to jednak uważam, że umysł nasz niewątpliwie jest filozoficzny.

Tyle w najogólniejszych zarysach o „Polaku wogóle“.

7. Niewola, która wywarła pewien wpływ, rozmnożyła typ małostkowicza. Ten posiada mniej cech dodatnich, niż poprzednio omawiany, a więcej ujemnych („plugawe karły“, „zjadacze chleba“, „wielcy ludzie do małych rzeczy“ i t. p.).

8. Jednak realnie istniejący Polacy przedstawiają się dziś jako następujące różne typy, mianowicie: poznańczyk, koroniarz, galicyjanin, kresowiec wschodni, Polak z emigracji (Rosya i Stany Zjednoczone).

Każdy z tych typów posiada swoistą, nieco odmienną od innych psychikę, wskutek odrębnych wpływów, którym ulegał — której to psychiki tylko wspólne podłoże może być traktowane jako „psychika Polaka wogóle“.

9. W konkluzji wnioski pedagogiczne w odniesieniu do społeczeństwa. (Autoreferat).

Na 356. plenarnem posiedzeniu naukowym 26. maja 1931 Dr. Dymitr Michałczew, Profesor Uniwersytetu w Sofii, wygłosił odczyt p. t. „Ueber das Wesen der Erkenntnis“.

Na 357. plenarnem posiedzeniu naukowym 27. maja 1931 Dr. Dymitr Michałczew, Profesor Uniwersytetu w Sofii, wygłosił odczyt p. t. „Viderspruch und Identität“.

Na 358. plenarnem posiedzeniu naukowym 1. czerwca 1931 Drka Dina Szejnbarg wygłosiła odczyt p. t. „O t. zw. konieczności związków przyrodzonych“. Naczelnym tematem rozważań było zagadnienie, czy i w jakim sensie można twierdzić z uzasadnieniem, że między zdarzeniami zachodzą związki konieczne, różne od związków uporzecznego następstwa lub uporzecznego towarzyszenia sobie w czasie.

Z pośród licznych prób odpowiedzi na powyższe pytanie Prelegentka poddała analizie i krytyce cztery głębiej, jej zdaniem, przemyślane, podane przez J. St. Milla, Russella, Ducasse'a i Broada.

Na zakończenie Prelegentka naszkicowała własną próbę odpowiedzi, zinterpretowała wprzód zagadnienie konieczności związków przyrodzonych jako zagadnienie poprawnego formułowania praw przyrodniczych — uniezależniającego prawdziwość tych praw od t. zw. warunków przeszkadzających. (Autoreferat). — (Praca, której skrótem był odczyt, wyszła drukiem w całości w Sprawozdaniach z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego za r. 1931, Tom XXIV. Wydział II, Str. 67—108).

a

Na 359. plenarnem posiedzeniu naukowym 8. czerwca 1931 Prof. Dr. Witold Doroszewski wygłosił odczyt p. t. „O elementy języka (z pogranicza językoznawstwa i psychologii Cz. II).“

Na 360. plenarnem posiedzeniu naukowym 26. października 1931 Prof. Dr. Tadeusz Kotarbiński wygłosił referat p. t. „Projekty organizacji VIII. Międzynarodowego Zjazdu Filozoficznego w Pradze“.

Na 361. plenarnem posiedzeniu naukowym 9. listopada 1931 Dr. Mieczysław Wallis-Walfisz wygłosił odczyt p. t. „O warunkach ważności zdań estetycznych“. O tym samym przedmiocie, najczęściej o jakimś dziele sztuki, nierzadko Piotr twierdzi, że jest piękne, Paweł natomiast, że jest brzydkie. My sami w różnym wieku i w różnych okolicznościach ferujemy o tem samym dziele sztuki sądy różne. Dezoryentacja rośnie, kiedy od sztuki, w której jesteśmy wychowani, przechodzimy do sztuki, która dopiero walczy o uznanie, do sztuki innych epok i do sztuki innych kręgów kulturalnych. Dochodzimy wtedy do wniosku, że niema dzieł lub artystów uznanych powszechnie. Ową rozbieżność upodobań estetycznych wysuwa się zwykle jako argument przeciw możliwości traktowania naukowego zagadnień estetycznych. Z tej sytuacji jest, jak się zdaje, tylko jedno wyjście. Trzeba ustalić, kto i kiedy ma prawo wydawać sądy estetyczne. Trzeba sformułować warunki ważności zdania estetycznego i wiele nieważnych zdań estetycznych odrzucić.

Przez „zdanie estetyczne“ Prelegent rozumie zdanie, wypowiadające ocenę estetyczną dodatnią (zdanie estetyczne twierdzące) lub ujemną (zdanie estetyczne przeczące). Prelegent proponuje rozróżnić „prawdziwość“ i „falszywość“ oraz „ważność“ i „nieważność“ zdań estetycznych. Zdania estetyczne można rozpatrywać z jednej strony jako zdania o podmiocie doznającym, jako zdania psychologiczne, z drugiej strony jako zdania o wartości estetycznej przedmiotów doznawanych. Zdanie estetyczne, twierdzące lub przeczące, wypowiedziane przez Piotra, jest „prawdziwe“, jeśli Piotr wypowiada to, czego doznał. Zdanie estetyczne, wypowiedziane przez Piotra, jest natomiast „ważne“ wtedy, kiedy orzeka ono coś prawdziwie zarazem o doznaniach Piotra i o wartości estetycznej przedmiotu, który daje Piotrowi te doznania. Zdanie estetyczne orzeka zaś coś prawdziwie o wartości estetycznej przedmiotu doznawanego wtedy, kiedy są spełnione wszystkie warunki niezbędne po temu, żeby w odbiorcy powstało właściwe doznanie estetyczne. Warunki powstania w odbiorcy właściwego doznania estetycznego

b

są przeto zarazem warunkami ważności zdania estetycznego.

Można w szczególności sformułować sześć następujących warunków ważności zdania estetycznego. 1) Posiadanie normalnych narządów zmysłowych albo, wyrażając się ostrożniej, nieposiadanie takich defektów tych narządów, którychby nie można było skorygować przy pomocy odpowiednich przyrządów np. szkieł lub mikrofonu. 2) Posiadanie swoistej wrażliwości w pewnym określonym zakresie, np. muzykalności, wrażliwości na plastykę, wrażliwości na pierwiastki kolorystyczne przyrody lub malarstwa. 3) Posiadanie odpowiedniego wyrobienia w pewnym określonym zakresie, np. kultury muzycznej, plastycznej, literackiej, kultury w zakresie odczuwania estetycznego przyrody. (Powyższe trzy warunki mogą być objęte razem mianem „kompetencji“). 4) Możliwość najlepszego skupienia uwagi na danym przedmiocie, wynikająca z odpowiednich chwilowych dyspozycji psychofizycznych i odpowiednich chwilowych warunków zewnętrznych. (Dotychczasowe cztery warunki stosują się w równej mierze do zdań estetycznych o dziełach sztuki, jak do zdań estetycznych o zjawiskach przyrody, tworach techniki, teoriach naukowych i t. p. Ostatnie dwa dotyczą przedewszystkiem zdań o dziełach sztuki). 5) Zrozumienie danego dzieła sztuki. Trzeba tutaj rozróżnić: a) zrozumienie tematu (w stosunku do dzieł sztuk przedstawiających), b) zrozumienie języka, w którym dane dzieło jest ułożone (w stosunku do dzieł sztuk, posługujących się mową), c) zrozumienie znaków umownych lub symboliki danego dzieła (w stosunku do dzieł sztuk konwencyjonalnych i symbolicznych), d) zrozumienie dążeń artystycznych twórcy danego dzieła, umiejętność „zajęcia“ wobec danego dzieła odpowiedniej postawy (zwłaszcza w stosunku do dzieł sztuki niepokrewnych dziełom sztuki panującej lub dziełom innej sztuki nam bliskiej). 6) Życzliwość w stosunku do danego dzieła sztuki, brak uprzedzeń, wynikających zwłaszcza ze stosunku odbiorcy do pierwiastków pozaestetycznych danego dzieła lub do kierunku artystycznego, do którego dane dzieło należy.

Warunki te pozostają w związku po części z charakterem doznania estetycznego, po części z różnorodnością ludzkich organizacji psychofizycznych i różnorodnością indywidualnego wyrobienia estetycznego, po części ze strukturą dzieła sztuki, po części z różnorodnością dążeń artystycznych i prawami życia artystycznego. — Kiedy Piotr twierdzi, że S jest estetyczne, zaś Paweł, że S nie jest estetyczne, powinniśmy przede wszystkim zbadać, czy Paweł, wypowia-

a

dając swe zdanie przeczące, spełnił wszystkie warunki niezbędne. Zapewne w większości przypadków okaże się, że nie. W ten sposób będziemy mogli unieważnić wiele zdań estetycznych, zwłaszcza przeczących. Zredukujemy rozbieżność zdań estetycznych, ale jej nie zniesiemy. Musimy się liczyć z tem, że nawet po uwzględnieniu wszystkich wyszczególnionych wyżej warunków znajdują się jeszcze zdania estetyczne ze sobą sprzeczne. Ale rozbieżność istniejących zdań estetycznych traci swój charakter niepokojący z chwilą, gdy potrafimy wytłumaczyć, dlaczego w tak wielu przypadkach są wypowiedzane zdania estetyczne nieważne. (Autoreferat).

Na 362. plenarnem posiedzeniu naukowem 14. grudnia 1931 Doc. Dr. Stefan Rudniański wygłosił odczyt p. t. „Losy dziejowe heglizmu“. Zadaniem prelegenta jest przede wszystkim wyjaśnić, czemu myśl Hegla wywierała przez czas długi nieodparty urok na szerokie koła inteligencji w Niemczech i zagranicą, następnie wskazać w filozofii Hegla pewne tendencje, które doprowadziły do rozszczepienia jednolitego pierwotnie prądu na szereg rozbieżnych i zwalczających się kierunków, wreszcie przedstawić zwięzłą charakterystykę t. zw. „lewicy“ i „prawicy“ heglowskiej nietylko w okresie pierwszych dziesięcioleci po śmierci Hegla, ale i w czasach najnowszych.

Zarodek sprzeczności, rozsadzającej jednolitość systemu heglowskiego, tkwi już w heglowskim określeniu filozofii jako „ihre Zeit in Gedanken erfasst“ oraz w uzależnieniu myślenia filozoficznego — w duchu historycznym — od każdorazowego układu rzeczywistości — wbrew panlogistycznej tendencji systemu Hegla. Albowiem racjonalizm Hegla, w przeciwieństwie do racjonalizmu w. XVIII., miał wybitne nastawienie historyczne, co stanowiło właśnie o uroku, który wywierał na współczesnych: zadaniem Hegla było przeciwieństwo wyjaśnienie rzeczywistości jako rozumnej, bo rozwijającej się prawidłowo.

Podobną tendencję ewolucyjną posiadał również idealizm podmiotowy Fichtego, ale ten kierunek, właśnie ze względu na swój subiektywizm był obcy myśleniu historycznemu i nie prowadził do konsekwencji, wpływających w systemacie Hegla z samego osiowego pojęcia idei, wyeliminowanego z wszelkiego pierwiastka podmiotowości — pojęcia idei jako czegoś rozwijającego się z nieuchronną koniecznością przez przybieranie różnorodnych kształtów konkretnych w przyrodzie i w dziejach ludzkości. Konsekwencją realistyczną takiego ujęcia idei był postulat wszechstronnego badania konkretnych form jej „innobytu“ w przyrodzie

b

i w dziejach — badania niekrepowanego przez skrupuły epistemologiczne (świat według Hegla jest całkowicie poznawalny) i liczącego się nawet z doświadczeniem, wzbogacającym w myśl Hegla nie tylko materiał wiedzy, ale i jej systemat. Owe realistyczne i empiryczne momenty metodologii Hegla wchodziły później w skład materialistycznej teorii poznania jako samopoznania myślenia konkretnego, poznającego konkretną rzeczywistość i odbijającego w swych formach najogólniejsze jej formy rozwoju.

Zadanie wykrycia tych form przypada u Hegla w udziale logice jako nauce „o prawach rozwoju wszystkich przedmiotów materialnych, naturalnych i duchowych“. Jest to logika dialektyczna, dialektyczna bowiem jest z gruntu sama struktura rzeczywistości, która może być rozumiana jedynie przy uwzględnieniu przeciwstawnych momentów, zawartych w pojęciu idei bezwzględnej jako jądra „konkrete Totalität“.

Odrzucając idealistyczną interpretację rzeczywistości, można było później przejąć z „dialektyki“ Hegla po pierwsze ujęcie całej rzeczywistości jako concordia discors, po drugie postulat konkretnej analizy rzeczywistości celem wykazania form „rozwoju wewnętrznego“ (Selbstbewegung) każdego przedmiotu, po trzecie tendencję doszukiwania się w każdym przedmiocie sprzeczności wewnętrznych, rozsadzających wybuchowo jednię pierwotną przedmiotu, zmieniających jego jakość i służących w ten sposób rozwojowi zarodków nowej treści, zawartej w przestarzałej, przeżytej powłoce.

Realistyczne elementy metodologii Hegla (pokrywające się właściwie z jego logiką i teorią poznania) przejęła skrajna lewica heglowska w osobach Marxa i Engelsa, którzy, zarzucając Heglowi sprzeniewierzenie się własnej metodzie, a więc przede wszystkim częste utożsamianie — w celu apologii współczesnego Heglowi ustroju stanowowego społeczeństwa pruskiego i ustroju absolutystycznego tegoż państwa — form wewnętrznych przejawiania się idei w danym przedmiocie z jego wnętrzem prawem rozwoju, utożsamianie bytu rzeczywistego i rozumnego z istnieniem przypadkowym i nierozumnym — posunęli się dalej, niż Strauss, albowiem zerwali z panteistyczną interpretacją idei absolutnej, dalej, niż Bruno Bauer, gdyż nie traktowali tej idei jako nieskończonej samowiedzy indywidualnej, dalej wreszcie, niż Feuerbach, gdyż materializm antropologiczny i naturalistyczny, ściągający ideę absolutną na grunt czysto-ziemski, uzupełnili materializmem socjologicznym i historycznym.

a

Natomiast prawica heglowska upatrywała sedno filozofii Hegla nie w metodzie dialektycznej, jeno w samej zasadzie wyprowadzenia bytu z idei, z ducha absolutnego, interpretowanego przez prawicę w sensie teistycznym i chrześcijańskim. To samo stanowisko zajmują w gruncie rzeczy przedstawiciele dzisiejszego „neoheglizmu“ w Niemczech (Herman Glockner, Jerzy Lasson), w Anglii (Haldane, Caird, Bradley, MacTaggart), w Holandyi (Pen, Kuifer) i we Włoszech (Croce, Gentile). Niektórzy z nich, idąc śladem Dilthey'a, przeciwstawiają Heglowi-panlogiście Hegla-irracjonalistę, mistyka i romantyka (Kroner, Hoffmeister, G. della Volpe, Jean Wahl).

Co się dotyczy najbardziej radykalnej odrośli lewicy, mianowicie materjalizmu dialektycznego, to pierwsze próby systematycznego opracowania tego stanowiska filozoficznego — w latach 70-tych — pochodzą od Fr. Engelsa („Anti-Dühring“ oraz znaleziona niedawno „Naturdialektik“), następnie już z lat 900-nych od Plechanowa („Podstawowe zagadnienia marksizmu“), Lenina („Materjalizm i empiriokrytycyzm“, „Streszczenie logiki Hegla“) i Deborina („Wstęp do filozofii materjalistyczno-dialektycznej“). Dzisiejsi zwolennicy tego kierunku, zrzeszeni w „Tow. materjalistów bojujących“ (Deborin, Karien, Sten i in.) przeciwstawiają się na gruncie Z. S. R. R. t. zw. „mechanistom“ czyli zwolennikom materjalizmu mechanistycznego, odrzucającym nietylko dialektykę choćby nawet w postaci materjalistycznej, ale kwestyonującym częstokroć samą rację bytu filozofii jako odrębnej nauki (Timiojaziew, Stiepanow, Waryash). (Autoreferat).

Sekcja teorii poznania. 41. pos. 6. maja 1929 Dyskusja w związku z odczytem Prof. Dra T. Kotarbińskiego p. t. Analiza materjalizmu (zob. Ruch Filozoficzny, XI, str. 179 a). — 42. pos. 2. listopada 1929 Prof. Dr. Z. Zawirski: Indeterminizm fizyki kwantowej. — 43. pos. 20. października 1930 Dr. B. Gawecki: Sprawozdanie z dotychczasowej działalności Sekcji. Sekcja rozpoczęła swe prace 1. czerwca 1928 w ramach organizacyjnych istniejącego wówczas Warsz. Instytutu Filozoficznego. W ciągu ubiegłych siedmiu lat odbyły się 42 posiedzenia z referatami 15 prelegentów. Z wygłoszonych referatów 22 miały charakter sprawozdawczy, 20 dotyczyło badań oryginalnych. W pierwszej grupie omawiano z klasyków Spinozę i Kanta, dalej epistemologię francuską w ostatnich 30 latach, szkołę marburską i fenomenologię; z filozofów współczesnych referowano teorie i poszczególne dzieła m. in. autorów następujących: Bogdanow,

b

Brunschvicg, Cohen, Dieborin, Ducasse, M. Hartmann, Husserl, Łoskij, Messer, Meyerson, Natorp, Petzoldt, Żółtowski (polski 1, ameryk. 1, francuscy 2, niemieccy 6, rosyjscy 3). W grupie drugiej referatów własne poglądy przedstawili pp. Bornstein, Borowski, Gawecki, Kotarbiński, Segal, Wallis-Walfisz i pani Kodisowa. Na tych zebraniach dyskutowano nad pojęciami następującymi: spostrzeżenie, przedmiot doświadczenia, świat rzeczywiście i rzeczywiście, przyczynowość, celowość; aktywizm i pasywnizm, idealizm, realizm, fenomenalizm, materjalizm — i poruszono, m. in., zagadnienia: prawdziwości i fałszywości definicyj, przedmiotu i zakresu teorii poznania (gnoseologii), stosunku fizyki do rzeczywistości, zadań fizyki, aksjomatyzacji teorii fizycznych.

Wiadomości o posiedzeniach Sekcji podał Ruch Filozoficzny, tom VIII. (1923—24), str. 47 b, 88 a, b, 154 b; tom IX. (1925), str. 24 b, 71 b, 165 a; tom X. (1926—27), str. 68 b, 197 a, 198 b, tom XI. (1928—29), str. 177 a. Streszczenia referatów i dyskusyj (do posiedz. 28. wł.) zawiera „Biuletyn posiedzeń naukowych Warsz. Instytutu Filozoficznego“, wydawany jako dodatek do Przeglądu Filozoficznego, ob. rocznik XXVII (1924), zesz. 3—4 (Nr. 1 Biuletynu), r. XXVIII (1925), zesz. 3—4 (Nr. 3), r. XXIX (zesz. 3—4 (Nr. 4). — Przewodniczącym sekcyi jest dotychczas B. Gawecki, sekretarzami byli T. Parczewski i J. E. Skiwski; obecnie sekretarzem jest W. Radziwonowicz. — W roku 1930/1 szereg posiedzeń Sekcyi ma być poświęcony szczegółowemu przedyskutowaniu wybranych referatów, wygłoszonych na VII. Międzynarodowym Kongresie Filozoficznym w Oxfordzie. Jako wstęp do tej pracy wygłosił Dr. B. Gawecki po przedstawieniu powyższego sprawozdania z dotychczasowej działalności Sekcyi referat p. t. „Sprawozdanie z obrad VII. Międzynarodowego Kongresu filozoficznego w Oxfordzie“. — 44. pos. 3. listopada 1930. Dyskusja nad referatem M. Schlicka, wygłoszonym na VII. Międzynarodowym Zjeździe filozoficznym w Oxfordzie p. t. The future of philosophy (przekład i zagajenie B. Gaweckiego). — 45. pos. wspólnie z sekcją logiki 1. grudnia 1930 Dr. Rudolf Carnap (Wiedeń): Der tautologische Charakter des Schliessens (Tautologiczny charakter wnioskowania). Teza: Wszelkie wnioskowanie jest tautologiczne; wniosek nie oznajmia więcej, niż przesłanki. Lemmat. Każde zdanie jest funkcją prawdziwościową zdań atomowych. Nazwą „zдания atomowe“ oznaczamy przesłanki materjalne, na których się opiera wiedza. Zakładamy, że przesłanki formalne, reguły wnioskowania, „aksjomaty aprioryczne,

*

a

i t. p. zebrane są w systemie „R⁴”. — „Schemat wartości prawdziwościowych” zdań atomowych (Fregego-Wittgensteina): Każdy wiersz przedstawia jedno z możliwych przyporządkowań wartości W (prawdziwe) i F (fałszywe) szeregowi zdań atomowych. Każda „możliwość prawdziwościowa” przedstawiona jest przez pewien wiersz. Dla każdego zdania S istnieje pewien dobór wierszy, w których jest ono ważne, t. j. takich, z których daje ono się wyprowadzić przy założeniu R. Wówczas S oznajmia to samo, co dysjunkcja wierszy, dobranych dla S. Zatem każde zdanie jest funkcją prawdziwościową zdań atomowych. — T daje się wyprowadzić z S (zgodnie z R) wtedy i tylko wtedy, gdy „obszar” zdania S mieści się w obszarze zdania T. Wówczas jednak zawartość teoretyczna zdania T mieści się w zawartości teoretycznej zdania S. W ten sposób uzasadniona jest nasza teza: Wszelkie wnioskowanie jest tautologiczne, polega jedynie na słownym przekształceniu bez zwiększenia zawartości. Że jest inaczej, wydaje nam się tylko z powodu pomieszania zawartości teoretycznej z psychologiczną. Zawartość psychologiczna ulega zmianie nawet i przy czysto słownym przekształceniu. — Konsekwencye tezy: 1. Dla matematyki. Zakładamy, że system aksjomatyczny matematyki zbudowany jest formalistycznie jako część R. Służy on do przekształceń wypowiedzi realnych. Każdy aksjomat pozostawia jeszcze rzeczywistości całkowity obszar; jest przeto tautologiczny. Znaki matematyczne, aksjomatycznie wprowadzone, są równoznaczne, jak się okazuje, ze znakami logicznymi. — 2. Dla teorii poznania. Różne kierunki teorii poznania zgodne są co do tego, że wszelkie poznanie ważne musi być wyprowadzone z poznania tego, co bezpośrednio dane. Ponieważ każde wyprowadzenie czegoś ma charakter tautologiczny, więc wszelkie zdania naukowe dadzą się z powrotem przetłumaczyć na zdania o tem, co bezpośrednio dane („Pozytywizm metodyczny”). — 3. Dla metafizyki indukcyjnej. Wychodząc z doświadczenia, chce ona wysnuwać wnioski, dotyczące tego, co leży poza doświadczeniem. Ponieważ wszelkie wnioskowanie jest tautologiczne, więc taka transcendencja jest niemożliwa. [Bibliografia. Wittgenstein, Tractatus logico-philosophicus, London, 1922]. (Przekład niemieckiego autoreferatu). — 46. pos. wspólnie z sekcją logiki 15. grudnia 1930 Dr. B. Bornstein: Elementy harmoniczne w logice teoretycznej. Referent naszkicował swoją koncepcję stosunku algebry logiki do geometrii rzutowej i wynikające z tego konsekwencye dla logiki i epistemologii. — 47. pos. 22. grudnia 1930 Dyskusya nad

b

referatem H. Driesch'a, wygłoszonym na VII. Międzynarodowym Zjeździe filozoficznym w Oxfordzie p. t. Die Phaenomenologie und ihre Vieldeutigkeit (przekład i zagajenie Dra B. Gaweckiego). — 48. posiedzenie 23. lutego 1931 Prof. Dr. T. Kotarbiński: Realizm radykalny (Referat wygłoszony na VII. Międzynarodowym Zjeździe filozoficznym w Oxfordzie. Zob. Przegląd Filozoficzny, rocznik XXXIII).

Sekcja logiki. 3. pos. 8. października 1930 Dr. A. Tarski: O pojęciu zdania prawdziwego w odniesieniu do sformalizowanych systemów dedukcyjnych (Zob. powyżej Polskie Towarzystwo Filozoficzne. 307. plenarne posiedzenie naukowe). — 4. pos. 1. grudnia 1930 wspólnie z 45. pos. Sekcji teorii poznania Dr. R. Carnap: Der tautologische Charakter des Schliessens (zob. powyżej). — 5. pos. 14. grudnia 1930 wspólnie z 46. pos. Sekcji teorii poznania Dr. B. Bornstein: Elementy harmoniczne w logice teoretycznej (zob. powyżej). — 6. pos. 15. kwietnia 1931 Dr. A. Tarski: O pewnym systemie logiki matematycznej i wynikających z niego zagadnieniach metodologicznych i semantycznych. Referent naprzód pokazał, jak można zbudować taki najprostszy fragment logiki, który wystarcza do zbudowania całej dotychczasowej matematyki. System taki, aczkolwiek może niewygodny w praktyce, jest bardzo wygodny przy badaniach z dziedziny matematyki. Podawwszy zarys takiego systemu, Referent zaznajomił obecnych z najnowszym rezultatem p. Gödla z Wiednia. P. Gödel mianowicie dowiódł, że system arytmetyki liczb całkowitych jest nierozstrzygalny już względem zdań dotyczących dodawania i mnożenia. Naszkicowawszy dowód na tle wyłożonego systemu, Referent omówił jeszcze doniosłe konsekwencye, które wynikają z rezultatu p. Gödla.

Sekcja metafizyki i filozofii religii. 7. pos. 17. czerwca 1929 Dr. H. Elzenberg: Metafizyka a wartości. — 8. pos. 22. listopada 1929 Prof. K. Serini: Metafizyka a mistyka. — 9. pos. 14. grudnia 1929 Prof. Dr. St. Schayer: Zagadnienie absolutu w scholastyce buddyjskiej. — 10. pos. 11. lutego 1930 Prof. M. Arsenjew: Najnowsze prądy w życiu religijnem Europy. — 11. pos. 28. marca 1930 Prof. St. Czarnowski: Stwórca w kosmogoniach polinezyjskich. — 12. pos. 6. lutego 1931 Dr. B. Gaweckki: Uwagi o filozofii Hoene-Wrońskiego.

Sekcja psychologiczna. 5. pos. 27. maja 1929 J. Zawirska: Ujmowanie związku przyczynowego przez dzieci. — 6. pos. 18. listopada 1929 Drka M. Skrzywan-Żebrowska i J. Budkiewi-

a

czówna: Badania nad małoletnimi przestępcami. (Zob. Batawia St., Budkiewicz J. i Skrzywan-Zębrowska M.: Badania nad nieletnimi przestępcami. Warszawa, Hoe-sik, 1929). — 7. pos. 2. grudnia 1929 Dyskusya nad poprzednim odczytem. — 8. pos. 31. marca 1930 Prof. Dr. St. Baley: O t. zw. uczuciach przekonaniowych. [Rzecz drukowana w Księdze Pamiątkowej Polskiego Towarzystwa Filozoficznego 12. II. 1904 — 12. II. 1929, Lwów, 1931, str. 98—119]. — 9. pos. 5. maja 1930 Dr. B. Zawadzki: Nowe kierunki badania woli. — 10. pos. 26. maja 1930 St. Studencki: Charakterystyka psychologiczna typów antropologicznych wśród młodzieży polskiej. — 11. pos. 23. czerwca 1930 Dr. J. Pogonowski: Algolagnie w twórczości St. Żeromskiego. — 12. pos. 24. listopada 1930 Dr. G. Bychowski: Psychoterapia w szkole. — 13. pos. 9. lutego 1931 Dr. B. Zawadzki: Badania psychologiczne w szkole średniej. (Zagajenie dyskusji). — 14. pos. 27. marca 1931 Prof. J. Piaget: Psychologie de l'enfant et théorie de la connaissance. — 15. pos. 5. czerwca 1931 Dr. K. Dąbrowski: Zagadnienie samodreżnienia. — 16. pos. 12. czerwca 1931 Prof. Dr. Wł. Witwicki: Sprawozdanie z Międzynarodowego Kongresu, poświęconego psychologii religii, który się odbył w Uniwersytecie wiedeńskim w tygodniu Zielonych Świąt 1931. [Rzecz drukowana w Kwartalniku psychologicznym II (1931) str. 397—409]. — 17. pos. 15. czerwca 1931 H. Strzemecka: Fazy rozwojowe definicji dziecięcych oraz ich najważniejsze korelacje. Referat, wygłoszony na podstawie książki H. Radomskiej-Strzemeckiej p. t. „Monografia testu definicji”. — Na podstawie własnych badań nad dziećmi i młodzieżą od lat 4 do 20 autorka dochodzi do następującej klasyfikacji odpowiedzi na pytania definicyjne („co to jest łopata“, „...owoc“ i t. d., lub: „co to znaczy biały“, „...ciepły“ i t. d.):

4. Odpowiedzi negatywne i przez skojarzenia przy braku rozumienia wyrazu definiowanego.

B. Odpowiedzi „bez definicji“ (postać pseudodefinicji aksjomatycznej) na pytanie domyślnie zmienione na niedefinicyjne.

C. Odpowiedzi na odwrócone pytanie definicyjne: 1. pokazywanie, 2. przykłady.

D. Definicje słownikowe o kilku stopniach rozwojowych: 1. tautologie, 2. niby-synonimy, 3. przeciwstawienia, 4. synonimy, 5. definicje z analizą znaczenia.

E. Definicje semantyczne.

F. Definicje klasyczne. Tu podział na treść i formę. Co do formy liczne stopnie rozwojowe:

1. Bez rodzaju (młotek jest to do kucia).

b

2. Rodzaj zaznaczony (młotek j. t. takie do kucia).

3. Rodzaj pozorny (młotek j. t. żelazo do przybijania).

4. Rodzaj niewłaściwy (młotek j. t. narzędzie kowalskie).

5. Rodzaj odległy (młotek j. t. rzecz do wbijania).

6. Rodzaj właściwy (młotek j. t. narzędzie do kucia).

Przy analizie treści znajdujemy wzmianki o funkcji, elementy opisu jak: cechy charakterystyczne, niecharakterystyczne, rodzajowe, przypadkowe, fałszywe. W niektórych definicyjach występują: tłumaczenie, wzmianki o stosunku, sądy oceniające itd.

Korelacje. 1. Definicja zależy od samego wyrazu definiowanego, np. definicje przez przykłady liczne w definicyjach przymiotników, niema ich w definicyjach rzeczowników o małym stopniu ogólności; definicje klasyczne panują w definicyjach rzeczowników i t. d.

2. Definicja zależy od wieku osób badanych. Wybitnie z wiekiem rozwijają się definicje z rodzajem właściwym, gwałtowny przyrost przypada na rok 10—11 (od 20% do 60%). W okresie dojrzewania silnie załamanie rozwoju u chłopców, cokolwiek słabsze u dziewcząt. Definicje przez przykłady i „bez rodzaju“ panują poniżej lat 10. Definicje semantyczne i najwyższe słownikowe (z wyjaśnieniem znaczenia) zjawiają się koło 14. r. życia. Rozumienie roli poznającego podmiotu (definicje wyrazów: biały, ciepły) oraz rozumienie stosunku (definicje: dawny, bliski) występują po 10. r. życia. W „Monografii“ są tablice statystyczne dla rozwoju każdego elementu definicji osobna. Tablice te można zastosować przy indywidualnym egzaminie inteligencji.

3. Definicja zależy w pewnym stopniu od płci odpowiadających.

4. W wysokim stopniu od inteligencji. (Autoreferat). — 18. pos. 19. października 1931 Prof. Dr. St. Baley: VII. Międzynarodowy Kongres psychotechniczny w Moskwie. [Rzecz drukowana w Polskim Archiwum psychologii, IV (1931), str. 209—214].

Sekcja propedeutyki filozofii. (Sekcja dydaktyczna). 1. pos. 24. marca 1930 Projekt memoriału Dra I. Myślickiego w sprawie propedeutyki filozofii w programie szkoły średniej. — 2. pos. 19. maja 1930 Dyskusya nad projektem memoriału Dra I. Myślickiego. — 3. pos. 10. listopada 1930 Dr. B. Gawęcki: Program działalności Instruktoratu nauczania propedeutyki filozofii w Ministerstwie W. R. i O. P. — 4. pos. 6. grudnia 1930 Drka H. Leleszówna: Zagajenie dyskusji na temat: Cel nauczania filozofii w szkole średniej. — 5. pos. 16. lutego 1931 B. Kiesz-

a

kowski: Zagadnienie programu propedeutyki filozofii. — 6. pos. 30. marca 1931 B. Kieszkowski: Sprawozdanie z kursu metodycznego w Poznaniu.

Odczyt publiczny wygłosił dnia 27. listopada 1930 w sali III. Uniwersytetu Warszawskiego w języku niemieckim Dr. Rudolf Carnap p. t. „Psychologia w terminach fizykalnych“. Pospolicie przyjęto dzielić naukę na dwie zasadniczo różne dziedziny, odpowiednio do różnicy między przebiegami fizycznymi a przebiegami psychicznymi. Tutaj, przeciwnie, broni się następującej tezy: psychologia dotyczy również przebiegów fizykalnych, mianowicie zachowania się (postrzegalnego) istot żyjących. Ta teza pozostaje w zgodzie z gnoseologiczną zasadą behavioryzmu.

Sens danego zdania leży w metodzie jego weryfikacji, w jego „warunkach prawdziwości“. Jeżeli niepodobna ich podać, tedy zdanie nie posiada sensu, jest tylko „zdaniami pozornym“. Jeżeli dwa zdania mają te same warunki prawdziwości, tedy mają one ten sam sens (tę samą zawartość teoretyczną).

Zdanie *p* o czymś z zakresu cudzej psychiki (np. „Osobnik A jest teraz gniewny“) ma ten sam sens, co i odpowiadające mu zdanie *q* o przyporządkowanym zachowaniu się fizykalnym („Ciało osobnika A jest teraz w takim a takim stanie fizykalnym“), ponieważ warunki prawdziwości obu tych zdań są te same. Zdania *p* zasadniczo niepodobna podać weryfikacji inaczej, jak za pośrednictwem weryfikacji zdania *q*. A zatem *p* nie oznajmia więcej, niż *q*.

Zarzut pierwszy: *q* oznajmia pewien stan rzeczy, który jest wprawdzie oznaką stanu rzeczy, oznajmianego przez *p*, ale który nie jest tożsamy z tym stanem rzeczy. Odpowiedź: jeżeli danego stanu rzeczy niepodobna poznać inaczej, jak za pośrednictwem określonej oznaki, w takim razie nie mamy do czynienia z rzetelną oznaką, lecz wyłącznie z dwoma sposobami mówienia, odpowiadającymi temu samemu stanowi rzeczy. Zarzut drugi: Przez analogię można wywnioskować przebieg psychiczny z zachowania się fizykalnego. Odpowiedź: Wniosek przez analogię polega tutaj tylko na wadliwej pod względem logicznym formie naszego języka; prowadzi on do konkluzji bezsensownej. Zarzut trzeci: Wypowiedź osobnika A dowodzi, że oprócz zachowania się zachodzi jeszcze przebieg psychiczny. Odpowiedź: Wymawianie wypowiedzi też nie jest niczem innym, jak tylko zachowaniem się fizykalnym.

Zdanie o czymś z zakresu własnej psychiki (np. „Jestem zadowolony“) jest dla kogoś innego, kto je słyszy, zdaniem o czymś z zakresu cudzej psychiki. Z tego

b

zdania ktoś inny może podać weryfikacji tylko moje zachowanie się fizykalne; zdanie to oznajmia więc dla niego tylko to zachowanie się. Nauka jest systemem poznania, dającego się przenosić intersubiektywnie (to znaczy z podmiotu na podmiot). Przeto i do nauki psychologii zdanie o czymś z zakresu własnej psychiki może wchodzić tylko w tym przypadku, jeżeli jest interpretowane jako zdanie o zachowaniu się fizykalnym.

Wynik: Każde zdanie naukowe o czymś psychicznym mówi o przebiegach fizykalnych. Ponieważ zaś i nauki społeczne (nauki o kulturze) nie mówią o niczem innym, jak tylko o przebiegach fizycznych i psychicznych, przeto podobnie rzecz się ma i z nimi. Otrzymujemy tedy w wyniku naukę jednolitą na podstawie fizykalnej („fizykalizm“).

Bibliografia: Carnap, Der logische Aufbau der Welt. Berlin 1928. Carnap, Scheinprobleme in der Philosophie. Das Fremdpsychische und der Realismusstreit. Berlin 1928. [Przekład z niemieckiego autoreferatu. Opracowanie powyższego odczytu zob. czasopismo „Erkenntnis“ tom III].

Towarzystwo filozoficzne w Krakowie. 14. marca 1929 Dr. W. Gielecki: Kosmos i sympatia (Z badań Reinhardta nad Poseidoniossem). — 16. maja 1929 Dr. A. Stawarski: Z rozważań nad istotą norm prawnych. — 24. października 1929 Prof. Dr. St. Szuman: O historii rozwoju psychicznego jednostki w przeciwieństwie do jej ewolucji prawidłowej. — 7. listopada 1929 Ks. Prof. P. Siwek T. J.: Paralelizm psychofizyczny u Spinozy. — 28. listopada 1929 Prof. Dr. W. Rubczyński: Z nowszych rozważań metody indukcyjnej. — 23. stycznia 1930 S. Kapiszewski: Zagadnienia związane z teorią znaczenia. — 30. stycznia 1930 W. Gołembski: Krytyka reizmu (Teoria poznania). — 6. lutego 1930 Prof. Dr. I. Czuma: Dzisiejsza filozofia prawa we wschodniej Europie i romantyzm prawniczy. — 13. lutego 1930 Dr. W. Steinberg: Nominalizm w logice. — 20. lutego 1930 Dr. R. Ingarden: Niektóre założenia idealizmu Berkeleygo. — 27. lutego 1930 W. Bednarowski: O rozumowaniu. — 6. marca 1930 Dr. J. Pieter: Nauki historyczne według poglądu Prof. Tadeusza Kotarbińskiego. — 27. marca 1930 Dr. L. Chwistek: Zagadnienie metody w estetyce. — 1. maja 1930 Prof. Dr. F. Koneczny: Hoene-Wroński jako historyzof. — 22. października 1930 Dr. Th. Greenwood: Les courants de la philosophie anglaise contemporaine. — 6. listopada 1930 Dr. A. Stawarski: Podstawy psychologii indywidualnej Alfreda Adlera. — 20. listopada 1930 Dr. E. Frauenglas: Zagadnienie etyki. — 2. grudnia 1930 Ks.

a

Prof. Dr. K. Michalski: Ze zjazdu międzynarodowego filozofów w Oxfordzie. — 11. grudnia 1930. Zebranie ku uczczeniu 100. rocznicy śmierci Jana Śniadeckiego. 1. Prof. Dr. W. Rubczyński: Zagajenie. 2. Prof. Dr. T. Banachiewicz: Jan Śniadecki jako astronom. 3. Dr. St. Harassek: Filozoficzne podstawy poglądów Jana Śniadeckiego. — 29. stycznia 1931 Dr. St. Harassek: Piotr Duhem i Maks Scheler o wpływie psychiki narodu na naukę i filozofię. (Zob. Kwartalnik filozoficzny, IX. 4. str. 367—404 i X. 1. str. 1—45). — 5. lutego 1931 Prof. Dr. A. Rosenblatt: O pojęciu matematycznym prawdopodobieństwa (O prawach przypadku). — 12. lutego 1931 Dyskusja nad odczytem, wygłoszonym na poprzednim posiedzeniu. — 19. lutego 1931 Dr. S. Stendig: Schiller jako filozof i jego stosunek do Kanta. — 12. marca 1931 1. Prof. Dr. W. Rubczyński: Krótkie wspomnienie o ś. p. Prof. Janie Sleszyńskim. 2. Dr. A. Stawarski: Zagadnienie wielości rzeczywistości. — 19. marca 1931 Dr. W. Gołembski: Dogmat a wolność. — 23. kwietnia 1931. Posiedzenie poświęcone zasługom naukowym ś. p. Prof. Jana Sleszyńskiego. 1. Prof. Dr. W. Rubczyński: Zagajenie. 2. Prof. Dr. T. Garbowski: Jan Sleszyński, charakterystyka myśliciela. 3. Prof. Dr. W. Wilkosz: O badaniach Prof. Sleszyńskiego w zakresie podstaw matematyki. — 11. czerwca 1931 Prof. Dr. K. Willman-Garbowska: Zagadnienie osobowości w buddyzmie. — 22. października 1931 I. M. Bocheński Z. K.: Maurycy Straszewski i jego poglądy z zakresu teorii poznania. — 29. października 1931 Dr. L. Chmaj: Teoria zmysłu wewnętrznego (sens intime) w filozofii Maine de Biran'a. — 26. listopada 1931 Prof. Dr. W. Rubczyński: Melioryzm a pesymizm w etyce.

Poznańskie Towarzystwo filozoficzne. Na 26. posiedzeniu naukowym 25. stycznia 1930 Prof. Dr. St. Szuman wygłosił odczyt p. t. „Wpływ meskaliny na wyobrażenia i fantazję. Analiza psychologiczna i malarska“. (Por. Kwartalnik psychologiczny, I. 2. str. 156—212).

Na 27. posiedzeniu naukowym 20. lutego 1930 Prof. Dr. L. Jaxa Bykowski wygłosił odczyt p. t. „Badania nad poziomem intelektualnym młodzieży różnych klas gimnazjów, szkół powszechnych, dokształcających zawodowych i seminarium nauczycielskiego, specjalną uwagę przykładając do absolwentów szkół powszechnych, przyjętych do IV. klasy gimnazjalnej. Zestawia wyniki badań eksperymentalnych

b

z oceną klasyfikacyjną, uwzględniając znaczenie różnorodności wyznaniowej i narodowościowej.

Wyniki badań, podobnie jak seryi dawniejszej, wykazują bezwzględną wyższość młodzieży gimnazjalnej a najniższy stan w szkołach dokształcających zawodów, nie wymagających pracy umysłowej. Zaznacza się wpływ czynników rasowych, zwłaszcza młodzież pochodzenia żydowskiego rozwija się wcześniej i wcześniej osiąga szczyt, tak że w najwyższych klasach gimnazjum zostaje zdystansowana przez aryjczyków, którzy w młodszym wieku jej ulegają. Niekorzystnie zaznacza się znaczniejsza różnorodność składu rasowego, obniżając średnio poziom intelektualny, natomiast podnosi go jednolitość i surowszy dobór. Zwartość najsilniejszą okazują gimnazja, a przede wszystkim dawny typ klasyczny, który też najkorzystniej się przedstawia, zwartość ta potęguje się w miarę postępu klas. Absolwenci szkół powszechnych, przycięci do czwartej klasy gimnazjalnej, wykazują większe podobieństwo i ściślejszy związek z młodzieżą szkół powszechnych i dokształcających zawodowych, niż ze swymi kolegami gimnazjalnymi równego wieku. Wszystkie te okoliczności świadczą, że obecny nasz ustrój szkolny dokonywa doboru zasadniczo wedle uzdolnień, jakkolwiek, jak wykazują szczegóły, dobór ten w gimnazjach nie jest dostatecznie ścisły.

Wykład był poparty szeregiem szczegółowych dat i tabel cyfrowych, oraz paroma wykresami (Autoreferat).

Na 28. posiedzeniu naukowym 30. października 1930 Prof. Dr. Z. Zawirski zdał sprawę z Międzynarodowego Kongresu filozoficznego w Oxfordzie (Rzecz wyszła drukiem w Kwartalniku filozoficznym, IX. 1. str. 79—95). — W dyskusji zabierali głos PP. Znamierowski i Prelegent.

Na 29. posiedzeniu naukowym 26. listopada 1930 Dr. A. Wiegner wygłosił odczyt p. t. „Wartość i znaczenie logiki tradycyjnej“. Ostra, zupełnie potępiająca logikę tradycyjną opinia Prof. J. Łukasiewicza jest słuszna, o ile brać pod uwagę tradycyjną logikę formalną, ale jeżeli uwzględnić tradycyjną metodologię, to znajduje się w niej mnóstwo rozdziałów, posiadających dziś jeszcze wartość — jak to słusznie podniósł Prof. T. Kotarbiński. Lecz rozdziały te łączą się ściśle z odpowiednimi działami logiki formalnej, więc powstaje postulat wykorzystania ich przez należyte poprawki i reformy celem zbudowania życiowo potrzebnej i naukowo dostatecznie poprawnej logiki praktycznej (Autoreferat). — W dyskusji zabierali głos PP. Ułaszyn, Zawirski i Prelegent.

a

Na 30. posiedzeniu naukowym 27. stycznia 1931 Drka M. Rymarkiewiczówna wygłosiła odczyt p. t. „Epistemologia Libelta“. (Streszczenie odczytu ukazało się w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 9—11). — W dyskusji zabierali głos PP. Dobrzyńska-Rybicka, Paszewski, Sobeski, Wiegner i Prelegentka.

Na 31. posiedzeniu naukowym 19. lutego 1931 Prof. Dr. K. Ajdukiewicz wygłosił odczyt „O pojęciu substancji“. (Streszczenie odczytu ukazało się w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 11—13). — W dyskusji zabierali głos PP. Dobrzyńska-Rybicka, Wiegner, Zawirski, Znaniecki i Prelegent.

Na 32. posiedzeniu naukowym 20. lutego 1931 Prof. Dr. K. Ajdukiewicz wygłosił odczyt „O obiektywności poznania zmysłowego“. (Streszczenie odczytu ukazało się w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 13—16). — W dyskusji zabierali głos PP. Dobrzyńska-Rybicka, Wiegner, Zawirski, Znaniecki, Żółtowski i Prelegent.

Na 33. posiedzeniu naukowym 7. marca 1931 Prof. Dr. T. Kotarbiński wygłosił odczyt p. t. „Zasady reizmu“. (Streszczenie odczytu ukazało się w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 16—18). — W dyskusji zabierali głos PP. Dobrzyńska-Rybicka, Doerman, Wiegner, Zawirski i Prelegent.

Na 34. posiedzeniu naukowym 12. marca 1931 Dr. B. Gawęcki wygłosił odczyt p. t. „Uwagi o filozofii Hoene-Wrońskiego“. (Streszczenie odczytu ukazało się w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I. kwartał 1931, str. 18—19). — W dyskusji zabierali głos PP. Wiegner, Wrzosek, Zawirski, Znamierowski i Prelegent.

Na 35. posiedzeniu naukowym 4. listopada 1931 Prof. Dr. Z. Zawirski wygłosił odczyt „O logice wielowartościowej Jana Łukasiewicza“. (Streszczenie odczytu ukazało się w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za II, III i IV. kwartał 1931, str. 35—37). — W dyskusji zabierali głos PP. Wiegner, Żółtowski i Prelegent.

Na 36. posiedzeniu naukowym 18. listopada 1931 Prof. Dr. Z. Zawirski wygłosił odczyt „O logice Brouwera“. (Streszczenie odczytu ukazało się w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za II, III i IV. kwartał 1931, str. 37—40). — W dyskusji zabierali głos PP. Dobrzyńska-Rybicka, Wiegner, Żółtowski i Prelegent.

Na 37. posiedzeniu naukowym 2. grudnia 1931 Prof. Dr. Z. Zawirski wygłosił odczyt p. t. „Próby stosowania logiki wielo-

b

wartościowej do nauk przyrodniczych“. (Streszczenie odczytu ukazało się w Sprawozdaniach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za II, III i IV. kwartał 1931, str. 40—42). — W dyskusji zabierali głos PP. Wiegner, Sobeski i Prelegent*).

Wileńskie Towarzystwo filozoficzne. Na 9. posiedzeniu naukowym 10. lutego 1930 Prof. Dr. M. Massonius wygłosił odczyt p. t. „Personalizm krytyczny Williama Šterna“.

Na 10. posiedzeniu naukowym 25. października 1930 Prof. Dr. St. Błachowski wygłosił odczyt „O potocznych natręctwach myślowych“.

Na 11. posiedzeniu naukowym 15. listopada 1930 Dr. T. Mianowski wygłosił odczyt p. t. „Wnioskowanie z podobieństwa w traktacie Epikurejczyka Filodemosa“. W pierwszej części odczytu Prelegent dał ogólny pogląd na teorię poznania Epikura, ze względu na jej ścisły związek z traktatem. Przekonania epistemologiczne Epikura dadzą się podzielić na wcześniejsze, zawarte w Kanonie, i późniejsze, wyrażone w „listach“, przedewszystkiem w liście do Herodota. W Kanonie (którego streszczenie podaje Diog. L. X, 31—34) na pierwszy plan wysuwają się spostrzeżenia zmysłowe (*αισθήσεις, φαντασίαι*), będące bezpośrednim i wiernym ujęciem rzeczywistości. Prawdziwość spostrzeżeń jest zagwarantowana biernym zachowaniem się umysłu poznającego w czasie aktu spostrzegania. Spostrzeżenia zmysłowe stanowią kryterium prawdy dla sądów orzekających o dostępnych naszym zmysłom przedmiotach i zjawiskach. Ze spostrzeżeń zmysłowych, dzięki wrodzonej umysłowi ludzkiemu aktywności, powstają (*γενόμεναι*) t. zw. wytwory umysłowe (*ἐπίνοιαί*). Rodzą się one zazwyczaj bez udziału woli, spontanicznie, niekiedy jednak wytwarza je świadomie kierowane myślenie (*συμβαλλομένον τι καὶ τοῦ λογισμοῦ*, Diog. L. X, 32). Do „wytworów umysłowych“ należą także wyobrażenia pochodne (odtwórcze i wytwórcze). Istnienia pojęć Epikur nie uznaje, gdyż przedstawienia mogą mieć treść tylko konkretną. Wynika to niedwuznacznie z Diog. L. X, 67—70. Miejsce pojęć zastępują i funkcje ich spełniają wyobrażenia ogólne (*προλήψεις*). Ujmują one, podobnie jak spostrzeżenia, rzeczywistość realną, są zatem — wedle Epikura — oczywiste (*ἐναργεῖς*) i stanowią kryterium prawdy dla niektórych kategorii sądów, przedewszystkiem zaś dla t. zw. sądów klasyfikacyjnych czyli stwierdzających klasową przynależność spostrzeżonego przedmiotu.

*) Posiedzenia Towarzystwa Filozoficznego od 30. do 37. były zarazem posiedzeniami Komisji filozoficznej Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

a

Słaba strona epikurejskiej *πρόληψις*, jako kryterium prawdy, polegała na tem, że *πρόληψις* nie była bezpośredniem t. j. spostrzegawczym ujęciem rzeczywistości, lecz tylko jej pamięciowym obrazem (*μνήμη τῶν πολλὰς ἔξωθεν φανέντων*, Diog. L. X, 33). Nie dawała zatem gwarancyi wiernego odtworzenia faktów i zdarzeń. Aby tę gwarancyę uzyskać, należało jej nadać charakter spostrzeżenia, co można było skutecznie jedynie przez uznanie w wszystkich wyobrażeń pochodnych za spostrzegawcze. Myśl tę urzeczywistnił Epikur w późniejszych od Kanonu pismach, wprowadzając, jako t. zw. czwarte kryterium prawdy, spostrzeżenia umysłowe (*φανταστικά ἐπιβολαὶ τῆς διανοίας*). Nazywają się one „umysłowe“, ponieważ powstają wskutek oddziaływania podniety nie na zmysły, lecz na umysł (*διάνοια*). Epikurejskie „spostreżenia umysłowe“ odpowiadają naszym obrazom pamięciowym i fantazyjnym, a różnią się od nich tylko sposobem powstawania. Dzięki wprowadzeniu t. zw. czwartego kryterium prawdy pierwotne poglądy epistemologiczne Epikura doznały uproszczenia w duchu sensualistycznym. Można je krótko określić w słowach następujących: Istnieje tylko rzeczywistość konkretna. Rzeczywistość ta odzwierciedla się wiernie i prawdziwie w naszych spostrzeżeniach, czyto zmysłowych, czyto umysłowych. Wyobrażenia pochodne i pojęcia nie istnieją. Wrodzona człowiekowi czynna władza umysłu nie potrzebuje zatem zajmować się ich wytworzeniem. Ogranicza się ona do wytworzenia sądów, których prawdziwość zależy od zgody ze spostrzeżeniami.

Powyższe zasady bezpośredniego poznania rzeczywistości musiały się jednak ograniczyć do przedmiotów dostrzegalnych. Rzeczy niedostrzegalne (*ἄδηλα*) t. j. takie, które wskutek zbyt drobnych wymiarów lub zbyt wielkiego oddalenia były dla spostrzeżeń nieuchwytnie, można było poznać tylko pośrednio zapomocą t. zw. znaków (*σημεία*) i nawiązanego do nich wnioskowania (*σημειώσεις*). „Znakami“ nazywano te dostrzegalne zjawiska lub rzeczy, które umożliwiały poznanie zjawisk lub rzeczy ukrytych. Wyraz *σημειώσεις* oznaczał zatem wnioskowanie z tego, co znane, o tem, co nieznanie. Podstawą tego wnioskowania było podobieństwo, zachodzące między rzeczami lub zjawiskami; z tego powodu nazywało się ono także wnioskowaniem z podobieństwa (*ὁ κατὰ τὴν ὁμοιότητα τρόπος*).

Wnioskowaniem z podobieństwa zajmuje się Epikurejczyk Filodemos w zachowanym fragmencie traktatu: *περὶ σημείων καὶ σημειώσεων*. Filodemos nie rozwija swej własnej teorii, lecz streszcza poglądy później-

b

szych Epikurejczyków (głównie Zenona z Sidonu) i przedstawia ich polemikę ze Stoikami. W trakcie tej polemiki uwypuklają się zasadnicze rysy teorii epikurejskiej. Według Stoików epikurejskie wnioskowanie z podobieństwa nie miało w sobie „konieczności“ (*οὐκ ἔχει ἀνάγκην*, col. 3, 18), t. zn. wniosek nie wynikał z przesłanek modo *necessario*. Aby stosunek wynikania dał się stwierdzić na pewno, wnioskowanie powinno przybrać ściśle określoną formę logiczną, w tym wypadku formę prawdziwego zdania warunkowego, t. j. takiego, w którym zaprzeczenie (*ἀνασκενή*) następnika pociąga za sobą zaprzeczenie poprzednika. Jest to t. zw. wnioskowanie przez zaprzeczenie (*ὁ κατὰ τὴν ἀνασκενὴν τρόπος*). Przykład: jeśli istnieje ruch, istnieje wolna przestrzeń; albowiem, gdyby nie istniała wolna przestrzeń, nie istniałby i ruch. — Odmienne poglądy na sprawę ma Zenon. Jego zdaniem podporządkowanie wnioskowania pod ogólnie przyjęty schemat nie zapewnia mu jeszcze „konieczności“. Konieczność ta bowiem związana jest z konkretną treścią wnioskowania, nie z jego formą, i wynika z t. zw. *ἀδιανοησία*, t. j. opartej na doświadczeniu niemożności pomyślenia, aby jeden przedmiot (np. ruch) istniał, drugi zaś (np. wolna przestrzeń) nie istniał. Poza tem cała nasza faktyczna wiedza o rzeczach, zawarta we wniosku „przez zaprzeczenie“, opiera się tylko na wnioskowaniu z podobieństwa. Tak np. wiedzę o koniecznym związku między istnieniem ruchu a istnieniem przestrzeni oraz między nieistnieniem przestrzeni a nieistnieniem ruchu uzyskaliśmy przez uogólnienie szeregu podobnych do siebie zdarzeń (col. 8, 26 sqq). Jeżeli więc wniosek z podobieństwa nie jest „konieczny“ (*ἀναγκαστικός*), nie będzie miał w sobie konieczności i zależny od niego wniosek „przez zaprzeczenie“ (col. 8, 22; col. 9, 2). Kto nie uznaje wnioskowania z podobieństwa, odcina sobie jedyną drogę poznania „tego, co nieznanie“ (col. 30, 33 sqq).

Na pytanie Stoików „z jakiego podobieństwa o jakim wolno wnioskować“, odpowiada Zenon, że wniosek należy budować tylko na takim podobieństwie, co do którego jest wykluczone, by w jakichkolwiek warunkach nie wystąpiło (col. 13, 1 sqq; col. 28, 35 sqq). W tym celu należy dokładnie zorientować się w pstrym chaosie (*παντοδαπὸν ποικίλημα*, col. 33, 10) zjawisk i zbadać, czy nie zachodzą instancje przeciwnie (*τὸναντίον*); trzeba sobie zdać sprawę z podobieństw i różnic między zjawiskami (*ἐπιλογίζεσθαι ὁμοιότητα καὶ διαφορὰν ἐν τοῖς φαινόμενοις*, col. 13, 30), ustalić, które podobieństwa są trwałe i dopiero po dokonaniu tej pracy przystępować do wnioskowania. Aby być uprawnionym do wnio-

a

sku, nie potrzeba badać pokolei wszystkich rzeczy i zjawisk w obrębie danej klasy. Wystarczy uwzględnić parę wypadków należących do jednego rodzaju (*μονογενέσει*), ująć w nich te cechy, które stale razem występują (*τὸ ἀχωρίστως συνδεθῆναι*) i z nich wnioskować o wszystkich innych wypadkach (col. 20, 30 sqq.). Niekiedy jeden lub dwa zjawiska już uprawniają do wniosku. Wniosek może mieć albo walor ogólny w zakresie pewnego rodzaju zjawisk (*περὶ τοῦ καθόλου διευκρινεῖσθαι*), albo dotyczyć tylko większości wypadków (*ὡς ἐπὶ τὸ πλὴν*), zależnie od tego, czy punktem wyjścia wnioskowania są cechy bezwzględne przedmiotów (*κοινότητες ἀκίνητοι*) czy względne (*τὸ πρὸς τι*). (Cf. col. 25, 27 sqq.).

Przytem należy zwrócić uwagę na pewien szczególnie niezmiernie ważny. Epikurejczyk, mówiąc o cechach i własnościach ciał, nazywa je niekiedy naturami (*φύσεις*), siłami (*δυνάμεις*) i t. p. Tak np. mówi o naturze magnezu, zamiast o jego własności (col. 15); o przedmiotach równych powiada, że posiadają „równą naturę i siłę“ (col. 19, 25); zamiast mówić o badaniu cech, mówi o badaniu „natur“, „sił“, „jakości“ (col. 24, 11 sqq.). Nie można więc zaprzeczyć, że Zenon, budując swoją teorię wnioskowania z podobieństwa, opiera się na założeniu pewnej prawidłowości w przyrodzie, polegającej na niezmienności rodzajowych „natur“ i regularności zmian w danym obrębie zjawisk. Wprowadzając jednak do swojej teorii ten czynnik aprioryczny, ze stanowiska dzisiejszego zresztą nowoczesny, Zenon przekroczył znacznie granice epikurejskiego sensualizmu i naraził się na ostrą krytykę Sceptyków (cf. Natorp, *Forschungen zur Gesch. des Erkenntnisproblems im Altertum*, Berlin 1884, str. 274).

Drugim nowoczesnym czynnikiem w nauce Zenona jest uzależnienie wniosku od jakości zaobserwowanych podobieństw. Prelegent przeprowadza pod tym względem porównanie między teorią Milla a Zenona. Mill, podobnie jak Zenon, opiera wniosek z analogii na zgodności cech dwóch przedmiotów, lecz w rozważaniach swoich uwzględnia tylko ilość podobieństw i różnic, nie bierze zaś pod uwagę ich jakości a tem samem ich wartości poznawczych dla wnioskowania. Według Milla (jak zauważył Biegański) w istocie rzeczy każda cecha wspólna może być punktem wyjścia w rozumowaniu, a przeciw takiemu pojmowaniu sprawy Epikurejczyk wyraźnie się zastrzeżę (col. 13, 1 sqq.; col. 17, 35 sqq.). Z powyższych względów teoria Zenona wydaje się bardziej współczesną niż teoria Milla i przedstawia niejako wyższe stadium rozwojowe nauki o wnioskowaniu z analogii. Ujemną stronę teorii Zenona widzi Prele-

b

gent w tem, że nie nawiązał on do pierwotnego u Greków pojmowania analogii jako równości stosunków ilościowych respective jakościowych (cf. Hänsler: *Zur Theorie der Analogie und des sogenannten Analogieschlusses*. Basel 1927). Stąd też wnioskowanie z analogii u Zenona polega na przenoszeniu cech z przedmiotu na przedmiot lub z gatunku na gatunek w obrębie jednego rodzaju. O ile chodzi o odkrycie „głębszego podobieństwa“ (Jevons) między przedmiotami różnych rodzajów, siła heurystyczna analogii Zenona nie dopisuje. Wykazuje to Prelegent na podstawie porównania teorii Zenona z teorią Drobischa. Wreszcie wyjaśnia Prelegent rolę, jaką odgrywa we wnioskowaniu epikurejska niemożność pomyślenia (*ἀδιανοησία*). Niemożliwe do pomyślenia jest to, co się sprzeciwia wyobrażeniu ogólnemu (*πρόληψις*); że zaś wyobrażenie ogólne jest wiernem ujęciem rzeczywistości, więc to, co się z tą rzeczywistością nie zgadza. Uznając prawdziwość racji (np. że ludzie u nas są śmiertelni), a nie uznając prawdziwości następstwa (że i gdzieindziej ludzie są również śmiertelni), popadlibyśmy w konflikt z rzeczywistością. W ten sposób sensualizm epistemologiczny szkoły Epikura doznaje ostatecznego zaokraglenia i da się streścić w tych słowach: Wszelkie nasze poznanie, tak bezpośrednie (t. j. uzyskane zapomocą t. zw. kryteriów), jak i pośrednie (t. j. drogą wnioskowania zdobyte) opiera się w ostatniej instancji na spostrzeżeniach, innemi słowy: na realnej i konkretnej rzeczywistości. (Autoreferat).

Na 12. posiedzeniu naukowym 1. grudnia 1930 P. S. Finkelstein dał pokaz fenomenalnych zdolności rachunkowych.

Na 13. posiedzeniu naukowym 11. grudnia 1930 P. F. Korniszewski wygłosił odczyt p. t. „Inteligencya, jej istota, rodzaje i rozwój“.

Na 14. posiedzeniu naukowym 11. lutego 1931 Prof. Dr. M. Massonius wygłosił odczyt p. t. „Niec o Hoene-Wronskim (z powodu książki Prof. Ujejskiego p. t. »O cenę absolutu«)“.

Na 15. posiedzeniu naukowym 20. maja 1931 Prof. Dr. B. Jasinowski wygłosił odczyt p. t. „Istota scholastyki i jej wpływ późniejsze“.

Na 16. posiedzeniu naukowym 24. czerwca 1931 Prof. Dr. B. Jasinowski wygłosił odczyt p. t. „Podłoże scholastyczne systemów racjonalistycznych XVII. wieku“.

Na 17. posiedzeniu naukowym 30. października 1931 Prof. Dr. T. Czeżowski wygłosił odczyt „O zależności między treściami i zakresami pojęć“.

Na 18. posiedzeniu naukowym 9. grudnia 1931 Prof. Dr. M. Massonius wygłosił

a

odczyt „O ścisłości w nauce i o naukach ścisłych“.

Odczyt publiczny wygłosił staraniem Towarzystwa 10. grudnia 1930 w Auli kolumnowej Uniwersytetu Prof. Dr. M. Mas-sonius p. t. „Działalność filozoficzna Jana Śniadeckiego. (W stulecie śmierci)“. Pisząc o Janie Śniadeckim, jako o filozofie, zwykle przybiera się ton jakiejś pobłażliwej wyrozumiałości: Wielkiemu organizatorowi nauki i oświaty w Polsce, wielkiemu rektorowi Uniwersytetu Wileńskiego niejako wybacz się, że też filozofował i pisał o Kancie, którego rzekomo „nie rozumiał“.

Jest to błędne od początku do końca. Że Śniadecki nie „stworzył“ żadnego systemu filozoficznego, żadnego „poglądu na świat“ — to prawda, ale to jest raczej jego zaletą, niż jego wadą. Stał na szerokim i doskonałym przyswojonym podłożu całej poprzedzającej go i współczesnej mu filozofii i był jednym z nielicznych w owym czasie ludzi, nawskróś rozumiejących naukowość filozofii i filozoficzność wszystkich nauk. Już w 2-im tomie swojej „Algebraicznego rachunku teorii do linii krzywych przystosowanej“ daje nawskróś przemyślane pojęcie przestrzeni jako przedmiotu poznania nie metafizycznego, lecz geometrycznego, pojęcie tak konstruowane, że, gdyby je znali Gauss, Łobaczewski i Riemann, możeby się oszczędziło niektórych nieporozumień.

Kanta rozumie nietylko dobrze, ale lepiej, niż ktokolwiek z jego współczesnych i właśnie dlatego, że go do dna rozumie, śmiało nazywa jego rzekomy krytycyzm dogmatyzmem. Rozumie, że właściwe „atria mortis“ krytyki czystego rozumu, to są: twierdzenia o syntetyczności sądów matematycznych i o niestosowności pojęcia przyczynowości do „rzeczy w sobie“. Rozumie, o wiele lepiej od Jacobi'ego, że to ostatnie twierdzenie obowiązuje do całkowitego i konsekwentnego idealizmu teoretycznego i nadaje całemu systemowi charakter wprost sofistyczny, czyni z niego niejako doktrynę o podwójnej prawdzie.

Z Kantem walczył Śniadecki nietylko w interesach oświaty w Polsce, ale, jak na wielkiego uczonego przystało, w imię prawdy. I te dowody, które sprawiły, że Kant przestał już być „aktualnym“, są to, zwłaszcza co do syntetyczności sądów matematycznych, właśnie dowody Śniadeckiego. Śniadecki, dziś, jako filozof niedoceniony w Polsce, jest zagranicą znany mało, ale nie tak znów bardzo mało, jak się u nas zwykle sądzi. Lecz należy on do tych ludzi, którzy mogą spokojnie czekać na sąd historii. I może niezbyt daleka jest przyszłość, gdy w Polsce i poza Polską skłonią się przed nim głowy. (Autoreferat).

b

Towarzystwo Psychologiczne im. Józefy Joteyko (Warszawa). 40. posiedzenie 25. stycznia 1930 Prof. Dr. Wl. Sterling: Typy psychopatyczne w świetle współczesnej charakterologii — 41. pos. 15. lutego 1930 Drka M. Lipska-Librachowa: O działalności naukowej Piaget'a. — 42. pos. 29. marca 1930 A. Stefanowiczowa: Wyniki badań pracowni psychopedagogicznej Instytutu pedagogiki specjalnej. — 43. pos. 10. maja 1930 Z. Krassowska: O psychologii dynamicznej. — 44. pos. 7. czerwca 1930 M. Grzywak-Kaczyńska: Psychologia w zastosowaniu do szkolnictwa we Francji, w Niemczech i w Wiedniu. — 45. pos. 12. grudnia 1930 było poświęcone sprawom administracyjnym. — 46. pos. 21. lutego 1931 Z. Krassowska: O nauczaniu psychologii w zakładach kształcenia nauczycieli. — 47. pos. 14. marca 1931 Z. Krassowska: Nauczanie psychologii w zakładach kształcenia nauczycieli. — 48. pos. 18. kwietnia 1931 Drka M. Lipska-Librachowa: Struktura przedstawień ogładowych. — 49. pos. 7. listopada 1931 Prof. Dr. St. Baley: Zagadnienie dojrzałości szkolnej. — 50. pos. 28. listopada 1931 Drka Z. Karpińska-Woyczyńska: Wrażenia z Moskwy ze szczególnem uwzględnieniem kolonii dla młodocianych złodziei.

Sekcja psychologów szkolnych (Zob. Ruch filozoficzny, X. str. 202 b). 1. posiedzenie 30. marca 1927. Sprawy organizacyjne. — 2. pos. 12. kwietnia 1927 Drka J. Joteyko: O konieczności stworzenia w Polsce urzędu psychologa szkolnego. — 3. pos. 30. kwietnia 1927 Dyskusja nad tezami referatu Drki Joteyko. — 4. pos. 10. maja 1927 M. Kaczyńska: Aktualne zadania psychologa szkolnego oraz dokończenie dyskusji nad tezami referatu Drki Joteyko. — 5. pos. 24. maja 1927. Na posiedzeniu tem przyjęto tezy referatu Drki Joteyko w ich ostatecznym sformułowaniu. — 6. pos. 24. października 1928 Dyskusja nad dalszym planem pracy Sekcji. — 7. pos. 28. listopada 1928 M. Kaczyńska: Praca psychologa szkolnego na terenie szkoły powszechnej. — 8. pos. w grudniu 1928 Z. Sikorowska i M. Kaczyńska: Tezy, dotyczące aktualnych zadań psychologa szkolnego na terenie szkolnictwa powszechnego. — 9. pos. w styczniu 1929. Na tem posiedzeniu omówiono i przyjęto tezy referatu Z. Sikorowskiej i M. Kaczyńskiej oraz omawiano projekt współdziałania Sekcji w badaniach zbiorowych na terenie szkolnictwa powszechnego, organizowanych przez M. Kaczyńską. — 10. pos. 6. lutego 1929 M. Kaczyńska: Sprawozdanie z badań psychologicznych, przeprowadzonych w szkołach powszechnych w r. 1928. — 11. pos. 20. lutego 1929 St. Studencki: Praca psychologiczna na te-

a

renie szkolnictwa zawodowego. — 12. pos. 12. marca 1929 St. Studencki: Program pracy psychologa szkolnego na terenie szkolnictwa zawodowego. — 13. pos. 17. kwietnia 1929 St. Studencki: Tezy, dotyczące zadań psychologa szkolnego na terenie szkolnictwa zawodowego — J. Zawirska: O kartach szkolnych. — 14. pos. 22. maja 1929 J. Bużycka: O współpracy poradni zawodowej ze szkołą. — 15. pos. 5. czerwca 1929 Dyskusja nad odczytem, wygłoszonym na poprzednim posiedzeniu. — 16. pos. 28. października 1929. Na posiedzeniu tem omówiono plan pracy na rozpoczynający się nowy rok szkolny. — 17. pos. 9. stycznia 1930 St. Studencki: Zasady budowy szkolnego arkusza obserwacyjnego. — 18. pos. 20. marca 1930 M. Kaczyńska: W jakich kierunkach powinna rozwijać się praca psychologiczna na terenie szkolnictwa powszechnego? — 19. pos. 30. września 1930 St. Studencki: Sprawozdanie z działalności Komisji arkusza obserwacyjnego. — 20. pos. 5. lutego 1931. Na tem posiedzeniu przedłożono sprawozdanie z dotychczasowej działalności Sekcji i projekty prac na przyszłość.

Sekcja Nauczycieli psychologii. 1. posiedzenie 25. kwietnia 1931 Z. Krasowska: Cele nauczania psychologii w Zakładach kształcenia nauczycieli. — 2. pos. 24. października 1931 B. Kubski: Zagajenie dyskusji na temat nauczania psychologii w Zakładach kształcenia nauczycieli. — 3. pos. 5. grudnia 1931 Drka Z. Korczyńska: Zainteresowania młodzieży jako punkt wyjścia w nauczaniu psychologii.

Sekcja propedeutyki filozofii Oddziału Warszawskiego Związku zawodowego nauczycielstwa polskich szkół średnich. 1. pos. 24. kwietnia 1929 Dr. I. Myślicki: Propedeutika filozofii w szkole średniej. — 2. pos. 15. grudnia 1929 Dr. I. Myślicki: Co ma być treścią propedeutyki filozofii? — 3. pos. 18. stycznia 1930 Dr. S. Jampoler: Program psychologii w szkole średniej. — 4. pos. 1. lutego 1930 Dyskusja nad przedstawionym przez Dra I. Myślickiego projektem memoriału do Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie propedeutyki filozoficznej. — 5. pos. 17. lutego 1930 i 6. pos. 8. marca 1930 były poświęcone sprawie przeniesienia Sekcji na grunt Warszawskiego Towarzystwa filozoficznego, co też na drugim z tych posiedzeń uchwalono.

Sekcja psychologii i fizjologii pracy Towarzystwa Naukowej Organizacji w Poznaniu. Na posiedzeniu 28. lutego 1930 Asystent Instytutu Psychotechnicznego w Warszawie Piotr Macewicz wygłosił odczyt p. t. „Miara wzrokowa, jej badanie i ocena“. Prelegent omówił wyniki badania miary wzrokowej wśród kilku tysięcy młodzieży szkol-

b

nej w wieku od 13—20 lat włącznie. Badania te a w szczególności zestawienia liczbowe pomiarów okazały po pierwsze, że niektóre przyrządy i metody badań miary wzrokowej są wadliwe, i po drugie, że opieranie wniosku o jakości miary wzrokowej osoby badanej na t. zw. średniej arytmetycznej nie dość jest uzasadnione. Używane w pracowniach przyrządy winny być zopatrzone w skale, ewentualnie w noniusze, aby nie trzeba było odczytywać drobnych odległości na oko. Należy dążyć do wyznaczenia „miary ścisłości“. Po referacie rozwinęła się ożywiona dyskusja nad poruszonymi zagadnieniami, w której pomiędzy innymi omówiono praktyczne znaczenie podobnych badań, np. przy określaniu przydatności do jakiegoś zawodu. Na zakończenie Przewodniczący Sekcji Prof. Dr. Stefan Błachowski podkreślił konieczność pogłębienia zagadnień metodologicznych i wyraził życzenie, ażeby nasza psychotechnika wkroczyła na tory poważnej a owocnej pracy, wystrzegając się najsumienniejszemu dyletantyzmu, mogącemu odbić się ujemnie na losach osób, poddających się badaniom psychotechnicznym, i na całym życiu gospodarzem.

Referaty psychologiczne na II. Kongresie Pedagogicznym Związku Nauczycielstwa Polskiego. Na Kongresie tym, który się odbył w czasie od 4. do 8. lipca 1931 w Wilnie, wygłoszono następujące referaty treści psychologicznej: Drka M. Lipska-Librachowa: Stan i wyniki nauk psychologicznych w zastosowaniu do potrzeb wychowania i nauczania. — M. Grzywak-Kaczyńska: Opieka psychologiczna nad dzieckiem szkolnym. — N. Hanowa: Opieka psychologiczna nad dzieckiem, sprawiaczem trudności w szkole. — J. Krasuska-Bużycka: Opieka psychologiczna nad młodzieżą, opuszczającą szkołę powszechną.

Kółko naukowców (Warszawa). 25. listopada 1929 Dr. St. Ossowski: Problematyka naukowca. — 12. grudnia 1929 Prof. Cz. Białobrzeski: Nauka i religia. — 7. kwietnia 1930 S. Rychliński: Wpływ ideałów pracy organicznej w Król. Polskiem po 1863 na rozwój nauki. — 20. października 1930 Dr. Z. Szwejkowski: Powstanie Kasy im. Mianowskiego. — 3. grudnia 1930 Prof. Dr. W. Doroszewski: Światła i cienie myślenia naukowego. — 11. lutego 1931 Dr. M. Heitzman: Nauka i uczone społeczeństwo na tle historycznym. — 19. grudnia 1931 Prof. Dr. F. Bujak: Rozwój nauki polskiej w latach 1800—1880.

Polskie Towarzystwo matematyczne. W oddziale lwowskim Towarzystwa wygłoszono w ciągu roku 1931 następujące odczyty, mające związek z zagadnieniami filozoficznymi: 21. lutego Prof. Dr. K. Kuratowski:

a

O stosowaniu logistyki do matematyki. — 9. czerwca Doc. Dr. A. Tarski: Kryzys metody dedukcyjnej w matematyce. — 7. i 14. listopada Prof. Dr. L. Chwistek: O metodzie semantycznej w teorii podstaw matematyki i logistyki.

Konwersatorium filozoficzne młodzieży akademickiej we Lwowie w roku akademickim 1929/30. 1. N. Spiegel: Podział uczuć z punktu widzenia biologicznego. — 2. Ach-tówna, Gaklikówna, Gimpel i Schmierer: Czem jest dla mnie filozofia? — 3. N. Spiegel: Rzeczywistość a złuda (Rys historyczny). — 4. N. Spiegel: Geneza uczuć heteropatycznych. — 5. J. Umschweif: Definicje przez postulaty a definicya siły. — 6. Z. Schmierer: O t. zw. analizie pojęciowej. — 7. P. Schmutzer: O zazdrości. — 8. S. Körner: O przypadkowości. — 9. N. Spiegel: Krytyka poglądów etycznych Schopenhauera.

Odczyty zagranicznych uczonych w Polsce. Oprócz przytoczonych powyżej odczytów Th. Greenwood'a (Towarzystwo Filozoficzne w Krakowie, posiedzenie 22. października 1930), N. Hartmann'a (Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne, 341. plenarne posiedzenie naukowe), J. Noguégo (Tamże, 343. plen. pos. naukowe), R. Carnap'a (Tamże, 350. plen. pos. naukowe, 45. pos. Sekcji teorii poznania łącznie z 4. posiedzeniem Sekcji logiki, nadto odczyt publiczny 27. listopada 1930), A. A. Roback'a (Tamże, 351. plen. pos. naukowe), D. Michalczew'a (Tamże, 356. i 357. plen. pos. naukowe), M. Arsenjew'a (Tamże, 10. pos. Sekcji metafizyki i filozofii religii), J. Piaget'a (Tamże, 14. pos. Sekcji psychologicznej) oraz przytoczonych poniżej odczytów R. Fernandez'a, K. Riesler'a, O. Spaniel'a, L. Chestov'a i L. Valli'ego, wygłoszonych w Krakowie na Zjeździe Międzynarodowego Związku Unij intelektualnych, odbyły się jeszcze następujące odczyty zagranicznych uczonych w Polsce:

Edward Claparède, Profesor Uniwersytetu genewskiego, zaproszony przez Polską Komisję Międzynarodowej współpracy intelektualnej, wygłosił w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie 12. maja 1930 odczyt „Le Sommeil — pourquoi dormons nous?” a 13. i 14. maja 1930 w dwóch częściach odczyt „Problèmes et recherches de psychologie animale” oraz w Uniwersytecie Warszawskim 16. maja 1930 odczyt „La psychologie fonctionnelle” a 17. maja 1930 odczyt „Le sentiment d'infériorité chez l'enfant”.

F. Enriques, Profesor Uniwersytetu rzymskiego, wygłosił 24. października 1930 w Krakowskim Towarzystwie matematycznym odczyt „La philosophie d'Elée et la position du problème de la mécanique”.

b

Eberhard Vischer, Profesor Uniwersytetu w Bazylei, wygłosił w Uniwersytecie Warszawskim na zaproszenie jego Wydziału teologii ewangelickiej 7. listopada 1930 odczyt „Augustyn”.

Charlotte Bühlerowa, Profesorka Uniwersytetu wiedeńskiego, wygłosiła w Warszawie na zaproszenie Wydziału humanistycznego Uniwersytetu 24. kwietnia 1931 odczyt „Der menschliche Lebenslauf als psychologisches Problem”.

Dymitr Michalczew, Profesor Uniwersytetu w Sofii, wygłosił prócz odczytów które się odbyły w ramach Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego (zob. powyżej), 28. maja 1931 w Warszawie na zaproszenie Wydziału humanistycznego Uniwersytetu odczyt „Notwendigkeit und Freiheit”.

Dr. W. Ziembicki wygłosił na 29. posiedzeniu naukowym Lwowskiego Towarzystwa lekarskiego dnia 13. grudnia 1929 odczyt p. t. „Deontologia u Hippokratesa”.

Dr. Henryk Mehlberg wygłosił w sekcji romanistycznej Polskiego Towarzystwa neofilologicznego we Lwowie 16. maja 1930 odczyt p. t. „Bergson jako pisarz”.

Prof. Dr. Stefan Błachowski z Uniwersytetu Poznańskiego wygłosił na Wydziale humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w czasie od 21. do 25. października 1930 10 wykładów p. t. „Psychologia młodzieży” oraz cykl wykładów „O rozwoju psychicznym młodzieży” na kursie metodycznym języków obcych, urządzonym w Wilnie przez tamtejsze Kuratorium Okręgu szkolnego.

Ks. Dr. Wł. Suszyński wygłosił 20. listopada 1930 w ramach urządzanych przez Uniwersytet Wileński Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich wykład p. t. „Filozofia św. Augustyna”.

Ks. Prof. Dr. Chojnacki wygłosił 3. marca 1931 na zebraniu naukowym Towarzystwa teologicznego w Warszawie odczyt p. t. „Ekspansja arystotelizmu w XIII. wieku i reforma tomistyczna”.

Prof. Dr. Władysław Tatarkiewicz wygłosił w Paryżu 21. marca 1931 na posiedzeniu Akademii nauk moralnych i politycznych odczyt p. t. „Les trois morales d'Aristote”, a 23. marca 1931 na posiedzeniu towarzystwa Société des Slavisants odczyt p. t. „Les débuts de la philosophie moderne en Pologne”.

Prof. Dr. M. Sobeski wygłosił 1. grudnia 1931 w radio poznańskim odczyt p. t. „Hegel — w setną rocznicę śmierci”.

Prof. Dr. K. Ajdukiewicz wygłosił w radio lwowskim w latach 1930 i 1931 następujące odczyty: 1. W trzechsetlecie śmierci Keplera. 2. Żarty logiczne, Część I.—III. 3. Co widzimy? 4. O logiczności i nielogiczności. 5. O sposobach prowadzenia dysput. 6. O psy-

a

chologu, który wierzy tylko w materię.
7. O astronomie, który wierzy tylko w ducha.

Międzynarodowy Związek Unij intelektualnych (Fédération internationale des Unions intellectuelles), założony w r. 1922 przez księcia Karola de Rohan a mający za zadanie nawiązywanie stosunków intelektualnych pomiędzy różnymi narodami w celu wzajemnego poznawania i rozumienia się a tem samem utrzymywania i pogłębiania ducha kultury europejskiej, odbył swój VII. z kolei Zjazd, poświęcony rozważaniu zasadniczych stanowisk umysłowych, w dniach od 23. do 25. października 1930 w Krakowie. [Poprzednie Zjazdy odbyły się w Paryżu, Medyolanie, Wiedniu, w Heidelbergu (Rola historyi w świadomości narodów), w Pradze (Elementy cywilizacji współczesnej) i w Barcelonie (Zagadnienie społeczne popularyzacji kultury)]. Na Zjeździe krakowskim wygłosili odczyty: K. H. Roztworowski: Wiara, Ramon Fernandez (Paryż): Umysł krytyczny, Kurt Riesler (Frankfurt n. M.): Umysł naukowy, Otokar Spaniel (Praga): Umysł artystyczny, Leon Chestow (Paryż): O źródłach prawd metafizycznych, Luigi Valli (Rzym): Zmysł czynu. — Odczyty były wygłoszone po części w języku francuskim, po części w niemieckim i we włoskim. Po każdym odczycie odbyła się dyskusja.

Towarzystwo Im. Arystotelesa (Londyn).
11. listopada 1929 J. Laird: W sprawie teorii poznania. — 18. listopada 1929 A. Boyce Gibson: Wieczna prawda i wola Boga w filozofii Descartes'a. — 2. grudnia 1929 C. V. Salmon: Punkt wyjścia filozofii Husserla. — 20. stycznia 1930 T. Greenwood: Inwencyja i deskrypcja w matematyce. — 3. lutego 1930 G. Ryle: Czy istnieją powiedzenia? — 3. marca 1930 G. Cator: Logiczne podstawy naszego poznania i regresus in infinitum w dowodzeniu. — 17. marca 1930 J. Laird: Czy dedukcja transcendentna jest robotą partacką? — 7. kwietnia 1930 C. Castaner: Ideał i rzeczywistość. — 28. kwietnia 1930 S. Alexander: Piękno i wielkość w sztuce. — 12. maja 1930 D. Wrinch: Metoda naukowa w niektórych powstających naukach. — 26. maja 1930 E. S. Waterhouse, C. E. M. Joad, J. L. Stocks: Zło. — 16. czerwca 1930 E. F. Carrit: Myślenie czyni to takim. — 30. czerwca 1930 L. S. Stebbing: W sprawie substancji. — 10. listopada 1930 B. Edgell: Wyobrażenia. — 24. listopada 1930 F. C. S. Schiller: Tworzenie, rozwój skokowy, nowość. — 8. grudnia 1930: A. H. Hannay: Moralność w sztuce. — 26. stycznia 1931: B. Edgell: Współczesna nauka a religia. — 9. lutego 1931 Rex Knight: Schillera nie-pragmatystyczna logika. — 16. marca 1931 J. Mac Murray: Pojęcie

b

społeczeństwa. — 30. marca 1931 H. Knight: Wrażenie w sztuce malarskiej. — 13. kwietnia 1931 J. C. Mackenzie: Konflikty w ocenianiu. — 27. kwietnia 1931 W. D. Lamont: Dowód etyczny istnienia Boga. — 4. maja 1931 G. Daves Hicks: T. zw. fuzya albo zmieszanie przedstawień. — 18. maja 1931 M. Ginsberg: Pojęcie ewolucji w socjologii. — 1. czerwca 1931 N. Isaacs: Psycho-logika. — 16. czerwca 1931 A. E. Heath: Kilka uwag o metodologii nauk społecznych. — 9. listopada 1931 W. G. de Burgh: Wielkość i dobroć. — 23. listopada 1931 H. H. Hallett: Fizyczna i metafizyczna rzeczywistość. — 7. grudnia 1931 C. D. Broad: McTaggart'a zasada niepodobieństwa rzeczy różnych.

Paryska Akademia nauk moralnych i politycznych. 6. grudnia 1930 A. Deschamps: Idea komunistyczna u Platona. — 21. marca 1931 Wł. Tatarkiewicz: Trzy etyki Arystotelesa. — 3. i 10. października 1931 E. Seillières: Baudelaire jako psycholog. — 14. listopada 1931 E. Lémonon: Moralność faszystowska.

Francuskie Towarzystwo Filozoficzne (Paryż).
12. listopada 1929 Louis de Broglie: Determinizm i przyczynowość w fizyce współczesnej. W dyskusji zabierali głos PP. Borel, Einstein, Hadamard, Langevin, Lenoir, Le Roy, Perrin i Prelegent. — 4. stycznia 1930 Édward Le Roy: Zagadnienie Boga a filozofia. W dyskusji zabierali głos PP. Brunschvicg, Lenoir, Léon, Parodi i Prelegent. — 1. marca 1930 L. Brunschvicg, nawiązując do referatu, wygłoszonego 12. listopada 1929 przez L. de Broglie p. t. Determinizm i przyczynowość w fizyce współczesnej, i do odbytej wówczas dyskusji, zagaił dalszy ciąg dyskusji, w której prócz niego zabierali głos PP. de Broglie, Langevin, Lenoir, Le Roy, Poirier, Reymond, Robin, Valéry i Winter. — 10. maja 1930 A. Fontaine: Obecne postacie internacjonalizmu. W dyskusji zabierali głos PP. Ándler, Bouglé, Gautier, Guy-Grand, Léon, Picard, Rey, Ruysen i Prelegent. — 7. listopada 1930 John Dewey: Trzy czynniki niezależne w zakresie moralności. W dyskusji zabierali głos PP. Bouglé, Léon, Leroux, Mauss, Robin, Wahl i Prelegent. — 13. grudnia 1930. Posiedzenie, wyznaczone na ten dzień, nie odbyło się z powodu choroby a następnie powrotu do Ameryki Prelegenta, którym miał być E. A. Singer z Pensylwanii. Tekst odczytu, który miał on wygłosić p. t. „Mechanizm i teleologia“, oraz tyżące się tego zagadnienia listy PP. A. Reymond'a, L. Robin'a i P. M. Schuhl'a zostały ogłoszone w Bulletin de la Société française de Philosophie za r. 1930, str. 137–162. — 28. lutego 1931 A. Rey: Nauka wschodu przed Grekami. W dyskusji zabierali głos:

a

PP. Lalande, Lenoir, Léon, Marotte, Raymond, Schuhl, Sesmat i Prelegent. — 21. marca 1931 E. Gilson: Pojęcie filozofii chrześcijańskiej. W dyskusji zabierali głos PP. Bréhier, Brunschvicg, Lenoir, Léon, Le Roy, Maritain i Prelegent. — 6. czerwca 1931 George D. Birkhoff: Ilościowa teoria estetyczna. W dyskusji zabierali głos PP. Borel, Brillouin, Cartan, Drach, Hadamard, Léon, Valéry i Prelegent. — 28. grudnia 1931 J. Perrin: Nauki humanistyczne a cywilizacja współczesna. W dyskusji zabierali głos PP. Beaulavon, Bouglé, Brunschvicg, Hadamard, Lalande, Léon, Le Roy, Maurain, Roussel, Valéry, Weill i Prelegent.

Towarzystwo Psychologiczne (Paryż). 10. maja 1928 H. Wallon: Obłęd słowny, urojeńnię opętania, nierzeczywistości, negacyi. — 14. czerwca 1928 D. Weinberg: Przyczynek do badania zmienności indywidualów. — 13. grudnia 1928 P. Guillaume i I. Meyerson: Badania dotyczące inteligencji małp (komunikat wstępny). — 21. lutego 1929 J. Marouzeau: Przewidywanie i wspomnienie w powiedzeniach. — 16. maja 1929 H. Piéron: IX. Międzynarodowy Kongres psychologii. — 12. grudnia 1929 G. H. Luquet: Śmiech w legendach oceanicznych. — 9. stycznia 1930 Ch. Lalo: Idea postępu w nauce i sztuce. — 22. lutego 1930 W. B. Cannon: Kilka uwag o zachowaniu się macierzyńskiego zwierząt pozbawionych systemu współczulnego. — 3. kwietnia 1930 A. Rey: Czy pierwsze dokumenty, dotyczące nauki, mogą nam dostarczyć wskazówek natury psychologicznej? — 8. maja 1930 G. Dwelshauvers: Nowe badania eksperymentalne nad wyobrażeniami eidetycznymi. — 20. listopada 1930 C. Schuwer: O znaczeniu sztuki pierwotnej. — 11. grudnia 1930 H. Piéron: Nowe dane na temat dysocjacji bólów skóry. — 15. stycznia 1931 G. H. Luquet: Magia w sztuce paleolitycznej. — 12. lutego 1931 R. E. Lacombe: O znaczeniu przedsięwzięcia Freuda. — 29. marca 1931 W. S. Hunter: Analiza geotropizmu u białego szczura. — 23. kwietnia 1931 L. Lapicque: Rozwój ilościowy mózgu. — 21. maja 1931 H. Laugier i D. Weinberg: Czynniki subiektywne w ocenie wypracowań egzaminowych. — 19. listopada 1931 H. Piéron: Sprawozdanie z VII. Międzynarodowego Zjazdu psychotechnicznego w Moskwie. — 17. grudnia 1931 P. Masson-Oursel: Myśl odwrotna w Indiach starożytnych.

Bawarska Akademia Nauk (Monachium). 1. marca 1930 M. Grabmann zdał sprawę z urywku zaginionej Apologii Abelarda przeciw oskarżającym teozom, z którymi wystąpił przeciw niemu na synodzie w Sens (w r. 1140) św. Bernard z Clairvaux. Urywek obejmuje wstęp, rozdział I. i początek

b

rozdziału II. — Tenże mówił na posiedzeniu 5. grudnia 1931 o nieznanym dotąd przekładzie łacińskim retoryki Anaximenesa z Lampsakos (Rhetorica ad Alexandrum). Przekładu tego dokonał według wszelkiego prawdopodobieństwa w wieku XIII. Wilhelm z Moerbeke.

Akademia nauk w Heidelbergu. Wydział filozoficzno-historyczny. 18 stycznia 1930 Czł. Hoffmann przedłożył znaleziony przez Dra R. Klibansky'ego i przezeń odczytany oraz komentowany tekst pisma Mikołaja Kuzańczyka p. t. Directio speculantis. Jest to prawdopodobnie ostatnie pismo filozoficzne Kuzańczyka, które od XVI. wieku było zaginione. Omawia ono w 20 krótkich paragrafach pojęcie „posse“. — Prof. Rickert przedstawił rozprawę p. t. „Logika orzecznika i zagadnienie ontologii“. Rozprawa stara się wykazać, że ontologia jako nauka o „bycie“ świata jest możliwa tylko na podstawie logicznej. Autor bada byt jako orzecznik i stwierdza, że pojęcie to może być rozmaicie rozumiane. Należy oddzielić logiczne formy myślenia od ontologicznych form poznania. Jedyne tą drogą dochodzi się do jasnego sformułowania zagadnienia ontologicznego. — 24. stycznia 1931 Czł. Hoffmann przedłożył pracę Dr. R. Klibansky'ego, w której tenże publikuje nieznaną list Abelarda do przyjaciół i uczniów, znajdującą się w jednym z rękopisów heidelberskiej Biblioteki uniwersyteckiej. — 4. marca 1931 Czł. Hoffmann zdał sprawę z przygotowań do wydania dzieła „Docta ignorantia“ Mikołaja Kuzańczyka.

Królewiecka Akademia nauk. Wydział humanistyczny. W pierwszym półroczu roku 1931 wygłosił J. Nadler odczyt p. t. „Hammann, Goethe, Kant“, a A. Goedeckemeyer odczyt p. t. „Wolność woli“.

Pruska Akademia nauk (Berlin). Posiedzenie ogólne 17. października 1929. P. Lüders przedłożył rozprawę członka korespondenta Hermanna Jacobiego w Bonn p. t. „O pierwotnym systemie Yoga“. Autor rozprawy, wychodząc z założenia, że Yoga i Sankhya stały pierwotnie obok siebie jako dwa równo-uprawnione systemy filozoficzne, że jednak ostatecznie Yogasutra Patanjali'ego, nasze najdawniejsze źródło, przyznaje się bez ogródek do swej zależności od systemu Sankhya, próbuje stwierdzić, które nauki systemu Yoga, wyłożone w sutrach, nie pochodzą z systemu Sankhya, należą tedy do pierwotnego systemu Yoga. Tą drogą wyłuszcza Autor kolejno w trzech rozdziałach zasadniczy zarys systemu, dalej jego stronę praktyczną, w końcu jego metafizykę, o ile ona nie pozostaje pod wpływem systemu Sankhya. Ubocznie okazuje się przytem, że Patanjali przyswajał sobie wszystko, co

a

znajdował cennego w religiach indyjskich, także nieprawowiernych. W rozdziale ostatnim Autor zajmuje się szczegółowo jego stosunkiem do buddyzmu.

Posiedzenie ogólne 27. lutego 1930 Prof. Spranger: „Ideologia i nauka“. Pojęcie ideologii, które zawdzięcza swoją aktualność Marxowi, Engelsowi oraz Nietzschemu, zmieniło treść swoją w tym kierunku, że w ostatnich czasach nazywa się ideologiami wszelkie koncepcje myślowe jakiejś historycznie powstałej warstwy społecznej, nie wyłączając jej systemu nauk. Zgodnie z tem powstająca obecnie socjologia wiedzy interpretuje idee pewnego czasu lub pewnej grupy ze względu na ich zależność od leżącej u ich podstaw struktury społecznej. Tego rodzaju „socjologizm nauki“ nie jest w stanie wydać ostatecznej decyzji o prawdziwości nauki. Przeciwnie, takiemu pragmatyzmowi politycznemu takie same są zakreślone granice, jak w ogóle pragmatyzmowi epistemologicznemu. Ideologię jakąś można ocenić ze względu na to, czy ona odpowiada swemu miejscu i czasowi; nie dotyczy to jednak kwestyi jej naukowej prawdziwości — tak samo jak nie prowadzi do naukowej prawdziwości wyczerpujący przegląd przeciwnych sobie ideologii pewnego czasu. Rozbiór niektórych argumentów, zwróconych przeciw temu stanowisku, daje wynik następujący: Ideologie bywają ciekawym przedmiotem rozważania socjologicznego i historycznego, same jednak nie są nauką. Socjologia wiedzy nie jest krytyką nauki, lecz sama zawsze już zakłada sens (ideę) nauki jako takiej. Ethos ideologii (politycznych) różni się tak samo od ethosu teoryj rzeczywistych, jak ethos siły od ethosu prawdy.

Posiedzenie ogólne 27. marca 1930 Prof. Harnack przedstawił rozprawę własną p. t. „Possidius, Żywot Augustyna“. Biografia Possidiusa, napisana wkrótce po śmierci Augustyna, tworzy obok „Wyznań“ i innych dzieł Augustyna najważniejsze źródło dla poznania życia największego ojca kościoła. To też stałe na to źródło się powoływano, uważając je słusznie za zasługujące na wiarę (Possidius pozostawał przez lat 40 w najściślejszych stosunkach z Augustynem). Mimo to mógłby się Possidius żalić na pewne zaniedbanie, gdyż niewiele zajmowano się jego pracą jako dziełem samodzielny. Najlepiej zasłużył się koło niego uczone amerykański Weiskotten (1919). Rozprawa, przedłożona obecnie Akademii, podaje pierwszy przekład niemiecki i zawiera rozstrząsania, dotyczące treści i charakteru dzieła; pragnie ona zwłaszcza odpowiedzieć na pytanie, jak to się mogło stać, że biograf, który tak bardzo był przejęty wielkością swego bohatera, mógł być tak tępym

b

i niewrażliwym na genialność Augustyna jako myśliciela i pisarza. Odpowiedź musi brzmieć: Possidius rozumiał wielkość Augustyna wyłącznie pod kątem widzenia usług, które tenże oddał kościołowi; Augustyn nigdy nie stanął w sprzeczności do kościoła, owszem, przyczynił się do jego wzmocnienia w Afryce i innych krajach, jako apologeta bronił go niestrudzenie i z wyciesko, do życia kleru wprowadził tryb apostołski (mnisi) — z wszystkich tych powodów i to razem wziętych jest on dla Possidiusa „praecipuum dominici corporis membrum“. W porównaniu z taką zasługą genialność i nawet najwyższe wartości podmiotowe nie mogą odgrywać żadnej roli. Jest to sposób sądzenia konsekwentny ze stanowiska chrześcijaństwa katolickiego. Nawet gdyby Possidius był potrafił się wczuć w charakter i istotę Augustyna i gdyby był umiał je rozumieć — a zdolności tej prawdopodobnie mu brakło — przecież jako biskup katolicki nie byłby zapewne inaczej oceniał zasług wielkiego ojca kościoła. Biografia, która zrazu sprawia czytelnikowi zawód z powodu swego ubóstwa i swej oschłości, zyskuje, gdy się ją kilkakrotnie studyuje. Nie brak w niej szczegółów pouczających, np. gdy Possidius stwierdza, że Augustyn w swem życiu zawodowym przestrzegal linii środkowej, nie zbaczając ani na lewo ani na prawo (ku przesadzie ascetycznej) i gdy tę postawę stoicką nazywa „chrześcijańską“. Silnie podkreśla też cierpliwość i tolerancję Augustyna — wobec surowego jego sądu o grzechu i herezyi jest to rys nieoczekiwany. Biografia ta mówi nam poza tem niejedną nową rzecz o bibliotece w Hippo.

Posiedzenie ogólne 19. lutego 1931 Czł. H. Maier: „Przyczynek do dziejów zagadnienia antynomij“. Referent omawia dwa jedyne poważne zaczątki traktowania antynomij kosmicznych, mianowicie słynne „dowody“ Zenona i rzecz Kanta o antynomiach oraz zaznacza, że tkwi tutaj doniosłe zadanie filozofii, mianowicie zadanie systematycznego i wyczerpującego zestawienia antynomij i wyszukania źródeł, z których wypływają.

Posiedzenie ogólne 19. marca 1931 Czł. W. Jaeger: „Opis charakteru »μεγαλόψυχος« w nikomachejskiej Etyce Arystotelesa“. Arystotelesowa nauka o *μεγαλόψυχος* jest próbą wskrzeszenia dawnej postaci arystokratycznego człowieczeństwa, które w wieku IV. przeważnie straciło społeczne warunki swego istnienia. Arystoteles, nawiązując do ducha ruchu reformatorskiego, który wyszedł od Sokratesa, pragnie odwrotnie nowemu filozoficznemu *βίος* wyznaczyć w strukturze społecznej stałą formę i wyraźne stanowisko.

a

Wydział filozoficzno-historyczny. 15. maja 1930 H. Maier: „Istota zdania i różne jego rodzaje“. Pierwotną jednostką mowy jest zdanie. Osobliwość jego nie tkwi w jego szacie dźwiękowej, lecz w pewnym elemencie logicznym, konstytuującym znaczenie zdania. Elementem tym nie jest jednak sąd dwuczłonowy, jak to przyjmowała tradycja, uznana przez nowszą lingwistykę słusznie za błędną. Obok dwuczłonowych funkcji myślowych i przed nimi istnieją jedno-członowe, a obok sądów, którym odpowiadają powiedzenia, istnieją emocjonalne funkcje myślowe, które znajdują swój wyraz w innych formach zdaniowych niż powiedzeniach. Z tego punktu widzenia wyrażenie zdaniowe przedstawia się jako zewnętrzne lub wewnętrzne wymówienie słowa lub kompleksu słów, wyrażającego funkcję myślową, a zdanie (przedstawione lub wymówione) jako słowo lub kompleks słów, oznaczający albo znaczący przedmiot myślowy. O ile chodzi o podział rodzajów zdania, rolę decydującą odgrywa dwójka zasada podziału, mianowicie po pierwsze różność znaczeń zdania a po drugie różność celów, w których się zdania wymawia (porozumienie i wyladowanie afektu). Tylko na takiej podstawie staje się zrozumiałe zdanie interjekcyjne, będące krzyżem lingwistów.

Wydział filozoficzno-historyczny. 5. czerwca 1930 Czł. W. Jäger przedłożył rozprawę M. Meyerhofa p. t. „Z Aleksandryi do Bagdadu. Przyczynek do dziejów nauczania filozoficznego i medycznego u Arabów“. Jeszcze dawno przed wystąpieniem islamu studium greckiej medycyny naukowej przeniknęło z Aleksandryi do Państwa perskiego Sassanidów; to samo należy powiedzieć o filozofii arystotelesowej. Wiadomo też, że obie gałęzie wiedzy rozpowszechniały się i nadal po nastaniu islamu dzięki przekładom syryjskim i arabskim. Nie zwrócono natomiast dotąd dostatecznej uwagi na te źródła arabskie, z których dowiadujemy się o bezpośrednim przeniesieniu się nauczania scholastycznego, głównie logiki, z Aleksandryi poprzez Antiochię i Harran do Bagdadu w czasie mniej więcej od roku 720 do 900. Dotyczące wiadomości sięgają po największą część al-Farabi'ego, który musiał je otrzymać od swych nauczycieli chrześcijańskich. Opierając się na tych wiadomościach, Autor usiłuje zrekonstruować ten doniosły w dziejach nauki związek, co mu się też na ogół dla okresu od 850 do 1100 udaje. Połączenie medycyny i filozofii jest przytem zjawiskiem bardzo częstym, wszelako ku końcowi wspomnianego okresu medycyna wyraźnie zaczyna przeważyć, gdy tymczasem filozofia ulega coraz większemu upośledzeniu wskutek panowania prawo-

b

wiernej teologii. Uznanej przez państwo szkoły filozoficznej nie było w Bagdadzie za rządów kalifów tak samo, jak jej nie było w Aleksandryi za rządów bizantyjskich, gdy tymczasem kalifowie stwarzali niejednokrotnie państwowe szkoły lekarskie, w łączności ze szpitalami. Mimo to istnieli w każdym czasie w krajach, podległych kulturze islamicznej, uznani scholarchowie. Autor ustala w miarę możliwości ich czasowe następstwo w całym powyższym przytoczonym okresie.

Wydział filozoficzno-historyczny. 7. maja 1931 Czł. E. Spranger: „Walka z idealizmem“. Wśród głębokich przeobrażeń, które przechodzą obecnie poglądy historyczne, na szczególną uwagę zasługują próby zmierzające do tego, aby idealizm niemiecki usunąć z jego związku z rozwojem myśli chrześcijańskiej i przedstawić go jako budzące poważne wątpliwości wykołajenie. Próby te łączą się z najnowszymi zwrotami, występującymi w teologii protestanckiej i w filozofii egzystencyjalnej, których tendencje Referent wyjaśnia głównie na przykładzie dzieł H. Groosa, W. Lütgera i E. Brunnera. Już sama metoda tych prac podlega krytyce z różnych punktów widzenia. Biorąc rzecz ze stanowiska historii nauk humanistycznych, należy sobie zadać pytanie, czy motywom, które wyznaczyły postawę religijną ruchu idealistycznego, brak wartości trwałej. Otóż pokazuje się, że niemiecki idealizm oznaczał w różnych kierunkach dalsze ukształtowanie przekonań chrześcijańskich, mające swe wewnętrzne uzasadnienie, i że tworzy w tej mierze pewien krok, którego niepodobna poprostu znowu unicestwić. Ale teologia dialektyczna i egzystencjalizm pobudzają do ponownego zbadania owych motywów, co pozwala je po części głębiej rozumieć, po części głębiej ująć ich treść.

Wydział fizykalno-matematyczny. 24. października 1929 Czł. Bieberbach przedstawia pracę M. J. Belinfante'go z Amsterdamu p. t. „W sprawie intuicyjonistycznej teorii postępów nieskończonych“, w której Autor teorię tę rozwija z pominięciem zasady wyłączonego środka. — 12. marca 1931 Czł. Schrödinger: O odwracaniu praw przyrody.

Wiedeńska Akademia nauk. Wydział filozoficzno-historyczny. Na posiedzeniu dnia 21. stycznia 1931 H. v. Arnim przedstawił pracę p. t. „Powstanie arystotelesowej nauki o Bogu“.

Towarzystwo naukowe w Getyndze. 12. czerwca 1931 D. Hilbert: „Dowód twierdzenia Tertium non datur“. — 10. lipca 1931 G. Wobbermin: „Ludwik Feuerbach jako psycholog religii i jego znaczenie dla dzisiejszego religioznawstwa“.

a

Towarzystwo filozoficzne przy Uniwersytecie wiedeńskim. 17. stycznia 1930 Dr. A. Mollitor: Nauka Bergsona o instynkcie a psychologia zwierząt bezkręgowych. — 31. stycznia 1930 Prof. Dr. R. Meister: Związek systematyczny w poglądach pedagogicznych i filozoficznych J. Locke'a. — 21. lutego 1930 Prof. Dr. V. Kraft: Referat krytyczny o dziele Husserla p. t. *Formale und transcendente Logik*. — 7. marca 1930 Prof. Dr. K. Ettmayer: Zagadnienia z zakresu psychologii mowy. — 21. marca 1930 Prof. Dr. H. Gomperz: Czy dedukcja może prowadzić do wyników „nowych”? — 28. maja 1930 Dr. M. Haubfleisch: Referat o dziele M. Heideggera p. t. „*Sein und Zeit*”. — 13. czerwca 1930 Dr. F. Redl: Etyka Mikołaja Hartmanna. — 14. listopada 1930 Prof. Dr. M. Schlick: Czy istnieje materyalne a priori? — 28. listopada 1930 Dr. F. Kainz: Sprawozdanie z IV. Zjazdu, poświęconego estetyce i ogólnej nauce o sztuce (Hamburg, 7. do 9. października 1930). — 12. grudnia 1930 Dr. H. Pisch: Pokrewieństwo duchowe etyk Kanta i Mistra Eckharta. — 16. stycznia 1931 Prof. Dr. J. Petrovici: Filozofia niemiecka w Rumunii. — 13. lutego 1931 Prof. Dr. H. Eibl: Oddziaływanie myśli augustyńskiej na filozofię nowożytną. — 27. lutego 1931 Dr. F. Redl: Sprangera psychologia wieku młodocianego. — 15. maja 1931 Prof. Dr. R. Meister: Dialog Campanelli o państwie słonecznym. — 29. maja 1931 Dr. F. Trojan: Sprawozdanie z V. międzynarodowego zjazdu wychowania moralnego (Paryż, 1930). — 27. listopada 1931 Prof. Dr. R. Reininger: Hegel. Z powodu setnej rocznicy jego śmierci. — 4. grudnia 1931 Prof. Dr. K. Roretz: Co to jest rzeczywistość?

Towarzystwo im. Ernesta Macha (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 195 b) urządziło w Wiedniu w pierwszym roku swego istnienia, t. j. w r. 1929 następujące odczyty: R. Carnap: Pozorne zagadnienia filozoficzne (o duszy i Bogu). — J. Frank: Współczesne ujmowanie świata i współczesna architektura. — F. Frank: Wrażenia z podróży do Rosji w związku z naukowym ujmowaniem świata. — H. Hahn: Byty zbyteczne (brzytwia Occama). — H. Vokolek: Nauka o uzdolnieniach a zagadnienie dzieziczności.

W r. 1930 odbyły się następujące odczyty: O. Neurath: Nauka jednolita i marksyzm. — M. Schlick: O naukowym ujmowaniu świata w Stanach Zjednoczonych Ameryki północnej. — W. Misař: Zagadnienia astronomii. — H. Feigl: Prawo rzyrody i wolność woli. — R. Carnap: Nauka jednolita na podstawie fizycznej. — E. Zilsel: Kult geniuszu — zagadnienie ocyologiczne. — J. K. Friedjung: Rze-

b

czy nienaukowe w wychowaniu. — O. Bauer: Racyonalizacja przemysłowa a nauka.

W pierwszej połowie roku 1931 odbyły się następujące odczyty: O. Neurath: Magia i technika. — Gicklhorn: Fizyka komórki. — F. Frank: Prawdliwość fizykalna i biologiczna. — O. Neurath: Empiryzm w pedagogice. — M. Schlick: Zagadnienia przyczynowości.

Nadto Towarzystwo urządziło w marcu 1931 wspólnie z wiedeńskim Towarzystwem oświaty ludowej następujących sześć odczytów: O. Neurath: Nauka jednolita i empiryzm współczesny. — R. Carnap: Język fizyki. — R. Carnap: Psychologia w języku fizyki. — F. Waismann: Logika, mowa, filozofia. — H. Hahn: Matematyka i nauka. — O. Neurath: Socjologia w języku fizyki.

Towarzystwo filozofii empirycznej (Berlin). Z wymienionych w Ruchu filozoficznym XI. str. 190 b odczytów nie odbyły się odczyty, które mieli wygłosić Pp. E. Leschke (Typy charakterologiczne), G. Salomon (Pojęcie kultury), G. Vogt (Zmienność określona) i G. v. Arco (Rozwój biologiczny a rozwój techniczny). Odbyły się natomiast w r. 1928 i 1929 prócz wymienionych w przytoczonym miejscu odczytów jeszcze odczyty następujące: C. Müller: Psychoanaliza i filozofia naukowa. — O. Vogt: Wyniki i widoki nowszych badań dotyczących mózgu. — E. Leschke: Znaczenie międzymózgowia dla życia popędowego i uczuciowego. — A. Herzberg: Metody i wyniki (negatywne) eksperymentu telepatycznego, dokonanego przy pomocy radia. — R. Schmidt: O przypadku. — H. Driesch: Ciało i dusza. — R. Müller-Freienfels: Główne kierunki współczesnej psychologii. — F. Künkel: Psychologia indywidualna i filozofia. — A. Felck: Zagadnienia dotyczące przestrzeni. — W. Dubislav: Przyczynek do t. zw. strukturalnej teorii prawdy. — F. Schiff: Myślenie prymitywne w sztuce. — E. Lasker: Wolność woli. — M. Bing: Trucizny odurzające i obraz świata. — F. Kraus: Tworzenie teorii w medycynie klinicznej. — L. Meitner: Elementarne składniki materii. — L. v. Bertalanffy: Fakty i teorie z zakresu tworzenia się form organicznych jako drogi wiodące do zagadnienia życia. — H. Reichenbach: Przestrzeń i czas. — W. Dubislav: Zagadnienie indukcji.

W r. 1930 odbyły się następujące odczyty: F. Kraus: Zagadnienie jedności i wielości w świetle biologii. — K. Lewin: Przejście od arystotelesowego do galileuszowego sposobu myślenia w biologii i psychologii. — J. Schaxel: Zagadnienie indywidualności ze stanowiska biologi,

a

eksperymentalnej — M. Moszkowski: Przyrodnicze i humanistyczne sposoby myślenia. — W. Ostwald: Naduleczenie — prazjawisko biologiczne. — F. London: Zagadnienia filozoficzne teorii kwantów. — E. Finlay-Freundlich: Kwestya skończoności przestrzeni, traktowana jako zagadnienie astronomiczne. — W. Köhler: Obecne położenie psychologii empirycznej. — W. Ostwald: Wielcy mężowie. — J. Schultz: Warstwy rzeczywistości. — H. Reichenbach: Cele i drogi współczesnej filozofii przyrody. — W. Lange-Eichbaum: Zagadnienie geniusza i obłąkania. — H. Maier: Zasadnicze zagadnienia filozofii rzeczywistości.

W roku 1931 odbyły się następujące odczyty: W. Dubislaw: Kryzys podstaw matematyki. — F. Kraus: O przyporządkowanej zdatości świata nieorganicznego i organicznego do wytwarzania systemów prawidłowych o wysokiej komplikacji. — K. Korsch: Empiryzm w naukach społecznych. — L. v. Bertalanffy: Poza mechanizmem i witalizmem. — M. Deri: Naturalne i sztuczne stany rzeczy. — A. Herzberg: Etyka Kanta a psychologia instynktów. — K. Sternberg: Psychologia przyrodnicza i humanistyczna. — K. Korsch: Empiryzm w filozofii heglowskiej. — W. Dubislaw: Aprioryzm czy empiryzm? — W. Lange-Eichbaum: Problemat wartości. — P. Ziertmann: Pedagogika empiryczna.

ORGANIZACJE.

Polskie Towarzystwo Filozoficzne. W marcu 1930 powstała w łonie Towarzystwa Sekcja nauczania filozofii. Przewodniczącym wybrano Prof. Dra K. Twardowskiego, sekretarką Drkę I. Dąbską. Sekcja odbyła swe pierwsze posiedzenie 15. marca 1930.

Sekcja propedeutyki filozofii Oddziału Warszawskiego Związku zawodowego Nauczycielstwa Polskich Szkół średnich. Z inicjatywy Dra I. Myślickiego odbyło się 24. kwietnia 1929 zebranie organizacyjne Sekcji, na którym przyjęto regulamin Sekcji i wybrano przewodniczącym Dra I. Myślickiego, zastępcą przewodniczącego Dyr. M. Odrzywolskiego a sekretarzem Dra Ś. Rudnickiego. Odbywszy cztery posiedzenia, poświęcone sprawie propedeutyki filozofii w szkole średniej, Sekcja rozważała na swem 5. posiedzeniu, odbytem 17. lutego 1930, propozycję Dra B. Gaweckiego, aby wobec rywalizacji zrzeszeń nauczycielskich Sekcję propedeutyki filozofii przenieść na neutralny grunt Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego. Ponieważ obecny na posiedzeniu przewodniczący Oddziału Warszawskiego Związku

b

zawodowego Nauczycielstwa Polskich Szkół średnich, p. Cholewa, wyraził na to zgodę, uchwalono jednomyślnie zwrócić się do Zarządu Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego z propozycją utworzenia Sekcji propedeutyki filozofii dla prowadzenia dalej prac, wszczętych przez Sekcję Związku. Ostatnie posiedzenie Sekcji odbyło się 8. marca 1930. Na posiedzeniu tem przyjęto do wiadomości oświadczenie Zarządu Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego, zgadzające się na propozycję Sekcji, i uchwalono Sekcję rozwiązać.

Warszawskie Towarzystwo filozoficzne. Dnia 24. marca 1930 odbyło się zebranie organizacyjne Sekcji propedeutyki filozoficznej, na którym Dr. I. Myślicki zdał sprawę z działalności rozwiązanej Sekcji propedeutyki filozofii Oddziału Warszawskiego Związku zawodowego Nauczycielstwa Polskich Szkół średnich, przekazując swe prace i materyały nowopowstałej w Warszawskim Towarzystwie Filozoficznym Sekcji. Przewodniczącym nowopowstałej Sekcji wybrano Dra I. Myślickiego, na sekretarza powołano Dra S. Jampolera. Na 3. posiedzeniu Sekcji dnia 10. listopada 1930 wybrano z powodu ustąpienia Dra I. Myślickiego z godności przewodniczącego Dra B. Gaweckiego przewodniczącym Sekcji, a na sekretarza jej powołano Dra B. Kieszkowskiego. Nowy Zarząd dokonał zmiany nazwy „Sekcja propedeutyki filozofii“ na „Sekcję dydaktyczną“ w celu zaznaczenia, że prace Sekcji nie muszą się ograniczać do nauczania filozofii w szkole średniej, lecz mogą też zajmować się nauczaniem filozofii na poziomie wyższym.

Sekcja logiki. Na posiedzeniu z dnia 8. października 1930 wybrano przewodniczącym Sekcji ponownie Prof. Dra Jana Łukasiewicza, zastępcą przewodniczącego Doc. Dra Alfreda Tarskiego, sekretarzem Mag. fil. Bolesława Sobocińskiego.

Towarzystwo psychologiczne im. Józefy Loteyko. W marcu 1931 zorganizowano w łonie Towarzystwa obok istniejącej jeszcze z czasu, gdy Towarzystwo nazywało się „Kolem psychologicznym“ (zob. Ruch filozoficzny, X. str. 202 b) Sekcji psychologów szkolnych drugą Sekcję, mianowicie Sekcję nauczycieli psychologii w Zakładach kształcenia nauczycieli.

Towarzystwo psychologiczne w Łodzi zostało założone 17. listopada 1931. Celem Towarzystwa jest w myśl statutu „szerzenie i rozwijanie psychologii teoretycznej i praktycznej“. Cele te osiąga Towarzystwo przez „a) zakładanie instytucji psychologicznych, poradni zawodowych, bibliotek i czytelni, b) organizowanie sekcji, kursów, odczytów i wycieczek, c) wydawanie czasopism, prac naukowych i innych publikacji, d) inne

a

środku, uznane przez prawo". — Do Zarządu Towarzystwa weszli jako Przewodnicząca P. Marya Więckowska, jako jej zastępcy PP. Wizytator Bronisław Brycki i Dr. Henryk Ormian, jako sekretarka P. Drka Wanda Jakobsonówna, jako skarbnik P. Aleksander Brojerski, jako członkowie Zarządu PP. Inspektor Władysław Gacki i Celina Szperlingowa.

W łonie Towarzystwa utworzono następujące sekcje: 1. Sekcję psychologów szkolnych pod kierunkiem P. Dra Ormiana, 2. Sekcję psychologii indywidualnej pod kierunkiem P. Drki Jakobsonówny, 3. Sekcję psychotechniczną pod kierunkiem P. Szperlingowej i 4. Sekcję psychologii sądowniczej pod kierunkiem P. Sędziego J. Szretera.

Towarzystwo mieści się w lokalu na ul. Wólczańskiej Nr. 17.

Towarzystwo Filozoficzne im. Św. Tomasza z Akwinu zostało założone w lutym 1931 w Lublinie. Celem jego jest umożliwienie wymiany badawczej myśli filozoficznej i szerzenie filozofii tomistycznej przez słowo pisane i mówione oraz zakładanie kółek akademickich i popieranie wyższych studiów filozoficznych. Prezesem Towarzystwa wybrano Ks. Prof. Dra A. Szymańskiego, sekretarzem i przewodniczącym Koła lubelskiego Prof. B. Rutkiewicza.

Płocki Instytut Psychologiczny „Augustineum” powstał w styczniu 1931. Zadaniem Instytutu rozbudzenie wśród społeczeństwa Mazowsza Płockiego a zwłaszcza wśród nauczycielstwa żywszego zainteresowania psychologią, a szczególnie psychologią pedagogiczną, oraz stosowanie zdobytych naukowych do celów praktycznych. Instytut prowadzi: 1. Pracownię psychotechniczną, 2. Poradnię zawodową, 3. Poradnię psychologiczno-pedagogiczną, 4. Studium pedagogiczne dla nauczycielstwa. Dyrektorem Instytutu jest Ks. Dr. B. Lutyński.

Międzynarodowe Towarzystwo filozoficzne (International Philosophic Society) powstało w jesieni 1929 z siedzibą w Nowym Jorku. Zadanie Towarzystwa znalazło swój wyraz w programie czasopisma „Forum Philosophicum”, będącego organem Towarzystwa (zob. powyżej str. 197 a). Przedstawicielem Towarzystwa na Europie jest Dr. Raymond Schmidt, Lipsk, O 27, Störnthalerstrasse, 9.

Międzynarodowy Związek heglowski. W kwietniu 1930 odbył się w Hadze Zjazd (zob. poniżej pod „Zjazdy”), na którym powołano do życia „Międzynarodowy Związek heglowski” („Internationaler Hegel-Bund”). Według statutu zadaniem Związku jest popieranie studium filozofii w duchu Hegla. Zadanie to Związek pragnie spełniać drogą urzędowania zebrań członków, wykładów i kursów, dalej drogą wydawania własnego

b

organu albo pism, poświęconych filozofii, uprawianej w duchu heglowskim, następnie drogą pomocy, udzielanej młodzieży, oddającej się studium filozofii heglowskiej, w końcu drogą stosowania wszystkich innych ustawowo dopuszczalnych środków. Urzędowym językiem Związku jest język Hegla. — Do Zarządu Związku zostali wybrani: Prof. Dr. R. Kroner (Kilonia) jako przewodniczący pierwszy, Prof. Dr. J. Binder (Getynga) jako przewodniczący drugi, Dr. B. M. Telders (Haga) jako sekretarz a nadto jako członkowie Zarządu: Prof. Dr. H. Glockner (Heidelberg), Dr. A. Lason (Berlin), Prof. Dr. G. Gentile (Rzym), Prof. Dr. G. Calogero (Rzym), Prof. Dr. J. Wahl (Lyon), Prof. Dr. A. Koyré (Paryż), Prof. J. A. Smith, LL. D. M. A. (Oxford), Dr. M. B. Forster, B. A. (Oxford), Prof. Dr. D. Czyżewskij (Praga), J. Hessing (Bennekom), Prof. Ir. J. G. Wattjes (Delft) i Ir. B. Wigersma (Haarlem). — Zgłoszenia członków przyjmuje Sekretarz Dr. B. M. Telders (Haga, Mauritskade 19). Wkładka roczna wynosi 5 szylingów angielskich.

Towarzystwo im. Arystotelesa (Aristotelian Society). W przemówieniu, które na uroczystości pięćdziesięciolecia Towarzystwa wygłosił Prof. H. Wildon Carr (zob. *Ruch filozoficzny*, XI. str. 195 b), przypomniał on, że Towarzystwo powstało 18. kwietnia 1880. Jako zadanie wytknęło sobie „systematyczne studium filozofii, po pierwsze jej historii, po drugie jej metod i problemów”. Nazwę „Towarzystwo im. Arystotelesa” przyjęło nie dlatego, jakoby miało się zajmować głównie filozofią Arystotelesa, lecz w celu uniknięcia w nazwie wyrazu „filozofia”, który był w Anglii używany niekiedy w bardzo szerokim znaczeniu, mianowicie w znaczeniu nauki wogóle, co mogło prowadzić do nieporozumień. Szło więc o znalezienie nazwy, któraby w sposób niedwuznaczny wyraziła właściwy charakter Towarzystwa i dlatego założyciele Towarzystwa wybrali nazwę, pochodzącą od wybitnie reprezentatywnego filozofa. Założycieli tych było pięciu; inicjatorem był Dr. Alfred Senier, chemik, pracujący wówczas w swym laboratorium w Bloomsbury, późniejszy profesor Uniwersytetu w Galway; myśl wyszła od niego i od pracujących w tem laboratorium studentów. Prócz Dra Seniera wzięli udział w zebraniu organizacyjnym Herbert Burrows, Edward Clarkson, F. G. Fleay i Alfred Lowe. Pierwsze posiedzenie Towarzystwa odbyło się w dwa tygodnie później. Odczyt wygłosił na niem Dr. Burns-Gibson, zagajając dyskusję na temat „Co to jest filozofia?”. Na temże posiedzeniu wybrano przewodniczącym Towarzystwa Shadworth'a H. Hodgson'a, który piastował tę godność do roku 1894. Po nim

a

był przewodniczącym Bernard Bosanquet, do roku 1898. Później wybierano przewodniczącego corocznie. W r. 1888 Towarzystwo wydało pierwszy zeszyt własnej publikacji p. t. „Proceedings of the Aristotelian Society“; zeszyt ten zawierał referaty, które wygłosili na pierwszym przez Towarzystwo urządzonym symposium Shadworth Hodgson, D. G. Ritchie, G. F. Stout, Bernard Bosanquet i S. Alexander na temat „Czy »umysł« jest synonimem »świadomości«?“ W r. 1897 wydawnictwo „Proceedings“ uległo przerwie trzyletniej, w czasie której organem Towarzystwa stało się czasopismo „Mind“. Ale po reorganizacji tego czasopisma i utworzenia w r. 1900 Towarzystwa „Mind Association“ Towarzystwo im. Arystotelesa powróciło do wydawania swych „Proceedings“, które odąd ukazują się stale. Oba Towarzystwa utrzymują ściśle ze sobą stosunki, które wyrażają się m. i. w odbywaniu wspólnych dorocznych zjazdów członków.

Towarzystwo im. Franciszka Brentano (Brentano-Gesellschaft) powstało z siedzibą w Pradze. W myśl statutu Towarzystwo zamierza badać filozofię Franciszka Brentano, zająć się publikowaniem jego prac i popierać badania filozoficzne, prowadzone w kierunku przez niego wskazanym. Zamiały te Towarzystwo pragnie spełniać drogą a) systematycznego ujęcia całokształtu naukowej spuścizny Franciszka Brentano wraz z jego korespondencją i innymi autentycznymi wynurzeniami, b) ogłaszania drukiem jego dzieł i publikowania spuścizny albo starania się o jej wydanie, c) stworzenia i prowadzenia archiwum i gromadzenia publikacji, mających związek z filozofią Franciszka Brentano, d) rozpisywania konkursów na odpowiednie tematy, e) urządzania odczytów, nadawania stypendyów, publikowania i popierania prac naukowych i t. p.

Przewodniczącym Towarzystwa jest Prof. Dr. Oskar Kraus (Praga), zastępcą przewodniczącego Prof. Dr. Alfred Kastil (Innsbruck), sekretarzem Dr. John Brentano (Manchester), zastępcą sekretarza Dr. Walter Engel (Praga), skarbnikiem starszy radca skarbu Dr. Kamil Klatscher (Praga), zastępcą skarbnika radca ministeryalny Dr. J. Riha (Praga), członkami komisji rewizyjnej są Prof. Dr. Kozak (Praga) i szef sekcji Ryszard Müller (Praga). Nadto są członkami Towarzystwa: Prof. Dr. Karol Stumpf (Berlin), Prof. Dr. Otto Funke (Bern szwajcarskie), Mario Puglisi, wydawca czasopisma „Il Progresso Religioso“ (Rzym), Emilia Brentano (Paryż), Dr. Jerzy Katkov (Praga), Prof. Dr. O. Engländer, Prof. Dr. Horward O. Eaton (Oklahoma), Prof. Dr. G. Dawes Hicks (Cambridge), Prof. Dr. G. E. Moore (Cambridge), Docentka Drka Fran-

b

ciszka Meyer-Hillebrand (Innsbruck), Prof. Dr. Francesco de Sarlo (Florencya), Prof. Dr. Kazimierz Twardowski (Lwów), Prof. Dr. Emil Utitz (Halle). — Połączone z Towarzystwem Archiwum Brentanowskie pozostaje pod pieczęcią Dra Jerzego Katkova. Adres Przewodniczącego Towarzystwa: Prof. Dr. O. Kraus, Praga, U vozovky, 1218.

Towarzystwo im. Kanta (Kant-Gesellschaft). W roku 1929 powstało pięć nowych oddziałów miejscowych w Niemczech, mianowicie w miastach Bochum, Brunzswik, Chemnitz, Eisenach i Pforzheim, a nadto poza Europą oddział miejscowy w Buenos Aires. Jest to drugi oddział pozaeuropejski Towarzystwa. Pierwszy powstał w Bostonie w Stanach Zjednoczonych Ameryki północnej (zob. Ruch filozoficzny, X. str. 203 a). — W roku 1930 powstały oddziały miejscowe w Monachium i w Szczecinie.

Towarzystwo filozofii empirycznej w Berlinie (zob. Ruch filozoficzny, IX. str. 75 a, oraz X. str. 203 a) zmieniło nazwę na „Towarzystwo filozofii naukowej“ (Gesellschaft für wissenschaftliche Philosophie).

Niemieckie Towarzystwo filozoficzne (Deutsche Philosophische Gesellschaft), założone w r. 1917 z centralą w Berlinie (adres: Privat-Dozent Dr. Hans R. G. Günther, Berlin-Steglitz, Worpsswederstr. 13), posiada obecnie prócz berlińskiego siedem kół miejscowych, mianowicie w Dreźnie, Frankfurcie n. M., Hanowerze, Heidelbergu, Lipsku, Magdeburgu i Szczecinie. Prezesem Towarzystwa jest Prof. Dr. Feliks Krueger (Lipsk).

Polskie Towarzystwo filozoficzne we Lwowie.

Dnia 20. listopada 1928 odbyło się Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie członków, któremu z powodu choroby Przewodniczącego i wyjazdu ze Lwowa na stałe Zastępcy Przewodniczącego Dra Z. Zawirskiego, powołano na Uniwersytet Poznański, przewodniczyła Sekretarka Towarzystwa. W miejsce Prof. Dra Z. Zawirskiego Walne Zgromadzenie wybrało członkiem Wydziału Prof. Dra K. Ajdukiewicza. Nadto uchwaliło ono jednomyślnie wnioski Wydziału, dotyczące pewnych zmian statutu; w szczególności uchwalono wprowadzić instytucję członków honorowych oraz przyznać członkom prawo bezpłatnego otrzymywania wydawnictw Towarzystwa w ich pierwszym wydaniu.

XXIV. Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków *) odbyło się 12. lute-

*) Sprawozdanie z XXIII. Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia znajduje się w XI. tomie Ruchu filozoficznego na str. 239 i n., a Sprawozdanie Wydziału za rok 1927 tamże na str. 232-239.

a

go 1929. Otwierając je, Przewodniczący przypomniał, że odbywa się ono równo w 25 lat od chwili założenia Towarzystwa i zaprosił obecnych na uroczysty obchód tej rocznicy, mający się rozpocząć bezpośrednio po Walnym Zgromadzeniu. Dalej Przewodniczący podał do wiadomości, że statut Towarzystwa w nowym swem brzmieniu, uchwalonym przez Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie z dnia 20. listopada 1928, został przez Urząd Wojewódzki zatwierdzony pismem z 4. lutego 1929 L. B. P. 608/29 i zostanie niebawem członkom Towarzystwa rozesłany.

Następnie odczytano sprawozdanie Wydziału za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1928. Według tego sprawozdania liczba członków wynosiła z końcem roku 1928 ogółem 119. Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem roku 1928 tomów 595 i powiększyła się w ciągu roku 1928 o 16 nabytków. Dochody Towarzystwa wynosiły 2.567-13 zł., rozchody 1.298-42 zł.

Plenarnych posiedzeń naukowych odbyło się w r. 1928 dziesięć (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 162—169). W r. 1928 czynne były w łonie Towarzystwa dwie sekcje, a mianowicie Sekcja psychologiczna i Sekcja teorii poznania. Sekcja psychologiczna, której przewodniczącym był Doc. Dr. Mieczysław Kreutz, odbyła dziewięć posiedzeń (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 172 i n.). Sekcja teorii poznania, której przewodniczącym był Doc. Dr. Roman Ingarden, sekretarzem Dr. Franciszek Smolka, odbyła jedno posiedzenie (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 173). Razem tedy odbyło się w ciągu r. 1928 w łonie Towarzystwa 20 posiedzeń naukowych. Nadto urządziło Towarzystwo wspólnie z Kasynem i Kołem Literackim trzy odczyty publiczne. (Zob. Ruch filozoficzny, XI str. 173 a).

Na podstawie umowy, zawartej z wydawnictwami Przeglądu filozoficznego i Ruchu filozoficznego, członkowie Polskiego Towarzystwa filozoficznego nabyli za uiszczeniem wkładki za r. 1928 prawo bezpłatnego otrzymania XII. tomu Ruchu filozoficznego oraz rocznika XXIX. (1928) i zeszytów 3. i 4. rocznika XXX. (1929) Przeglądu filozoficznego. Natomiast zeszyty 1. i 2. rocznika XXX. (1929) t. j. Księgę pamiątkową II. Polskiego Zjazdu filozoficznego członkowie Polskiego Towarzystwa filozoficznego mieli prawo nabyć za cenę zniżoną.

Na 154. posiedzeniu Wydziału dnia 9. lutego 1928 uchwalono przejąć agendy Komitetu wydawnictwa pracy Dra Karola Frenkla i jego fundusz jako „Fundusz im. Dra Karola Frenkla“.

Czytelnia i wypożyczalnia Towarzystwa była w roku 1928 czynna ogółem 24 razy.

b

Wysłuchawszy streszczonego powyżej sprawozdania Wydziału, Walne Zgromadzenie uchwaliło jednomyślnie na wniosek Komisji rewizyjnej udzielić Wydziałowi absolutorium z jego czynności w r. 1928.

Przystąpiwszy do wyborów, Walne Zgromadzenie ponownie wybrało na okres 1929—1934 członkami Wydziału PP. K. Ajdukiewiczza, D. Gromską, E. Gromskiego, R. Ingardena, M. Kreutza, F. Smolkę i K. Twardowskiego, a członkami Komisji rewizyjnej na rok 1929 ponownie Dra Salomona Iglę z grona członków czynnych a p. Alfonsa Barona z grona członków wspierających.

Na wniosek Wydziału Walne Zgromadzenie uchwaliło przez akklamację zamianować członkiem honorowym Towarzystwa Prof. Dra K. Twardowskiego.

Wydział Towarzystwa ukonstytuował się na posiedzeniu, odbytem dnia 25. lutego 1929, ponownie wybierając przewodniczącym Prof. Dr. K. Twardowskiego, jego zastępcą Prof. Dr. K. Ajdukiewiczza, sekretarką Drkę D. Gromską, jej zastępcą Dr. M. Kreutza, skarbnikiem Dra E. Gromskiego, bibliotekarzem Dra Fr. Smolkę, administratorem wydawnictw Dra R. Ingardena.

XXV. Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków odbyło się dnia 12. lutego 1930. Po zagajeniu Zgromadzenia przez Przewodniczącego, odczytano sprawozdanie Wydziału za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1929 r. Według tego sprawozdania liczba członków wynosiła z końcem r. 1929 ogółem 122. Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem r. 1929 tomów 610 i powiększyła się w r. 1929 o 15 nabytków. Dochody Towarzystwa wynosiły 6.381-49 zł., rozchody 3.264-62 zł.

Plenarnych posiedzeń naukowych odbyło się w r. 1929 dziesięć (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 169—172 oraz tom niniejszy, str. 204—208). W r. 1929 czynne były w łonie Towarzystwa dwie sekcje, mianowicie Sekcja psychologiczna i Sekcja teorii poznania. Sekcja psychologiczna, której przewodniczącym był Doc. Dr. M. Kreutz, sekretarzem p. A. Bardecki, odbyła sześć posiedzeń (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 173 a). Sekcja teorii poznania, której przewodniczącym był Doc. Dr. Roman Ingarden, sekretarzem Dr. Franciszek Smolka, odbyła trzy posiedzenia (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 173 a). Razem tedy odbyło się w ciągu r. 1929 w łonie Towarzystwa 19 posiedzeń naukowych.

W r. 1929 wydało Towarzystwo (z datą r. 1928) trzecie wydanie dzieła Dawida Hume'a p. t. Badania dotyczące rozumu ludzkiego. (An enquiry concerning human understanding). Przekładu dokonali Jan Łukasiewicz i Kazimierz Twardowski, str. 202. Cena 5 zł.

a

Na podstawie umowy, zawartej z wydawnictwami Przeglądu filozoficznego i Ruchu filozoficznego, członkowie Polskiego Towarzystwa filozoficznego nabyli za uiszczeniem wkładki za r. 1929 prawo bezpłatnego otrzymania rocznika XXXI. (1929) Przeglądu filozoficznego, oraz XIII. tomu Ruchu filozoficznego.

Z powodu przypadającego na dzień 12. lutego 1929 dwudziestopięcioletnia Towarzystwa odbył się w tymże dniu urządzony przez Wydział uroczysty obchód jubileuszowy, o którego przebiegu informuje Ruch filozoficzny, XI. str. 199 a.

Na swem 158. posiedzeniu dnia 2. stycznia 1929 Wydział, nawiązując do myśli, poruszonej już w roku poprzednim przez Doc. Dra R. Ingardena, uchwalił wydać — w razie uzyskania odpowiednich funduszy — zbiór prac filozoficznych członków Towarzystwa jako Księgę jubileuszową ku upamiętnieniu dwudziestopięcioletnia Towarzystwa. Wykonując tę uchwałę, Wydział rozesłał do wszystkich członków czynnych Towarzystwa zaproszenie do współpracy w Księdze a zarazem zwrócił się do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z prośbą o udzielenie zasiłku na pokrycie kosztów druku projektowanej publikacji. Przychylając się do prośby Wydziału Towarzystwa, Ministerstwo udzieliło na powyższy cel zasiłku w kwocie 3.000 zł., za co Wydział także na tem miejscu składa gorące podziękowanie.

Na swem 159. posiedzeniu dnia 26. stycznia 1929 Wydział uchwalił na wniosek Doc. Dra Ingardena podjąć inicjatywę w kierunku zorganizowania udziału przedstawicieli filozofii polskiej w VII. Międzynarodowym Zjeździe filozoficznym, zwołanym do Oxfordu na początek września 1930. Skutkiem uchwał, powziętych na 160. posiedzeniu dnia 25. lutego i na 161. posiedzeniu dnia 2. kwietnia, Wydział zwrócił się do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z prośbą o przyznanie zasiłku na koszt udziału przedstawicieli filozofii polskiej w Zjeździe. Wobec przychylnego stanowiska, które Ministerstwo zajęło w tej sprawie (Pismo z 23. lipca 1929 Nr. IV. N. 6526/29), Wydział przystąpił zaraz po feryach letnich do narazie nieoficyjalnego porozumiewania się z innymi polskimi organizacjami filozoficznymi, przede wszystkim z Warszawskiem Towarzystwem filozoficznym. Otrzymaawszy zaś w drugiej połowie października wiadomość od Prof. Lutosławskiego, wedle której tenże jako członek Stałego Komitetu Międzynarodowego Zjazdów filozoficznych został przez Komitet ów upoważniony do zorganizowania udziału Polaków w Zjeździe oxfordzkim, Wydział Polskiego Towarzystwa filo-

b

zoficznego podjął kroki, zmierzające do ustunkowania swojej własnej akcji do akcji Prof. Lutosławskiego. W związku z wdrożonemi w tym celu pertraktacjami odbyła się dnia 7. grudnia 1929 konferencja członków Polskiego Towarzystwa filozoficznego z udziałem Prof. Lutosławskiego. Na podstawie wyniku tej konferencji jakoteż dalszego porozumiewania się z Prof. Lutosławskim oraz na podstawie informacji, zawartych w wydanym tymczasem drugim okólniku Komitetu organizacyjnego Zjazdu oxfordzkiego Wydział Towarzystwa prowadził dalszą w tej sprawie akcję.

Na obchodzie dwudziestopięcioletnia Towarzystwa „Kant-Gesellschaft“, który odbył się w Halle w dniach od 21. do 24. maja 1929 w związku z walnym zjazdem członków tego Towarzystwa, Polskie Towarzystwo Filozoficzne było reprezentowane przez Zastępcę Przewodniczącego, Profesora Dra Kazimierza Ajdukiewicza, który na uroczystości tej wygłosił przemówienie (zob. Kant-Studien, XXXIV. str. 536). Wysłanie reprezentanta umożliwiło Towarzystwu Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, udzielając na ten cel odpowiedniego zasiłku, za co Wydział także na tem miejscu składa gorące podziękowanie.

W r. 1929 Towarzystwo wzięło udział w Powszechnej Wystawie Krajowej w Poznaniu przez nadesłanie swych wydawnictw i danych statystycznych, dotyczących działalności Towarzystwa.

Wysłuchawszy streszczonego powyżej sprawozdania Wydziału, Walne Zgromadzenie uchwaliło na wniosek Komisji rewizyjnej jednomyślnie udzielić Wydziałowi absolutorium z jego czynności w r. 1929, poczem członkami Komisji rewizyjnej na rok 1930 zostali przez Walne Zgromadzenie wybrani ponownie Panowie Dr. Salomon Igel z grona członków czynnych i p. Alfons Baron z grona członków wspierających.

XXVI. Zwyczajne Walne Zgromadzenie członków odbyło się 12. lutego 1931. Po zagajeniu Zgromadzenia przez Przewodniczącego odczytano sprawozdanie Wydziału za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1930 r. Według tego sprawozdania liczba członków wynosiła z końcem r. 1930 ogółem 111. Biblioteka Towarzystwa liczyła z końcem 1930 r. tomów 625 i powiększyła się w ciągu roku o 15 nabytków. Dochody Towarzystwa wynosiły 6.575.63 zł., rozchody 6.006.99 zł.

Plenarnych posiedzeń naukowych odbyło się w r. 1930 dziewięć (zob. powyżej str. 208—211). W roku 1930 czynne były w łonie Towarzystwa trzy sekcye, a mianowicie Sekcya psychologiczna i Sekcya teorii poznania, obie istniejące już dawniej, oraz powołana świeżo do życia Sekcya nauczania

a

filozofii. Sekcja psychologiczna, której przewodniczącym był Doc. Dr. M. Kreutz, sekretarzem p. A. Bardecki, odbyła siedem posiedzeń (zob. powyżej str. 216 a). Sekcja teorii poznania, której przewodniczącym był Doc. Dr. R. Ingarden, sekretarzem Dr. Fr. Smolka, odbyła trzy posiedzenia (zob. powyżej str. 216 b), Sekcja nauczania filozofii, której przewodniczącym był Prof. Dr. K. Twardowski, sekretarką Drka I. Dąbska, odbyła pięć posiedzeń (zob. powyżej str. 216 b). Razem tedy odbyło się w ciągu r. 1930 w łonie Towarzystwa 24 posiedzeń naukowych.

W r. 1930 Towarzystwo wydało tom XI „Przekładów i monografii“, mianowicie rzecz Dra L. Blausteina p. t. Przedstawienia imaginatywne. Studium z pogranicza psychologii i estetyki. Lwów, 1930, str. 63. Cena zł. 2.

Na podstawie umowy, zawartej z wydawnictwami Przeglądu filozoficznego i Ruchu filozoficznego, członkowie Polskiego Towarzystwa filozoficznego nabyli za uiszczeniem wkładki za r. 1930 prawo bezpłatnego otrzymania rocznika XXXII. (1930) Przeglądu filozoficznego oraz XIV. tomu Ruchu filozoficznego.

Podjąwszy w roku ubiegłym (1929) kroki, zmierzające do zorganizowania udziału przedstawicieli filozofii polskiej w VII. Międzynarodowym Zjeździe filozoficznym, Wydział po wszechstronnem rozważeniu sprawy jednomyślnie uchwalił na swem 169. posiedzeniu dnia 27. stycznia 1930 zwrócić się do Warszawskiego Towarzystwa filozoficznego z prośbą, ażeby ono zajęło się dalszem prowadzeniem całej tej akcji. Warszawskie Towarzystwo filozoficzne na to się zgodziło.

Na 170. posiedzeniu Wydziału dnia 9. maja 1930 uchwalono w myśl powziętej w poprzednim roku uchwały przystąpić do druku Księgi jubileuszowej Towarzystwa.

Wysłuchawszy streszczonego powyżej sprawozdania Wydziału, Walne Zgromadzenie jednomyślnie uchwaliło na wniosek Komisji rewizyjnej udzielić Wydziałowi absolutorium z jego czynności w r. 1930. W końcu zostali wybrani członkami Komisji rewizyjnej na rok 1931 ponownie Dr. Salomon Igel z grona członków czynnych i p. Alfons Baron z grona członków wspierających.

Warszawskie Towarzystwo filozoficzne.

XXIII. Doroczne Walne Zgromadzenie członków odbyło się 12. maja 1930. Po zagajeniu Zgromadzenia przez Przewodniczącego odczytano sprawozdanie Zarządu za czas od 1. kwietnia 1929 do 31. marca 1930. Wedle tego sprawozdania liczba

b

członków wynosiła z końcem okresu sprawozdawczego 99, w tem 75 członków zwyczajnych i 24 wspierających.

Biblioteka Towarzystwa powiększyła się w okresie sprawozdawczym o 61 dzieł i liczyła z końcem tego okresu 2505 dzieł (oprócz czasopism), łącznie zaś z książkami b. Warszawskiego Instytutu filozoficznego 2760 dzieł. Biblioteka utrzymywała w okresie sprawozdawczym 35 czasopism, w tem 16 krajowych i 19 zagranicznych. Poza tem skompletowano na drodze antykwarycznej czasopismo „Mind“ od r. 1876 aż do chwili obecnej.

Dochody Towarzystwa wynosiły zł. 10.579 (w tem 7.000 zł. zasłuku Ministerstwa W. R. i O. P. na druk „Przeglądu filozoficznego“); rozchody wynosiły 9.646/80 zł.

W okresie sprawozdawczym odbyło się jedno zwyczajne i jedno nadzwyczajne Walne Zgromadzenie członków (dnia 3. marca 1930) oraz siedem plenarnych posiedzeń naukowych (liczby bieżące 340—346, zob. powyżej str. 216 b do 217 b); nadto były czynne w łonie Towarzystwa cztery sekcje, mianowicie Sekcja teorii poznania (przewodniczący Dr. B. Gawecki, sekretarz W. Radziwonowicz), która odbyła dwa posiedzenia (liczby bieżące 41—42, zob. powyżej str. 227 a), Sekcja psychologiczna (przewodniczący Prof. St. Baley, sekretarka J. Budkiewiczówna), która odbyła cztery posiedzenia (liczby bieżące 5—8, zob. powyżej str. 228 b do 229 a), Sekcja metafizyki i filozofii religii (przewodniczący Prof. K. Serini), która odbyła pięć posiedzeń (liczby bieżące 7—11, zob. powyżej str. 228 b) oraz powołana do życia dnia 24. marca 1930 Sekcja propedeutyki filozofii, która odbyła jedno posiedzenie (liczba bieżąca 1, zob. powyżej str. 229 b).

Po wysłuchaniu streszczonego powyżej sprawozdania Zarządu Walne Zgromadzenie uchwaliło jednomyślnie na wniosek Komisji rewizyjnej udzielić Zarządowi absolutorium z jego działalności w roku 1929/30. Do Zarządu wybrano ponownie Drkę Wandę Łempicką i Prof. Dra Wł. Tatarkiewicza, którzy ustąpili drogą losowania. Skład Zarządu pozostał więc w dalszym ciągu ten sam. Do Komisji rewizyjnej wybrano ponownie Dra Artura Chojeckiego i Dra Bohdana Zawadzkiego.

XXIV. Doroczne Walne Zgromadzenie członków odbyło się 27. kwietnia 1931. Po zagajeniu Zgromadzenia przez Przewodniczącego odczytano sprawozdanie za czas od 1. kwietnia 1930 do 31. marca 1931. Wedle tego sprawozdania liczba członków wynosiła z końcem okresu sprawozdawczego ogółem 100, w tem 82 członków zwyczajnych i 18 członków wspierających.

Biblioteka Towarzystwa powiększyła się w okresie sprawozdawczym o 40 dzieł i liczyła z końcem tego okresu 2545 dzieł oprócz czasopism. Biblioteka otrzymywała w okresie sprawozdawczym 35 czasopism, w tem 20 krajowych i 15 zagranicznych. Łącznie z książkami b. Instytutu filozoficznego, które zachowały swoją odrębną numerację, biblioteka liczy dzieł 2800.

Dochody Towarzystwa wynosiły 10.479 zł. 18 gr., łącznie z zasiłkiem Ministerstwa W. R. i O. P. w wysokości 5.500 zł. i z zasiłkiem Kasy im. Mianowskiego w wysokości 1.500 zł., asygnowanych na druk „Przeglądu filozoficznego“; rozchody wynosiły 8.111 zł. 03 gr.

W okresie sprawozdawczym odbyło się jedno zwyczajne Walne Zgromadzenie członków i siedem plenarnych posiedzeń naukowych (liczby bieżące 347—353, zob. powyżej str. 217 i nn.); nadto było czynnych w łonie Towarzystwa pięć sekcji, mianowicie Sekcja teorii poznania, która odbyła sześć posiedzeń (liczby bieżące 43—48, zob. powyżej str. 227 a do 228 b), Sekcja logiki, która odbyła trzy posiedzenia (liczby bieżące 3—5, zob. powyżej str. 228 b), Sekcja psychologii, która odbyła sześć posiedzeń (liczby bieżące 9—14, zob. powyżej str. 299 a), Sekcja metafizyki i filozofii religii, która odbyła jedno posiedzenie (liczba bieżąca 12, zob. powyżej str. 228 b), i Sekcja dydaktyczna (dawniejsza Sekcja propedeutyki filozofii), która odbyła pięć posiedzeń (liczby bieżące 2—6, zob. powyżej str. 229 b do 230 a).

Po wysłuchaniu streszczonego powyżej sprawozdania Zarządu Walne Zgromadzenie uchwaliło jednomyślnie na wniosek Komisji rewizyjnej udzielić Zarządowi absolutorium z jego działalności w r. 1930/31. Do Zarządu wybrano ponownie Prof. Dra Tadeusza Kotarbińskiego i Drkę Dinę Szejnberg, którzy ustąpili drogą losowania. Do Komisji rewizyjnej wybrano ponownie Dra Artura Chojeckiego i Dra Bohdana Zawadzkiego, nadto jako przedstawicielkę członków wspierających P. Maryę Adlerówną.

Wileńskie Towarzystwo filozoficzne.

III. Walne Zgromadzenie członków w odbyło się 15. listopada 1930. Po zagajeniu Zgromadzenia przez Przewodniczącego odczytano sprawozdanie Zarządu za czas od 1. stycznia do 31. grudnia 1929. Wedle tego sprawozdania liczba członków wynosiła z końcem roku sprawozdawczego 18, w tem 16 rzeczywistych i 2 wspierających. Dochody Towarzystwa wynosiły 210-35 zł., wydatki 50-95 zł. W okresie sprawozdawczym odbyły się trzy posiedze-

nia naukowe (liczby bieżące 6—8) oraz jeden odczyt publiczny (zob. Ruch filozoficzny XI. str. 183 a). — Walne Zgromadzenie przyjęło sprawozdanie do wiadomości i udzieliło Zarządowi absolutorium z rachunków. Następnie wybrano członkami Komisji rewizyjnej na rok 1930 Dra Adama Łysakowskiego i Dra Teodora Mianowskiego.

IV. Walne Zgromadzenie członków odbyło się 20. maja 1931. Po zagajeniu Zgromadzenia przez Przewodniczącego odczytano sprawozdanie Zarządu za rok 1930. Według tego sprawozdania Towarzystwo liczyło w dniu 31. grudnia 1930 członków rzeczywistych 15 i wspierającego 1. W okresie sprawozdawczym odbyło się 5 posiedzeń naukowych (liczby bieżące 9—13) oraz jeden odczyt publiczny (zob. powyżej str. 232 b do 235 a). Dochody Towarzystwa wynosiły 269-40 zł., wydatki 44-20 zł. Walne Zgromadzenie przyjęło sprawozdanie do wiadomości i udzieliło Zarządowi absolutorium z rachunków. Następnie wybrano złożony z pięciu członków Zarząd na nowy okres trzyletni. Zarząd ukonstytuował się w sposób następujący: Przewodniczący Prof. Dr. Tadeusz Czeżowski, Zastępca Przewodniczącego Prof. Dr. Maryan Massonius, Sekretarka Drka Wiesława Woyczyńska, Skarbniczka Mgr. fil. Aleksandra Zajkowska, członek Zarządu Zast. Prof. Doc. Dr. Bogumił Jasiniowski. Członkami Komisji rewizyjnej na rok 1931 zostali wybrani Dr. Adam Łysakowski i Dr. Teodor Mianowski.

Koło filozoficzne Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.

Dnia 18. października 1930 odbyło się w sali posiedzeń Seminarium filozoficznego organizacyjne zebranie Koła filozoficznego Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza. Zagaił je — przywitawszy Prof. Dra K. Twardowskiego i Kuratora Koła Prof. Dra K. Ajdukiewicza — Student filozofii Zygmunt Schmierer następującym przemówieniem:

„Dzisiejsze nasze zebranie ma na celu ukonstytuowanie się Koła filozoficznego i zainaugurowanie pierwszego okresu jego pracy. Wielu z obecnych mogłoby sądzić, że powstające dzisiaj Koło filozoficzne jest tworem zupełnie nowym. Ale tak nie jest. Chociaż bowiem nie znam dokładnie historii Koła filozoficznego, wiem jednak, że Prof. Twardowski, przybywając w roku 1895 do Lwowa, zastał je już w postaci Kółka filozoficznego Czytelni akademickiej. Pod tą nazwą i postacią istniało ono do roku 1917. Wtedy to — z początkiem półroczka letniego 1917 — Kółko filozoficzne wobec postępują-

a

cego stale ubytku młodzieży, powoływanej do służby wojskowej, poprostu zamarło. Odżyło ono ponownie w postaci zmienionej po niespełna trzech latach jako „Konwersatorium filozoficzne młodzieży akademickiej“, które odbyło pierwsze swe posiedzenie 16. stycznia 1920 i odtąd zbierało się stale aż do końca roku akademickiego 1929/30. Co się zaś tyczy dawniejszego Kółka filozoficznego, miałem w ręku księgę protokołów jego posiedzeń z pierwszych trzech lat wojny, kiedy to większość jego członków, rozrzucona po najrozmaitszych frontach, daleka była — nie duchowo, lecz poprostu fizycznie — od możliwości uprawiania jakiegokolwiek pracy intelektualnej. Mimo to uderzyła mnie skrzętność i ruchliwość pozostałej garstki. Posiedzenia Kółka odbywały się co tygodnia. Na posiedzeniach dyskutowano nad tematami z najrozmaitszych dziedzin filozofii. Obok referatów z dziedziny logiki i psychologii, obok tematów, dotyczących się rdzennych — że się tak wyrażę — zagadnień filozoficznych, uderzają dyskusje na tematy, stojące niejako na pograniczu rozważań filozoficznych i zainteresowań życiowych ludzi, którzy nie przechodzą obojętnie obok objawów życia codziennego jednostki i jej środowiska, lecz starają się do nich i do rodzących się z nich problemów ustosunkować zgodnie ze swym rozumem, ze swemi poglądami. I tak rozprawiano na temat konfliktu między pierwiastkami osobistymi a społecznymi, mówiono o bodźcach działań ludzkich, zastanawiano się nad stosunkiem nauki i filozofii do życia. Często referowano rozprawy różnych autorów, jak gdyby dla obalenia niesłusznej — zdaniem mojem — a przez wielu wyznawanej zasady, że filozof winien tworzyć a nie uczyć się i poznawać poglądy cudze, jak to czynią ci, co zajmują się jakąkolwiek inną nauką. — O tem, czem się zajmowano na Kółku filozoficznym przed zawieruchą wojenną, wiem mało. Przewyższał zapewne poziom Kółka z lat przedwojennych jego poziom z lat późniejszych: wszak pracowano w warunkach normalnych. Zapewne też niejedna płodna myśl dojrzała do tego, by zająć miejsce w skarbcu nauki, zakiełkowała w atmosferze naukowej, wytworzonej przez pracę Kółka. Świadczą o tem słowa Prof. Witwickiego, poświęcone Kółku filozoficznemu we wstępie do Księgi Pamiątkowej, wydanej ku czci Prof. Twardowskiego. Są to słowa pełne entuzjazmu dla wartości pedagogicznej i naukowej Kółka, dla jego walorów jako forum, na którym młodzi adepti nauki po raz pierwszy formułowali myśli własne i uczyli się krytycznego ustosunkowania się do myśli cudzych. Wśród członków Kółka był niejeden, który odgrywa obecnie wybit-

b

nią rolę w nauce. Niejeden z nich wygłasza obecnie swe poglądy, szerzy i rozwija naukę polską z katedry uniwersyteckiej. Do nich należy też obecny nasz Kurator, który swego czasu był przewodniczącym Kółka filozoficznego. Nie jest tedy nasze Koło tworem nowym, ma ono za sobą, jak widzimy, bogatą tradycję, i sądzę, że działalność jego będzie godnem owej tradycji kontynuowaniem, chociaż zagadnienia filozoficzne, będące obecnie w środku zainteresowań, różnią się od tych, które były w nim dawniej. To też gorącym życzeniem, które jest, jak sądzę, życzeniem wszystkich tu zebranych, aby praca Koła filozoficznego wydała plon pożyteczny jego członkom, nauce i społeczeństwu, otwieram pierwsze Walne Zgromadzenie Koła filozoficznego Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza“.

Po tem zagajeniu przystąpiono do ukonstytuowania się Koła. Prof. Dr. K. Ajdukiewicz oznajmił, iż w myśl § 34. statutu mianuje jako Kurator Koła przewodniczącym Koła St. fil. Pinchesa Schmutzera a jego zastępcą Stanisława Gniadka, poczem wybrano pozostałych członków Wydziału, mianowicie Bronisławę Achtówną sekretarką, Zygmunta Rysiewicza skarbnikiem, Tadeusza Lewickiego bibliotekarzem, a członkami komisji rewizyjnej Tadeusza Tomaszewskiego, Naftalego Gimpla i Juliusza Umschweifa.

Na Walnem Zgromadzeniu, odbytem dnia 20. czerwca 1931, Kurator Koła Prof. Dr. K. Ajdukiewicz oznajmił, że mianuje w myśl § 34. statutu przewodniczącym St. Gniadka, jego zastępcą A. Lewickiego, poczem wybrano pozostałych członków Wydziału, mianowicie B. Achtówną sekretarką, H. Korczyńską bibliotekarką, T. Tomaszewskiego skarbnikiem.

W roku akademickim 1930/31 odbyły się następujące posiedzenia Koła: I. 18. X. 1930 B. Achtówna: O pojęciu celu. — II. 25. X. 1930 Dyskusya nad referatem, wygłoszonym na poprzednim posiedzeniu. — III 8. XI. 1930 St. Gniadek: O przyczynowości. — IV. 29. XII. 1930 J. Umschweif: O czasie względnym i bezwzględnym. — V. 10. I. 1931 S. Moser: O prawdach względnych. — VI. 20. I. 1931. Z. Rysiewicz: O uczuciach estetycznych. — VII. 14. II. 1931 T. Tomaszewski: O śmiechu. — VIII. 21. II. 1931 Dyskusya nad referatem, wygłoszonym na poprzednim posiedzeniu. — IX. 6. III. 1931 Ciąg dalszy i dokończenie dyskusyi nad referatem, wygłoszonym 14. II. 1931. — X. 15. III. 1931 B. Achtówna: Referat z rozprawy Dra W. Auerbacha „O wątpieniu“. — XI. 28. IV. 1931 A. Lewicki: Psychologia snu na tle teorii psychoanalitycznej Freuda. — XII. 19. V. 1931 St. Gniadek: Postulaty metodologiczne

a

b

Descartes'a. — XIII. 20. VI. 1931 B. Ach-tówna: Pragmatystyczna teoria prawdy.

W posiedzeniach Koła brali udział Kurator Koła Prof. Dr. K. Ajdukiewicz oraz Do-cent Dr. R. Ingarden. Poza członkami Koła uczestniczyli w posiedzeniach liczni inni Studenci, także z poza Wydziału humani-stycznego.

Koło filozoficzne Studentów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

W roku akademickim 1929/30 odbyło się 12 zebrań naukowych Koła, poświęco-nych następującym tematom: I. 28. X. 1929 referat kol. J. Rutkiego „Porównywanie i metoda porównawcza“. — II. 25. XI. 1929 dalszy ciąg poprzedniego referatu. — III. 2. XII. 1929 referat kol. S. Frydmana „Etyka powinności i etyka wartości“. — IV. 20. I. 1930 referat kol. D. Fajnsztajna „Du Prela monistyczny pogląd na świat“. — V. 8. II. 1930 referat kol. A. Gołubie-wa „Zagadnienie czystej formy w teorii sztuki Witkiewicza“. — VI. 10. III. 1930 referat kol. J. Ordy „Cel nauki historycznej“. — VII. 17. III. 1930 referat kol. Cz. Leś-niewskiego „Z podstaw geometrii ele-mentarnej“. — VIII. 12. V. 1930 referat kol. Z. Plewaki „Analiza psychologiczna wiary“. — IX. 19. V. 1930 dalszy ciąg poprze-dniego referatu. — X. 2. VI. 1930 referat kol. A. Zajkowskiej „O nakazach etycz-nych w filozofii Guyana“. — XI. 16. VI. 1930 referat kol. S. Arsieńjewa „O nierówno-ści ludzkiej w filozofii“. — XII. 23. VI. 1930 dalszy ciąg poprzedniego referatu.

Członków Koła 25. Stałym uczest-nikiem zebrań był Kurator Koła Prof. Dr. T. Czeżowski, ponadto brał udział w zebra-niach Koła Prof. Dr. M. Massonius i goście z grona studentów Uniwersytetu z różnych Wydziałów. Nagrodę Koła w kwocie 50 zł. za najlepszy odczyt, wygłoszony w ciągu roku, otrzymał na mocy głosowania, jakie odbyło się na ostatnim zebraniu Koła, kol. S. Arsieńjew.

W roku akademickim 1930/31 odbyło się 12 zebrań naukowych Koła, poświęco-nych następującym tematom: I. 13. X. 1930 referat kol. S. Sarnakera „Założenia etyki De Spinozy“. — II. 27. X. 1930 referat kol. A. Gołubiewa „Nowe średniowiecze w filozofii rosyjskiej“. — III. 1. XII. 1930 pokaz fenomenalnych zdolności rachunko-wych p. S. Finkelstejna z Warszawy (ze-branie wspólne z Wileńskim Towarzy-stwem Filozoficznym). — IV. 19. I. 1931 referat kol. J. Rutkiego „Kryzys determi-nizmu“. — V. 9. II. 1931 referat kol. E. Seidenówny „Zagadnienie niezależności, niesprzeczności i zupełności aksjomatów

Peany, dotyczących arytmetyki liczb natu-ralnych“. — VI. 23. II. 1931 referat kol. Z. Plewaki „Logika elementarna. Zarys podręcznika według ministerialnego wzoru rozwinięcia programu“, Cz. I. — VII. 16. III. 1931 referat kol. Z. Plewaki „Logika ele-mentarna. Zarys podręcznika według mini-sterialnego wzoru rozwinięcia programu“, Cz. II. — VIII. 27. IV. 1931 referat kol. A. Surkowa „Filozofia pozytywistyczna A. Comte'a“, Cz. I. — IX. 4. V. 1931 referat kol. A. Surkowa „Filozofia pozytywistyczna A. Comte'a“, Cz. II. — X. 1. VI. 1931 refe-rat kol. D. Fajnsztajna „Dziecięce teo-rye seksualne i ich paralele w twórczości ludów w świetle psychoanalizy“. — XI. 15. VI. 1931 referat kol. Z. Plewaki „Sylo-gistyka (zarys podręcznika dostosowanego do wymagań programu szk. śr.)“. — XII. 22. VI. 1931 referat kol. A. Zajkowskiej „Cztery rodzaje norm etycznych“.

Członków Koła liczyło 20. Stałym uczest-nikiem zebrań był Kurator Koła Prof. Dr. T. Czeżowski, ponadto brał udział w zebra-niach Koła Prof. dr. M. Massonius.

Nagrodę Koła w kwocie 50 zł. za naj-lepszy referat, wygłoszony w roku akade-mickim 1930/31, otrzymała na mocy głoso-wania, które się odbyło na ostatnim ze-braniu Koła, kol. E. Seidenówna.

Towarzystwo im. Hobbes'a.

„Societas Hobbesiana“, zawiązana 30. wrze-snia 1929 w Oxfordzie na międzynarodo-wym zjeździe, odbytym z powodu 250-lecia śmierci Hobbes'a (zob. Ruch filozoficzny XI. str. 205 b), ukonstytuowała się już defini-tywnie. Statut uchwalony został drogą okólną, poczem Prezes Towarzystwa, Profesor F. Tönnies (Kilonia), rozesłał do wszystkich członków wezwanie do jednania nowych uczestników i tworzenia Kół prowincjonal-nych (Adres prezydium: Kiel, Niemans-weg 61). Pierwsze Koło prowincjonalne za-wiązało się w Kilonii pod przewodnictwem Profesora barona von Brockdorff, z innych zaś krajów nadchodzą coraz to nowe wiadomości o szerzeniu się Towarzystwa.

Celem Towarzystwa jest w myśl statutu pogłębienie znajomości filozofii Hobbes'a na tle współczesnej mu epoki, wykazanie jej znaczenia i wpływu oraz ujednostajnienie sposobów pojmowania jego nauki, co do której istnieją dotąd niejednokrotnie sprze-czne między sobą oceny. Jednym z najbar-dziej palących zadań bieżących Towarzy-stwa, podnoszonym już na zjeździe oxfordz-ki, jest nowe kompletne wydanie dzieł Hobbes'a na podstawie oryginalnych wydań i zachowanych rękopisów.

Ważniejsze sprawy dotyczące Towarzy-stwa załatwia Walne Zgromadzenie, zło-

a

żone z wszystkich członków lub też delegatów poszczególnych krajów i prowincyj. Zarząd centralny spoczywa w ręku prezesa, jego zastępcy i sekretarza, wybieranych przez Walne Zgromadzenie na 3 lata. Członkowie Towarzystwa tworzą w miarę możliwości Koła miejscowe lub prowincjonalne, służące do tem łatwiejszego zogniskowania prac naukowych Towarzystwa.

W celu rozszerzenia Towarzystwa i zapewnienia mu większych zasobów, prezydent weszło w układy ze znacznie już rozwiniętym Towarzystwem im. Spinozy (Societas Spinozana) z zamiarem częściowego złączenia obu towarzystw, przy zachowaniu odrębności celów i nazwy. Warunki proponowane w tym względzie ostatnio przez Societas Spinozana przedstawiają się następująco:

1. Członkowie Societas Spinozana stają się automatycznie członkami Societas Hobbesiana i odwrotnie.

2. W Chronicon Spinozanum zostanie otwarty osobny dział dla artykułów o Hobbes'ie. Prócz tego wydany zostanie osobny tom tegoż pisma celem uczczenia jubileuszu Hobbes'a.

3. Ewentualnie część Domu Spinozy w Hadze zostanie przeznaczona na siedzibę Societas Hobbesiana, a biblioteki obu towarzystw połączą się w jedną całość.

4. Prezydent Societas Hobbesiana wejdzie w skład Kuratorjum Societas Spinozana, a wiceprezydent w skład Wydziału tegoż towarzystwa.

Wkładki dobrowolne na rzecz Societas Hobbesiana przyjmuje skarbnik p. H. Tönnies, Dyrektor banku „Landkreditbank Schleswig Holstein“ w Kilonii (Kiel).

Osoby, pragnące utworzyć w Polsce Koło krajowe Towarzystwa im. Hobbes'a, zechcą się zgłosić do Redakcyi Ruchu filozoficznego (Lwów, Uniwersytet).

Z J A Z D Y.

Polacy w Stałym Komitecie międzynarodowych zjazdów filozoficznych. Na IV. Międzynarodowym Zjeździe filozoficznym, który się odbył w r. 1911 w Bolonii, został do Stałego Komitetu tych zjazdów (Permanent International Committee), w którym zasiadali wówczas z Polaków już Prof. Dr. M. Straszewski i Dr. Wł. M. Kozłowski, wybrany Dr. W. Lutosławski (Zob. Ruch filozoficzny, I. str. 99). Na VI. Międzynarodowym Zjeździe filozoficznym, który się odbył w r. 1926 w Cambridge w Stanach Zjednoczonych Ameryki północnej (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 1—16), wszedł do Komitetu w miejsce zmarłego Prof. Dra M. Straszewskiego Dr. Kazimierz Filip Wize. Na VII. Międzynarodowym Zjeździe filozoficz-

b

nym, który się odbył we wrześniu 1930 w Oxfordzie (zob. tom niniejszy, str. 1—7), zostali nadto wybrani do Komitetu Ks. Dr. K. Michalski, Prof. Dr. Wł. Tatarkiewicz, Prof. Dr. Z. Zawirski i Prof. Dr. A. Zółtowski, tak iż obecnie w Stałym Komitecie międzynarodowych Zjazdów filozoficznych zasiada siedmiu Polaków.

V. Zjazd polskich historyków i filozofów medycyny odbył się w Wilnie w dniach od 26. do 28. września 1929 jako Sekcja historii i filozofii medycyny i nauk przyrodniczych XIII. Zjazdu lekarzy i przyrodników polskich. Wygłoszono na nim 19 referatów, z których atoli żaden nie dotyczył zagadnień z zakresu filozofii medycyny.

Pierwsza ogólnopolska Konferencya psychotechniczna odbyła się staraniem Polskiego Towarzystwa psychotechnicznego w Warszawie w czasie od 4. do 6. stycznia 1930. W konferencyi wzięło udział 83 osób. Na podstawie materiału, dostarczonego przez poszczególne pracownice psychotechniczne, uzyskano następujące dane statystyczne, dotyczące stanu psychotechniki w Polsce, przedstawione na Konferencyi przez Prezesa Polskiego Towarzystwa Psychotechnicznego Inż. Wojciechowskiego. Ogółem istniało w Polsce w latach 1928 i 1929 18 pracowni psychotechnicznych. Z tych 5 pracowni zajmują się wyłącznie poradnictwem zawodowem, 6 pracowni selekcyą zawodową, zaś 7 pracowni zarówno poradnictwem jak też selekcyą zawodową. Najstarszemi pracowniami są Miejska Pracownia psychologiczna w Łodzi, istniejąca od r. 1919, oraz Instytut psychotechniczny Patronatu nad polską młodzieżą rzemieślniczą i przemysłową w Warszawie, który powstał również w 1919 r. W 1925 r. powstało 5 pracowni, z tych 3 w Warszawie, 1 w Krakowie i 1 w Lublinie. W 1927 r. powstało 6 pracowni, mianowicie 2 w Warszawie, 2 w Poznaniu, 1 we Lwowie i 1 w Sosnowcu. W 1928 r. powstały ogółem 3 pracownice: 2 w Warszawie i 1 w Katowicach. Na rok 1929 przypada powstanie tylko 2 nowych pracowni a mianowicie 1 w Wilnie i 1 w Poznaniu; w roku 1930 była w stadium organizowania się pracownia psychotechniczna kolejowa w Poznaniu. Liczba osób zbadanych we wszystkich pracowniach w czasie od 1919 do 1929 wynosi ogółem 58.963. Prac, opublikowanych przez poszczególne pracownice, ukazało się w omawianym okresie 81. Jeśli chodzi o kwalifikacye naukowe kierowników pracowni, to 6 z nich jest inżynierami, 6 doktorami filozofii, 3 pedagogami, 2 psychologami, 1 humanistą. Koszta utrzymania wszystkich pracowni, pokrywane z dotacyj bądź rządowych bądź komunalnych bądź

a

społecznych, wynosiły w 1929 r. 400.000 zł. Inwentarz wszystkich pracowni przedstawia wartość 600.000 zł.

W referatach, wygłoszonych na Konferencji, poruszano zagadnienia, dotyczące potrzeb rozwojowych psychotechniki w Polsce, kształcenia psychotechników, form współdziałania pracowni psychotechnicznych w Polsce, stosunku psychotechniki do specyficznych zawodów kobiecych, postulatów badań psychotechnicznych szefów, postulatów poradnictwa zawodowego w Polsce oraz roli wywiadu w poradnictwie zawodowym. Ponadto każda pracownia przedstawiła w krótkim komunikacie aktualny stan swych prac.

W związku z tematami referatów i ze związaną z nimi dyskusją powzięto cały szereg uchwał, dotyczących organizacji pracy psychotechnicznej w Polsce, kształcenia psychotechników i doradców zawodowych, zawodoznawstwa i t. p. Uchwalono m. i. zwrócić się do Ministerstwa W. R. i O. P. z przedstawieniem potrzeby utworzenia przy Ministerstwie referatu poradnictwa zawodowego i psychotechniki celem roztoczenia opieki i kontroli nad poradniami zawodowymi i pracowniami psychotechnicznymi, pracującymi na terenie szkolnictwa. Postanowiono też zwrócić się do tegoż Ministerstwa z prośbą o kreowanie katedr psychotechniki na wyższych uczelniach w celu oparcia praktyki psychotechnicznej o podstawy naukowe oraz w celu kształcenia pracowników psychotechnicznych. Uchwalono także zwrócić się do profesorów psychologii w poszczególnych uniwersytetach z prośbą, ażeby — zanim powstaną specjalne naukowe placówki psychotechniczne — zechcieli podjąć się współpracy z pracownikami psychotechnicznymi. Konferencja wypowiedziała się też za tem, ażeby w czasie przejściowym, zanim zostanie unormowana sprawa kwalifikacji psychotechników, Polskie Towarzystwo Psychotechniczne opracowało pewne ogólne normy, określające wymagania, stawiane psychotechnikom i doradcom zawodowym.

VIII. Międzynarodowy Zjazd filozoficzny odbył się w Pradze z początkiem sierpnia 1934. Przewodniczącym Komitetu organizacyjnego jest Prof. Dr. Em. Rádl, Praga IV., Na Valech, 279.

I. Międzynarodowy Zjazd heglowski (I. Internationaler Hegelkongress) odbył się z inicjatywy holenderskich zwolenników filozofii Hegla, zgrupowanych w Towarzystwie im. Bolland'a (Bolland-Genootschap), w dniach od 22. do 24. kwietnia 1930 w Hadze. Tytuły wygłoszonych na tym Zjeździe referatów zob. pow. pod „Sprawozdanie z I. Międzynarodowego Kongresu

b

heglowskiego“ w dziale „Wiadomości Wydawnicze“. Na Zjeździe uchwalono utworzenie Międzynarodowego Związku heglowskiego (zob. powyżej w dziale „Organizacyjne“).

II. Międzynarodowy Zjazd heglowski odbył się w Berlinie w dniach od 18. do 21. października 1931 w związku z przypadającą na dzień 14. listopada tegoż roku setną rocznicą śmierci Hegla. Program obejmował prócz przemówienia inauguracyjnego Prof. Kronera p. t. „Hegel i doba współczesna“ i odczytu Prof. Haeringa o rozwoju umysłowym Hegla szereg referatów, poświęconych różnym stronom filozofii heglowskiej, mianowicie: Baillie: Znaczenie „Fenomenologii ducha“; Hessing: O tem, co w filozofii Hegla jest prawdą; Calogero: Problematyka logiki heglowskiej; Hartmann: Dialektyka myślowa i dialektyka realna; Wigersma: Myśli, wprowadzające w pojęcie prawdopodobieństwa, rozdział z filozofii przyrody; Baer: Hegel i matematyka; Czyżewskij: Hegel i filozofia mowy; Gentile: Hegel a państwo; Larenz: Hegel i prawo prywatne; Glockner: Estetyka w systemie filozoficznym Hegla; Wolff: Hegel i Shakespeare; Stenzel: Hegel jako historyk filozofii greckiej; Lasson: Heglowska filozofia religii. — Uczestnicy Zjazdu zwiedzili pomnik Hegla, dom, w którym mieszkał i jego grób.

Towarzystwo im. Arystotelesa i Mind Association odbyły w r. 1930 wspólny zjazd członków, poświęcony wyłącznie sprawom administracyjnym, w Oxfordzie w dniu otwarcia VII. Międzynarodowego Zjazdu filozoficznego, t. j. 1. września.

W roku 1931 odbył się wspólny zjazd członków obu towarzystw w Cambridge w dniach od 3. do 5. lipca. Porządek Zjazdu obejmował: 3. lipca: Przemówienie powitalne. — 4. lipca: Dr. C. D. Broad, A. Eddington i R. B. Braithwite: Symposion na temat: Indeterminacja i indeterminizm. — Prof. H. J. Paton, W. D. Ross i Prof. J. L. Stockes: Symposion na temat: Koherencyjna teoria dobra. — 5. lipca: Dr. A. C. Ewing, Dr. F. C. S. Schiller, C. A. Mace i A. R. Knight: Symposion na temat: O istocie i walorze logiki formalnej. — Prof. Laird, Prof. G. Dawes Hicks i Prof. de Burgh: Symposion na temat: Aktualność a wartość.

XXIX Doroczny Zjazd członków wschodniego i XXXI. Doroczny Zjazd członków zachodniego Oddziału Amerykańskiego Towarzystwa filozoficznego odbył się w Uniwersytecie kolumbijskim w Nowym Jorku 30. i 31. grudnia 1929. Program był następujący: Dnia 30. grudnia cykl odczytów poświęconych poglądom J. Dewey'a. I. *Filozofia Johna De-*

a

wey'a. J. E. Woodbridge: Doświadczenie a dialektyka. — W. E. Hocking: Działanie a pewność. — C. I. Lewis: Pragmatyzm a myśl potoczna. — H. A. Logika. H. D. Roelofs: Warunki niezbędne. — H. G. Swenson: Paradoks i zasada inferencji. — M. Farber: Metoda dedukcji. — J. Ratner: Teoria sądu J. Dewey'a. — B. *Filozofia społeczna*. H. Horne: Niektóre zastrzeżenia, dotyczące filozofii wychowania J. Dewey'a. — G. R. Geiger: Znaczenie wartości w ekonomii. — P. W. Ward: Nauka o sytuacji i metoda nauk społecznych. — J. D. Stops: Redefinicja jednostki. — Dnia 31. grudnia III. A. *Znaczenie nowszych teorii fizykalnych dla filozofii*. F. C. S. Northrop: Konsekwencje filozoficzne teorii względności. — J. MacKaye: Co się kryje poza teorią względności? — W. A. Shimer: Znaczenie nowej fizyki dla estetyki. — B. *Filozofia wartości*. D. H. Parker, C. M. Perry i H. H. Dubs: Wartość jako przedmiot wszelkiego zainteresowania. — IV. *Referaty luźne*. W. Sabej: Essencja, uniwersalia i rzeczy. — C. A. Tawney: Platońska nauka o ideach. — C. A. Baylis: Znaczenia i ich egzemplifikacja.

XXX Doroczny Zjazd członków wschodniego Oddziału Amerykańskiego Towarzystwa filozoficznego odbył się w Uniwersytecie stanu Virginia w Charlottesville w dniach 29. i 30. grudnia 1930 z następującym programem: *Symposium na temat „Logika jako narzędzie badania filozoficznego“*: Rupert C. Lodge: Ze stanowiska logiki filozoficznej; H. Bradford Smith: Ze stanowiska logiki symbolicznej; S. Hook: Ze stanowiska logiki pragmatystycznej. — *Sekcja filozofii nauki*. W. E. Van de Walle: O pewnej zasadniczej różnicy między naukami przyrodniczymi a społecznymi. — W. P. Montague: Obrona przyczynowości. — P. Hughes: O postaciach prawa, które można wykryć w świecie zmieniającym się. — *Sekcja zagadnień odziedziczonych po Grecy*: F. E. J. Woodbridge: Arystotelesowa definicja duszy. — Ph. M. Kretschmann: Zagadnienie indywidualności. — M. T. McClure: Duch grecki a mieszanina ras. — *Zebrania ogólne*: De Witt, H. Parker, K. Gilbert, Th. Munro, L. Buermeyer: Krytyczne uwagi o niektórych nowych pracach z zakresu estetyki (C. J. Ducasse, *Philosophy of Art*; H. H. Parkhurst, *Beauty*; D. W. Prall, *Aesthetic Judgment*). — E. A. Singer jr.: O możliwości nauki o religii. — *Sekcja etyki i filozofii religii*: R. H. Dotterer: O rzetelności wartości przemijających. — M. C. Swabey: Sprawiedliwość jako postulat demokratyczny. — H. H. Horne: Element religijny w filozofii Dewey'a. — F. Marti: Interpretacja religii. — *Sekcja logiczna*:

b

M. R. Cohen: Indukcja. — S. M. Buchanan: Logika analogii. — R. Jackson: Rozróżnienie współznaczących i niewspółznaczących terminów. — P. Weiss: Założenia teorii poznania.

XXXII. Doroczny Zjazd członków zachodniego i VII. Doroczny Zjazd członków pacyficznego Oddziału Amerykańskiego Towarzystwa filozoficznego odbył się w Uniwersytecie kalifornijskim w Berkeley w dniach od 29. do 31. grudnia 1930. Program był następujący: H. S. Townsend: Natura poznania i poznanie natury. — R. M. Blake: Przekonanie. — R. F. A. Hoernlé: Rzeczywistość imaginacji. — D. C. Williams: Istota uniwersaliów i abstrakcyj. — E. T. Mitchell: O istocie przyczynowości. — A. E. Murphy: Mr. Lewis i a priori. — W. M. Urban: Przebieg i rzeczywistość: Niektóre uwagi o metafizyce Whitehead'a. — D. W. Prall: Czy przemawia coś za nominalizmem? — E. H. Lewis: Językowe źródła niektórych pojęć filozoficznych. — G. W. Cunningham: O drugiej rewolucji kopernikańskiej w filozofii. — H. Hausheer: Myśl i doświadczenie. — E. D. Starbuck: Działanie filozofii w życiu. — R. B. Winn: Teoria sądu i geometria logiki. — A. P. Uchenko: Modalność i implikacja. — W. Savery: Synoptyczna teoria prawdy. — L. Loewenberg: De angelis.

Australijskie Towarzystwo psychologiczne i filozoficzne (The Australasian Association of psychology and philosophy) odbyło swój IX. Zjazd doroczny z udziałem Towarzystwa Filozoficznego przy Uniwersytecie w Melbourne w temże miesiącu w dniach 21. i 22. maja 1931. Wygłoszono m. i. następujące referaty: John Anderson: Nauka a społeczeństwo. — H. Tasman Lovel: Wyjaśnianie. — G. F. McIntosh: Psychologia realistyczna. — W. R. Boyce Gibson: Wartość. — W. E. Agar: Dziedziczenie cech nabytych.

VI. Zjazd filozofów włoskich postanowiło Włoskie Towarzystwo filozoficzne urządzić w dniach od 28. marca do 1. kwietnia 1926 w Medyolanie. (O poprzednim V. Zjeździe zob. Ruch filozoficzny, VIII. str. 49 b). Na czele Komitetu organizacyjnego stanął Profesor król. Uniwersytetu w Medyolanie Martinetti, a należeli doń nadto Proff. Zuccante, Villa i Gemelli. O wygłoszenie referatów na Zjeździe zostali przez Komitet uproszeni m. i. Chiochetti, Croce, De Sarlo, Tarozzi i Buonaiuti. Na krótko przed terminem Zjazdu Prof. Buonaiuti został obłożony papieską ekskomuniką, wobec czego Profesor katolickiego Uniwersytetu w Medyolanie Gemelli oświadczył, że nie będzie mógł uczestniczyć w Zjeździe, o ile Prof. Buonaiuti będzie miał na nim wygło-

a

b

sić zapowiedziany referat: zarazem Prof. Gemelli wezwał wszystkich księży do usunięcia się od Zjazdu.

W dniu otwarcia Zjazdu zaznaczyły się w niektórych przemówieniach silnie zarówno kierunki sprzyjające bezwzględnie panującemu we Włoszech systemowi rządowemu, jak też tendencje, usiłujące uchronić obrady Zjazdu od wtargnięcia momentów politycznych. Następstwem starcia się tych dwu prądów było rozwiązanie Zjazdu.

VII. Zjazd filozofów włoskich odbył się w dniach od 26. do 29. maja 1929 w Rzymie. Na otwarciu Zjazdu Mussolini wygłosił przemówienie, którego początek brzmiał jak następuje: „Obecność moja na tem zebraniu, udział mój w tym uroczystym akcie inauguracji VII. Narodowego Zjazdu filozofów włoskich ma swoje jasne znaczenie i pragnie obalić pewien zarzut, który krąży jeszcze w niektórych kołach włoskich i zagranicznych, zarzut mianowicie, że faszyzm przez swoją politykę nieprzejednaną i totalitarną, przez swoją tyranję (widzicie Państwo, że wyraz ten mnie nie przeraża) obniżył intelektualny poziom Włoch, że spowodował zmniejszenie wartości duchowych i kulturalnych. Stanowczo odpieram ten zarzut i przedewszystkiem stwierdzam, że skargi tego rodzaju dają się słyszeć także w innych krajach. Nietylko we Włoszech, lecz także w innych państwach Europy ludzie się żalają, że już niema w poezji Dantego, Michała Anioła w sztuce, Kanta we filozofii, Shakespeare'a w dramacie, Beethovena w muzyce. Zapomina się, że olbrzymi tej miary nie rodzą się każdego roku ani w każdym dziesięcioleciu. Musimy się zadowolić podziwianiem ich w odstępach stuleci. Z drugiej strony sądzę, że wielki rozkwit życia duchowego nie jest daleki. Znajdujemy się w okresie przejściowym, w okresie, w którym konieczność zmusza nas do wysilania się w kierunku zagadnień empirycznych, materialnych: walka o życie przybiera dzisiaj formy ostre i, naogół, charakter kultury współczesnej bywa taki, że może w pewnym sensie usprawiedliwiać pesymizm tych, którzy przepowiadają upadek ducha ludzkiego. Ja w to nie wierzę. Wierzę, że przyjdzie czas, w którym będziemy mieli wielką filozofię, wielką poezję, wielką sztukę. Warunki dla nich tworzą się właśnie, gdy tutaj mówimy. Bądź co bądź jest rzeczą jasną, że kto dzisiaj filozofuje, musi to czynić wśród współczesnego życia. W zgiełku i w hałasie naszych miast wieże z kości słoniowej runęły. I gdyby nawet przypadkiem jakiś filozof sam chciał odosobnić się na szczycie najwyższej góry, wystarczyłby niespodziany furkot motoru aeroplanu, aby sprowadzić go z powrotem w rzeczywistość me-

chaniczną świata współczesnego. Nie ubolewajmy przesadnie nad tą rzeczywistością mechaniczną, ponieważ i mechanika, zanim się staje ruchem lotów i dźwięgów, jest wytworem ducha, rachunkiem, grą liczb, a wy mnie pouczacie, że od czasów Pitagorasa między liczbami a filozofią zachodzi bliskie powinowactwo“. — W dalszym ciągu swego przemówienia Mussolini przypomniał różnorodną i ożywioną działalność, jaką rozwinął faszyzm na polu popierania nauki i zakończył życzeniami dla prac Zjazdu, by wyszły na pożytek filozofii i rodzimej kultury. Przemawiał po nim jeszcze gubernator Rzymu, książę Ludovisi, po czym otworzył obrady Zjazdu Prof. G. Gentile. Wygłoszono na nim m. i. następujące referaty:

G. Gentile: Filozofia a państwo. — B. Varisco: Filozofia a chrześcijaństwo. — A. Guzzo: Nauczanie filozofii w szkołach publicznych. — A. Chiappelli: Teizm krytyczny a zagadnienie cierpienia i zła. — A. Alliotta: Racyonalność jako proces. — G. Calogero: Zagadnienie gnoseologiczne w idealizmie współczesnym. — A. Gemelli: Nowe badania dotyczące spostrzeżenia i ich znaczenie z punktu widzenia filozoficznego. — G. Saittà: Cechy subiektywistycznej teorii poznania Plotyna. — U. Spirito: Nauka a filozofia. — G. Tauro: Filozofia ducha a pedagogika. — Sprawozdanie doкладne z obrad Zjazdu wyszło nakładem firmy Bestetti e Tuminelli w Medyolanie p. t. Atti di VII. Congresso Nazionale di filosofia.

II. Międzynarodowy Zjazd, poświęcony historii nauk ścisłych, odbył się w Londynie w dniach od 29. czerwca do 3. lipca 1931. Po posiedzeniu inauguracyjnym, na którym wygłosił Dr. K. Singer odczyt p. t. „Początki nauki“, zajmowano się dnia 30. czerwca zagadnieniem historii nauk ścisłych jako części integralnej ogólnych badań historycznych. Głos zabierali M. G. N. Clark, A. V. Hill, E. Colman, B. Zawadowskij i M. Rubenstein. Drugim tematem tego dnia był stan nauczania nauk ścisłych w różnych krajach; przemawiali A. E. Hearsh, A. Wolf, Dieppen, Danneman, Vetter, Loria, Stephanidès i D. E. Smith. Dnia 2. lipca obrady Zjazdu toczyły się na temat dawniejszego i dzisiejszego stosunku między naukami fizykalnymi a naukami biologicznymi; referaty wygłoszili J. S. Haldane, D'Arcey Thompson, E. S. Russell, L. L. White, Needham, J. H. Woodger, Hoghern, Bass Becking, A. Joffre. Tematem obrad w dniu 3. lipca była wzajemna zależność od siebie nauk czystych i stosowanych. Głos zabierali Napier Shaw, C. H. Desch, F. G. Donnon, G. Windred, R. V. Vernon, W. Mitkewisch i M. Carmichael

a

Stopees. — Następny Zjazd odbędzie się w Berlinie, w r. 1934.

VII. Doroczny Zjazd członków Amerykańskiego Katolickiego Towarzystwa filozoficznego odbył się w czasie od 29. do 31. grudnia 1931 w St. Louis (w stanie Missouri Ameryki półn.). Program zjazdu był następujący: A. Cykl odczytów z zakresu filozofii państwa. I. Średniowieczna filozofia państwa. V. J. Bourke: Filozofia państwa Św. Augustyna. — D. J. O'Connor: Filozofia państwa za Karolingów. — W. Farrell: Podstawy przyrodzone filozofii państwa św. Tomasza. — II. Nowożytna filozofia państwa. H. Wright: Pisma polityczne Franciszka de Vitoria. — T. F. Wallace: Filozofia państwa Suareza. — H. H. Coulson: Filozofia państwa Monteskiusza. — J. O. Riedl: Kierunki nowożytnej teorii państwa. — III. Amerykańska filozofia państwa. J. P. Donovan: Brownson, filozoficzny przedstawiciel konstytucji amerykańskiej. — M. I. X. Millar: Francuska teoria ustroju, Suarez i konstytucja amerykańska. — L. Pitamic: Podstawowe prawa jednostki jako człowieka i obywatela. — B. Sekcja logiki. Dyskusja na temat: Najbardziej pożądane metody i tematy dla nowoczesnego kursu logiki i wstępu do filozofii. Zagajenie: J. H. Ryan i Ch. Hart. — C. Sekcja metafizyki. Dyskusja na temat: Teleologia i przyczyny celowe w nowszej myśli filozoficznej. Zagajenie: G. B. Phelan i Ch. Miltner. — D. Sekcja kosmologiczna. Dyskusja na temat: Prawa fizyczne, fizyka i struktura wszechświata. Zagajenie: J. A. McWilliams i F. A. Walsh. — E. Filozofia religii. Dyskusja na temat: Bóg jako cel ewolucji. Zagajenie: E. A. Pace i J. F. McCormick.

II. Zjazd, poświęcony teorii poznania w zakresie nauk ścisłych (I. Zjazd zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 202 b) odbył się w Królewcu w dniach od 5. do 7. września 1930. Prócz referatów, wydrukowanych w „Sprawozdaniu z II. Zjazdu, poświęconego teorii poznania w zakresie nauk ścisłych“ (zob. pow. w dziale „Wiadomości Wydawnicze“), wygłoszono na tym zjeździe jeszcze referaty następujące: K. Gödel: O zupełności rachunku logicznego. — A. Scholz: O użyciu pojęcia ogółu (Gesamtheit) w aksjomatyce. — F. Waismann: O stanowisku Wittgensteina.

Zjazd członków Towarzystwa im. Kanta odbył się w dniach od 27. do 29. maja 1931 w Halle (o poprzednim zjeździe, odbytym w r. 1929, zob. Ruch filozoficzny XI. str. 205). Część naukowa Zjazdu wypełniły referat Prof. Mikołaja Hartmanna p. t. „Przyczynek do zagadnienia rzeczywistości jako czegoś danego“ oraz dyskusja nad tym

b

referatem, w której zabierali głos prócz referenta PP. Dessoir, Geiger, Heimsoeth, Stenzel, Utitz, Ach, Litt, Plessner, van der Vaart Smit, Liebert, Kraft, Paweł Hofmann, Sauer, Polak, Moog, von Rintelen, Kremer, Soegel, Yamaguchi, Springmeyer, Huber, Wenzl i Kuhn.

XI. Zjazd członków niemieckiego Towarzystwa filozoficznego (Deutsche Philosophische Gesellschaft) odbył się w dniach od 1. do 4. października 1930 we Wrocławiu. Temat naczelnym Zjazdu brzmiał: Całość i forma. Program obejmował następujące referaty: Prof. Dr. F. Weinhandl: Symbolika całości. — Prof. Dr. Daqué: Całość przeżycia i struktura duchowa. — Prof. Dr. M. Wundt: Całość i forma w historii filozofii. — Prof. Dr. Ipsen: Mowa i rozmowa. — Dr. van Scheltema: Formy całości w rozwoju sztuki. — Prof. Dr. Hund: Przemiany w tworzeniu pojęć fizyki teoretycznej. — Dr. Diesel: Podstawy techniki.

XIII. Walne Zgromadzenie członków Towarzystwa im. Schopenhauera, zapowiedziane zrazu na październik 1928 (zob. Ruch filozoficzny, X. str. 208 b), odbyło się dopiero w dniach od 23. do 26. maja 1929 w Frankfurcie nad Menem pod hasłem „Filozofia i religia“. Wygłoszono na niem następujące referaty: Dr. F. Mockrauer: Stanowisko Schopenhauera wobec religii i filozofii. — Dr. M. Buber: Religia i filozofia. — Prof. Dr. F. Lipsius: Czy może istnieć filozoficzna nauka religii? — Prof. Dr. A. Schweitzer: Mistyka apostoła Pawła. — Dr. C. Gebhardt: Schopenhauer przeciw Augustynowi. — Prof. Dr. H. Hasse: Idea zbawienia w nowszej filozofii. — Prof. Dr. H. Glasenapp: Religia i filozofia w Indjach. — Prof. Dr. R. Wilhelm: Religia i filozofia w Chinach. — W czasie zjazdu uczestnicy zwiedzili grób Schopenhauera, pomnik jego, dom, w którym mieszkał i archiwum schopenhauerowskie w Bibliotece miejskiej.

XI. Zjazd członków Związku im. Euckena (Euckenbund) odbył się 31. października i 1. listopada 1931 w Jenie. Pierwszego dnia Dr. Glondys wygłosił odczyt p. t. Około współczesnego kryzysu religijnego. Drugi dzień wypełniła dyskusja na cztery tematy: 1. Zasadnicze zagadnienia religijne i filozoficzne. 2. Kryzys religijny a pedagogika. 3. Oddziaływanie kryzysu religijnego na ogólne położenie społeczno-gospodarcze. 4. Problematyka położenia religijnego zagranicą.

XIX. Doroczny Zjazd członków Włoskiego Towarzystwa popierania nauk odbył się częściowo w Bolzano, częściowo w Trydencie w drugim tygodniu września 1930. W sekcji filozoficznej wygłoszono następujące re-

a

feraty: A. Gemelli: Psychologia eksperymentalna a wychowanie fizyczne. — G. Gentile: O pojęciu przyrody w idealizmie. — Prof. Scorza: Matematyka jako sztuka.

XX. Doroczny Zjazd członków Włoskiego Towarzystwa popierania nauk odbył się w Medyolanie we wrześniu 1931. W sekcji filozoficznej wygłoszono następujące referaty: P. Rotta: Pojęcie miary w poglądach metafizyczno-naukowych Mikołaja z Kuzy. — G. Bontadini: Stan zagadnienia metafizyki empirycznej. — M. Masnovo: Zasady pedagogiki. — U. Padovani: Pojęcie historii u scholastyków i u Schopenhauera. — P. Rossi: Porzucenie determinizmu fizycznego i wynikające stąd konsekwencje, dotyczące zjawisk jednostkowych. — Fr. Olgiati: Świadomość siebie samego i dowód wolności woli u św. Tomasza. — M. Gentile: Przejsięcie historyczne od metafizyki platońskiej do arystotelesowej. — Dr. Preto: Transcendencja u Jana B. Vico. — R. Vanni: O niektórych kwestiach psychologicznych z początku w. XIV. — A. Gemelli: Najnowsze prądy psychologiczne i zagadnienia filozoficzne przeze mnie poruszone.

XII. Zjazd hiszpańskiego Towarzystwa popierania nauk odbył się w Barcelonie w maju 1931. Wygłoszono na nim m. i. następujące referaty: O. Gasset: Obecny stan zagadnień filozofii historii. — J. Xirau i L. Recasens: Wzajemny stosunek teorii wartości, etyki i prawa. — A. Castro: Splot błędów filozoficznych w teorii psychoanalizycznej.

XII. Zjazd psychologiczny, urządzony staraniem Niemieckiego Towarzystwa psychologicznego (Deutsche Gesellschaft für Psychologie*), odbył się w dniach od 12. do 16. kwietnia 1931 w Hamburgu. Program obejmował dwa referaty oficjalne, które wygłosili D. Katz p. t. „Głód i apetyt“ i G. Kafka p. t. „Pehawiorizm i psychologia zwierząt“ (z referatem tym łączył się referat Uexküll'a p. t. „Pole powonieniowe psa“), dalej grupę referatów, poświęconych psychologii mowy, a nadto szereg referatów jednostkowych. Grupa referatów na temat psychologii mowy, obejmowała następujące referaty: K. Bühler: Całość teorii mowy, jej budowa i jej części. — E. Cassirer: Mowa i świat przedmiotów. — N. Ach: W sprawie psychologicznych podstaw porozumiewania się za pomocą mowy. — L. Weisgerber: Porównawcze

*) Taka nazwę przybrało niemieckie Towarzystwo psychologii eksperymentalnej (Gesellschaft für experimentelle Psychologie) w myśl uchwały powziętej na XI. Zjeździe, odbytym w Wiedniu w roku 1929 (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 203 a).

b

studium języków a psychologia. — G. Ipsen: Mowa i wspólnota. — H. Werner: Mowa i wyraz. — K. Goldstein: Znaczenie faktów patologicznych dla zagadnienia mowy. — A. Grünbaum: Mowa a działanie. — H. Gruhle: Zaburzenia mowy u schizofreników. — A. Aall: W sprawie psychologii aliteracji. — M. Löwi: Eksperymentalna i teoretyczna analiza strukturalna czytania (przyczynek do teorii rozumienia mowy). — E. Köhler: Rola mówienia w ogólnej aktywności dzieci 5-6-letnich. — E. W. Scripture: Znaczenie fonetyki eksperymentalnej dla psychologii mowy. — K. Wolf: Pola wyrażania językowego. — Program referatów jednostkowych obejmował: N. Ach: Zasada kompensacyjna tożsamości jako zasadnicze prawo psychologiczne. — F. Baumgarten: Kryzys psychotechniki. — S. Bernfeld: Pojęcie interpretacji w psychoanalizie. — W. Blumenfeld: O mierzeniu wyników pracy. — H. v. Bracken: W sprawie psychologii pisma dziecięcego. — E. Brunswik: Eksperymenty dotyczące myślenia krytycznego. — Ch. Bühler: Bieg ludzkiego życia jako zagadnienie psychologiczne. — G. Deuchler: Zagadnienie psychologii wykształcenia. — H. Dürrer: Badania eksperymentalne uczniów o słabej woli i o wadliwej zdolności skupiania się. — K. v. Dürckheim: O zadaniowych formach doznawania przestrzeni. — W. Enke: Nowsze wyniki w zakresie eksperymentalnej psychologii typów. — Th. Erismann: Zagadnienia psychologiczne w sprawie Halsmanna. — E. Frenkel: Tok życia, wyniki i powodzenie. Krzywe biograficzne. — A. Gelb: W sprawie zagadnienia nieświadomego życia psychicznego. — F. Goese: Forma i kształt (W sprawie biologicznej i psychologicznej definicji). — A. Guttman: Tempo i rozpiętość jego odmian. — H. Hetzer: W sprawie metodyki eksperymentowania w zakresie psychologii dziecka. — E. L. Hoesch: Zasadnicze różnice między mężczyzną i kobietą w twórczości genialnej. — K. Iwai i H. Volkelt: Odnoszenie się dziecka 9-12-miesięcznego do ciała o różnych kształtach. — E. R. Jaensch: Znaczenie funkcjonalnych jednostek reakcyjnych dla psychofizjologii, psychologii i nauk humanistycznych. — G. Katona: Stałość barw i kontrast barw. — H. Kellér: Eksperymenty Brücknera, dotyczące rozpadu rodziny u kureząt. — O. Klemm: Binkularna paralaksa czasowa. — P. Lazarsfeld: Pozytywne plony dotychczasowej pracy nad młodzieżą i nad zawodem. — K. Lewin: Działanie zastępcze i zadawanie zastępcze. — O. Lipmann: O gotowości do czynu. — E. Lippert: Nowe

a

badania w zakresie motoryki ludzkiej. — O. Marum: Wyniki badań grafologicznych i eksperymentalnych, dotyczących inteligencji. — W. Metzger: Niektóre eksperymenty, tyżące się podstaw przestrzeni fenomenalnej. — M. Moers: W sprawie psychologii przeżyć z zakresu własnej wartości. — M. Muchow: Zagadnienie opartej na typach kulturalnych psychologii młodzieży. — R. Müller-Freienfels: Czynniki nadindywidualne w życiu psychicznym indywidualów. — W. Neuhaus: Przyczynki do teorii ruchu pozornego. — R. Pauli: O wykazaniu ograniczoneści świadomości (według eksperymentów Kurt'a Port'a). — G. Pfahler: O pojęciu dziedziczności. — O. Pfungst: O rozwoju młodocianym małp. — W. Poppelreuter: Zarys psychokrytycyzmu. — J. Rieffert: Typy sposobów mówienia. — H. Rohrachner: O „widzeniu potylicznem“ i o orientowaniu się w świecie w ten sposób widzianym. — K. Schmeifng: Okresy pokwitania i produktywność umysłowa. — R. W. Schulte: Doświadczenia psychologiczne w czasie lotów sportowych i skoków spadochronowych. — W. Stern: Przyczynek do teoryj wymiarów personalnych. — R. Strohal: Deskryptywna psychologia nastawienia. — E. Tripp: Przyczynki do problematyki psychologii prawa. — Th. Valentiner: W sprawie psychologii skłonności. — H. Volkelt: Eksperymenty, dotyczące przedstawiania przestrzeni przez dzieci szkolne. — E. Weigl: Badania, dotyczące psychicznej przestawialności, na podstawie danych z zakresu psychologii normalnej i klinicznej. — W. Weygandt: Psychologia i medycyna. — W. Wirth: Eksperymentalna konstrukcja i wyjaśnienie nowej całości psychicznej z elementów znanych. — W. Wolff: Poznanie siebie samego i ocena siebie samego w eksperymentach świadomych i nieświadomych.

XIII. Zjazd psychologiczny został zwołany przez Niemieckie Towarzystwo psychologiczne do Lipska na czas od 15. do 19. października 1933.

I. Międzynarodowy Zjazd, poświęcony psychologii religii, odbył się z inicjatywy Międzynarodowego Towarzystwa psychologii religii (zob. Ruch filozoficzny, VIII, str. 130 a) w dniach od 26. do 31. maja 1931 w Wiedniu. Sprawozdanie z przebiegu Zjazdu podał Prof. Dr. Wl. Witwicki w Kwartalniku Psychologicznym, II (1931), str. 397—409.

IV. Zjazd, poświęcony estetyce i ogólnej nauce o sztuce, który miał się pierwotnie odbyć w październiku 1929 w Hamburgu, odbył się w czasie od 7. do 9. października 1930 tamże. Ze względu na przypadającą w roku 1929 dwuchsetną rocznicę urodzin Lessinga obrady były głównie poświęcone

b

zagadnieniom estetycznym, poruszonym w jego pismach, a przedewszystkiem zagadnieniu sposobów przedstawiania czasu i przestrzeni w dziełach sztuki. Referaty wygłosili m. i. Prof. E. Cassirer p. t. „Przestrzeń mityczna, estetyczna i teoretyczna“ oraz Prof. A. Görland p. t. „Modi czasu jako czynniki kształtujące styl“. W związku ze zjazdem Prof. G. Anschütz urządził wystawę obrazów, tworzących materiał jego badań nad wzajemnym stosunkiem barwy i dźwięku (zob. Ruch filozoficzny, X, str. 207 b).

II. Zjazd, poświęcony badaniu barw i dźwięków (Farbe-Ton-Forschung) odbył się w Hamburgu w dniach od 1. do 5. października 1930.

II. Zjazd lingwistyczny odbył się od 25. do 29. sierpnia 1931 w Genewie. Temat obrad brzmiał: Rola czynników nieświadomych i refleksyj oraz ich wzajemny stosunek w życiu języka. Obrady toczyły się nadto nad zagadnieniem sztucznych języków międzynarodowych, lecz ograniczały się do ogólnych kwestyj zasadniczych, bez zajęcia stanowiska wobec istniejących systemów językowych. (I. Zjazd lingwistyczny odbył się w Hadze w dniach od 10. do 15. kwietnia 1923).

II. Zjazd, poświęcony sprawom nauczania filozofii, odbył się staraniem Towarzystwa nauczania filozofii (zob. Ruch filozoficzny, XI, str. 196 b), Towarzystwa im. Kanta, brandenburskiego i berlińskiego Prowincjonalnego Kolegium szkolnego i Centralnego Instytutu pedagogiczno-dydaktycznego w dniach od 15. do 18. czerwca 1931 w Berlinie (I. Zjazd zob. Ruch filozoficzny, XI, str. 204 a). Referaty wygłosili: Liebert: Główne zagadnienia współczesnej teoryi poznania. — Schrödinger: Przeobrażenia podstawowych pojęć we współczesnej fizyce. — Liebert: Zasadnicze zagadnienia, dotyczące filozoficznych wspólnot pracy. — Vanselow: Zadania kształcące filozoficznej wspólnoty pracy. — Kräutlein: Filozoficzna wspólnota pracy w związku z przedmiotami humanistycznymi. — Boehm: Filozofia przyrody a szkoła. — Stock: Filozofia w związku z nauczaniem matematyki. — W czasie zjazdu odbyły się dwie lekcje pokazowe w filozoficznych wspólnotach pracy gimnazyów berlińskich, mianowicie jedna lekcja na temat „Zagadnienia psychologiczne i etyczne w związku z dramatem Grillparzera Safona“, druga na temat „Zagadnienie materyi“.

VI. Międzynarodowy Kongres psychotechniczny odbył się w dniach od 23. do 27. kwietnia 1930 w Barcelonie. Prócz licznych referatów jednostkowych, zgłoszonych przez poszczególne uczestników Kongresu, program obejmował następujące tematy ofi-

a

cyalne: I. Krytyka testów, proponowanych do badania zmęczenia w pracy przemysłowej. Referenci: Wyatt, Dheer i Wilson. II. Minimum pomiarów statystycznych, potrzebnych do cechowania testów do celów psychotechnicznych. Referenci: Fuentes Martiane, Sirkin, Piéron i Fessard. III. Metody psychotechniczne, które należy stosować w badaniu osobowości. Referenci: Eerrari, Lafora, Baumgarten i Porter.

VII. Międzynarodowy Kongres psychotechniczny odbył się w dniach od 8. do 13. września 1931 w Moskwie. Sprawozdanie z przebiegu obrad Kongresu podali Prof. Dr. St. Baley w Polskim Archiwum psychologii IV. (1931), str. 209—214 i Prof. Dr. St. Błachowski w Kwartalniku Psychologicznym II (1931), str. 311—418.

Zjazd psychoanalizy został zwołany przez Niemieckie Towarzystwo psychoanalityczne, mające swą siedzibę w Berlinie, na czas od 28. do 30. września 1930 do Dreżna.

V. Międzynarodowy Zjazd, poświęcony psychologii indywidualnej, odbył się w dniach od 26. do 29. września 1930 w Berlinie. (Zob. Ruch Filozoficzny, X. str. 208 a). Zjazd trwał trzy dni; pierwszy dzień był poświęcony obradom na temat „psychologia indywidualna a medycyna“, drugi obradom na temat „psychologia indywidualna a szkoła“, trzeci obradom na temat „psychologia indywidualna a społeczna“. Wbrew swej nazwie Zjazd zgromadził prawie wyłącznie referentów i uczestników z Niemiec i z Austrii.

III. i IV. Międzynarodowy Kongres badań psychicznych odbyły się w latach 1927 i 1930: trzeci w Paryżu, czwarty w Atenach (I. odbył się w Kopenhadze, II. w Warszawie w r. 1923, (zob. Ruch filozoficzny VIII. str. 1—4).

Międzynarodowy Kongres Socjologii.

W czasie od 13. do 16. października 1930 obradował w Genewie X. Kongres Międzynarodowego Instytutu Socjologii. Tematem obrad jego były „głębsze przyczyny wojny oraz warunki trwałego pokoju“. Łatwo pojąć, iż przedmiot ten ściągnął do stolicy Ligi Narodów uczonych z rozmaitych gałęzi nauki, budząc zainteresowanie nie tylko w kręgach właściwych socjologów, ale i polityków, ekonomistów i filozofów. Rzec nawet można, iż zbyt świeży jeszcze fakt niedawnej wojny światowej oraz gorączkowa atmosfera obecnych czasów mało sprzyjały obiektywnemu i spokojnemu traktowaniu przedmiotu. Stąd np. większość przemawiających kładła mimowoli główny nacisk na rozstrzygnięcie pytania, wychodzącego już poza ramy ściśle pojętej socjologii

b

czy wojny zbrojne dadzą się uniknąć, czy też przeciwnie, złączone są fatalnie z dziejami ludzkości i z samą naturą człowieka po wszystkie czasy? Z drugiej strony podnoszono często zagadnienia czysto polityczne, wysuwając żądania mniejszości narodowych, rozstrząsając możliwość utworzenia federacji europejskiej, ogólnego rozbrojenia, zniesienia cel i t. p. Zdawało się chwilami, iż zebrani w Genewie uczestnicy pozostają jakby pod sugestją tych wszystkich problemów, które nie dalej jak parę tygodni przedtem były w temże mieście przedmiotem dyskusji wrześniowej sesji Ligi Narodów.

Powyższe przyczyny nadały w każdym razie obradom zjazdu charakter niebawale żywy i aktualny i jeżeli nawet bardziej pozytywnie nastrojeni socjologowie nie byli z jego przebiegu całkowicie zadowoleni, to jednak poziom odczytów odpowiadał w zupełności zarówno powadze Instytutu jak i autorytetowi prelegentów.

Zebrania dzieliły się na publiczne i prywatne. Na prywatnych miały miejsce najważniejsze odczyty, chociaż korzystać z nich mogli, z małymi wyjątkami, tylko członkowie Instytutu.

Jednym z najbardziej dyskutowanych był odczyt Prof. Namiasa z Rzymu, p. t. „Wojna a dusza narodów“. Prelegent rozpoczął swoje przemówienie uwagą, iż obowiązkiem socjologa jest przedstawiać tylko nagie fakta, nie zaś wyrażać swoje subiektywne poglądy i życzenia albo uprawiać na terenie kongresu propagandę pacyfistyczną. Chcąc rozpatrzyć z tego stanowiska przyczyny wojen, należy przede wszystkim wystrzegać się dwóch błędów: naprzód tego, żeby bezpośrednią pobudkę wojny (jakoby „iskrę“, powodującą wybuch) brać już za istotną jej przyczynę, a następnie żeby uzależniać wywołanie lub zaprzestanie wojny w pierwszym rzędzie od dobrej lub złej woli dyplomatów. Ostatecznej przyczyny, wywołującej konflikty, należy bowiem szukać raczej w psychice społecznej narodów i mas, w dzielących je różnicach temperamentów, ras, wyznań i stopni kultury, w nastrojach wynikłych z przeszłości dziejowej, w wyrosłych na tle tej przeszłości uczuciach poniżonej dumy, zazdrości, chęci odwetu i t. d. Nie można sądzić, jakoby światem rządziły tylko ekonomiczne potrzeby; nierzadko odgrywają w historii wybitną rolę pobudki idealne oraz nie dające się obliczyć czynniki uczuciowe i instynktowne, działające często podświadomie i wbrew racjonalnemu interesowi danego narodu czy państwa. Z tych uwag wynikają nieprzewidywane trudności, z jakimi wszelka akcja pokojowa liczyć się musi. Odnosi się to zarówno do naszych czasów jak i do wszystkich innych. Liga Narodów

*

a

jest tylko słabym narzędziem pokoju z uwagi na to, iż opiera się na zasadzie terytorjalnego i ekonomicznego „status quo“. Nie bierze ona więc w rachubę naprzód tej okoliczności, iż obecny stan posiadania państw został zdobyty siłą i nie odpowiada słusznym żądaniom szeregu narodów; następnie nie liczy się ona z faktem, iż warunki demograficzne i ekonomiczne się zmieniają, powodując konieczność zmiany granic między poszczególnymi państwami. Trybunał Haski znowuż i instytucja międzynarodowego arbitrażu jest w stanie załatwiać jedynie sprawy wagi drugorzędnej, musząc z natury rzeczy stosować inną miarę do narodów mocniejszych a inną do słabszych. Sam pakt Kelloga nawet wychodzi przede wszystkim na korzyść narodów bogatych i zadowolonych z powojennego łupu, ponieważ usiłuje utrwalić stan obecny, nie dając słabszym państwom wybić się ponad inne lub choćby osiągnąć równy stopień praw i bogactwa. Narody łatwowierne i łagodniejszego usposobienia mogą się w ten sposób łatwo stać łupem państw wojowniczych, przewrotnych i pozbawionych skrupułu. Jakież zresztą środki można skutecznie przeciwstawić wiarołomnemu przeciwnikowi, jeśli nie znowuż samą — przez prawo wykluczoną — wojnę? Groźba wojny wisi zatem, jak się zdaje, w nieunikniony sposób nad przeznaczeniem ludzkości i dlatego trzeba mieć oczy otwarte na rzeczywistość. Jeśli nawet w przyszłości wojny będą rzadsze, to zato może staną się tem krwawsze i intensywniejsze. Chcąc wojnę z życia społecznego usunąć całkowicie, trzeba by usunąć naprzód jej przyczyny, a z tem wszelkie różnice stopnia cywilizacji, różnorodnych warunków życiowych, stanu ekonomicznego oraz zdolności rozwoju poszczególnych ras i narodów i t. p.; to jednak wydaje się rzeczą — przynajmniej na nieobliczalnie długi przeciąg czasu — niewykonalną.

Poglądem Namiasa przeciwstawił się szereg przemówień, zabarwionych bardziej optymistycznie. I tak przede wszystkim prezydent kongresu a były minister republiki Peru, M. Cornejo starał się wykazać, iż przyczyn wojny należy szukać nie tyle w czynnikach uczuciowych, co w prawnopolitycznych zatargach. Z chwilą więc, gdy wynaleziony został sposób pokojowego załatwiania tych zatargów, a osobliwie gdy na podstawie Paktu Paryskiego przestano uważać wojnę za narzędzie międzynarodowej polityki, główne niebezpieczeństwo zostało zdaniem Prelegenta zażegnane.

Émile Lasbax (Profesor w Clermont-Ferrand) ujął swoje wywody w bardziej systematyczną formę. Nowsze badania socjologiczne dowiodły jego zdaniem słuszno-

b

ści hipotezy Rousseau'a, iż pierwotnym stanem ludzkości nie była wojna — jak utrzymywał Hobbes — lecz pokój, w którym wartości duchowe brały górę nad materialnymi. (Twierdzenie to zostało następnie przez Profesora Namiasa mocno w wątpliwość podane). Wojna jest więc stanem pochodnym, zjawiskiem historycznym i posiada właściwy sobie rytm rozwojowy na podobieństwo organizmów, ukazujący się w kolejno po sobie następujących fazach: naprzód pojawiają się wojny etyczne, (powodowane zamieszkami natury religijnej, prawnej, wreszcie moralnej), po nich następują ekonomiczne (kolejno: rolnicze, przemysłowe i handlowe), a na końcu tego szeregu dopiero właściwe wojny polityczne. Ta ostatnia kategoria, na którą składają się częściowo także oba rodzaje poprzednich czynników, polega na walkach pomiędzy rodzinami, klasami lub narodami całymi. Odpowiednio do tych trzech głównych rodzajów wojen można rozróżnić trzy zasadnicze fazy ich rozwoju: I. faza religijna, II. faza materialistyczna, III. faza wiary w pokój i pacyfikację świata. Wojna jest rodzajem choroby, na którą zapadają społeczeństwa. Badanie „rytmu“, wedle którego się ta choroba rozwija, prowadzi do wykrycia środków do jej wyleczenia. W ten sposób „socylogia wojen“ staje się rodzajem „medycyny socjalnej“, której wyniki nabierają coraz więcej naukowej wartości. Do zaprzestania wojen prowadzi już sam instynkt samozachowawczy narodów, musi się on jednak łączyć z dobrą wolą ich przywódców. W każdym razie nie trzeba dopuszczać do tego, żeby stosunki wojenne istniały nadal w czasach pokojowych. Zaniknąć muszą m. i. wszelkie różnice między „zwycięzcami“ a „zwycięzonymi“. Trzeba stworzyć federację wszystkich państw na tle ekonomicznym i t. d.

Nie brakło i referatów, zabarwionych tendencjami moralno-filozoficznymi i dopatrujących się przyczyn wojny w ogólnem zmaterjalizowaniu i w uchylaniu się państw od wypełniania nakazów etyki, obowiązujących jednostki. Myśli te wysuwali w swych przemówieniach Gaston Richard (Bordeaux), Leopold von Wiese (Kolonja), panna Jeanne Duprat (Genewa) i i. Tu należy też zaliczyć referaty, które nadesłali nieobecni na kongresie Harry Elmer Barnes (New York) i Perić (Belgrad).

Inne przemówienia wykazywały bardziej pozytywny charakter. Prezes genewskiego Towarzystwa Socjologicznego G. L. Duprat w szeregu interesujących przemówień wykazywał, iż głównych przyczyn wojny należy szukać w strukturze ekonomicznej dzisiejszych społeczeństw. Struktura ta wedle niego jest powodem powszechnego niemal

a

protekcjonizmu nacjonalistycznego, uniemożliwiającego porozumienie na drodze pokojowej. Jako jeden ze środków przeciw wojnie podawał on taką przemianę urządzeń społecznych, w którejby prawo państwa ustępowało we wszystkich ważniejszych sprawach prawu społeczeństwa (miałoby to dotyczyć osobliwie kwestii wypowiedzenia wojny). Ostatnią myśl podjął w dyskusji szereg mówców, jak Richard Bouthoul i i. Mówiono o ustanowieniu we wszystkich krajach rodzaju plebiscytu, któryby rozstrzygał w sprawie wypowiedzenia wojny, — tak jak to zresztą przewidziane zostało w szeregu nowszych konstytucyj. Inni jednak zapatrywali się sceptycznie na skuteczność takiego przeciwwojennego środka.

Przeciwno protekcjonistycznej polityce zwrócił się w swem przemówieniu obok Duprata E. Dérobert (Genewa). Zdaniem jego rosnąca nadprodukcja towarów i nadmierne nagromadzenie kapitałów spowodowały na całym świecie sytuację, z której nie widać wyjścia. Ustawicznie bowiem rosną zapasy produktów przemysłowych i rolnych, nie znajdujących zbytu na rynkach, a równoległe z niemi zwiększa się liczba bezrobotnych. Kryzys ogólny zaostrza się pod wpływem dwóch osobliwych czynników: naprzód państwa o intensywnej produkcji dążą do utrzymania i rozszerzenia swego panowania nad rynkami obcemi, powtórze zaś państwa ekonomicznie słabsze starają się reagować na to przez sztuczne podtrzymywanie produkcji przedsiębiorstw małych, krajowych, mając w tem głównie na celu względy natury politycznej. Wynik jest fatalny dla obu stron. Gdyby jednak nawet doszło między odnośnymi państwami do porozumienia i do racjonalnego rozdziału produkcji, zasadnicza trudność nie zostałaby przez to bynajmniej usunięta, tylko przesunęłaby się na plan dalszy. Rozwiązania problemu należy więc szukać nie na polu ekonomicznym, lecz na terenie socjalnym. Główną mianowicie przyczyną obecnego położenia jest nadmierny rozwój tendencji materialistycznych, pojętych już to indywidualistycznie (Ameryka), już to kolektywistycznie (Rosya). Jeżeli społeczeństwo ludzkie ma się normalnie rozwijać, trzeba, żeby wszystkie jego dążenia znalazły się w równowadze i by żadne z nich nie wyrastało nad miarę. Znajdujemy się teraz w punkcie przełomowym historii. Niezbędną staje się rewizja wszystkich naszych wartości w celu podporządkowania czynników ekonomicznych nie, jak dotąd bywało, interesom prywatnym lub polityce, lecz całokształtowi życia społecznego i potrzeb społecznych. Prelegent nie wyjaśnił niestety bliżej, jak sobie owo podporządkowanie praktycznie wyobraża.

b

Tenże sam mówca przedstawił wyniki prac genewskiego Towarzystwa Socjologicznego, które od trzech lat zajmowało się na swych posiedzeniach rozstrząsaniem kwestyj, zapowiedzianych jako temat kongresu. Wyniki tych prac zostały w znacznej części wydrukowane już poprzednio w „Revue Internationale de Sociologie“ (rok 1928 i 1929). W pracach niedrukowanych jeszcze jako przyczyny wojen podawano: brak międzynarodowego porozumienia w sprawie rozdziału emigracji, przeszkody w asymilowaniu się ludności napływowej, brak porozumienia między syndykatami poszczególnych krajów w kierunku pacyfikacji, niedostateczną organizację pracy i t. p.

Z innych przemówień, wygłoszonych w czasie kongresu, wyróżnić można odczyty Gastona Bouthoul (Paryż), przedstawiciela Międzynarodowego Biura Pracy (B. I. T.), André de Madaya, Prof. Kozłowskiego z Poznania i Dra med. Maxa Eylaud (Langen). G. Bouthoul odmalował wpływ gęstości zaludnienia i stosunków emigracyjnych na wywoływanie zbrojnych konfliktów. A. Maday wykazywał ścisły związek, zachodzący między wojnami międzynarodowymi (t. j. zbrojnemi) a wojnami socjalnymi (ekonomicznemi), przedstawiając, iż, żeby uniknąć pierwszych, trzeba mieć na oku również i drugie i naodwrot. Prof. Kozłowski przypomniał zebrany, iż ideę federacji europejskiej rozwinął sto lat przed traktatem wersalskim polski filozof Hoene-Wroński (w memoriale wystosowanym do cesarza Aleksandra I. w r. 1818). Dr. Eylaud wreszcie przedstawił wyniki swych osobistych badań nad rozwojem stosunków zdrowotnych pod wpływem wojny światowej, poczem, podkreśliwszy związek panujący między patologią indywidualną a społeczną, zakończył wnioskiem, iż dbanie o rozwój higieny stanowi jeden z najważniejszych środków pacyfikacji świata.

Poócz wyżej wymienionych osób brali jeszcze udział w zebraniach kongresu: genewski minister oświaty Albert Malche, przedstawiciel miasta Genewy Ballansat, rektor Uniwersytetu genewskiego Henri Fehr, rektor uniwersytetu w Lausanne Reymond, generalny konsul francuski Amé Leroy, nadto profesorowie Charles Baudouin (autor dzieła „Suggestion et autosuggestion“ i i.) z Genewy, Gottfried Bohnenblust (Genewa), Emanuel Chalupný (Praga), Frank Grandjean (Genewa), Michel Grodensky (Genewa), Rista Mitkovitch (Genewa), Sincero Rugarli (dyrektor „Rivista di sociologia“, Medyolan), Erik Sjöstrand (Szwecya), Steltenberg (Giessen) i w. i. Większość wymienionych zabierała głos w dyskusjach; tym jednak brak było większego ożywienia.

a

Przed zamknięciem kongresu wybrano nowy Wydział Instytutu (bureau) na okres 1930—1933 w następującym składzie: prezydent Gaston Richard, wiceprezydenci M. Cornejo, Paul Décamp (Paryż) i Leopold von Wiese, sekretarz G. L. Duprat, skarbnik Gaston Bouthoul, cenzor Émile Lasbax. Uchwalono przyjąć na członków Instytutu cały szereg przedstawicieli socjologii rozmaitych państw, rezerwując na następny kongres przyjęcie przedstawicieli tych krajów, z którymi Instytut dotąd mało lub wcale nie nawiązał kontaktu (mianowicie krajów anglosaskich). Z Polaków dotychczasowy członek-korespondent Instytutu (Associé), Prof. Kozłowski, mianowany został członkiem zwyczajnym. Na stałe miejsce zjazdów obrano Genewę, mimo iż ze względów natury prawnej nominalną siedzibą Instytutu pozostał nadal Paryż. Na temat obrad następnego kongresu, który się ma odbyć w r. 1933,znaczono na pierwszym miejscu problem „przewidywania socjologicznego“, obok niego zaś zagadnienia, związane z „zamieszkaniami ludzkimi“.

Kongres nie ograniczył się do zebrań naukowych. Wieczory poświęcone były zebraniom towarzyskim, urządzanym raz przez Radę miasta Genewy (w Palais Eynard), a drugi raz przez przewodniczącego kongresu M. Cornejo. Ponadto drugiego dnia zjazdu odbył się staraniem genewskiego Towarzystwa Socjologicznego wieczór wokalnno-muzyczny. Zjazd zakończył się czwartego dnia zwiedzeniem Sekretariatu Ligi Narodów i Międzynarodowego Biura Pracy oraz bankietem w Klubie Międzynarodowym, na którym wznoszono toasty na cześć gości, miasta Genewy i Towarzystwa Socjologicznego, któremu kongres zawdzięczał swoją organizację.

Dr. Zbigniew Łubiński (Genewa).

Piąty Międzynarodowy Kongres Wychowania moralnego *).

Osią, dokoła której obracały się wszystkie obrady tego Kongresu, odbytego w dniach od 23.—27. września 1930 w Paryżu, był punkt widzenia społeczny, tak bardzo odpowiadający zainteresowaniom czasu. Wychodząc z założenia, że wychowanie musi pozostawać w ścisłym związku ze strukturą i potrzebami społeczeństwa, rozważano trzy zagadnienia:

I. Zużytkowanie historii dla wychowania moralnego (Utilisation de l'histoire en vue de l'éducation morale),

*) Zob. Ruch filozoficzny, XI, str. 204 b. — Sprawozdanie z IV. Międzynarodowego Kongresu wychowania moralnego zob. Ruch filozoficzny, X, str. 79 b i nn.

b

II. Rola dyscypliny i autonomii w wychowaniu moralnym (La part à faire à la discipline et à l'autonomie dans l'éducation morale),

III. Różne sposoby postępowania w wychowaniu moralnym (Les divers procédés de l'éducation morale)*).

Stąd to jako jedynie wychowawcze uznano takie nauczanie historii, któreby młodzieży wskazywało jednostkę i jej zachowanie się w środowisku społecznym. Stądto zażądano, by w wychowaniu autonomia i dyscyplina sprzęgały się ze względu na ustosunkowanie się przyszłego obywatela do społeczeństwa, a z pośród sposobów postępowania w wychowaniu moralnym wysunięto zasadę swobody i aktywności dziecka i metody czynne, które stwarzają dziecięce środowiska społeczne jako przygotowanie do życia obywatelskiego. Stąd wreszcie jako ideał szkoły wysunięto zżytą grupę społeczną, jaką jest szkoła Prof. Petersena w Jenie.

Głównymi referentami pierwszego zagadnienia Kongresu, t. j. sprawy zużytkowania historii dla wychowania moralnego, byli Prof. Altamira (Madryt), Prof. Ost (Oslo) i Inspektor Parodi (Paryż).

Najogólniej i najobjektywniej ujął problem zużytkowania historii do celów wychowania moralnego Prof. Raphael Altamira. „Stosowalność“ (applicabilité) jej widzi w trzech czynnikach: 1) w specyficznej naturze wiadomości historycznych, 2) w psychologii dziecka, interpretującego te wiadomości, 3) w psychologii jego otoczenia pozaszkolnego, które popiera lub utrudnia szkolną pracę wychowawczą. Opiera swe wnioski na dwojakiej podstawie: 1) na określeniu naukowym elementów doświadczenia, moralnych i niemoralnych, zawartych w historii, 2) na określeniu doświadczeń pedagogicznych w dziedzinie nauczania historii. Bezsprzecznie istnieją w historii elementy dodatnie, obiektywne i niezmiennie, przykłady wysokich cnót i zalet, które wywołują pożądane sugestye. Jeżeli zaś obok tego musi się pokazać młodzieży także ujemne typy, to przecież właśnie historia wykazuje, jak człowiek podnosił się ze stanu prymitywnego do godności ludzkiej: Wartość jej wychowawcza będzie więc leżała w budzeniu przekonania, że postęp ludzkości istnieje, że nie trzeba jednak patrzeć nań ze zbytnim optymizmem, bo dojszcie do dzisiejszego (niewystarczającego jeszcze) stanu kultury wymagało wiekowych

*) Wszystkie referaty wygłoszone na Kongresie podaje wydawnictwo Komitetu organizacyjnego p. t. Cinqüième Congrès international d'Éducation morale (Paris 1930). Rapports et mémoires sur les trois thèmes principaux du Congrès, Paris, F. Alcan.

a

wysiłek, prób i doświadczeń. Tym wnioskom, które wychowawca wysnuwa z nauki historii, przeciwstawiają się zwykle opinie otoczenia pozaszkolnego, w którym dziecko żyje. Które wpływy zwyciężą, to zależy od siły wychowawczej szkoły. Niejednokrotnie musi ona wykraczać poza swój teren działania i wychowywać również dorosłych.

Polemizowano z terminem „utilisation“, twierdząc, że historia nie jest katechizmem, a przestrzeganie prawdy historycznej jest pierwszym postulatem sumiennego nauczania. W tym duchu przemawiał m. i Prof. Glotz, prezes ostatniego Kongresu badań historycznych. Wszyscy zgodnie uznali, że historia musi charakteryzować szczerowość w stosunku do przedmiotu i podmiotu. Jedyne przeciwstawienie bohaterowi-wojownikowi, który ma zawsze tyle uroku dla młodzieży, bohaterów na polach spokojnej, kulturalnej działalności, może być przeciwstawieniem konstrukcyjnej i pokojowej pracy wyłączności instynktów wojowniczych.

Akcentując to w swym referacie Prof. Sigurt Ost wyraził przekonanie, że wychowawcze nauczanie historii będzie wówczas możliwe, gdy także podręczniki historyczne staną na wysokości celu i dawać będą żywe obrazy, malownicze szczegóły, wiernie przedstawione fakty, na których dopiero można budować sądy ogólne. Szkic podręcznika przyszłości podał Claparède (junior).

Poprzez fakty, podawane młodzieży bezstronnie, pragnie dać Parodi duże wartości wychowawcze: 1) perspektywę historyczną, w której widać ewolucję ludzkości ku lepszemu jutru zarówno w znaczeniu materialnym jak i duchowym; 2) obraz ciągłości i skuteczności pracy ludzkiej; 3) zmierzenie się z własnymi siłami, zdanie sobie sprawy z własnej sytuacji w świecie w stosunku do przeszłości i teraźniejszości i do innych narodów.

Również Michel Lhéritier, sekretarz międzynarodowego Komitetu badań historycznych w Paryżu, nie obawia się obiektywnego traktowania historii dla moralnego wychowania młodzieży. Pomostem, łączącym historię i wychowanie moralne, jest dłań socjologia. W tym kierunku szły również myśli, wypowiedziane przez P. Radlińską (Warszawa), która zwróciła uwagę na różnicę w postawie dziecka ze szkoły powszechnej, ucznia szkoły średniej i młodzieńca wobec nauki historii. Przyjmując szczególniejszą wartość wychowawczą historii, psychologowie mogliby zbadać rozwój zainteresowań młodzieży w tej dziedzinie, ażeby tem bardziej ułatwić jej zrozumienie rzeczywistości społecznej, narodowej i powszechnej i pobudzić ją do współdziałania z nią.

b

W zakresie zagadnienia roli dyscypliny i autonomii w wychowaniu moralnym wysunął się na pierwszy plan referat Prof. Petersena (z Jeny). Odrzucając bezwzględny autorytet nauczyciela w wychowaniu i wyraziwszy powątpiewanie o skuteczności pouczeń moralnych i wogóle wszelkich słownych metod wychowania moralnego, nie dających młodzieży żadnych przeżyć, przedstawił Petersen różne próby naturalnego skłaniania młodzieży do przestrzegania zasad moralnych. Wszystkie eksperymenty tego rodzaju opierają się na najdalej idącej zasadzie wolności. T zw. „najradykałniejsza szkoła świata“ Neill'a w Anglii, zorganizowana na zasadzie etycznego naturalizmu, opiera się na twierdzeniu Neill'a, że, aby rozwijać się zdrowo i harmonijnie musi dziecko mieć sposobność życia w sposób naturalny według własnych zainteresowań, chociaż będą się one starszym wydawały „nie na miejscu“. W szkole tej niema ani zakazów ani nie żąda się od dzieci motywowania i usprawiedliwiania ich czynów. Także szkoła w Lind pod Villach*) pozostawia wychowankom swobodę dopóty, dopóki sami nie zapragną wyjścia z chaosu, jaki się przez to wytworzył, przez przyjęcie zasad moralnych współżycia. Duńskie Towarzystwo Montessori w t. zw. „Egelundhus“ przedsięwzięło podobną próbę, która wiedzie nieraz do rewolucyjnych wyników. Niemieckie „Landerziehungshheim“ w Letzlingen, odrzucając wszelkie cele i ideały wychowawcze, stworzyło jakąś „pragminę“, złożoną z wychowawców i uczniów. Wszelkoniemnie starają się rozwiązać problem wychowania moralnego niemieckie „Lebensgemeinschaftsschulen“, szkoły bez przymusu i kary. Wszystkie te szkoły rezygnują ze świadomego wychowywania, jedynym przymusem jest konieczność współżycia w środowisku. Jednakże, podczas gdy pierwsze z wymienionych szkół są zamkniętymi gminami szkolnymi, ostatnie, t. j. niemieckie „Lebensgemeinschaftsschulen“ nie odgraniczają się od wpływów pozaszkolnych. — Z doświadczeń powyższych wysnuł Petersen następujące wnioski: Przymus nie jest środkiem wychowawczym. Co innego zasada autorytetu, oddziaływanie jednego człowieka na drugiego, bez którego nie byłoby przywódców i który jest niezbędny dla wychowania moralnego w każdej szkole. On to wytwarza ten pewien konieczny odstęp między wychowawcą a wychowankiem. Mając autorytet wobec ucznia a zarazem jego wierność i przywiązanie, nauczyciel może od niego wymagać znacznie więcej. Jego zadaniem jest nauczyć dzieci

*) Zob. Lazarsfeld und Wagner, Gemeinschaftserziehung durch Erziehergemeinschaft, 1924.

a

dawać sobie samym prawa i poddawać się najlepszym z nich i w ten sposób osiągnąć autonomię.

Dwaj inni referenci drugiego zagadnienia, Pani Helen M. Wodehouse (Bristol-Anglia) i E. Kowalevsky przedstawili próby rozwiązania problemu we Włoszech i w Rosji. W dyskusji dyrektor École des Roches (Francja), Georges Bertier, zaznaczył, że autorytet jest obowiązkiem i oddaniem przysługi bliźniemu: jest wolą poświęcającą się innym wolom, ażeby im dopomóc. Tylko dzisiaj autorytet inaczej się uwewnętrznia. Inaczej się rozkazuje dziecku, inaczej młodzieńcowi. Pierwsze stadyum „trzeba“; drugie: „powinienes“; w trzecim dochodzi się do współpracy woli wychowawcy z wolą wychowanka. Od autorytetu nie można przejść od razu do zupełnej wolności. Fazy przejściowe, to kształtowanie szacunku, sumienia i odpowiedzialności przy równoczesnym zaufaniu i bezwzględnej szczerości.

Na temat „Różne sposoby postępowania w wychowaniu moralnym“ wypowiedział się obszernie Prof. J. Piaget (Genewa), podając zebrany wyniki najświeższych swych badań nad rozwojem moralnym dziecka. Zamiast klasyfikować środki wychowania moralnego ze względu na cel, ze względu na technikę lub ze względu na dziedzinę moralności, uważaną w danym razie za najważniejszą, wychodzi Piaget od dziecka i ze stanowiska dziecięcej psychiki oświetla pedagogię moralną. Zapowiada zgóry, że moralność nie jest wrodzona. Dyscyplina normatywna występuje dopiero wtedy, gdy indywidua wchodzą we wzajemne stosunki. U dziecka istnieją conajmniej dwie moralności: w stosunku do starszych i w stosunku do rówieśników. Szacunek stanowi podstawę przyjęcia pojęć moralnych. Poczucie szacunku jednostronne (wynikające z nierówności szanującego i szanowanego) stwarza stosunek przymusu (rapport de contrainte); szacunek wzajemny prowadzi do współpracy (rapport de coopération). Z pierwszego wynika poczucie obowiązku (heteronomiczne), z drugiego poczucie dobra (autonomiczne). Można to stwierdzić na podstawie obserwacji gry małych ze starszymi. Wszelki nakaz heteronomiczny pozostaje zewnętrznym, reguła autonomiczna jest wewnętrzną i istotnie przekształca spontaniczne zachowanie jednostki. Osobowość dziecka również inaczej reaguje na nakazy starszych a inaczej na rozkazy rówieśników. Dziecięca egocentryczność przeciwstawia się starszym, ale w warunkach współpracy poddaje się chętnie zasadom, które uzna za dobre. Również i odpowiedzialność i poczucie sprawiedliwości są zmienne zależnie od warunków. Celem wy-

b

chowania moralnego jest ukształtowanie osobowości autonomicznych, zdolnych do współpracy. W doborze środków musi wychowawca apelować częściowo do szacunku jednostronnego (respect unilatéral), częściowo do współpracy dzieci. Piaget przechodzi po kolei wszystkie sposoby postępowania w wychowaniu moralnym. Analizuje teorię autorytetu Durkheima, woli jednak, by rodzice i nauczyciele starali się jak najwcześniej ustosunkować się do dzieci w roli współpracowników. Krytykuje również środki werbalne wychowania moralnego. Za jedynie skuteczne uważa metody czynne i żywe. Dwie są ich zasady: 1) nie narzucać tego, co dziecko może samo odkryć w dziedzinie nakazów moralnych 2) stworzyć środowisko społeczne dziecięce, w którym dziecko mogłoby robić dowolne doświadczenia. Są już w tym kierunku próby bardzo szczęśliwe: a więc do kształcenia charakteru i dobroci dążą skauting i Liga dobroci; wychowaniu obywatelskiemu i społecznemu służą skauting i gminy szkolne, wychowaniu w duchu pokojowej współpracy międzynarodowej — nauka historii, korespondencyja międzyszkolna, Czerwony Krzyż młodzieży. Metody czynne liczą się z dzieckiem samem i stąd ich wyższość nad innymi.

Drugi referent Yusuf Ali (Indye) objął w swych wywodach również całokształt metod wychowania moralnego, lecz jako najważniejszy w niem czynnik wysunął osobowość nauczyciela, który jest źródłem światła, źródłem dodatnich rezultatów w wychowaniu moralnym.

Przedstawiciele różnych systemów wychowania u różnych narodów dorzucili jeszcze w toku dyskusji cegiełki własnych doświadczeń do ogólnej konstrukcji.

Zebrania towarzyskie, wspólne wycieczki (do Cité Universitaire i do Wersalu), przedstawienia teatralne dopełniły programu Kongresu.

Wysoki poziom referatów i dyskusyj przed forum 250 uczestników, reprezentujących 35 narodowości (w delegacji polskiej było około 20 osób), dostrajał się do poważnych murów Sorbony, która Kongresowi gościnnie użyczyła swych sal.

Stefania Borkowska (Kraków).

KONKURSY.

Wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie rozpiisał w roku akademickim 1930/31 konkurs na temat: Jedna z teoryj doświadczenia.

Belgijski konkurs uniwersytecki dotyczył w ostatnich latach następujących tematów filozoficznych: 4. Na lata 1929—1931: 1. Uzasadnienie sądów ogólnych. 2. Stosunek nauki Freuda do tradycyjnej psycho-

a

logii i etyki. 3. Nowe teorie indukcji. 4. Opatrzność u Platona. — B. Na lata 1930—1932: 1. Studium krytyczne i porównawcze metafizyki Boutroux'a i Mikołaja Hartmanna. 2. Źródła historyczne dowodów istnienia Boga, wyłożonych w pismach Tomasa z Akwinu. 3. Wykład systematyczny filozofii Leibniza. 4. Filozofia religii Montaigne'a. — C. Na lata 1931—1933: 1. Stosunek wzajemny fizyki i metafizyki u Tomasa z Akwinu. 2. Zagadnienie obyczaju jako źródła prawa — według zasad prawa przyrodzonego. 3. Frege. 4. Różne poglądy na przedmiot metafizyki, przypisywane Arystotelesowi.

Paryska Akademia nauk moralnych i politycznych rozpisła z początkiem roku 1931 następujące konkursy treści filozoficznej: 1. Studium o Jamblichu (nagroda im. Wiktora Cousin'a w kwocie 6000 fr., termin przyznania nagrody 1933). 2. Wpływ myśli niemieckiej na Wiktora Cousin'a (nagroda im. Bordin'a w kwocie 5000 fr., termin przyznania nagrody 1935). 3. Teoria postaci w psychologii współczesnej (nagroda im. Saintour'a w kwocie 6000 fr., termin przyznania nagrody 1935). 4. Tendencje moralne powojennej literatury francuskiej — teatr i powieść (nagroda własna w kwocie 4000 fr., termin przyznania nagrody 1933). 5. Juliusz Simon jako moralista (nagroda im. Stassert'a w kwocie 6000 fr., termin przyznania nagrody 1933).

Konkurs im. Szymona Corleo. W listopadzie 1922 Prof. Di Marzo, ówczesny rektor Uniwersytetu w Palermo, rozpiął konkurs na nagrodę im. Prof. Szymona Corleo w kwocie 10.000 lirów. W myśl intencji fundatora nagroda ta ma co 10 lat być przyznawana za najlepszą pracę, która zapomocą specjalnych eksperymentów i nowych argumentów potwierdzi podstawowe zasady, rozwinięte w pracach naukowych Szymona Corleo, zwłaszcza w „Filosofia universale“ i „Filosofia della identità“, i poda ich ściśle zastosowanie do innych dziedzin wiedzy, w szczególności do nauk społecznych, matematycznych, do fizyki, chemii i biologii. Rektor Ercole na cztery miesiące przed upływem terminu rozpisania tego pierwszego konkursu zaprosił Wydział filozoficzny Uniwersytetu w Palermo oraz Wydziały filozoficzne czterech innych przez siebie wybranych uniwersytetów włoskich do zamianowania członków Sądu konkursowego. W skład Sądu tego weszli profesorowie F. Vito (Palermo), G. Della Valle (Neapol), P. Carabellese (Rzym), G. Tarozzi (Bolonja) i A. Carloni (Pawia). Termin nadsyłania prac został wyznaczony na dzień 31. sierpnia 1932.

Konkurs im. Eugeniusza Rignano. Redakcja czasopisma „Scientia“ rozpiła ku uczcze-

b

niu pamięci Eugeniusza Rignano, założyciela i aż do swej śmierci redaktora tego miesięcznika, konkurs z terminem 31. grudnia 1932 i z nagrodą 10.000 lirów na temat: Rozwój pojęcia czasu.

Rzymska Akademia św. Tomasza z Akwinu rozpiła z terminem 30. czerwca 1933 konkurs na temat: Współczesny idealizm włoski w świetle nauki św. Tomasza z Akwinu. Nagroda 15.000 lirów.

Criterion. Redakcja wychodzącego pod tą nazwą w Barcelonie czasopisma katalońskiego rozpiła z terminem do dnia 31. grudnia 1932 konkurs na temat: Stan obecny zagadnień metafizycznych. Nagroda 2500 pesetów.

Sekcja naukowa Instytutu studiów katalońskich rozpiła z terminem do dnia 1. marca 1933 konkurs na temat: Źródła kryzysu intelektualizmu w filozofii.

Wydział teologii katolickiej Uniwersytetu strassburskiego rozpiął konkurs na temat: Czy etyka może żywić uzasadnioną pretensję do normowania stosunków między narodami? Nagroda 2.000 fr. Termin 1. listopada 1932.

Wydział filozoficzny Uniwersytetu berlińskiego rozpiął w roku akademickim 1931/2 konkurs na temat: Zbadać, o ile metoda introspekcyjna doprowadziła do zrozumienia przebiegów myślowych.

Wydział filozoficzny Uniwersytetu w Halle rozpiął w r. 1931 konkurs na temat: Wpływ filozofii stoickiej na filozofię moralną niemieckiego oświecenia.

Królowieckie Towarzystwo naukowe rozpiła z terminem 15. października 1932 konkurs na temat: Stanowisko J. G. Hamanna w filozofii wieku XVIII-ego. Nagroda 1000 M.

Tow. im. Kanta rozpiła w listopadzie 1929 swój XII. i XIII. konkurs, oba z terminem do 31. grudnia 1931. Temat konkursu XII. brzmiał: Filozofia Afrikan Spir'a; temat XIII. konkursu: Antropologia Kanta. Nagrodę konkursu XII. w kwocie 1000 M. ufundowała Pani Helena Claparède-Spir, nagrodę XIII. konkursu w takiej samej kwocie Gmina miasta Królewiec. Na konkurs XII. nadesłano trzy, a na konkurs XIII. cztery prace. Żadnej z nich nagrody nie przyznano.

Deutscher Sprachverein rozpiął konkurs na temat następujący: Przedstawić dzieje usiłowań około stworzenia przyszłej niemieckiej terminologii filozoficznej oraz zbadać, które z wyników tych usiłowań są jeszcze aktualne. 1. nagroda 2500 M., 2. nagroda 1000 M.

Fundacja im. Mojżesza Mendelssohna w Berlinie, której celem popieranie nauk humanistycznych, rozpiła konkurs na temat: Filozofia oświecenia w życiu umysłowym

a

Berlina. Termin 4. stycznia 1932. Nagroda 5000 M.

Konkurs heglowski. W związku z 100. rocznicą śmierci Hegla Redakcja wychodzącego w Berlinie tygodnika „Das freie Deutschland“ rozpisała konkurs na temat: Hegel jako przewodnik w walce o narodowe oswobodzenie Niemiec. Nagrody: M. 700, M. 400 i M. 150.

Wiedeńskie Towarzystwo socyologiczne i Towarzystwo filozoficzne rozpisały wspólnie konkurs z terminem 31. grudnia 1932 na temat: Rozwój socjologii poznania i wiedzy począwszy od Wilhelma Jerusalema. Nagroda 1000 szylingów.

NAGRODY.

Wydział humanistyczny Uniwersytetu Jana Kazimierza przyznał nagrodę za pracę, nadesłaną na rozpisany w roku akademickim 1929/30 konkurs (zob. Ruch filozoficzny, XI, str. 210 a) P. Bronisławie Achtówniej.

Wydział humanistyczny Uniwersytetu Warszawskiego przyznał nagrodę za pracę, nadesłaną na rozpisany w roku akademickim 1929/30 konkurs (zob. Ruch filozoficzny, XI, str. 210 a), PP. Irenie Chmieleńskiej, Adeli Poznańskiej i Ewie Rybickiej.

Medal im. Butler'a, nadawany co pięć lat przez Uniwersytet kolumbijski w Nowym Jorku za najwybitniejsze prace z zakresu filozofii albo nauk pedagogicznych, został w r. 1930 przyznany Alfredowi N. Whitehead'owi, profesorowi Uniwersytetu Harvard'a, za jego prace, dotyczące filozofii nauk przyrodniczych, metafizyki organizmu i interpretacji krytycznej klasycznych systemów filozofii współczesnej.

Belgijski konkurs uniwersytecki. Jedną z nagród w tym konkursie, rozpisany na lata 1929—1931, mianowicie nagrodę za pracę na temat „Opatrzność u Platona“ (zob. pow. pod „Konkursy“), otrzymał Ks. Dr. J. Thyron.

Akademia francuska. W roku 1931 otrzymał nagrodę w kwocie 1500 fr. M. Renard za pracę p. t. Renan — etapy jego myśli, a nagrodę w kwocie 1000 fr. P. Palhoriès za pracę p. t. Życie i poglądy wielkich filozofów.

Paryska Akademia nauk moralnych i politycznych. W roku 1930 otrzymali: nagrodę budżetową Karol Devivaise za pracę p. t. Dzieło filozoficzne Ravaissona, nagrodę im. Karola Lévêque'a ks. R. Jolivet za pracę p. t. Pojęcie substancji (Próba historyczna i krytyczna o rozwoju poglądów od Arystotelesa aż po nasze czasy), nagrodę im. Wiktora Cousin'a P. M. Schul

b

za pracę p. t. Początki myśli greckiej w świetle nowych odkryć filologicznych i archeologicznych, nagrodę im. Józefa Sallet'a Albert Autun za pracę p. t. Laiczność a wolność sumienia oraz p. Mamelet za pracę p. t. Idea pozytywna moralności wobec krytyki filozoficznej, nagrodę im. Karola Lambert'a Michał Souriau za pracę p. t. Funkcja praktyczna celowości, nagrodę im. Jana Dagnan'a-Bouveret'a pani P. A. Lascaris za pracę p. t. Wychowanie estetyczne dziecka, nagrodę im. Demolombe'a Prosper Alfaric za pracę p. t. La Romiguière i jego szkoła, nagrodę im. Gegner'a Marcyal Guérout za pracę p. t. Rozwój i struktura filozofii Fichtego, nagrodę im. Wiktora Delbos'a Paweł Archambault za pracę p. t. Ku realizmowi integralnemu, dzieło filozoficzne Maurycego Blondel'a, nagrodę im. Halphen'a Dr. Simon za pracę p. t. Pedagogika eksperymentalna, nagrodę A. Duvand'a O. Lemarié za dwa podręczniki, mianowicie 1. Moralność polityczna: Zarys etyki obywatelskiej i międzynarodowej, 2. Moralność interesów: Zarys etyki gospodarczej.

W roku 1931: nagrodę im. Józefa Sallet'a M. Simart za pracę p. t. Interpretacja świata współczesnego, nagrodę im. Le Dissez'a de Penaurun J. Martha za wydanie i przekład Cyceron'a De finibus bonorum et malorum, nagrodę im. Gegner'a wdowa po Danielu Essertier, nagrodę im. L. Liard'a Dr. H. Wallon za pracę p. t. Zasady psychologii stosowanej.

Towarzystwo im. Kanta. Na rozpisany przez Towarzystwo konkurs na temat „Psychologia wiary“ (zob. Ruch filozoficzny, XI, str. 211 a) wpłynęło 57 prac. Członkami sądu konkursowego byli Prof. Dr. P. Häberlin (Bazylea), Prof. Dr. P. Tillich (Frankfurt n. M.) i Prof. Dr. E. Utitz (Halle). Nagrody w łącznej kwocie 10.000 M. ufundował bankier Emil Sidler-Brunner w Lucernie. Otrzymali dwie pierwsze nagrody po 2000 M. Drka M. Beth (Wiedeń) i Dr. H. Reiner (Fryburg badeński), dwie drugie nagrody, po 1500 M. Prof. Dr. B. Vasady (Sárospatak) i Dr. H. Meyer (Houston, Meksyk), pięć trzecich nagród po 600 M. O. Neumann (Gelsenkirchen), E. G. Büttner (Miśnia), Dr. R. Wälder (Wiedeń), Dr. H. Cohn (Berlin-Karlshorst) i Dr. P. Moor-Niethammer (Bazylea).

Nagroda im. Lessinga. Nagrodę tę, ufundowaną w dwusetną rocznicę urodzin Lessinga przez Prezydenta Rzeszy niemieckiej Hindenburga za najlepszą pracę na temat „Pogląd na świat Lessinga“, otrzymał Dr. Hans Leisegang, profesor Uniwersytetu jeńskiego (Lessings Weltanschauung, Lipsk, F. Meiner, 1931, str. XI, 205, M. 7-50).

VARIA.

Uczczenie Prof. Dra W. Rubczyńskiego. Z powodu ukończenia przez Dr. Witolda Rubczyńskiego, profesora filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim, 40-lecia pracy naukowej i 20-lecia działalności uniwersyteckiej i w związku z jego przejściem w stan spoczynku Komitet, złożony z przedstawicieli starszej i młodszej generacji jego uczniów, urządził w dniu 8. listopada 1931 w Seminarium filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego uroczystość, na której w obecności J. M. Rektora Uniwersytetu, szeregu profesorów i licznie zebranych byłych i obecnych uczniów oraz przyjaciół i znajomych jubilata przemawiali Drka fil. i med. Janina Suchozewska, charakteryzując kierunek pracy, reprezentowany przez Prof. Rubczyńskiego w zakresie filozofii systematycznej, Docent Dr. St. Harassek, mówiąc o pracach w dziedzinie dziejów filozofii (zwłaszcza w Polsce) oraz o pracach z etyki i estetyki, wkońcu Przewodniczącą Koła filozoficznego Stanisław Wnek, podkreślając węzły wdzięczności, łączące młodzież z ustępującym profesorem. Odpowiadając, Prof. Rubczyński zapewnił, że pragnie nadal działać dla dobra nauki i społeczeństwa, póki to tylko będzie dlań rzeczą możliwą, odwzajemniając się za okazane mu przywiązanie.

Pomnik Sebastjana Petrycego, znajdujący się ongiś w kościele OO. Franciszkanów w Krakowie a od szeregu lat przechowywany w rupieciarni kościoła (por. Ruch filozoficzny, X. str. 211 a), został dzięki inicjatywie Krakowskiego Towarzystwa Miłośników historii medycyny odnowiony i ustawiony w babińcu u wejścia do kościoła.

Pomnik ś. p. Józefy Joteyko. Dnia 30. maja 1930 odbyło się na cmentarzu powązkowskim w Warszawie w obecności Pana Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, przedstawicieli towarzystw i instytucyj naukowych, związków nauczycielskich oraz młodzieży szkolnej odsłonięcie pomnika ś. p. Józefy Joteyko, wzniesionego nad jej grobem staraniem Komitetu uczczenia zasług Zmarłej.

1500. rocznica śmierci św. Augustyna. Ku uczczeniu tej rocznicy urządził Uniwersytet lwowski 6. grudnia 1930 uroczystą akademię, na którą złożyły się przemówienia J. M. Rektora Prof. Dra St. Witkowskiego o indywidualności św. Augustyna, Ks. Prof. Dr. A. Gerstmanna o św. Augustynie jako duszpasterzu, teologu i świętym, Prof. K. Chylińskiego o św. Augustynie na tle epoki i Doc. Dra L. Halbana o społecznych i politycznych poglądach św. Augustyna.

W Warszawie odbył się staraniem Koła filozoficzno-religijnego Studentów Uniwersytetu Warszawskiego z końcem listopada 1930 Tydzień filozoficzno-religijny, poświęcony św. Augustynowi. W ramach tego tygodnia wygłoszono szereg odczytów, zajmujących się m. i. także filozofią św. Augustyna.

Tydzień augustyjański. Z powodu 1500. rocznicy śmierci św. Augustyna Rzymska Akademia im. św. Tomasza urządziła w dniach od 20. do 27. kwietnia 1930 „Tydzień augustyjański“, na którym wygłoszono następujące referaty, mające związek z filozofią św. Augustyna: Ks. A. H. Lépicier: O zasługach i wpływie filozofii św. Augustyna. — Ks. C. Boyer: O podstawie moralności według św. Augustyna. — Ks. A. Casamassa: Źródła filozofii św. Augustyna. — E. Gilson: Pojęcie filozofii u św. Augustyna i u św. Tomasza. — M. Grabmann: O dyskutowanej między augustynizmem i arystotelo-tomizmem kwestyi, czy coś może być zarazem przedmiotem wiedzy i przedmiotem wiary. — Ks. G. Théry: Augustynizm średniowieczny i początek sporu o jedność form substancjalnych. — Ks. Jérôme de Paris: O połączeniu duszy z ciałem według poglądów św. Augustyna. — A. Sestili: O walorze obiektywnym augustyjańskiego dowodu istnienia Boga. — L. De Simone: Wartość doświadczenia zmysłowego według św. Augustyna. — Ks. B. Xiberta: O abstrakcji u św. Augustyna. — Ks. C. Laurenti: Św. Augustyn i św. Tomasz.

400. rocznica urodzin Jana Bodin'a była w r. 1930 uroczystość obchodzona w Angers, miejscu jego urodzenia.

Ku pamięci Bernarda Bolzano. Z powodu 150-lecia urodzin Bernarda Bolzano (ur. w Pradze 5. października 1781, um. 18. grudnia 1848 tamże) berlińskie Towarzystwo matematyczne urządziło 28. października 1931 uroczyste posiedzenie, na którym Dr. W. Dubislav wygłosił odczyt p. t. Bolzano jako badacz podstaw i prekursor logiki ścisłej. — Dr. W. Dubislav wygłosił też odczyty, poświęcone pamięci Bernarda Bolzano, w berlińskim i frankfurckim Kole Towarzystwa im. Kanta.

Katedra im. Rajmunda Lull'a została utworzona w Uniwersytecie w Barcelonie.

Uroczysty obchód 70. rocznicy urodzin Johna Dewey'a odbył się w Nowym Jorku w dniach 18. i 19. października 1929. Pierwszy dzień był poświęcony zasługom Jubilata na polu pedagogiki; na urządzonym w tym dniu zebraniu mówił Prof. Ernest C. Moore z Uniwersytetu kalifornijskiego w Los Angeles o pracach Dewey'a na polu pedagogiki teoretycznej, Prof. Jesse H. Newland, dyrektor szkoły eksperymentalnej im. Lin-

a

colna, o wpływie Dewey'a na szkolnictwo i Prof. I. L. Kandel z Instytutu międzynarodowego wychowania w Kolegium nauczycielskim o wpływie Dewey'a na wychowanie zagranicą. — W drugim dniu omawiano działalność filozoficzną Jubilata. Prof. George H. Mead z Uniwersytetu w Chicago mówił o stanowisku Dewey'a wśród filozofii współczesnej, a Prof. H. W. Schneider z Uniwersytetu kolumbijskiego w Nowym Jorku o widokach filozofii empirycznej. — Po zebraniu odbył się bankiet z udziałem około 2500 osób, na którym Pani J. Addams wygłosiła przemówienie na temat „John Dewey a pomyślność społeczna“ a James H. Robinson na temat „John Dewey a myśl liberalna“. Odpowiedział Jubilat. — O Księżce Pamiątkowej, wydanej ku czci Dewey'a i o bibliografii jego pism i prac o nim ogłoszonych zob. powyżej w dziale „Wiadomości wydawnicze“.

Ku czci Freuda. Na domu, w którym się urodził w miejscowości Freiberg na Morawach Zygmunt Freud, została w październiku 1931 odsłonięta tablica pamiątkowa.

La Revue de Philosophie, założona przez Ks. Peillaube i bez przerwy dotąd przezeń redagowana, obchodziła w czerwcu 1930 w sposób uroczysty trzydziestolecie swego istnienia. Wygłoszone na uroczystości przemówienia są wydrukowane w zeszycie czasopisma za styczeń-luty 1931.

Schule der Weisheit, stworzona przez Hermana Keyserlinga w Darmstacie, obchodziła dziesięciolecie swego istnienia zjazdem, w którym brali udział zwolennicy Keyserlinga nie tylko z Niemiec. Przemówienia i odczyty wygłosili prócz twórcy Szkoły m. i. Dr. E. Diesel, Książe Rohan, Minister rzeszy Raumer, Leo Baeck. Prof. Dr. C. G. Jung z Zurychu i D. I. I. van der Leeuw.

Dzieła Edwarda Le Roy na indeksie. Uchwałą Kongregacji św. Officjum z 27. czerwca 1931 zostały na indeksie książek przez Kościół katolicki zakazanych umieszczone następujące dzieła Edwarda Le Roy: *L'exigence idéaliste et le fait de l'évolution*, Paris, 1927. *Le problème de Dieu*, Paris, 1929. *La pensée intuitive*, voll. 2, Paris, 1929/30. *Les origines humaines et l'évolution de l'intelligence*, Paris, 1930.

Domus Spinozana. Gdy w lutym 1927 otwarto w związku z obchodem 250. rocznicy zgonu Spinozy w Hadze „Domus Spinozana“ (zob. Ruch filozoficzny, X. str. 83 b oraz 98), dom ten, w którym Spinoza spędził ostatnie lata życia i w którym mają się od tamtąd mieścić archiwum, muzeum, biblioteka, pracownia i sala odczytowa, był odnowiony tylko w części, tak iż do użyt-

b

ku mógł być wtedy oddany tylko parter, mieszczący dwie pracownie i salę odczytową. Później roboty postąpiły znacznie naprzód; odnowiono już i odpowiednio urządzono pokoiki, w którym Spinoza mieszkał i umarł; dwie obszerne ubikacje, które ongiś służyły za mieszkanie malarzowi van der Spijk, zostały po odnowieniu ozdobione sztychami Spinozy i osób, których życie i działalność wiąże się w jakikolwiek sposób ze Spinozą; w pokojach tych ma być urządzona stała wystawa najdawniejszych wydań dzieł Spinozy, dokumentów, dotyczących się jego osoby, oraz dzieł, które wywarły wpływ na poglądy Spinozy. Wybudowane około 50 lat temu w podwórzu domu oficyny zburzono a podwórze zamieniono na ogródek, jaki się tu znajdował za czasów Spinozy. Gdy znajdą się potrzebne środki, będzie zakupiony dom, sąsiadujący z domem Spinozy; tam mają znaleźć umieszczenie biblioteka publiczna, archiwum Spinozy i pracownie dla zamiejscowych uczonych. — W połowie stycznia 1930 odbyło się w „Domus Spinozana“ przyjęcie dziennikarzy z różnych krajów w celu zapoznania ich ze stanem robót około odnowienia i urzędującego domu; na przyjęciu tem przemawiali burmistrz Hagi Dr. J. Catijn, sekretarz „Societas Spinozana“ Dr. J. Carp oraz Dr. Gebhardt, który nakreślił historię domu Spinozy od chwili jego wybudowania do chwili obecnej i oprowadził po nim gości, udzielając szczegółowych objaśnień.

Setna rocznica śmierci Jana Śniadeckiego.

W związku z 100. rocznicą śmierci Jana Śniadeckiego, która przypada na dzień 21. listopada 1930 (zob. Ruch filozoficzny, XI. str. 212 a), odbył się szereg uroczystości. I tak:

Uniwersytet Jagielloński urządził wspólnie z Polską Akademią Umiejętności dnia 21. listopada 1930 w auli Uniwersytetu akademię, którą zagał J. M. Rektor Dr. E. Załęski, poczem Prof. Dr. St. Kot wygłosił rzecz p. t. Jan Śniadecki w historii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Uniwersytet Stefana Batorego urządził uroczystość 21. listopada 1930 z następującym programem: 1. Zagajenie J. M. Rektora Dra Aleksandra Januszkiewicza. 2. Przemówienie P. Delegata ze Żnina. 3. Odczyt Prof. Dra Wl. Dziewulskiego: Jan Śniadecki jako matematyk i astronom. 4. Odczyt Prof. Dra K. Kolbuszewskiego: Stanowisko Śniadeckiego wobec współczesnych prądów kultury polskiej. 5. Wiceminister Ks. Prof. Dr. B. Żongołłowicz: Jan Śniadecki jako rektor.

a

Uniwersytet Warszawski urządził uroczysty obchód dnia 14. grudnia 1930. Po zagajeniu uroczystości przez J. M. Rektora Dra M. Michałowicza wygłoszono trzy przemówienia. Prof. Dr. S. Dickstein mówił o Janie Śniadeckim jako mistrzu i krzewicielu nauk matematycznych w Polsce, Prof. M. Kamiński o działalności J. Śniadeckiego na polu astronomii, Prof. Dr. W. Tatarkiewicz o Janie Śniadeckim jako filozofie.

Krakowskie Towarzystwo filozoficzne urządziło osobne zebranie, poświęcone uczczeniu zasług Jana Śniadeckiego, które zagaił Przewodniczący Towarzystwa Prof. Dr. W. Rubczyński, poczem wygłosili odczyty Prof. Dr. T. Banachiewicz, dyrektor założonego przez Jana Śniadeckiego Obserwatorium astronomicznego, i Doc. Dr. St. Harassek. Pierwszy mówił o Janie Śniadeckim jako o astronomie, drugi o stanowisku Jana Śniadeckiego w dziejach filozofii polskiej, o stosunku jego do poprzedników i postawie wobec różnych kierunków filozoficznych na zachodzie.

Wileńskie Towarzystwo filozoficzne urządziło 10. grudnia 1930 odczyt publiczny, na którym Prof. Dr. M. Massonius wygłosił odczyt p. t. Działalność filozoficzna Jana Śniadeckiego. (Streszczenie tego odczytu zob. powyżej, w dziale „Wykłady, odczyty, referaty“).

W sprawie nauczania propedeutyki filozofii.

Okólnikiem z 20. września 1930 L. II 21.449/30 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego powierzyło pełnienie obowiązków Instruktora propedeutyki filozofii na lata 1930/1 do 1932/3 Panu Drowi Bolesławowi Gaweckiemu, który zaprosił wykładających we lwowskim Uniwersytecie profesorów filozofii oraz działających we lwowskich szkołach średnich ogólnokształcących nauczycieli propedeutyki filozofii na konferencję, poświęconą zagadnieniom, związanym z nauczaniem tego przedmiotu. Konferencja odbyła się 31. października 1930 w Gimnazjum Państwowem im. Kopernika we Lwowie. Zagaiwszy zebranie, Dr. Gaweckie poprosił o objęcie przewodnictwa Prof. Dra K. Twardowskiego, który, obejmując przewodnictwo, przypomniał, że we Lwowie odbyła się w r. 1902 z inicjatywy ówczesnego Wiceprezydenta Rady Szkolnej krajowej, Dra Edwina Płażka, ankieta, poświęcona sprawom nauczania propedeutyki. (Sprawozdanie z tej ankiety zob. Przegląd filozoficzny, VI. [1903] str. 241—244). Omawiane na tej ankiecie kwestye w zasadzie nie straciły po dziś dzień nic ze swej aktualności, jak o tem świad-

b

czy fakt, że propedeutyki filozofii udzielają także jeszcze obecnie często siły, nie posiadające odpowiedniej kwalifikacji, albo fakt, że w konkursach, rozpisywanych na posady nauczycielskie w szkołach średnich ogólnokształcących, prawie nigdy nie wymaga się kwalifikacji z propedeutyki filozofii. Okoliczność, że obecnie przedmiot ten zyskał urzędowego opiekuna w osobie Instruktora ministeryalnego, można uważać za wróżbę lepszej w tej mierze przyszłości.

Dr. B. Gaweckie rozwinął w głównych zarysach program swojej działalności. Oświadczył, że zamierza urządzić kursy i konferencje metodyczne dla nauczycieli propedeutyki. W kursach mają brać udział nauczyciele z terenu jednego Okręgu lub więcej Okręgów szkolnych; w konferencjach zazwyczaj nauczyciele danego Okręgu. Kursy mają trwać po sześć dni, konferencje po jednym do dwóch dni. W program zarówno kursów jak konferencji będą wchodziły lekcje przykładowe, prowadzone przez doświadczonych nauczycieli według wyboru Instruktora; po lekcjach odbywać się będą dyskusje. Nadto program kursów obejmie referaty z dydaktyki i metodyki propedeutyki filozofii (z dyskusją), wygłaszane przez Instruktora, nauczycieli albo też przez prelegentów, zaproszonych z pośród przedstawicieli nauki. Na kursach będą się mogły odbywać większe cykle wykładów, połączone ewentualnie z praktycznymi ćwiczeniami uczestników, a także wykłady informujące o postępach wiedzy, nowych kierunkach w nauce i t. p. Projektuje się też zorganizowanie wycieczek, wystaw książek i pomocy nauczania i t. p. Pierwszy kurs odbędzie się w Poznaniu. Obok kursów i konferencji ważnym środkiem podniesienia nauki propedeutyki filozofii będzie opracowanie rad i wskazówek dla nauczycieli, które zostaną ogłoszone w „Poradniku“ Ministerstwa, dalej ułożenie spisu książek, godnych polecenia nauczycielom i uczniom, sporządzenie wykazu najważniejszych eksperymentów psychologicznych i potrzebnych do ich wykonania przyrządów i t. p. Jako zadania dalszej przyszłości można wymienić tworzenie w szkołach instytutów psychotechnicznych, kreowanie posad psychologów szkolnych, wydawanie czasopisma, poświęconego dydaktyce propedeutyki filozofii, utworzenie towarzystwa nauczycieli tego przedmiotu, ewentualnie drogą stworzenia wspólnej komisji istniejących we Lwowie i w Warszawie przy naukowych Towarzystwach filozoficznych sekcji nauczania filozofii i t. p. Obecnie, na niniejszym zebraniu, chodzi o omówienie pewnych zagadnień, dotyczących się szkolnego programu propedeutyki filozofii. Ze względu na bogactwo zagadnień szczegółowych, związanych z nau-

a

czaniem logiki i psychologii, Dr. Gawecki proponuje ograniczyć dyskusję do następujących kwestyj: 1. Ile godzin tygodniowo należy poświęcić propedeutyce i jak one powinny być rozłożone? 2. Czego należy uczyć najpierw: psychologii czy logiki? 3. Czy programy mają być przystosowane do typów gimnazjów? 4. Jakiego rodzaju mają być przewidziane przez program dygresje w pokrewne dziedziny filozofii?

Dyskusję zagał dłuższym przemówieniem, poświęconym nauczaniu logiki, Prof. Dr. K. Ajdukiewicz. Nauczanie tego przedmiotu posiada cele formalne i merytoryczne. Formalnymi celami są wyrobienie: a) sprawności w rozumowaniu, b) sprawności w formułowaniu myśli, c) umiejętności w prowadzeniu uczuciwych dyskusyj. Sceptycyzm co do praktycznej wartości nauczania logiki jest nieuzasadniony, gdyż świadomość metody postępowania potęguje sprawność. To też przy nauczaniu logiki należy nacisk położyć głównie na teorię metod. Dotychczasowy program grzeszy niewłaściwym doborem metod rozumowania, o których się naucza, albowiem dobór ten nie jest dokonany z punktu widzenia użyteczności tych metod w życiu. Nauczanie sylogistyki i wnioskowania bezpośredniego powinno doznać uszczuplenia na rzecz niektórych praw z zakresu rachunku zdań. Co się zaś tyczy metod, stosowanych w naukach empirycznych, teoria indukcji i metody Milla powinny być poprawniej nauczane niż dotąd a przynajmniej w gimnazjach typu matematyczno-przyrodniczego należy uwzględnić teorię prawdopodobieństwa i kwestię sprawdzania hipotez. W skład materiału z logiki wejść powinna również semantyka, przyczem reformy domaga się nauka o definicji i jej rodzajach. Jeśli zaś chodzi o merytoryczny cel nauczania logiki, następujące wiadomości są cenne same przez się: nauka o nauce, podział nauk, metody empiryczne i aprioryczne, budowa nauk empirycznych i apriorycznych. W związku z tem możliwe są dygresje, dotyczące sceptycyzmu, krytycyzmu, idealizmu, realizmu, konwencyonalizmu i racjonalizmu.

Po dalszej dyskusji, w której zabierali głos PP. Dr. Blaustein, Dr. Igel, Dr. Ingarden, Kardasz, Müller, Rappaport, Roth, Świerczyński i Dr. Zarzycki, powzięto następujące uchwały:

Ad 1. Propedeutyce filozofii winno się poświęcić po 2 godziny tygodniowo w VII. i w VIII. klasie gimnazjalnej (Uchwała jednomyślna).

Ad 2. Należy uczyć naprzód logiki a po niej psychologii.

Ad 3. Program winien być jednolity dla wszystkich typów gimnazjalnych, odmienne

b

zaś powinny być dla różnych typów przykłady rozwinięcia programu.

Ad 4. W zakresie logiki pożądane są dygresje, wspomniane w przemówieniu Prof. Dra K. Ajdukiewicza; pewne wiadomości z historii filozofii starożytnej należy uwzględnić przynajmniej w gimnazjach klasycznych; w psychologii należy przy nauce o charakterach uwzględnić pewne wiadomości z etyki, przy omawianiu uczuć estetycznych pewne wiadomości z estetyki; należy także uwzględnić pewne wiadomości z psychologii życia społecznego; nauka psychologii dostarczy też sposobności do wyjaśnienia pojęć materializmu, spirytualizmu i t. p.

Nadto uchwalono, iż byłoby rzeczą pożądaną, aby w programie propedeutyki filozofii podano tak jak w programach innych przedmiotów także spis dobrowolnej lektury uzupełniającej dla uczniów i aby stworzono odpowiednie wypisy, któreby służyły zarazem nauczycielowi za punkt wyjścia i oparcia w dygresjach w inne dziedziny filozofii. Na tem konferencję zakończono.

I. Kurs metodyczny dla nauczycieli propedeutyki filozofii odbył się w Poznaniu od 9. do 14. marca 1931. Program jego obejmował: I. Wykład wstępny Prof. Dra A. Zółtowskiego: Propedeutyka filozofii w szkole średniej. 2. Wykłady metodyczne a) Prof. Dra Z. Zawirskiego: Metodyka logiki (z dyskusją), 6 godzin; b) Prof. Dra L. Bykowskiego: Metody badań psychologicznych, 4 godziny. 3. Lekcje przykładowe (z dyskusją), 8 godzin. 4. Dyskusje na tematy: a) Porządek nauczania psychologii i logiki — od czego rozpocząć? b) Metoda nauczania propedeutyki filozofii. 5. Informacje bibliograficzne (Dr. B. Gawecki). 6. Zwiedzanie Zakładu Psychologicznego Uniwersytetu Poznańskiego (z eksperymentami) pod kierunkiem Prof. St. Błachowskiego.

Komisja oceny książek szkolnych i środków naukowych z zakresu propedeutyki filozofii. Na czas od 15. grudnia 1930 do końca września 1933 zostały utworzone w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego komisje oceny książek szkolnych i środków naukowych. M. i. została też utworzona komisja dla propedeutyki filozofii, a to w składzie następującym: Przewodniczący: Dr. Benedykt Bornstein, Profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej; Członkowie: Dr. Bolesław Gawecki, Ministeryalny Instruktor szkół, Dr. Stanisław Ossowski, Nauczyciel szkół średnich ogólnokształcących, Jakób Segal, Profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej, Dr. Adam Zieleńczyk, Radca ministeryalny.

a

W sprawie odmiany nazwisk niektórych filozofów.

W czasopiśmie „Język Polski“ znajduje się na str. 186 rocznika XV. (1930) następujące zapytanie, skierowane do Redakcji czasopisma:

„Lwowscy filozofowie odmieniają imiona takie jak *Brentano* w taki sposób: *Brentany*, *Brentanie*, *Brentane*, *Brentana*. Wydawało mi się to sztuczne, więc zapytałem się kilku polonistów, którzy uznali tę odmianę za błędną i kazali odmieniać: *Brentana*, *Brentanowi*, *Brentana*, *Brentanem*. Lecz z drugiej strony znam dbałość filozofów z lwowskiej szkoły o poprawność języka polskiego, więc dziwi mnie, skąd się u nich wziął taki błąd. Dlatego proszę o wyjaśnienie tej sprawy, jaka odmiana jest właściwie poprawna? A może najlepiej byłoby nie odmieniać“.

Odpowiedź Redakcji „Języka Polskiego“ brzmi:

„Normalnie zasada brzmi: polskie nazwiska na -o odmieniają się jak żeńskie, a więc *Fredry*, *Kościuszcze*, *Tarłę...*, obce jak męskie, a więc *Ariosta*, *Tassowi*, *Rousseau'a*... Granica czasem wątpliwa, bo do pierwszej grupy mogą należeć polskie w znaczeniu etymologicznym lub narodowym, ale i związane z Polską; tak np. niedawno jeden z nowoczesnych historyków polskich, pisząc o znanym i u nas szarlatanem Cagliostro, stale go mianował *Cagliostrą*, choć wątpię, by napisał *Tassą*. W tym zaś wypadku mamy *Brentane* zamiast normalnego *Brentana* albo dlatego, że to filozof lwowskiej szkole bliski, albo raczej wskutek przesadnej skłonności do normalizowania. Nieodmianianie stosuje się w polskim dotąd tylko do wyrazów o zakończeniu, nie dającym się swobodnie podciągnąć pod żadną polską kategorię“.

Tak brzmi odpowiedź Redakcji „Języka Polskiego“. Otóż jeśli „nieodmianianie stosuje się w polskim dotąd tylko do wyrazów o zakończeniu, nie dającym się swobodnie podciągnąć pod żadną polską kategorię“, to wyrazy dające się swobodnie podciągnąć pod jakąś polską kategorię, winne być odmieniane, i to, jak się zdaje, według tej właśnie polskiej kategorii, pod którą dają się swobodnie podciągnąć. I zdaje się też, że dla nazwisk takich jak *Brentano*, *Bolzano*, *Bruno* tą kategorią jest ta, do której należą *Fredro*, *Kościuszek*, *Tarło*... Więc odmiana *Brentany*, *Brentanie*, *Brentane*, *Brentana* byłaby tem samym najzupełniej uzasadniona. Nie sądzimy jednak, jakoby ta odmiana była bez zarzutu. Zarówno bowiem ona jak też odmiana *Ariosta*, *Tassa* i t. p. posiada tę ujemną stronę, że zakry-

b

wa brzmienie mianownikowe nazwiska tak, iż kto nie wie skądinąd, jak się nazywa np. autor słynnej „Wissenschaftslehre“ z roku 1837 a czyta raz, że jest to dzieło *Bolzany*, a innym razem, że jest to dzieło *Bolzana*, może w pierwszym przypadku nabrać przekonania, że autor nazywał się *Bolzana*, w drugim, że nazywał się *Bolzani*. W myśl więc zasady, że należy w miarę możliwości unikać wszelkich wieloznacznych sposobów wyrażania się — przestrzegania tej zasady Redakcja „Języka Polskiego“ chyba nie uważa za objaw „przesadnej skłonności do normalizowania“, — byłoby może najlepiej wcale nie odmieniać nazwisk obcych w rodzaju przytoczonych na -o, jeszcze niespolszczonych, a dla uwydatnienia różnych przypadków tych nazwisk używać imienia, więc mówić o dziele *Bernarda Bolzano*, o sprzeciwienu się *Franciszkowski Brentano* i t. p., jak to uczyniliśmy już w tomie XI. Ruchu filozoficznego, str. 213 b, mówiąc o wykładach *Franciszka Brentano*. Tam zaś, gdzie można dokonywać odmiany nazwisk w sposób nie zakrywający ich brzmienia mianownikowego, nie odmianie tej nie stoi na przeszkodzie. Więc można odmieniać *Rousseau'a*, *Rousseau'owi* i t. d., podobnie jak się odmienia *Hume'a*, *Hume'owi* albo *Locke'a*, *Locke'owi*.

Oświadczenie Profesora Dra W. Lutostawskiego.

Na liczne zapytania, dotyczące umieszczonego przez Pana Wiktora Piotrowicza w Nr. 332 Wiadomości Literackich z 11. maja 1930 wywiadu p. t. „Wincenty Lutostawski. Rozmowa ze współczesnym mesyanistą polskim“, odpowiadam, że treść tego wywiadu wcale nie odpowiada rzeczywistości, że autor, mój były słuchacz, po części czerpał z wykładów, ale najoczywiściej większości moich dzieł nie czytał i do ogłoszenia takiego wywiadu nigdy nie był przeze mnie upoważniony. Szczególniej powołanie się na Kardynała Mercier w zakończeniu ode mnie nie pochodzi.

W Krakowie, 12. czerwca 1930.

W. Lutostawski.

Wiadomości osobiste.

Dr. Kazimierz Twardowski, profesor zwyczajny filozofii w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, został z dniem 30. kwietnia 1930 przeniesiony na własną prośbę*) w stan spoczynku a postanowie-

*) Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P., ogłaszając w numerze 4. rocznika XIII. na str. 160 dotyczące zarządzenie Pana Ministra, dodaje do słów „na własną prośbę“ słowa „wobec osiągnięcia przezeń [sc. Profesora Twardowskiego] granicy wieku“. Słów tych niema w piśmie

a

niem Pana Prezydenta Rzeczypospolitej z 4. czerwca 1930 mianowany profesorem honorowym. — Uchwała Senatu akademickiego Uniwersytetu Poznańskiego z 21. maja 1930, powzięta na wniosek Rady Wydziału humanistycznego, Prof. Dr. Kazimierz Twardowski otrzymał godność doktora filozofii honoris causa Uniwersytetu Poznańskiego.

Dr. Witold Rubczyński, profesor zwyczajny filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, został z dniem 30. września 1931 przeniesiony w stan spoczynku z powodu osiągnięcia przezeń granicy wieku.

Ks. Prof. Dr. K. Michalski został na odbytym w maju 1931 w Brukseli zjeździe Międzynarodowej Unii akademickiej (Union académique internationale) wybrany zastępcą przewodniczącego tej organizacji.

Dr. Władysław Tatarkiewicz, profesor filozofii w Uniwersytecie Warszawskim, został dnia 11. czerwca 1930 wybrany członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności na jej wydziale filologicznym.

Dr. Leon Kazimierz Antoni Chwistek, docent Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, został postanowieniem Pana Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20. września 1930 mianowany nadzwyczajnym profesorem logiki na Wydziale matematyczno-przyrodniczym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.

Drka Ludwika z Dobrzyńskich Rybicka, docentka filozofii na Wydziale humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego, została postanowieniem Pana Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12. maja 1931 mianowana profesorką tytularną.

Ks. Dr. Kazimierz Józef Kowalski habilitował się na Wydziale teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jako docent filozofii chrześcijańskiej.

Ks. Dr. Józef Pastuszka habilitował się na Wydziale teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jako docent filozofii chrześcijańskiej.

urzędem, którym Prof. Twardowski został przeniesiony w stan spoczynku, a którego datę i liczbę Dziennik Urzędowy wyraźnie przytacza. Istotnie słowa te nie są na miejscu. Po pierwsze bowiem nie można ich pogodzić z przeniesieniem Prof. Twardowskiego w stan spoczynku „na własną prośbę”; wszak kto osiąga granicę wieku, zostaje przeniesiony w stan spoczynku z urzędu bez własnej prośby (o ile nie uzyska prawa pozostania na katedrze). Po drugie nie można przytoczonych słów pogodzić z faktem, że Prof. Twardowski jako urodzony w r. 1866 nie osiągnął jeszcze w r. 1930 granicy wieku.

Przy tej sposobności drugie sprostowanie. Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. podał w numerze 10. rocznika XIII. na str. 509 wiadomość, że na Wydziale lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego habilitował się Dr. fil. i med. Jerzy Wincenty Kaulbersz jako docent filozofii. Wiadomość tę należy sprostować w tym kierunku, że Dr. Kaulbersz habilitował się na wymienionym wydziale jako docent fizjologii.

b

Dr. Bolesław Józef Gawecki habilitował się na Wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jako docent filozofii.

Dr. Aleksander Ludwik Birkenmajer habilitował się na Wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jako docent historii nauk ścisłych.

Dr. Bogumił Jasinowski habilitował się na Wydziale humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego jako docent historii filozofii.

Dr. fil. i med. Tadeusz Antoni Bilikiewicz habilitował się na Wydziale lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie jako docent historii i filozofii medycyny.

John Dewey, profesor Uniwersytetu kolumbijskiego w Nowym Jorku, przeszedł z dniem 30. czerwca 1930 w stan spoczynku.

Dr. Mikołaj Hartmann, profesor filozofii w Uniwersytecie w Kolonii, został powołany na Uniwersytet w Berlinie na katedrę po E. Troeltsch'u.

Dr. Heinz Heimsoeth został powołany na Uniwersytet w Kolonii na katedrę po M. Hartmannie.

Dr. Hans Leisegang, nadzwyczajny profesor filozofii w Lipsku, został powołany w charakterze zwyczajnego profesora na Uniwersytet w Jenie na katedrę, którą przedtem zajmował Prof. Dr. Maks Wundt.

Dr. J. Ebbinghaus, nadzw. profesor filozofii w Fryburgu badeńskim, został powołany w charakterze profesora zwyczajnego na Uniwersytet w Rostoku.

Dr. W. Burkamp, docent prywatny filozofii Uniwersytetu w Rostoku, został mianowany także profesorem nadzwyczajnym.

Dr. Karol Joël, zw. profesor filozofii w Uniwersytecie w Bazylei, ustąpił z katedry.

Dr. Walter Dubislav, docent prywatny filozofii matematyki i nauk przyrodniczych w Politechnice berlińskiej, został zamianowany profesorem nadzwyczajnym.

Dr. Günther Ipsen, docent prywatny filozofii w Uniwersytecie lipskim, został zamianowany profesorem nadzwyczajnym.

Dr. Eberhard Grisebach, profesor Uniwersytetu jenajskiego, przyjął powołanie na Uniwersytet zurychski na katedrę filozofii, psychologii i pedagogiki, opróżnioną wskutek śmierci G. F. Lipps'a.

Drka Annelies Argelander, docentka prywatna psychologii w Uniwersytecie jenajskim, została mianowana profesorką nadzwyczajną w tymże Uniwersytecie.

Dr. M. Schlick, profesor Uniwersytetu wiedeńskiego, został zaproszony do wykładania w charakterze gościa w półroczu zimowym 1931/2 w Uniwersytecie kalifornijskim w Berkeley.

a

Dr. Hugo Dingler, Profesor matematyki w Uniwersytecie monachijskim, został wybrany członkiem Centre international de synthèse (Section d'histoire des sciences) w Paryżu.

NEKROLOGIA.

Dr. Jan Bronisław Richter, bibliotekarz Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie, członek czynny Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie, ur. 24. maja 1892, um. w Pradze w lutym 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: *Jednostka a zbiorowość* (Przegląd współczesny), 1926. — *Romantyzm i uniwersalizm* (Ruch literacki), 1927. — *Nowy pogląd na romantyzm. Subiektywizowany okazjonalizm Karola Schmitta* (Tamże), 1928.

Karol Appel, profesor językoznawstwa ogólnego w Uniwersytecie warszawskim, członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności, um. 16. marca 1930 w 73. roku życia. — Ogłosił drukiem m. i.: *O psychologicznym kierunku językoznawstwa* (Przegląd filologiczny), 1881. — *O mowie dziecka*, 1907. — *Język i społeczeństwo. Lingwistyka i socjologia*, 1908. — *Montaigne* (Encyklopedia wychowawcza), 1909. — *O istocie zjawisk językowych*, 1909. — *Poczucie językowe w oświeceniu pisowni*, 1910. — *Język i sztuka. Lingwistyka i estetyka* (Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego), 1910. — *Rozwój mowy ludzkiej i języków* (Świat i człowiek), 1912. — *Odrodzenie filozofii mowy na początku XX. wieku* (Przegląd filozoficzny), 1913. — *Stanowisko językoznawstwa wśród innych nauk*, 1913.

Dr. Stanisław Trzebiński, zw. profesor historii i filozofii medycyny w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, naczelny redaktor Pamiętnika Wileńskiego Towarzystwa lekarskiego i stały sekretarz tego Towarzystwa, członek zwyczajny Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, członek honorowy Towarzystw lekarskich częstochowskiego i lwowskiego, ur. 14. września 1861 w Popowcach na Podolu, um. 25. czerwca 1930 w Wilnie. — Ogłosił drukiem m. i.: *Zawód i powołanie*, 1903. — *O problemie psychologicznym* (Nowiny lekarskie), 1911. — *O problemie życiowym* (Tamże). — *O teorii Freuda i psychoanalizie* (Tamże), 1912. — *Nieco o marzeniach sennych* (Przegląd naukowy, Kijów), 1917. — *O zadaniach propedeutyki lekarskiej* (Nowiny lekarskie), 1923. — *O nieznanym Biegańskiemu logice medycyny* (Polska Gazeta lekarska), 1923. — *O problemacie wolnej woli* (Księga pamiątkowa I. Polskiego Zjazdu filozoficznego), 1923. — *Racjonalność i racjonalizm w medycynie* (Archiwum historii i filozofii medycyny), 1925. — *Przesąd i medycyna* (Tamże), 1926. — *Blanc, Oester-*

b

len i Biegański — trzy logiki medycyny (Nowiny lekarskie), 1926. — *Wł. Biegański a zasada celowości w biologii i medycynie* (Polska Gazeta lekarska), 1926. — *Feliks Rymkiewicz jako profesor propedeutyki lekarskiej* (Archiwum historii i filozofii medycyny), 1927. — *Obserwacja, eksperyment i statystyka w Logice medycyny Biegańskiego* (Tamże). — *Absurdalność w medycynie* (Tamże). — *Jędrzej Śniadecki i Lotze* (Tamże). — *O apologii katolicyzmu w historii medycyny i przyrodznawstwa oraz o dążeniach do wyeliminowania teologicznego światopoglądu z pracy cywilizacyjnej* (Tamże), 1930.

Inż. Ignacy Drexler, profesor Politechniki lwowskiej, członek założyciel Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie, współpracownik Ruchu filozoficznego, zmarł 14. grudnia 1930, przeżywszy lat 51.

Zygmunt Heryng, profesor ekonomii politycznej w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, ur. w r. 1854, um. w Warszawie 27. stycznia 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Logika ekonomii*, 1896. — *Zasadnicze pojęcia ekonomiczne ze stanowiska nauki o energii*, 1896. — *Świat jako ruch* (Przegląd filozoficzny), 1927.

Jan Sleszyński, ur. 11. lipca 1854 w miasteczku Łysiance powiatu żwinogrodzkiego w gubernii kijowskiej, um. 9. marca 1931 w Krakowie. Był w latach 1882—1909 docentem, następnie profesorem w Uniwersytecie w Odessie, został w r. 1911 powołany na Wydział filozoficzny Uniwersytetu jagiellońskiego do objęcia wykładów zleconych a w r. 1919 mianowany tamże profesorem zwyczajnym matematyki i logiki. Przeszedłszy w stan spoczynku otrzymał w r. 1925 godność profesora honorowego. — Ogłosił drukiem m. i.: *K woprosu o rozłożeniu analityczeskich funkcij v neprerywnyja drobje*, 1885. — *O schodimosti neprerywnych drobje*, 1889. — *K woprosu o schodimosti neprerywnych drobje*. *Matem. Zbornik*, T. XIV. — *K teoriji sposoba najmenschich kwadratov*, 1892. — *K teoriji analityczeskich funkcij*, *Matem. Zbornik*, T. XVII. — *K teorijam Czebyszewa*, 1892. — *Logiczeskaja maszina Jevonsa*, 1893. — *Žizn i trudy Abela*, 1903. — *Staraniem uczniów Zmarłego ukazały się: Teorya dowodu* (w opracowaniu S. K. Zaremby, nakładem Kółka matematyczno-fizykalnego Uczniów Uniwersytetu jagiellońskiego), T. I. 1915, T. II. 1929. — *Teorya wyznaczników* (w opracowaniu Stefana Rozentala, z przedmową Prof. Dra Stanisława Zaremby), 1926.

Leon Petrażycki, b. profesor encyklopedyi i historii filozofii prawa w Uniwersytecie petersburskim, od r. 1919 profesor socjologii w Uniwersytecie warszawskim, ur. w r. 1867 w Kollatajowie, umarł 15. maja 1931 w War-

a

szawie. Ogłosił drukiem m. i.: *Die Lehre vom Einkommen*, tom I. 1893, tom II. 1895. — *Zarys filozofii prawa*, 1900. — *O pobudkach postępowania i o istocie moralności i prawa (po rosyjsku)*, 1904. Przekład polski 1925. — *Wstęp do nauki prawa i moralności (po rosyjsku)*, 1905; drugie wydanie 1906, trzecie wydanie 1908. Przekład polski J. Landego: *Dzieł Leona Petrażyckiego*, wydawanych staraniem Komitetu jubileuszowego, tom I. 1930. — *Teoria prawa*, 1907; 2. wyd. 1909/10. — *Uniwersytet i nauka*, 1907. — *O ideale społecznym i odrodzeniu prawa naturalnego*, 1925.

Drka Regina Rajchman-Ettingerowa, ur. 13. sierpnia 1879, um. 28. maja 1931. Główną jej pracą *Die Immanenzphilosophie. Darstellung und Kritik*, 1916. Nadto ogłosiła drukiem m. i.: *Richard von Schubert-Solderns erkenntnistheoretischer Solipsismus (Archiv für Geschichte der Philosophie)*, 1912. — *Leitsätze für die Vorträge über Grundprobleme der Philosophie*, 1913. — *Dietzgen, robotnik-filozof (Kultura Robotnicza)*, 1922 (pod pseudonimem Bogackiej). — *„Myśli o pracy“ Dietzgena (Tamże)*. — *Propedeutyka filozofii w szkole średniej (Przegląd filozoficzny)*, 1929. — *Pozatem wydała w r. 1923 przekład polski pracy Fr. Engelsa p. t.: „Ludwik Feuerbach“ i zaopatrzyła go wstępem.*

Dr. Kazimierz Okuszeko, lekarz naczelny Kasy Chorych w Częstochowie, ur. w r. 1876 w Szumsku, um. 5. października 1931 w Warszawie. — *Ogłosił drukiem m. i.: Psychofizyologiczna teoria wzruszeń*. — *Stan obecny zagadnienia wzruszeń (Wszczęświat)*, 1911. — *O hipnotyzmie (Tamże)*. — *O działalności filozoficznej Biegańskiego*, 1917. — *Nadto przełożył na język polski Ribota „Psychologię uczuć“*, 1901. — *Po śmierci jego wyszła w Roczniku psychiatrycznym jego rozprawa p. t. Podświadomość i jej stosunek do stanów świadomych.*

Ks. Karol Serini, profesor teologii systematycznej na Wydziale teologii ewangelickiej Uniwersytetu warszawskiego, przewodniczący Sekcji filozofii religii i metafizyki Warszawskiego Towarzystwa filozoficznego, um. w Warszawie 21. października 1931 w 56. roku życia.

Ks. H. Gruber, um. w Valkenburg w Holandyi, przeżywszy lat 80. — *Ogłosił drukiem m. i.: August Comte, der Begründer des Positivismus*, 1889. — *Der Positivismus vom Tode August Comte's bis auf unsere Tage (1857—1891)*, 1891.

Dr. Karol Vorovka, profesor filozofii w czeskim Uniwersytecie w Pradze, ur. 3. lutego 1879, um. 15. stycznia 1929. *Ogłosił drukiem m. i.: Filozofický dosah počtu pravděpodobnosti (Česka Mysl)*, 1912. — *Úvahy o názoru v matematice*, 1917. — *Skepsa a gnóse,*

b

1921. — *Kantova filosofie ve svých vztazích k vědám exaktním*, 1924. — *Poznámka o kausálním myšlení (Ruch filozofický)*, 1925. — *Dojmy z Varšavy (Ruch filozofický; polski przekład p. t. „Wrażenia z Warszawy“ zob. Ruch filozoficzny, X. str. 83 b do 85 a)*. — *Science, philosophie, religion (Ruch filozofický)*. — *Ce qu'il y a de juste dans la critique de la logistique de H. Poincaré*, 1925. — *Polemos. Spory o česke filosofie v letech 1919—1925; 1926*. — *Powroty materyalizmu w filozofii (Przegląd filozoficzny)*, 1928, w przekładzie francuskim w *Second Congrès polonais de philosophie, tenu à Varsovie 1927, Rapports et comptes-rendus, Varsovie*, 1930.

Ch. A. Bennett, profesor filozofii w Yale University w Stanach Zjednoczonych Ameryki północnej, ur. w Dublinie w r. 1885, um. 1. maja 1929. — *Ogłosił drukiem m. i.: Philosophical study of mysticism*, 1923; 2. wyd. 1931. — *At a venture*, 1924. — *The dilemma of religious knowledge*, 1931.

Artur Warda, sędzia, badacz spuścizny rękopisemnej Kanta, ur. w r. 1871 w Królewcu, um. tamże 25. października 1929. — *Ogłosił drukiem m. i.: Kants Bewerbung um eine Lehrstelle an der Kneiphöfischen Schule (Altpreuussische Monatshefte)*. — *Ergänzungen zu E. Fromm's 2. und 3. Beiträge zur Lebensgeschichte Kants (Tamże)*. — *Kants Erklärung wegen der v. Hippelschen Autorschaft (Tamże)*, 1904. — *I. Kants „Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels“ und S. Fr. Treschos „Zerstreuungen auf Kosten der Natur“ (Tamże)*, 1907. — *Eine lateinische Rede I. Kants (Tamże)*, 1910. — *Zwei Mitteilungen zur Biographie Kants (Tamże)*, 1911. — *Der Streit um den Streit der Fakultäten (Kant-Studien)*, 1918. — *Die Druckschriften I. Kants*, 1919. — *Immanuel Kants Bücher*, 1922. — *I. Kants letzte Ehrung*, 1924. — *Nadto wydał korespondencję Rosenkranza i Varnhagena von Ense oraz J. J. Scheffnera.*

Gustaw Belot, inspektor generalny francuskiego szkolnictwa średniego, wiceprezydent francuskiej Ligi wychowania moralnego, ur. w Strasburgu 7. sierpnia 1859, um. w Paryżu 22. grudnia 1929. — *Ogłosił drukiem m. i.: L'utilitarisme et ses nouveaux critiques (Revue de métaphysique et de morale)*, 1894. — *Enquête d'une morale positive (Tamże)*, 1905. — *Note sur la triple origine de l'idée de Dieu (Tamże)*, 1908. — *Études de morale positive*, 1907; 2. wyd. 1921. — *La triple origine de l'idée de Dieu (Revue philosophique)*, 1908. — *Morale et religion (Revue du mois)*, 1909. — *L'origine d'aste des mondes. Essai de cosmogonie tourbillonnaire*, 1911. — *Règle et motif (Revue de métaphysique et de morale)*, 1911. — *L'idée de Dieu et l'athéisme au point de vue critique*

a

et au point de vue social (Tamże), 1913. — Une théorie nouvelle de la religion (Revue philosophique), 1913. — La psychologie des phénomènes religieux d'après Leuba (Revue philosophique), 1914. — L'obligation morale: hétéronomie, autonomie, contractualité (Journal de psychologie), 1920. — Remarques sur la constitution et l'évolution des sentiments supérieurs (Tamże). — La conscience française et la guerre, 1921. — La religion comme méthode de pédagogie morale (Revue de métaphysique et de morale), 1921. — Le sentiment religieux (w wydaniu przez Dumas'a *Traité de psychologie*, t. II.), 1924. — L'éducation morale et sociale du prolétariat par la doctrine marxiste (Revue de métaphysique et de morale), 1927. — Le scandale (Revue philosophique), 1929.

Dr. Edward Study, matematyk, profesor Uniwersytetu w Bonn, ur. 25. marca 1862, umarł 7. stycznia 1930. Ogłosił drukiem m. i.: *Die realistische Weltanschauung und die Lehre vom Raume*, 1914.

Dr. Ludwik Necchi Villa, przewodniczący Włoskiego Towarzystwa studyów filozoficznych i religijnych, ur. 19. listopada 1876 w Medyolanie, um. tamże 11. stycznia 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: *Antecedenti necessari* (Rivista di filosofia neo-scolastica), 1910. — *Associazione e psicologia* (Tamże), 1910. — *I limiti dell'oggettività dei sensi esterni* (Tamże), 1913. — *Il problema dello spazio* (Tamże), 1914. — *Osservazioni sulla criteriologia di Lovanio* (Tamże), 1914. — *Soggetto e oggetto nell'analisi psicologica* (Tamże), 1915. — *La qualità del mondo fisico* (Tamże), 1916. — *Nel secondo centenario della morte di G. W. Leibniz* (Tamże), 1917. — *Spazio e tempo* (Tamże), 1922. — *Le supreme esigenze del pensiero* (Tamże), 1922. — *Una discussione: intorno al carattere fondamentale della filosofia neo-scolastica* (Tamże), 1928.

Rudolf Maria Holzapfel, ur. w Krakowie 26. kwietnia 1874, um. w Bernie szwajcarskim 8. lutego 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: *Panideal. Psychologie der sozialen Gefühle. Mit einem Vorwort von E. Mach*, 1901; 2. wyd. p. t. *Panideal. Das Seelenleben und seine soziale Neugestaltung*, 1923. — *Wesen und Methode der sozialen Psychologie* (Archiv für systematische Philosophie), 1903. — *Welterlebnis. Das religiöse Leben und seine Neugestaltung*, Band I. u. II. 1928.

Dr. Albert Gomez Izquierdo, profesor filozofii w Uniwersytecie w Grenadzie, um. 8. lutego 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: *Historia della filosofia del siglo XIX*, 1903. — *Nuevas direcciones de la logica*, 1907. — *La philosophie de Balmes*, 1913. — *Estudios de Asin y Palacios sobre la filosofia musulmana*, 1914. — *Valor cognoscitivo de la „intentio“ en S. Tomas de Aquino* (Ciencia

b

Thomista), 1924. — *Analisis del pensamiento logico*, t. I. 1928. — *Teoria logica del ejemplo* (Księga pamiątkowa ku czci J. Geysera), 1929.

Eugeniusz Rignano, ur. 31. maja 1870 w Livorno, um. w Medyolanie 9. lutego 1930. Kształcił się na Wydziale fizyki matematycznej Uniwersytetu w Pizie i w Szkole Politechnicznej w Turynie. W r. 1893 został inżynierem. Uzyskał docenturę filozofii w Uniwersytecie padewskim, lecz nie korzystał z prawa wykładania. Założył i do końca życia redagował czasopismo „Scientia“. Był członkiem korespondentem Akademii paryskiej, Akademii królewskiej nauk moralnych i politycznych w Madrycie i Lombardzkiego Instytutu umiejętności. Ogłosił drukiem: *Di un socialismo in accordo con la dottrina economica liberale*, wydanie włoskie 1901, francuskie 1904. — *La sociologia nel corso di filosofia positiva di Augusto Comte*, wyd. francuskie 1902, włoskie 1904. — *Sulla transmissibilità dei caratteri acquisiti*, wyd. francuskie 1906, włoskie i niemieckie 1907, angielskie 1911. — *Saggi di sintesi scientifica*, wyd. francuskie 1912, angielskie 1918, hiszpańskie 1923. — *Psicologia del ragionamento*, wyd. włoskie i francuskie 1920, angielskie i hiszpańskie 1923. — *La memoria biologica. Saggio di una nuova concezione filosofica della vita*, wyd. włoskie 1922, francuskie 1923. — *La vita nel suo aspetto finalistico*, wyd. włoskie 1922, niemieckie 1927. — *Che cosa è la vita? Nuovi saggi di sintesi biologica*, wyd. włoskie 1926, francuskie 1927. — *Man not a machine. A study of the finalistic aspects of life*, 1926. — *Problemi della psiche*, wyd. włoskie i francuskie 1928. — *Il fine dell'uomo. Prime linee fondamentali di un sistema di morale fondato sull'armonia della vita*, wyd. włoskie i francuskie 1928, angielskie 1929 (zob. powyżej na str. 46 sprawozdanie z tej pracy). Nadto liczne artykuły w czasopiśmie włoskich i innych, m. i. rzecz p. t. *I fattori della guerra e il problema della pace*, ogłoszona po włosku i po francusku w lipcu 1915 w czasopiśmie „Scientia“ a następnie także po angielsku, po niemiecku, po duńsku i po szwedzku.

Gerard Heymans, b. profesor filozofii w Uniwersytecie w Groningen (Holandia), ur. 17. kwietnia 1857 w Ferwerd we Fryzji, um. 18. lutego 1930 w Groningen. Był prezesem honorowym holenderskiego oddziału Towarzystwa im. Kanta; w r. 1921 założył towarzystwo pod nazwą *Studievereeniging voor „Psychical Research“*. — Ogłosił drukiem m. i.: *Die Methode der Ethik* (Vierteljahrsschr. für wiss. Philos.), 1882. — *Zurechnung und Vergeltung* (Tamże), 1884. — *Analytisch-synthetisch* (Tamże), 1886. — *Zur Raumfrage* (Tamże), 1887. — *Einige*

*

a

Bemerkungen über die sog. empiristische Periode Kants (Archiv für Gesch. der Philos.), 1888. — Scheets einer kritische geschiedenis von het causaliteitsbegrip in de nieuweren wijsbegeerte, 1890. — Het experiment in de filosofie, 1890. — Die Gesetze und Elemente des wissenschaftlichen Denkens, 1890; 3. wyd. 1915. — Quantitative Untersuchungen über das optische Paradoxon (Zeitschr. für Psychol.), 1895. — Quantitative Untersuchungen über die Zöllnersche und die Loebische Täuschung (Tamže), 1896. — Aesthetische Untersuchungen im Anschluss an die Lippsche Theorie des Komischen (Tamže), 1896. — Zur Parallelismusfrage (Tamže), 1897. — Zur Psychologie der Komik (Tamže), 1899. — Untersuchungen über psychische Hemmung (Tamže), 1899. — De wetenschap der zedekunde (De Gids), 1899. — Uitwassen der crimineele anthropologie (Tamže), 1901. — Ueber Erklärungs-hypothesen und Erklären überhaupt (Annalen der Naturphilos.), 1902. — Ueber Unterschiedsschwellen bei Mischungen von Kontrastfarben (Zeitschr. für Psychologie), 1903. — Eine Enquête über Depersonalisation und „Fausse reconnaissance“ (Tamže), 1904. — Einführung in die Metaphysik, 1905; 2. wyd. 1921. — Beiträge zur speziellen Psychologie auf Grund einer Massenuntersuchung (Tamže), 1906 i nn. (Wspólnie z E. Wiersma). — Weitere Daten über Depersonalisation und „Fausse reconnaissance“ (Tamže), 1906. — De geschiedenis als wetenschap, 1906. — Wetenschappelijke metaphysica (De Gids), 1906. — Het ik en't psychisch monism (Tijdschr. v. Wijsb.), 1907. — De classificatie d. karakters (Vereen. Secties voor wetensch. arbeid.), 1907. — Ueber einige Korrelationen (Zeitschr. für angew. Psychol.), 1908. — De psychologische methode in de logica (Tijdschr. v. Wijsb.), 1908. — Over strafrechtelijke toerekening (Tijdschr. v. Strafr.), 1909. — De toekomstige eeuw der psychologie, 1909. — Die Psychologie der Frauen, 1910. — Des méthodes de la psychologie spéciale (L'année psychologique), 1911. — De empiristische ruimtetheorie (Tijdschr. v. Wijsb.), 1912. — Intelligenzprüfung mit Studierenden (Zeitschr. für angew. Psychol.), 1912 (Wspólnie z W. Brugmans'em). — Les „deux mémoires“ de M. Bergson (L'année psychologique), 1913. — In Sachen des psychischen Monismus (Zeitschr. für Psychol.), 1913. — Spinozistisch en modern parallelisme (Bijdr. Kon. Ac. v. Wet.), 1914. — Het psychisch monisme, 1915. — Einführung in die Ethik auf Grund der Erfahrung, 1914; 2. wyd. 1922. — Résultats et avenir de la psychologie spéciale (Archives néerlandaises), 1915. — Verschiedenheiten der Altersentwicklung bei männlichen und weiblichen Mittelschülern

b

(Zeitschr. für angew. Psychol.), 1916. Wspólnie z E. Wiersma). — Versuche über Benennungs- und Lesezeiten (Zeitschr. für Psychol.), 1916. (Wspólnie z W. Brugmans'em). — Natuurwetenschap en filosofie (Tijdschr. v. Wijsb.), 1916. — Methoden en theorien op het gebied der ethiek (Theol. Tijdschr.), 1917. — De wetenschap en de andere cultuurwaarden (On ze Eeuw), 1919. — De objectiviteitshypothese en de normale instincten (Tijdschr. v. Zedekunde), 1920. — Leeckenfragen ten opzichte van de relativiteitstheorie (De Gids), 1921. — Het objectiviteitsbeginsel en de koophandel (Tijdschr. v. Zedekunde), 1921. — Ueber die Anwendbarkeit des Energiebegriffes in der Psychologie, 1921. — Eine Enquête über die spezielle Psychologie der Träume (Zeitschr. für angew. Psychol.), 1921. (Wspólnie z W. Brugmans'em). — Gesammelte kleinere Schriften, 1927. — Ueber verstehende Psychologie (Zeitschr. für Psychol.), 1927. — Zur Cassirerschen Reform der Begriffslehre (Kant-Studien), 1928. — Inleiding tot de speciale psychologie, 1929. — Swe flozoficzne poglądy przedstawil Heymans w wydawnictwie „Die Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen“, tom III., 1922, str. 1—52.

Marya Whiton Calkins, b. profesorka w Wellesly College (Stan Massachussets Ameryki Połnocnej), doktorka honoris causa Uniwersytetu Kolumbijskiego w Nowym Jorku oraz Smith College, członek honorowy Brytyjskiego Towarzystwa Psychologicznego, zmarła 26. lutego 1930. — Ogłosiła drukiem m. i.: Association (Psychological Review), 1894. — An introduction to psychology, 1902. — The limits of genetic and comparative psychology (Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1904. — Der doppelte Standpunkt in der Psychologie, 1905. — The persistent problems in philosophy, 1907; 5. wyd. 1925. — Fundamental problems. Psychology: What is about (The Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1908. — Psychology as science of self (Tamže), 1909. — A first book in psychology, 1910; wyd. drugie 1925. — Titchener on the thought processes (Psychological Bulletin), 1910. — Defective logic in the discussion of relative experience (The Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1911. — General standpoints: mind and body (Psychological Bulletin), 1911. — Henry Bergson: personalist (Philosophical Review), 1912. — Unjustified claims for neorealism (Tamže), 1913. — McDougall's treatment of experiment (The Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1916. — The good man and the good. An introduction to ethics, 1918. — Converging lines in

a

contemporary psychology (The Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1919. — The ancient landmarks: a comment on spiritualistic materialism (Journal of philosophy), 1922. — The foundations of psychology (Tamże), 1923. — The dual role of the mind in the philosophy of S. Alexander (Mind), 1923. — McDougall's treatment of experience (The British Journal of psychology), 1923. — The divergent results of analysis (Psychological Review), 1923. — Critical comment on the „Gestalt-Theorie“ (Tamże), 1926. — Biological or psychological? (The Journal of philosophy), 1927. — Analysis: chemical or psychological (Psychological Review), 1929. — The selfpsychology of the psychoanalysts (wspólnie z E. A. McC. Gamble'm, Tamże), 1930. — The philosophic credo of an absolutistic personalist (Contemporary American philosophy), 1930.

Krystyna Ladd Franklin, ur. 1847 w Windsor (Connecticut w Ameryce Północnej), um. 4. marca 1930 w Nowym Jorku. Wykładała logikę i psychologię naprzód w Uniwersytecie Johna Hopkins'a w Baltimore a następnie w Uniwersytecie Kolumbijskim w Nowym Jorku. Ogłosiła drukiem m. i.: Colour Theory (Mind, New Series, I.—III). — The ontological problem of psychology (The philosophical Review), 1911. — The foundations of philosophy (The Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1911. — Implication and existence in logic (The philosophical Review), 1912. — The antilogism. An emendation (The Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1913. — Colour and colour theories, 1929. — Liczne artykuły w Baldwin'a Dictionary of philosophy and psychology.

Dr. Rudolf Lehmann, b. profesor dawnej Akademii poznańskiej, profesor honorowy Uniwersytetu wrocławskiego, ur. w Krefeldzie 26. marca 1855, um. we Wrocławiu 7. marca 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: Schopenhauer und die Entwicklung der monistischen Weltanschauung, 1892. — Schopenhauer, 1894. — Ueber philosophische Propädeutik, 1900. — Lehrbuch der philosophischen Propädeutik, 1905; 5. wyd. 1921. — Wege und Ziele der philosophischen Propädeutik, 1905. — Erziehung und Unterricht, 2. wyd. 1912. — M. Frischeisen-Köhler (Kant-Studien), 1924. — Kulturgeschichte im neusprachlichen Unterricht (Die Akademie), 1925. — Das doppelte Ziel der Erziehung (Philosophische Monatshefte der Kant-Gesellschaft), 1926. — Naturwissenschaft und biblische Wunderfrage, 1930.

Artur James Lord Balfour, filozof, ekonomista, angielski prezydent ministrów, rektor honorowy Uniwersytetu w Glasgowie, kanclerz Uniwersytetów w Cambridge i w Edyn-

b

burgu, ur. 25. lipca 1848, um. 19. marca 1930. Ogłosił drukiem m. i.: A defense of philosophic doubt being an essay on the foundations of belief, 1879. — Essays and adresses, 1893; 3. wyd. 1905. — Notes introductory to the study of theology, 1895. — The foundations of belief, 1895. — Reflections suggested by the new theory of matter, 1904. — Decadence, 1908. — Criticism and beauty, 1909. — Creative evolution and philosophical doubt (The Hibbert Journal), 1911. — Theism and humanism, 1915. — Theism and thought: a study in familiar beliefs, 1923. — Opinions and argument, 1927.

Dr. Franciszek Ehrhardt, zw. profesor filozofii w Uniwersytecie rostockim, ur. 4. listopada 1864, um. 6. kwietnia 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: Kritik der Kantischen Antinomienlehre, 1888. — Mechanismus und Teleologie, 1890. — Der Satz vom Grunde als Prinzip des Schliessens, 1891. — Metaphysik. I. Erkenntnistheorie, 1894. — Die Wechselwirkung zwischen Leib und Seele, 1897. — Psychophysischer Parallelismus und erkenntnistheoretischer Idealismus, 1900. — Die Philosophie des Spinoza im Lichte der Kritik, 1908. — Tatsachen, Gesetze, Ursachen, 1912. — Die Grundgedanken der Kritik der reinen Vernunft, 1924. — Bleibendes und Vergängliches in der Philosophie Kants, 1926. — Die Weltanschauung Spinozas, 1928.

Henryk Ferri, profesor prawa karnego w Uniwersytecie bolońskim, założyciel, redaktor i wydawca czasopisma „La scuola positivista“, ur. w San Benedetto w r. 1856, um. w Rzymie w kwietniu 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: La teoria dell'imputabilità e la negazione del libero arbitrio, 1878. — Dei sostitutivi penali, 1880. — Socialismo e criminalità, 1883. — La sociologia criminale, 1884. — L'omicidio-suicidio, 1885. — Socialismo e scienza positiva, 1894. — Sul positivismo di R. Ardigò (Studium), 1908. — Scienza e fede (Rivista Rosminiana), 1910. — L'interno dissidio nel positivismo di R. Ardigò (Tamże), 1911. — Scuola criminale positiva e filosofia idealista, 1925. — La filosofia dell'identità di F. Schelling fino al 1802 e i suoi rapporti storici, 1925. — Principi di diritto criminale, 1928.

Johannes Volkelt, profesor filozofii w Uniwersytecie lipskim, ur. 21. lipca 1848 w Lipniku pod Białą w Województwie Krakowskim, um. 8. maja 1930. Ogłosił drukiem m. i.: Pantheismus und Individualismus im Systeme Spinozas, 1872. — Das Unbewusste und der Pessimismus. Studien zur modernen Geistes-Bewegung, 1873. — Kants kategorischer Imperativ und die Gegenwart, 1875. — Die Traumphantasie, 1875. — Der Symbolbegriff in der neueren Aesthetik, 1876. — Kants Erkenntnistheorie nach ihren Grundprinzipien analysiert, 1879. — Ueber

a

die Möglichkeit der Metaphysik, 1884. — Erfahrung und Denken, 1885; 2. wyd. 1924. — Ueber die Lust als höchster Wertmassstab, 1886. — Psychologische Streitfragen, 1887-88. — Beiträge zur Analyse des Bewusstseins, 1887-1902. — Grillparzer als Dichter des Tragischen, 1888. — Vorträge zur Einführung in die Philosophie der Gegenwart, 1892. — Aesthetische Zeitfragen, 1895. — Aesthetik des Tragischen, 1897; 4. wyd. 1923. — Schopenhauer. Seine Persönlichkeit, seine Lehre, sein Glaube, 1900; 5. wyd. 1925. — Die Kunst des Individualisierens in den Dichtungen Jean Pauls, 1902. — System der Aesthetik, 1905-1914; 2. wyd. 1925-1927. — Die Quellen der menschlichen Gewissheit, 1906. — Zwischen Dichtung und Philosophie, 1908. — Kunst und Volkserziehung, 1911. — Bildungswege der Frau, 1911. — Theologie der Kunst (Zeitschr. f. Aesthetik u. allg. Kunstwissenschaft), 1911. — Gedanken über den Selbstwert des Aesthetischen, 1913. — Was ist Religion? 1913. — Der Begriff des Stils (Zeitschr. f. Aesthetik u. allg. Kunstwissenschaft), 1913. — Der Weg zur Erkenntnistheorie, 1915. — Gedanken über intuitive Gewissheit, 1916. — Die Selbstgewissheit des Bewusstseins, 1916. — Gewissheit und Wahrheit, 1918. — Objektive Aesthetik (Zeitschr. f. Aesthetik u. allg. Kunstwissenschaft), 1918. — Das Absolute im Wahrheitsbegriff (Kant-Studien), 1919. — Illusion und ästhetische Wirklichkeit (Zeitschr. f. Aesthetik u. allg. Kunstwissenschaft), 1919. — Religion und Schule, 1919. — Das ästhetische Bewusstsein. Prinzipienfragen der Aesthetik, 1920. — Die Gefühlsgewissheit. Eine erkenntnistheoretische Untersuchung, 1922. — Einführung in Jean Pauls Gedankenwelt, 1923. — Kant als Philosoph des Unbedingten, 1924. — Phänomenologie und Metaphysik der Zeit, 1925. — Das Problem der Individualität, 1928. — Versuch über Fühlen und Wollen, 1930. — Poglądy swe przedstawił Zmarły w „Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen“, 1923.

Dr. Adolf von Harnack, od r. 1888 profesor historii kościoła w Uniwersytecie berlińskim, członek Pruskiej Akademii Nauk i dyrektor generalny Pruskiej Biblioteki Państwowej w Berlinie, ur. w Dorpacie 7. maja 1851, um. 10. czerwca 1930. Harnack stał na czele zainicjowanych przez siebie wydawnictw Theologische Literaturzeitung oraz Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur. Był też współwydawcą pomnikowego wydania dzieł Ojców Kościoła, ukazującego się nakładem Pruskiej Akademii Nauk. — Ogłosił drukiem m. i.: Zur Quellenkritik der Geschichte des Gnosticismus, 1873. — Augustin's Konfessionen, 1888; 3. wyd. 1905. — Das Wesen des Christentums, 1900. — So-

b

krates und die alte Kirche, 1902. — Die Geschichte der altchristlichen Literatur bis Eusebius (3 tomy), 1907. — Leibniz und Wilhelm Humboldt als Begründer der Akademie der Wissenschaften (Preussische Jahrbücher), 1910. — Neue Fragmente des Werks des Porphyrius Gegen die Christen. Die Pseudo-Polycarpiana und die Schrift des Rhetors Pacatus gegen Porphyrius, 1921. — Immanuel Kant, 1924. — Nadto wydał: Porphyrius, Gegen die Christen, 15 Bücher, Zeugnisse, Fragmente und Referate, 1916.

Dr. Ludwik Stein, b. docent prywatny Uniwersytetu w Zurychu, b. profesor Uniwersytetu w Bernie szwajcarskiem, docent Akademii im. Humboldta w Berlinie, ur. w Benye na Węgrzech w r. 1859, um. w Salzburgu 13. lipca 1930. Wydawał Archiw für Geschichte der Philosophie und Soziologie, Archiv für systematische Philosophie und Soziologie, Bibliothek für Philosophie und ihre Geschichte. — Ogłosił drukiem m. i.: Ueber den Talmud, 1875. — Die Willensfreiheit und ihr Verhältnis zur göttlichen Präscienz und Providenz bei den jüdischen Philosophen des Mittelalters, 1882. — Die Psychologie der Stoa, 1886-1888. — Zur Genesis des Okkasionalismus (Arch. für Geschichte der Philos.), 1888. — Leibniz in seinem Verhältnis zu Spinoza (Sitzungsber. der Berl. Akad. der Wissenschaften), 1888. — Leibniz und Spinoza, 1889. — Antike Vorläufer des Okkasionalismus, 1889. — Der Humanist Th. Gaza als Philosoph (Arch. für Geschichte der Philos.), 1889. — Nietzsches Weltanschauung und ihre Gefahren, 1893. — Das Prinzip der Entwicklung in der Geistesgeschichte, 1895. — Das Ideal des „ewigen Friedens“ und die soziale Frage, 1896. — Die Wandlungsformen des Eigentumsbegriffs (Arch. für syst. Philos.), 1896. — Die Kontinuität der griechischen Philosophie in der Gedankenwelt der Byzantiner (Arch. für Geschichte der Philos.), 1896. — Dante als Sozialphilosoph in seiner Schrift „De monarchia“ (Tamże), 1896-7. — Ursprung und sozialer Charakter des Rechts (Arch. für syst. Philosophie), 1897. — Die Sozialphilosophie im Zeitalter der Renaissance (Arch. für Gesch. der Philos.), 1897. — Die soziale Frage im Lichte der Philosophie, 1897; 4. wyd. 1923. — Wesen und Aufgabe der Soziologie (Arch. für syst. Philos.), 1898. — Die menschliche Gesellschaft als philosophisches Problem, 1899. — An der Wende des Jahrhunderts. Versuch einer Kulturphilosophie, 1899. — Der Neo-Idealismus unserer Tage (Arch. für syst. Philos.), 1903. — Der Sinn des Daseins, 1904. — Hat Kant Hume widerlegt? (Die Zukunft), 1904. — Der soziale Optimismus, 1905. — Die Anfänge der menschlichen Kultur, 1906. —

a

Der Träger der Autorität (Arch. für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie), 1907. — Philosophische Strömungen der Gegenwart, 1908. — Das Problem der Geschichte (Arch. für syst. Philosophie), 1908. — Der Pragmatismus (Tamże), 1908. — Dualismus und Monismus, 1909. — Weltbürgertum, Nationalstaat und internationale Verständigung, 1913. — Die Juden in der neueren Philosophie unter besonderer Berücksichtigung H. Cohens, 1919. — Geschichte der Philosophie bis Platon, 1921. — Kultur und Rasse (Arch. für syst. Philosophie), 1922. — Gegen Spengler. Eine Auseinandersetzung mit Nöltzing und Spengler, 1925.

Wilhelm Betz, ur. 2. lutego 1882 w Moguncyi, um. 17. sierpnia 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: Kühle Betrachtungen über Kunst, Literatur und die Menschen, 1908 (wydane pod pseudonimem L. Gors). — Untersuchungen von F. Galton, K. Pearson und ihrer Schule über Begabung und Vererbung (Zeitschrift für angewandte Psychologie), 1909. — Vorstellung und Einstellung (Bericht über den 6. internationalen Kongress für Psychologie), 1909/10. — Zweckmässigkeit und Schönheit (Rheinlande), 1910. — Vorstellung und Einstellung. 1. Ueber Wiedererkennen (Archiv für die gesamte Psychologie), 1910. 2. Ueber Begriffe (Tamże), 1911. — Ueber Korrelation. Methoden der Korrelationsberechnung und kritischer Bericht über Korrelationsuntersuchungen auf dem Gebiete der Intelligenz, der Anlagen und ihrer Beeinflussung durch äussere Umstände, 1911. Drugie wydanie 1927. — Psychologie des Denkens, 1918. — Zur Psychologie der Tiere und Menschen, 1927. — Das Lachen (Zeitschrift für Menschenkunde), 1931. (Wydane ze spuścizny rękopisemnej).

Addison W. Moore, profesor filozofii w Uniwersytecie w Chicago, ur. w r. 1866 w Plainfield w stanie Illinois Ameryki Północnej, zmarł w Londynie 25. sierpnia 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: Truth value (Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1908. — Antipragmatism (Tamże), 1909. — Pragmatism and solipsism (Tamże). — How ideas work (Tamże), 1910. — Pragmatism and its critics, 1910. — Thought and its function (Mind), 1912. — Bergson and pragmatism (Philosophical Review), 1912. — The aviary theory of truth and error (Journal of philosophy, psychology and scientific methods), 1913. — Isolated knowledge (Tamże), 1914. — Existence and reality. — Studies in logical theory. — Creative intelligence. — Some logical aspects of critical realism (Journal of philosophy), 1922.

Antoni Pagano, współredaktor czasopisma Rivista internazionale di filosofia del diritto, ur. w Palermo 15. listopada 1874, um.

b

10. września 1930 w Rzymie. Ogłosił drukiem m. i.: Introduzione al filosofia del diritto, 1908. — L'individuo nell'etica e nel diritto, 1912—13.

Ks. A. de la Valette-Monbrun, założyciel, wydawca i redaktor czasopisma „Revue Maine de Biran“. um. 29. października 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: Maine de Biran. Essai de biographie historique et psychologique, 1914. — Maine de Biran, critique et disciple de Pascal, 1914. — La Société des amis de Pascal. Son esprit et ses travaux (Séances et travaux de l'Académie des sciences morales et politiques), 1929. — Naddo wydał pamiątniki Maine de Biran'a p. t. Journal intime (1792—1817), T. I. 1927; T. II. 1930.

Pawel Hensel, em. zw. profesor filozofii Uniwersytetu w Erlangen, ur. 17. maja 1860 w Gross-Barthen, um. 8. listopada 1930 w Erlangen. — Ogłosił drukiem m. i.: Ethisches Wissen und ethisches Handeln, 1889. — Carlyle, 1900; 3. wyd. 1922. — Hauptprobleme der Ethik, 1903; 2. wyd. 1923. — Rousseau, 1907; 2. wyd. 1912. — Die neue Güterlehre, 1910. — Die Bedeutung der antiken Philosophie für die moderne Bildung (Das humanistische Gymnasium), 1914.

Dr. Johannes Rehmke, b. zw. profesor filozofii Uniwersytetu w Gryfii (Greifswald), ur. 1. lutego 1848 w Elmshorn w Szleswiku, zmarł 23. grudnia 1930 w Marburgu w Hessyi. — Ogłosił drukiem m. i.: Philosophie des Welt Schmerzes, 1876. — Gemüt und Gemütsbildung, 1879; 2. wyd. 1894. — Die Welt als Wahrnehmung und Begriff, 1880. — Der Pessimismus und die Sittenlehre, 1882. — Physiologie und Kantianismus, 1883. — Die Seelenfrage, 1881. — Lehrbuch der allgemeinen Psychologie, 1894; 3. wyd. 1926. — Unsere Gewissheit von der Aussenwelt, 1894. — Grundriss der Geschichte der Philosophie, 1896; 2. wyd. 1913. — Zur Lehre vom Gemüt, 1897; 2. wyd. 1911. — Aussenwelt, Innenwelt, Leib und Seele, 1898. — Trieb und Wille im menschlichen Handeln, 1899. — Zum Lehrbegriff des Wirkens, 1902. — Die Seele des Menschen, 1902; 5. wyd. 1920. — Wechselwirkung und Parallelismus (w Gedenkschrift für R. Haym), 1902. — Logik oder Philosophie als Wissenschaft, 1908; 2. wyd. 1923. — Philosophie als Grundwissenschaft, 1910; 2. wyd. 1929. — Das Bewusstsein, 1910. — Die Willensfreiheit, 1911. — Anmerkungen zur Grundwissenschaft, 1913; 2. wyd. 1925. — Wilhelm Schuppe (Kant-Studien), 1913. — Von unserem festen Glauben an die Realität der Aussenwelt, 1913. — Das Einzige und das Einzelwesen (Grundwissenschaft), 1920. — Ort und Psychologismus (Tamże), 1921. — Metaphysik (Tamże), 1922. — Logik, 1923. — Die philosophische Erbsünde, 1924. — Was

a

bin ich? 1924. — Grundlegung der Ethik als Wissenschaft, 1925. — Grundwissenschaftliche Philosophie in Einzeldarstellungen, 1925. — Poglądy swe Zmarły wyłożył w Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen, I. 1920; 2. wyd. 1923. — Bibliografię pism Rehmkego podał Erich Heyde p. t. Rehmke-Bibliographie w Zeitschrift für Philosophie, Bd. 165 i w Grundwissenschaft, Bd. I. — Grono uczniów i zwolenników poglądów Rehmkego zawiązało w r. 1919 towarzystwo „Rehmke-Gesellschaft“, które wydaje od r. 1920 czasopismo „Grundwissenschaft“.

Dr. Mario Brusadelli, um. w r. 1930. — Ogłosił drukiem m. i.: G. G. Rousseau nel centenario della sua nascita (Rivista di filosofia neo-scolastica), 1913. — Contributo alla storia della filosofia in un commentario dell'Ecclesiasta (Tamże). — In margine della storia della filosofia (Tamże), 1914. — Ruggiero Bacone nella storia (Tamże). — Lo speculum astronomiae di R. Bacone (Tamże). — Un pioniere del nazionalismo (Tamże), 1915. — Leggendo il „De docta ignorantia“ del Card. Cusano e meditando (Tamże). — Il mal di testa curato colla decapitazione (Tamże). — La logica vivente di una conversione: rileggendo „L'apologia pro vita sua“ di E. Newman (Tamże), 1916. — Una pagina interessante di pensiero filosofico-religioso al secolo XVIII., 1916.

E. de Faye, dyrektor Sekcyi nauk religijnych w paryskiej École des hautes Études, profesor teologii protestanckiej, um. w Paryżu w r. 1930, przeżywszy lat 69. — Ogłosił drukiem m. i.: Introduction à l'étude du gnosticisme, 1903. — Clément d'Alexandrie, 1906. — Gnostiques et gnosticisme, 1913. — Idéalisme et réalisme, 1920. — Origène. I. Sa vie, son oeuvre, sa pensée, 1923. II. L'ambiance philosophique, 1927. III. La doctrine, 1928. — The influence of Greek scepticism on Greek and christian thought in the first and second centuries (The Hibbert Journal), 1924.

Ks. Dr. Józef Mausbach, profesor teologii moralnej i apologetyki w Monastyrze, ur. 7. lutego 1861 w Wipperfeld (Prusy), zmarł 31. stycznia 1931 w Ahrweiler. — Ogłosił drukiem m. i.: Die katholische Moral und ihre Gegner, 1901; 5. wyd. 1921. — Christlich-katholische Ethik (w Kultur der Gegenwart), 1906. — Die Ethik des hl. Augustinus, 1909; 2. wyd. 1929. — Grundlage und Ausbildung des Charakters nach dem hl. Thomas von Aquin, 1911; 3. wyd. 1920. — Philosophia moralis, 12. wyd. 1921. — Weltgrund und Menschheitsziel, 10. wy. 1921. — Aus katholischer Ideenwelt. Gesammelte Aufsätze und Vorträge, 1921. — Die Religion und das moderne Seelenleben, 1921; 5. wyd. 1923. — Ethik und Recht

b

(Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie), 1922. — Thomas von Aquin als Meister christlicher Sittenlehre, 1925. — Dasein und Wesen Gottes, 1930.

Luigi Valli, profesor filozofii moralnej w Uniwersytecie rzymskim, ur. w Rzymie 17. lutego 1878, um. w Terni 23. lutego 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: Il fondamento psicologico della religione, 1904. — La filosofia della morte, 1908. — Dionysoplaton, 1910. — La valutazione (Rivista di filosofia), 1910. — Le filosofie che non vissero (Tamże). — La filosofia della folla (Bollettino filosofico), 1912. — Il valore supremo, 1913. — Guerra e filosofia (Sapientia), 1915. — Per la croce e l'aquila di Dante (Logos), 1924.

Ks. Henryk Wasmann, doktor honorowy Uniwersytetu w Fryburgu szwajcarskim, ur. w Meranie w r. 1859, um. 27. lutego 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: Zur neueren Geschichte der Entwicklungslehre in Deutschland, 1896. — Instinkt und Intelligenz im Tierreich, 1897; 3. wyd. 1905. — Vergleichende Studien über das Seelenleben der Ameisen und der höheren Tiere, 1897; 2. wyd. 1900. — Die psychischen Fähigkeiten der Ameisen, 1899. — Die moderne Biologie und die Entwicklungstheorie, 1904; 3. wyd. 1906. — Menschen- und Tierseele, 1904; 7. wyd. 1921. — Der Ursprung der Sklaverei bei den Ameisen, 1905. — Der Kampf um das Entwicklungsproblem, 1907. — Parasitismus und Sklaverei bei Ameisen, 1908. — The Berlin discussion of the problem of evolution, 1909. — Entwicklungstheorie und Monismus, 1910. — La probité scientifique de Haeckel dans la question de la descendance simienne de l'homme, 1910. — Haeckels alte und neue Studien über das Menschheits-Problem, 1910. (Przekład polski przez R. W., Warszawa). — Neue Beiträge zur Biologie von Lomechusa und Ateemes mit kritischen Bemerkungen über das echte Gastverhältnis. — Das Gesellschaftsleben der Ameisen, 1915. — Haeckels Kulturarbeit, 1916; 4. wyd. (p. t. Haeckels Monismus eine Kulturgefahr), 1919. — Die Gastpflege der Ameisen, ihre biologischen und philosophischen Probleme, 1920

Włodzimierz Hoppe, filozof czeski, um. 3. marca 1931, przeżywszy lat 49. — Ogłosił drukiem m. i.: Příroda a věda, 1918. — Zaklady duchovní filosofie, 1922. — Přírozené a duchovní zaklady světa a života, 1925. — Úvod do intuitivní a kontemplativní filosofie, 1923. — Nado artykuly w czasopismach „Naše doba“, „Ruch filosofický“ i „Česka Mysl“.

Gotthold Fryderyk Lipps, od 1907 do 1911 profesor filozofii w Uniwersytecie lipskim, następnie profesor filozofii, psychologii i pedagogiki w Uniwersytecie zurychskim, ur.

a

1865, um. 9. marca 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: Untersuchungen über die Grundlagen der Mathematik, 1893—1898. — Grundriss der Psychophysik, 1895. — Mythenbildung und Erkenntnis, 1907. — Weltanschauung und Bildungsideal, 1911. — Das Problem der Willensfreiheit, 1912. — Das Wirken als Grund des Geisteslebens und des Naturgeschehens, 1931.

Fr. Paulhan, ur. 24. kwietnia 1856, um. 14. marca 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: Les phénomènes affectifs; 2. wyd. 1921. — L'activité mentale, 1889; 2. wyd. 1912. — Joseph de Maistre et sa philosophie, 1893. — Les caractères, 1894; 3. wyd. 1909. — L'activité de l'esprit dans le rêve, 1894. — Esprits logiques et esprits faux, 1897; 2. wyd. 1918. — La philosophie française contemporaine, 1901. — La psychologie de l'invention, 1901. — La volonté, 1903. — Analystes et esprits synthétiques, 1903. — La fonction de la mémoire et le souvenir affectif, 1904. — Les mensonges du caractère, 1905. — Physiologie de l'esprit (Przekład polski: Fizylogia ducha. Przekład Eugenii Piltz. Z przedmową i uwagami A. Mahrburga, Petersburg, 1888). — Le mensonge de l'art, 1907. — La morale de l'ironie, 1909; 2. wyd. 1914. — La logique de la contradiction, 1911. — L'esthétique du paysage, 1918. — Les types intellectuels, 1913. — Les transformations sociales des sentiments, 1920. — Sur le psychisme inconscient (Journal de psychologie normale et pathologique), 1921. — L'influence psychologique et les associations du présentisme (Tamże), 1925. — Quelques groupes des présentistes (Tamże). — La double fonction du langage, 1928. — Qu'est-ce que le sens des mots (Journal de psychologie normale et pathologique), 1928. — Analystes et synthétistes, 1928. — Les puissances de l'abstraction.

Dr. Hans von Arnim, b. zwyczajny profesor filologii klasycznej w Uniwersytecie wiedeńskim, członek Wiedeńskiej Akademii Nauk, ur. 14. września 1859, um. 25. maja 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: Leben und Werke des Dio von Prusa, 1898. — Hierokles' ethische Elementarlehre, 1906. — Geschichte der europäischen Philosophie im Altertum (w Kultur der Gegenwart), 1909; 2. wyd. 1913. — Sprachgeschichtliche Studien zur Chronologie der platonischen Dialoge, 1911. — Platons Jugenddialoge und die Entstehungszeit des Phaidros, 1914. — Gerechtigkeit und Nutzen in der griechischen Aufklärungsphilosophie, 1916. — Ein altgriechisches Königsideal, 1916. — Plato's Lysis (Rheinisches Museum), 1916. — Sokrates und das Ideal persönlicher Vollkommenheit (Mitteilungen d. Vereins der Freunde des humanistischen Gymnasiums), 1922. — Xenophon's Memorabilien und Apologie des

b

Sokrates, 1923. — Zur Entstehungsgeschichte der aristotelischen Politik, 1924. — Die drei aristotelischen Ethiken, 1924. — Arius Didymus' Abriss der peripatetischen Ethik, 1926. — Das Ethische in Aristoteles' Topik, 1927. — Eudemische Ethik und Metaphysik, 1928. — Die Entstehung der Gotteslehre des Aristoteles, 1931. — Nadto wydał dzieła Diona Chrysostoma (1893—1896) oraz Stoicorum veterum fragmenta, 3 voll., 1903—1905.

Harald Höffding, em. zwyczajny profesor filozofii w Uniwersytecie kopenhaskim, ur. w Kopenhadze 11. marca 1843, um. 2. lipca 1931 w Carlsberg. — Ogłosił drukiem m. i.: Den engelske Filosofi i vor Tid, 1874. — Etik, 1876; 3. wyd. 1905 (Przekład polski: Etyka. Opis zasad etycznych i zastosowania ich do poszczególnych stosunków życiowych. Z upoważnieniem autora spolszczył Dr. L. Wolberg, 1912). — Psychologi i Omrids paa Grundlag of Erfaring, 1882. (Przekłady polskie: 1) Psychologia doświadczalna w zarysie. Spolszczył F. Daszyński. Psychologia ogólna. Psychologia poznania, 1890. — 2) Psychologia w zarysie na podstawie doświadczenia. Przekład Adama Mahrburga z 4. wyd. niemieckiego według wielostronnie zmienionego piątego wydania duńskiego oryginału, 1911). — Charles Darwin, 1889. — Soeren Kierkegaard, 1892. — Kant, 1893. — Kontinuiteten i Kants filosofiske Udviklingsgang, 1893. — Den nyere Filosofie Historie, 1894; 3. wyd. 1921 (Przekład polski: Dzieje filozofii nowożytnej od końca Odrodzenia do naszych czasów. Przełożył Adam Mahrburg. T. I. 1907; t. II. 1910). — Formal Logik, 1894; 2. wyd. 1907. — Rousseau und seine Philosophie, 1897; 4. wyd. 1923. — Det psykologiske Grundlag for logiske Domme, 1899. — Religionsfilosofi, 1901. — Udvalgte Skrifter, t I—VII, 1902 sq. — Modern Philosophers, 1905 (Przekład polski: Współcześni filozofowie. Przełożył z upoważnienia autora Br. Gałczyński, 1909). — La philosophie en Scandinavie (Revue de métaphysique et de morale), 1908. — Danske Filosofer, 1909. — Den menneskelige Tanke, dens Former og dens Opgaver, 1910. — Rousseau et la religion (Revue de métaphysique et de morale), 1912. — Bergson's Philosophie, 1914 (Przekład polski: Bergson. Spolszczył Dr. L. Wolberg). — Totalitet som kategori, 1917. — Der Totalitetsbegriff, 1917. — Der Relationsbegriff, 1917. — Oplevelse og tydning, 1918. — Spinoza's Ethica, 1918. — Humor als Lebensgefühl, 1918. — Bemerkungen über den platonischen Dialog „Parmenides“, 1921.

Herbert Wildon Carr, b. profesor filozofii w Uniwersytecie londyńskim (King's College), w ostatnich latach profesor filozofii w Południowo-kalifornijskim Uniwersytecie

a

w Los Angeles, ur. 16. stycznia 1857, um. w Los Angeles 8. lipca 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Bergson's theory of knowledge* (Proceedings of the Aristotelian Society), 1909. — *The time difficulty in realist theories of perception* (Symposium wspólnie z F. B. Jevons'em, W. Brown'em, G. Dawes Hicks'em — tamże), 1912. — Sh. H. Hodgson (Mind), 1912. — *The problem of truth*, 1913. — *A study of the fundamental principles of the philosophy of Bergson*, 1914. — *The philosophy of change*, 1914; 2. wyd. 1919. — *The philosophical aspect of Freud's theory of dream interpretation* (Mind), 1914. — *Why the mind seems to be and yet cannot be produced by the brain?* (Philosophical Review), 1914. — *The philosophy of Benedetto Croce*, 1917. — *Time and history in contemporary philosophy* (Proceed. of the British Academy of sciences), 1918. — *What does Bergson mean by pure perception* (Mind), 1918—1920. — *The concept of mind energy* (Tamże), 1920. — *Mr. Bosanquet on Croce's aesthetic* (Tamże). — *The general principle of relativity*, 1920; 2. wyd. 1922. — *A theory of monads. Outline of the philosophy of the principle of relativity*, 1922. — *The idealistic interpretation of Einstein's theory*, wspólnie z T. P. Nunn'em, A. Whitehead'em, Dorotą Wrinch. (Proceed. of the Aristotelian Society), 1922. — *The tercentenary of Blaise Pascal* (Nature), 1923. — *Intercourse and interaction* (Mind), 1923. — *The scientific approach to philosophy*, 1924. — *Idealism as a principle in science and philosophy*, 1924. — *The idea of an external world*, 1925. — *Changing backgrounds in religion and ethics*, 1927. — *The unique status of man*, 1928. — *The free-will problem*, 1928. — *Some reflections on the new cosmogony* (Journal of philosophical studies), 1928. — *The nature of life* (The Personalist), 1929. — *Prof. Whitehead's world-building* (Tamże). — *Leibniz*, 1929. — *Cogitans cogitata*, 1930.

William M. Salter, b. profesor filozofii w Uniwersytecie w Chicago, współpracownik Feliksa Adlera w pracach około szerzenia idei kultury etycznej, zmarł 18. lipca 1931, przeżywszy lat 78. — Ogłosił drukiem m. i.: *Die Religion der Moral*, 1885. — *Ethical Religion*, 1889. — *Schopenhauer's contact with pragmatism* (Philosophical Review), 1910. — *Schopenhauer's type of idealism* (Tamże), 1911. — *Nietzsche on the problem of reality* (Mind), 1914. — *Nietzsche the thinker*, 1917.

Jakób Herbrand umarł 27. lipca 1931, skończywszy lat 23, wskutek wypadku w górach. Jedną z jego prac, mianowicie rozprawa p. t. „Zagadnienie podstawowe logiki matematycznej”, była przedstawiona Towarzystwu Naukowemu Warszawskiemu na

b

posiedzeniu Wydziału nauk matematyczno-fizycznych dnia 15. stycznia 1931.

Dr. August Forel, doktor medycyny, praw i filozofii, b. profesor psychiatry w Zurychu, ur. w r. 1848, zmarł w Yverne w Szwajcarii w lipcu 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Das Gedächtnis und seine Abnormitäten*, 1885. — *Der Hypnotismus*, 1891; 11. wyd. 1921 (Przekłady polskie: 1) *Hypnotyzm, Jego znaczenie i zastosowanie*. Przełożył i uwagami opatrzył A. Wizel, 1891. — 2) *Hypnotyzm. Psychologia-psychofizjologia i znaczenie lecznicze. Suggestya i psychoterapia*. Przełożył K. Radwan-Pragłowski, b. r.). — *Gehirn und Seele*, 1894; 12. wyd. 1914 (Przekład polski: *Mózg i dusza*. Według 12. wydania przełożył Dr. Ł. Böttcher, b. r.). — *Die psychischen Fähigkeiten der Ameisen*, 1901; 6. wyd. 1907. — *Ueber die Zurechnungsfähigkeit des normalen Menschen*, 1902; 7. wyd. 1918. — *Hygiene der Nerven und des Geistes*, 1903; 7. wyd. 1922 (Przekład polski: *Higiena nerwów i umysłu*. Przełożył Dr. E. Brzeziński, 1907). — *Die sexuelle Frage*, 1905; 9. wyd. 1908 (Przekłady polskie: 1) *Zagadnienia seksualne, rozstrząsane ze stanowiska nauk przyrodniczych, psychologii, higieny i socjologii*. Przełożone z niemieckiego przez Dra Władysława Witwickiego, Prof. Tadeusza Witwickiego i Prof. Witolda Schreiberę, 1906. — 2) *Zagadnienia seksualne w świetle nauk przyrodniczych, psychologii, higieny i socjologii*. Przekład St. Aderta. Kilka wydań. — 3) *Zagadnienia seksualne w świetle nauk przyrodniczych, psychologii, higieny i socjologii*. Przekład autoryzowany Zbigniewa Zatorskiego. T. I. II. Wydanie nowe, 1926. — *Wydanie nowe powiększone*, 1930). — *Die psychophysiologische Identitätstheorie als wissenschaftliches Postulat*, 1906. — *Sexuelle Ethik*, 1906; 6. wyd. 1924. — *Verbrechen und konstitutionelle Seelenabnormitäten*, 1907. — *Leben und Tod*, 1908. — *Die Rolle der Heuchelei, der Beschränktheit und der Unwissenheit in der landläufigen Moral*, 1908. — *Ethische und rechtliche Konflikte im sexuellen Leben*, 1909. — *Psychologie comparée, théorie de la mnème et déterminisme*, 1910. — *Das Sinnesleben der Insekten*, 1910. — *E. Haeckels wissenschaftliche Stellung* (Das monistische Jahrhundert), 1913. — *Beispiele ethisch-sexueller Konflikte aus dem Leben*, 1921. — *Mensch und Ameise*, 1922. — *Le monde social des fourmis*, 1923. — *Philosophie populaire*, 1924. — *Der Weg zur Kultur*, 1924. — *La psychologie des névroses*, 1925.

Andrzej Pringle-Pattison, profesor logiki i metafizyki w Uniwersytecie edynburskim, ur. w r. 1856, um. 6. września 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Hegel* (Mind), 1881. — *The development from Kant to Hegel*,

a

1882. — Essays in philosophical criticism, 1883. — Scottish philosophy. Comparison of the Scottish and German answers to Hume, 1885; 2. wyd. 1890. — Hegelianism and personality, 1887; 2. wyd. 1893. — Hegel and his recent critics (Mind), 1889. — Psychology, epistemology and metaphysics (Philosophical Review), 1892. — The problem of epistemology (Tamże). — Epistemology in Locke and Kant (Tamże), 1893. — The epistemology of Neo-Kantianism and subjective idealism (Tamże). — Epistemology and ontology (Tamże), 1894. — Hegelianism and its critics (Mind), 1894. — The term „naturalism“ in recent discussion (Philosophical Review), 1896. — Two lectures on theism, 1897. — Man's place in the cosmos, 1897; 2. wyd. 1902. — The philosophical radicals and other essays, 1907. — A new type of naturalism (International Journal of ethics), 1908. — „The free man's worship“ (The Hibbert Journal), 1913. — A. C. Fraser (Mind), 1914. — The idea of God in the light of recent philosophy, 1917; 2. wyd. 1920. — The idea of God: a reply to some criticisms (Mind), 1919. — Do finite individuals possess a substantive or an adjective mode of being? (Proceedings of the Aristotelian Society), 1918. — The idea of immortality, 1922. — The philosophy of history, 1923. — Essays in ethics and religion, 1924. — The philosophy of history, 1924. — Studies in the philosophy of religion, 1930.

Ks. Wiktor Cathrein, od r. 1877 redaktor czasopisma „*Stimmen der Zeit*“ (pierwotnie: „*Stimmen aus Maria-Laach*“), ur. w Schwajcaryi 8. maja 1845, um. w Valkenburg w Holandyi 11. września 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Die Sittenlehre des Darwinismus*, 1885. — *Eine Kritik der Ethik Spencers*, 1885. — *Moralphilosophie*, 2 tomy, 1890—1891; 6. wyd. 1924. — *Der Sozialismus*, 1890; 16. wyd. 1923. — *Philosophia moralis in usum scholarum*, 1893; 15. wyd. 1929. — *Religion und Moral*, 1900. — *Recht, Naturrecht und positives Recht*, 1901; 2. wyd. 1909. — *Glauben und Wissen*, 1903; 5. wyd. 1911. — *Die Grundbegriffe des Strafrechts*, 1905. — *Die katholische Moral*, 1907. — *Ist Hugo Grotius der Begründer des Naturrechts?* (Archiv f. Rechts- und Wirtschaftsphilosophie), 1911. — *Die Einheit des sittlichen Bewusstseins der Menschheit*, 3 tomy 1914. — *Die Grundlagen des Völkerrechts*, 1916. — *Der Volksstaat im Sinne des hl. Thomas v. Aquin*, 1918. — *Hat Papst Gregor VII. den Staat für ein Werk des Teufels und der Sünde erklärt?* (Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie), 1918. — *Die katholische Weltanschauung*, 4. wyd. 1919. — *Naturrechtliche Strömungen in der Rechtsphilosophie der Gegenwart* (Archiv

b

f. *Rechts- und Wirtschaftsphilosophie*), 1922. — *Zur Charakteristik des Sozialismus* (Tamże), 1924. — *De bonitate et malitia actuum humanorum doctrina S. Thomae Aquinatis*, 1926. — *Lust und Freude*, 1931.

Ulryk von Wilamowitz-Moellendorff, profesor filologii klasycznej w Uniwersytecie berlińskim, członek czynny zagraniczny Polskiej Akademii Umiejętności, ur. w Markowicach w Poznańskim 22 grudnia 1849, um. 15. września 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Antigonos von Karystos*, 1882. — *Aristoteles und Athen*, 1893. — *Platon*, 1919; 2. wyd. 1920. — *Der griechische und der platonische Staatsgedanke*, 1919. — Nadto wydał wraz z Kaiblem Arystotelesową *Ἀθηναίων πολιτεία*, 1891; 3. wyd. 1898.

Giovanni Marchesini, zw. profesor pedagogiki w Uniwersytecie w Padwie, ur. w r. 1868, zmarł tamże 8. października 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Saggio sul concetto monistico della continuità dinamica della psiche*, 1894. — *Saggio sulla naturale unità del pensiero*, 1895. — *La crisi del positivismo e il problema filosofico*, 1900. — *La teoria dell'utile: principi etici fondamentali e applicazioni*, 1900. — *Il simbolismo nella conoscenza e nella morale*, 1901. — *Il dominio dello spirito ossia il problema della personalità e il diritto all'orgoglio*, 1902. — *Corso sistematico di pedagogia generale*, 1907. — *L'intolleranza e i suoi presupposti*, 1909. — *La dottrina positiva delle idealità*, 1914. — *L'educazione morale*, 1914. — *Disegno storico delle dottrine pedagogiche*, 1915. — *Roberto Ardigò — L'uomo e l'umanista*.

Ks. Lucyan Laberthonnière, profesor filozofii w Kolegium duchownym w Juilly, w latach 1905 do 1913 redaktor wydawnictwa *Annales de philosophie chrétienne*, ur. 1860, um. w październiku 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Essais de philosophie religieuse*, 1901. — *Réalisme chrétien et idéalisme grec*, 1904. — *Positivisme et catholicisme* (*Annales de philosophie chrétienne*), 1911.

Aleksander Chiapelli, ur. w r. 1857, zmarł w listopadzie 1931. — Ogłosił drukiem m. i.: *Nuove osservazioni sul criticismo Kantiano*, 1880—85. — *Sul carattere formale del principio etico*, 1884. — *Le premesse filosofiche del socialismo*, 1896. — *Le correnti vive della filosofia moderna*, 1908. — *Della critica al nuovo idealismo*, 1910. — *La crisi del pensiero moderno*, 1920. — *Nuovo idealismo teistico*, 1922. — *Amore, morte, immortalità*, 1923.

Carveth Read, od 1903 do 1911 profesor filozofii a od 1911 do 1921 profesor psychologii porównawczej w Uniwersytecie londyńskim, ur. 16. marca 1848 w Falmouth, um. 6. grudnia 1931 w Solihull. — Ogłosił drukiem m. i.: *A theory of logic*, 1878. — *Logic deductive and inductive*, 1898. — *The*

a

metaphysics of nature, 1905. — Natural and social morals, 1909. — The origin of man and his superstitions, 1920.

Dr. Gustaw Le Bon, ur. w Nogent-le-Rotrou w r. 1841, um. w Marnes-la-Coquette 14. grudnia 1931. — Oglósił drukiem m. i.: *L'homme et les sociétés*, 1878. — *Les lois psychologiques de l'évolution des peuples*, 1894 (Przekład polski: *Psychologia rozwoju narodów*, w przekładzie i z przedmową J. Ochorowicza, 1897). — *Psychologie des foules*, 1895. (Przekłady polskie: 1) *Psychologia tłumu*. Przekład Z. Poznańskiego, 1899. — 2) *Psychologia tłumu*. Autoryzowany przekład z 36. wydania francuskiego B. Kaprockiego. Przejrzał i przedmową opatrzył St. Grabski, 1930). — *Psychologie du socialisme*, 1905. — *L'évolution de la matière*. — *La naissance et l'évanouissement de la matière*, 1908. — *La psychologie politique et la défense sociale*, 1910. — *Les opinions et les croyances*, 1911. — *La révolution française et la psychologie des révolutions*, 1912. — *L'évolution des forces*, 1912. — *La vie des vérités*, 1914. — *Les enseignements psychologiques de la guerre européenne*, 1916. — *Psychologie des temps nouveaux*, 1920. — *Le déséquilibre du monde*, 1923. — *Bases scientifiques d'une philosophie de l'histoire*, 1931.

Józef Zuccante, profesor filozofii w Król. Uniwersytecie w Medyolanie, ur. 8. stycznia 1857 w Grancona we Włoszech, um. z końcem roku 1931. Szczegółowy spis jego prac, obejmujący 113 pozycji, podaje Rivista di filosofia, XXIII. 1.

KSIĄZKI NADESLANE REDAKCYI.

Ajdukiewicz K. O znaczeniu wyrażen. Lwów, 1931.

Arystoteles. Ustrój polityczny Aten. Przełożył, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył L. Piotrowicz. Kraków, 1931.

Auerbach M. Arytmetyka grecka u szczytu rozwoju (Diophantos). Warszawa, 1930.

Auerbach W. Zur Gegenüberstellung von Sein und Schein bei Heraklit. Lwów, 1931.

Auerbach W. O wątpieniu. Lwów, 1931.

Bad H. Geneza i zmierzch legendy „Kant-Laplace”. Lwów, 1931.

Baley St. Psychologia wieku dojrzewiania. Lwów-Warszawa, 1931.

Baumgarten Fr. Das Nachfühlen, das Verstehen, die Einfühlung. (Aus Archiv für d. ges. Psychologie, Störzing-Festschrift).

Baumgarten Fr. Badanie uzdolnień zawodowych. Warszawa, 1930.

Baumgarten Fr. Chronologisches zur Psychotechnik und Arbeitswissenschaft. Leipzig, 1930.

b

Baumgarten Fr. Aus der polnischen psychologischen und psychotechnischen Literatur. Leipzig, 1931.

Becker O. Zur Logik der Modalitäten. Halle, 1930.

Bergson H. Materya i pamięć. Studium nad stosunkiem ciała do ducha. Przełożyła K. Bobrowska. Warszawa, 1930.

Biało-brzeski Cz. Indeterminizm we współczesnej fizyce. Warszawa, 1930.

Biegeleisen B. Badania psychologiczne i poradnictwo w zawodach akademickich. Warszawa, 1931.

Blaustein L. O źródłach lenistwa i sposobach jego leczenia. Lwów, 1930.

Blaustein L. Edmund Husserl. Lwów, 1930.

Blaustein L. O ocenie samego siebie w wieku młodzieńczym. Poznań, 1931.

Blaustein L. O naoczności jako właściwości niektórych przedstawień. Lwów, 1931.

Blaustein L. Przedstawienia schematyczne i symboliczne. Badania z pogranicza psychologii i estetyki. Lwów, 1931.

Blausteinowa z Ginsbergów E. W sprawie pojęć samoistności i niesamoistności. Lwów, 1931.

Borowski M. Konspekt filozofii całości. Warszawa, 1930.

Bujak Fr. Nauka a społeczeństwo. Warszawa, 1930.

Bystron J. St. Szkoła a społeczeństwo. Warszawa-Lwów, 1930.

Casotti M. Maestro e scolaro. Saggio di filosofia dell'educazione. Milano, 1930.

Chmaj L. Rozwój filozoficzny Kartezjusza. Kraków, 1930.

Chomicz P. O twierdzeniu Clairaut'a (Rozważania Hoene-Wrońskiego). [Odb. z Przeglądu mierniczego].

Chomicz P. Niezmienniki w polityce. Warszawa.

Chrzanowski I. Jan Śniadecki jako nauczyciel narodu. Kraków, 1930.

Cicero M. T. Wybór mów I. II. Opracował J. Szczepański. Lwów-Warszawa, 1931.

Czekanowski J. Zarys antropologii Polski. Lwów, 1930.

Czeżowski T. O pewnym uogólnieniu logiki klasycznej. Lwów, 1931.

Čurič M. Problemi filosofije kulture. Beograd, 1929.

Dąbska I. La théorie du jugement de M. Edmond Goblot. Léopol, 1930.

Dąbska I. W sprawie nauczania logiki przy sposobności nauczania języka polskiego. Lwów, 1930.

Dąbska I. Prawa fizyki wobec postulatów prawdziwości twierdzeń naukowych. Lwów, 1931.

Freytag L. M. Wiara, wiedza i miłość jako główne elementy prawa stworzenia. Warszawa, 1930.

a

Galileo Galilei. Rozmowy i dowodzenia matematyczne w zakresie dwóch nowych umiejętności dotyczących mechaniki i ruchów miejscowych. Warszawa, 1930.

Ganszyniec R. Pisownia imion greckich i łacińskich, 1929. (Odbitka z Kwartalnika klasycznego).

Glass St. Sur les géometries de Caylay et sur une géometrie plane particulière. Cracovie, 1927.

Grzegorzewska M. Psychologia niewidomych. Tom I. 1929.

Gurwitsch A. Phänomenologie der Thematik und das reine Ich. Studien über Beziehungen von Gestalttheorie und Phänomenologie. Berlin, 1929.

Gutry Cz. O racjonalną organizację czasopisma naukowego. Uwagi ogólne. Warszawa, 1930.

Heinrich W. Les fonctions capillaires en rapport avec la fixation de l'attention. Cracovie, 1929.

Heinrich W. et Strzembosz T. Les fonctions des capillaires et la concentration de l'attention. Cracovie, 1931.

Höfler A. Psychologie. Zweite sehr vermehrte Auflage. I. Band. Wien-Leipzig, 1930.

Igel S. Dlaczego pragniemy przyjemności? Przyczynek do analizy i obrony hedonizmu. Lwów, 1931.

Igel S. O przedmiotach zastępczych. Rzecz z pogranicza psychologii i teorii poznania. Warszawa, 1930.

Ingarden R. Niektóre założenia idealizmu Berkeleya. Lwów, 1931.

Ingarden R. Das literarische Kunstwerk Halle, 1931.

Jankowski J. Nowa teoria filozoficzna. Augustyna Jakubisiaka rzecz o granicach czasu i przestrzeni. Warszawa, 1930.

Jordan E. Theory of legislation. An essay on the dynamics of public mind. Leipzig, 1930.

Kadlerówna A. Kursy psychologii w polskich kolegiach jezuickich w XVII. i XVIII. wieku. Warszawa, 1931.

Kokoszyńska M. Z semantyki funkcji zdaniowych. Lwów, 1931.

Kot St. Źródła do historii wychowania (wybór). Cz. II. Od początku w. XVIII. do początku w. XX. Warszawa, 1930.

Kowalski K. Ks. Podstawy filozofii. Gniezno, 1930.

Kraus O. Zur Phänomenologie des Zeitbewusstseins. Leipzig, 1930.

Kraus O. Zur Kritik von Bertrand Russells „Analyse des Geistes“. Leipzig, 1930.

Kreutz M. O podobieństwie wrażeń. Lwów, 1931.

Kreutz M. Rozwój psychiczny młodzieży. Lwów-Warszawa, 1931.

b

Kuchta J. Dążenie do kompensacji u dziecka-włóczęgi a postawa wychowawcza. Kraków, 1930.

Leśniewski St. Ueber die Grundlagen der Ontologie. Warszawa, 1930.

Levi A. La Filosofia di Tommaso Hobbes. Milano-Genova-Roma-Napoli, 1929.

Locke J. Myśli o wychowaniu. Przetłumaczył, wstępem i objaśnieniami opatrzył M. Heitzman. Warszawa, 1931.

Lutosławski W. Une classification des théasies. (Conceptions de la réalité). Varsovie, 1927.

Lutosławski W. Polish messianism. 1928.

Lutosławski W. The knowledge of reality. Cambridge, 1930.

Lutwak A. Rzecz o słusności. Krytyka i synteza. Lwów, 1930.

Łubieński Z. Znaczenie pojęcia umowy w systemie filozoficznym Hobbes'a. Lwów, 1931.

Łubieński Z. L'idea del contratto nella teoria dello stato di Hobbes. Roma, 1931.

Łubieński Z. Hobbes' philosophy and its historical background. London. [Nadbitka].

Łukasiewicz J. Philosophische Bemerkungen zu mehrwertigen Systemen des Aussagenkalküls. Warszawa, 1930.

Łukasiewicz J. Uwagi o aksjomacie Nicod'a i o „dedukcyi uogólniającej“. Lwów, 1931.

Łukasiewicz J. i Tarski A. Untersuchungen über den Aussagenkalkül. Warszawa, 1930.

Łysakowski A. Zbiorowy katalog psychologicznych i pokrewnych czasopism bibliotek polskich. Poznań, 1931.

Macewicz P. O niektórych metodach badania t. zw. miary wzrokowej. Poznań, 1930.

Manthey Fr. Kategorematische und synkategorematische Ausdrücke. Eine sprachphilosophische Studie. Schneidemühl, 1931.

Masново A. Problemi di metafisica e di criteriologia. Milano, 1930.

Masново A. Da Guglielmo d'Auvergne a San Tomaso d'Aquino. Vol. I. Guglielmo d'Auvergne e l'ascesa verso Dio. Milano, 1930.

McDougall W. Psychologia grupy. Z angielskiego przetłumaczył Dr. Józef Chałasinski, Lwów-Warszawa, 1930.

Mehlberg H. O pewnej interpretacji zdań spostrzegawczych, Lwów, 1931.

Mirczuk I. Der Messianismus bei den Slaven. Berlin, 1930.

Myślicki I. Encyklopedia filozofii. Cz. I. Historia filozofii w trzech tomach. Tom I. Filozofia ludów pierwotnych i narodów starożytnych. Warszawa, 1930.

Novotný Fr. Platonis Epistulae commentariis illustratae. Brno, 1930.

Ormian H. Niektóre problemy psychologii młodzieży. Łódź, [1930].

a

Ossowska M. Stosunek logiki do gramatyki. Kraków, 1929.

Ossowska M. Słowa a myśli. Warszawa, 1931.

Pataki St. Problem spoznavanja i njegovog predmeta. Prikaz i kritika transcendentnog idealizma. Metalogička „Strana“ u spoznajno-teoretskom problemu. Brod n. S., 1930.

Petrażycki L. Wstęp do nauki prawa i moralności. Tłumaczył J. Lande. Warszawa, 1930.

Pfeiffer J. Das lyrische Gedicht als ästhetisches Gebilde. Ein phänomenologischer Versuch. Halle (Saale), 1931.

Planecki J. Szkoły selekcyjne. Kraków, 1931.

Poty J. A. Esquisse d'une philosophie sociale envisagée du point de vue de la science moderne. Paris, 1931.

Radomska-Strzemecka H. Monografia testu definicyi. Studium z zakresu logiki dzieci i młodzieży. 1931.

Reynax. L'attention. Paris, 1930.

Rignano E. Problemi della psiche. Bologna, 1928.

Rivier W. L'Empirisme dans les sciences exactes. Bruxelles, 1930.

Rolland R. Empedokles von Agrigent und das Zeitalter des Hasses. Uebersetzt und mit einem Nachwort versehen von Dr. H. L. Götzfried. Mit den Fragmenten des Empedokles in der Nachdichtung von E. Saenger. Leipzig, [1930].

Romanowski H. Renan i Bergson. Szkic porównawczy. Warszawa, 1931.

Romanowski H. Aktualność filozofii tomistycznej. Warszawa, 1931.

Rousseau J. J. Emil czyli o wychowaniu. Cz. I. Przełożył W. Husarski. Warszawa-Lwów, 1930.

Rubczyński W. O warunkach przybliżania się do ideałów kultury. Lwów, 1931.

Rutski J. Zależności statystyczne. Próba analizy logicznej. Wilno, 1930.

Salamucha J. Ks. Pojęcie dedukcyi u Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu. Studium historyczno-krytyczne. Warszawa, 1930.

Schopenhauer. Lebenswerte und Lebensfragen. Systematische Auswahl aus seiner Philosophie von Dr. Konrad Pfeiffer. Leipzig, [1930].

Sextus Empirikus. Zarysów pirrońskich księga pierwsza, druga i trzecia. Przetłumaczył i wstępem poprzedził A. Krokiewicz. Kraków, 1931.

Siwek P. L'ame et le corps d'après Spinoza. Paris, 1930.

Stöckl A. i Weingärtner J. Historia filozofii w zarysie. Przekład polski opracował Ks. Franciszek Kwiatkowski T. J. Kraków, 1930.

b

Szczudłowski J. A. Podstawy psychologii dążeń. Lwów, 1931.

Sztejnberg D. O t. zw. konieczności związków przyrodzonych. Warszawa, 1931.

Szuman St. Badania nad rozwojem rozumienia obrazów o symbolicznej treści u dzieci i młodzieży. Warszawa-Lwów, 1931.

Tarski A. Fundamentale Begriffe der Methodologie der deduktiven Wissenschaften. I. Leipzig, 1930.

Tarski A. Über einige fundamentale Begriffe der Metamathematik. Warszawa, 1930.

Tatarkiewicz Wł. Historia filozofii T. I. II. Lwów, 1931.

Tatarkiewicz Wł. O pojęciu typu w architekturze. Kraków, 1931.

Thöne J. Mein Schaffen als Künstler-Philosoph. Ein Bild aus der Psychologie des philosophischen Forschens und aus der Wissenschaftsgeschichte der späteren Uebergangszeit. Strassburg, 1930.

Twardowski K. Przemówienie, wygłoszone na obchodzie dwudziestopięciolecia Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie dnia 12. lutego 1929. Lwów, 1931.

Ujejski J. Prolegomena do dziejów polskiego mesyanizmu. Warszawa, 1929.

Wais K. Ks. Bóg, jego istnienie i istota. 2. wyd. poprawione i rozszerzone. Lwów, 1930.

Wiegner A. Na marginesie nowej próby W. Sterna zdefiniowania pojęcia inteligencji. Poznań, 1930.

Wiegner A. W sprawie dowodów twierdzeń o pozanaturalnym charakterze pewnych zdarzeń lub zjawisk. Warszawa, 1930.

Wiegner A. W sprawie zasady odwrotności między treścią a zakresem pojęć. Poznań, 1930.

Wiegner A. W sprawie definicyi psychologicznego pojęcia inteligencji. Poznań, 1931.

Witwicki T. O stosunku treści do przedmiotu przedstawienia. Lwów, 1931.

Witwicki Wł. O pewnej psychologii sukcesu. W związku z artykułem Boya o wystawie Styków. Warszawa, 1930.

Witwicki Wł. Psychologia do użytku słuchaczy wyższych zakładów naukowych. Tom I. Wydanie drugie przejrane i uzupełnione. Lwów, 1930.

Witwicki Wł. Analiza analizy jednego rozdziału książki szkolnej. Poznań, 1930.

Witwicki Wł. O źródłach poznania życia uczuciowego. Lwów, 1931.

Wrzosek A. i Ćwirko-Godycki M. Macedonczycy. Materiały antropologiczne. Poznań, 1931.

Zawirski Z. W sprawie indeterminizmu fizyki kwantowej. Lwów, 1931.

Znamierowski Cz. Podstawowe pojęcia teorii prawa. Prolegomena do nauki o państwie. Warszawa, 1930.

a

Znaniecki F. *Socjologia wychowania*. Tom II. Urabianie osoby wychowanka. Warszawa-Lwów, 1930.

S. Agostino. *Publicazione commemorativa del XV. Centenario della sua morte*. Milano, 1931.

Contributi del laboratorio di psicologia. Serie quinta. Milano, 1931.

Humanidades. *Publicación de la Facultad de humanidades y ciencias de la educación*. Tomo XX—XXI. La Plata, 1929—1930.

Das Psychologische Institut der Hamburgischen Universität in seiner gegenwärtigen Gestalt. Leipzig, 1931.

Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung. XI. Band. Halle, 1930.

Organ des städtischen Instituts für Jugendforschung und Berufskunde zu Riga. I. Psycho-physiologische Arbeiten. Riga, 1930.

b

Pamiętnik pierwszego zjazdu naukowego Polskiego Towarzystwa teologicznego, odbytego we Lwowie w r. 1928. Lwów, 1930.

Sprawozdanie z działalności Miejskiej Pracowni Psychologicznej i Poradni Zawodowej Towarzystwa „Patronat nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową“ w Łodzi za rok 1930. Łódź, 1931.

Studi filosofico-giuridici dedicati a Giorgio del Vecchio nel XXV. anno di insegnamento (1904—1929). Vol. I. II. Modena, 1930 i 1931.

Fundusz wydawniczy Ruchu filozoficznego.

Na Fundusz wydawniczy Ruchu filozoficznego złożyli: I. Roliński 5 zł., Dr. E. Gromski 200 zł., F. Podgórski 200 zł., A. B. 145 zł., X. Y. 40 zł., S. T. 336 zł., Bezimiennie 550 zł., R. I. 1 zł., M. Taylor 1 funt angielski.

Ks. Dr. Fr. Manthey: *Katagorematistische und synkatagorematistische Ausdrücke*. Schneidemühl, 1931. — Cena zł. 5. Do nabycia u autora, Pelplin (Pomorze), Collegium Marianum.

Éditeurs: FÉLIX ALCAN, Paris - NICOLA ZANICHELLI, Bologna - AKAD. VERLAGSGESELLSCHAFT m. b. H. Leipzig - DAVID NUTT, London - G. E. STECHERT & Co., New York - RUIZ HERMANOS, Madrid - F. MACHADO & C-ia, Porto - THE MARUZEN COMPANY, Tokyo.

„SCIENTIA“ REVUE INTERNATIONALE DE SYNTHÈSE SCIENTIFIQUE

Paraissant mensuellement (en fascicules de 100 à 120 pages chacun).

Directeurs: F. BOTTAZZI - G. BRUNI - F. ENRIQUES
Secrétaire Général: PAOLO BONETTI

- EST L'UNIQUE REVUE** à collaboration vraiment internationale.
 - EST L'UNIQUE REVUE** à diffusion vraiment mondiale.
 - EST L'UNIQUE REVUE** de synthèse et d'unification du savoir, traitant les questions fondamentales de toutes les sciences: mathématique, astronomie, géologie, physique, chimie, biologie, psychologie, ethnologie, linguistique; d'histoire des sciences et de philosophie de la science.
 - EST L'UNIQUE REVUE** qui, par des enquêtes conduites auprès des savants et écrivains les plus éminents de tous les pays (*Sur les principes philosophiques des diverses sciences; Sur les questions astronomiques et physiques les plus fondamentales à l'ordre du jour; Sur la contribution que les divers pays ont apportée au développement des diverses branches du savoir; Sur les questions de biologie les plus importantes* etc. etc.) étudie tous les plus grands problèmes qui agitent les milieux studieux et intellectuels du monde entier et constitue en même temps le premier exemple d'organisation internationale du mouvement philosophique et scientifique.
 - EST L'UNIQUE REVUE** qui puisse se vanter de compter parmi ses collaborateurs les savants les plus illustres du monde entier.
- Les articles sont publiés dans la langue de leurs auteurs et à chaque fascicule est joint un supplément contenant la traduction française de tous les articles non français. La Revue est ainsi entièrement accessible même à qui ne connaît que le français. (Demandez un fascicule d'essai gratuit au Secrétaire Général de «Scientia». Milan, en envoyant trois francs en timbres-poste de votre Pays, à pur titre de remboursement des frais de poste et d'envoi).

ABONNEMENT: Fr. 200

Il est accordé de fortes réductions à ceux qui s'abonnent pour plus d'une année.
Adresser les demandes de renseignements directement à „SCIENTIA“ Via A. De Togni 12
Milano 116 (Italie).

Księga pamiątkowa I. Polskiego Zjazdu filozoficznego.

(Lwów, 1923).

Warszawa, Nakładem Przeglądu filozoficznego, 1927.

Str. 114. Cena 4 zł.

Księgę otwiera wstęp, przedstawiający genezę polskich zjazdów filozoficznych na tle ich wyłonienia się z sekcji zrazu psychologicznych, następnie filozoficznych Zjazdów lekarzy i przyrodników polskich oraz sprawozdanie z prac przygotowawczych do zjazdu i informacja statystyczna o samym zjeździe. Następuje regulamin I. Polskiego Zjazdu filozoficznego, po czym idzie przedstawienie przebiegu Zjazdu, obejmujące uroczyste otwarcie, posiedzenia plenarne i sekcyjne oraz zamknięcie Zjazdu — wraz ze streszczeniami 51 referatów na zjeździe wygłoszonych. Księgę zamyka alfabetyczny spis uczestników Zjazdu. Przygotował ją do druku Prof. Dr. K. Twardowski.

Księga pamiątkowa II. Polskiego Zjazdu filozoficznego.

(Warszawa, 1927).

Warszawa, Nakładem Przeglądu filozoficznego, 1928.

Str. 225. Cena 5.50 zł.

Księgę otwiera słowo wstępne Redakcji, która spoczywała w rękach Dra B. Gaweckiego, poczem następuje przedstawienie przebiegu posiedzeń plenarnych i sekcyjnych Zjazdu wraz ze streszczeniami 75 referatów, na tych posiedzeniach wygłoszonych, oraz ze streszczeniami dyskusji, która się po każdym referacie rozwinęła. Księgę zamyka spis uczestników Zjazdu.

Od Redakcji.

Niniejszy tom miał opuścić prasę z początkiem roku 1932. Wychodząc obecnie z różnych przyczyn o blisko dwa lata później, zachować musiał ze względów techniki redakcyjnej granice, zakreślone mu pierwotnie i dlatego podane w nim wiadomości, zarówno bibliograficzne jak kronikarskie, sięgają nie dalej jak do końca roku 1931. Wskutek tego niektóre informacje w tomie tym zawarte straciły na aktualności, a nadto brak w niniejszym tomie informacji o objawach ruchu filozoficznego, przypadających na lata 1932 i 1933, jak np. informacji o ukazaniu się „Historii filozofii“ Tatarkiewicza i II. tomu „Psychologii“ Wł. Witwickiego w drugim wydaniu, albo o zawieszeniu czasopisma „Archiv für Geschichte der Philosophie“. Tym sposobem tom niniejszy spełnia należycie tylko jedno z tych zadań, które wziął na siebie Ruch filozoficzny, mianowicie zadanie utrwalania tego, co się dzieje na polu filozofii zwłaszcza polskiej; nie spełnia natomiast zadania podawania jak najświeższych informacji o tem wszystkim, co może interesować pracowników w zakresie filozofii i jej miłośników. Świadoma w całej pełni tego braku, Redakcja będzie się starała zaradzić mu w następnych zeszytach czasopisma.

Księga pamiątkowa I. Polskiego Zjazdu filozoficznego.

(Lwów, 1923).

Warszawa, Nakładem Przeglądu filozoficznego, 1927.

Str. 114. Cena 4 zł.

Księgę otwiera wstęp, przedstawiający genezę polskich zjazdów filozoficznych na tle ich wyłonienia się z sekcji zrazu psychologicznych, następnie filozoficznych Zjazdów lekarzy i przyrodników polskich oraz sprawozdanie z prac przygotowawczych do zjazdu i informacja statystyczna o samym zjeździe. Następuje regulamin I. Polskiego Zjazdu filozoficznego, po czym idzie przedstawienie przebiegu Zjazdu, obejmujące uroczyste otwarcie, posiedzenia plenarne i sekcyjne oraz zjazdowe i referaty, a następnie 51 referatów na Zjeździe wygłoszonych. Księgę zamknęła lista uczestników Zjazdu. Przygotował ją do druku Prof. Dr. K.

Księga pamiątkowa

Warszawa

Księgę otwiera słowo wstępne, poczem następuje przedmowa, a następnie 75 referatów, z których 75 zamyka dyskusji, które odbyły się w dniach 1-10 Zjazdu.

Niniejszy tom miłośnikom filozofii, który obecnie z różnych przyczyn jest mało dostępny, w całości, z uwzględnieniem techniki redakcyjnej, podane w nim wiadomości, nie dalej jak do końca, nie zostały, w tym zawarte straciły na wartości, jak np. informacji o „Psychologii“ Wł. Witwickiego w drugim wydaniu, albo o zawieszeniu czasopisma „Archiv für Geschichte der Philosophie“. Tym sposobem tom niniejszy spełnia należycie tylko jedno z tych zadań, które wziął na siebie Ruch filozoficzny, mianowicie zadanie utrwalania tego, co się dzieje na polu filozofii zwłaszcza polskiej; nie spełnia natomiast zadania podawania jak najświeższych informacji o tem wszystkim, co może interesować pracowników w zakresie filozofii i jej miłośników. Świadoma w całej pełni tego braku, Redakcja będzie się starała zaradzić mu w następnych zeszytach czasopisma.